T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

POSTMODERN SİYASET VE SÖYLEM: SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Doktora Tezi

Süleyman GÜVEN

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

POSTMODERN SİYASET VE SÖYLEM: SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Doktora Tezi

Süleyman GÜVEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nuran YILDIZ

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

POSTMODERN SİYASET VE SÖYLEM: SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nuran YILDIZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Nuran YILDIZ	
Prof. Dr. Aylin Gazgan BARAN	
Prof. Dr. Sema Yıldırım BECERİKLİ	
Prof. Dr. Gamze Yüksel ÖZDEMİR	
Doç. Dr. Melike Aktaş YAMAMOĞLU	

Tez Sınavı Tarihi 21.01.2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLUGUNE

Bu belge ile, bu tezdeki bilgilerin genel olarak akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan veri, düşünce ve sonuçları genel olarak andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(28./05../2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Süleyman Güven

İmzası

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ……I-XVI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. POSTMODERNİTE TARTIŞMALARI.....1

1.1. Modern ve Postmodern Doğru- Hakikat-Gerçek.....7

1.2. Modern ve Postmodern Arasında "Esneklik"…….17

1.3. Modern Özne - Postmodern Birey …….....26

1.4. Modern ve Postmodern Siyaset…….....39

1.5. Modern ve Postmodern Lider…….....58

2. POSTMODERN SİYASETİN ARKAPLANI: SÖYLEM ….....64

2.1. Söylem.....64

2.1.1. Söylem, Metin ve Bağlam.....67

2.1.2. Söylem ve Dil.....72

2.1.3. Yapısalcılık ve Söylem.....76

2.1.4. Postyapısalcılık ve Söylem.....79

2.1.5. Foucalt'cu Bilgi/Güç Söylemi.....81

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNEYDOĞU MESELESİ VE TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ…..85

1. GÜNEYDOĞU MESELESİ …….....85

1.1. Osmanlı Dönemi Güneydoğu Meselesi.....86

1.2. Cumhuriyet Dönemi Güneydoğu Meselesi.....92

1.2.1. Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Güneydoğu Meselesi.....92

1.2.2. 1940-1980 Arası Dönem ve Güneydoğu Meselesi.....102

1.2.3. 1980 Sonrası Dönem ve Güneydoğu Meselesi.....109

1.2.3.1. Demokratik Açılım Projesi.....114

2. TÜRKİYE –İSRAİL İLİŞKİLERİ……...….....….....….....120

2.1. Filistin Sorunu.....,.....120

2.2. Türkiye-İsrail İlişkileri.....136

2.2.1. 1948-1990 Yılları ArasındaTürkiye-İsrail İlişkileri….....137

2.2.2. 1990-2000 Yılları Arasında Türkiye-İsrail İlişkileri.....146

2.2.3. 2000'den Sonra Türkiye-İsrail İlişkileri.....150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ 158

1. Söylemleri Analiz Edilen Siyasi Parti Liderlerinin Seçilme Nedenleri..158

2. Siyasi Parti Lider Söylemleri Analiz Kategorileri.....159

2.1. Güneydoğu Meselesi ve Demokratik Açılım Kategorileri.....161

2.1.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma.....161

2.1.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" Olarak Tanımlama.....162

2.1.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi.....162

2.1.2. Aktör Tanımı.....163

2.1.3. Otorite.....163

2.1.4. Kardeşlik.....164

2.1.5. Kanı Birliği (Politik Strateji).....164

2.1.6. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama).....165

2.1.7. Ders Olarak Tarih.....165

2.1.8. Yasallık ve Yasadışılık.....166

2.1.9. Kurbanlaştırma.....166

2.2. İsrail ile İlişkiler Kategorileri.....167

2.2.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma.....167

2.2.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanımlama.....167

2.2.2. Yahudi Sermayesi.....168

2.2.3. Aktör Tanımı.....168

2.2.4. Kanı Birliği (Politik Strateji).....168
2.2.5. Dramatikleştirme (Retorik).....169
2.2.6. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama).....169
2.2.7. Ders Olarak Tarih.....170
2.2.8. İnsancıllık.....170
2.2.9. Yasallık ve Yasadışılık.....171
2.2.10. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama).....171

3. SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ…….....…….172
3.1. GÜNEYDOĞU MESELESİ.....172
3.1.1. RECEP TAYYİP ERDOĞAN……..…… .....…….….....172
3.1.1.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma...…….....….....172
3.1.1.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" Olarak Tanımlama.....178
3.1.1.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi…….....196
3.1.1.2. Aktör Tanımı.....203
3.1.1.3.Otorite (Uslamlama) …….....….....….....207
3.1.1.4.Kardeşlik (Geleneksel Tema)…….....……..…….....209
3.1.1.5.Kanı Birliği (Politik Strateji)……..... …….....….....214
3.1.1.6.Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)……...…...……....216
3.1.1.7.Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)…… ….....… 218
3.1.1.8.Yasallık ve Yasadışılık……..….…..…....221
3.1.1.9.Kurbanlaştırma…….....……..…….....222

3.1.2. DEVLET BAHÇELİ.....…..….....….223
3.1.2.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma ….....….....223

3.1.2.1.1.Durumu Bir “ Etnik Sorun” Olarak Tanımlama…….....225

3.1.2.1.2.Anadilde Eğitim Meselesi.....244

3.1.2.2.Aktör Tanımı (Anlamı)…….....…….....253

3.1.2.3. Otorite (Uslamlama) .....…….....……..256

3.1.2.4. Kardeşlik (Geleneksel Tema)…….....…….....258

3.1.2.5. Kanı Birliği (Politik Strateji)……..…….....262

3.1.2.6. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)…….…....…264

3.1.2.7. Yadsıma İfadeleri ve Empati…….....…269

3.1.2.8. Genelle(ştir)me (Anlam, Uslamlama)……...…....……271

3.1.2.9. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)…….…....…....…272

3.1.2.10. Yasallık ve Yasadışılık ….....……..…….....……277

3.1.2.11. Kurbanlaştırma …….....…..……..…...…279

3.1.3.DENİZ BAYKAL……..……..….....….....…..281

3.1.3.1.Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma…...…….....…....281

3.1.3.1.1. Durumu Bir “Etnik Sorun” Olarak Tanımlama…....…....291

3.1.3.1.2. Anadilde Eğitimi Meselesi…….....308

3.1.3.2. Otorite (Uslamlama)…….....… ……..…315

3.1.3.3. Kardeşlik (Geleneksel Tema)…….. …….....….317

3.1.3.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)……..…… …….....320

3.1.3.5. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)……..….....…….. 321

3.1.3.6. Yadsıma İfadeleri Ve Empati……..…….....…....324

3.1.3.7. Genelle(ştir)me (Anlam, Uslamlama)…..…….....…..….326

3.1.3.8. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)…..…..…..….....327

3.1.3.9. Yasallık ve Yasadışılık……..……...….....330

3.1.3.10. Kurbanlaştırma ……..…….....……332

3.1.4.KEMAL KILIÇDAROĞLU……..…..…338

3.1.4.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma…….....…..338

3.1.4.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" Olarak Tanımlama…..…..338

3.1.4.1.2. Anadilde Eğitimi Meselesi….....…..……345

3.1.4.2. Otorite (Uslamlama)…….....…..……346

3.1.4.3. Kardeşlik (Geleneksel Tema)….....…..……..349

3.1.4.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)….....…… ……..…349

3.1.4.5. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)…… …….....354

3.1.4.6. Yadsıma İfadeleri Ve Empati …….....…...356

3.1.4.7. Genelle(ştir)me (Anlam, Uslamlama)….....…....357

3.1.4.8. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema) .....……..358

3.1.4.9. Kurbanlaştırma …….....……..…….359

3.2. TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ….....…….360

3.2.1. RECEP TAYYİP ERDOĞAN.....360

3.2.1.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma…….....…....360

3.2.1.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma…….....363

3.2.1.1.2. Yahudi Sermayesi……..……....……...366

3.2.1.2. Aktör Tanımı (Anlamı)…….…..…..368

3.2.1.3. Dramatikleştirme (Retorik)……..……..….....376

3.2.1.4. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)…….....378

3.2.1.5. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)…….....…....…380

3.2.1.6. İnsancıllık …….....…….....……381

3.2.1.7. Yasallık ve Yasadışılık …….....……...….383

3.2.1.8. Ulusal Övünç (Anlam)……..….....…...……...385

3.2.1.9. Kural İfadesi…….....……..……..….....…389

3.2.1.10. Kurbanlaştırma (Anlam)…….....….....….390

3.2.1.11. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)….....….....…..392

3.2.2. DEVLET BAHÇELİ……..…….....….....395

3.2.2.1.Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma…….....….395

3.2.2.1.1.İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma…….....……404

3.2.2.1.2.Yahudi Sermayesi…….....…….....…….404

3.2.2.2. Aktör Tanımı (Anlamı)…….....… …….....……405

3.2.2.3. Kanı Birliği (Politik Strateji)…….....…… ……...…..406

3.2.2.4. Dramatikleştirme (Retorik)…….....… ……...…..…409

3.2.2.5. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)……..... ….....….410

3.2.2.6. İnsancıllık .....…… ….....……..411

3.2.2.7. Yasallık ve Yasadışılık…….....…….....….413

3.2.2.8. Ulusal Övünç (Anlam)……..... … .....….....….415

3.2.2.9. Kural İfadesi…….....……...416

3.2.3. DENİZ BAYKAL…….....417

3.2.3.1. Durum Tanımlaması Ve Kavramsallaştırma.....….....417

3.2.3.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma…….....….424

3.2.3.1.2.Yahudi Sermayesi…….....……...…….425

3.2.3.2.Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)…….....…….. …..428

3.2.3.3. İnsancıllık…….....……...…….....…...429

3.2.3.4. Ulusal Övünç (Anlam) …….....……..……..…430

3.2.3.5. Kurbanlaştırma (Anlam)….....…..…..…..…431

3.2.4. KEMAL KILIÇDAROĞLU.....….....432

3.2.4.1. Durum Tanımlaması Ve Kavramsallaştırma…...….…….432

3.2.4.1.1. İsrail Devletini ‘Devlet’ Olarak Tanıma .....……432

3.2.4.1.2. Yahudi Sermayesi….....…..…..…….433

3.2.4.2. Aktör Tanımı (Anlam)…….....……. ……..433

3.2.4.3. Karşılaştırma (Anlam, Uslamlama).....……...……433

3.2.4.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)…..... ….....……434

3.2.4.5. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)…....….435

3.2.4.6. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)…….....……..….436

2.2.4.7. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)…….....…….…437

3.2.4.8. İnsancıllık …….…….....……..…...438

3.2.4.9. Yasallık ve Yasadışılık …….....…..……..…..….439

3.2.4.10. Kural İfadesi…….....……..…440

3.2.4.11. Kutuplaşma, Biz-Onlar Sınıflandırması (Anlam).....….441

DEĞERLENDİRME …….....….....…....…...….445

KAYNAKÇA……...……....….....….....526

ÖZET…….....….....…….....543

ABSTRACT.....544

1. GİRİŞ

Yaşamın her alanında sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşanmakta ve yaşanan bu değişim ve dönüşüm aynı zamanda söylemlere de yansımaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemin tanımlanması, bu dönem insanının kendisini, toplumu ve çevresini algılayışı, tanımlayışı ve buna bağlı olarak siyasal liderlerin ve siyasal lider söylemlerinin de değişmesi söz konusudur. Bu değişim ve dönüşümün en açık görüldüğü yerlerden biri olan siyaset ve siyasetin söyleminin siyasal aktörler üzerinden araştırılması, yeni zamanların [1] yapı çözümüne bir katkı sağlamak açısından anlamlıdır. Toplumu ve toplumsal kurumları şekillendiren önemli bir araç/belirleyen olarak siyaset kurumundaki temel değişimler hem siyasal yaşamdaki hem de toplumsal hayattaki değişimleri de tetiklemekte ve bu süreç birbirini besleyen bir yapı halini almaktadır. Bu yapı aynı zamanda seçmen tercihinin de şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada araştırılması gereken postmodern dönemeve bu dönemin siyaset anlayışına kapsamlı bir açıdan bakmak ve bunu tanımlamaktır.

[1] Stuart Hall ve Martin Jacques'a göre yeni zamanlar: "… dünyanın, yalnızca nicelikte değil nitelik olarak da değişmekte olduğu, öteki ileri kapitalist toplumların giderek bölünmüşlük, farklılaşma ve parçalanmayla nitelenir hale geldiği; dahası modern kitle toplumlarını niteleyen şeyin homojenleşme, standartlaşma ve ölçek ekonomileriyle örgütleri olduğu yolundadır. Bu, yirminci yüzyılın ilk üçte ikilik bölümünde modernlik deneyimini tanımlayan 'Fordizm'den 'post-Fordizm'e geçiş dediğimiz şeyin özüdür. Ekonomik terimlerle, geçişin ana özelliği eski seri üretim dünyasının bant-sisteminin yerini "esnek uzmanlaşma"nın almasıdır. Yeni dünyanın evrimini idare edip yönlendiren, her şeyden önce, bu değişimdir. Ancak bu dar anlamda, sadece ekonomik bir gelişme olarak anlaşılmamalıdır." Hall ve Jacques'ın bahsettiği "esnek uzmanlaşma" yalnızca ekonomide değil, toplumsal ve siyasal alanda da giderek yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. S. Hall ve M. Jacques, **Yeni Zamanlar**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s.16. Akt: N. Yıldız, "Yeni Zamanlar ve Yeni Liderlik Anlayışı, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** Cilt: 11, No:1 (Yıl: 2012), ss.119-134. s. 119.

Bu tez çalışmasının amacı postmodern dönem tanımlaması içerisinde siyasetin yeni temeller üzerinden yapılanışı ve buna bağlı olarak toplumu bir bütün olarak ilgilendiren siyasetin sözcülerinin yeni politik söylemini siyasal aktörler üzerinden ele almak, postmodernizm ve iletişim alanındaki ilişkilere dair verilere ulaşmak ve bu verileri ortaya koymaktır. Çalışmada Postmodern siyasal aktörler olarak Recep Tayyip Erdoğan, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu üzerinden gidilerek postmodern siyasetin temel niteliğinin esneklik olduğu ve postmodern siyasette ve siyasetçide katılığa yer olmadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu amaçla araştırmada aşağıdaki varsayımlar oluşturulmuştur.

1) Postmodern insan kolektif aidiyetlerden uzak, yalnız insandır. Bu yeni insan biçimsizdir, akışkandır, durumsal ve esnektir.
2) Postmodern siyaset büyük anlatılardan uzak söylemler üzerine kurulmuştur. Günün siyasi koşullarına göre söylemler değişmekte, pratikte büyük anlatılar ve yapılara bağlı kalmak ve ilkeli politikalar yerine, gelip-geçici, ilkelere bağlı olmayan politikalar izlenmektedir. Postmodern siyasetçi de buna uygun olarak esnek bir yapıya sahiptir. Söylemleri yer ve zamana göre değişmekte, zaman zaman da birbiriyle çelişmektedir.

İçinde bulunulan zaman diliminde sosyal bilim alanında en tartışmalı kavramlardan biri "Postmodern" kavramıdır. Diğer kavramlardan ayrı olarak düşünülemeyecek olan "postmodern"in ne olduğu ve gerçekten modernden ayrı bir süreci ve ilişkiyi ifade edip etmediğini ortaya koymak, postmodern kavramını diğer kavramlardan ayırmak ve ona yeni bir anlam yüklemek çok zorlu bir süreci gerekli kılmaktadır. Bu sürecin iyi anlaşılabilmesi ve ne olduğunun ortaya konulabilmesi

için “postmodern” kavramı söyleme ve eyleme yansıyış biçimleri olarak ele alınmalı ve bunun üzerinden gidilmelidir. Postmodernite konusunda uluslararası ve ulusal literatürde birçok çalışma bulunmakla birlikte postmodern siyaset ve söylem üzerine literatürde çok az sayıda kaynak bulunmaktadır. Kütüphane taraması sonucuna bakıldığında bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar arasında doğrudan postmodern siyaset ve söylem ilişkisini kuran çalışmalara rastlanmamıştır. Yüksek Öğretim Kurulu(YÖK)’nda yer alan çalışmalar ise daha çok postmodernizmi ele almakta ve postmodern kültür, postmodern sanat ve çok az da olsa postmodern siyaset üzerinde yoğunlaşmaktadır. Oysa postmodernizm ilişki, iletişim, davranış gibi temel çıktılar üzerinden kendini kurmakta ve diğer dönemlerden farklı olduğunu iddia etmektedir. Türkiye’de bu konuda kavramsal tartışmalar, çıktılar (iletişim-davranış ilişkisi) üzerindeki çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu konudaki Türkçe kaynaklar daha çok çevirilerden oluşmaktadır. Bundan dolayı Türkçe yazına bu konuda katkı sağlamak tezin amaçları arasında yer almaktadır. Bu çalışma, siyasette ve siyasal söylemlerde yaşanan değişimi içinde bulunulan zamanın özellikleri ile de ilişkilendirerek bu değişimi siyasi lider söylemleri üzerinden ampirik bir araştırma ile kanıtlamaya yönelen bir çalışma olması dolayısıyla öteki çalışmalardan ayrılmaktadır.

Sosyal bilim alanında sık sık atıfta bulunulan ve içinde bulunulan dönemin özelliklerini tanımlamak için kullanılan ‘postmodern’ kavramının neyi ifade ettiği konusunda üzerinde uzlaşılmış kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla beraber postmodern kavramı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, yeni düşüncelerin, yeni davranış biçimlerinin, yeni fikirlerin, yeni siyasal, ekonomik, kültürel ve sanatsal

gelişmelerin çözümlenmesinde ve nitelenmesinde tanımlayıcı öğe olarak sürekli kullanılmaya çalışılmıştır. Kavram bir yandan açıklayıcı, çözümleyici, niteleyici ve tanımlayıcı bir nitelik kazanıp güçlenirken, öte yandan toplumun her türlü etkinliğiyle ilişkilendirilerek; bilimden dine, bireyden devlete kadar ve kültürel biçimin tüm boyutları içinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ancak bu değerlendirme süreci postmodern kavramını sorunlu bir kavram haline getirirken, bununla birlikte kavramın tam olarak neye karşılık geldiğini, anlamını ve niteliğini saptamak da zorlaşmıştır. Postmodern terimindeki "post" ön ekinin modernlik aşamasından bir kırılmayı, başka bir aşamaya geçişi mi temsil ettiği yoksa bu kavram ile modernin şiddetlenmesi, hipermodernlik ve modernliğin yeni yüzünü mü ifade ettiği sosyal bilim insanları arasında çok tartışmalı bir durumdur. Kellner, içinde bulunduğumuz dönemin modern dönemin tüm teorilerini ve metotlarını bir köşeye fırlatıp attığını veya onlara karşı çıktığını savunur.[2] "Britanyalı tarihçi Geoffrey Barraclough; postmodern olarak adlandırılmış çağın bilim ve teknolojideki devrimci gelişmeleri, üçüncü dünyada devrimci direnişle karşılaşan yeni bir emperyalizmi, bireycilikten kitle toplumuna geçişi ve dünyaya dair yeni bir bakışı ve yeni bir kültür biçimleri tarafından oluşturulmuş bir süreci ifade ettiğini belirtir."[3] Postmodernizmi yeni bir dönem olarak kabul eden birçok postmodern teorisyen[4], bu dönemin kapitalizmin kültürel mantığı ya da onun ideolojisi olduğunu vurgulamaktadır. Yaşanan teknolojik ilerlemeleri, hızlanan enformasyon akışını ve uluslararası düzeye ulaşan sermayeyi buna kanıt olarak göstermektedirler.

[2] S. Best-D. Kellner, **Postmodern Teori**, **Eleştirel Soruşturmalar,** Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, 1.Basım, İstanbul, 1998, s. 48-51.
[3] S. Best-D. Kellner, 1998, s. 23-24.
[4] Jean François Lyotard, Mike Featherstone, Frederick Jameson, Jean Baudliard, Perry Anderson, Madan Sarup, Zygmund Bauman, Richard Sennett, Kevin Robins, David Morley, Dick Pountain, David Robins gibi yazarlar postmodernist dönemi ele alan ve postmoderniteyi ayrı bir dönem olarak değerlendiren yazarlar olarak ön plana çıkmaktadırlar.

Postmodern teorisyenler, bilgisayarlar ve medya teknolojilerinin postmodern toplumsal oluşuma yol açtığını vurgularlar. Baudrillard ve Lyotard bu gelişmeleri enformasyon, bilgi ve teknoloji biçimleri şeklinde yorumlarken; Jameson ve Harvey gibi neo-Marxistler, postmodern süreci, sermayenin dünya çapında yayılıp-homojenleşmesi şeklinde işleyen kapitalizmin daha üst bir aşaması olarak ifade etmektedirler.[5] Bell ise modern dönemin sona erdiğini postmodern dönem denilen yeni bir dönemin başladığını ifade etmektedir. Bell'e göre modern çağı izleyen postmodern çağda içgüdüler, duygusal değerlendirme ve tepkiler ağırlık kazanmaya başlamış ve bunların gündeme getirdiği konjonktür içinde anti burjuva ve hedonistik tepkiler ön plana çıkmıştır. Böylece ortaya güçlü ve giderek genişleyen bir bohem alt kültürü çıkmıştır. Bell, aynı zamanda postmodern çağda, kapitalist topluma ya da başka bir deyişle modern topluma özgü bireyin yarışarak kazanmış olduğu statülerin ciddi bir şekilde erozyona uğramış olduğuna dikkat çekmektedir. Bell'e göre; "bu gelişmeler neticesinde geleneksel kültür çökmüş ve yerini hedonizmden başka dayanağı olmayan bir anti-kültür almıştır."[6] Madan Sarup ise postmodernizmi kapitalist kültürde gelişen bir hareket olarak ifade etmektedir. Sarup'a göre; eğer modernizm, modernlik kültürü olarak ifade edilirse, postmodernizm de postmodernlik kültürü olarak görülebilir.[7]

Postmodernite kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda modernitede vurgulanmayan, önplana çıkarılmayan ve ikincil olarak görülen unsurları önplana

[5] S. Best-D. Kellner, 1998, s. 16.
[6] G. Şaylan, **Postmodernizm,** imge Kitabevi, 2 Baskı, Ankara, Mayıs 2002, ss. 50-51.
[7] M. Sarup, **Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm**, Çev: A. Baki Güçlü, Ark Yayınevi, 1. Basım, Ankara, Nisan 1995, s. 158.

çıkararak ve bu unsurlara vurgu yaparak hem moderniteyi eleştirmekte hem de modernitenin eksikliklerini örtmeye yönelen farklı bir bakış açısını öngörmektedir. Postmodern bir bakışla siyaset ve siyasal kültür; farklılıkları, çoğulculuğu, heterojenliği, farklı kimliklerin varlığını, yerelliği ön plana çıkarır. Şaylan'a göre; postmodernizmi içinde farklı eğilim ve yaklaşımları barındıran, sınırları belli olmayan bir alan olarak düşünmek gereklidir. Postmodern olarak ifade edilen söyleme bakıldığında ilginç bir ikilemin ortaya çıktığı görülmektedir. Bir yandan bu söylem içinde kapsamlı bir özgürleştirme projeksiyonun varlığı gösterilebilmekte; diğer yandan kurulu düzeni değişmez bir veri sayan tutucu yaklaşım ya da değerlerin altı çizilebilmektedir. Şaylan, postmodernizmin Batı akılcılığına ve Aydınlanma felsefesine dayalı olan bilgi sistemini eleştirme ve hatta buna meydan okuma amacında olduğunu vurgulamaktadır.[8] Bu meydan okumayı etkili bir şekilde gündeme getiren Fransız bilim adamı Lyotard'dır. Lyotard "Postmodern Durum" adlı eserinde postmodernizme bakışını modern ve postmodern arasındaki gelgitlere dayandırmaktadır. Ona göre, aklın ilerlemesi, özgürlük, tinin -bazı kuramcıların hakikati-gerçeği açıklamak için her şeyin özü olarak kabul ettiği özdek dışı varlık-tanrı- özgürce ifade edilmesi türünden büyük anlatılar bırakılıp yerel ve mikro anlatılar ele alınmalıdır. Lyotard'a göre postmodernizm, büyük (meta) anlatılara inanmamaktır. Bu inanmazlığın temelinde bilimlerdeki ilerleme vardır. İlerlemelerin devamı inanmazlığı getirir.[9] Bu durum da insanoğlunun belli bir boşluk içerisine girmesine, hayatı amaçsız bir şekilde yaşamasına giden süreci ifade etmektedir. İnsanlar bu dönemde ruhi ve manevi bir boşluk içerisinde bocalamaktadır. Çünkü insanoğlunun doğru olduğuna inanarak hareket ettiği ve

[8] G. Şaylan, 2002, s. 33.
[9] J. F. Lyotard, **Postmodern Durum,** Vadi Yay., Çev: Ahmet Çiğdem, Ankara, 1994, s.12.

hayatını üzerine kurduğu referans çerçeveleri muğlaklaştırılarak belirsizlik ve yönsüzlük insanoğluna sunulmaya çalışılmaktadır. Postmodernitede doğru, anlam içinde gizlenmiş ve olgularla az ilişkili olarak görülmektedir. Dahası doğruyu açığa çıkarmak isteyenler, olayları sınıflandırmaktan ziyade olayların toplumsal anlamına bakmalıdırlar.[10] Bundan dolayı postmodernitede geleneksel ve modern düşünce ve toplum anlayışı gerçekdışı ve mitsel olduğu gerekçesiyle eleştirilmekte; düşünce ve toplumda çoğulculuk esas alınmakta yorum ve görecelilik öncellenerek bütünleştirici teoriler ve mutlak gerçeklik anlayışı reddedilmektedir. Bu düşünceler ışığında Eagleton'a göre postmodernlik akıl, kimlik ve nesnellikten; evrensel ilerleme ya da kurtuluş düşüncesinden, bilimsel açıklamanın meşruiyet kaynağı olan büyük anlatılardan ve temel gerçeklikten kuşku duyan bir düşünce tarzı [11] şeklinde tanımlanmakta ve yeni bir felsefi bakışın, yeni bir düşüncenin, üslubun, yeni bir usçuluğun (modern usçuluğu aşan farklı bir usçuluğun), yeni bir söylemin adı olarak da ifade edilmektedir. Bu söylem kültürel, düşünsel, maddi nitelikler açısından bir dönemin sona ermesi ve kendi içinden ötesine geçilmesi anlamında ileri sürülen bir kavramlaştırmadır. Bu söylemin yansımalarının en açık görüldüğü alanlardan birisi kültürel ve siyasal alandır. Bu dönemde kültürel alanda farklılıklara ve çoğulculuğa ve bunlar arasındaki ayrımların ortadan kaldırılmasına vurgu önplandadır. Farklılıklara ve çoğulluğa yapılan vurgu aynı zamanda siyasal alana da yansımakta ve siyasal tercihlerde önemli bir belirleyen işlevi görmektedir. Bu durum zorunlu olarak politikaların esnekleşmesini ve siyasal liderlerin de başarı için bu duruma uygun tavır almalarını beraberinde getirmektedir. Bu tez çalışmasında da öncelikli

[10] J. W. Murphy**,Postmodern Toplumsal Analiz ve Postmodern Elestiri,**Eti Yay., Çev: Hüsamettin Arslan, 1995. s. 79.
[11] T. Eagleton, **Postmodernizmin Yanılsamaları,** Ayrıntı Yay., Çev: Mehmet Küçük, İstanbul, 1999, s.9.

olarak postmodern kavramsallaştırması içerisinde söylemlerde yaşanan değişim ele alınmakta ve bu değişimin siyasal hayata siyasi liderlerin üzerinden yansıması araştırılmaktadır.

Araştırma Yöntemi

Tezde yöntem olarak eleştirel söylem çözümlemesi tercih edilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni eleştirel söylem çözümlemesinin metin analizine uygun olması ve tarihsel bir süreç içerisinde siyasi liderlerin söylemleri üzerinden söylemsel değişim ve dönüşümlerin açığa çıkarılmasında uygun bir yöntem olduğuna dair oluşan genel kanaattir. Eleştirel söylem çözümlemesinin farklı yapılar arasındaki bağlantılardan hareket ederek herhangi bir sosyal olgudaki söylemsel kuruluşu ortaya çıkarmadaki başarısı, bu çalışmada eleştirel söylem çözümlemesinin uygulanmasının bir başka nedenini oluşturmuştur. Toplumsal dünyanın kuruluşunda söylemin rolüne ağırlık veren eleştirel söylem çözümlemesi toplumsal eşitsizliklerin dil kullanımıyla nasıl ifade edildiğini, işaret edildiğini, kurulduğunu ve meşrulaştırıldığını soruşturmayı amaçlar. Örgütlenmiş güç ilişkilerinin dil kullanımıyla meşrulaştırılması, eleştirel söylem çözümlemesi için temel bir meseledir. Bu meseleyi ele alırken eleştirel söylem çözümlemesi, sorgulama nesnesi olarak sadece yazılı ve sözlü metinlere odaklanmaz. Bir söylemin baştan sona eleştirisi, bir metnin üretimine kaynaklık eden ve içinde bireylerin veya grupların tarihsel, toplumsal özneler olarak bu metinlerle etkileşimleri boyunca anlam oluşturdukları toplumsal süreçlerin ve yapının da kuramlaştırılmasını gerektirmektedir. Çünkü eleştirel söylem çözümlemesi,

toplumsal kültürel yapılar ve süreçler ile metinler arasında bağlantıyı kurmaya ilişkin bir yaklaşımdır.[12]

Sosyal bilim çalışmalarında toplumsal iktidar ilişkilerinin nasıl kurulduğu, korunduğu, devam ettirildiği ve gelişen şartlara uygun olarak yeniden üretildiğiyle ilgili olarak ekonomik yapının yanında kültürel, politik ve ideolojik yapının işleyişinin rolü 1960'ların sonu ve 1970'li yılların başlarından itibaren giderek vurgulanmaya başlanmış, 1980'lerle birlikte eleştirel söylem çözümlemesi kapitalist toplumlarda sınıf, cinsiyet, ırk, etniklik vb. hâkimiyet yapılarının kurulma, sürdürülme ve yeniden üretilme mekanizmalarını anlama ve dönüştürmeyle ilgili eleştirel ve politik tavır alışın adı olmuştur. "Eleştirel söylem çözümlemesi, söylemin çözümlenmesinde analitik bir yöntem olup, söylem olarak dilin kavramsallaştırılmasını merkez alır. Eleştirel söylem çözümlemesini söylem çözümlemesinden ayıran en önemli fark, eleştirel söylem çözümlemesinin dilbilimi çalışmalarının birimleri ile ilgili olmayıp sosyal fenomenlere yoğunlaşmasıdır."[13] Dil kullanımıyla ifade edilen, işaret edilen, kurulan, meşrulaştırılan ve sürdürülen toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini eleştirel bir tarzda soruşturan; bu soruşturmayı gerçekleştirirken yazılı veya sözlü metinlere bir soruşturma nesnesi olarak odaklanan, ancak bir yandan da bir metnin üretimine yol açan toplumsal süreç ve yapılar ile sosyal/tarihsel özneler olarak kişilerin veya grupların metinlerle etkileşimleri boyunca anlam oluşturdukları toplumsal süreç ve yapıları da

[12] R. Wodak, "What CDA is about: Summary of Its History, İmportant Concepts and Its Developments",Methods of Critical Discourse Analysis (eds. R. Wodak-M. Meyer), London, Sage Publications, 2001, ss. 1-13. Akt: Ç. Dursun, "Eleştirel Söylem Çözümlemesi", **Felsefe Ansiklopedisi** (içinde), Ed: Ahmet Cevizci, Cilt 5, Ebabil Yayınları, 1. Baskı, 2007, s. 341-342.

[13] N.E.Ergeç, **Medya Alanında Söylem; Önemi, Özellikleri ve Uygulaması,** Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara, 2010, s. 10.

teorileştiren, nihai hedefi yalnızca bilimsel olmayıp aynı zamanda toplumsal ve politik değişim de oluşturmak olan bir söylem çözümlemesi yaklaşımı[14] olarak ifade edilebilecek olan eleştirel söylem çözümlemesi, söylemsel eklemlenmeleri toplumsal dünyayı anlamlı olarak kuran hareket olarak görmektedir. Van Dijk, söylem ve sosyal yapı arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların sınırsız olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada Van Dijk, söylemin sadece biçim, anlam ve zihinsel süreç olarak ele alınamayacağını, bunların yanı sıra sosyal etkileşimin karmaşık yapıları ve hiyerarşik işleyişi ve bunların bağlam, toplum ve kültür içindeki işlevlerinin de üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir. Van Dijk, basit bir şekilde ele alındığında söylemin, eylem ve etkileşimin bir biçimi olarak ifade edilebileceğini ve böyle bir kabulün sonucunda söylemin toplumsal olduğunun rahatlıkla ileri sürülebileceğini belirtir.[15] Van Dijk'ın yukarıdaki yaklaşımından da anlaşılabileceği gibi eleştirel söylem çözümlemesinin üzerinde yoğunlaştığı ve çözümlediği en önemli çalışma alanlarında biri de toplumsal olarak kullanılan dildir. Farklı söylemler, dil kullanımı üzerinde iktidar elde etmek, dildeki anlamları belli iktidar yapılarının kurulması, devam ettirilmesi ve yeniden üretilmesine göre sabitleyebilmek için sürekli bir mücadele içindedirler. Eleştirel söylem çözümlemesi, metin ve konuşmalardakisosyal konular üzerine yoğunlaşırken dil, söylem olarak çözümlenmektedir. Eleştirel söylem çözümlemesi dili, farklı yapılarla diyalektik olarak ilişki kuran toplumsal sürecin bir öğesi olarak görmektedir. "Eleştirel söylem çözümlemesi, eleştirel toplumsal bilimlerle aynı ilgi alanını paylaşır ve metinleri maddi üretimin ve toplumsal yaşamın yeniden üretimin

[14] Ç. Dursun, "Eleştirel Söylem Çözümlemesi", **Felsefe Ansiklopedisi** (içinde), Ed: Ahmet Cevizci, Cilt 5, Ebabil Yayınları, 1. Baskı, 2007, s.335.
[15] R. Wodak, T.V. Dijk, **Racism At The Top Parlaimentary Discourses on Ethnic Issues in Six Europen States,** Klagenfurt, Austria: Dava Verlag. 2000, Akt: N.E.Ergeç, a.g.e., 2010, s. 19.

momenti olarak ele alır. Metinlerdeki toplumsal çalışmayı, maddeci toplumsal eleştirinin ana odağı olarak çözümler." [16] Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımında birbirinden ayrılamaz üç kavram merkezi bir yer tutar. İktidar, tarih ve ideoloji kavramları. [17] Bu kavramlarla bağlantılı olarak söylemi belli bir toplumsal bağlama ve tarihe yerleşmiş toplumsal süreçlerle etkileşim halinde ortaya çıkan bir fenomen olarak gören eleştirel söylem çözümlemesi her söylemin, güçlü olan grupların ideolojilerince meşrulaştırılan hakimiyet yapılarını sağlama almak amacıyla tarihsel olarak, yani belirli bir yerde, zamanda üretildiğini ve yorumlandığını öne çıkarır. Güçlü grupların ideolojileriyle meşrulaştırılan, zamana ve mekâna yerleşik belli başlı hâkimiyet yapıları, eleştirel söylem çözümlemesine göre temelde ırk, cinsiyet, sınıf, din ve kültürel farklılıklara dayalıdır. Hâkimiyet yapılarına direnme eleştirel söylem çözümlemesi tarafından, durağan söylem pratiklerinin ve bu pratiklerle ilgili uzlaşımların kırılması olarak görülür. Cinsiyet meseleleri, ırkçılık sorunu, kimlikle ilgili medya söylemleri bu anlamda çok önemli sorgulama konularıdır.[18]

Herhangi bir kişi, grup, siyasal organizasyonun veya siyasetçinin söylemi, toplumsal, politik, kültürel ve tarihi yönleri, iktidarı kurmaları, yeniden üretmeleri veya iktidara karşı muhalefetteki rolleri söylemi etkilemektedir. Ayrıca söylemi bir kişinin, grubun veya organizasyonun kimliği, tarihi geçmişi, toplumdaki yeri,

[16] N. Fairclough, P. Graham, **Marx as Critical Discourse Analyst: the Genesis of a Critical Method and Its Relevance to The Critique of Global Capital Estudios de Sociolnguistica** 3.1, pages 185-229. Akt: N.E.Ergeç, a.g.e., 2010, s. 12.
[17] R. Wodak, "What CDA is about: Summary of Its History, Important Concepts and Its Developments", **Methods of Critical Discourse Analysis** (eds. R. Wodak-M. Meyer), London, Sage Publications, 2001, ss. 1-13. Akt: Ç. Dursun, a.g.e.,, s. 341-342.
[18] Ç. Dursun, a.g.e., s. 342.

ilgileri ve amaçları, diğer kişi, grup ve organizasyonlarla olan ilişkileri, yeniden üretimleri ve doğal ortamları gibi karakteristik özellikleriyle ilişkili olan toplumsal olarak paylaşılan inançlardan oluşan ideolojinin etkisi altında olduğu da açıktır. Örnek olarak seçilen siyasetçiler birbirlerinden dünya görüşleri ve sahip oldukları ideolojiler açısından da ayrılan, birbirlerinden farklı ideolojileri benimseyen siyasi aktörler olduklarından söz konusu konulardaki söylemleri de farklıdır.[19] İdeolojiler toplumdaki çeşitli grupların birbirinden ayrılmasının nedeni olduğundan ve bir grup tarafından paylaşılan inançların temel toplumsal temsillerini oluşturduğundan söz konusu siyasetçilerin içinde bulundukları siyasi hareket ve oluşumların araştırma konuları hakkında geçmişteki politikaları ve siyasi tutumları da önemli olmaktadır. Bu siyasi hareket ve oluşumların sahip oldukları ideolojiler, temel amaçları ve değerleri siyasi aktörler üzerinde etkide bulunacağı ve onları yönlendireceği kabul edilmiştir. Van Dijk'a göre bir toplumsal grup tarafından paylaşılan ideoloji, bireylerin konuşmalarını ve oluşturdukları metinleri etkilemektedir.[20] Ancak çalışmada ideolojiler temel referans çerçevesi olarak alınmamış yalnızca sahip olunan ideolojinin de söylemsel kuruluşlara ve yeniden üretimine katkıda bulunduğu göz önüne alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada son dönem Türk siyasal hayatında önemli siyasi aktörler olarak ön plana çıkan Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli, Deniz Baykal ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun[21] "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail'le İlişkiler" konularındaki

[19] Söylemi ve söylemsel dönüşümü etkileyen birçok neden söz konusudur. Kişisel deneyimler, ideoloji, kimlik, sosyokültürel bilgi, paylaşılan kültür, eğitim, kitle iletişim araçları vb.
[20] N.E.Ergeç, a.g.e., s. 19.
[21] Kemal Kılıçdaroğlu'nun araştırmaya dâhil edilmesinin nedeni araştırma süreci içerisinde CHP Genel Başkanlığı'nda yaşanan değişimdir. Araştırma dönemi 2002-2012 yılları arasını kapsadığından

siyasi duruşları, tavır alışları, söylemsel değişim ve dönüşümleri eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilecektir. Çalışmada "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail'le ilişkiler" konularında yukarıda ismi geçen siyasi liderlerin farklı politikalar geliştirdikleri, bu konularda birbirlerinden farklı tavır aldıkları kabul edilmiştir. Bu çalışmada siyasi liderlerin ele alınmasının nedenini ise postmodern olarak tanımlanan geç modern/kapitalist dönemde reel siyasetin niteliklerinden birinin esneklik olduğu lider söylemlerine dayanarak ortaya koymak oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışmada söylemin birçok yapıları arasından tez çalışmasının amaçlarına uygun olarak durum tanımlaması, kavramlaştırma, aktörler, tutarlılık, (ön)varsayımlar, uslamlama, insancıllaşma, karşılaştırmalar ve karşı gerçeklik gibi anlamın birçok yönünü ortaya koyan pek çok konuda kullanılan söylem yapıları kullanılacaktır. Söylem çözümlemesi temelde çok alanlı bir yapıdır. Çalışmada bu çok alanlı yapı dikkate alınarak bir çözümleme yapılmaya çalışılacaktır. Öncelikle siyasetçilerin söz konusu konular hakkındaki konuşmaları, eleştirel söylem çözümlemesi çerçevesinde oluşturulan kategoriler altında ele alınacak, söz konusu konular hakkında hangi tarihlerde neler söylemiş oldukları ortaya konulacaktır. Ardından genel değerlendirme kısmında tarihsel bir süreç içinde eleştirel söylem çözümlemesi kategorilerindeki konuşmaları ve ifadeleri de dikkate alınarak söylemsel değişim ve dönüşümleri tespit edilmeye ve esneklik yapıları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

---

bu dönem içerisinde gerçekleşen bu değişim Kemal Kılıçdaroğlu'nun da "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail ile ilişkiler" konularındaki söylemlerinin incelenmesini gerekli kılmıştır.

Araştırmada eleştirel söylem analizi çerçevesinde araştırmanın amaçlarına uygun kategoriler oluşturulmuştur.[22] Siyasi liderlerin aynı konu hakkında farklı zamanlarda yapmış oldukları konuşmalarda temel benzerlik ve farklılıklarının tespit edilmeye ve değişen koşullara göre söylemsel değişim ve dönüşümlerin ortaya konmaya çalışıldığı bu araştırmada "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail'le ilişkiler" konularında kategoriler tarihsel bir süreç içinde karşılaştırma yapmaya uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Böylece tarihsel bir süreç içerisinde siyasi liderlerin araştırma konuları hakkındaki söylemleri tespit edilebilecek ve tarihsel bir karşılaştırma olanağı sunabilecektir. Kategoriler oluşturulurken Van Dijk'ın[23]söylem çözümlemelerinde kullandığı kategorilerden de kısmen yararlanılmıştır.

Araştırma Evreni

Araştırmada örneklem olarak siyasi parti liderlerinden Recep Tayyip Erdoğan, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu seçilmiştir. Bu liderlerin örneklem olarak seçilmelerinin nedeni söz konusu siyasi parti lederlerinin farklı nitelikleri taşıdığı varsayımıyla hareket edilmiş olmasıdır. Buna göre Recep Tayyip Erdoğan, postmodern dönem siyasal alanında söylemsel düzeyde esnek ve uzlaşmacı olma özelliğini taşıdığı önkabulüyle seçilmiştir. Devlet Bahçeli, modern dönemde egemen olan ve modern siyasi liderlikte aranan herhangi bir ideolojiye bağlılık ve buna uygun olarak siyasal söylemlerini kurma nedeniyle milliyetçi bir ideolojiyle hareket ettiği

[22] Oluşturulan kategoriler tezin araştırma kısmında detaylı bir şekilde oluşturulma nedenleriyle beraber açıklanmıştır.

[23] T.V. Dijk'ın ırkçılık üzerine yapmış olduğu söylem analizinde İngiltere'de Avam kamarasında göç karşıtı ve göç taraftarı farklı ideolojik görüşlere sahip siyasal parti temsilcilerinin konuşmalarını çözümlediği kategoriler araştırma konuları açısından da uygun bazı kategoriler içermektedir. T.V.Dijk, **Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım** (Çev:N. Ateş) Ed: Barış Çoban; Söylem ve İdeoloji (içinde), Su Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2003, s. 13-112.

önkabulüyle seçilmiştir. Deniz Baykal ise yine modern devlet yapılanmasının siyasi formu olan ulus devlet yapısını merkeze alarak "ulusalcı" bir politikacı olma önkabulüyle seçilmiştir. Kemal Kılıçdaroğlu da Deniz Baykal'dan sonra CHP'nin genel başkanı olması ve onun da Deniz Baykal gibi "ulusalcı" bir çizgide politika takip edeceği, söylemlerini buna göre kuracağı önkabulüyle seçilmiştir. Bu tez çalışmasında yukarıda isimleri verilen siyasi parti liderlerinin "Güneydoğu Meselesi" ve "İsrail ile İlişkiler" konularında tarihsel bir süreç içerisinde takip ettikleri politikalar ve bu konular hakkındaki söylemsel değişim ve dönüşümleri ele alınacaktır. Bu liderlerin Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda geliştirdikleri söylemlerinin tarihsel bir süreç içerisinde dönüşümlerinin araştırılması bu liderlerin bu tez çalışmasında temsil ettikleri varsayılan nitelikleri taşıyıp taşımadıklarının ortaya konulması açısından anlamlıdır. Ayrıca postmodern siyasi liderde olan ve olması gereken niteliklerin ortaya çıkarılması konusunda da önemli bir veri sağlayacağından da önemlidir.

Araştırma evreni olarak söz konusu siyasi parti liderlerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) grup toplantılarında yapmış oldukları konuşmalar ele alınacaktır. Bununla birlikte TBMM grup konuşmalarını destekleyici olarak siyasi liderler hakkında yazılı medyada yer alan haber ve yorumlarla beraber söz konusu liderlerin medyaya yansıyan konuşmaları, röportajları ve kendi sorumlulukları altında hazırlanan raporlar da incelenecektir. Çalışmada, Devlet Bahçeli'nin TBMM'de bulunduğu 1999-2002 ve 2007-2012 yılları arasında yapmış olduğu grup konuşmaları; Recep Tayyip Erdoğan'ın 2001-2012 yılları arasında yapmış olduğu grup konuşmaları; Deniz Baykal'ın 2002-2010 yılları arasında yapmış olduğu grup

konuşmaları ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun 2010-2012 yılları arasında yapmış olduğu grup konuşmaları ele alınacaktır. Bununla birlikte 1989-2012 yılları arasında siyasi liderler hakkında yazılı medyada yer alan haber ve yorumlar ele alınacaktır. Tez postmodern toplum, postmodern siyaset ve postmodern siyasi liderliği kapsamına alırken; postmodern edebiyat, postmodern sanat ve postmodern mimari gibi alanlar tez konusunun kapsamı dışında bırakılmıştır. Veri toplama tekniği olarak siyasi liderlerin TBMM grup konuşmalarına ulaşılarak konuyla ilgili medyada yer alan haber ve yorumlar taranacaktır. İlgili haber, yorum ve TBMM grup konuşmaları söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmek için toplanacaktır.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde "modernite" ve "postmodernite" tartışmaları çerçevesinde "hakikat-gerçeklik", "esneklik", "özne-birey", "siyaset" ve "lider" kavramları ele alınmıştır. Bu kavramların modern ve postmodern açılardan anlamlandırılması ve bu iki yaklaşımdaki işlevleri karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmeye çalışılacaktır. bu bölümde ikinci olarak "söylem" kavramı ele alınacak ve söylemin postmodern dönemdeki olay ve olguları açıklamadaki yeri tartışılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde tarihsel bir süreç içerisinde "Güneydoğu Meselesi"nin ve "Türkiye-İsrail İlişkileri"nin gelişimi ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü tezin görgül araştırma kısmını da içine alan bölüm olacaktır. Bu bölümde son olarak tezde uygulanan "eleştirel söylem analizi" yöntemi çerçevesinde oluşturulan kategoriler oluşturulma nedenleriyle beraber açıklanacak ve bu kategoriler üzerinden lider söylemleri analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. POSTMODERNİTE TARTIŞMALARI

Postmodernizm gibi çok tartışmalı bir konuyu gerektiği biçimde ele almak zordur. Kişinin bu sözcüğü nasıl yazdığı bile -'postmodern' diye mi yoksa 'post-modern' diye mi- belli bir konuma, bir önyargıya işaret etmektedir. Aradaki tirenin kullanılmayışı postmodernizme belli bir sempatiyle yaklaşıldığını ve meşruiyetinin kabul edildiğini ima ederken, tire eleştirel bir tavır takınıldığını, meşruiyetinin kabul edilmediğini ve tarihin belli bir dönemini temsil ettiği iddiasının reddedildiğini gösterir olmuştur. Bu çalışmada kavramın tiresiz kullanımı tercih edilmiştir; ancak bu herhangi bir yargıyı ifade etmek amacıyla değil, yalnızca en uygun kullanım olduğu düşüncesiyle kullanılmıştır. Nasıl modernizmi anlayabilmek, onun kendinden önceki dönemden ayrıldığını gösterebilmek, kanıtlayabilmek için öncülüyle kıyaslama yapmak, aradaki temel yapısal farkları ortaya koymak zorunlu ise, aynı şekilde postmodernizmin de modernizmden ayrı veya onun bir devamı olduğunu ortaya koyabilmek için modernizm ile olan bağlantısını, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak gerekir ki sağlıklı bir değerlendirme ve sonuç ortaya konulabilsin. Bu amaçla tezde sıklıkla modern ve postmodern karşılaştırması yapılacaktır. Postmodernizmin, toplumsal eleştirinin ve politik pratiğin standartlarını tanımlaması ve bunları belirleyebilme kapasitesi onun moderniteden ayrı, kendine has bir dönem olarak tanınmasına neden olacaktır. Bunun aksi ise

modernizmin devamı olduğunu, ancak modernizmde daha çok ikincil, üçüncül konumda olan bazı unsurların bu süreçte daha başat olması anlamına gelebilecektir. Toplumsal ve politik gelişmeleri belirleme, toplumsal ve politik yaşamda söylem tarzlarını tanımlama, kültürel, politik ve düşünsel eleştirinin parametrelerini düzenleyebilme yeteneği, postmodernizmi modernizmden ayıracaktır.

Postmodernizm sorunu –temel özelliklerinin nasıl tanımlanacağı, hatta her şeyden önce postmodernizmin var olup olmadığı, kavramın kendisinin bir yararının bulunup bulunmadığı, ya da tam tersine, bunun bir gizemlileştirme olup olmadığı- aynı zamanda hem kültürel, hem estetik, hem bilimsel, hem siyasal hem de toplumsal bir sorundur. Postmodernizmdeepistemolojik varsayımlar reddedilmekte, metodolojik uzlaşımlar, bilgi, hakikat, gerçeklik gibi modernizmin temel alanları bulanıklaştırılmakta, eksiltilmekte ve bununla birlikte büyük anlatılar da bir kenara atılmaktadır. Bütün bunlara rağmen postmodern kavramı üzerinde tam anlamıyla bir uzlaşı da söz konusu değildir. -geleneksel dönem ve modernite üzerinde belli bir uzlaşı söz konusu iken postmodern terimi muallâktadır- Postmodern terimi aynı anda hem her şeye uygulanıyormuş hem de hiçbir şeye uygulanamıyormuş gibi görünecek ölçüde geniş bir biçimde kullanılmaktadır. Postmodernizm epistemolojik varsayımları, metodolojik tercihleri ve tözsel bir odağa, niteliğe sahip bir akım/dönem olarak görülebilir mi? Yoksa Habermas'ın belirttiği gibi modernizmin bir devamı olarak mı kabul edilmeli? Lyotard, postmodern kavramının "Ondokuzuncu yüzyılın sonundan bu yana, edebiyat, güzel sanatlar ve bilimdeki oyun kurallarını değiştiren dönüşümleri izleyen kültürümüzün [Batı] konumunu

belirleyen bir durum"[24] olarak tanımlamaktadır. Sokal, postmodernizmin bilime olan bakış açısını ele almakta ve postmodernizmi bir düşünce akımı olarak nitelendirmektedir. Ona göre postmodernizm "Aydınlanmanın akılcı geleneğini neredeyse yadsıyan, olgulara başvurarak savlarını sınama kaygısından uzak bazı kuramsal söylemlerden oluşan ve bilimin anlatıdan bir 'hikaye'den, 'masal'dan ya da benzer bir toplumsal oluşumdan öte bir şey olmadığını ileri süren bir kültür ve kavrayış göreceliğine dayanan düşünce akımıdır."[25] Jameson ise postmodernizmin karmaşık doğasına vurgu yapmaktadır.

> *"Çeşitli mantıksal olasılıklar, postmodernizmin kendisinin tanımlanmasında, artık günümüzde yüksek ya da klasik modernizm denilmesi gereken (dönemin) değerlendirilmesine ilişkin bir konum alınmasıyla ister istemez bağlantılıdır. Mantıksal açıdan postmodern olarak nitelenebilen çeşitli kültürel yapıtların bir öndökümünü çıkardığımızda, alabildiğine heterojen olan biçemler ve ürünlerin "ortak benzerlikleri"ni bunların kendi içlerinde değil, şu ya da bu biçimde tümünün karşı çıktığı bazı ortak modernist dürtülerde ve estetikte aramak çok daha çekicidir."*[26]

Buradan hareketle postmodernizme modernizmden ayrı, kendi başına yeni bir dönem olarak bakılamasa da en azından ekonomik, politik ve kültürel gelişmede zihin karıştırıcı bir süreç olarak bakılabilir. Batı modernizmi, tek çizgisel ve daha karmaşık olarak da teleolojik, tek kültürel bir tarih ölçeğine göndermede bulunan tarihin tek çizgisel yönelimi hep ilerlemeyi, bugünün dünden, yarının da bugünden ileri, daha iyi olduğunu öngörür. Kimliklerini bu

---

[24] J. F. Lyotard, **Postmodern Durum,** Vadi Yayınları, Çev: Ahmet Çiğdem, 3. Basım, Ankara, 2000, s.11.
[25] A. Sokal, J. Brichmont, Son **Moda Saçmalar Posmodern Aydınların Bilimi Kötüye Kullanmaları,** Çev: Memet Baydur-Ongun Onaran, İletişim Yayınları, 2002, s.19.
[26] F. Jameson, **Kültürel Dönemeç,** Çev: Kemal İnal, Dost Kitabevi, Ankara,1998, s. 33.

söyleme göndermede bulunarak kurgulayanlar, kendi içlerindeki farklılıkları ve başkalarının kendilerinden farklılığını ancak bu tekil ölçütün hiyerarşik dizinine oturtarak anlayabiliyorlar. Modernlik, teleolojik tarih ölçeğinde her zaman şimdinin vardığı yer olarak kurgulandığından, hiçbir zamanda, onun hükümranlığından kurtulmak olanaklı değildir. Dolayısıyla, postmoderni basitçe "modern"in karşıtı olarak ya da tarih ölçeğinde bir dönem olarak "modern"den sonra gelen basamak olarak düşünmek onu "modern"e bir seçenek, bir alternatif kılmaz, tersine onu modernin bütünleşmiş birliğine eklemler. "O zaman postmodern nedir?.. Şüphesiz modernin bir parçasıdır. Devralınan tek şey, eğer sadece dünse şüphe edilmelidir… Korkunç bir hızlanma içerisinde, kuşaklar kendilerini çökertmektedirler. Bir yapıt eğer ilkin postmodernse modern olabilir. Böyle anlaşılan postmodernizm, amacında modernizm değildir oluşumunda modernizmdir ve bu oluşum durumu süreklidir."[27] Örneğin, şu an postmodern çağda bulunulduğunun savunulması kişiyi modernist tekçizgisel ilerleme anlatısının "geleneksel- modern- postmodern" diye sıralanan teleolojisine gönderir. Yani, dönem olarak öncekinden ayrılan bir postmodern anlayışı tamamıyla modernist bir anlayıştır. Modern ile postmoderni ayıran sınır her zaman zaten onların birbirlerinde olan kökleriyle karışıktır. Dolayısıyla, "postmodern" bizi modern'in içindeki farklılığa, aynılığa indirgenemeyen bir ötekiliğine gönderir. Postmodern eleştiriler farklılığı ve ötekiliği modernin içinde konumlandırarak onun farktan arınmış, bir bütünlük içine kapatılması çabalarına karşılık yeni açılımlarına, yeniden doğuşlarına alan açmak ister. Lyotard, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

[27] J. F. Lyotard, 2000, s.156.

"Postmodern, modernin içerisinde sunulamayanı, sunumlamanın kendisinde ileri götüren olacaktır: güzel biçimlerin tesellisini ve elde edilemez olanın kolektif nostaljisini paylaşmayı mümkün kılan bir zevk uzlaşımını inkâr edecektir; bunlardan hoşlanmak için değil, sunulamayanın güçle bir anlamını veren yeni sunumlamaları araştıracaktır. Postmodern sanatçı veya yazar, felsefecinin konumundadır. Yazdığı metin, ürettiği çalışma ilke olarak daha önceden yerleşmiş kurallar tarafından yönetilemez; benzer kategorilerin metne ya da çalışmaya uygulanmasıyla belirleyici bir yargıya göre yargılanamazlar. Bu kurallar ve kategoriler sanat yapıtının kendisi için aradığı kural ve kategorilerdir. O zaman yazar ve sanatçı, yapılacak olanın kurallarını formüle etmek için kuralsız çalışmaktadır."[28]

Bu durum postmodern sanatçı, yazar veya metin üreticisini kural koyucu konumuna yükseltirken, bu kural koyuculuğun ise herhangi bir meşruiyeti bulunmamaktadır. Hiç kimse bu kurallara bağlı olmadığı gibi postmodern düşünce bu kuralların uygulanmasını zorunlu hale getirecek her hangi bir meşruiyet de sunamamaktadır. Bununla birlikte söz konusu kurallar da herhangi bir temele dayanmadıklarından geçici bir nitelik taşımaktadırlar ve kimi zaman bir kerelik uygulanıp ortadan kaldırılmaktadırlar. Böylece postmodernizm, aralarında bir seçme yapılması gereken kuraldışı bir düşünceler yığınını barındırıyor içinde. Bunun içinde, karmakarışık bir şekilde, bilimci ideolojiyle indirgemeci pozitivizmin gerileyişi, görecelilik ve bireyciliğin önplana çıkarılması, her alanda temel ilkelerin geçersizleştirlmey çalışılması, insan faaliyet ve eyleminin anlamı üzerinde kaygılı bir belirsizlik bulunmaktadır. Söz konusu olan durum pozitivizm, rasyonalite, bilim

[28] J. F. Lyotard, 2000, s.158.

ve tekniklerin gelişmesine duyulan inanç ve standartlaşmış nesneler üreten endüstrinin büyümesiyle karakterize edilen bir modernizm ile toplumsal çeşitliliği ve parçalılığı benimseyen bir postmodernizm karşıtlığıdır. Bu durum belli bir kültürel değişim ve dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Eagleton postmodernizmi tanımlarken kültürdeki bu değişim ve dönüşümlere vurgu yapmaktadır. "Postmodernizm bir çağ eksikliği oluşturan bu değişimi "yüksek" kültür ile "popüler" olan arasındaki sınırların yanı sıra sanat ile günlük yaşam arasındaki sınırları da bulanıklaştıran derinlikten yoksun, merkezsiz, temelsiz, özdüşünümsel, oyuncul, türevsel, eklektik, çoğulcu bir sanatta az veya çok yansıtan bir kültürel üslup"[29]tur. Kültürel açıdan olaya bakıldığında kültürel çoğulculuğa, kültürel çeşitliliğe işaret eden bir kavram olarak ortaya çıkan postmodernizm için gelecek çok kültürlülük esasında şekillenecektir.

> *"Gelecek postmodern kültüre gebedir. Postmodern kültür, her türlü dünya görüşü, değer, norm, düşünce ve sembollerin var olduğu ve dolayısıyla insanın seçme özgürlüğünün arttığı, korkunç derecede çeşitlilik arz eden bir süpermarkete benzemektedir. ...Postmodernizm, sadece çağdaş kültürün çok çeşitlilik arz eden bir yapıya sahip olduğunu söylemekle kalmıyor aynı zamanda bu çok çeşitliliğin ve çoğulculuğun olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmesini de öneriyor. 'Tek biçimlilik terörü'nün altında ezilmektense, postmodernistler gelecekte herkesin kendine özgü bir hikâyesi, düşünce biçimi ve tarzı olmasının daha iyi olacağına işaret ediyorlar."*[30]

Buradan hareketle postmodern denen durumu tanımlamak, temel dayanaklarını

[29] T. Eagleton, **Postmodernizmin Yanılsamaları,** Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s.10.
[30] H. V.D. Loo; W.V. Reijen, **Modernleşmenin Paradoksları,** İnsan Yayınları, Çev: Kadir Canatan, İstanbul, 2003, s. 265.

ortaya çıkarmak daha kolay gibi görünmektedir. Postmodernlik bir açıdan kendini modernlik karşıtlığı üzerinden kuran bir durumdur. Literatürdeki birçok postmodern tanımlamaları, açıklamaları postmodernin moderne olan ötekiliğini ya modernin kutupsal karşıtı olarak ya da çağdaşlık tarihinin son aşaması olarak temsil etmektedir. Postmodernitenin moderniteyi ötekileştirdiği ve kendisini ondan ayırmaya çalıştığı en önemli temel alanlardan biri postmodernitenin gerçekliğe bakış açısıdır. Bundan dolayı modernitenin ve postmodernitenin doğru, hakikat ve gerçekliğe bakış açılarına karşılaştırmalı bir şekilde bakılmasında fayda vardır.

1.1. Modern ve Postmodern Doğru- Hakikat-Gerçek[31]

Postmodernizmin modernizme karşı çıktığı alanlar arasında en önemlilerden biri "gerçeklik" algısıdır. Postmodernizmde bilgi, hakikat, gerçek, doğru vb. her şey yeniden ele alınmakta, tanımlanmakta, anlamlandırılmakta, referans çerçeveleri değiştirilmektedir. Postmodernizm modern toplumda geçerli olan yukarıdaki kavramları içi boş kavramlar olarak tanımlamaktadır. Hakikat, gerçek, doğru vb. kavramlar hep dil üzerinden kurulmakta, değer olarak birbirlerinden pek farklı olmayan söylemler olarak nitelendirilmektedir. "Bilginin değerini oluşturan artık doğru/yanlış, adil/adaletsiz ve tabiatıyla genelde düşük işlersellik gibi başka ölçütler

[31] Doğruluk (hakikat, verity): Algılar, kavramlar, bilimsel kuramlarla nesnel gerçek arasındaki uygunluktur. Yani bir ifadenin nesnesine uygunluğudur. Doğruluk, düşüncelerin, yargıların, önermelerin özelliğidir. Doğruluk aynı zamanda nesne ili ilgili bilgilere verdiğimiz niteliktir. Gerçeklik (realite): Zamanda ve mekânda var olanların tümüdür. Yani nesnenin kendisidir. Gerçeklikle hakikat (doğruluk) birbiriyle karıştırılmamalıdır. Çünkü gerçeklik, somut olarak var olanların bütünüdür. Hakikat (doğruluk) ise, var olana (ister gerçek var olana ister düşünsel var olana) ilişkin bilginin özelliğidir. Örneğin; Pamuğun yumuşaklığı Gerçeklik; Yer çekimi kanunu-Hakikat (doğruluk)tır. Matematik ve mantık kuralları da birer hakikattir. icelkoleji.com/sosyal/wp.../felsefe_ders_notlari.doc

tarafından tanımlandığı şekliyle ehliyet değildir."[32] Çünkü "Bilimsel bilgi bir söylem türüdür." [33] Rosenau'ya göre, Tarihsel olarak bakıldığında bilim ikisi de meşruiyetlerini teolojiden alan kilisenin ve hükümdarın keyfi otoritesine saldırmıştır. Modern bilim nesnelliğiyle katı araştırma yordamlarına sahip olmasıyla ve metafizik olana değil maddi olana öncelik vermesiyle ün kazanmıştır. Ama sonra bilim de hakikatin tekeline kendisinin sahip olduğunu iddia etmeye başlamıştır. Sahip olduğu otorite iyice genişlemiş öncellerinin sahip oldukları otoriteyi aşmıştır.[34]

Bundan dolayı postmodernizm daha önce pek üzerinde durulmayanı, değersiz sayılanı veya ayrıksı görüleni gün yüzüne çıkarmayı ve yeniden üzerine eğilmeyi kendisine hedef edinmiştir. Postmodernizm, modernde kabul edilmeyeni veya ikincil olanı ön plana çıkarır. Postmodernistler basitliği değil karmaşıklığı, birliği değil çeşitliliği, sentezi değil farklılığı, genel olana değil biricik olana, tekrar edene değil tekrarı olmayana bakarlar. Hakikat yerini gelip geçiciliğe bırakmaktadır. Postmodernizmde modernizmin tarafsız gözlem yapma çabalarına duyduğu güvenin yerini duyguya duyulan güven almaktadır. "Görecelik nesnelliğe, parçalara ayırma bütünleştirmeye tercih edilir. Doğa bilimi modelini toplum bilimlerine uygulama çabaları reddedilir, çünkü postmodernistler bu tür yöntemlerin, Batı'da doğan ama bütün gezegeni kuşatacak biçimde yayılmasını sürdüren yozlaştırıcı, geniş tekno-bilimsel kültürel buyruğun birer parçası olduğunu düşünürler."[35] Postmodernistlere

[32] J. F. Lyotard, 2000, s.112.
[33] J. F. Lyotard, 2000, s.17.
[34] P. M. Rosenau, **Post-modernizm ve Toplum Bilimleri**, Bilim ve Sanat Yayınları, Çev: Tuncay Birkan, Ankara, 2004, s. 27.
[35] J. F. Lyotard, **The Postmodern Condition: A Report on Knowledge,** İng. Çev: Geoff Bennington ve BrianMassoumi, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984, Akt: P. M. Rosenau, 2004, s. 26.

göre bilimsel bilgi diğer bilgi türlerinden yalnızca bir tanesidir. Diğerlerinden herhangi bir ayrıcalığı yoktur. Pozitif bilimsel bilginin bütün hakikat iddialarının geçerliliği diğerlerinin geçerliliği kadar geçerlidir. "Bilimsel bilgi, bilginin bütünlüğünü temsil etmez, başka tür bir bilgiye ilave olarak, onunla rekabet ya da çatışma içerisinde bir bilgi biçimi olarak var olmuştur." [36] Bauman da içinde bulunduğumuz dönemin özelliklerini ele alırken artık hayatta tutunabilecek sabitelerin, kesinliklerin varlığının yok olmak üzere olduğunu belirtmektedir.

> *"Bu dünyada her şey olabilir ve her şey yapılabilir fakat ebediyen kalacak hiçbir şey yapılamaz; ve olan her şey geliyorum demeden gelir ve haberimiz olmadan da ortadan kaybolur. Bu dünyada bağlar, ardıl karşılaşmalar, kimlikler ardarda giyilen maskeler; yaşam hikâyesi ise kalıcı tek önemi aynı uçuculukta anılar olan bir dizi olay halinde karşımıza çıkıyor. Hiçbir şey kesin olarak bilinemez ve bilinen her şey farklı bir biçimde bilinebilir; bir bilme biçimi ancak diğer bilme biçimleri kadar iyi ya da kötüdür (ve tabii onlar kadar uçucu ve güvenilmezdir). Bir zamanlar kesinliğin arandığı yerlerde bugün geçerli kural kumardır ve azimle hedefe koşmanın yerini risk alma almıştır. Dolayısıyla da dünyada sağlam ve güvenilir denebilecek çok az şey var ve kişinin yaşam çizgisini resmedeceği dayanıklı bir tuvalden eser yok."*[37]

Rosenau'ya göre postmodern anlayıştaherhangi bir tikel hakikat, ancak içinde formüle edildiği grup ya da cemaatin üyeleri için geçerlidir. O halde bilgi gruba bağlıdır, herhangi bir bilgi bir grubun inançları açısından doğru olsa da diğer gruplar

[36] J. F. Lyotard, 2000, s.26.
[37] Z. Bauman,**Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları,** Ayrıntı Yayınları, Çev. İlter Türkmen, İstanbul, 2000, s. 39.

için doğru değildir veya doğru olmayabilir; her türlü bilgi kuralı sadece grup içinde geçerlidir. Postmodern anlayışın modern bilime karşı çıkmasının temel nedenlerini Rosenau kapsamlı bir şekilde şöyle açıklamaktadır:

> *"İlk olarak, modern bilimin en hevesli taraftarlarının vaat ettiği can alıcı sonuçların bir türlü ortaya çıkmayışından duyulan sabırsızlık gittikçe arttı ve hem toplum bilimlerinde hem de pozitif bilimlerde kinizmi besledi. İkinci olarak, dikkatler modern bilimin suistimalleri ve zararları üzerinde odaklanmaya başladı. Bazı durumlarda modern bilimin güçlü olanın tercihlerini meşrulaştırdığı, bilimsel gerçekler olmak şöyle dursun tercihten ibaret olan normatif konumları haklı gösterdiği açığa çıktı. "Bilimsel" araştırma sonuçları ad hoc bir biçimde öznel politik tercihlerin değerini "kanıtlamak" için kullanılıyordu. Üçüncü olarak, modern bilimin teoride nasıl işlediğine dair varsayımlarla gerçekte işleyiş biçimi arasında bir uyuşmazlık olduğu açıktı. Modern bilimin kendi formel standartlarını kendisinin de uygulamadığı söyleniyordu. Dördüncü olarak, bilimin bütün sorunları çözebileceği yolundaki sakat inanç, modern bilimin yirminci yüzyılın belli başlı sorunlarını iyileştirme konusundaki bariz yeteneksizliği karşısında bocaladı. Beşinci olarak, modern bilim insan varoluşunun mistik ve metafizik boyutlarını pek kaale almıyor, hatta bu tür meseleleri bayağı ve üzerinde durmaya değmez şeyler olarak gösteriyordu. Son olarak, normatif ve etik olan hakkında, bilimsel olsun olmasın bilginin hizmet edeceği ve etmesi gereken amaçlar hakkında söyleyecek pek sözü yoktu. 'Bilimsel dünya görüşü' hayatı yaşamak ya da bir toplumu yönetmek için yeterli bir kılavuz değildir. Modern bilim her şeyi fazla somutlaştırmıştır; şiiri unutmuştur. Kısaca, toplum bilimlerindeki post-modernizm, en azından kısmen, bilimsel toplum biliminin varlığı hissedilen yetersizliklerine verilen bir tepkidir.*[38]

[38] P. M. Rosenau, 2004, s. 29.

Bütün bunlar modern bilime karşı bir güvensizlik duygusunun oluşmasına neden olmuş, modern bilimde önemsenmeyen, insan yaşamı hakkındaki açıklamalarına değer verilmeyen ve daha çok ötekileştirilen bilgi kaynaklarına bir yönelimi teşvik etmiştir. Bu bilgi kaynakları arasında dini ve felsefi kaynaklı bilgi olduğu gibi bütünlüklü olmayan parçalı, herhangi bir mantık ilkesi veya geçerli bir dayanağı olmayan bilgi türlerini de gündeme getirmiştir. Bu bütünlükten yoksun bilgi kaynaklarını ise daha çok postmodern yazarlar dile getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında postmodern yazarlar için büyük anlatılar yerini küçük anlatılara bırakmakta, her şeyi açıklama iddiasında olan bütünlüklü bilgi kaynakları, büyük teoriler, meta anlatılar herhangi bir temele dayanmadan keyfi olarak sorgulanmaktadır. Lyotard postmoderni aynı zamanda meta anlatılara yönelik inanmazlık olarak tanımlamakta ve bu inanmazlığın bilimlerdeki ilerlemenin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. "Ancak bu ilerlemedir ki, akabinde, inanmazlığı öngörür."[39]Nietzsche, Batı kültüründe eskiden Hıristiyanlığın konumuna geçmiş ve bir din haline gelmiş olan bilimi eleştirir. "Bilim, insanoğlunun doğal fenomenleri araştırmak üzere başvurduğu sınırlı yöntemlerden sadece bir tanesidir. Bilim bütünlüklü bir değerler dizisi yaratamaz. Bilimin de sınırları olduğunun farkına varılması, çok derin hayal kırıklıkları ve karamsar bir nihilizme yol açacaktır. İşte, günümüzde çağdaş dünyanın içinde bulunduğu durum budur."[40] Lyotard'a göre Ondokuzuncu yüzyıldan beri göstergeleri biriken bilimsel bilginin bugün içinde bulunduğu "kriz" durumu, bilimlerin verimli kılınması şansından doğmuş olmayıp, teknolojinin ilerlemesi ve kapitalizmin yayılmasının bir sonucu niteliği taşımaktadır.

[39] J. F. Lyotard**,** 2000, s.12.
[40] D. Robinson**, Nietzsche ve Postmodernizm,**Everest Yayınları, Çev: Kaan H.Ökten, İstanbul, 2000, s.33, Akt: Aylin Görgün Baran, "Postmodernizmin Özne ve Akıl Kavramlarına Yönelttiği Eleştirilere Eleştirel Bir Bakış", **Düşünen Siyaset Dergisi,** Lotus Yayınları, Sayı 21, Ankara, 2005, s. 117.

Dahası, bilgi meşruluğu ilkesinin içsel bir çöküşünü temsil etmektedir. Çeşitli bilim dalları arasındaki klasik ayırt edici çizgiler böylece sorgulanmaktadır; disiplinler ortadan kalkmakta, bilimler arasındaki sınırlarda karışmalar oluşmakta ve bu gelişmelerden yeni bölgeler doğmaktadır.[41]

> *"Modern söylem kesin, hatasız, pragmatik ve kati bir üslûp tutturmayı amaçlarken, postmodern hitabet daha edebi bir karakterdedir. Postmodernizm, kişilik üzerinde değil, alternatif söylemler ve anlam üzerinde odaklanır. Postmodern toplum bilimcileri sorgusuz sualsiz benimsenmiş olan, ihmal edilmiş olan şeyler üzerinde, direniş bölgeleri üzerinde, unutulmuş, akıldışı, önemsiz, bastırılmış, sınır durumdaki, klasik, kutsal, geleneksel, ayrıksı, yüceltilmiş, boyun eğdirilmiş, reddedilmiş, özsel olmayan, marjinal, çevresel, dışlanmış, yerleşmemiş, susturulmuş, arızi, dağıtılmış, niteliksiz, ertelenmiş, parçalanmış şeyler üzerinde "modern çağın hiçbir zaman tikel ayrıntılarını, özgüllüklerini anlamaya tenezzül etmediği" her şey üzerinde yeniden odaklanmayı savunurlar. Onlar bize "gözlemleri"ni değil "okumaları"nı, "bulguları"nı değil "yorumları"nı sunarlar. Asla sınamazlar çünkü sınama "kanıt" gerektirir ki bu da postmodern referans çerçevesi içinde anlamsız bir kavramdır."*[42]

Postmodernitenin modern bilim eleştirisinin temelinde tekil hakikatlerin, kesinlik arayışının reddi vardır. Modernitede bilgi üretme, bilimsel bilgi elde etme girişimleri bir tür gerçeklik iddiasına, hakikatin esas olduğu varsayımına dayanmaktadır. Hakikat ise postmodernitede sorgulanılan, belli bir kuşkuyla yaklaşılan düzene, kurallara, değerlere, mantığa, rasyonaliteye ve akla gönderme yapar. Postmodernizmde hakikatin keşfedilmeyi bekleyen özneden bağımsız bir şey

[41] J. F. Lyotard, 2000, s.88.
[42] P. M. Rosenau, 2004, ss. 25-26.

olduğu ve evrensel hakikatlerin varlığı reddedilmektedir. Ancak hakikatin yerel, kişisel ve cemaate özgü biçimleri olabileceği öne sürülür. Postmodernitede hakikat yerleşmiş anlamdaki hakikatten farklı olarak "göreceli doğrular" anlamına gelmektedir. "Postmodernistler hakikati bölgesel, kişisel ve cemaate özgü bir şey olarak yeniden kavramsallaştırırlar. Postmodernistlerin tamamı hakikati bir amaç ya da ideal olarak görmeyi bile reddederler çünkü hakikat modernliğin en özlü ifadesidir."[43] Hakikatin değerini sorgulayan ve gerçekliği temsil etmeye çalıştığı sürece bunun sahtekârlık olduğunu söyleyen postmodernistler bilgi iddialarının yeterliliğini kesin bir biçimde değerlendirmenin imkânsız olduğunu düşünürler. Doğruluk ile yanlışlık arasında ayrım yapmayı, teoriyi değerlendirmeyi sağlayan bütün ölçütlerin, kişinin kategoriler arasında bir seçim yapmasını gerektirdiğini; ondan değerler arasında bazılarını iyi bazılarını da kötü olarak adlandıracak bir hiye-rarşi kurmasını beklediğini ileri süren postmodernistler bu tür ayrımları reddeder ve bunun yerine çoğul gerçeklikleri vurgulayıp herhangi bir olguya ilişkin hiçbir yorumun diğerlerinden üstün olduğunun iddia edilemeyeceği görüşünü savunurlar. Bu durumda, her sorunun tek bir en iyi yanıtı yoksa o zaman hakikate yer kalmıyor demektir.

> *"Postmodernistler hakikatin mümkün olduğunu yadsır ya da hakikati bulmak üzere tasarlanmış hiçbir projenin kendilerini ilgilendirmediğini beyan etmekle yetinirler. Onlara göre, hakikat ya anlamsız ya da keyfi bir şeydir. İki durumda da sonuç aynıdır: Hakikat ile belagat ya da propagandanın arasında hiçbir fark yoktur. Şüpheciler gerekçesi ne olursa olsun hakikat adına yapılan tekelci iddialara karşı çıkarlar. Derrida şöyle der: "Kendinde hakikat diye bir şey yoktur.*

[43] P. M. Rosenau, 2004, s 119.

Sadece bir hakikat aşırılığı söz konusudur. Bana yönelik de olsa, benimle ilgili de olsa hakikat çoğuldur"[44]

Klasik hakikat anlayışının bu şekilde yadsındığı Postmodernitede hakikat, kendi kendini anlamaya eşdeğerdir ve hakikat yere ve tarihsel bağlama göre değişir ve hakikatlerin birbiriyle çatışmasının sorun olmadığı çünkü hepsinin başka bir dünyada doğru olabileceği belirtilerek herkesin kendine göre bir hakikati olabileceği öne sürülür. Postmodernitede daha çok gündelik hayat ve yerel anlatılar üzerinde odaklanılmakta, teorilere bağlı hakikatlere veya gerçekliklere karşı gelinmekte ve teori karşıtı bir gerçeklik ve hakikat anlayışı geliştirilmektedir. Buna göre söylem bağımlı olmayan ya da aşkın hiçbir kural ve hakikat yoktur ve zihin ya da akıl denilen şey bir söylem etkisinden ibarettir. Postmodernistler ortada birçok teorinin var olduğu ve hiçbirinin diğerinden daha üstün olduğunu iddia edemeyeceği bir durumun olduğunu öne sürerler. Modern teoriye tözsel ve metodolojik açıdan geniş ve kapsamlı bir eleştiri getirirler. Postmodern anlayışa göre teorilerin hepsinin tıpkı hakikat arayışındaki büyük anlatılar gibi bütünleştirici, söz-merkezci bir projeleri, bir üst-anlatıları vardır ve hepsi de bireysel parçalardan çok toplumsal bütünü vurguladıkları için teori, postmodern düşünceye aykırıdır. Postmodernistler, "Modern teorinin epistemolojik bir gerçeklik olduğunu varsaydığını, oysa böyle bir gerçekliğin olmadığını söylerler. Teorinin bağımlı olduğu veriler ve biçimsel yasalar bağımsız ve nesnel şeyler değildir; en iyi durumda bağlama göre değişen en kötü durumdaysa tamamen keyfi ve yapma şeylerdir."[45] Modern teori her bir metin için tek bir yorum belirlemeye çalışarak çoğul yorumun aleyhine işlediğinden ve her durumda sabit kalarak işlediği

[44] J. Derrida, **Spurs: Nietzche's Styles,** University of Chicago, Chicago, 1979, s.103. Akt: P. M. Rosenau, 2004, s 120-121.
[45]P. M. Rosenau, 2004, s. 125.

varsayıldığından sürekli değişen postmodern bir dünyada kabul edilebilecek bir şey olmaktan uzaktır.

> *"Post-modern teori sistematik olmayan, heterolojik, merkezsiz, sürekli değişen ve yerel bir şeydir. Temsil edici olmayan bu teori kişisel bir karakterdedir ve odağına cemaate özgü olanı alır. Merkezsiz teorilerin değerinin kendinden mülhem olduğu ve kendi için hiçbir zaman özel bir otorite talep etmediği söylenir. Bu teori modern toplum biliminin özne-nesne ayrımına ihtiyaç duymaz. Sadece kendi söylem terimleri açısından "doğru"dur. Bazı olumlayıcı post-modernistler modern teorinin yerine, gündelik hayatın metni (olay) üzerinde, yerel bilgi üzerinde, ayrıntı üzerinde, olumsal olan üzerinde, kişisel tanıklık üzerinde, bireylerin ve cemaatlerin dolaysız deneyimleri üzerinde odaklanan teori karşıtı bir bakışı geçirmeye çalışırlar."*[46]

Postmodernizmin hakikatlere belli bir şüpheyle bakmasının önemli bir nedeni hakikatlerin belli bir nesnelliği içinde barındırdığı iddiasında olmasıdır. Bununla birlikte nesnellik modernizme özgü olduğu varsayılan bilimsel bilginin vazgeçilmez unsurudur. Buna karşılık postmodernizm öznelliği temel referans çerçevesi yapmaktadır. Modernizm öznel etkenlerden arındırılmış bir nesnel bilgi idealini taşır. Oysa postmodernizm, bilim uygulamasının bile öznelliğe dayandığını, doğayı gözlemleyişimizin teori yüklü olduğunu, hele doğa bilimleri dışında kalan alanlarda ise nesnel bir hakikate ulaşmanın imkânsız olduğunu öne sürmektedir. "Bütün "postmodernizmler" nesnel bir gerçekliğin varlığı ve/ya da akılcı araçlarla kabul edilmiş bir gerçeklik anlayışına ulaşma imkânı hakkında özünde kuşkucu olmakta birleştiler. Hepsi radikal bir göreceliğe eğilimliydi." [47] Kısacası postmodernizm,

[46] P. M. Rosenau, 2004,s,126.
[47] E. Hobsbawm, **Kısa 20. Yüzyıl 1919-1991 Aşırılıklar Çağı,** Çev: Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, 1996, s. 591.

yorumdan ve bağlamdan bağımsız nesnel bir tecrübenin olanağını yadsır. Postmodernistler değerlerin, normatif sorunların, duyguların ve coşkuların insanın düşünsel üretiminin birer parçası oldukları konusunda hemfikirdirler. Postmodernistler hiçbir tikel değer sisteminin ötekinden üstün olarak görülemeyeceğini, etik seçimlere ahlâki bir kişinin normatif seçimleri olarak bile bakılamayacağını öne sürerler.

> *"Postmodernlik klasik hakikat, akıl, kimlik ve nesnellik nosyonlarından, evrensel ilerleme ve kurtuluş fikrinden, bilimsel açıklamanın başvurabileceği tekil çerçeveler, büyük anlatılar ya da nihai zeminlerden kuşku duyan bir düşünce tarzıdır. Postmodernlik, Aydınlanmanın bu normlarına karşı dünyanın olumsal, temelsiz, çeşitli, istikrarsız, belirlenmemiş nitelikte ve bir dizi dağınık kültürlerden ya da yorumlardan ibaret olduğunu bildirir; bu da hakikat, tarih ve normların nesnelliği, doğanın verili oluşu ve kimliklerin tutarlılığı hakkında belli ölçüde bir kuşkuculuğu besler."*[48]

Araştırmalardan değerleri çıkarmaktansa bütün değerlerin az çok birbirine eşit olduğu fikrine kapılan postmodernistler bu yüzden hiçbir bakış açısına özel bir ayrıcalık tanımamaya eğlimlidirler. Postmodernizm büyük anlatıları reddeder çünkü hepsi de bir başlangıç, bir son ve tanımlayıcı bir teori talep ederler ki postmodern bir dünyada bu olanaksız ve anlamsızdır. Postmodernistlere göre modernizmde geçerli olan bu ölçütler ile olaylar ele alınıp değerlendirilemez. Postmodernizm, üst anlatı adını verdiği ideolojileri, dinleri vb. eleştirerek onların yerine küçük anlatıların, herkesin kendine özgü hikâyesinin daha iyi olacağını belirterek göreceliğe, farklılığa önem

[48] T. Eagleton, **Postmodernizmin Yanılsamaları,** Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, .s.9.

verdiğini göstermektedir. Üst anlatılar, her zaman her soruna bir cevapla ortaya çıkabilme potansiyeline sahip oldukları düşüncesinden dolayı eleştirilirler.Çünkü postmodernistlere göre bunların her birinin diğerinden üstün olduğunu gösterebilecek elde bir kanıtyoktur. Marksizm ve Liberalizm gibi beşeri kaynaklı ideolojiler ve farklı düşünsel sistemler ile ilâhi kaynaklı dinler postmodern düşünürler tarafından aynı kategori içinde değerlendirilmektedir. Aslında postmodern düşünce bunların doğru ya da yanlış oldukları gibi kesin bir ön kabul ya da retten hareket etmez. Bu fikirlerin her birine sahip olan insanların düşünceleri ayrı ayrı değerli kabul edilmektedir. Ancak bunlarla küçük anlatılar veya kişisel hikayeler arasında herhangi bir hiyerarşinin kurulmasına karşı çıkılmaktadır. Bu durum ise tutarlılık ve tutarsızlık arasında herhangi bir ayırımın yapılmasını zorlaştırmakta ve değer oluşturucu üst anlatıları değersizleştirmeye yönelmektedir. Postmodernizmin bu değer oluşturcu bütünlüklü yapılarla diğer bütünlüklü olmayan küçük anlatılar arasında üstünlük yönünden herhangi bir fark görmeyişi onun bu yapılar arasında geçişgenlikleri, sınırların muğlaklığını ve esnekliği doğal hale getirir. Bu açıdan bakıldığında postmodern dönemi ve bu dönem siyasal yapısını tanımlamada ve onun karakteristiğini ortaya koymada “esneklik” kavramı anahtar bir rol oynamaktadır.

1.2. Modern ve Postmodern Arasında“Esneklik”

Modern ve postmoderni birbirinden ayıran en önemli kavramlardan birisi esneklik kavramıdır. Modern öncesi dönem “Katılık”lar ile karakterize edilirken modernite ile başlayan süreç katılıkların erimeye başladığı bir dönemi işaret etmektedir. Modernitede katılıklar erimeye başlamakla beraber hâlâ varlıklarını sürdürmektedirler. Postmodernitede ise artık katılıkların eriyerek yerini akışkanlığa

ve esnekliğe terk ettiği bir dönemden bahsedilebilir. Bundan dolayı Postmodern dönemi tanımlamada kullanılabilecek en önemli kavramlardan birisinin "esneklik" kavramı olduğu söylenebilir. Postmodern toplumda esneklik, sanattan endüstriye, iş ilişkilerinden kişilerarası ilişkilere ve kimliklere kadar giderek hayatın her alanına egemen olmaya başlamıştır. Zygmunt Bauman'ın 'akışkanlık'[49] kavramı ile ifade ettiği esneklik biçimsizliği, istikrarsızlığı, güvensizliği ve devamlı süren bir değişikliği ima etmektedir. Yıldız'a göre "Esneklik, temel olarak yeni koşullara uyum yeteneği olarak tanımlanabilir."[50] Sennett'e göre esneklik kavramı "ağacın eğilip düzelme gücünü, ağacın formunun rüzgarda sınanmasını ve eski haline dönmesini ifade eder. İdeal olarak esnek insan davranışının da aynı elastik güce sahip olması, yani değişen koşullara uyum sağlamak, onlardan zarar görmemesi gerekir. Günümüzde toplum daha esnek kurumlar oluşturarak, rutinin yol açtığı kötülükleri yok etmenin yollarını arıyor. Ancak esneklik uygulamaları çoğunlukla kişiyi eğen güçler üzerinde yoğunlaşır."[51] Bauman'a[52] göre "Bizler sürekli devrim koşullarında yaşıyoruz. Devrim, insan topluluklarının normal durumu haline gelmiştir." Katı

[49]Bauman, bu kavramı anlatmaya katı ve akışkanların kimyasal yapılarını açıklamakla başlar. Buna göre akışkanlık sıvı ve gazların bir özelliğidir. Britannica Ansiklopedisi bu kavramı 'hareketsiz haldeyken bile tutulamayan ve bir baskı uygulandığında şekli sürekli değişen' olarak açıklamaktadır. Sıvıların özellikleri arasında katılardan farklı olarak kolayca şekil alamamaları yer alır, halbuki katılar mekânsal/uzamsal boyutlara sahiptirler. Akışkanlar her hangi bir şekli uzun süre korumazlar ve şekil değiştirme eğilimindedirler. Bundan dolayı da akışkanlar için işgal edilen mekanlardan ziyade zamanın akışı daha çok önemlidir. Çünkü işgal edilen alan sadece 'bir anlığına' işgal edilmiştir. Yani bir bakıma katılar zamanı iptal ederken sıvılar için durum tersinedir. Katıları tanımlarken zaman ihmal edilebilir ancak sıvıları tanımlarken zamanı hesaba katmamak feci bir hata olur. Akışkanlar kolayca hareket eder: akar, dökülür, sıçrar, sızar, taşar, püskürür, damlar, muhtemel her yoldan sızıntı yapar, katıların tersine kolayca durmazlar, bir engelle karşılaştıklarında ya etrafından dolanır ya bu engeli çözer ya da onu parçalayarak geçer. Bu olağanüstü hareket kabiliyeti 'hafiflik' ile ilgilidir. Genelde akışkanları daha hafif olarak kabul etme eğilimindeyiz. Hafif olan ise daha kolay hareket eder. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Bauman, 'akışkanlık' veya 'sıvılığı' günümüz dünyasının doğasını anlamada uygun bir metafor olduğunu belirtmektedir.detaylı bilgi için bakınız: Z. Bauman, **Liquid Modernity,** Cambridge: Polity, 2006, ss. 1-2. Akt: Fuat Man, "**Akışkan Zamanlarda Eğretileşme: Ulusal İstihdam Stratejisi Üzerine Bir Değerlendirme",** Çalışma ve Toplum, 2013/1, s. 233-234.

[50] N. Yıldız, 2013, s. 180.

[51] R. Sennett, **Saygı: Eşit Olmayan Bir Dünyada**, Çev: Ümmüan Bardak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s.47.

[52] Z. Bauman, **City of Fears, City of Hopes,** London: Goldsmith College, University of London, 2003, s. 2. Akt: Fuat Man, 2013/1, s. 233.

modernlikte/veya katı modern dönemde ekonominin gücü bir bütün olarak çıkarılan kömür, eritilen demir ile ölçülürken sanayinin şefleri olan bireylerin gücü ise fabrikanın büyüklüğü, makinenin ağırlığı ve fabrika duvarları içine yığılmış işçilerin sayısı ile ölçülürdü. Bu mekânsal sabitlik dönemi aynı zamanda yüz yüze ve sürekli ilişkilerin, doğrudan gözetlemenin, yukarıdan aşağıya yönetimin kısacası bağlılığın egemen olduğu bir dönemdi. Bu bağlılık, karşılıklıydı ve bunun her iki tarafı ölüm ayırıncaya kadar birbirine bağlaması beklenirdi. Ancak postmodern dönemle birlikte bağlılık ve kalıcılık yerini gelip geçiciliğe bırakmış, katılık ise yerini esnekliğe terk etmiştir. Artık sabitlenmek, bir yere bağlı kalmak bireyi sınırlayan bir durum olarak kabul edilmekte bunun yerine mobilite, hareketlilik, esneklik ve hız yüceltilmektedir. Geleneksel ve modern dönemin katılıklarını eritme isteğinin arkasında güvenilebilir, tahmin edilebilir ve hatta yönetilebilir kalıcı katılıkların keşfi veya icadına yönelik bir istek bulunmaktadır. Eritilecek ilk katılar ve kirletilecek ilk kutsallar, el ve ayakları bağlayan, sermayenin hareketlerini engelleyen geleneksel bağlılıklar/sadakatler, geleneksel hak ve yükümlülüklerdir. bundan dolayı postmodernistlere göre yeni bir düzen (katılık) kurmak için inşacıları (kurucuları) engelleyen bu eski safradan kurtulunması gerekmektedir.[53]

Katılıkların ortadan kaldırılması veya en azından hareketliliği engellemeyecek duruma getirilmesi gerektiğine yönelik anlayış ‘kapitalizmin yeni ruhu’ olarak da ifade edilebilir. Geçmiş dönemden farklı parametreleri bulunan yeni ekonomide veya enformasyon toplumunda bilgi ile donanımlaşmış insan sermayesi; bilgisayar ve beyin gücü; kişinin serbest düşünmesini sağlayacak ve bireysel özelliklerini ortaya

[53]Z. Bauman, 2006, s.3. Akt: Fuat Man, 2013/1, s. 234.

cıkaracak bir eğitim anlayışı; bilimsel bilgi ve teknolojideki hızlı değişim; her anlamdaki bilgi fazlalığı; "just in time" özelliğine yani hıza dayalı bir üretim sistemi hâkimdir. [54] İnsel'in de ifade ettiği gibi, modern kapitalizm sürekli bir hareketten,pazarın sürekli genişlemesinden, yeninin hızla eskimesinden ve dahafazladan beslenmektedir. [55] Dolayısıyla, ekonomiye hızlı bir değişim yön vermektedir. Hızlı değişim ve dönüşümle yapılanan ekonomi, bir taraftan üstün vasıflı insan sermayesi veya beyin gücünü; diğer taraftan sürekli yenilenen durumlara karşı anında bir uyum gösterme yeteneğini talep etmektedir.[56]

Eğitimli, nitelikli, kalifiye ve esnek birey veya işgücü, yeni ekonominin vazgeçilmezidir. Postmodern toplumda eğitim, deneyimin önüne geçmiştir. Hızlı değişen ve ilerleyen teknolojiye uyum sağlayan, kendini sürekli yenileyebilen, analitik düşünme ve sorgulama yeteneği kazanan, dünya gerçeklerini algılayarak gerekli değişiklikleri içselleştirebilen, dinamik ve hareket kabiliyeti yüksek birey veya işgücünün, postmodern toplumda iyi gelir ve arzu ettiği yaşam standardını elde edebilme olasılığı daha fazladır. Nitelikleri ve kazanımları sınırlı olan birey veya işgücü ise, düşük gelir seviyesi ve yaşam standardına razı olmaktadır. Bu anlamda eğitimi, bilgisi, becerisi ve niteliği sınırlı/sınırlandırılmış olan bireyler; yeni

[54]Ünal Şentürk, "Enformasyon Toplumunda Eğitimin Yeri", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,** 2008 Yaz, Cilt: 6, Sayı: 3, Gazi Üniv. Yayınları, Ankara, 2008. ss. 489-490.
[55] Ahmet İnsel, "Geçmişten Geleceğe", **Birikim Dergisi,** Aralık Sayısı, Birikim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 23.
[56]Ünal Şentürk, "Değişen Ekonomik ve Sosyal Koşulların Bir Ürünü Olarak "Karakter Aşınması"" **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı 7, 2010, s. 116.

değerlerin, önceliklerin ve kabullerin şekil verdiği postmodern toplumun "zayıf halkası"nı oluşturmaktadır.[57]

Katı bürokrasi ve kör rutine karşı savaşan yeni kapitalizm, çare olarak esnekliği ön plana çıkararak işçilerden seri hareket etmelerini, her zaman değişime hazır olmalarını, sürekli risk almalarını, düzenleme ve prosedürlere giderek daha az bağlı kalmalarını istemektedir. "Uzun vade yok" sloganıyla sembolleştirilen bir sosyo-ekonomik düzende, toplumsal üyenin hayatını, alışkanlıklarını, becerilerini değiştirmeden yaşaması çok zor olmaktadır. Sabitlenmiş değişimin yaşandığı günümüzde, en az iki yıllık üniversite eğitimi almış bir genç Amerikalı, çalışma yaşamı boyunca en az on bir defa iş değiştirmeye ve kırk yıllık sürede en az üc defa tüm temel becerilerini yenilemeye hazır olmalıdır.[58] Bir kez öğrendikten sonra, yaşam boyu sürdürülen sanayi toplumu işlerinin yerini postmodern toplumda, yarı zamanlı ya da geçici/ sözleşmeli işler almaya başlamıştır. İşin sürekliliğini yitirmesine paralel olarak çalışanlar, yaşamları boyunca yeni işlere uygun yeni beceri ve nitelikler kazanma ihtiyacı duymaktadır. Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri eski başkanı Clinton'un, ortalama bir Amerikalının yaşamı boyunca yedi kez eğitilmek zorunda olduğunu ifade etmesi[59] postmodern dönemde eğitimin önemi hakkında bilgi vermektedir. Bu düşünceyi güçlendirmek adına Power, bireylerin 21. yüzyılın hızla değişen ve dönüşen enformasyon toplumuna katılımı, yeni bilgi, beceri, yaşam boyu öğrenme ve eskisine göre daha nitelikli olmayla

[57]Ünal Şentürk., 2008. s. 492.
[58]R. Sennett, **Karakter Aşınması Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri,** Çev: Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2005, s. 9-21.
[59] Veysel Bozkurt, "Enformasyon Toplumu ve Eğitim",**Bilgi ve Toplum,** Sayı: 3, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, 2001, s. 17.

gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir.[60] Dolayısıyla, süreklilik kazanan teknolojik değişimin önemli bir etken olduğu postmodern toplumda; esneklik, geçicilik, süreksizlik ve risklerle yaşayan bir yeni ekonomi var olmaktadır. Bu sosyo-ekonomik koşul ise oldukça yüksek vasıflı ve uyum yeteneği hızlı bir insan hedeflemektedir.[61]

Esneklikle nitelendirilebilecek bu yeni kapitalist düzende istenen insan tipi işverenler arasında güçlü olan öncelikler arasında belirli bir çalışan türü bulunmaktadır. Bu çalışan, bağlı olmayan, esnek, kültürlü ancak en sonunda atılabilecek türden bir çalışandır.[62] Bauman[63] yeni dönem çalışanını Hochschild'e atıf yaparak uzmanlaşmış ve spesifik bir eğitim almış olmaktan ziyade her türlü işi yapabilen çalışan olarak ifade etmektedir. Yine Bauman'nın Hochschild'den aktardığı bir kavram akışkan modern dönem çalışanını tanımlamak için oldukça uygundur: sıfır sürtünme (zero drag). Bir işten diğerine geçmek için kolayca işletmeden ayrılabilen çalışanları tanımlamak için kullanılan bu kavram son zamanlarda bağlı olmayan (unattached) anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bağlı olmamak ise yine esnek postmodern dönem çalışma ilişkilerinin temel özellikleri arasında yer almaktadır.

[60] İ. Yurdabakan, "Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim", **Eğitim Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 6, Ocak 2002, Ankara, 2002, s. 63.
[61] Ü. Şentürk, a.g.m., 2010, s. 117
[62] F. Man, a.g.m. s. 234.
[63] Z. Bauman, **Consuming Life,** Cambridge: Polity, 2007. Fuat Man, 2013/1, s. 234.

Bauman'nın [64] nitelemesi ile işveren, gelecek dönem çalışanının yürümek yerine yüzmesini, yüzmesi yerine sörf yapmasını beklemektedir. İdeal çalışan önceden/geçmişten kendisi ile herhangi bir bağ getirmeyen; işi bittiğinde ise şikâyet etmeden/mızmızlanmadan oradan ayrılan çalışandır. Kariyeri ile ilgili uzun vadeli bir perspektife sahip olan kişi, bu kişinin yokluğundan daha fazla rahatsız edici veya korkutucudur. Hızlı değişim veya sabitlenmiş değişim hızı; belirsizlik, beklentisizlik, kuralsızlık, tutarsızlık ve ölçüsüzlüğü yapılandırarak, insan yaşamını düzenleyip istikrar sağlayan, yaşamı onun için kolaylaştıran, insanın genel yaşam alanını etkileyen siyasal alanı ve toplumsal ilişkileri sağlamlaştıran ilkeleri yerinden etmektedir. Bunlara bağlı olarak postmodern dönem insanı için de hayat karşısında hâkimiyeti kalmayan, tutum ve davranışları için örnek alacak tutarlı ve tatmin edici modeli bulunmayan, değerlerden ve üst anlatılardan alıkonulan, geçmişle bugün arasında bir ilişki kuramayan ve siyasal hayattan herhangi bir beklentisi olmayan bir siyasal ve toplumsal alan oluşmaktadır.[65]

Yeni kapitalizmin önemli bir etken olduğu postmodern toplumlardaki esneklik, süreklilik kazanan değişime uyum, sil baştan olan yaşam tarzı, kaybetme tehlikesiyle dolu risklerle baş etme, hiçbir şeye bağlanmama, oto kontrol sisteminin dinamikliğine bağlı olarak kişi iç dünyasında sürüklenmekte ve savrulmaktadır. Esnekliğe olumlu bir anlam yükleyerek belirsizliği ve istikrarsızlığı normal kabul eden kapitalizmin postmodern hali, kişinin davranışlarını saptırmakta; güven ve sadakat bağlarını zayıflatmakta; bağlılık, süreklilik ve kalıcılık gibi ayırıcı özelliklere dayalı toplumsal

[64] Z. Bauman, a.g.e. 2007, s. 10. Fuat Man, 2013/1, s. 234-235.
[65] Ü. Şentürk, 2010, s. 122-123.

ilişkileri yerinden ederek bireyin iradesiyle davranışı arasında bir kopma meydana getirmektedir. İleri teknoloji ve bilgi aktarımına dayalı yeni kapitalizmin zaman ve mekân boyutu, insanların işyeri dışındaki duygusal yaşantılarını derinden etkilemektedir. "Uzun vade yok" sloganı insan ilişkilerine özellikle aile yaşantısına sinmeye başladığında, "bırak git", "kendini adama" ve "fedakarlıkta bulunma" anlamına gelen bir ilişki düzeni gizli bir şekilde kendine etki alanı oluşturmaktadır. Başta aile olmak üzere sorumluluğu, güvenirliği ve hedef sahibi olmayı esas alan toplumsal ilişkiler, ekonominin yüzergezer değerleriyle ve gerekleriyle karşılaştıkça zedelenmektedir. Kısa vadeli epizotlar ve fragmanlardan oluşan bir toplumda, güvene dayalı kalıcı toplumsal ilişkilerin nasıl kurulacağı, ekonominin gerekleriyle toplumu birarada tutan yapıların ve bağlılıkların birarada nasıl götüreleceği sorunlu hale gelmekte ve cevapsız kalmaktadır. Sürekli baştan başlamak, her gün kendini tekrar kanıtlamak zorunda kalmak, riski hayatın her alanında hissetmek, muğlâk koşullarda ayakta kalmayı bilebilmek, kişinin karakterini aşındırmaktadır. [66] Karakterin aşınmasında sosyalleşme sürecini tamamlamış bireylerin şimdiye kadar sosyal, siyasal ve kültürel duruşlarını idrak edip kendi kendilerini konumlandırdıkları yapıların çözülmesinin önemli bir etkisi vardır. Toplumu birarada tutan yapıların çözülmesi sonucunda kişinin yaşam dünyasının temel koordinatlarını belirleyen zaman ve mekânın toplumsal ve ilişkisel sınırları da anlam yitimine uğramakta ve yaşanılan bu değişime paralel olarak özel hayat ile kamusal hayat arasındaki ayrım keskinliğini kaybetmektedir.[67]Buradan hareketle Bauman, ilişkinin mekânlarını buna uygun yerlerle niteler. Fabrika ilk dönem ilişkinin ikametgâhını oluştururken, birlikte yaşama alanları ise bir gece geçirildikten sonra terk edilen kamp alanlarına

[66]R. Sennett, 2005, s. 19-30, 88.
[67] Jürgen Habermas, **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü,** Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2002, s. 54, 278.

dönüşmüştür.[68]Postmodern insan hızlı değişimin oluşturduğu bir "aşırı yüklemeye" maruz kalmaktadır.[69] Ortaya çıkan her değişim, muhatabı olan kişiden uyum, özümseme ve hayatında ona yer açma istemektedir. Bu da onun hayat karşısındaki görev ve sorumluluğunu artırmaktadır.[70]

Yüzyıllardır mutlak bilen ve mutlak kudret sahibi ilahi yaratıcı gibi bir düzen kurucuya ve bu düzenin kanunlarını ortaya koyana inanarak yaşayan insanoğlunun yaşamında kuşku söz konusu olmamıştır. Dünyayı yaratan, ona düzenli bir işleyiş kazandıran ve insanın mutluluğu ve kurtuluşu için ahlâk ve davranış ilkeleri belirleyen ilâhi güce duyulan bağlılık, insana güvenli bir yaşam sağlamış ve ona ebedi mutluluk için bir vaat ve umut vermiştir. Pozitif bilimin değerlerden arınmış bakış açısı ve teknolojinin artan etkinliği ise, toplumsal hayat üzerinde fonksiyonel olan dinin kesinliğini aşındırarak güvensizliği ve belirsizliği insana tattırmıştır[71] Oysa ki hiçbir şeye bağlanmamak insanın boşluk ve anlamsızlık duygularıyla tanışmasına neden olur.[72] Her günün bir öncekinin aynısı veya devamı olduğu, kişinin mevcuda bakarak gelecek planı yaptığı, özel ve genel yaşantı üzerinde kişinin kendi kontrolünün olduğu, karşılık ilkesinin hayata geçirildiği yani kötü davrananın kötülük bulduğu, az çalışanın ya da çalışmayanın rahat bir yaşam elde edemediği, grup lehine kendi menfaatlerinden ödün verildiği bir toplumsal dizge hızla kaybolmaktadır. Bu kayboluşuta, üstün vasıflı işgücü talep edilmesine rağmen geçici ve sözleşmeye dayalı iş olanağı sağlayan; ucu açık bir çalışma düzeni oluşturarak

[68] Z. Bauman, **Bireyselleşmiş Toplum,** Çev Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.
[69] Engin Geçtan, **İnsan Olmak,** Metis Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2003, s. 27.
[70]Ü. Şentürk, 2010, ss. 117-118.
[71] Eric Fromm, **Umut Devrimi,** Çev: Şemsa Yeğin, Payel Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1995, s. 60.
[72] Engin Geçtan, 2003, s. 29.

insanlara gelecekleri konusunda bir garanti vermeyen; sabitlenen teknoloji değişikliğine anında uyum beklemesine rağmen hiçbir somut ve kalıcı ilişki düzeni kurmayan; fayda gibi ekonomik değer ve rasyonellikten başka bir kaygısı olmayan yeni ekonominin önemli bir rolü vardır.[73] Böyle bir yapı içerisinde insanın bütünlüklü, tutarlı ve kalıcı bir kimlik edinmesi ve benliğini kurması sorunsallaşmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi kişinin yapısal olarak yine esneklik uygulamaları yönünden biçimlendirilmesidir. Bu açıdan modern dönemde merkezi bir yer işgal eden "özne" kavramaının postmodern dönem tanımlaması içerisinde yüklendiği anlam(lar)ın ele alınması faydalı olacaktır.

1.3. Modern Özne - Postmodern Birey

Postmodern kimliğe yüklenilen özellikler modernitede zaten mevcut olan özelliklerin bir yoğunlaşması olarak ya da 'postmodern' olarak tarif edilebilen yeni vurgu noktalarıyla yeni bir şekillenim olarak da okunabilir. Postmodernitede kimlik bir inşa süreci olarak tanımlandığından istenildiği zaman bu süreç tersine çevrilebilinirdir.. Kellner'a göre kimlik gibi kavramlar ve terimler belirli olguları ortaya koymak, onlara dikkat çekmek için kullanılan ve belirli analitik ya da sınıflayıcı işler gören toplumsal ve keyfi kurmacalardır.[74] Ancak gerek modernitenin gerekse postmodernitenin kimlik tahayyülünde üzerinde durdukları ve temel farklılıklarının ortaya çıktığı özne kavramı anlaşılmadan yukarıdaki açıklamalar sağlam bir temele oturamayacaktır. Özne, modern toplumda vazgeçilmez bir

[73] Ü. Şentürk, 2010, s.119.
[74] D. Kellner, "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası",**Doğu-Batı Dergisi,** Sayı 15, 2001, s.225-226.

unsurken postmodernitede terk edilmeye veya en azından sahip olduğu niteliklerin önemli bir kısmından feragat etmeye zorlanmaktadır. Postmodernitede özne rasyonaliteyi, planlamayı, düzeni, disiplini, hiyerarşiyi, bütünlüğü vb. kendisinin karşı çıktığı her şeyi temsil etmektedir. Modern özne tasarımında, birey farklı kimlikleri kendi içinde bütünleyebilirken, postmodern zamanlarda farklı kimlikleri parçalar halinde yaşamaktadır. Adugit, Foucault'nun postmodern düşüncede düzeni kuran ve bütünleşmiş bir özne tasarımına yer vermediğini belirtmektedir. Foucault'ya göre:

> *"Eğer çok sayıda düzen ve her bir düzenin kendine özgü işleyiş ilkeleri ve geçerlilik ölçütleri varsa, bu düzenlerin üstünde yer alan bir insan ya da öznenin olması olanaksızdır. Çünkü kendi kendine özdeş ve bölünemez bir varlığın, birbirinden görece bağımsız ve ölçüştürülemez çeşitli düzenlerin içinde bulunması özünde çelişkilidir. Ya düzen tektir ya da birleşik özne söz konusu değildir. Çünkü düzen ile özne arasında olası iki tür ilişkiden söz edilebilir; ya düzen özneyi belirler ya da özne düzeni. Eğer özne düzeni belirliyorsa, birleşik bir özne varsa, o zaman yalnızca bir tek düzenin olması söz konusu olacaktır; eğer düzen özneyi belirliyorsa, o zaman ancak bir tek düzen birleşik bir özneyi belirleyebilir. Oysa postmodernizm bir düzenler çokluğundan söz ettiğine göre, birleşik bir özneyi de reddedip, bunun yerine toplumsal ve dilsel olarak merkezileşmiş ve parçalanmış özneden yana çıkar"*[75]

Postmodernizmde anlık doğrular, genel doğruların; kısa vadeli parçalar, uzun vadeli bütünlüğün yerini almaktadır. Postmodernistlere göre modern özne disiplinli, sorumlu ve çalışkan bir kişiliğe sahiptir. Planlamayı sever, organizedir ve bu özne "çabalama" zorlanması altındadır ve kendine ilişkin imgesi "sıkı çalışma" ve "elinden gelenin en iyisini yapma" gibi tabirlerle kurulmuştur. Kendine özgü, tuhaf

[75] Y. Adugit, "Modernizm, Postmodernizm ve Marksizm", **Felsefe-logos Dergisi,** Sayı 25-26, s. 391.

yanları yoktur ya da en azından bunların üzerinde durmaz. İleriyi planlar, organizedir, siyasi projelere bağlanabilir ve ideolojik nitelikli amaçlar için çalışabilir. Özgür iradeye ve kişisel özerkliğe inanabilir. Modern özne kolektifin iyiliği için kendi çıkarlarını ikinci plana atmaya razıdır. Rasyonel kurallara, genel iradeye, toplumsal uzlaşımlara, adil görünen sabit standartlara saygı gösterir. Gerçekten inanarak hakikati arar ve böyle bir arayışın son kertede boşuna olmayacağını ümit eder. Bu demektir ki modern özne akla, rasyonaliteye ve bilime güvenmekte ve bütün bunları duyguların önüne koymaktadır. İnsanlığın geleceği ve ilerleme olanağı hakkında iyimserdir. Bilgili bir fail olduğu iddiasındadır ve ayrı, yerleşmiş bir kişisel kimliğe sahiptir. [76] Tüm bu nedenlerden dolayı postmodernizmde özne terk edilmeye çalışılır. Özne modernizmin bir ürünüdür, otorite sahibidir, faildir, bilimde yoruma pek yer bırakmak istemez, bu da postmodernizmin olayları, ürünleri ve metinleri çoğul anlamlandırma amacına uygun değildir.

> *"Maddi ile tinsel tözü birbirine indirgenemez özellikler olan yer kaplama ve düşünme ile sınırlandıran Descartes, bu ayrımla modern öznenin temelini atmış oluyor. Buna göre, asli özelliği düşünme olan ve bu özellik nedeniyle herhangi bir şekilde yer kaplama ile özdeş olan bir nesneye indirgenemeyen saf bir bilen varlık vardır. Özne, tanım gereği "düşünme" ile özdeştir. Dolayısıyla, asıl özelliği düşünme olan bir töz olduğuna göre, düşünme ve bilginin varlığı zorunludur. Yer kaplamaktan bağışık olduğu için saflığına gölge düşürecek her türden mekânsal olay ve olgudan veya mekânsal değişim faktörlerinin etkilerinden bağımsız bir varlık olarak özne, hakikatin teminatıdır; çünkü bir keşif olarak bilgi, herhangi bir keşif gibi kâşifi bekler. Kâşif herhangi biri değildir, keşf etmek için yolculuğa çıkmış ve kendisine sunulmuş yolları terketmeye*

[76] P. M. Rosenau, 2004, ss. 74-75.

hazır, doğru yolu iz sürerek bulmaya çalışan ve derine nüfuz edebilecek gözlere sahip biridir. Bu nedenle modern felsefe, "özneyi temel olarak, tüm bilginin merkezi çekirdeği olarak, özgürlüğün kendini gösterdiği ve kendine çıkış noktası olarak aldığı, hakikatin ortaya çıktığı şey olarak ileri sürüyordu"[77]

Postmodernitede öznenin ortadan kaldırılması postmodernistlerin ister bir bireye ister bir kolektiviteye atfedilebilecek türden olsun, ahlâki yükümlülük yüküne son vermekten söz etmelerine izin verir. Hiç kimse nedensel girdilere sahip olma anlamında bir durumdan sorumlu tutulamayacağı için, herhangi bir olayın faili veya metnin yazarı da olamayacaktır. Alınan kararların failleri siyasa belirleyiciler değildir, bu yüzden de söz konusu politikanın sonuçlarının hesabı onlardan sorulamaz. Mesela Türkiye'nin İsrail politikası ve Güneydoğu politikası siyasa oluşturucunun niyetinden, eylemlerinden bağımsızsa herhangi bir hükümete ortaya çıkan sonuçların hesabını verecek sorumlu gözüyle bakılamaz. Bunun sonucu, normatif birçok değerlilik durumu, ahlâki bir boşluk, bir yükümlülük yokluğu ya da hesap verme derdinden kaçma olabilir; meseleye nereden ve nasıl bakıldığına bağlıdır bu. Postmodernistler "özneyi iktidarı eline geçirdiği, anlam atfettiği, tahakküm ve baskı kurduğu için eleştirirler. Öznenin geçmişin, modernliğin bir fosil kalıntısı, liberal hümanizmin bir icadı, kabul edilemez bir şey olan özne-nesne ikiliğinin kaynağı olduğunu düşünürler. Bu türden bir kişisel içimliğin, geçmişte var olduysa bile, yalnızca bir yanılsama olduğunu ve bugün, postmodern bir bağlamda

[77] Y. Adugit, "Modernizm, Postmodernizm ve Marksizm", **Felsefe-logos Dergisi,** Sayı 25-26, s. 386-387.

artık mümkün olmadığını ileri sürerler."[78] İster bilimsel ister siyasi nitelikte olsun modern kavramlar bağımsız bir özne varsayarlar. Özne ortadan kaldırılınca onunla bağlantılı bütün itiraza açık modern kavramlar da bir kenara atılmış olur. Modern araştırma için merkezi önem taşıyan nedensellik ve fail gibi araçlar özne ortadan kaldırıldığında yok olur. Ayrıca, öznenin yadsınması modern dünyada insani müdahalenin, insani düşüncenin, rasyonalitenin ve aklın faydası konusunda postmodernistlerin taşıdığı kötümserliği onaylar çünkü özne bunların hepsi için temel önemdedir.

> *Postmodernizmin en önemli öncülerinden biri olan "Nietzsche akıl yürüten, düşünen, hisseden bir öznenin varlığını sorgulamıştır. "Sabit, tözsel benlik"in geçerliliğine karşı çıkmıştır. Öznenin kendi kendini kandıran, bilinçten yoksun, söz dinlemez, kinci ve güç isteyen biri olduğunu ve "bastırılmış, nihilistçe bir güç istemini dışa vurduğunu; ileri sürmüştür. Sonuç olarak Nietzsche öznenin bir kurmaca olduğunu söylemiştir ki onun; "insanın sonu" felsefesinin merkezinde yer alan bir görüştür bu. Postmodernizmde öznenin ölümünün öncülüğünü yaparak, "benlik, karakter ya da özne düşüncesini toptan eritmiştir." Nietzsche kendi döneminde hümanizmden şikâyet ederken, onunla birlikte anılan özneye, Hıristiyanlığa ve aşkınlığa da karşı çıkıyordu. Freud da tutarlı, bütünleşmiş, modern öznenin statüsünü sorgulamıştır. Özbilinçli özneyi ortadan kaldırarak onun yerine bilinç dışından çoğunlukla bihaber olan merkezsiz, parçalanmış ve heterojen özneyi ikame etmiştir. "Bilen" bir özne değil, her şeyden çok çokluk, dağınıklık ve kendi kendini aldatma ile nitelenen psikanalitik bir özneydi onunkisi."*[79]

[78] P. M. Rosenau, 2004, s. 73-74.
[79] P. M. Rosenau, 2004, s. 76.

Postmodernistlerin modern özneye karşı çıkmalarının önemli bir nedeni de modern öznenin zorunlu olarak bir nesneyi gerektirmesidir. Onlara göre öznenin ortadan kaldırılması, dünyayı özneler ve nesneler şeklinde ikiye bölen ayrımları, özne-nesne ikiliğini de ortadan kaldırır. Birinin öbürü üzerinde otorite kurmasını engeller, özne kategorisiyle bağlantılı keyfi iktidar ilişkilerini askıya alır ve bu örtük hiyerarşiye son verir. Modernitede özne etkin ve insani niteliklerle anılırken nesne edilgendir ve ona bir "şey" gibi muamele edilir. Postmodernistlerin çoğu, insanlara dair bilimsel sınıflandırmaların nesneleştirmeye yol açtığını iddia ederler. Onlara göre öznenin varlığı, bir insanın diğerinin kontrolü altında olduğunu, bir başkasına bağımlı olduğunu ima eder.

> *"Modern teorinin verili, birleşik öznesinden ve değişmez insan doğası fikrinden kurtulunması gerektiğini öne süren Foucault, öznenin kuruluşunun tarihsel bir analizinin zorunlu olduğunu düşünür. Foucault'da hakikat tarihiyle insanın özneye dönüştürülme tarihi aynı anlamdadır. Doğar doğmaz egemen söylemin kuşatması altına giren insan, iktidarın verili kimlikleri içinde seçim yaparak özneye dönüştürülmektedir. Bu verili kimlikler iktidarın normalleştirme politikasına hizmet eder ve standart toplumsal davranış biçimlerini inşa eder. Böylece öz kimlik kaybolur ve insanlar aslında birer nesneye dönüşür ve insanın biricik olduğu söylemi de yıkılır. Dolayısıyla öznellik aslında bir tahakküm inşasıdır."*[80]

> *"Postmodernistler özne-nesne ikiliğin kendisinin, insanları kendilerini salt belli grupların üyeleri olarak görmeye ve kendilerini kolaya kaçarak kategorize etmeye teşvik ederek "bölücü pratikler"i öne çıkardığını iddia ederler. Sonuçta ortaya çıkan şey "kendi kendine boyun*

[80] A. Elliott, **Contemporary Social Theory,**Blackwell, 1999, USA, s.100-101, Akt: A. G. Baran, 2005, s.120.

eğdirme"dir ve insanlar kendilerini etkin bir biçimde nesne olarak tanımlarlar. Özne "ya kendi içinde bölünmüştür ya da ötekilerden ayrılarak bölünmüştür." Şüpheci postmodernistler özneye ve öznenin bilgi ve hakikat iddiası biçiminde ürettiği şeylere de meydan okurlar. Söz-merkezci üst-anlatıları beyan edecek bir özne olmaksızın ve tanıdıklarını veya onayladıklarını kaydedecek, özne ya da nesne statüsünde başka insanlar olmaksızın, bu tür araçlara söz hakkı tanınmaz ve teori ayakta kalamaz."[81]

Postmodernistler, postmodern bir dünyada modern özneye pek yer olmadığını, ama insanların özgür ve bilinçli yaratıklar olduğunu ima etmediği takdirde postmodern bireyin merkezi bir rol oynayabileceğini ileri sürerler. Postmodernizm, modernizmin fail öznesi yerine postmodernizmin merkezsiz, kimliği olmayan, "*esnek birey"*ini önerir. Bu birey daha önce ortadan kaldırılan özne gibi olmayacak, tek bir biçim ya da kişilik almayacaktır. Bu "bilinçli, amaçlı ve duygulu bir birey" de olmayacaktır. Modernistler tarafından tanınamayacak merkezsiz bir özne olacaktır. Bu özne bir referans çerçevesini içeren bütüncül açıklamaları ve söz-merkezci bakış açısını reddedecektir. Postmodernistlerin önerdiği birey sahip olmayı ve boyun eğdirmeyi isteyen hükmedici modern öznenin ötesine geçmeye çalışır. Onun yerine ortaklık, birlik, cemaat kurmaya, geleceğe yönelik ve özgürleştirici pratiklere katılmaya muktedir ancak sahiplenici olmayan, açık uçlu bir bireysellik vizyonunu geçirir. Bu yeni özne aynı zamanda Aydınlanmanın akıl yürüten, faydacı, eril yurttaşı da değildir. Postmodernistler modern öznenin yerine farklı bir biçim almış bir başka karakter ya da kişi geçirmenin peşindedirler. Postmodern birey modern öznenin aksine herhangi bir nesneyi gerektirmeyen bir bireydir. Bir kişi olacak ancak

[81] P. M. Rosenau, 2004, s. 84.

meydana gelen olaylardan, yapılan eylemlerden ve bu eylemlerin sonuçlarından sorumlu tutulamayacaktır. Belirlenebilir bütün hakikat arayan bakış açılarından da bağımsız olacaktır. Buna göre postmodern birey özne olamayacaktır. Çünkü Postmodernitede özne ve birey kavramlarına farklı anlamlar yüklenmekte, böylelikle özne ve bireyin birbirlerinden kopartılması amaçlanmaktadır. Bu anlamlandırma ile postmodernistlere bir yandan özneyi terk ederken bir yandan da bireyci bir perspektifi muhafaza etme olanağı verilir. Böylelikle postmodern bireyin doğumu modern öznenin ölümüne bağlanmış, postmodern bireyin modern özneden ayrı bir kişiliğe sahip olduğu varsayılmıştır. Buna göre:

> *"Postmodern birey gevşek ve esnektir, duygulara ve içselleştirmeye yöneliktir ve "kendin ol" diye özetlenebilecek bir tavrı benimser. Kendi toplumsal gerçekliğini kuran, kişisel bir anlam arayışını sürdüren ama arayışında sonunda ortaya çıkan şeyin hakikat olduğu iddiasında bulunmayan etkin bir insandır. Fantezi, mizah, arzu kültürü ve anında tatmin ister. Geçici olanı kalıcı olana tercih ettiğinden (bugün için) bir "yaşa ve yaşat" tavrıyla yetinir. Planlanmış şeylerdense kendiliğinden oluşan şeylerin yanında kendini daha rahat hisseden postmodern birey geleneğe, antikalaşmış olana (genelde geçmişe), egzotik olana, kutsal olana, sıra dışı olana ve genel ya da evrensel olana karşı yerel olana büyük bir merak duyar. Postmodern bireyler kendi hayatlarıyla, kendi kişisel tatminleriyle ve kendi tanıtımlarıyla ilgilidirler. Evlilik, aile, kilise ve millet gibi eski bağlılıklar ve modern yakınlıklarla pek ilgilenmedikleri için daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelirler. Modern anlamda kolektif yakınlıktan ve cemaat sorumluluğundan uzak duran postmodern birey, bunların kişisel gelişimin önünde birer engel ve mahremiyete yönelik birer tehdit olduklarını düşünür."*[82]

[82] P. M. Rosenau, 2004, s. 88-89.

Geleneksel ve modern kolektivitelerin, cemaatlerin postmodern bireyin yaşam alanlarını sınırlandırdığı, bireye baskı uyguladığı ve bu tür yapıların bireyden özveri, samimiyet, hizmet ve bağlılık gibi özgürlüğü sınırlayıcı şeyler talep ettiği, birey üzerinde egemenlik kurduğu, bireyden itaat beklediği ifade edilmekte, kimi zaman da bu yapıların makul kabul edilmekle birlikte birey üzerinde hükmedici ve aşağılayıcı olduğu da öne sürülmektedir. Bütün bu eleştirilere rağmen postmodern bir kolektivite veya cemaatin mümkün olduğu, ancak modernitedeki yapılarının değişmesi gerektiği vurgulanır. Rosenau'ya göre "Postmodern bir cemaat mümkündür, ama bu "birliği olmayan bir cemaat" olmalıdır. Bu cemaat ancak bu şartla postmodern birey için kabul edilebilecek bir şey olabilir."[83]

Postmodern birey bir taraftan çoğul bir kimliğe sahipken, öbür taraftan güçlü tekil bir kimliğinin olmayışıyla da karakterize edilmektedir. Esas özelliği parçalanmışlığı olan bu birey özfarkındalıktan yoksundur ve özbilinç sahibi olduğu gibi bir iddiası da yoktur. Ayrı referans noktaları olmayan yüzer-gezer bir bireydir o. Dunn'a göre postmodern birey, benlik iddiasında olmayan bir kişidir.[84] "Bu insan, geçici, planlanmamış, sıra dışı olana ilgi duyar; anlık arzularının tatmini güdüsüyle hareket ettiğinden genel ve emredici kurallar çerçevesinde işleyen dinsel, ailesel ve diğer bağlılıkları önemsemez"[85] Funk da postmodern bireyin benlik algısının geçici olduğunun altını çizmektedir. Postmodern birey anlık kararlarla kimliğini değiştirebilir. Funk'a göre "özgür ve spontane bir ben vurgusuyla kurduğum ve

[83] P. M. Rosenau, a.g.e. s.89.
[84] G. Robert Dunn, **Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity,**University of Minnesota Press, London, 1998, s. 66. Akt: S. Karaduman, "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", **Journal of Yaşar University,** 2010 17(5) ss. 2886-2899. s. 2895
[85] P. M. Rosenau, **Post-modernizm ve Toplum Bilimleri,** Bilim ve Sanat Yayınları, Çev: Tuncay Birkan, Ankara, 1998, ss. 97-98.. Akt: S. Karaduman, 2010, s. 2895.

ürettiğim şeyin ta kendisiyim; öyle ki şimdi böyleyim, ama daha sonra farklı olabilir ve kendimi farklı bir biçimde yaşarım"[86] cümlesi tam olarak postmodern benliği ifade eder. Yıldız da kimliğin "geçici bir benlik" ya da toplumsal ilişkilerle sürekli biçimlenen bir süreci ifade etmesini postmodern kimliklerin hâkim özelliği olan "esnek"liğin etik dayanağını oluşturduğunu ifade etmektedir.[87] Postmodern bireyin ilişkileri de benliği gibi "esneklik" ve "geçicilik" üzerine kurulmuştur. Postmodern birey başkalarıyla olan ilişkisinde özlem, duyarlılık, bağlılık, sadakat gibi duyguları içeren ilişkileri umursamamakta, bunun yerine yalnız kalmamak gibi noktasal ve geçici temaslarla ilgilenmektedir. "Hatta kimileri, kendileri için en iyi partnerin, 'tıpkı televizyon gibi açıp kapanabilecek' olmasını tercih ettiklerini itiraf etmektedirler"[88]

Modern öznenin kayıtsızlık dediği şeye postmodern birey hoşgörü der. Postmodern birey dağılmayı yoğunlaşmaya, doğaçlamayı dikkatle düzenlemeye tercih eder. Seçmeyi, özgür ifadeyi, bireysel katılımı, şahsî özerkliği ve özgürleşmeyi vurgular ve evrenselci iddialara ya da ideolojik tutarlılığa ihtiyaç duymaz. Bütün normatif varsayımları bir kenara bırakır; bir değer ya da ahlâki normun bir başkasından daha iyi olduğunun gösterilebilmesi ona göre mümkün değildir. Postmodern birey genel kurallardan, kapsayıcı normlardan, hegemonyacı düşünce sistemlerinden sakınır. Ancak, geleneksel kurumların desteğinden ve kapsayıcı düşünce sistemlerinden mahrum kalan birey, belirsizlikler karşısında bocalamaktadır. Bir yandan özgürleşme bir yandan da kendini özgür hissetmeme duygusunu

[86] R. Funk, **Ben ve Biz; Postmodern İnsanın Psikanalizi,** Çev: Çağlar Tanyeri, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2007, s. 62.
[87] N. Yıldız, "Yeni zamanlar ve Yeni Liderlik Anlayışı", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** Cilt 11, No 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 126.
[88] R. Funk, 2007, s. 95.

yaşamaktadır. [89] Geleneksel kurumların desteğinden ve kapsayıcı düşünce sistemlerinden uzaklaşan postmodern bireyin bu durumunu Beck içsel dengedeki bir kayıp olarak görmektedir. Beck'e göre bu durum,

> *"bireye eski kontrollerden ve zorunluluklardan kurtulma olanağı verir. Ama aynı zamanda modern öncesi toplumun insanlarına tutunacak bir nokta ve güvenlik duygusu veren koşulları da ortadan kaldırmış olur. Emek piyasasının taleplerinden sosyal-coğrafi mobiliteye, oradan tüketim baskısı ve kitle iletişim araçlarına: bütün bunlar –kısmen doğrudan kısmen de dolaylı biçimlerde, sürekli yeni zorlamalarla ve buna uygun olarak da büyüyen bir güçle- bireyi çevresiyle, kökeniyle, tarihiyle temas içinde tutan geleneksel bağların ve sosyal ilişkilerin birçoğunu ufalar. Laikleşme, yaşamların çeşitlenmesi, değerlerin ve inanç sistemlerinin rekabeti sürecinde, bireye bir dünya imgesi, anlamlı bir bağlam, kendi varoluşunu daha büyük bir kozmosa kenetleme imkânı veren bir çok ilişki dağılır. Bunun sonucu olarak da –felsefeden tarihe, sosyolojiden psikolojiye kadar birçok alanda defalarca betimlendiği gibi- içsel dengede yaşanan derin bir kayıptır."*[90]

Modern öznenin niteliklerinden ve aidiyetlerinden yoksun veya en azından bunlardan azade olmaya çalışan postmodern birey bağsız, esnek, "an"a odaklı bir yaşamı tercih etmektedir. Postmodern birey mümkün olabildiğince esnek hareket etmektedir. Yıldız'a göre postmodern birey hız ve değişim ağına takılmış, esnek, geçici kimliğe sahip, seyirci, eğlenme potansiyelini önceleyen, ben merkezli, ben takınaklı, seçimin uzun vadeli etkileri ile ilgilenmeyen ve anlık doyuma odaklanmış

[89] Nuri Bilgin, **Kimlik İnşası,**Aşina Kitaplar, İzmir, 2007, s. 50.
[90] U. Beck ve E. Beck-Gernsheim, **Aşkın Normal Kaosu,** Çev: Nafer Ermiş, Ankara, İmge Kitabevi, 2012, s. 94.Akt: N. Yıldız, a.g.e. s. 59-60.

bir bireydir.[91] Postmodern birey nesnelerin ve olayların eğlendirme potansiyeline önem verir. Seçmen olarak kendi seçimlerinin kendi duyumları dışındaki şeyler üzerinde ne gibi etkiler oluşturabileceğiyle pek ilgilenmeyen ben merkezli, ben takınaklı bireyler olarak davranır. Seçimin uzun vadeli etkileriyle ilgilenmez. Her anın kendi kendini meşrulaştırması ve olası en büyük tatmini sunması gereklidir.[92] Postmodern birey, "herhangi bir durumda zamansal ve mekânsal olarak uzun süreli kalamaz. Sürekli hareket halindedir. Sürekli hareket, değişim ve hız bireyi bağsız/bağlantısız yaşamaya, üstelik bunu talep etmeye yönlendirmektedir."[93]

Böyle tarif edilen bireylerin politikaya bakışları da bu özelliklere uygun bir yol izlemektedir. Postmodern bireyler kişiselleşmiş bir siyaset izlemekten memnundurlar. Siyaset görüşleri karakteristik olarak, totalize edici küresel projelerden uzaktır. Kendilerini bir davaya adamış eylemcilerin niyet ve motivasyonlarına şüpheyle bakarlar. Siyasete karşı genelde soğuk durmasına rağmen, postmodern birey çok çeşitli ve çelişkili davalara ve kısa ömürlü toplumsal hareketlere katılmaya açıktır. Postmodern birey tutarlılık gerektirmeyen çok çeşitli gerçekliklerle bir arada yaşamaktan memnun olduğu için bu şaşırtıcı bir şey sayılmaz. Postmodern bireyin varlığında modernliğin teşvik ettiği türden tözsel nitelikli herhangi bir olumlu içimliği de yoktur. Rosenau'ya göre, postmodern birey:

> *"Ayrıksı bir kişiliği ve potansiyel olarak karışık bir içimliği olan, teğel teğel sökülen bir yamalı bohçadan ibaret bir "persona"dır. Kendini yan yana duran, birbiriyle uyuşmaz bir mantıklar çokluğunun, kalıcı bir*

[91] N. Yıldız, "Büyüsü Bozulmuş Dünyada Siyaset ve strateji", **Stratejik İletişim ve Algı Yönetimi,** Ed: B. Senem Çelik-Ersaydı, Rifat Serav İlhan, Ankara Üniv. Politik Psikoloji araştırma ve Uygulama Merkezi (POLPAUM), Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 2012, s. 48.
[92] N. Yıldız, 2012, s. 127.
[93] N. Yıldız, 2012, s. 127.

çözüme veya uzlaşmaya ulaşma imkânı olmadan sürekli hareket edişine bırakmıştır. Postmodern bir bağlamda yeni bütünleşmiş kişisel üslûplar tasarlanamaz. Her şey "zaten icat edilmiştir"; kişinin yapabileceği tek şey taklit etmektir. En aşırı durumda postmodern birey sorgulanabilir düşünce ve eylem alanlarına meyledebilir. Bazı durumlarda aşırı özeleştiriye, kinizme, kayıtsızlığa, narsisizme, hazcılığa, hissizliğe, egoizme ve anti-entelektüalizme eğilim gösterir. Postmodern bireyin görüşleri ne post-modern bir yenilikçi üretim toplumuna yol açar ne de kalıcı ya da sınırlı bir ekonomik büyüme yaratır. Bu da şaşırtıcı değildir çünkü post-modernizmin öncelikleri bunlar değildir."[94]

Postmodern bireyin varlığı postmodernitenin temel varsayımları ile birkaç açıdan kesişmektedir. Öncelikle postmodern birey postmodern epistemolojiyle kolayca uyuşabilir. Bu birey, kesinlik bildiren yargılardan kaçınır, tavırlarını ve eylemlerini akla dayandırma ya da hakikat talebinde bulunma ihtiyacını duymaz. Yan yana var olan çeşitli gerçeklik anlayışları arasında uzlaştırıcı bir rol oynamaya kalkışmaz. Postmodern birey kesinliğin, akla dayalı varsayımların, modern rasyonalitenin, nesnel modern bilimin, hukuk bilimine dayanan yasaların ve standart ölçütlerle değerlendirilen her şeyin sona erdirilmesi çağrısında bulunur. İkinci olarak postmodern birey çağdaş kültür tarafından biçimlendirilmiştir. İlerleme düşüncesine inancı, topluma katkıda bulunma yolunda bir düşüncesi yoktur. Postmodern birey modern öznenin taşıdığı sorumluluk yükünü reddeder. Sorumluluk üstlenmek ya da fail olma rolünde ısrar etmek gibi bir isteği olmadığı için postmodernizme özgü nedensellik karşıtı bir bakış açısını benimser. Neden-sonuç diye bir şey olmayınca postmodern bireyden kişisel olarak hesap sorulamaz, çünkü bütün bunlar "öylesine olmaktadır."

[94] P. M. Rosenau, 2004, s. 90.

1.4. Modern ve Postmodern Siyaset

Modern dönemde siyasetin işleyişini belirleyen temel bazı unsurlardan söz edilebilir. Devletin siyasal yapılanmasında ulus devletin ortaya çıkması; batıda toplumsal tabanda ekonomik temelli sınıfların oluşması ve bu sınıfları temsil eden ve birbirine rakip farklı ideolojilerin ortaya çıkması siyasal hayatın yeniden şekillenmesini beraberinde getirmiştir. Modern dönemde siyasetin işleyişi önemli ölçüde iki kutuplu bir toplumsal yapı üzerine bina edilmiş olup, siyaset siyasal partiler ve ülke meclisleri üzerinden işlemektedir. Bu durum, meta anlatıları da siyasal söylemlerin referansı haline getirmiştir. Keyman'a göre siyasetin bu yapısı belirli bir merkezden hareket eden, kapsayıcı politikalara dayalı birleştirici, bütünleştirici ve yaşanan problemlere küresel çözümler bulmaya çalışan büyük anlatılara dayalı siyasal söylemleri gerektiriyordu.[95] Bununla birlikte modern siyaset temel insan hakları, örgütlü siyasal hayat, katılımcılık ve otoritenin rasyonelleşmesi gibi öğeleri de içermektedir. Mulgan'a göre modern dönemde siyasetin işleyişini belirleyen bazı temel yapılar söz konusudur. Buna göre, Modern politika kendilerini gelecekle ilişkili gören, sınıf çıkarlarına dayalı hareketler ve onlara duyulan tepki etrafında örgütlenmiştir. İkinci olarak, politika tanımlanmış egemenlik sınırları ve kuralları içinde devlet iktidarının kontrolünde odaklanan ulus devletler tarafından icra edilmiştir. Üçüncüsü ve belki de en belirleyicisi, modern politika, dünyayı değerlendirmek için bir şablon oluşturarak ve felsefeden günlük politik çatışma

[95] F. Keyman, **Türkiye ve Radikal Demokrasi,** İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s. 47.

arenasına değerleri taşıyarak "meli"yi, "dir"in karşısına koyan dönüştürücü ideolojiler tarafından nitelenmektedir.[96]

Mulgan'ın da yukarıda ifade etmiş olduğu gibi Batı'da sanayi devrimiyle ortaya çıkan sınıfsal yapı Batı modern siyasetinin önemli belirleyenlerinden biri olmuştur. Batı'da Sanayi Devrimi ile birlikte, feodal toplumsal ilişkiler üzerine kurulu geleneksel toplumsal yapıdan, burjuva sınıfı ve emekçi sınıf olmak üzere temelde iki sınıfın var olduğu, örgütlerin uzmanlaştığı; uzmanlaşmış örgütler arasında karşılıklı bağımlılığın var olduğu; rasyonellik, evrensellik iddialarının öne sürüldüğü ve fonksiyonel belirliliğin hâkim olduğu ilişki biçimleri olan ve "modern toplum" olarak ifade edilen bir toplumsal yapı oluşmaya başlamıştır. Bu toplumsal/sınıfsal yapı içerisinde Batı'da siyasal örgütlenme kendilerini gelecekle ilişkilendiren, sınıf çıkarına dayalı hareketler ve bunlara duyulan tepkiler etrafında gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu hareketler sınıf temelli kitle partilerini doğurmuş ve bu partiler, modern dönemde siyasetin başat aktörleri olmuşlardır.[97]

Modern dönemde siyasetin işleyişini belirleyen temel unsurlardan bir diğeri de ulus devletlerdir. Ulus-devlet, tarihsel olarak kapitalizmin siyasi formu olarak konumlanmıştır. Bir modern devlet formasyonu olarak ulus-devletin temelleri on sekizinci yüzyılda Michel Foucault'nun yönetimsellik dediği karmaşık süreçler tarafından atılmıştır. Söz konusu süreçler yeni bir yönetsel anlayışın doğuşuna neden

[96]G. Mulgan**, Antipolitik Çağda Politika**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 23.Akt: O. Öztolga, 2012, s. 25.
[97] O. Öztolga, **Değişen Siyaset, Değişmeyen Siyasal Partiler,** s. 1056, http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/ogoktolga.pdf

olmuş, bu anlayış ile birlikte devlet; hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi-politik, teknik araçları güvenlik aygıtları olan ve prosedürlerden taktiklere uzanan geniş bir ağ olarak karşımıza çıkmıştır.[98] Bu ağın biçimlenişi feodalitenin çöküşünün ardından yaşanan ve kapitalizmin gelişimiyle koşut bir biçimde ilerleyen ve hukukun ve bürokrasinin kurumsallaşmasıyla devletlerin iç egemenliklerini net bir biçimde ortaya koydukları çok boyutlu mekanizmalar üzerinden sağlanmıştır. Charles Tilly'nin on sekizinci yüzyıldan önceki devletlerin parçalı yapısına atfen "pekişmiş devlet" dediği ve çok boyutlu mekanizmalar ve süreçlerden beslenen ulus-devlet büyük, farklılaşmış, heterojen bölgeleri doğrudan yöneten, maliye, para, yargı, yasama, askerlik ve kültür alanlarında yurttaşlarına üniter bir sistem uygulama iddiasındaki bir devlettir.[99] Bu devlet, aynı zamanda egemenlik haklarını herhangi bir kişi veya kurumla paylaşmak istemeyen, etkili bir fail olma iddiasındadır. Ulus-devlet, kendi ülkesel egemenliği altındaki alanları, sınırlar vasıtasıyla diğer egemen ülke topraklarından ayırmakta ve bu alan içinde herhangi başka bir devletin egemenliğini veya müdahalesini kabul etmemektedir[100] Bununla birlikte ulus devlet, herhangi bir yükümlülük altına girmeksizin veya bir karşılık vaadinde bulunmaksızın uyruğu olan fertlerden her türlü fedakârlığı, kimi durumlarda cebir unsurunu da kullanarak beklemek hakkını kendinde görmektedir.[101] Bu hak ve yetki geleneksel ulus devlette bireyler dışında diğer unsurları da kapsayacak şekilde geniş tutulmaktadır. Sınırlarından geçen bilgi, mal, kapital, finansal sermaye ve insan

[98] M. Foucault, **"Yönetimsellik"Entelektüelin Siyasi İşlevi.** Çev. F. Keskin-O.Akınhay, Ayrıntı Yay. İstanbul: 2000, s. 285. Akt: H. Bahadır Türk, Türkiye'de Ulus-Devlet Formasyonunun Ortaya Çıkış Sürecini Habitus Kavramı Üzerinden Okumak, **Bilig,** Bahar, 2011 / Sayı, 57 ss. 201-225 s.201-202.
[99] C. Tilly, **Avrupa'da Devrimler: 1492-1992.** Çev. Ö. Arıkan. Yeni Binyıl Yayınları, İstanbul, 2000, s. 61 Akt: H. Bahadır Türk, 2011, s. 202.
[100] H. Emre Bağçe, "Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi", **Amme İdaresi Dergisi,** Sayı 32. 1999, s.6.
[101] H. Nadaroğlu, **Kamu Maliyesi Teorisi,** Beta Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2000, s.229.

kaynakları üzerindeki denetim, ulus devletin egemenliği çerçevesinde çeşitli düzenlemelere tabi tutulabilmektedir.[102]

Modern dönemde siyasetin en önemli belirleyenlerinden bir diğeri ise ideolojilerdir. Van Dijk, ideolojiyi bir grubun üyelerinin köklü inançları olarak tanımlamaktadır.[103] Ateş'e göre İdeoloji kavramı, modern dönemde yaşanan siyasal akım ve düşüncelerin tanımlanmasında başat rol oynayan kavramlardan bir tanesidir. İdeolojilerin modern dönemde bu kadar önemli olmalarının nedeni, bir taraftan Aydınlanma düşüncesinin bir sonucu olan insan düşüncesi ve rasyonelliği tartışırken, diğer yandan insanların bu düşüncelerine olan inançlarını yansıtmasıdır.[104] Hızlı bir değişimin yaşandığı modern dönemle birlikte ortaya çıkan ideolojiler, modern dönemde siyasetin hem teorik hem de pratik alanda ana belirleyicisi olmuşlardır. İdeolojiler, dünyayı anlama ve kavrama yöntemi, dünyayı çözümleme yöntemi ve dünyayı değiştirme misyonunda bir araç olarak kullanılmaları dolayısıyla modern dönemde önemli işlevleri yerine getirmişlerdir.[105]Her ideolojinin sosyo-politik yapı, tarih süreci ve insan doğası üzerine söyleyecekleri vardır. Diğer bir ifadeyle, her ideoloji "daha iyi" bir sosyo-politik yapıyı vaat ettiğini öne sürer, önerir veya hedefler; ayrıca her ideolojinin bir insan doğası anlayışı, tarihi anlama ve açıklama

[102] İ. Tekeli, ve S. İlkin, "Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşim Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması", **Doğu-Batı,** Sayı 10, Şubat 2000, s. 115.
[103] T. Van Dijk, **Söylem ve İdeoloji; Mitoloji, Din, İdeoloji,** Ed. Barış Çoban; Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul, Birinci Basım, Kasım 2003, s. 16.
[104]D. Ateş, "Kuram, Eylem ve İnanç Ekseninde Siyasal İdeolojilerin Geleceği", **Doğu Batı,**yıl. 7, sayı 28, 2004, s. 83-98. S. 84.
[105] H. Çetin, **Çağdaş Siyasal Akımlar,**Ankara, Orion Kitabevi, 2008. s. 3.

biçimi vardır.[106] Modern dönemde ideoloji, aynı zamanda "ben kimim?" sorusuna verilen cevaptır. Bu kimlik, bireyi toplumun tümü ile bütünleştiren değil; toplumun belli bir kesimiyle bütünleştirerek onu toplumun diğer kesimlerinden ayıran bir kimliktir. Bu kimlik, aynı zamanda pasif değil aktif bir kimliktir; bireyi harekete geçiren, onu ideolojinin çizdiği ideal sosyo-politik düzenin kurulmasında rol almaya teşvik eden aynı zamanda küresel bir siyasi projeyi hayata geçirmeyi amaç edinmiş bir kimliktir.[107] Modern dönemde siyasetin işleyişini belirleyen bu birbiriyle bağlantılı ve bütünlüklü olan unsurların oluşturduğu genel yapı modern bireyin de bütünlüklü bir yapı ve kimlik ortaya koymasını gerektirmiştir. Modern dönemin siyasal formu olan ulus-devlet, üyeleri ile olan ilişkisini vatandaşlık temelinde kurmakta ve vatandaşlarını elindeki ideolojik aygıtları[108] da kullanarak bütünlüklü bir kimlik etrafında organize etmeye özen göstermektedir. Bu dönemde etkili bir fail olarak ulus-devlet, etnisite, ırk ve sınıf gibi tüm toplumsal kimliklerin kamusal alana yansımasını sınırlandırararak bu kimlikleri vatandaşlık potasında eritme yoluna gitmiştir. Manuel Castells'e göre modern devletlerin çoğu, uyrukların tarihsel/kültürel kimliklerini, devletin kökenindeki baskın toplumsal grupların

[106] A. Malka; Y. Lelkes, "More Than Ideology: Conservative–Liberal Identity and Receptivity to Political Cues", **Social Res,** sayı 23, 2010, s. 158. Akt: O. Öztolga, **Postmodernite ve Siyasal Kimlikler,** Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Üniv. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012, s. 25.

[107] B. Örs, "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi,**sayı 40, Mart 2009, s. 1-12, s. 3.

[108] Batı'da modern devlet, sahip olduğu baskı aygıtları ve ideolojik aygıtlar ile iktidarını sürdürmektedir. Devletin ideolojik aygıtları (DİA) Devletin Baskı Aygıtıyla aynı şey değildirler. Devletin baskı aygıtlarını Hükümet, İdare, Ordu, Polis, Mahkemeler, Hapishaneler vb., kurumlar oluştururlar. Baskı sözcüğü, söz konusu devlet aygıtının hiç olmazsa en uç noktada (çünkü, örneğin, idari baskı fiziksel olmayan biçimlere de bürünebilir) "zor kullandığını" belirtir. Devletin İdeolojik Aygıtları denildiğinde, gözlemcinin karşısına, birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belirli sayıda gerçeklik ifade edilmektedir. Buna göre devletin ideolojik aygıtlarını Dinsel DİA (farklı Kiliselerin oluşturduğu sistem). Öğrenimsel DİA (farklı, gerek özel gerekse devlet okullarının oluşturduğu sistem). Aile DİA'sı; Hukuki DİA; Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem). Sendikal DİA; Haberleşme DİA'sı (basın, radyo-televizyon vb.); Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb. oluşturmaktadır. Detaylı Bilgi İçin Bakınız: L. Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları,** Çev: Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2006, s. 62-64.

çıkarlarına en uygun olan kimlik lehine bastırılması, inkâr edilmesi, tanınmaması üzerine kurmuştur.[109] Vatandaşlarına eşit şekilde yaklaşmanın bir gereği olarak görülen bu durum modern devletin vatandaşlarına "farklılık" değil, "aynılık" temelinde yaklaştığını göstermektedir. Modern devlette resmi bir kimlik anlayışı hâkim kılınmaya çalışılmakta ve bu resmi "kimlikten farklılaşmış olanlar ya kimlikler üzerinde dönüştürücü bir iktidar aracılığıyla kültürel asimilasyon sonucu kamusallaştırılmış, ya da dönüştürülemediği için kamusal alandan dışlanmıştır."[110]

Postmodern dönemde ise yukarıda ifade edilen bütünlüklü yapılar aşınmaya başlamış, her alanda parçalanmışlık postmodern siyasetin işleyişini belirlemiştir. Postmodern dönemde toplumsal ve ekonomik yapıda yaşanan değişimler sonucu siyaset kurumunun da bir bütün olarak dönüşmeye başladığı söylenebilir. Bu dönüşüm özetle 1960'lı yıllarla birlikte, Batılı sanayi toplumlarında yeni değerler ve yeni toplumsal hareketlerin oluşmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu yeni değerler ve sosyal hareketler, yeni bir siyaset ve siyasal eylemlilik anlayışına yol açmıştır.[111] Öncelikle postmodern siyasal çözümlemelerin en önemli konularından biri yeni toplumsal hareketler ve yeni politika adı altında çalışılan siyasi aktivizmin ortaya çıkmasıdır. Buradaki nokta, aktivizmin sınıf üyelerini harekete geçirmemesi, geleneksel sınıf konularını, sınıfla ilişkili örgütlenmeleri ihmal etmesi ve eski sınıfla ilişkili sol-sağ yelpazesini çapraz bir şekilde kesen ayrıcalıkları ortaya çıkarmasıdır. Ne yeni toplumsal hareketleri oluşturan öğelerin kompozisyonu, ne de kamulaştırılan

[109] M. Castells, **Kimliğin Gücü,**Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 421.
[110] A. Karadağ, "Postmodernite ve Kamusal Alan: Mutlak Hakikat Arayışının Sonu"**Kamusal Alan ve Türkiye,**Ed: Ahmet Karadağ, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 42.
[111] F. Keyman, a.g.e. 2000, s. 46

sorunların karakteri sınıf terimleriyle çözümlenebilir. Etnisite, toplumsal cinsiyet ve yaşa dayalı farklılıklar sosyal kimliğin önemli kaynaklarını teşkil etmektedir. Yeni toplumsal hareketler de bu kimlikler etrafında oluşmakta ve sınıfa dayalı toplumsal hareketlerin yerini almaktadır. [112] Bu yeni toplumsal hareketler üyelerinden zamanlarının bir kısmını ayırmalarından başka bir şey beklemezler. Tutarlı bir örgüt yapıları yoktur, merkezsiz, yerel, düzensiz ve parçalı bir durumdadırlar. İstikrarlı bir postmodern liderlik de yoktur; genellikle liderlerin kim olduğunu saptamak güçtür. Modern toplumsal hareketlerin uzun vadeli stratejileri vardır ve on yıllar boyunca ayakta kalacaklarını düşünürler, oysa postmodern toplumsal hareketlerin böyle bir görüşleri yoktur. Onlar "eriyen ve zayıflayan gruplardan ve stratejilerden oluşan birer ağ"dırlar.[113] Toplumsal / Sınıfsal yapının değişmesi modern dönem siyasetinin temel unsurlarından biri olan sınıfların siyasal süreçte belirleyici olma niteliklerinin zayıflaması sonucunu doğurmuştur. Sosyal devlet anlayışının yerleşmesi ve refah düzeyinin yükselmesi, çalışma saatlerinin belli bir standarda kavuşturulması ve eşit işe eşit ücret gibi politikaların geliştirilmesi keskin sınıfsal ayırımların ortadan kalkmasına hizmet etmiştir. Tarihsel süreç içerisinde geleneksel sağ ve sol eğilimli partiler arasında sosyo-ekonomik uygulamalar bakımından önemli farklar da ortadan kalkmıştır. Özellikle Neo-liberal politikaların 1980'den sonra başta ABD ve İngiltere'de uygulanması ve bu ülkeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de takip etmesi, sınıf temelli kutuplaşmaları da azaltmış, siyasetin işleyişinde sınıf temelli bakışı önemli oranda marjinalize etmiştir.

[112] C. Yanıklar, "Postmodernist Antipati: Postmodernist Sınıf(sızlık)Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** cilt 65, sayı 1, 2010, s. 212-213.
[113] P. M. Rosenau, 2004, s. 212.

Siyasette sınıf temelli bakış açısının gerilemesinin önemli bir nedeni de ideolojilere bakışta yaşanan değişimdir. Postmodern dönemde ideolojiler de gözden düşmüş ve siyasetin işleyişinde belirleyici olma konumlarından önemli oranda uzaklaşmışlardır. İdeolojilerin siyasetin belirlenmesi ve işleyişinde modern dönemde olduğu kadar belirleyici olmaması postmodern dönem siyasetinin önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. İdeolojilerin postmodern dönemde etkililiğin azalması, Lyotard tarafından da postmodern durumun bir özeliği olarak ifade edilmiştir. Lyotard'a göre bu çağda artık modernist döneme ait büyük inançlar, büyük ütopyalar geçerliliğini yitirmiştir. Meta-anlatı dediği bu büyük inançlar eşitlik, adalet, ilerleme gibi modernist anlatılardır. İnsanlık bu büyük anlatılar etrafında gelişen büyük kitle ideolojilerin peşine takılmanın bedelini çok ağır bir biçimde ödemiştir ama onları bitiren sadece bu bedellerin ağırlığı değil, aynı zamanda gelişen yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu atmosferdir. Bu atmosferde hiçbir büyük ideal eskisi kadar büyük taraftar kitleleri bulamayacak, çok daha küçük idealler etrafında küçük topluluklar oluşacaktır belki ama herkes kendi çapında biraz marjinal kalmış olacak veya tüketim ve hazzın geçerli olduğu genel kitlenin akışına kendini bırakacaktır.[114]

Postmodernitede modern bilimin reddi, modern ilerleme düşüncesinin sorgulanması, "totalize edici bir ideoloji"ye sahip olunduğu düşünülen herhangi bir geleneksel, kurumsallaşmış siyasi hareketle yakınlaşmanın reddi ve ister liberal, ister merkezci, isterse de muhafazakâr olsun kapsamlı çözümler öneren söz merkezci,

[114] Y. Aktay, "Kavramsal Açıdan Modernizm ve Postmodernizm'e Bakmak" **Hece,**Özel Sayı 16, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2008, s. 9.

temelci bütün projelerden vazgeçilmesi önerilir.[115] Postmodernitede, katı ideolojik standartlara aykırı düşen bir siyasi çoğulculuk vurgusu yapılmaktadır. Bundan dolayı geleneksel siyasi partilere olan inanç sorgulanmakta ve bu partiler "bürokratik, yozlaşmış ve demokratik-olmayan bir hal almak zorunda" oldukları gerekçesiyle eleştirilmektedir.[116] Postmodernist anlayışta modern, geleneksel siyasi yönelimlerden bahsedilirken bile yargıda bulunmaktan kaçınılır. Bu yönelimlere "kötü", "baskıcı", "sağcı" ya da "solcu" gibi etiketler yapıştırılmaz. Modern siyasi sistemleri önyargılı, çarpık ya da emperyalist olarak gören her türlü analiz yargı bildiriyor olacaktır. Postmodernist anlayışta, modern siyasi sistemler kurucu, üretici, düzenleyici, sınıflandırıcı ya da yönlendirici sıfatlarıyla karakterize edilirken kötüleyici bir ima içermeyen terimler kullanılmaya özen gösterilir. Bundan dolayı postmodernistler bir siyasi sistemin yıkılması için çağrıda bulunmazlar, ama geleneksel siyasi sistemleri "istikrarsızlaştırma"yı ya da yapı bozumuna uğratmayı önerebilirler.[117] Onlara göre, dramatik, kahramanca siyasi bağlılıkların sonucunda ortaya pek bir şey çıkmaz. Devrimlere "ihanet edilmiş, reformlar verimsiz çıkmış ve hatta direnişler bile çözülmüştür." Modern siyasetçiler "değersiz, yoz ya da abes" kişilerdir; onların yönlendirdikleri siyasi sistemlerde de insanları selamete eriştirecek hiçbir nitelik yoktur.[118]

Postmodernitede, modernlik bir çürüme dönemi olarak kavranılır ve dünyanın kaçınılmaz olarak nihai bir çöküşe, unutuluşa ve ertelenemeyecek bir özyıkıma doğru

[115] P. M. Rosenau, 2004, s.209.
[116] P. M. Rosenau, 2004, s. 211.
[117] P. M. Rosenau, 2004, ss.202-203.
[118] P. M. Rosenau, 2004, ss.202-203.

gittiği varsayımına uygun düşen bir siyasi kinizm/kuşkuculuk benimsenir. Postmoderniteye ontolojik bir bilinemezcilik ve kuşkuculuk hâkimdir. Bu ontolojik bilinemezcilik ve kuşkuculuk postmodern bireyi her türlü küresel siyasi projeden vazgeçmeye iter. Postmodern düşünceye hâkim olan epistemolojik görecelik, siyasi görüşlerin zorunlu olarak ayrıcalığı yadsıdığı anlamına gelir. Tayin edici önemde siyasi sonuçlar hemen her zaman kurucu nitelikte bir temele ihtiyaç duyar ki postmodernistler bu tür iddialardan uzak dururlar. Hiçbirini savunmaksızın anlamların ve siyasi inançların çoğulluğuna hoşgörü gösterilmesi çağrısında bulunurlar. Postmodernitede, siyasi olana bir "inşa" gözüyle bakılır; yani her türlü siyasi tavır sonuç niteliğinde genellemelerden değil belirsizliklerden, öznel yorumlardan ve çelişkilerden kaynaklanır. Postmodernitede siyasi kavrayışlar da eşit ölçüde kesinlikten yoksun ve duruma bağlı niteliktedir çünkü postmodern anlayışta olgulara, hakikate ya da bilime dayanarak bir siyasi stratejinin bir başkasından "daha iyi" olduğuna karar vermeyi sağlayacak bir temel yoktur. Bu yüzden ortaya çıkan şey kesin değil deneme niteliğindedir ve siyasi dünya kendileri de gözlemcinin gözünde oluşan "inşa"lardan ibaret olan bireyler, liderler ve takipçilerinden oluşur.[119] Herhangi bir siyasi stratejiyi değerlendirecek bir temel yoksunluğu söz konusu siyasi stratejilere ve bununla bağlantılı ideolojilere olan bağlılığı da anlamsızlaştırdığından postmodern siyasi anlayışta ideolojiler eski işlevlerini önemli oranda yitirmişlerdir.

Postmodern dönemde düşünsel, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan gelişmelerin bir sonucu da ulus devletlerin ve ulus devlet yapılarının aşınması olmuştur. Bu dönem örgütsüz bir toplumun ortaya çıkmaya başladığı bir dönemdir.

[119] P. M. Rosenau, 2004, ss.202

İnsan hareketlilikleri aşırı biçimde artmış ve herhangi bir yere ve işe olan bağlılıklar giderek azalmıştır. Bu durum en çok ulus devletleri etkilemiş, ulus devletlerin egemenlik alanlarını sınırlandırmıştır. Bunun nedenini Lash ve Urry örgütsüz kapitalizmde bulmaktadır. Lash ve Urry örgütsüz kapitalizmin özelliklerini şöyle ifade etmektedir: Ulusal pazarların ulusal tabanlı şirketler tarafından daha az oranda düzenlenmesine yol açacak şekilde, endüstriyel, bankacılık ve ticari şirketlerin artmasıyla oluşan bir dünya pazarı; beyaz yakalı işçilerin özellikle de hizmet sektörü sınıfı üyelerinin sayısındaki devam eden artış; ekonomide kas gücüyle çalışan üretici işçi sınıfının önem ve etkinliğinde düşüş; büyük monopollerin ulus devletlerden artan oranda bağımsız hale gelmesi; kapitalizmin ve Birinci Dünya işçilerinin mesleklerinin bir kısmının özellikle de çelik, kömür, petrol, ağır sanayi, otomotiv sanayi gibi artan rekabetin yaşandığı sanayi dallarında Üçüncü Dünyaya sıçraması ki bu durum, Birinci Dünyanın mesleki yapısının hizmet sektörüne kayması sonucunu da getirmiştir; siyasal partilerin sınıfsal karakterinde ve öneminde düşüş; 1960lardan itibaren yeni siyasal/kültürel gelişmelerin ve eğlencenin metalaşmasının bir sonucu olarak kültürel ayrışma ve çoğulculukta artış; kapitalist üretime dâhil olan ulus devlet sayısında dikkate değer bir artış ve kapitalist üretim ilişkileri tarafından düzenlenen sektörlerin sayısında artış; üretim sanayisinde istihdam edilenlerin mutlak ve görece sayısında düşüş; yeni mekânsal ayrışma biçimlerinin bölgesel ekonomik yapılanma üzerindeki etkisinin, "bölgesel ekonomi"lerin oluşmasını engelleyecek şekilde oluşması; endüstri şehirlerinin büyüklük ve bölgeyi domine etme bağlamında küçülmesi; postmodernizmin kültürel-ideolojik konfigürasyonunun ortaya çıkması ve

kitlesel paylaşımı ki bu durum yüksek kültürü, popüler kültürü, sembolleri ve gündelik hayat söylemlerini etkilemektedir.[120]

Lash ve Urry'nin örgütsüz kapitalizm olarak değerlendirdikleri sermayenin sınır tanımayan akışkanlığı modern devlet yapılarının aşınmasını, en azından nitelik değiştirmesini de beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerin en açık görüldüğü kurumlardan biri modern dönemin siyasal formu olan ulus-devlettir. Ulus-devletlerin en önemli niteliklerinden biri olan ve başkalarıyla paylaşmaya yanaşmadığı egemenlik bu dönemde paylaşılır duruma gelmiştir. Bauman'a göre potmodern dönemde ulus devlet, siyaseti ve toplumu ilgilendiren kararlar konusunda belirleyici olma konumundan hızlı bir şekilde uzaklaşmaktadır. Postmodern dönemde modern siyasi kurumlar açıktan açığa ya da üstü örtülü olarak gündem ve kod belirlemede oynadıkları rolü terk etme ya da budama süreci içerisindedir. Gündem ve kod belirleme işlevi gittikçe artan ölçüde siyasi kurumların dışındaki güçlere devredilmektedir. Devletin geri çekiliş ya da kendi kendini sınırlayışının en göze çarpan sonucu, seçim yapan insanların, özünde siyasi olmayan güçlerin –öncelikle de mali piyasalar ve meta piyasalarıyla bağlantılı olanların- hem zorlayıcı hem de telkin edici etkisine daha fazla maruz kalmaları olmuştur. İçinde bulunulan dönemin koşullarında en önemli seçimlerin gündemini siyasi olarak inşa etmek pek mümkün değildir. Bu zamanın belirgin bir özelliği, süregiden bir kopuş, iktidarın siyasetten kopuşudur: pratik seçeneklerin kapsamını belirleyebilecek olan gerçek iktidar akmaktadır; bu iktidar, üzerindeki kısıtlamaların gittikçe azalması nedeniyle

[120] S. Lash; J. Urry, **The End of Organized Capitalism,**Oxford, Polity Press, 1995, ss. 5-9. Akt: O. Öztolga, **Postmodernite ve Siyasal Kimlikler,** Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012, s. 44.

neredeyse küreselleşmiş, daha doğrusu mekândışılaşmıştır. Mevcut bütün siyasi kurumlar şimdiye kadar kuvvetle yerel yani neredeyse toprağa yazılı kalmışlardır. Gündem belirleme görevi mekâna bağlı devlet otoriteleri tarafından terk edilmemiş olsaydı bile, her halükarda etkisiz olurdu; siyasi sürecin günümüzdeki krizinin merkezi, değerlerin yokluğu ya da çoğulluklarının oluşturduğu kafa karışıklığı değil; herhangi bir değerler kümesini ya da tutarlı ve bütünlüklü herhangi bir seçenekler gündemini oluşturacak, tanıtacak, yerleştirecek ve ona hizmet edecek kadar etkili bir failin yeterli bir şekilde gündemde olmayışıdır.[121] Bu fail eksikliği uluslar arası siyasal sistemi giderek ekonomik güçlere özellikle sıcak sermayeye çok daha bağımlı hale getirmektedir. Sermaye küreselleştikçe akışkanlığı artmakta, modern dönemin faili olan ulus devlet de bu akışkanlığa eski yapısıyla engel olamamaktadır. Ulus devletin sermayeyi elinde tutabilmesi ancak yapısını değiştirmek ve sermayenin akışkanlığına uygun hale gelmesine bağlıdır. Bu durum ulus devletin başta egemenlik olmak üzere kendi ekonomik kararlarına sermayeyi ortak etmesini de beraberinde getirmektedir.

Bauman, siyasetin bugün, sermayenin hareket edebilme hızıyla yerel güçlerin onu "yavaşlatma" kapasiteleri arasında bir halat çekme oyunu haline geldiğini ve bu oyunda kendilerini kazanılması mümkün olmayan bir savaş veriyormuş gibi hissedenlerin yerel kurumlar olduğunu ifade etmektedir.[122] Bauman'a göre modern dönemin etkili faili olan ulus devletin bugün sermayenin ülkeye gelmesi ve bir kez geldiğinde de otel odaları kiralayacak yerde gökdelen bürolar inşa etmesi için, zor kullanmaktan ziyade yalvarmak ve onları tatlı sözlerle ikna etmekten başka pek az seçeneği vardır. Ve bu, "serbest girişime daha iyi koşullar sağlayarak", yani, siyaset

[121] Z. Bauman, 2000, s. 83-84
[122] Z. Bauman, **Bireyselleşmiş Toplum,** Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2005, s. 38.

oyununu "serbest girişim kuralları"na uyarlayarak; hükümetin emrindeki bütün düzenleyici güçleri, bunları sermayenin serbestliğini kısıtlamak için kullanılmayacağını açık ve güvenilir hale getirmek için kullanarak; hükümet tarafından siyasal olarak yönetilen bölgenin küresel olarak düşünen ve küresel olarak davranan sermayenin tercihlerine, usullerine ve beklentilerine, konukseverliğe sığmayan bir tutumla ya da komşu ülkelerin yönettiği bölgelerdekinden daha az bir konukseverlikle davranacağı izlenimi oluşturabilecek her şeyden sakınarak yapılabilir ya da yapılma girişiminde bulunulabilir. Pratikte bu düşük vergiler, pek az kural ya da kuralsızlık ve en önemlisi "esnek emek piyasası" anlamına gelir. Daha genel anlamda sermayenin alabileceği karar her ne olursa olsun, ona karşı örgütlü bir direniş geliştiremeyen ve bu yönde istek duymayan uysal bir nüfus anlamına gelir. Paradoksal olarak hükümetler sermayeyi, kısa bir uyarıyla ya da hiçbir uyarıda bulunmadan istediğinde çekip gitmekte özgür olduğu konusunda onu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde ikna ederek yerinde tutmayı umabilirler. Ağır makineler ve fabrika personelinin oluşturduğu safrayı atan sermaye, yanında bir evrak dosyası, dizüstü bilgisayar ve cep telefonundan ibaret bir el çantasından daha fazlası olmadan hafif biçimde seyahat etmektedir. Bu nitelik angaje olmayı hem gereksiz hem de aptalca bir durum haline getirir; bağlanma başlarsa, hareketi duraksatacak ve böylece rekabet üzerinde bir kısıtlama haline gelecek ve üretkenliği artırma şanslarını sınırlayacaktır.[123] Hareketlilik hem bireysel ilişkileri hem de yatırım ilişkilerini akışkan bir hale getirmekte ve var olan sınır ve sınırlamaların ortadan kalkmasına hizmet etmektedir. Bilgin'e göre, tüm dünyayı kateden ilişkiler ve ulusal sınırları aşan etkileşimler giderek daha belirleyici bir nitelik kazanmakta, toplumsal kurumlar

[123] Z. Bauman, 2005, s. 38.

çöküş sürecini yaşamakta, dünyayı kateden kültürel koridorlar ve göç akımları, ulus-ötesi topluluklar oluşturmakta, kişilerarası katı bağların yerini sıvı, akışkan bağlar almakta, dünyayı anlamada 'akışkanlık' metaforu daha uygun düşmektedir.[124]

Bauman, Manuel Castells'in sermaye serbestçe dolaşırken, siyasetin ümitsizce yerel kaldığını ileri sürdüğünü ifade etmektedir. Bauman'a göre sermaye hareketlerinin hızı gerçek iktidarı mekân dışı kılmaktadır. Mevcut siyasi kurumlar artık sermaye hareketlerinin hızını yavaşlatamadıkları için iktidarın siyasetten gittikçe uzaklaştığını söyleyebiliriz. Bu da artan siyasi duyarsızlığı, seçmenlerin en tepedeki tiplerin sahne ışıkları altında icra ettikleri iç gıcıklayıcı skandallar dışında "siyasi" olan her şeye karşı ilgilerini giderek yitirmelerini ve şu anda ya da gelecekte oralarda kimler oturuyor olursa olsun hükümet binalarından bir kurtuluş gelebileceği umutlarının sönmesini aynı anda açıklayan bir durumdur. Hükümet binalarında yapılan ve yapılabilecek olan şeyler, bireylerin günlük hayatlarında mücadele ettikleri meseleler için taşıdıkları önemi gittikçe yitirmektedir.[125]

Bu durum birey/yurttaş algısının da önemli bir değişim geçirmesini ve aşınmasını beraberinde getirmektedir. Bireyler siyasete daha mesafeli bir tutum almakta, kamusal yararı gerçekleştirmek için herhangi bir girişimden kaçınmaktadırlar. Yurttaşlık kavramının aşınmasında ve yavaşça parçalanmasında yaşanan yoğun bireyselleşme süreci ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan anlam kaybının önemli bir etkisi vardır. Yoğun bireyselleşme kamusal önceliklerin ikinci plana atılması ve bireylerin bireyler olarak taşıdıkları kaygıların ve meşguliyetlerinin

[124] N. Bilgin, **Kimlik İnşası,**Aşina Kitaplar, İzmir, 2007, s. 20.
[125] Z. Bauman, 2000, s. 28.

kamusal alanı doldurması, onun yegâne meşru sakinleri olma ve başka her şeyi kamusal söylemden atma iddiasını gündeme getirmektedir. Bu durumda "kamusal", "özel" tarafından sömürgeleştirilir; "kamusal çıkar", kamusal hayat sanatını özel işlerin kamusal düzeyde sergilenmesine ve özel duyguların kamusal itirafına varacak derecede zayıflatarak, kamusal figürlerin özel hayatlarına ilişkin meraka indirger. Böyle bir indirgemeye direnen "kamusal sorunlar" neredeyse anlaşılmaz hale gelir. Richard Sennett'in belirttiği gibi, mahremiyetleri paylaşmak, tercih edilen, belki de "topluluk inşası"nın elde kalan tek yöntemi olma eğilimindedir. Bu inşa tekniği ancak, bir hedeften diğerine istikrarsız biçimde kayan ve sonsuz ve sonuçsuz bir güvenli liman arayışına sürüklenen, saçılmış ve gezinip duran duygular kadar kırılgan ve kısa ömürlü "topluluklar"ı üretebilir. Bunlar ortak üzüntüler, ortak kaygılar ya da ortak nefretlerden oluşan topluluklardır; ancak her durumda "askı" topluluklarıdır: Pek çok yalnız bireyin kendi yalnız bireysel korkularını astıkları bir çivinin çevresinde anlık bir toplanmadan ibarettir.[126] Bu toplanma kamusal sorunların konuşulup bir çözüme bağlanmasına yönelik bir çabanın değil benzer bireysel sorunları yaşayanların kendilerine benzer veya kendilerinden daha kötü durumdaki kişileri görerek geçici rahatlama yaşadıkları bir toplanmadır. "Bir zamanlar topluluk inşa etmenin ana malzemeleri olan dostluk ve dayanışma bir yerlerde bu amaca artık hizmet edemeyecek kadar dayanıksızlaşmış, çarpıklaşmış, sulanmıştır."[127] Postmodern dönemde biraradalıklar belli bir amacı gerçekleştirme ve sorunlara çözüm bulmak için değil, aynı sorunları başkalarının da yaşadığını bilerek ve görerek geçici bir rahatlama duygusu yaşamak içindir.

[126] Z. Bauman, 2005, ss. 66-67.
[127] Z. Bauman, 2000, s. 23.

Yıldız'a göre "zamanın siyaseti için mutlak bir zemin, siyasetçisi için de mutlak koşullardan söz edilemez. Mevcut tüm koşullar kırılgandır. Tutunmak için sabit bir durumdan söz edilemez. "Oynak" bir zeminde dayanıklı yapılar inşa edebilmenin koşulu, o zeminle birlikte "oynayan" yapılar oluşturmaktır." [128] Postmodern siyasette herhangi bir konuda bir kesinlik veya garanti yoktur. Belirsizlik toplumsal ve siyasal yaşamın hemen her alanına dağılmıştır. Bireyler her an her şeye açık bulunmalıdırlar. Bauman'a göre burada mesaj açıktır. Postmodern siyasette

> *"Herkes gereksizleşebilir ya da herkesin yerini başka biri alabilir; dolayısıyla herkes yaralanmaya açıktır ve şu anda ne kadar yüksek ve güçlü görünürse görünsün, her türlü toplumsal mevki uzun vadede istikrarsızdır; imtiyazlar bile kırılgandır ve tehdit altındadır. Darbeler belli bir hedef gözetebilir, ama yol açtıkları yıkım gözetmez. Yarattıkları korku her yana dağılır. Bourdieu'nün belirttiği gibi, bu korku 'bilinci ve bilinçaltını taciz eder.' Yükseklere tırmanmak için insanın ayaklarının yere sağlam basması gerekir. Ama zeminin kendisi giderek daha sallantılı, dengesiz, dayanıksız ve güvenilmez bir his vermektedir; insanın sıçramak için ayağını dayayabileceği hiçbir sağlam taş yoktur aşağıda. Her türlü rasyonel planlamanın ve kendinden emin eylemin vazgeçilmez koşulu olan güven, yüzer gezer bir zemin aramaktadır. İstikrarsızlık durumu, der Bourdiue, 'bütün geleceği belirsizleştirir ve böylece her türlü rasyonel tahmin çabasını önler- özellikle de kişinin en tahammül edilmez bir bugüne karşı bile isyan edebilmesi, özellikle kolektif olarak isyan edebilmesi için ihtiyaç duyduğu, geleceğe yönelik o asgari umuda engel olur."*[129]

[128] N. Yıldız, 2013, s. 229.
[129] Z. Bauman, 2000, s. 181.

Postmodernitede yaşanan istikrarsızlığın ve belirsizliğin önemli bir nedeni postmodernitenin herhangi bir düzen arayışını gereksiz ve anlamsız bulmasıdır. Postmodernite, herhangi bir düzen arayışına karşı çıkarken, "her şey uyar" ve "yönteme hayır" söylemleriyle, modernitenin öngördüğü düzen karşısında, herhangi bir düzen ve yöntem önermemektedir. Başka bir ifadeyle, bir düzenin kurulup sürdürülmesi modern dönemde bir görev olarak algılanırken, postmodern dönemde bir düzen kurma ve sürdürme çabası, gereksiz bir mücadele olarak algılanmaktadır. Bauman, insanda bulunan düzen isteğinin insan eylemlerinin sonuçlarını kestirme ve böylece söz konusu eylemleri denetleme olanağı sunduğundan dolayı arzu edilen bir durum olduğunu buna karşılık düzensizliği ve belirsizliği içerisinde barındıran kaos durumunun ise hem eylemlerimizin sonuçlarını kestirme hem de onları denetleme olanağını ortadan kaldırdığından istenilmeyen bir durum olduğunu ifade etmektedir.[130] Bauman'a göre, modernlik, "düzen"in oluşturulması, korunması ve sürekliliğinin sağlanmasını bir "görev" ve ulaşılması gereken amaç olarak sunmaktaydı. Ancak içinde bulunduğumuz dönemde düzen kurmak artık bir görev olarak görülmemektedir. Aksine, hâlihazırda var olandan farklı bir düzen getirmeye yönelik her türlü amaçlı eylem "görünmez el"in becerilerine ve hikmetine gereksiz yere müdahale eden bir gayretkeşlik olarak; bir şeyleri onarabileceği ya da iyileştirebileceği gibi, daha fazlasını bozmaya veya çığırından çıkarmaya mahkûm, risk oluşturucu bir girişim olarak görülüp şüpheyle karşılanmaktadır. Bütünlüğün ve düzenin varlığının sürdürülmesi artık bir görev ve gerçekleştirilmesi gereken bir amaç olmaktan çıkmışsa görev tasarımcılarına da ihtiyaç yok demektir. Yani postmodernitede büyük görevlere gerek yoksa büyük fikirlere ve büyük anlatılara da

[130] Z. Bauman, 2005, s. 45.

gerek yoktur.[131] Bauman, bu durumu sürekli krizde olmak olarak değerlendirmektedir. Bauman'a göre "'Krizde olmak', artık talihin üzücü bir tersliği ya da yanlış bir macera olarak değil, insanlık durumunun ayrılmaz bir özelliği olarak görülür. Sürekli olarak 'nazik' bir durumla yaşarız; ne yaparsak yapalım risk alırız; verdiğimiz kararlar bazı açılardan iyi ya da kötü olabilir, ama kusursuz ya da bir öneme sahip bütün açılardan daha iyi olmaları pek mümkün değildir."[132]Yıldız da "Krizde olmanın sürekliliği"[133] olarak kavramlaştırdığı bu durumu postmodern toplumun en önemli gerçekliklerinden biri olarak değerlendirmektedir. Yıldız'a göre krizler, küçük ve büyük ölçekli olarak insanlık tarihi boyunca hep yaşanmıştır. Ancak geçmiş dönemlerin krizleriyle bugünkü krizler arasında keskin farklardan söz edilebilir. Birkaç on yıl öncesine kadar potansiyel kriz kaynakları tahmin edilebilirdi; bugünün krizleri ise bir tür hayalet gibi bir anda ortaya çıkabilir, kaynağı ve yönü kestirilemez, dolayısıyla da mücadele yöntemleri net değildir.[134] Bu durum ise siyasetin işleyişini tamamen değiştirmektedir. Belli bir düzenin eksikliği, kaos ve krizde olmanın sürekliliği Baudrillard'ın ifade etmiş olduğu "toplumsalın sonu"nu getirmektedir. Baudrillard, siyasetin işleyişindeki bu durumu "politika uzun bir süreden bu yana yarı sportif, yarı eğlendirici bir özel eğlence programına dönüşmüştür" sözleriyle ifade etmektedir.[135] Modern ve postmodern siyaset anlayışına uygun olarak liderlik de farklı özellikler gösterebilmektedir.

[131] Z. Bauman, 2000, ss. 109-110.
[132] Z. Bauman, 2000, s. 156.
[133] N. Yıldız, 2013, s. 76.
[134] N. Yıldız**.** 2013, s. 74.
[135] J. Baudrillard, **Sessiz Yığınların Gölgesinde - Toplumsalın Sonu,** Çev: Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, 3. Basım, .Ankara, 2006. s. 37

1.5. Modern ve Postmodern Lider

Liderlik, her zaman ilgi konusu olmuş bir olgudur. Ancak liderlik[136] konusunda üzerinde uzlaşılmaya varılmış kesin bir tanım yoktur. Dönemsel olarak liderlik olgusuna yüklenen anlamlar değişmiştir. Tağraf ve Çalman'a göre liderlik kavramının dört temel parçası olduğu ifade edilebilir. 1.Liderlik bir süreçtir, 2.Liderlik bir etkileme sürecidir, 3.Liderlik bir grup içinde ortaya çıkar ve 4. Liderlik amaçlara ulaşmayı içermektedir.[137] Bu parçalardan hareketle Tağraf ve Çalman'a göre liderlik "Bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için onları harekete geçirme bilgi ve yetenekleri toplamıdır."[138] Aytaç ise liderliği bir yönetim süreci olarak şöyle tanımlamaktadır: Liderlik; işgörenler tarafından paylaşılan bir vizyona yönelik olarak örgütü yönlendiren hedef, strateji ve uygulamalara yönelik etkinlikleri onların bütün varlıklarıyla katkıda bulunmasını sağlayan sinerjik bir yönetim sürecidir.[139] Genel olarak bir yönetim becerisi ve süreci olarak tanımlanan liderlik olgusuna bakış açısı içinde bulunulan dönemin hâkim düşünsel yapısına ve dönemsel gerekliliklere göre değişmiş, liderin sahip olması gereken nitelikler ve liderden beklenenler değişiklik göstermiştir.

---

[136] Etimolojik olarak, liderlik etmek (lead), lider (leader) ve liderlik (leadership) kelimelerinin Anglo-Sakson kökü "yol" ya da "yön" anlamına gelen "lead"dir. Lider kelimesinin İskandinavca (leadar), Almanca (leither), Flemenkce (leider) yazılışları İngilizce yazılışları ile benzerdir. Lider kelimesinin Yunancada karşılığı 'hegemon'dur. Romalılarda lider anlamına gelen kelime ise 'dux' kelimesidir. Bu kelimeler de 'yol' ya da 'seyahat' anlamına gelmektedir. J. Aldair, **Kışkırtıcı Liderlik,** Alteo Ya., İstanbul, 2005, s. 66.Akt: H. İ. Özmen, **Liderlik Davranışını Etkileyen Toplumsal Normların Analizi,** Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Isparta, 2009, s. 6

[137]H. Tağraf, İ. Çalman, "Ohio Üniversitesi Liderlik Modeline Göre Oluşan Liderlik Biçimlerinin İşletmelerin İhracat Performansı Üzerine Etkisi ve Gaziantep İlinde Bir Araştırma", **Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.Dergisi,**Cilt:23, Sayı:2, 2009, s.137.

[138] H. Tağraf, İ. Çalman, 2009, s.136.

[139] T. Aytaç, "Post-modern Eğitim Yöneticisi",**21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu** (16-17 Mayıs 2002) Bildiriler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No: 191, Ankara, Mayıs, 2003, s.61.

Modern ve postmodern yaklaşımlar çerçevesinde lider ve liderlik olgusuna bakıldığında her iki yaklaşım arasında beklenti ve roller konusunda önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Modernitede fail ve aktif olan öznenin postmodernitede pasifleştirilmesi ve faillik özelliğinden arındırılması, modernitede hâkim olan üretim ilişkilerinden postmodernitede egemen olan tüketim ilişkilerine geçiş ekonomik ve siyasi krizlerin büyüklüğü ve sürekliliği, Weberyen bürokratik sistemden uzaklaşma, küreselleşme olgusu, ekonomik ve sosyal değişimler, dijital teknolojinin yaşamın her alanında yaygın olarak kullanılmaya başlaması modern ve postmodern liderlik anlayışlarının da birbirinden farklılaşmasını beraberinde getirmiştir.

Modernitede, liderlerin rasyonel davranması gerektiği öngörülürken, postmodernitede liderlerin rasyonelliği sorgulanarak, her zaman rasyonel davranışlar sergilenemeyeceği, liderin kişisel yaşantısının ve değişen çevre koşullarının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. "Postmodernitede ekonomik, sosyal ve politik koşullarda yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler risk, belirsizlik ve kaos döngüsünü de ortaya çıkarabilmekte, bu durum ise uzun dönemli planlamayı ve postmodern liderden rasyonel [140] davranmasını beklemeyi zorlaştırdığı" öne

[140] İçinde bulunduğumuz döneme hâkim olan anlayışın, tüketim ilişkileri dolayısıyla rasyonel bağın kopmasıyla ilgili olduğunu öne süren Yıldız, bunu şöyle ifade etmektedir: "Bugün neyi neden tükettiğimizin rasyonel bir açıklaması yok, eski IMF Başkanı diyor ki 'bugünkü ekonomik krizin büyük nedeni tüketim davranışlarımızdaki rasyonel bağın kopmasıdır.' Üstelik bu rasyonel bağ yalnızca tüketim davranışlarımızda kopmuyor. Nerelerde kopuyor? Ekonomik ilişkilerde kopuyor, politik ilişkilerde kopuyor, toplumsal ilişkilerde kopuyor. Dolayısıyla bunlar nasıl sonuçlar doğuruyor? Hepsinde de krizler olarak çıkıyor. Son yarım yüzyılda üretim, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki büyük değişim toplumsal yaşamda derin bir etki yaratıyor." N. Yıldız, "Büyüsü Bozulmuş Dünyada Siyaset ve Strateji", **Stratejik İletişim ve Algı Yönetimi,** Ed: B. Senem Çelik-Ersaydı, Rifat Serav İlhan, Ankara Üniv. Politik Psikoloji araştırma ve Uygulama Merkezi (POLPAUM), Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 2012, s. 46. s. 45-54

sürülmektedir. Modern liderden iyi eğitimli, zeki, karizmatik,[141] gerektiğinde zora başvuran, yönlendirme yeteneği yüksek, toplumdan etkilenen değil toplumu etkileyen ve toplumsal dönüşümleri yapabilme irade ve yeteneği beklenmektedir. Bununla birlikte modern liderin karşılaştığı sorunları çözme yolları aşağı-yukarı bellidir. Buna karşılık postmodern lider, karşılaştığı sorunlara bilindik yollarla çözüm arama yerine yeni yollar bularak ve farklılık felsefesiyle çözümler üretmeye çalışan, sürekli değişim ilkesiyle hareket eden risk ve belirsizlik durumlarında etkili yönetimi gerçekleştiren, çatışmaları yöneten bir karaktere sahip olmalıdır.[142] Bundan dolayı postmodern lider değişimin yönünü bilemese bile en azından ortaya çıkan değişime en hızlı kendini uyarlayabilen kişidir. Modern liderde olması beklenen toplumu yönlendirme ve dönüştürebilme irade ve becerisi postmodern liderde aranmamaktadır. Postmodern lider toplumun istek ve beklentilerine cevap vermek ve topluma göre bir şekil almak için devamlı bir bilgi akışına da ihtiyaç duyar. Postmodern lider bu bilgi ihtiyacını ise genellikle kamuoyu araştırmalarından elde

[141] Kavramı yönetim ve işletme literatürüne sokan ilk kişinin, Bürokrasi Modelinin kurucusu Max Weber olduğu genel kabul gören bir düşüncedir. Weber, karizma terimini "karizmatik yetki" şeklinde kullanmıştır. Yetkiyi, "belirli bir grubun, belirli bir kaynaktan çıkan emirlere itaat etme olasılığı" şeklinde tanımlamıştır. Weber, yetkiyi geleneksel yetki, karizmatik yetki ve ussal-yasal yetki olmak üzere üçe ayırmıştır. Daha geniş bir ifadeyle Weber bürokratik yapıların ussal türden bir otorite yapısı ve işlevsel bir rol özelleştirmesi yarattığını ileri sürmektedir. Weber ve bunun otoritenin geleneksel statüye tanındığı derebeylik sistemlerine ve önderin karizmatik otoritesine veya olağanüstü nitelikleri dolayısıyla kendisine baş eğilmesine dayalı sistemlere karşıt olduğunu belirtmekte ve bu gerçeği tarihsel bir çerçeveye oturtmaktadır. Geleneksel yetkiyi, kişisel ve doğuştan kazanılan statüye dayanan bir yetki olarak ele alan Weber, astların bu yetkiye sahip kişinin emirlerine geleneklere uygun olduğu sürece riayet edeceklerini vurgulamaktadır. Weber'e göre karizmatik yetki de kişisel bir yetki tipi olmakla beraber, elde ediliş biçimi açısından iki yetki tipi farklılık göstermektedir. Zira karizmatik yetki, lidere yönelik kişisel bir atıftır. İzleyicileri karizmatik liderin insanüstü, süper bir kişi olduğuna ya da en azından istisnai güçlere sahip olduğuna inanmaktadırlar. Bu güçlerin, izleyicilerin (grubun) yararına olacak biçimde lider tarafından sık sık sergilenmesi gerekmektedir. Weber karizma terimini bireyi normal insanlardan ayıran hiç olmazsa istisnai bazı kudretleri belirten kişisel bir özellik olarak tanımlamaktadır. Weber'e göre karizma kavramının anlamı şunları ifade etmektedir: Büyüsel özellikleri olan bir liderin varlığı, lider ve izleyicileri arasındaki duygusal bağlılık, kitlelerin bir "baba" figürüne olan bağımlılığı, liderin güçlü, her şeyi bilen ve faziletli bir kişi olduğu yolunda yerleşmiş bir kanaatin varlığı, liderin dünyevi veya dinsel nitelikte şaşırtıcı olağanüstü güçleriyle ilgili şöhreti, sadece sevgi üzerine kurulu bir halk desteği. Detaylı bilgi için bakınız: Z. Aykanat, **Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine bir Uygulama**,Karamanoğlu Mehmet Bey Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2010, ss. 47-48.

[142] T. Aytaç, 2003, ss. 62-63.

etmektedir. "Artık kamuoyu araştırmasından yoksun olan lider, gece karanlığında göstergeleri çalışmayan bir uçakla ışıkları yanmayan bir havaalanına iniş yapmaya çalışan bir pilota benzemektedir."[143]

Bender'e göre, içinde bulunduğumuz dönemin makro politikalarını liberal örgütlenme ve yerelleşme, esnek örgütlerin oluşturulması, bürokratik süreçlerin ve devletin işlevlerinin azalması, tüketici odaklı bir piyasa modeline geçilmesi oluşturmaktadır.[144] Bu politikalar toplumsal ilişkileri de önemli oranda belirleyen bir nitelik taşımaktadır. Öncelikle bu politikalar toplumsal düzeyde esnek ilişkilerin ortaya çıkmasını olanaklı hale getirmektedir. Bu durum da postmodern liderin esnek ilişkiler çerçevesinde, toplumu yönlendiren olmaktan çok topluma uyan, duruma göre şekil alan ve değişimlere aşırı derecede açık bir yaklaşım benimsemesini beraberinde getirmektedir. Yıldız, postmodern liderin etkileyen olmaktan çok etkilenen ve duruma göre şekil alan yapısını şöyle ifade etmektedir: "Birkaç on yıl önce liderin, bireyleri değiştiren bir etkiye sahip olduğu iddia edilirken, yeni zamanların yeni lideri, bireyler tarafından belirlenmektedir."[145] Yıldız, *Demir Lady* lakaplı İngiliz Başbakan Margareth Thatcher'ın halkı önemsemeyen ve halktan uzak duran yapısıyla İngiltere'yi 11 yıl idare ettikten sonra ülkeyi işçi partili liderlerin yönetmeye başladığını; ancak Thatcher'ın aksine bu liderlerin halka daha yakın, paylaşımcı ve güler yüzlü olmaya dikkat ettiklerinin altını çizmekte ve Thatcher sonrası liderlerin ortak özellikleri hakkında söylenemeyecek olan iki sıfatın "katı" ve

[143] N. Yıldız, 2013, s. 218.
[144] P. U. Bender, **İçten Liderlik,**Çev: İmren Kalyoncu-Fatma Can Akbağ, Hayat Yayınları: 79, İstanbul, 2000, s. 34.
[145] N. Yıldız, 2012, s. 133.

"uzlaşmadan uzak" sıfatları olduğunu ifade etmektedir.[146] Bununla bağlantılı olarak günümüz siyasi liderlerinin "esnek" olduklarını Obama, Putin ve Erdoğan gibi seçimlerde başarı gösteren liderlerin ortak özellikleri olduğunun altını çizmektedir.[147]

Postmodern dönemde hiyerarşik/dikey ve bürokratik örgüt yapıları yerine, yatay ilişkiler ve esnek kuralların belirlediği bir yapılanma söz konusudur. Bu yapılanma aynı zamanda toplumsal ilişkilere de yansıyan ve toplumsal ilişkilerin de esneklik temelinde dönüşmesine etki eden bir yapılanmadır. Tüketim ilişkilerinin hâkim olduğu içinde bulunduğumuz zaman diliminde postmodern lider de başarılı olmak istiyorsa bu ilişkilere uyum sağlama gereğini duymaktadır. Bundan dolayı postmodern siyasetçinin esnek olmasını gerektiren nedenler aynı zamanda tüketim ilişkilerine hâkim olan esneklikte aranmalıdır. Yıldız'a göre de içinde bulunduğumuz dönemin öne çıkan kavramlarından biri "esnek"liktir. Bu esneklik toplumsal hayatın her alanında etkisini hissettirmektedir. Yıldız bu durumu şöyle ifade etmektedir:

> *"Yere, zamana, işleve göre değişebilme politik, ekonomik, tarihsel tüm durumları kapsamaktadır. Esneklik yeni bir değere dönüşmekte, "modüler mobilya" örneğinde olduğu gibi "modüler birey/çalışan" değerlenmektedir. Modüler çalışan da tıpkı modüler mobilya gibi esnek zaman, esnek yer ve esnek işlev özelliklerine sahip olmak zorundadır. (Bu durumun en bilinen simgelerinden biri 'Ikea' markasıdır.) Bu yapı içerisinde, tüm ilişki biçimleri süreksiz, belirsiz, değişken olabildiği sürece var olabilmektedir. Yeni zamanların lideri de bu yapıyı (her düzeyde) değiştirmeye çalışmak yerine bu yapıya uyum sağlamayı*

[146] N. Yıldız, 2012, s. 120.
[147] N. Yıldız, 2013, s. 219.

başarmak zorundadır. Bireyler arası ve birey-nesne ilişkileri kaçınılmaz olarak kavramları da dönüştürmektedir."[148]

Modern liderlikte[149] kazan-kaybet olgusu, katı ilişkiler, gruplaşma, korku ve kontrole dayalı bir yönetim tarzı hâkimdir. Bununla birlikte modern liderler kurgulayıcı, emir veren, eleştiren, belli bir inanç sistemine veya ideolojiye bağlı olan, kendinden çok toplumu merkeze koyan bir yaklaşım sergilemektedirler. Bundan dolayı modern liderlik anlayışında postmodern anlayış, bürokrasiyi zayıflatma, ilişkileri esneklik üzerine kurma, farklılığa ve çeşitliliğe vurgu yapma, toplum çıkarlarını ikinci plana atma, kişisel çıkarlar için sistemi kullanma ve yüzeysel olma gibi açılardan eleştirilir.[150] Buna karşılık postmodern lider "artık korkulan, itaat edilen, tahakküm eden, yol gösteren bir model değil, bireyin taleplerine göre hareket eden, koşullara uyumlu bir projedir."[151] Postmodern liderlikte farklılıklar, çeşitlilikler ve çelişkiler kullanılarak etkililiğin gerçekleştirileceği öngörülür. Postmodern lider karşıt kültürleri, grupları ve ideolojileri dışlayan değil; onları içine alan ve anlamaya çalışan bir karakterdedir. Postmodern lider, postmodern bireyin taşımış olduğu nitelikleri kendisinde bulundurması veya en azından bu nitelikleri kimliğinin bir "öteki"si olarak taşımadığını göstermesi gerekir. Burada önemli olan liderin bu nitelikleri taşıyıp taşımaması değildir, bunun hedef gruplar nezdinde öyleymiş gibi

[148] N. Yıldız, 2012, s. 126.

[149] Modern liderlikte genel olarak liderlerin aşağıdaki beklentileri karşılaması öngörülmektedir: Liderin etik olması (güvenilir, dürüst, ilke ve değerlerinin olması), vizyoner bakış açısına sahip olması, politik liderlik vasfına sahip olması, insanları motive edebilmesi, yol göstermesi ve model olması, işinde uzman olması, alanını ve diğer disiplinleri iyi bilmesi, bütünü görebilmesi. Ann H. Duncan, "The Twenty-First Century Executive Leader", 1991, http://EBSCOhost2.htm. Akt: İ. Sezgül, Liderlik ve Etik: Geleneksel, Modern ve Postmodern Liderlik Tanımları Bağlamında Bir Değerlendirme,**Toplum Bilimleri Dergisi,** Haziran 2010 , 4 (7) : 239-251, s. 242.

[150] T. Aytaç, "Post-modern Eğitim Yöneticisi",**21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu** (16-17 Mayıs 2002) Bildiriler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No: 191, Ankara, Mayıs, 2003, ss. 62-63.

[151] N. Yıldız, 2013, s. 222.

algılanmasıdır. Yıldız'a göre, "Yeni liderlik klasik liderliğin birey tarafından talep edilen niteliklerini taşımaktadır. Klasik anlamda liderlik için güven, dürüstlük, çalışkanlık, doğallık kavramları hedef kitleyi etkilemede önemliydi. 'Yeni lider' aynı özellikleri iletişim kaynağı olarak taşımalıdır ancak gerçekte öyle olması ile öyley'miş gibi algısı yaratması arasındaki mesafe azalmıştır. 'Niyet' sorgulaması, 'görsel' olanın içinde erimektedir."[152]

2.POSTMODERN SİYASETİN ARKAPLANI: SÖYLEM

2.1. Söylem

Söylem[153] özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Batı'da sosyal olguları açıklamada önemli bir kavram olarak kullanılmıştır. 1960'larda daha çok dilbilim çalışmalarında ortaya çıkan söylem kavramı, daha sonra ideoloji, kültür, güç/iktidar gibi kavramlarla yanyana kullanılmaya başlanmıştır. Söylemin geçmişine bakıldığında Batı'da 2000 yıl kadar eskilere uzandığı görülmektedir.[154] Kavramın kökeninde 'tartışma, konuşma ve koşuşturma' anlamına gelen 'discursus' sözcüğü bulunmaktadır. Kavram, "düzenli düşünce, ussallık; düşüncelerin özel olarak

[152] N. Yıldız, "Yeni zamanlar ve Yeni Liderlik Anlayışı," **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** Cilt 11, No 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 128.

[153] Barret, Oxford İngilizce sözlüğünde, 'söylemin' anlamları olarak konuşmak, söyleşmek, tartışmak; bir konuda uzun uzun konuşmak ya da yazmak; bir konuşma, bir anlatı şeklinde sıralandığını; Fransızca'da da sözcüğün aynı anlamları içerdiğini ifade etmektedir. Mutlu, söylemi "ortak sayıltılarla bir araya getirilmiş, bütünleşikleştirilmiş bir dil kullanım alanı" olarak tanımlarken İnceoğlu ve Çomak, söylemi, söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı şeklinde tanımlamaktadır. Üşüre göre ise en basit ifadeyle anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkan şey olan söylem, bir dilsel eylemde bulunma biçimidir. Detaylı bilgi için bakınız: M. Barrett, **Marx'tan Foulcault'ya İdeoloji**,Çev: Ahmet Fethi, Doruk Yayıncılık. Ankara, 2004, s. 174; Yasemin G. İnceoğlu, Nebahat A. Çomak, Teun Van Dijk, Der: Y. G. İnceoğlu- N. A. Çomak, **Metin Çözümlemeleri,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 24; E. Mutlu, **İletişim Sözlüğü,**Beşinci Basım, Ayraç Kitapevi, Ankara, 2008, s. 262; S. S. Üşür, **İdeolojinin Serüveni:**Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s. 89.

[154] T. Van Dijk, **Handbook of Discourse Analysis,** Vol. 1, Academic Press, 1985, s. 1, Akt: A. Kocaman, "Dilbilim Söylemi", **Söylem Üzerine,** Metu Press, 2. Basım, Ankara, 2003, içinde, 1-11.

aktarılması, konuşma; bir konuya ilişkin resmi, düzenli ve uzunca düşünce aktarımı" gibi anlamları içinde barındırmaktadır. Bununla birlikte Türkçe'de söylem kavramı bir çok anlamda kullanılmaktadır. Sözbilim, etkili söz söyleme sanatı, anlatım biçimi, felsefe, görüş açısı, öğreti, ideoloji, kavramsal dizge, sözlü, yazılı anlatım türü, iletişim değerli birim, bireydil (idiolect), biçem, dil, sav ve görüş[155] gibi çok çeşitli anlamlarda kullanılan söylem kavramının ne olduğu, tam olarak neyi ifade ettiği konusunda kesin bir uzlaşmanın olduğunu söylemek güçtür. Nitekim Fairclough da çeşitli kuram ve bilim dallarındaki bakış açıları bakımından düzenlenmiş, birbiriyle çelişen ve örtüşen çok sayıda tanımın bulunması nedeniyle söylemin zor bir kavram[156] olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte kısaca denilebilir ki bir yandan son derece revaçta olan ama diğer yandan oldukça belirsiz ve üzerinde anlaşılamayan bir kavram olan söylem kavramı kullanıldığı yere, bağlama ve kullanan kişiye göre anlam kazanmaktadır.

Sözen'e göre söylemi Yirminci yüzyıl düşünürleri keşfetti. Yirmibirinci yüzyıl ise bir 'söylem' yüzyılıdır. Artık, dayanılabilecek, bel bağlanabilecek, üzerine düşüncelerin ve eylemlerin inşa edilebileceği temel olmayan temel –söylemi vurgulayan düşünce 'temellerin', 'sıfır noktalarının' bulunmadığını söyler ve temel arayıcı yönelimleri reddeder- ya da Popper'ın söyleyişiyle yegane bataklık, söylemdir. Hayat söylemlerdedir; hayat söylemlerle gerçekleşir. Hayat, artık Newton'un mutlak zaman ve uzay'ı içinde değil, belirsiz, kaotik bir söylemler evreninde devam etmektedir.[157] 20. Yüzyılın 'söylemi' keşfetmesi ve 21. Yüzyılda kavramın her alanda kullanılmaya başlanmasıyla, beşeri bilimler ve genelde bilimler

[155] A. Kocaman, a.g.m., ss.5-6.
[156] H.G. Widdowson, Discourse Analysis: A Critical View,**Language and Literature** 4, 157-172, 1994. Akt: A. Kocaman, a.g.m., s. 6.
[157] E. Sözen, a.g.e. s. 9.

de söylem çağını yaşamaya başlamışlardır. Beşeri bilimlerde ve hatta doğa bilimlerinde, son noktada başvurulucak nihai varoluş tarzları yok artık; artık madde, gerçeklik, ideler dünyası, hayatın katı olguları, bir nihai başvuru noktası olarak deney ve gözlem, bir nihai dayanak noktası olarak akıl yok; aslında söylemler dışında birşey yok.[158] Özellikle sosyal bilimlerde söylemin yoğun bir şekilde kullanılmasıyla postmodern anlayışa uygun olarak evrensel "gerçeklik"den bahsetmek yerine gerçekliklerden bahsetmek daha doğru olur. Sözen'e göre gerçeklik söylemle ve söylem içinde inşa edilen şeydir. Her söylem bir gerçeklik inşasıdır ve dolayısıyla, artık söylemlere tekabül eden gerçeklikler söz konusudur. İnsanın eylem ve etkileşimini belirleyen, içinde bulunduğu dünyevi/maddi hayatı anlamlı ya da anlaşılır kılan, dille veya dilde inşa edilen sosyal gerçekliklerdir. Doğal gerçeklik ve sosyal gerçeklik, sadece doğa bilimleri ya da hukuk, tıp, psikiyatri, ekonomi, vs. gibi disiplinlerce ve onların bilgi formlarıyla üretilen aşkın ya da ideal bir gerçeklik değildir; birer söylem formu olarak tıbbın, ekonominin, psikiyatrinin, doğa bilimlerinin inşa ettikleri gerçekliklerden söz edilebilir; çünkü her gerçeklik bir söyleme dayanır. Farklı gerçeklikler, farklı bilgi formlarına denk gelen farklılaşmış dil pratikleriyle, yani söylemlerle yapılanır. Birer eylem ve dil pratiği olan söylemler, farklı ideolojilere, farklı anlatımlara ve farklı beyanlara dayanır. Söylemler ideolojileri kuşatır, ancak onların yoruma ihtiyaçları vardır. Yorumun varoluş nedeni söylemdir ve yorumsuz söylem bir hiçtir. Söylem bütün bunlara rağmen, bir başlangıç noktası, bir nihai temel, bir sıfır noktası değildir; çünkü sıfır noktası ya da sıfır noktaları yoktur. Söylem, söylemi söylem yapan ilişkilerin var ettiği birşeydir. Söylem bu ilişkilerin, bağlantıların kendileri de değildir; söylem bu ilişkilerden

[158] E. Sözen, a.g.e. s. 9.

daima daha fazla bir şeydir. Söylemlerin fonksiyonları bilgi, güç, iktidar, hakimiyet, otorite ve kontroldür ve bütün bunlar dilde varlık kazanır. Bilginin dildeki kullanımı, gücün dildeki kullanımı, ideolojnin dildeki kullanımı, birer dil eylemidir ve bunların fonksiyonelliği ancak bir söylem içinde anlamlı hale gelir.[159] Bu açıdan söylem, dil kullanımının kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınmasını[160] gerektirmektedir.

2.1.1. Söylem, Metin ve Bağlam

Derrida, hem söylemi hem de konuşmayı bir okuma faaliyeti olarak görür ve yazıyı yeniden tanımlar. Bugün söylem teorileri, sözlü ve yazılı söylem yerine, onları bir bütün altında toplayan metin kavramını kullanır. Buna rağmen metin kavramı, her zaman yazılı olanı çağrıştırır.[161] Frank, metni sabitlenmiş ve önemli bir söylem türü olarak görür; ona göre, söylem dilin kullanımından başka bir şey değildir.[162] Barthes'e göre yazılabilir metin hiç bitmeyen bir şimdiki zamandır ve metin sonuç bildiren hiçbir söze dayanmaz. Çünkü, bu kaçınılmaz olarak onu geçmişe döndürür.[163] Söylem interaktiftir; ama metinler interaktif olmayabilir. Aslında önemli olan bütün ifade ve metinlerin bir anlama sahip olmasıdır. Söylem, genişletilmiş bir metin olarak düşünülebilir.[164]

---

[159] E. Sözen, a.g.e. ss. 9-10
[160] A. Kocaman, a.g.m., ss.10.
[161] J. W. Ong, **Sözlü ve Yazılı Kültür,** Çev: Sema Postacıoğlu Banon, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s. 26.
[162] M. Frank, **The Intepretation of a Text,Transforming the Hermeneutic Context, From Nietzsche to Nancy**, Ed. By Gayle L. Ormistoonand Alan D. Schrift, State University of Newyork Press, USA, s. 145. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 32.
[163] R. Barthes, **S/Z,** Çev: Sündüz Öztürk Kasar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 27.
[164] S. Mills, **Discourse, The New Critical Idiom,** Routledge, London, 1997, s. 11. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 32.

Yazılı form, metin teriminin gündelik kullanımında belirleyicidir, fakat metnin gerekli bir özelliği değildir. Bir metindeki konuşma davranışı bilgiyi gerektirir; çünkü metnin nesilden nesle intikali söz konusudur. Söylem ise, bir durumsal bağlamın anında varlığı veya yokluğudur, Van Dijk'ın tanımıyla, söylem, 'bağlamında metin' ya da 'metinler takımı'dır. Metin yazılı olmak, söylem de sözlü olmak zorunda değildir. Metin ve söylem arasındaki en önemli ayırım, onların durumsal fonksiyonlarına ilişkin bir ayırımdır.[165] Metin bir gösterilenler yapısı değil, bir göstergeler galaksisidir. Bu nedenle metne yorum[166] ile yaklaşılır. Bir metni anlamak, onun söylemini ortaya çıkarmak değildir. Bir metni bir söylem gibi görmek ve onu yorumlamak demektir.[167]

Sözlü ve yazılı metni yorumlamak, metnin çoğulluk değerini verebilmektir. Zira, metin çoğuldur. Bir metnin söylemi, konuşan-işiten, yazan-okuyan arasında gerçekleşen bir dinamik süreç, bir metinlerarasılıktır. Konuşmacının sözleri, sesinin özellikleri ve sesinin niteliği (yüz ifadeleri, el kol hareketleri, vs.) ya da yazarın formu –ki bu anlatıdır- kelimelerden müteşekkil değildir. Bu form söylemdir. Bir metni yorumlamak, gizli olan anlamı açığpa çıkarmak değildir; konuşmacı, yazar,

[165] R. Wodak, "Introduction: Some Important Issues in the Researchof Gender and Discourse", **Gender and Discourse,** Ed. By Ruth Wodak, Sage Publications, London, 1997, s. 7. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 32.

[166] Yorum, hermeneutik felsefe ve fenomenolojiye dayanır. Yorumlama, eylem ve anlam arasındaki ilişkiyi açıklar. Hermeneutik ile yakından ilşkili olan anlamı yorumlama bir çalışma nesnesi veya araştırma konusunu, net bir hale getirip ondan anlam çıkarma girişimidir. Dolayısıyla bu, bir şekilde darmadağın, noksan, bulutlu, görünürde çelişkili –şu veya bu şekilde- belirsiz olan bir metin veya metin benzeri bir nesne olmalıdır. Dilde yorum, anlaşılmış olanı yeniden dile getirir. Yorumlama, nesne ve nesneler alanına ihtiyaç duyar; metin ya da benzeri bir şey nesne olarak alınır ve bunlardaki karışıklık, eksiklik, bulutluluk, çelişki ve kapalılık 'uygunluk' ve 'anlama' teslim olunarak aydınlatılır. Hermeneutic, seçilen nesnenin anlamını, kendi açıklamsından ayırabilmelidir. Yorumun doğru yapılıp yapılmadığını ortaya koyabilen süreçte, epistemolojik önyargıların bir engel teşkil edebilmesi söz konusudur. Başarılı yorum, metnin orijinalindeki karışıklıkları ve tuhaflıkları göstererek açıklama yapmaya dayanır. Detaylı bilgi için bakınız: E. Sözen, a.g.e., ss. 69-70; D. Özlem, **Hermeneutik Üzerine Yazılar,** İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2003.

[167] E. Sözen, a.g.e. s. 32.

karakterler ve okuyuculardan kurulu söylemin doğasını ifşa etmektir.[168] Fairclough'a göre söylem kavramı (ve söylem analizi) üç boyutludur: Metin boyutu, söylem pratiği boyutu ve sosyal pratik boyutu. Söylem olayı, herhangi bir söylem vuku bulmadan ortaya çıkmaz. Her tür söylem olayı metnin bir parçası, söylem pratiğinin ve sosyal pratiğin bir örneği olarak görülür. Bu şu demektir: metin boyutunda söylem, hayata geçirilen bir pratik ve bir sosyal pratik örneğidir. Metin boyutu metinlerin dil analizine, söylem pratiği boyutu, söylem anlayışındaki etkileşim gibi, metin üretim ve yorum süreçlerinin hangi söylem türlerine dayandığını ve bunların nasıl birleştiğini belirleyen etkileşime dayanır. Sosyal pratik boyutta ise sosyal analizle ilgilenilir ve burada kurumsal ve organizasyonel yapıların etkileşimiyle söylem olaylarının nasıl şekil aldığına ilgi duyulur.[169]

Dil pratikleri olarak söylemler, düzenlilikler, çelişkiler, kışkırtmalar, mücadeleler, baskı, açığa çıkma, özgürleşim, müzakere, uyum, çatışma, vs. gibi birtakım sosyal durumlara; daha doğrusu sosyal bağlamlara ilişkindir. Söylem, doğal olarak süregiden etkileşim ve iletişim ortamlarında mevcudiyet kazanır. Dil pratiğinin mevcudiyeti, sadece anlatımlar ve beyanlar şeklinde anlaşılmamalıdır. Söylem, dil pratiğinin ifşa edilmediği anda da bir söylem olarak kabul edilir: buluşlar, kültürel yenilikler, yeni davranış biçimleri, yeni düşünce biçimleri, vs. zamana aykırılıkla reddedilse bile, uzunca bir süre sessizce yaşamaya devam eder. Böylece, sessizlik veya sükut da birer söylemdir. Kültürel ve siyasi olarak baskı altında bulunan topluluklarda olduğu gibi, baskı devam ettikçe sessizlik devam eder,

[168] E. Sözen, a.g.e. s. 33.
[169] N. Fairclough, **Discourse and Social Change,** 5th edn, PolityPress, Cambridge, 1998, 63, Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 33.

ancak bu onların varlıklarının olmadığı anlamına gelmez.[170] Bu açıdan bir söylemin bağlamı büyük ölçüde toplumsal durumlar tarafından oluşturulur. Birey içinde yaşadığı toplumun doğurduğu durumlar ve davranışlarla ilgili beklentiler geliştirmekte ve eylemlerinde bu bilginin ve beklentilerin ışığında hareket etmektedir. Etkileşimsel toplumbilim yaklaşımında bağlam, hem bireyin sahip olduğu kültüre dayalı bilgi hem de dilin ortaya çıktığı ve dili ortaya çıkaran toplumsal durumlardır.[171] İnsanların dil kullanımları sosyal bağlamlarda gerçekleşir. Bir söylemde sarf edilen sözcüklerin maddi kapsamları, ancak bir bağlam içinde anlamlandırılabilir. Bu açıdan her söylem bir bağlam içinde gerçekleşir, diğer söylem ve bağlamlarla ilişkiye girer ve dışsallaşır. Bundan dolayı söylemleri, bir sosyal bağlamda hareketi sağlayan, bağlamca belirlenen ve bağlamın varlığını devam ettiren ifadeler ve cümle grupları olarak ifade etmek yerinde olacaktır.[172] Bağlamın bu kadar geniş bir çerçeve içerisinde kapsamlı bir anlam taşımasının nedeni, insanların toplumsal, kültürel/etnik ve bireysel kimliğe sahip olmaları, çeşitli amaçları, istekleri, hedefleri olması ve birbirleriyle toplumsal kültürel yönleri ağır basan durumlarda konuşmalarıdır.

Bağlamı dilbilgisel yapılarla ortaya çıkan birimlerden ayırmak için metin kavramı kullanılmaktadır. Kimi yaklaşımlarda bağlamın içine aldığı bir öğe olan metin, anlamları gerek sözlü gerek yazılı biçimde dilbilgisi yapılarıyla sunan öğedir. Söylem ise, metin ve bağlam arasındaki ilişkilerle anlam kazanan, dolayısıyla her iki öğeyi de içine alan bir kavramdır.[173] Zeyrek'e göre söylem konusunu inceleyen tüm

[170] E. Sözen, a.g.e. s. 11.
[171] D. Zeyrek, "Söylem ve Toplum",**Söylem Üzerine** (İçinde ss 27-47), Metu Press, 2. Basım, Ankara, 2003, ss. 44-45.
[172] E. Sözen, a.g.e. s. 25.
[173] D. Zeyrek, 2003, s. 46.

yaklaşımlar metin ve bağlam arasında bir ilişki olduğunu kabul eder. Yaklaşımların farklılığı, konuşan ve dinleyenin veya yazar ve okurun sözü anlamlı kılmak ve yorumlamak için sözceler arasında bir bağdaşılık ilişkisi kurması ve bunu anlamak için başvurduğu süreçlerin farklılığından kaynaklanır.[174] Bu açıdan metin, bağlam ve söylem arasında birbirinden ayrılamaz ilişkilerin olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Beaugrande ve Dressler'e göre metin, bir konuşucu yazarın ürettiği dil iken; söylem, birbirleriyle bağıntısı olan metinlerin oluşturduğu kümedir.[175] Bununla birlikte Söylem tek başına ne metin üreticisinin ve metnin, ne bağlamın, ne de toplumsal durumun oluşturabildiği bir yapı değildir. Söylemin en önemli özelliği bu öğelerin birbirleriyle girdiği ilişkilerin doğurduğu süreçlerde oluşmasıdır. Ayrıca gerek metin, gerek bağlam, gerekse toplumsal durumlar birbirlerini yenileyici, yeniden kurucu niteliğe sahip oldukları için söylem hiçbir zaman tek ve değişmez anlamları sunamaz; tüm öğelerin diğerleriyle kurduğu ve kuracağı bağlar dolayısıyla söylem sürekli olarak yenilenen, devingen bir olgudur.[176] Bu açıdan bakıldığında "söylem" kavramının kullanımında, metinlerde beliren dilsel biçimleri de içeren kendi özelliklerindeki değişimleri sistematik olarak belirleyen toplumsal ilişkiler ve süreçlerle çakıştığı söylenebilir. Söylem kavramına içkin olan toplumsaldaki bu çakışmanın bir yönü de dildir,[177]

[174] D. Zeyrek, 2003, s. 46.
[175] R. Beaugrande ; U. Wolfgang Dressler, **Introduction To Text Linguistics,** Essex, Longman, 1981, s. 19. Akt: Ş. Ruhi, "Söylem ve Birey" **Söylem Üzerine** (İçinde ss 12-26), Metu Press, 2. Basım, Ankara, 2003, s. 14.
[176] D. Zeyrek, 2003, s. 47.
[177] N. Fairclough, "Dil ve İdeoloji", **Söylem ve İdeoloji; Mitoloji, Din, İdeoloji,** (İçinde 155-171) B. Çoban; Z. Özarslan, Su Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2003, ss. 158-159.

2.1.2. Söylem ve Dil

Sözen'e göre konuşan ve dinleyen bir dünyanın verisi olarak söylem; bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mücadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir. Söylemin kendi içsel kuralları, söylem düzenlerini oluşturur ya da söylem, düzenlenmiş sistemlerden müteşekkildir. Söylem konusunda teorik yaklaşımlar söylemi bir metin gibi pratik yaklaşımlar ise insanların karşılıklı konuşmalarında ortaya çıkan anlam mübadeleri olarak görür.[178] Bununla birlikte söylem alanı aynı zamanda bir "belirsizlik" alanını da içinde barındırmaktadır; bu belirsizlik alanı daha çok dilden ve dilin kullanımına yüklenen anlamlardan kaynaklanan belirsizliklerdir. Dilin belirsizliği konusunda Ellul, dilin bir çağrı ve bir alışveriş olduğunu ifade etmektedir. Dil kullanımı konusunda yalnızca basmakalıp iletişim (communication) terimini kullanmaktan kaçınan Ellul'a göre, dilin yalnızca enformasyon (malumat) ve iletişim için varolduğu düşüncesi doğru değildir. Açıktır ki dil iletişimdir de. O, enformasyonu iletir, fakat eğer yalnızca enformasyon iletmek için konuşuluyor ise, ilişkiler büyük ölçüde yoksul ilişkiler demektir. Dilde söylenmemiş bulunan şeyin de bir rolü vardır. Daha açık bir şekilde dile getirmek gerekirse, bazen söylenmemiş şeyi açığa çıkarır. Dil bana benzeyen, bana benzemeyen ve benden farklı olan kişinin hayrete düşürücü keşfini içerir. Dil sözdür, söz belirsizdir. söylem de belirsizdir ve genellikle ikirciklidir.[179] Wittgenstein da "dil düşünceyi örter" ifadesiyle dilin

[178] E. Sözen, a.g.e. s. 18.
[179] J. Ellul, **Sözün Düşüşü,** Çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 33-35.

belirsizliğinin altını çizer.[180] Belirsizliğe yapılan bu vurguların kaynaklarını modern düşüncede bulmak mümkündür. Meseleye, modern-postmodern ayırmından yola çıkarak bakıldığında, kelimelerle inşa edilmiş bir dünya/dilin dünyası ya da dilin kurduğu dünya olarak söylemin, anlam ve kültürün altını çizen postmodern düşüncede de önemli olduğu görülür.[181]

Söylemlerde kullanılan sözcüklerin anlamları 'neyi açıkladıkları'na ve 'nerede açıklandıkları'na göre değişir. Bir diyalog süreci olarak söylemin değişebilirliğinde, aynı kelime birbiriyle zıtlaşan iki içeriği gösterebilir. Bir fabrikanın çalışan kesiminin söylemiyle yöneticilerin söylemi, hastanedeki hastaların söylemiyle doktorların söylemi çelişebilir. Fakat ne çalışan kesimin söylemi ne de yönetimin söylemi, ne hastaların ne de doktorların söylemi hastanenin veya fabrikanın söylemini belirleyemez. Bu bütün kurumsal yapılarda; üniversitede, okulda, hapishanede, ailede vs. böyledir. Tekcil birimlerde söyleme ilişkin dil pratiği, tek başına varolamaz ve tek başına ortaya çıkamaz. Söylemin ya da söylemlerin bir diğeriyle ilişkisi veya diğer söylemlerce yeniden üretilmesi söz konusudur. Bu türden ilişkiler, söylemin hem diyaloga dayalı inşasına hem de söylemin kendi kendisini inşasına katkıda bulunur.[182] Bir söylem, iletişimin tekilleşmiş sosyal ağlarından (cins söylemi; kadın-erkek söylemi, politika söylemi; iktidar-muhalefet-seçmenler söylemi gibi) dil ortamına ve sözsüz işaretlere gönderme yapar.[183] Söylem/lerin kendi içsel organizasyon/ları ve kendi kural/ları vardır. Mesela, kadınların odaya girmesi anında, erkeklerin ayağa kalkması eylemiyle inşa edilen sözsüz iletişim biçimi –akılcıymış

[180] L. Wittgenstein, **Tractatus Logico-Philosophicus,** Çev: Oruç Aruoba, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 45, 4,OII.
[181] S. Lash, **Sociology of Postmodernism,** Routledge, London, 1991, s. 81. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 19.
[182] E. Sözen, a.g.e. s. 22.
[183] T. Purvis and Alan Hunt, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology,**British Journal of Sociology,** Vol, 44, Issue no. 3, September, ss. 485. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 22.

gibi görünmese de- 'cins söylemi' içinde anlamlıdır ve bu tür bir iletişim, içsel organizasyonunu ve kurallarını kendi içinde taşır.[184] Söylemi davranışsal boyutta, gündelik dil davranışının bir parçası olarak gören Wodak,[185] geçici bir birliktelik olan telefon konuşmalarının dahi indirgemeci bir anlayışla söylem olarak kabul edilebileceğini öne sürer. Wodak, sıklıkla birbirleriyle karıştırılarak tanımlanan söylem analizi, metin ve söylem kavramını birbirinden ayırır ve söylemi, belli bir sosyal durumda iletişim olayını mümkün kılan bir spesifik dil kullanımı ve spesifik bir sosyal etkileşim şeklinde tarif eder; o, konuşma eylemleri, dil oyunları ve gündelik dil kullanımından farklı olarak söylemin "kendi kendine yeten bir iletişim formu" olduğunu öne sürer. Yine Wodak'a göre bir sosyal pratik olarak söylem, diyalektik bir ilişkiyi açığa çıkarır: "Bir sosyal durum ve bir tikel söylem arasında, kurumlar ve sosyal yapı arasında bir ilişki vardır".[186] Bu türden ilişkiler söylemi şekillendirirken, söylem tarafından da biçimlenir. Diyalektik şekillenme durumları, bilginin nesnelerini ve kişilerarası ilişkileri açığa çıkartır.[187]

Dil, sosyal pratiği oluşturan gerçekliktir. Dil pratiği iki tip dilsel süreçle ilişkilendirilir: Yönelimli pratikler ve inşa edici pratikler. Yönelimli pratikler yaygın bir biçimde konuma dair eylemleri ve yüzyüze ilişkide ortaya çıkan kişilerarası iletişimleri kapsar. İnşa edici pratikler ise, gerçekliğin sosyal inşasının pratikleridir: kurumlar, roller ve statülerle belirlenirken, toplumun hiyerarşik yapısı da korunmuş olur. İnşa edici pratik olarak dil, aynı zamanda ideolojileri belirler ve inanç sistemleri

[184] E. Sözen, a.g.e. s. 22.
[185]R. Wodak, Introduction: Some Important Issues in the Researchof Gender and Discourse, **Gender and Discourse,** Ed. By Ruth Wodak, Sage Publications, London, 1997, s. 7. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 23.
[186] R. Wodak, a.g.e. s. 6. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 23.
[187] E. Sözen, a.g.e. s. 23.

üzerine vurgu yapar. Dil, bu tür görevlerini diğer semiyotik sistemlerle de paylaşır.[188] Sonuç olarak söylem terimi, bireysel bir faaliyet veya durumsal değişkenlerin bir yansımasından ziyade, dilin bir sosyal pratik olarak kullanılmasını tanımlar. Bu, çeşitli imalara sahiptir: birincisi, dil felsefesi ve linguistik pragmatikte olduğu gibi, söylem bir eylem modudur. İkincisi, söylem ve sosyal yapı arasında diyalektik bir ilişki vardır: söylemler sosyal inşa edicidirler. Söylem dünyayı temsil eden bir pratik değil, dünyaya işaret eden/dünyayı gösteren bir pratiktir. Söylemler insanlar arasındaki sosyal ilişkileri inşa etmeye yardım eder. Söylemin inşa ediciliği 'sosyal kimlik', 'özne durumları' ve 'kendi-kendilik' tiplerini etkiler.[189] İnşa edicilik fikri dili bir yapı olarak gören yapısalcı anlayışla da yakından bağlantılıdır.

Fairclough'a göre söylem yaklaşımları eleştirel ve eleştirel olmayan olmak üzere ikiye ayrılabilir. Eleştirel olmayan yaklaşım dil kullanımlarını betimleyici, açıklayıcı yaklaşımdır. Bu yaklaşımın ilgi alanı daha çok dilin yapısı, gramer, sözcük yapısı gibi dilin kullanımına ilişkin teknik konulardır. Bu yaklaşım yapısalcı yaklaşım tarafından temsil edilmektedir. Dilin yapısını merkeze alması ve sosyal ilişki ve bağlamları önemsememesi yapısal yaklaşımın temel ayırıcı niteliğini oluşturmaktadır. Eleştirel yaklaşım ise söylem uygulamalarını, dil kullanımını betimlemekle yetinmez; 'söylemin güç/iktidar ve ideoloji tarafından nasıl biçimlendiğini ve toplumsal kimlik, toplumsal ilişkiler, bilgi ve inanç dizgelerinin oluşumunda nasıl etkili olduğunu' gösterir. Açıkçası, eleştirel yaklaşım, toplumsal değerlerin dili/söylemi belirlediğini öne sürer; ama dilin bu değerleri etkileme

[188] E. Sözen, a.g.e. s. 26.
[189] N. Fairclough, **Discorse and Social Change,** 5th edn, PolityPress, Cambridge, 1998, 64, Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 37.

gücünü önemsemez.[190] Bununla birlikte eleştirel yaklaşımın postmodern bir anlayışla ele aldığı söylem kavramı sosyal ilişkilerden, kültürel belirlenimlere, güç/iktidar mücadelesine kadar her alanda genişleyerek devam eden bir kullanıma sahip olmuştur. Aşağıda öncelikle eleştirel olmayan söylem yaklaşımı olarak yapısalcılık ele alınacak ardından eleştirel söylem yaklaşımının içinde şekillendiği postyapısalcı yaklaşıma değinilecektir.

2.1.3. Yapısalcılık ve Söylem

Yapısalcılık, semiyoloji ve dilbilim arasında işleyen entelektüel bir gelenektir. Yapısalcılık, "anlam üreten insan üzerine" [191] vurgu yaparak, modernitenin öngördüğü ikili karşıtlık anlayışına uygun bir şekilde, dilbilim sahasında da bir gösteren-gösterilen sistemi olduğunu kabul eder: dil sembolik düzeni oluşturan bir iletişim aracıdır.[192] Yapısalcı dilbilimin öncüsü Saussure'dür.[193] Onun anlayışına göre dil, bir iletişim formudur. Antropolog Levi Strauss ve ilk çalışmalarında Strauss'u kullanan kültürel semiyog Roland Barthes, Saussurecü dilbilim anlayışına bağlıdırlar. Barthes, söylemin kendine özgü kuralları, dilbilgisi ve birimleri olduğunu belirtirken, söylemi cümlenin ötesinde birşey olarak tanımlar. Bu sebeple, söylem dilbiliminin uzunca bir süre retorikle birlikte anıldığını, söylem dilbiliminin henüz

[190] H.G. Widdowson, a.g.m. s.158. Akt: A. Kocaman, a.g.m., s.10-11.
[191] A. Kocaman, "Yapısalcı Etkinlik",**Roland Barthes Yazı Nedir?** (içinde) Yayıma Hazırlayan: Enis Batur, Hil Yayınları, İstanbul, 1987, s. 63.
[192] E. Sözen, a.g.e. s. 42.
[193] Saussure, Genel Dilbilim Dersleri adlı kitabıyla yapısalcılığın temellerini atmıştır. Kitabın çekirdeğini Saussure'ün "Dil nedir?" sorusunu yanıtlama sürecinde ortaya çıkan her türlü dilin iç öğeleriyle dil dışı öğelerin sorgulanışı oluşturmaktadır. Dilin bir göstergeler dizgesi olduğuna işaret eden Saussure'a göre "dil, kendi düzeni dışında bir düzen tanımayan bir dizgedir." Saussure, dilbilimle budunbilime açıldığını, dille siyasal tarihin içiçe geliştiğini, dilin her türlü kurumla bağlantıları olduğunu dile getirerek farklı alanlar arasında bağlantılar kurmaya çalışmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: F. Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri,** Çev. Berke Vardar, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, Ankara, 2001.

gelişmediğini, ama en azından dilbilimciler tarafından bir öngerçeklik olarak kabul edildiğini söyler.[194] Yapısalcı anlayış, dilin ardında her zaman bir yapı olduğu fikrini benimser. Strauss'un görüşünde yer aldığı gibi söylem de her zaman bir yapıdan yola çıkar ve yapı aracılığıyla bir küme kurmaya girişir. Sanat ise bir kümeden (nesne artı olay) yola çıkar ve kendi yapısını bulmaya çalışır.[195] Yapısalcı yaklaşıma göre, tüm toplumsal görüngeler, kodlar ve kurallarla göstergesel biçimde yapılandırılmıştır, dolayısıyla da anlamlandırma ve anlam pratikleri dilsel çözümleme aracılığıyla kavranabilir.[196]

Saussure, "Genel Dilbilim Dersleri" adlı eserinde, dilin konuşma yığınları ve yazılı ifadelere biçim veren ses ve anlamlarla homojen bir sistem olduğunu belirtir. Dil sistemi bütün ilişkileri hazırlayan gösteren ve gösterilenlerden oluşur. Göstereni konuşma sesleri, gösterileni ise kavramlar temsil eder. Gösteren ve gösterilen terimlerinin, hem kendi aralarında hem de bütünle kurdukları karşıtlığı belirtmede yararlı bir kullanıma sahip olduğunu belirten Saussure, dili 'idealleştirilmiş' bir sistem olarak görür.[197] Dil psikolojik bir olgudur, dildeki herşey ruhsaldır, böylece dil, zihni özelliklere dayanılarak organize edilen kolektif bir üründür. [198] Yapısalcılıkta söylem, konuşan dünyanın verisi ve anlam mübadelesiyle ilgili bir olgudur. Saussure'ün yapısalcı dilbilimi, Levi strauss'un akrabalık sistemleri üzerine incelemesi, Barthes'in mit açıklamaları, Lacan'ın öznenin yapılanması olarak söylemi ele alışıyla söylem bir inceleme nesnesi haline gelmiştir. Nesneler dil içinde

[194]R. Barthes, **Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş,** Çev: Mehmet Rifat, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 13.
[195] L. Strauss, **Yaban Düşünce,** Çev: Tahsin Yücel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 51.
[196] E. Mutlu, **İletişim Sözlüğü,** Beşinci Basım, Ayraç Kitapevi, Ankara, 2008, s. 264.
[197] F. Saussure, 2001, s. 72.
[198] F. Saussure, 2001, s. 8.

yapılanır; fakat gösterilenler sistemi olarak sahneye çıkarlar.[199] Yapısalcılık, kategorileştirmeye, ikili karşıtlığa (doğa-kültür, ham-pişmiş, medeni-yabani gibi) dayalı anlam yapılanmalarına ve konuşmaya önem verir. İkili karşıtlık ilkesi 'öteki'nin varlığını gerekli görür. Barthes, bu durumu göstergenin doğasına bağlar. Gösterge özü gereği, dolaşan bir gerçeklik olduğu ölçüde, dolaysız bir biçimde ötekini içerir."[200]

Yapısalcılık dünyanın kendisinin ne olduğunu değil, anlamlandıran insanların onu nasıl anlamlandırdıklarını keşfetme amacını taşır. Böylece yapısalcılık, herhangi bir son ya da bilimsel hakikat fikrini reddeder.[201] Konuşmaya dayalı açıklamalar yanında yapısalcı görüş, bir metnin söylemi için 'anlatı' terimini kullanır. "Anlatıda eylemi kararlaştıran kişi değil, söylemdir."[202] Yapısalcılık her bir anlatının iki parçası olduğunu öne sürer: Hikaye ve söylem. Hikaye "anlatının bileşenlerinin ne olduğu", söylem ise "bileşenlerin nasıl oluştuğu" sorusunu yanıtlar. Anlatı içeriği ile iletişime sahne olan anlamlar söylemdir. Söylem: anlatı metni, eylemler, karakterler, olaylar ve ortamlardan; hikaye ise olay ve varolanlardan oluşur. Olaylar ve konumlar tekliği, anlatılar ardışık bütünlüğü sergiler; hikaye kapsamı, söylem ise açıklamayı ifade eder.[203]

[199] E. Sözen, a.g.e. s. 44.
[200] R. Ege, "Roland Barthes'in Söylem Kavramı Üzerine",**Roland Barthes Yazı Nedir?** Yayına Hazırlayan: Enis Batur, Hil Yayın, İstanbul, 1987, s. 95.
[201] E. Sözen, a.g.e. s. 42.
[202] R. Barthes, a.g.e., 1996, s. 27.
[203] S. Chatman, **Story and Discourse,Narrative Structure in Fiction and Film,** 5th edn, Cornell University Press, London, 1989, ss. 19-21, Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 46.

2.1.4. Post yapısalcılık ve Söylem

Her metnin arkasında bir yapının bulunduğunu iddia ederek okuyucunun önemini gözardı eden yapısalcı görüşün aksine postyapısalcı görüş, okuyucuyu merkeze alır. Metnin anlamını yazar değil, okuyucu belirler. Birden çok okuyucu olduğu için, metnin birden çok anlamı vardır. Yazar, artık modernitede olduğu gibi otorite kaynağı değildir. Yapısalcılık yazarı öldürmüştür. Postyapısalcılık ise, bu öldürme faaliyetini genişletmiş yazarı öldürerek metni ve okuyucuyu önplana çıkarmıştır. Postyapısalcı anlayışta metni oluşturan yazar değil, okuyuculardır. "Her okuma aynı zamanda yazmadır"[204] ifadesi postyapısalcılığın temel anlayışını ifade eder. Postyapısalcı anlayışa göre okuyucu, metne ilişkin sorularını ve metne ilişkin duyumunu okuma faaliyeti boyunca sürdürür.

İnsan anlamasına önemli katkılarda buluınan postyapısalcı görüş, yapısalcı görüşü ve yapısalcılığın kendisini üzerine inşa ettiği aydınlanma felsefesi ile bir hesaplaşma içine girer. Postyapısalcı görüş bu hesaplaşmada aydınlanma felsefesine ve yapısalcılığa üç eleştiri getirir. ilkin, postyapısalcılar, Kartezyen düşüncenin öznesi 'birey' fikrini eleştirerek, insanı (özneyi) spesifik bir kültür ve bilinçaltı yapılanması şeklinde düşünürler. İkinci olarak, tarihi baştan başa kuşatan bir düzen fikrine karşı çıkarak tarihsiciliği; üçüncü olarak da anlamı eleştirirler. Anlam eleştirisi, Saussurecü düşüncede yer alan gösteren-gösterilen arasındaki dengeli ilişkinin sorgulanmasıyla başlar. En güçlü eleştiri Derrida'dan gelir. Derrida, Saussure'ü iki bakımdan eleştirir: o öncelikle, semiyolojinin yaptığı gibi, gösterge ile uç anlam arasında köprü kurmada, göstergenin bir birim olarak ele alınamayacağını

[204] B. Agger, **Cultural Studies as Critical Theory,** The Falmer Press, London, 1992, s. 20. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 52.

ifade eder. Kökenin, aynı zamanda bir uç olduğunu açıklamayı dener. Derrida, dili sabit bir köken aldatmacılığından kurtarmak ister. Bunu da 'aşkın gösteren' ve 'aşkın gösterilen' kategorilerini kullanarak yapar. Bu anlamda, son gönderme varlıktır. Bütün gösterenlerin, gönderme yaptığı son gösteren varolmadır ve bu, varlık sorunudur. Bu anlamda Derrida, özne-nesne, doğru-yanlış, şeklinde yapılanmış ikili karşıtlık anlayışını reddeder. Bu tür karşıtlıkların yorum meselesi olduğunu, objektif denilen olayların da birer yorumdan başka hiçbir şey olmadığını belirtir. Birçok karşıtlık arasında Derrida'nın esas meselesi, varlığın metafiziğini yayan yazma ve okuma arasındaki karşıtlıktır.[205] Derrida'nın amacı, yazma-okuma karşıtlığının Batılı düşünceyi nasıl etkilediğini keşfetmektir. Onun yazma konusunda söylemek istediği şey, öncelikli olanı çoğulculuğa çevirmek ya da yazmanın konuşmayı önceledeğini öne sürmek değildir. Derrida, yazma ve konuşmanın birbirine karşıt değil, daha çok özdeş olduğunu savunur.[206]

Postyapısalcılıkta söylemler, tarafsız olmayan bilgiler şeklinde, bireylerin farklı konuşma biçimleri şeklinde düşünülür. Söylemlerin mücadelesinin söylemlerin anlamlarını değiştirdiği düşüncesi giderek ağırlık kazanmaya başlar. Uygulamalı çalışmalarda söylem, ideolojiyi de kuşatan bir kavram olarak düşünülür. Yeni bir kavram olması sebebiyle söylem bazen ideoloji yerine kullanılırken, bazen de ideoloji karşıtı bir kavram olarak kullanılır.[207] Dijk'a göre, söylem, ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerde vazgeçilmez bir rol oynar.[208] Foucault'a

[205] J. Derrida, **Of Gramatology,** Trans, by. Gayatri Chakra-vorty Spivak, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1976, s. 34. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 52-53.
[206] S. Hekman, **Gender and Knowledge,Elements of Postmodern Feminism,** Northeastern University Press, Boston, 1992, s.23. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 53.
[207]T. Purvis and Alan Hunt, a.g.m., s. 473. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 31.
[208] T.V. Dijk, "Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım", **Söylem ve İdeoloji; Mitoloji, Din, İdeoloji,** (İçinde 13-130) Barış Çoban; Zeynep Özarslan, Su Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2003, s 13.

göre de söylem iktidarı iletir ve üretir; onu güçlendirir, ama ayrıca onu ağır ağır yokeder ve onu açığa çıkarır, kırılgan hale getirir ve ona engel olmaya olanaklı kılar. Söylem basit bir şekilde hükmetme sistemlerini veya mücadelelerini tercüme eden bir şey değildir; fakat onun için veya onun aracılığı ile mücadelenin olduğu şeydir.[209] Foucault'ya göre özneyi, tarihi ve bilgiyi birleştiren kavram söylemdir. Çünkü söylem onları bir taraftan değişik diziler içine yerleştirip dağıtırken bir başka açıdan da hem dizilerin oluşumuna ilişkin kuralları tanımlar hem de diziler arasında ilişkiyi kurarak gerek bu ilişkinin özelliklerini gerekse sınırlarını oldukça açık çizgilerle belirler ve aktarır. Bir başka deyişle söylemin seçici, tanımlayıcı, belirleyici ve aktarıcı özellikleri vardır.[210]

2.1.5. Foucault'cu Bilgi/Güç Söylemi

Postyapısalcılık yazarın ölümünden bahsederken, Foucault, bu ölüme, insanın ölümünü de dâhil eder. Yazarın ölümü, kartezyen düşüncede yerini bulan bilinç felsefesinin aşkın-öznesinin de ölümüdür. Aşkın özne, metafizk bir öznedir; insanoğlunun kendisi değildir. İnsanın ölümü ise Foucaultcu modernite analiziyle ortaya çıktığı gibi bilginin ölümüdür.[211] Foucault, insanın ölümünün temelini modern episteme kaynaklarına dayandırmaz; o, kartezyen düşüncenin aşkın özne fikrine karşı, anti-kartezyen 'söylem düzeni'ni inşa eder. Bu sebeple de Foucault, sosyal

[209] T.V. Dijk, 2003, ss 126-128.
[210] D. Doltaş, "Söylem ve Yazın" **Söylem Üzerine** (İçinde ss 48-55), Metu Press, 2. Basım, Ankara, 2003, s. 51.
[211] S. Burke, **The Death &Return of The Author, Criticism and Subjectivity in Barthes, Foucault and Derrida,** Edinburg University Press, Edinburg, 1993, 78, 81, 106. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 61.

bilimlerde söylemin kurucusu olarak görülür.[212] Söylem düzeni, anti-diyalektik ve ateolojik, materyalist bir düzen olup şeylerin düzenine bağlı bir biçimde organize olur. Bu düzende insan, nesne ya da özne durumundadır.[213]

"Söylemler, dünyayla olan ilişkimiz, onun içinde yer almaklığımız, değer düzenindeki yerimizi ortaya çıkaran olaylar karşısındaki bağımsızlığımız her ne ise, sadece ona ilişkindir. Söylemsel sükut, yasaklanmış söz, deliliğin paylaşımı ve hakikat istemidir." Açıklamlarında bunlardan en sonuncusu üzerinde duran Foucault, söylemin hakikat istemine göre, içsel ve dışsal unsurlarla denetlendiğini belirtir. Yeni bir görüş (söylem) kendi içinde doğrudur, ama halihazırdaki hakikat anlayışına uygun değildir. Bu noktada yeni görüş ya hakikat istemine göre kabul edilir ya da yasaklanmaya maruz kalır.[214] Söylemler suskunluklardan farklı bir biçimde sonsuza değin güce/iktidara boyun eğmiş ya da ona karşı oluşturulmuş değildir. Söylem, iktidarın aracı ve sonucu olabileceği gibi, aynı zamanda karşıt bir strateji için engel ve çıkış da oluşturabilecek karmaşık ve istikrarsız bir bütündür de. "söylem iktidarı harekete geçirir ve üretir; onu güçlendirir ama bir yandan da yıpratır, zayıflatır ve onun silinmesini sağlar. Aynı biçimde sükut ve giz, iktidarı korur, onun yasaklarını sabitleştirir, fakat aynı zamanda çatışmaları yumuşatır ve az ya da çok karanlık hoşgörülere yer açar.[215] Söylem, görünebilir belgeler, merkez ve görecilik ve karşıt söylemsel güçler arasında yer alan durumlara ilişkin sağlam bir konuşma

[212] W. Timoty Luke, **Social Theory and Modernity, Critique, Dissent and Revolution,** Sage Publications, London, 1990, s. 241. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 61.
[213] E. Sözen, a.g.e. s. 61.
[214] M. Foucault, **Ders Özetleri 1970-1982,** Çev: Selahattin Hilav, Yapı Kredi Yayınları, 6. Basım, İstanbul, 2003, s.14.
[215] M. Foucault, **Cinselliğin Tarihi,** Çev: Hülya Uğur Tanrıoven, 4. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, ss.106-107.

olmalıdır.[216] Söylemsel pratikler, basit olarak söylem üretme yolları değildir. Söylem pratikleri, kendilerine özgü bir düzen içinde kurumlarda, teknik süreçlerde, genel davranış kalıplarında içkindir.[217]

Foucault'ya göre, görünenin kendine özgü bir düzeni bulunduğu gibi, söylenenin ya da söylemin de kendine özgü bir düzeni bulunur. Foucault söylemin aşağıdan yukarıya doğru işleyişini incelemiştir. Foucault'ya göre, söylemin düzeni ile toplumun düzeni aynı şeydir ve mevcut düzenin sürdürülmesine tehdit oluşturabilecek söylemlerin gündeme taşınması, sistemin türlü aygıtları ile denetlenmektedir. En bilinen dışsal denetim yollarından biri yasaktır, yani her önüne gelenin her şeyi söyleme hakkı yoktur. Bir başka denetim yolu normalleştirme politikalarıdır. Normalleştirme politikalarıyla dışlananlar, konuşsa bile sözünün bir değeri bir ağırlığı yoktur, söyleminin yayılabilmesi, diğer insanlar tarafından duyulabilmesinin imkânı yoktur. Söylemi denetlemenin bilinen bir başka mekanizması ise, bazı konuların tabu ilan edilmesidir. Ve sonuncusu ise doğruluk istencidir.[218] Foucault'a göre dışsal denetim yollarının destekçisi durumunda içsel denetim mekanizmaları da vardır. İçsel denetim mekanizmalarının da işletilmesiyle yaygın söylem, zamanla toplum tarafından içselleştirilir, kanıksanır ve artık sorgulanmaktan kurtulmuş olur.[219] İçsel denetim mekanizmalrından birisi kuralların sürekli yeniden güncelleştirilmesi suretiyle yapılan disiplinlerin söylemi sınırlamasıdır. Konu sınırlamasından başka, söyleme erişecek kişilerin seyreltilmesi de söylemin denetiminde kullanılan stratejilerden biridir. Söylemlerin devreye

[216] C. Lemert and G. Gillan, **Micheal Foucault, Social Theory and Transgression,** Columbia University Press, New York, 1982, s. 51. Akt: E. Sözen, a.g.e. s. 63.
[217] E. Sözen, a.g.e. s. 63.
[218] M. Foucault, 2003, ss. 10-14.
[219] M. Foucault, 2003, s. 16.

sokulduğu koşulları belirlemek suretiyle, söyleme erişebilecek kişiler belli kurallara uymaya zorlanarak, her önüne gelenin söyleme ulaşmasına izin verilmez, böylece söylemde bulunacak kişiler ayıklanır, seyreltilir.[220] Toplumda hâkim söylemsel düzenin oluşturulması ve devam ettirilmesi için söylem üretme hakkına sahip olanlar; gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, akademisyenlerdir. Bunlar, sembolik seçkinler ya da iktidar seçkinleri olarak adlandırılmaktadır ve söylemin üretim ile denetimini ellerinde bulundurmaktadır. Toplumsal iktidarın kurulmasında ve yeniden üretiminde bu seçkinlerin önemli rol oynadığı kabul edilmektedir[221] İktidar, bir kişinin ya da grubun bir başka kişi ya da grup üzerinde, onun ya da onların ne yapabileceği, ne yapması gerektiği vb. konularda etkili olmasını da kapsar. Bu yönüyle iktidar, tüm kişi, grup ve toplum ilişkileri için geçerli bir kavramdır ve toplumsal iktidar, kişinin ve grupların iktidarında olduğu gibi çoğunlukla söylemler yoluyla kurulur ve işler[222]

[220] M. Foucault, a.g.e. 2003, ss. 21-22.
[221] N. Rigel, **Haber,** Der Yayınları. İstanbul, 2000, 192.
[222] T. V. Dijk, **"Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları",** Der: Mehmet Küçük, Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayınları, Ankara, 1999, ss. 272-274.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNEYDOĞU MESELESİ VE TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ

1. GÜNEYDOĞU MESELESİ

Güneydoğu meselesi ele alınırken çözüm önerileri bir yana, ismi konusunda dahi anlaşılamayan bir problem alanından bahsedilmektedir. Türkiye bu meseleye çoğunlukla Güneydoğu meselesi adını verirken kimi zaman "terör", kimi zaman da "Kürt Sorunu" adını vermiştir. Mesele hakkındaki tartışmaların bir kısmı problemin içeriğinden çok ismi ve semboller üzerinden yürütülmüştür. Tarihsel kökleri Osmanlı Devleti'ne kadar götürülebilecek olan Güneydoğu meselesi Cumhuriyet döneminde dönemsel olarak zaman zaman alevlenip zaman zaman küllenirken ülke gündemini sürekli olarak meşgul etmiştir. Türkiye meseleye yönelik olarak dönemsel şartlara bağlı olarak çözüm önerileri geliştirmiş ancak kalıcı bir çözüme bir türlü ulaşılamamıştır. Meseleyle ilgili ikna edici, tutarlı, rasyonel bir siyasetinin olmaması, problemin derinleşmesine yol açmıştır. Güneydoğu meselesi, PKK'nın ortaya çıkmasıyla yeni bir boyut kazanmış, ülkede bir yandan terör faaliyetleri artarken öbür yandan çözümsüzlük sarmalı giderek büyümüştür. Güneydoğu meselesinin çözüm yoluna konulamamasında PKK şiddeti ile beraber birçok unsurun önemli bir etkisi olmakla birlikte asıl sorun politik irade ve kararlılık eksikliğinde yaşanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren ilk başlarda idari nedenlerle başgösteren, daha sonraları dönemsel nedenlerle değişik yoğunluklarda devam eden ve 1980'li yıllarla beraber önemli ölçüde kendini hissettiren Güneydoğu Meselesi 2000'li yıllarda da Türkiye'nin çözmesi gereken en önemli meselelerin başında

gelmektedir. Bu bölümde Güneydoğu meselesi tarihsel bir perspektifle ele alınmaya ve açıklanmaya çalışılacaktır. Güneydoğu meselesinin gelişimi belli başlı bazı tarihsel dönemleştirmelere tabi tutulabilir. Öncelikle meselenin köklerine inmek/bakmak amacıyla meselenin ilk ortaya çıktığı dönem olan Osmanlı Devleti'nin son yüzyılına bakmak yararlı olacaktır. İkinci olarak meselenin can yakıcı bir hal aldığı dönemlerden birisi olan ve bu dönemde bölgede 17 ayaklanmanın gerçekleştiği Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren ilk 15 yıllık dönemde Güneydoğu meselesinin aldığı biçim ele alınmalıdır. Üçüncü olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında bölgede meydana gelen isyan dalgalarının son bulduğu 1940'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar devam eden görece sakin dönem ve bu dönemde Kürt etnisitesinin toplumsal örgütlenmesinin incelenmesi faydalı olacaktır. Dördüncü ve son dönem olarak 1980'li yıllardan itibaren özellikle 1980 askeri darbesi sonrasında yaşanan siyasal ve toplumsal süreç ile birlikte PKK'nın güçlenerek ortaya çıkması ve silahlı terör eylemlerine başlamasıyla meselenin yeniden ele alındığı ve tanımlandığı dönemin incelenmesi gerekmektedir. Bu son dönemleştirme içerisinde meselenin çözümünü hedefleyen ve öncüllerinden farklı bir yöntemle meseleye yaklaşan AK Parti hükümetinin "Demokratik Açılım" projesine de ayrı bir başlık altında kısaca değinilecektir.

1.1. Osmanlı Dönemi Güneydoğu Meselesi

16. yüzyıla kadar Mezopotamya ve Mezopotamya'nın etrafındaki alanlarda beylikler halinde yaşayan ve birbirlerinden bağımsız idari yapılar şeklinde örgütlenen Kürt aşiretleri, güçlü bir merkezi yapıdan mahrum bir şekilde idare edilmişlerdir. 16.

yy'dan itibaren İran'ın bölgeye olan ilgisinin artması ve bölgeyi kontrol etmeye yönelik girişimleri Kürt aşiretlerinin bu idari yapılanmalarını tehdit etmeye ve ortadan kaldırmaya başlamıştır.[223] İran Safevi Devleti'nin bölgeye olan ilgisi ve Osmanlı ülkesi içerisinde İran'a mezhepsel yakınlıkları olan alevi nüfusun kendisine yönelik potansiyel tehlikelerini gören Osmanlı Devleti, Yavuz Sultan Selim döneminde İran'ın bölgedeki nüfuzunu kırmak ve yaklaşan İran tehdidini ortadan kaldırmak için İran ile mücadeleye başlamıştır. *"Osmanlı ile rekabete giren ve fanatik Şiî ideolojisiyle hareket eden Şah İsmail, aynı zamanda askerî bir tehlike de oluşturmaya başlayınca 1514'te cereyan eden ünlü Çaldıran Savaşı kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu savaşta Şah İsmail'in büyük bir yenilgiye uğramasıyla Safevî tehlikesi önemli ölçüde zayıflamıştır. O dönemde Şii Safevîlerden çok rahatsız olan Sünnî Kürt ve Türkmen aşiretlerinin, bu savaşta Osmanlı ordusunu desteklemesi Osmanlı ile Kürt beyleri arasında ciddi bir yakınlaşmanın doğmasına neden olmuştur"*[224] Bu tarihten sonra bölge halkı olan Kürtler ile Osmanlı Devleti arasında yakın ilişkilerin başlamasından kısa bir süre sonra Kürtler belli şartlar altında Osmanlı yönetimini kabul etmişlerdir.[225]

Kürt beyleri ile Yavuz Sultan Selim arasında Amasya'da kabul edilen özerklik şartlarına göre; Kürt emirleri topraklarında bağımsız olarak geleneksel düzenlerini koruyacaklar ve emirlik eskiden olduğu gibi babadan oğula intikal edecek;

[223] İ. Kapaklıkaya, **Kürt Açılımı: Kuzey İrlanda Perspektifi,** Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 24.
[224] A. Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri / Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnameleri,** OSAV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 204.
[225] Gerek Çaldıran savaşında, gerekse savaş sonrası Osmanlıya katılmada 'İdris Bitlisi' adlı Kürt bir din adamı ciddi bir rol oynamıştır. Güneydoğu Anadolu Osmanlıya katıldıktan sonra Kürt aşiret ve beyliklerine otonomi tanınmış ve İdris Bitlisi'ye kazaskerlik rütbesi verilerek Güneydoğu Anadolu'nun idaresi kendisine bırakılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: A. Akgündüz, a.g.e., 1991, s. 206; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 276

Osmanlılar bir yabancı devletle savaştığında Kürt beyleri süvarileri ile Osmanlı ordusuna katılarak savaşacaklar, aynı şekilde Osmanlılar da Kürtleri düşmanlarına karşı koruyacaklar; Kürt emirler de Osmanlı Devletine her yıl, tespit edilecek miktarda vergi vereceklerdir.[226] Akyol'a göre, *"bu düzende Kürtler kendi hayatlarını sürdürdüler. Osmanlı yönetimi, onlara kimliklerini koruma imkânı verdiği gibi, feodal düzenin sürmesini kolaylaştıran bir hukukî düzen de getirmiş oluyordu. Böyle bir düzende Kürtler ile Osmanlı arasında ciddi bir ihtilaf yaşanmadı."*[227] Ancak düzenin değişmeye başlamasıyla bölgede de kısmen sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlı'da idarenin yapılanmasında yaşanan değişimler ve reformlarla birlikte özellikle idarenin merkezileştirilmesi çabaları bölgedeki feodal yapının değişmesini istemeyen bazı Kürt beylerinin ayaklanmalarını da beraberinde getirmiştir. Akyol, bu durumu "Osmanlı'daki bu merkezîleşmeye tepki gösteren ve aşiret tarzı otonomilerini sürdürmek isteyen yerel liderlerin bazıları ayaklandılar. Bunların kimi Kürt, kimi de Türkmen'di. Hiçbiri milliyetçi değildi. Osmanlı'nın Tanzimat ve merkezîleşme reformlarına ihtiyaç duymasının en büyük nedeni ise, imparatorluğun, merkezî ve modern Avrupa devletleri karşısında geri kaldığının açıkça ortaya çıkmasıydı." [228] şeklinde ifade etmektedir. Hassanpour'a göre Osmanlı'da geniş çaplı Kürt ayaklanmaları[229] ilk olarak 19. yüzyılın başlarında görülmüştür. Milliyetçi düşüncelere dayanmayan bu isyanlar, daha çok idari

[226] A. Tan, **Kürt Sorunu,**Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, ss.25-80
[227] M. Akyol, **Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek,** Doğan Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 34.
[228] M. Akyol, 2006, s. 39.
[229]Osmanlı Devleti Dönemi'nde çıkan Kürt İsyanları şöyle sıralanabilir: Babanzade Abdurrahman Paşa İsyanı (1806-1808), Babanzade Ahmet Paşa İsyanı (1812), Zaza İsyanı (1820), Yezidi İsyanı (1830), Bedirhan Bey İsyanı (1831), Soran Emiri Mir Muhammed İsyanı (1833), Şerif Ahmet Han İsyanı (1834), Kör Mehmet Paşa İsyanı (1834), Garzan İsyanı (1839), Nasturi İsyanı (1847), Yezdan-ı Şir İsyanı (1855), Bedirhan Osman Paşa İsyanı (1877), Şeyh Ubeydullah İsyanı (1880), Emir Ali İsyanı (1889), Ali Remo İsyanı (1912), Melle Selim İsyanı (1914) Detaylı bilgi için bakınız: S. İlhan, **Terör: Neden Türkiye?,**Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Ankara, 2002, s. 44.

değişikliklerin yaşandığı bir dönemde merkez-çevre çatışmasından kaynaklanmıştır.[230] Dursun'a göre de bu dönemdeki isyanların ortak özelliği, bölgesel otoriteyi sınırlayan devlete karşı yapılan isyanlar ve yerel otoritelerin kendi aralarındaki güç mücadelesi olmasıdır.[231] Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti döneminde ortaya çıkan Kürt ayaklanmaları genel olarak etnik temelli herhangi bir amaç taşımayan, feodal yapılanmadan kaynaklanan ve yerel konjonktüre bağlı olarak gelişen ayaklanmalardır. Kurubaş'a göre "Bunlar daha çok devletin merkezîleştirme çabalarına karşı, Kürt aşiret reislerinin birer tepkisinden öte bir anlam taşımıyordu."[232] Bruinessen de 19. Yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde görülen Kürt ayaklanmalarının çoğunun nedeni, merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde, bu sancakların askeri seferlere katılmayı ve/ya sancağın yıllık gelirinden belirli bir bölümünü devlet hazinesine devretmeyi reddetmeleriyle ilgiliydi.[233]

Bu durumun altında tarihsel süreç içerisinde oluşmuş olan yakınlaşmanın ve dini aidiyetlerin önemli bir etkisi olmuştur. Osmanlı'nın son dönemine kadar Kürtler kendilerini Kürt olmaktan ziyade "Müslüman" olarak görmekte ve "Müslümanlık" kapsayıcı üst kimliği oluşturmaktaydı. Alt kimlik olarak da gene Kürtlükten ziyade aşiret kimliği ön plandaydı. Osmanlı Devleti'ndeki milliyetçilik hareketleri arasında Kürt milliyetçiliği en son ortaya çıkmıştır. "İlk Kürtçe gazete Bedirhan ailesinin desteğiyle, 1897'de yayım hayatına başlamış, 1908 yılında ilan edilen İkinci

[230] A. Hassanpour, **Nationalism and Languge In Kurdistan 1918-1985,** Melen Research University Press, San Francisco 1992, s. 57. Akt: M. S. Bilgiç, **Türkiye'de Kürt Sorununun Bazı Alt Parametrelerine İlişkin Algıların Analizi,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 51.
[231] İ. Dursun, **İsrail/ABD ve İngiliz Üçgeninde Kürt Tezgâhı,** IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık. İstanbul, 2006, s. 86.
[232] E. Kurubaş, **Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye (Sevr-Lozan Sürecinden 1950'lere),** Nobel Yayınevi, Ankara, 2004, s.10.
[233] M. V. Bruinessen, **Ağa, Şeyh, Devlet,** İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 1992, s. 202

Meşrutiyet dönemiyle birlikte, diğer Kürt gruplar da kendilerini ifade edecek yayımlara başlamış ve dernekler şeklinde teşkilatlanmışlardır. Ama bütün bu çabalar başlangıçta Osmanlı'dan kopmayı amaçlamamış ve daha çok kültürel milliyetçilik kapsamında faaliyet yürütmüşler, ancak sonraları giderek siyasî bir milliyetçiliğe[234] yönelmişlerdir"[235] 20. Yüzyılın başlarından Kurtuluş Savaşı sonrasına kadar olan süreçte bölgede meydana gelen gelişmeler Kürtleri ayrı bir devlet kurmaya yöneltecek büyük çaplı bir Kürt hareketine evrilmemiş ve bu dönemde Kürtlerin Osmanlı Devleti'ne olan sadakatleri değişmemiştir. Akyol'a göre Kürt kitlelerinin bu sadakat anlayışında, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkileri giderek artan ve bu halkın en önemli liderleri haline gelen şeyhlerin büyük rolü vardı. Şeyhler, Osmanlı Devleti'ne, özellikle de II. Abdülhamid'e derin bir sadakat besliyorlardı.[236] Birinci Dünya Savaşı sırasında da bölge halkı olan Kürtler Osmanlı saflarında savaşlara katılmışlar ve Osmanlı Devleti'ne olan sadakatlerini ortaya koymuşlardır. David McDowall'a göre; Birinci dünya Savaşı'nda Kürtler Osmanlı ordusuna önemli miktarda insan gücü sağladılar. O dönemde birçok cephede savaşan Osmanlı ordusunda binlerce Kürt askeri hayatını kaybetti. Bölgedeki, özellikle Doğu Cephesindeki Osmanlı kuvvetlerinin büyük bölümü Kürtlerden oluşuyordu. Bununla birlikte McDowall, Kürtlerin o dönemde hükümetin emirlerine kendi istekleriyle uymalarında Müslüman kimliğinin büyük payı olduğunu vurgulamaktadır.[237] Bu durum savaş sonrası dönemde de devam etmiş ve Kurtuluş Savaşı'nda Kürtler

[234] İlhan, Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi Kürtçülük yapmak amacıyla kurulan cemiyetleri şöyle sıralamaktadır: Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti (1900), Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti (1908), Hevi Cemiyeti (1912), Gehandeni Cemiyeti (1913), Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti (1918), Kürt Milliyet Fırkası (1918-1919), Kürt Teşkilat-ı İçtimaiye Cemiyeti (1918-1919), Kürt Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti (1919), İstanbul Kürt Kadınlar Cemiyeti (1918-1919), Kürt Milli Fırkası (1918-1919), Kürt Hoybun Cemiyeti (1918-1919) S. İlhan, 2002, s. 145.
[235] M. Akyol, 2006, s. 49.
[236] M. Akyol, 2006, s. 50.
[237] D. McDowall, **Modern Kürt Tarihi,**Doruk Yayınevi. Ankara, 2004, ss. 104-105.

kurtuluş mücadelesine gönüllü olarak katılmışlardır.[238] Martin van Bruinessen'e göre Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra İslam, Hristiyan devletler karşısında Türkleri ve Kürtleri birleştiren bir unsur olarak güçlü bir şekilde hissedilmiş ve bu süreçte Kürtler, milli mücadele hareketinde gönüllü olarak yer almışlardır. Çünkü bu savaş, *"Müslümanların Müslüman olmayanlara karşı savaşıydı."*[239]Kutlay'a göre Kurtuluş Savaşı'nda halifelik ve Müslümanlık çok öne çıkarılmış ve bu durum farklı etnik kökenlere sahip kitleleri birleştirmede ve seferber etmede çok etkili

[238] Kirişçi ve Winrow'a göre, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'ne sadık kalan Kürtler, savaş sonrası işgal kuvvetlerine karşı başlatılan kurtuluş mücadelesi karşısında temel olarak üç ayrı tutum takınmışlardır. İlk olarak, Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun, Anadolu'daki direniş hareketiyle kendilerini özdeşleştirmiş ve onu desteklemiş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1919 Erzurum Kongresi'ne katılan 56 delegenin 22'si Kürt iken; benzer bir şekilde, 437 üyelik Birinci Meclis'in 74 temsilcisi Güneydoğu Anadolu bölgesinden gelmekteydi. İkinci grup, bağımsız bir Kürt Devleti ya da en azından Osmanlı Devleti veya yeni kurulacak başka bir devlette otonomi talep eden milliyetçi bir gruptu. Direniş hareketine karşı yapılan üç Kürt ayaklanmasına ilham veren bu grubun başında, merkezi İstanbul'da bulunan Kürdistan Teali Cemiyeti üyeleri ve Osmanlı parlamentosunun önde gelen Kürt üyelerinden Şerif Paşa ve Seyid Abdülkadir gelmekteydi. Kürt milliyetçileri arasında otonomi fikrini savunan Seyid Abdülkadir'in dışında, 1890'larda Stockholm büyükelçisi olan Şerif Paşa, 1919 Paris Barış Konferansı'nda bağımsız bir Kürt Devleti sözü karşılığında Kürt nüfusun yaşadığı bazı bölgelerin kurulacak Ermeni Devleti'ne dahil edilmesini kabul etmişti. Direniş hareketini destekleyen ilk grubu oluşturan Kürtler ise Şerif Paşa'nın uluslararası arenada yürüttüğü bu faaliyetleri protesto ettiler ve 22 Kürt aşiret lideri, Mart 1920'de Kürtlerle Türkler arasındaki İslami bağı vurgulayan bir bildiri yayımladılar. İşgal kuvvetlerine karşı yürütülen direniş hareketinin, saltanat ve hilafet kurumlarıyla birlikte Osmanlı Devleti'ni kurtarma amacını sık sık deklare etmesi, bu hareket içindeki Türk ve Kürtlerin arasındaki dayanışma ruhunun arkasında yatan en temel nedendi. Nitekim Mustafa Kemal'in Büyük Millet Meclisi'nin açılış konuşmasında yaptığı temel vurgu, meclis üyelerinin basit bir şekilde Türk, Kürt, Laz ya da Çerkez olmadığı, ama asıl olarak birleşik bir İslami cemaatin üyeleri olduklarıydı. Bağımsız bir Kürt Devleti ya da kurtarılacak devlet içinde otonom bir Kürt bölgesi hedefleyen ikinci grubun başarısızlığının arkasında, Kürtlerin önemli bir kısmının İslami bir bağ üzerinden direniş hareketini desteklemesinin yanında, Kürtler arasında birliğin ve etnik bir anlayışın oluşmamış olması da yatıyordu. İşgal kuvvetlerine karşı yürütülen kurtuluş hareketi sırasında faaliyet gösteren üçüncü grup Kürtleri, Kürt nüfusun yaşadığı bölgelerde kendi yönetimlerini kurmak isteyen güçlü aşiret liderleri oluşturuyordu. İlk olarak, Osmanlı Devleti'ne başkaldıran Botan Emir'i Bedirhan Bey'in soyundan gelen ve Kürdistan Teali Cemiyeti'nin kurucuları arasında bulunan Emir Ali Bedirhan, atalarının 1820'lerde hüküm sürdüğü topraklarda bağımsız bir Kürt Devleti'nin oluşturulması amacını güdüyordu. Ayrıca, Güney Kürdistan Konfederasyonu lideri olan ve 1919'da bağımsızlık ilan ederek kendisini "Kürdistan Kralı" olarak tanıtan Şeyh Mahmut Berzenci ve Batı İran'da Şikak aşireti lideri İsmail Ağa (nam-ı diğer Simko) kendi bölgelerinde bağımsız bir Kürt krallığı kurmaya çabaladılar. Söz konusu bu iki Kürt aşiret lideri, Kürt Teali Cemiyeti'nin birleşik bir Kürdistan hedefinden kendilerini ayırmış ve bölgelerinde kendi kişisel yönetimlerini kurmaya çabalamışlardır. En sonunda, Şeyh Mahmut Britanya tarafından ve İsmail Ağa İran tarafından yenilgiye uğratılacaktır. Bu Kürt ayaklanmaları karşısında, Mustafa Kemal'in 1923 İzmir Konferansı'nda Kürtlere otonomi verilmesi konusunda yaptığı konuşma hakkında kayıtlar mevcuttur. K. Kirişçi; G. M.Winrow, **Kürt Sorunu; Kökeni ve Gelişimi,** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2002. ss. 83-91.

[239] M. V. Bruinessen, **Kürdistan Üzerine Yazılar,**İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 46.

olmuştur.[240] Bu dönemde Kurtuluş Savaşı'nın lider kadrosu da söylemlerinde İslâm'ı ön plana çıkarmış, dini referanslara sıkça başvurmuşlardır. Bölgede yüksek olan dini hasssasiyetler harekete geçirilmiş ve sürekli olarak İslâm kardeşliğine vurgu yapılmıştır. Milletin anasır-ı İslâmiyenin bir birleşimi olduğu bizzat Mustafa Kemal tarafından sık sık dile getirilmiştir. Bu durumun bir yansıması olarak bu dönemde Güneydoğu'da bir kaç başkaldırı hareketinin dışında bölge de genellikle sakin olmuştur. Ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir ulus inşa etme projesinin gerekleri olarak görülen köklü reformların ve düzenlemelerin yapılmaya başlamasını müteakip Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde birbirini izleyen birçok büyük ayaklanma ortaya çıkmıştır.

1.2. Cumhuriyet Dönemi Güneydoğu Meselesi

1.2.1. Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Güneydoğu Meselesi

Cumhuriyet dönemi Güneydoğu meselesine bakıldığında özellikle Cumhuriyetin ilk 15 yılında Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde birçok ayaklanmanın[241] yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan ayaklanmaların nedenleri ve meselenin derinlik kazanması hakkında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Yeğen'e göre Güneydoğu meselesinin ele alınışında; Cumhuriyete ve

[240] N. Kutlay, 21. **Yüzyıla Girerken Kürtler,** Peri Yayınları, İstanbul, 2011, s. 117.

[241] İlhan, Cumhuriyet Dönemi'nde çıkan Kürt isyanları ile yapılan tenkil ve tedip hareketlerini şöyle sıralamaktadır: Nasturi İsyanı (Hangediği İsyanı - 12-28 Eylül 1924), Şehy Said İsyanı (13 Şubat-31 Mayıs 1925), Raçkotan ve Raman Tedip Harekâtı (09-12 Ağustos 1925), Birinci Sason İsyanı (1925), Birinci Ağrı İsyanı (16 Mayıs-17 Haziran 1926), Koçuşağı İsyanı (07 Ekim-30 Kasım 1926), Pervari İsyanı (1926), Güyan İsyanı (1926), Hakkâri İsyanı (1926), Eruh'lu Yakup Ağa İsyanı (1926), Haço İsyanı (1926), Mutki İsyanı (26 Mayıs-25 Ağustos 1927), İkinci Ağrı İsyanı (13-20 Eylül 1927), Bicar İsyanı (07 Ekim-17 Kasım 1927), Ali Resul İsyanı (22 Mayıs-03 Ağustos 1929), Tendürek Harekâtı (14-27 Eylül 1929), Savur Tenkil Harekâtı (20 Mayıs-09 Haziran 1930), Zeylan İsyanı (20 Haziran-Eylül 1930), Ali Can İsyanı (1930), Oramar İsyanı (16 Temmuz-10 Ekim 1930), Üçüncü Ağrı İsyanı (07-14 Eylül 1930), Pülümür Harekâtı (08 Ekim-14 Kasım 1930), Dersim (Tunceli) İsyanı (20 Mart-19 Ekim 1937). S. İlhan, 2002, s. 148.

inkılâplara kast eden gerici eşkıyaların bastırılmış isyanları, self-determinasyon hakkına sahip bir ulusun devlet kurma hakkının gaspı, etnik bir topluluğun otantik kültürünü devam ettirebilmesi için kültürel hakların sağlanması veya coğrafî ve iktisadî geri kalmışlık şeklinde çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Meseleye ilişkin farklı algılamalar ve yaklaşım çeşitliliği, bu meselenin toplumsal değişim süreciyle ilintili çok katmanlı sosyokültürel bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.[242] Winrow ve Kirişçi, meselenin tanımlanmasına ilişkin farklı yaklaşımlara değinmekte ve meselenin geleneksel dine dayalı birey kimliğinden laik ve Kemalist Türk milliyetçiliğine dayalı, homojenleştirici, dayanışmacı özellikler içeren yeni bir ulusal kimlik kurma süreciyle yakından bağlantılı olduğunu ileri sürmektedirler.[243] Genel olarak Cumhuriyet dönemi Güneydoğu meselesinin kaynağı olarak iki farklı yaklaşımın egemen olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi Güneydoğu meselesinin kaynağını devletin örgütlenme biçimi ve yeni kurulan devletin oluşturmak istediği ideolojik yapılanmada devletin Kürt halkını ötekileştirerek kimi zaman asimilasyonu da amaçlayan yeni bir ulus inşa etme sürecinde görürken; ikinci yaklaşım Cumhuriyet'in takip ettiği politikaların asimilasyonu amaçlamadığını ancak kültürel bir entegrasyonu hedeflediğini öne sürmektedir. Buna göre ortaya çıkan ayaklanmalar yanlış algılamaların ve amacını aşan uygulamaların ürünüdür.

Birinci yaklaşıma göre 19. yüzyıldan itibaren Türkiye'de yaşanan modernleşme süreci ve özellikle cumhuriyetin ilanından sonra homojen bir ulus-devletin kurulması amacıyla yapılan inkılâplar Güneydoğu meselesinin tarihsel ve

[242]M. Yeğen, **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 13.
[243] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, **Kürt Sorunu,** Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 104.

toplumsal çerçevesinin oluşmasında önemli bir dönümü oluşturmaktadır. Osmanlı devleti döneminde Kürtler kendilerini daha çok geleneksel Osmanlı "Millet Sistemi" çerçevesinde, dinî temelde tanımlamaktaydılar.[244] Birinci Dünya Savaşı sonunda Kürtler'in kendi devletlerini kuracak milliyetçi bir hükümet yerine, yoğun İslamî vurgunun yer aldığı 1921 Büyük Millet Meclisi hükümetine destek vermesinin arkasında, ortak birleştirici bağ olarak İslâm'a güçlü bir bağlılık duygusu, Müslüman Türklerle özdeşlik kurma[245] ve halifeye olan derin bağlılıkları bulunmaktaydı.[246] Yeni Cumhuriyet rejiminin 1924'ten itibaren halifeliği kaldırması ve tevhid-i tedrisat ile Batı tarzı bir eğitim sistemini benimseyerek laik bir yapıya bürünmesi ve modernleştirme ve uluslaşma politikalarını[247] radikal bir tarzda uygulamaya koyması sonucunda Kürtler ile Türkler arasında ortak birleştirici bağ olarak görülen değerlerin

[244] Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde; Kürtler için Kürtlük, Müslüman ve Osmanlı aidiyetlerini göstermenin diğer bir yolu iken, Kürt olmak, her şeyden önce gayrimüslime karşıt olmak ve Müslüman olmak anlamına gelmekteydi. O dönemde, Kürtler arasında yaygın bir etnik anlayış yoktu. G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 94.

[245] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 103.

[246] Metin Heper, **Devlet ve Kürtler,** Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 224.

[247] Bu dönemde bölgede çıkan ayaklanmaların ve huzursuzlıkların devletin izlemiş olduğu modernleşme ve uluslaşma politikalarıyla bağlantılı olduğu düşüncesi dönemin devlet söylemine de yansımıştır. Cumhuriyetin modernleştirme sürecinde ortaya çıkan isyanlar ve toplumsal muhalefet devlet tarafından "dış mihrakların oyunu", "aşiret direnci", "eşkiyalık", "gericilik", "modernleşme karşıtlığı", "bölgesel geri kalmışlık" sorunu olarak tanımlanmış ve mesele bu yönde dile getirilmiştir. Yeğen'e göre, Güneydoğu meselesinin etnokültürel bağlamını göz ardı eden devletin yaklaşımı, kasıtlı olarak Kürt varlığını inkâr eden ideolojik bir değerlendirmeden çok, modernleştirme misyonunun getirdiği bir yanlış algılama meselesidir. Çetin'e göre de Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Güneydoğu meselesinin etno-kültürel bağlamından koparılarak "irtica", "geri kalmışlık", eşkiyalık" ve "feodal düzen" gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılması, cumhuriyetin kuruluşunun dayandırıldığı temel değerlerle yakından ilintilidir. Bu dönemde siyasal iktidar, kendini kurduğu aydınlanma ilkeleri ve pozitivizme dayalı iktidar yapılanması üzerinden karşıtlarını ötekileştirici bir dil kullanmaktadır ve ötekileri "eski düzeni" geri getirmeye çalışan "gericiler" olarak tanımlama eğilimindedir. Yeni ulus-devletin kurulma süreci ile birlikte, Tanzimat'tan itibaren süregelen modernleşme çalışmaları, kapsamını genişleterek bir inkılâp girişimine dönüşmüştür. İnkılâpların amacı, çağdaş ve batılı bir toplum oluşturulması için radikal ve hızlı bir toplumsal dönüşümün üstten başlayarak halka doğru genişlemesi yoluyla gerçekleştirmektir. Bu dönüşümün izdüşümünün görüldüğü yerlerden birisi de sıradan insanların kültürel pratiklerinin değiştirilmesi yoluyla inkılâpların halka benimsetilmesidir. Cumhuriyetin kurucularının bu amaçlarına ulaşmak için yapmış oldukları düzenlemeler ve değişim faaliyetleri farklı çevrelerden farklı tepkiler almalarına neden olmuştur. Mevcut düzenin radikal bir şekilde hızla değiştirilmeye çalışılması ve bunun kimi zaman devlet eliyle zora dayalı olarak yapılması 1920-30'larda bir dizi ayaklanma dalgasına yol açmıştır. 1924-38 arası çıkan 18 ayaklanmanın 17'si Doğu Anadolu'da çıkarken, bunların 16'sı Kürtler'in çıkardığı ayaklanmalardır. Detaylı bilgi için bakınız: M. Yeğen, 2009, ss. 24, 54; H. Çetin, **Modernleşme ve Türkiye'de Modernleştirme Krizleri,** Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s. 51; G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 119.

ortadan kaldırıldığını düşünen bölgenin önde gelenleri bu durumdan son derece rahatsız olmuştur. Bu rahatsızlık, ayaklanmaların bölgede kısmen de olsa halk tarafından desteklenmesiyle sonuçlanmıştır. Mc Dowall'a göre, Cumhuriyet dönemindeki Kürt ayaklanmalarının birçoğunun başında aşiret reislerinin yerine şeyhlerin olması, başkaldırıların arkasında ciddi dinî etkilerin varlığını göstermesi açısından anlamlıdır.[248]Winrow ve Kirişçi'ye göre bu dönemde takip edilenradikal modernleştirme politikaları ile dinin sosyal ve siyasal alandaki rolünü zayıflatma çabaları, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ortaya çıkan ayaklanmaların en önemli nedenlerinden birini oluştururken bölgede belli bir etnik bilincin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir.[249] Osmanlı "Millet Sistemi", İslâm'a dayalı sosyopolitik bir düzen oluşturarak Kürtler ve Türkleri bir arada tutarken, hilâfetin kaldırılmasıyla birlikte, Kürtler'in Türkiye Cumhuriyeti içinde yer almasının zemini ortadan

[248] 1925 tarihli en büyük Kürt ayaklanması olan Şeyh Said ayaklanmasından hemen önce, isyanın lideri Şeyh Said, verdiği vaazlarda hükümetin laiklik politikalarını şiddetle eleştirerek, dinin öneminin yok edildiğini ve dinsizlerin devleti yönetmeye başladığı savunmuştur. Dinî esaslar üzerinde başlayan Şeyh Said isyanı, devlet tarafından Türkiye Cumhuriyeti rejiminin temeline bir tehdit olarak algılanmış ve hükümetin toplumun dönüştürülmesi hususundaki güvenini derinden sarsmıştır. Bu güvensizlik, 1920'lerdeki "Şapka Kanunu", "Medenî Kanun", "tekke ve zaviyelerin kapatılması", "İslâm'ın resmî din olarak Anayasadan çıkarılması" ve "Latin harflerinin kabulü" gibi bir dizi modernleştirici radikal hamleleri beraberinde getirmiştir. M. Heper, 2010, s. 224.

[249]Özellikle Şeyh Said ayaklanması ve ayaklanmanın bastırılması Güneydoğu meselesinde belli bir etnik bilincin gelişmesinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Çünkü Şeyh Said ayaklanması ile başlayan ayaklanmalar süreci 1938'e kadar neredeyse her yıl başka bir ayaklanma ile devam etmiştir. Bu durum ise etnisite konusunda belli bir birikimin yaşanmasını beraberinde getirmiş ve ayaklanmaların gitgide dini bir temelin yanında etnokültürel bir içerik kazanmaya başlamasına da neden olmuştur. Ayaklanmalar İlk olarak 1925'de Sason'da baş göstermiştir. Bu ayaklanmanın bastırılması sırasında Ağrı ayaklanması başlamıştır. Bu süreç, sonraki yıllarda sırasıyla: 1927 Bicar ayaklanması, 1928 Zinanlı Resül Ağa ayaklanması, 1930 Zilan ayaklanması, Tutaklı Ali Can ayaklanması ve Oramar ayaklanması, 1934 Buban ayaklanması, 1935 Abdülkuddüs ayaklanması, Abdurrahman ayaklanması, Sason ayaklanması ve 1937 Dersim ayaklanması ile devam etmiştir. Son ayaklanma, 1937 Dersim ayaklanması'dır. 1937'de Dersim'deki aşiretler, Seyit Rıza önderliğinde bir araya gelerek, "*devletin okul ve yol yapımı dahil, hiçbir iç meseleye karışmasını istemediklerini*" bildiren bir ültimatomla ayaklanmayı başlatmışlardır. Ayaklanmanın bastırılması sert olmuştur. Bakanlar Kurulu'nun 4 Mayıs 1937'de Tunceli Tenkil Harekâtına dair aldığı kararlara göre, ayaklanmaya şiddetle karşı konulması istenmiştir. Bu çerçevede, ayaklanma bölgelerine yönelik hava operasyonları düzenlenmiştir. Dersim'de çatışmalar o kadar kuvvetli olmuştur ki, hava kuvvetlerinin operasyonları ancak 1938'de sona ermiştir. F. Ezer, "Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları". **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Cilt:1, sayı: 3. Haziran 2003, s. 21

kalkmıştır.[250] Gözübüyük'e göre de Millî Mücadele yıllarında, çoğulcu bir siyasal söylemle, vurgu "Anadolu ve Trakya'nın Müslüman Halkı" üzerineyken, bu söylem Cumhuriyetin kuruluşuyla yerini "homojenleştirici-üniter" bir söyleme bırakmıştır. Lausanne Antlaşması imzalandıktan sonra, bu söylem kendini somut olarak gösterme olanağı bulmuş ve "Türklük"e içerik kazandırılarak, "vatandaşlık yoluyla Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı olan ve Türk dilini, kültürünü ve millî idealini benimseyen herkes Türk'tür" tanımı ilke edinilmiştir.[251]

Cumhuriyetin ilk yıllarında devletin modernleşme adına yürüttüğü laiklik politikaları ve batılılaşma faaliyetleri, geleneksel İslamî toplum tarafından da kendi inanç ve değerlerine bir tehdit olarak algılanmış ve yürütülen politikalara karşı ciddi bir muhalefet baş göstermiştir.[252] Özellikle dinî çevrelerin ve Güneydoğu'daki kanaat önderlerinin modernleşmeye muhalefeti ve yeni rejimin Türkiye'nin birliğini sarsacak iç ve dış tehditlerin devam ettiğine inanması, Türk etnisitesi, tarihi ve dilinin ağırlıklı olduğu yeni ulus kurma sürecinin hızlandırılmasına yol açmıştır.[253] Kurtuluş savaşının başlangıcında, çoğulculuğa olanak tanıyan ve yeni kurulacak devlette belli derecede coğrafî özerklik ve kültürel haklara olanak tanıyan yaklaşımlar, 1924'ten itibaren yerini etnokültürel farklılıkları gözardı eden ve her kesimi belli bir ulus temelinde birleştiren bir yaklaşıma bırakmıştır.[254] Hilâfetin ve saltanatın kaldırılmasıyla birlikte, yeni rejimin ana hedefinin ulus-devlet temelinde yeni bir sosyo-politik birlik kurmak olduğu netleşmiştir. Ulus-devletin kurumsal

[250] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 120.
[251] A. Şeref Gözübüyük, **Açıklamalı Türk Anayasaları, 1876, 1921, 1924, 1961, 1982 Yapılışları, Özellikleri ve Yapılan Değişiklikler,** Turhan Kitabevi. 6. Baskı. Ankara, 2007, s.71.
[252] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 121.
[253] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 123.
[254]B. Şahin, **Türkiye"nin Avrupa Birliği Uyum Süreci Bağlamında Kürt Sorunu: Açılımlar ve Sınırlar, Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları,** Der: A. Kaya, T. Tarhanlı, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006, s. 124.

düzeydeki inşâsı, İttihat ve Terakki Cemiyeti döneminden miras kalan merkezî bürokratik yapı nedeniyle zor olmazken, esas zorluk, toplumsal kimliği oluşturan dinin yerine ulusçuluğu halka benimsetmek olmuştur. Bu amaçla; millî eğitim sistemindeki reformlar, Türk Ocakları ve Halkevleri gibi parti-devletin kültürel kurumlarının oluşturulması, medrese ve tekkelerin yasaklanması gibi politikalarla, kültürel yapı modernleşmeye uygun bir hale getirilmeye çalışılmıştır.[255] Ulusçu anlayışın topluma benimsetilmesi için yürütülen ulusal birlik ve ulusal kültür oluşturma hedefi çerçevesinde, İslamî grupların yanı sıra geleneksel toplumsal yapıları nedeniyle Kürtler'in de Türk ulusunun bir parçası haline getirilmeye çalışılması Cumhuriyetin homojenleşme ve modernleşme projesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur.[256] Bu homojenleştirme projesi kapsamında ulusçuluğun topluma benimsetilmesi amacıyla Kürtlerin de Türk ulusunun bir parçası haline getirilmesi gerektiğini ve bu amaçla gerekirse asimilasyon politikalarının da uygulanmasını öneren raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlar her ne kadar [tam olarak] uygulama alanı bulamamışlarsa da Güneydoğu meselesinin Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında almış olduğu durumu kısmen de olsa göstermesi açısından önemlidir. Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde asimilasyon politikalarının uygulanmasını öneren en çarpıcı rapor Birinci Umumî Müfettiş Abidin Özmen tarafından hazırlanan "1936-Doğu Raporu"[257] dur. Rapora göre Kürt bölgelerinin ıslah edilmesi için 5 ayrı

[255] M. Yeğen, 2009, s. 91.
[256] B. Şahin, 2006, s. 125 .
[257] "Her zaman her işte ve dünyanın bile en büyük işinde en doğruyu ve çıkar yolu bulup tahakkuk ettiren Devlet ve Hükümet reislerimizin bu işte de en isabetli kararlar alacağına hiç şüphe olmamakla beraber raporumu bir neticeye bağlamak için bazı önergelerde bulunmak isterim. İlk düşünüş şu olmalıdır: 16 doğu vilayetinde 1927 nüfus sayımı istatistiklerimizin gösterdiğine göre bir milyona yakın Kürt vardır. Bu Kürtler tamamen asimile edilerek cennet kadar güzel olan oturdukları ülke, Türk vatanının ayrılmaz bir parçası haline mi getirilecektir. Yoksa her hangi bir aksülamelden doğacak ufak tefek vakaya bile meydan vermemek üzere Hükümet kuvvetlerinin kontrolü altında birçok senelerden beri sürünüp gelmekte olan halin devamının kabul etmek tarafına mı gidilecektir. Bu halde ileri gelenlere bahşiş vererek bu gün için nispi sükûn tesis etmek yarın gelecek hadiseleri o anın

müsaadesine göre halletmek. Benim düşüncem, devletin iç ve dış siyaseti müsait olduğu anda birinci şekli ihtiyar etmek tarzındadır. O kadar ki doğu ve güney sınırlarımız dışında Kürtlük gayesiyle uğraşanlar şu sınırlar içinde kendilerinin konuştuğu dili anlar ve hisleri onlarla müşterek adam kalmadığına kanaat getirsinler. Bu gaye için, takip edilecek yol bir değildir. Birçok kuvvetler muvazi yollardan yürümelidir.**A-** Doğu vilayetlerinin Van Gölü havzası, Muş ovası, Bulanık ve Malazgirt kazları, trenlerin ve şoselerin uğradığı sahanın iki taraflı Türk muhacirle iskân edilmelidir. **B-** Lisan öğretmek için Türk camiası içinde kaynatmak istediğimiz kimseleri Kütçe yerine Türkçe ile konuşur hale getirmek icap eder. Bu söz götürmek bir kaziyedir. Bunun için, yemesi, köyünde köylüsünün, anasının babasının yediğinden ayırmak, yatağını basit tahta kerevetini kendilerine temin ettirmek suretiyle devşirme ile köy çocuklarını alıp yatılı mektepler kurmak icap eder Bu mekteplerin binası geniş, hastanesi, eczanesi yerinde müstakil veya tez tez uğrayan bir doktorun kontrolünde Türklük aşılamak kabiliyetini yetişmiş, azimli, çalışkan muallimlerin idaresinde olmalıdır. Bu yapıyı ve teşkilatı Hükümet kurmalıdır. Bu mekteplerde sırf Türkçe konuşmağı ve Türklük propagandasının ve Türk büyüklerine karşı sevgiyi uyandıracak bir program takip edilecek ve tahsil müddeti üç sene olup çocuk senenin on, on bir ayında mektepte kalacaktır. Şu hal bir kanunla temin edilmelidir. Bu misyoner tarzında bir temsil takibidir. Bu mektep kaza merkezlerinde hatta kalabalık memuru, subayı olan nahiye merkezlerinde umumi beş senelik ilk mekteplerin mevcudiyetine mani olmayacaktır**. C-** Asimilasyon işinde Türklük merkezi olarak kurulup kült ive edilecek vilayet ve kaza merkezlerinin büyük rol oynayacağı iyi birçok şahsiyetler tarafından söylenmiş ve şahıs mevzuu olmuş ise de, temsil işinde önemli bir mevkii olan şu düşünce ve buluşun tatbik şekli şu gün için gündelik işleri çevirmekten başka bir hareket muktedir olamayan lalettayin toplanmış memurlar elinde bir terakki gösterememektedir. Ve devletin genel ilerlemesinin zamanla yapacağı tesirden büyük bir fayda yaratmak şeklinin hasıl olamadığı görülmektedir. Bu merkezlerin tesirini, ekonomik, sağlık, sosyal ve kültürel olmak üçere üç sahadan ilerletmek kabil olduğunu düşünüyorum. Ekonomik tesiri Geniş bir bölgenin ortasında kurulacak bir Türklük merkezindeki iktisadi hâkimiyeti, Kürtçe ile ilgisini katiyen kesmiş bir zümre eline geçirmeli, diğer taraftan da mevcut tüccarlara kendisiyle münasebette solunan her dağlı Kürdü Türkçe konuşturmak ve Hükümet ısındırmak yolunda nasıl çalışacakları münasip kimseler, halkevleri vasıtasıyla pek açık olarak anlatılmalıdır. Buna mukabil köy köy gezerek her nev'i eşya satan ve köylünün yumurtasını, yağını pek az bir değerle, eşya ile değiştiren ve mütemadiyen Kürtçe ve ağlebi ihtimal köylüyü kasabalara yanaşmaktan uzaklaştıracak haberler yayması kail olan ayak satıcılarını ortadan kaldırmak lazım gelir. Ekonomi bahsinde Türkün, Türk işçi başı kullanmak suretiyle kuracağı fabrika ve imalathaneler de müessir olacaktır. **D-** Temsilin süratle temini için Kürtçe konuşmak meselesi üzerinde durmak lazımdır. Halkevlerinin, bilumum münevverlerin, Devlet daireleri, müesseseleri memur ve müstahdemlerinin bilhassa vazife başında Kürtçe konuşmasına kat'iyen müsaade edilmemelidir. İşi olan köylü Türkçe bilmiyorsa bile, memur derhal onunla Kürtçe anlaşmağa başlamamalı, memur olmayandan bir tercüman getirmeğe mecbur tutulmalıdır. Bu suretle yaratılacak müşkülat Türkçe meramını anlatmağa saik olacaktır. Memurlardan Kürtçe konuşanlar, birincisinde yazılı ihtar, tekerrüründe muhtelif nispetlerle maaş kesilmesi, itiyat edindiği halde memuriyetten çıkarılması cezalar ile cezalandırılmalıdır. Her daire amiri, zabıta memuru bunu temine muvazzaf olmalıdır. Temsil konusuna son vermezden önce mühim gördüğün bir tedbirden de bahsetmek isterim. Kürt, muntazam hükümet teşkiline, sebebi ne olursa olsun alışmış değildir. Kendisince en kuvvetli şahsiyet kabilenin reisi köyün ağası, ektiği tarlanın ve kullandığı öküzün sahibi olan adamdır. Onun sözüne kanar, onun emellerinin tahakkuku için çalışır. Cumhuriyet devrinde mütekabil ağ gevşemiş ise de tamamı ile kırılmış denemez. **E-** Temsil işinde: **1-** Halkevlerine önem verilmeli 2- Okuma odaları açılarak halka ajans ve gazete ve mecmuun okutturulması **3-**Türk eserlerini çok güzel bir surete teşhir edecek müzeler kurulması gibi teşebbüsler, seyyar temsil oyunlar tertip ve halk türküleri söyleyecek temsil grupları yapıp gezdirmek ve köy sinema ve radyoları tesis etmek de iyi netice verecek amillerdendir. Asimilasyon hususundaki fikirlerini böylece hülâsa ettikten sonra gerek temsil gerek kuvvete istinaden temdidi idare şekli kabul edilmiş olsun tatbiki lazım çeşitli işler vardır ki onlara temas etmek zaruretini duyuyorum. **Madde 1**- Kürtlüğün kaldırılması veya sağlam idarenin kurulması için yola ihtiyaç vardır. Her ne kadar yaz günlerinde bölgenin hemen her kazasına tekerlekli vesaitle sevkiyat kasisle de yağmur mevsimi başladıktan sonrada her hangi bir hareket ve sevkiyat anında tekerlekli ve ağır eczamı Diyarbakır'dan ileri götürememek vaziyetle karşılanır. Değil böyle askeri bir zaruret emniyet, asayiş kültür gibi manevi lüzumlar ve temsil adımları bile yolla gitmek iştiharındadır. **Madde 2**- Doğu vilayetlerinin mühim bir derdi de memur meselesidir. İki safhadan tahkiki icap eder. A- Memur intihabında lâyık ehemmiyetin verilmemesidir. **B-** Memur vazife başına geldikten sonra çalışmak, vazifeye merbut olmak hassasını göstermiyor. Bu,

bölgede umumî müfettişlikler oluşturularak kamu dairelerinin Kürt unsurlardan arındırılması; Türkçe dışındaki dillerin yasaklanması; Kürtleşme tehlikesi bulunan Doğu ve Güneydoğu şehirlerindeki kamu binaları, okullar ve pazarlarda Kürtçe konuşanların cezalandırılması; eğitim kurumlarının Türkleştirilmesi yoluyla Kürtler'in asimile edilmesi gibi çeşitli öneriler sunulmuştur.[258]

Cumhuriyet döneminde takip edilen politikaların asimilasyonu değil kültürel entegrasyonu hedeflediğini, ayaklanmaların ise yanlış algılamaların ve takip edilen kimi politikaların amacını aşan uygulamalar nedeniyle ortaya çıktığını öne süren ikinci görüşe göre devletin uyguladığı modernleşme politikaları farklı etnisitelere sahip kesimleri asimile etme amaçlı olmamıştır. Bu dönemde Doğu ve Güneydoğu'da da herhangi bir asimilasyon politikası uygulanmamıştır. Heper'e göre devlet, hiçbir dönemde zorla asimilasyon yoluna gitmemiştir. Heper bu durumu kültürel entegrasyon çerçevesinde şöyle ifade etmektedir.

> Daha genel olarak,1925-1938 ve 1984-1999 çatışma dönemlerinden önce, bu dönemler ve daha sonra devlet Kürtlerin zorla asimile edilmesi yoluna gitmemiştir, çünkü devletin kurucuları yüzyıllardır Türkiye'deki Türklerin ve Kürtlerin, özellikle Kürtlerin, gönüllü hatta farkında olmadan bir entegrasyon sürecinden geçtiklerini,

---

bir taraftan şahsi kabiliyet meselesi olduğu gibi, muhitin verdiği bazı elemler de şu hali artırıyor veya doğuruyor. **1.** Birçok yerde çalışacak -orta vaziyette bile- resmi daireler binalar olmaması **2.** Meskensizlik Bazı kazalarda memurların, subayların ikamet tarzı feci bir hal almaktadır. **Madde 3-** Kürtlük hakkında ne şekilde hareket edersek edelim, idaresi başında bulunduğum bölgenin, memleketin diğer tarafına hiçbir yönden benzeyişi olmadığını, aynı kanunlarla idaresine devam etmenin bu bölgede arzu edilen huzur ve sükûnu ve temsil işini ve temsil işini halledemeyeceğini kabul etmek zarureti vardır." Detaylı bilgi için bakınız: http://www.lekolin.net; A. İlyas, Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol altına almak için Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar, **International Journal of Social Science** Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2496 Number: 28 , p. 329-348, Autumn II 2014; E. Çağlayan, **Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası,** İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

[258] Abidin Özmen raporunun en önemli tarafı o dönem içinde asimilasyonu açık bir şekilde dile getiren ilk rapor olmasından kaynaklanmaktadır. O döneme kadar resmi düzeyde yazılan hiçbir rapor bu kadar açık bir şekilde asimilasyonun gerçekleştirilmesini savunmamıştır. Detaylı bilgi bakınız: S. Öztürk, **İsmet Paşa'nın Kürt Raporu,** Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2008. ss. 20-81.

> yani karşılıklı bir kültürel etkileşimin *(cultural occulturation)*meydana geldiğini, bu durumun bir sonucu olarak Türkler ve Kürtler arasında çok belirgin kültürel farkların kalmadığını düşünmüşlerdir. Bu nedenle, Kürtler isyan ettiği zaman devlet bu isyanların etnik bir nedene dayanmadığını düşünmüştür. Bu gibi durumlarda, devlet Kürt kimliğini açıkça tanıma politikasını bir kenara bırakmış, bilinçli olarak bu kimliği gözardı etme politikasını benimsemiş ve bu şekilde hareket ederek o zamana kadar meydana gelmiş kültürel etkileşim sürecinin tersine dönmesini önlemeye, böylece Kürtlerin ikincil kimliklerini giderek daha fazla ön plana çıkarmalarına engel olmaya çaba harcamıştır.[259]

Heper, bu varsayımı çerçevesinde, "1934-İskân Kanunu"[260]nun amacının[261] asimilasyon yani Kürtlere Türk etnik kimliğinin zorla kabul ettirilmesi değil, daha çok aynı ülkü ve kültürü paylaşan farklı etnik toplulukların ikincil kimliklerini koruyarak tek bir ulus yapısı içerisinde entegrasyonunu sağlamak olduğunu iddia etmektedir. Heper'e göre, devlet tarafından birincil kimlik olarak ortaya konan Türk

[259]M. Heper, 2010, s. 19.

[260]14.06.1934 yılında TBMM'de kabul edilen ve 21.06.2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "İskân Kanunu" zaman içerisinde bazı değişiklikler yapılmakla birlikte ancak 26.09.2006 tarih ve 26301 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 48. maddesi gereğince yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanuna göre, "A) Kanun aşirete hükmi şahsiyet tanımaz. Bu hususta her hangi bir hüküm, vesika ve ilama müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların her hangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilat ve taazzuvları kaldırılmıştır. B) Bu kanunun neşrinden önce her hangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve adetle aşiretlerin şahsiyetlerine veya onlara izafetle Reis, Bey, Ağa ve şeyhlerine ait olarak tanınmış, kayıtlı, kayıtsız, bütün gayrimenkuller Devlete geçer. Bu kanun hükümlerine ve Devletçe tutulan usullere göre bu gayrimenkuller muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtılıp tapuya bağlanır. Bu gayrimenkullerin aidiyeti tapu sicillerindeki kayıtlara göre tesbit olunur. Tapu sicillerinde aidiyete dair bir kayıt yoksa veyahut kayıtlar yalnız şahıslar namına olupta halk arasında bunların aşirete ait olduğu şayi bulunuyor ve aşiret fertleri de bu gayrimenkullerden başkasına sahip bulunmuyorlarsa aidiyet, tahkikat üzerine, o yerin idare heyeti kararıyle hallolunur; idare heyetlerinin valilerce tasdik edilen bu kararı katidir." Bu kanuna dayanılarak mülki idare tarafından bölgedeki yerleşik aşiretlerin elindeki taşınmazlara el konulabilmiş ve yurt dışından Türk kültürü ve soyundan muhacir olarak gelenlere taksim edilebilmiştir. Kanunun tam metni için bakınız: http://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/tr_leg11.pdf

[261] Yeğen,"1934-İskân Kanunu"nun Kürtlerin yerleşik hayata geçirilmesi amacıyla yürürlüğe konulduğuna dair değerlendirmelere katılmayarak, esas amacın, Türk olmayan unsurların göç yoluyla Türkleştirilmesi ve Anadolu'nun demografik kompozisyonunun etnik ölçülere göre yeniden düzenlenmesi olduğunu iddia etmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: M. Yeğen, 2009, ss. 92-93.

tanımı, sıfat olmaktan ziyade ortak bir kültürü paylaşan ve kendilerini Türkiye vatandaşı olarak gören bütün etnik ve dinî toplulukların ortak birincil kimliği olarak kullanılmıştır. Ona göre Türk Tarih Tezi, Güneş-Dil Kuramı ve hatta Turancılık gibi projelerin de etnik temelleri yoktu. Bu projeler daha çok içe dönük ve kapsayıcı projelerdi. insanların özgüvenlerini yeniden kazanmalarını ve ulusal bilinç sahibi olmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmişti. Zaten çok geçmeden önde gelen devlet adamları Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Kuramı hakkındaki görüşlerini değiştirdiler.[262]

Winrow ve Kirişçi de Heper'i destekleyici bir tarzda yeni rejimin benimsemiş olduğu "ulusalcılığın", 1924 Anayasasında; "Türkiye ahalisi, din ve ırk ayrımı olmaksızın vatandaşlık itibariyle Türk ıtlak [anılmak; isimlendirilmek; telakki edilmek; kabul edilmek]olunur" ibaresinde görüldüğü gibi, "vatandaşlığa dayalı bir milliyetçilik" anlayışı olduğunu söylerken, eğitim sisteminde yapılan reformlar ve Türk diline yapılan vurguları ise, artan "Türk Milliyetçiliği"nin tezâhürleri olarak değerlendirmektedir. Winrow ve Kirişçi'ye göre, Mustafa Kemal Paşa'nın birlikte yaşama iradesine önem veren "vatandaşlığa dayalı milliyetçilik" söylemi, etnik bir vurgu içermemektedir. Ancak, 1920-30 arası ortaya çıkan ayaklanmalar, 1940'ların sonuna kadar "vatandaşlığa dayalı bir milliyetçilik" politikasının izlenmesini mümkün kılmamıştır. Bu dönemin söylemlerinde, "vatandaşlığa dayalı bir milliyetçilik" anlayışının yansımaları görülmesine rağmen, uygulamada "vatandaşlığa dayalı milliyetçilik" anlayışından uzaklaşılmıştır.[263] Oran'a göre, bu dönemdeki Türklüğe ve Türk diline yapılan vurgu ile birlikte Türk ulusçuluğu

[262] M. Heper, 2010, ss. 264-265.
[263] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, ss. 107-115.

anlayışına karşı, Kürt ulusçuluğu da bir tepki olarak gelişerek toplumsal tabanda güç kazanmaya başlamıştır.[264] Aynı şekilde Winrow ve Kirişçi de modernleşme hedefi çerçevesinde uygulanan radikal reformların, yönetici seçkinlere karşı çıkışın önemli bir kaynağını oluşturan Kürt etnik bilincinin yayılmasına ve Kürt ulusçuluğunun derece derece gelişim göstermesine neden olduğunu iddia etmişlerdir.[265]

1.2.2. 1940-1980 Arası Dönem ve Güneydoğu Meselesi

Cumhuriyetin ilk 15 yılında bölgede gerçekleşen ayaklanmalar ve bu ayaklanmaların devlet tarafından güç kullanılarak bastırılması, ayaklanmalara katılan bölgenin ileri gelen Kürt ailelerinin batı bölgelerine sürülmeleri Güneydoğu meselesinin belli bir dönem sessiz kalmasını da beraberinde getirmiştir. 1950'de Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle, daha önce devlet söyleminde "dış mihrakların oyunu", "aşiret direnci", "eşkiyalık", "gericilik", "modernleşme karşıtlığı", "bölgesel geri kalmışlık" olarak nitelendirilen Güneydoğu meselesi yerini "bölgesel gerilik" söylemine terk etmiştir.[266] Bu söylem, geleneksel "irtica" ve "aşiretlerin direnişi" söyleminin üstü kapalı bir eleştirisini içinde barındırmakla birlikte temelde Güneydoğu meselesini sosyo-ekonomik tabanlı bir mesele olarak tanımlamaktaydı. Türkiye için 1950'ler, yalnızca siyasal alanda çok partili hayata geçişin sağlandığı bir dönem değil; aynı zamanda, ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısının da kökten bir dönüşüm geçirmeye başladığı bir dönemdir. DP, Türkiye'nin

[264]B. Oran, **Atatürk Milliyetçiliği: Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme,** Dost Kitabevi, Ankara, 1990, s. 204-205.
[265] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, ss. 120-123.
[266] M. Yeğen, "The Kurdish Question in Turkish State Discourse", **Journal of Contemporary History,** Vol. 34, No. 4, Oct. 1999. s. 565. Akt: Ahmet Özcan-Ural Aküzüm, **Düşünmek ve Düşlemek Arasında Kürt Meselesi: Siyasal, Ekonomik ve Kültürel Analiz ve Çözüm Önerileri Raporu,** Arı Hareketi, 2012, s. 25.

diğer bölgeleriyle olduğu gibi, Kürt nüfusunun ağırlıklı olarak yaşadığı bölgelerle siyasal patronaja dayanan bir ilişki geliştirmiştir. Bu bölgelerde, altyapı yatırımlarında göreli artış ve güvenlik önlemlerinde göreli azalma sonucu; kent yaşamı canlanmış ve yaygın göçebe yaşam şeklinin yerini büyük toprak sahipliğine dayanan üretim biçimi almaya başlamıştır.[267]

Winrow ve Kirişçi'ye göre 1950'de Demokrat Parti'nin zaferiyle sonuçlanan seçim yapıldığında, ülkede Kürt milliyetçiliğinden eser kalmadığı gibi, birçok Kürt aşireti ve bu aşiretlerin ileri gelenleri batıya yapılan sürgünlerle ve takip edilen iskan politikalarıyla Türk siyasal sistemine entegre olmuş görünmekteydi.[268] Demokrat Parti iktidarının, Güneydoğu meselesinde izlediği politika liberal yönü ağır basan bir politika olmuştur. Bu dönemde Güneydoğu meselesi, çözülmesi gereken sosyal ve ekonomik bir sorun alanı olarak değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeye uygun olarak politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, bölgeye yönelik kalkınmaya dönük ekonomik yatırımlar yapılmaya başlanmış ve Demokrat Parti bünyesinde önde gelen Kürt aşiretlerin temsilcileri milletvekili olarak Meclis'e girmişlerdir.Bu süreçte yaşanan önemli bir gelişme ise özellikle eğitim-öğretim olanaklarının gelişmesiyle yaşanmıştır. Kürt gençlerinin üniversite için büyük şehirlere gidip eğitim almaları sonucu, 1950 sonrası dönemde Kürt etnik kimliği yavaş yavaş kendine toplumsal taban bulmaya başlamıştır. Eğitimli ve kentli Kürt gençliğinin çeşitli platformlarda örgütlenerek Türkiye siyasi yaşamında yer alması ile birlikte, zaman zaman geleneksel Kürt aşiret yapısı ile çatışma yaşanırken, zaman

[267] A. Özcan-U. Aküzüm., 2012, s. 25
[268] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 125.

zaman da bu iki ayrı yapı birbirini tamamlamıştır.[269] Bu dönemde Kürt kökenli farklı gruplar muhalifliklerini farklı siyasal partiler çerçevesinde göstermeye çalışmışlardır. Örgütlenmeler çerçevesinde dile getirilen talepler çeşitlilik gösterse de Kürtlerin kimlikleri üzerindeki baskının kaldırılması ve kültürel haklarına sahip olmaları konusuna vurgu ortak olmuştur.[270]

1960 darbesiyle birlikte Ordu, Demokrat Parti'nin Kürtlere yönelik liberal politikalarından rahatsız olmuş ve bu politikaların Kürt ulusal bilincinin artmasına yol açtığını öne sürerek 54'ü Demokrat Parti üyesi toplam 55 Kürt ileri gelenini tutuklayarak Batı bölgelerine sürmüştür. [271] 1960 darbesinden sonra darbe yönetiminin Kürtlere yönelik takip ettiği politikalar, kendilerini Türkiye siyasal hayatına entegre eden Kürt aşiret reislerinin giderek artan bir şekilde kendi etnik kimliklerinin farkına varmalarına da neden olmuştur.[272] Demokrat Parti iktidarı ile başlayan yumuşama dönemi sonrası, ordunun Kürtlere yönelik takip etmeye başladığı baskı politikaları geleneksel Kürt toplumsal dinamiklerinin radikalleşmesine ve Milliyetçi-Batıcı Kürt entelijensiyası ile ittifak zemini aramasına yol açmıştır.[273] Bozarslan'a göre devletin iktidar yapısının modernleştirici inkılâpları ile Kürt toplumsal yapısını tahrip etmesi, din konusunda özel ve kamusal hayatta sınırlandırmalar getirmesi ve Kürt etnik kimliğinin geliştirilmesine müdahale

[269] G. M. Winrow ve K. Kirişçi,. 2007, s. 126.
[270] H. Bozarslan, "Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898-2000)", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,** Ed: Tanıl Bora, M. Gültenkingil, Milliyetçilik-Cilt.4, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 841-850.
[271] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 113.
[272] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 128.
[273] Cumhuriyet dönemi Kürt milliyetçiliğinin iki ayrı kaynağından biri olan Kürt entelijensiyası; Batıcı ve medeniyetçi ideolojiye sahip olup, devleti Türk olduğu için reddetmektedir. Ancak bu yapılanma bölgedeki sosyo-kültürel nedenlerden dolayı bölgede toplumsal bir desteğe ve tabana sahip olamamıştır. Diğer kaynak olan ve ana unsurunu aşiretler ve tarikatların oluşturduğu geleneksel Kürt toplumsal yapısı ise, devleti Türk olduğu için değil geleneksel Osmanlı devlet yapısının zıddı olarak gördüğü için reddetmektedir. H. Bozarslan, 2001, s. 848-849.

anlamına gelebilecek uygulamalarda bulunması, geleneksel Kürt toplumunun şiddete dayalı muhalefete kaymasına yol açmıştır. Bu sürecin sonunda, Kürt entelijensiyası ve Kürt kırsalı arasında zorunlu bir ittifakın oluşmasıyla, Kürt milliyetçileri kısmen aşiretleşirken geleneksel Kürt toplumsal yapısı da kısmen milliyetçiliğe kayarak devlete karşı olan muhalefette ortak bir alan kurmuşlardır.[274] Bu dönemde yaşanan yoğun siyasallaşma süreci sonucunda Kürt etnik kimliği temelli ilk siyasal oluşumlar da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bu dönemdeki ilk Kürt oluşumu, Türkiye Kürdistan'ı Demokrat Partisi (TKDP)'dir. 1968 yılında kurulan TKDP, bağımsızlık yanlısı bir hareket olmamıştır. Parti programında, üniter devlet yapısı gözetilmiş ve Misak-ı Milli sınırları kabul edilmiştir. TKDP, Anayasa'ya "*Türkiye Cumhuriyeti Türklerden ve Kürtlerden oluşur ve bu iki millet her bakımdan eşittirler*" ifadesinin yazılmasını; Meclis'te Kürtlerin temsil hakkının olmasını; Kürt şehir ve köylerinin isimlerinin iade edilmesini; Kürdistan sınırlarının çizilmesi ve Kürdistan'da resmi dilin Kürtçe olarak kabul edilmesini talep etmiştir.[275] Bu dönemde Kürtlerin örgütlendiği ve partinin diğer kesimlerinden destek aldığı bir diğer siyasal oluşum ise Türkiye İşçi Partisi (TİP)[276] olmuştur. Parti, "halkların kendi kaderini tayin hakkı"na sahip olduğunu

[274] H. Bozarslan, 2001, s. 849.

[275] O. Miroğlu, **ÇaprazAteşte İki Halk: Türkler Ve Kürtler-Yeni Jeopolitika Ve Nasyonalizm.** Beybun Yayınları. Ankara, 2005, s. 28-43.

[276] Bu dönemde Güneydoğu meselesi, ilk olarak, Türkiye İşçi Partisi (TİP) tarafından dillendirilmiştir. İçerisinde yer alan ve "Doğulular" olarak bilinen grubun etkisinin de bir sonucu olarak, TİP'in parti programında Kürt meselesinin hem kültürel hem de ekonomik haklar boyutu yer almıştır. Ayrıca, TİP milletvekilleri, Doğu'da kapsamlı bir toprak reformunun gerçekleştirilmesi için mecliste sayısız önergeler sunmuşlardır. Yine TİP, komando operasyonları ve basındaki hâkim ırkçı söylemi protesto için 1967'de yapılan ve büyük ses getiren "Doğu Mitingleri"ni örgütlemiştir. Bu mitinglerde taşınan pankartlar şunlardı: "Batı'ya medeniyet, Doğu'ya cehalet, neden?", "Jandarma değil, öğretmen istiyoruz!", "Karakol değil, okul istiyoruz!", "Dilimize hürmet ediniz!", "Bazuka değil, fabrika istiyoruz!", "Petrol, bakır, krom bizde, yaşamak sizde!", "Savaşta Doğulu vurur, Barışta Doğulu vurulur!", "Bize mağara, onlara villa!", "Bana bak arkadaş! Birlik Eşitlik ile olur!", "Bir gün biz de güleceğiz!" Ayrıca, örgütlü Kürt hareketi için ilk adım niteliğinde olan Devrimci Doğu Kültür

savunması nedeniyle, hem solcu, hem sağcı Kürtleri etrafında toplamıştır.[277] "Türkiye İşçi Partisi", devletin diğer etnik unsurlara yönelik uygulanan ulusalcılık politikalarına karşı çıkarak Türkiye'nin doğusunda bir Kürt halkı vardır diyerek, Kürtler'in varlığını kabul eden ilk yasal siyasi parti olmuştur.[278] 1960 sonrası geleneksel Kürt toplumsal yapısında gelişen milliyetçilik, tedricî olarak artarken bu durum, Güneydoğu meselesini gündeme taşıyan "Türkiye İşçi Partisi", "Güven Partisi" ve Doğudaki Kürt seçkinlerinin kurduğu "Yeni Türkiye Partisi" gibi küçük partilerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan yüksek oy almalarında gözlemlenebilir.[279]

1970'lerde Güneydoğu meselesinin sosyo-ekonomik azgelişmişlikten kaynaklandığını vurgulayan siyasî söylem değişerek, Kürt etnisitesine ve ayrımcılığa vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bu durum, Türkiye'nin modernleşmesine paralel olarak özellikle Batıya göç eden Kürt alt sınıfların Batı ve Doğu bölgeleri arasındaki uçurumun ve kendi etnik kimliklerinin bilincine varmasıyla gelişen bir süreç olmuştur. Özellikle öğrenciler arasında yayılan bu akım, dönemin siyasi atmosferi dâhilinde "az gelişmişlik", "sınıf savaşı", "ulusal self-determinasyon" söylemleri etrafında gelişirken, şehirlerdeki bu tartışma ve fikirler, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yayılarak 1970'lerdeki Kürt hareketinin önemli bir belirleyenini

---

Ocakları (DDKO) da, TİP içindeki "Doğulular" grubu tarafından 1969 yılında kurulmuştur. Son olarak, DDKO'nun TİP'in 4. Kongresi'nde (1970) kabul ettirdiği ve partinin kapatılmasına yol açacak "Halklar Tasarısı", "Türkiye'nin doğusunda, Kürt halkı yaşar" cümlesiyle başlayarak Kürt kimliğinin tanınmasını talep etmekteydi. Detaylı bilgi için bakınız: M. A. Aybar, **Türkiye İşçi Partisi Tarihi,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 64; T. Salman, **TİP Parlamentoda (1963 – 1966),** Tüstav Yayınları, İstanbul, 2004, s. 193; M. Yeğen, **Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 166-167; Akt: A. Özcan-U. Aküzüm, 2012, s. 28.

[277] N. A. Özcan,**PKK (Kürdistan İşçi Partisi)/ Tarihi, İdeolojisi Ve Yöntemi,**Asam Yayımları, Ankara, 1999, ss. 18-21.
[278] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 129.
[279] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, ss. 128-129.

oluşturmuştur.[280] Bu dönemdeki Kürt hareketinin en büyüğünü oluşturan "Devrimci Doğu Kültür Ocakları" ve diğer örgütlerin başlıca hedefi; hükümetleri, Kürt dilinin tanınması ve kültürel hakların verilmesine ikna etmek olmuştur. Ancak ilerleyen zamanda, bu örgütler, daha önceki Kürt isyanlarında görülen aşiret, din gibi geleneksel söylemler yerine, daha radikal ve ayrılıkçı söylemleri benimsemişlerdir.[281] Ayrıca, "Devrimci Doğu Kültür Ocakları"nın kurulması radikal Kürt hareketinin "Türkiye İşçi Partisi", "Dev-Genç" gibi devrimci radikal sol hareketlerden de kopuşunu hızlandırmıştır.[282]1960'ların sonundan itibaren Türk sol hareketlerinden bağımsızlaşarak kendi yasal örgütlenmelerini kurmaya başlayan radikal Kürt örgütleri 12 Mart 1971 askerî muhtırası ile kapatılmış, üyeleri tutuklanmış ve şiddetle cezalandırılmışlardır.

12 Mart 1971 askeri muhtırası sonrası Kürt aktivistlerin şiddetle cezalandırılması, Türkiye'de yaşanan yoğun şiddet ortamı, Milliyetçi-ülkücü hareket'in gösterdiği gelişme, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde devlet ve radikal sağla bir ölüm kalım savaşının kaçınılmaz olduğuna dair oluşan inanç, Kürt hareketinin daha fazla şiddete kaymasına sebep olmuştur.[283] Şiddeti yöntem olarak benimseyen Kürt gruplar, bu dönemde 12 ayrı örgüt kurarken bunlardan en etkilisi ve en radikali, 1978'de feodalizm ve sömürgeleştirmeye karşı, bağımsız ve birleşik Kürdistan'ı kurmak iddiasıyla terörü ve şiddeti yöntem olarak benimseyen PKK (Partiya Karkerén Kürdistan-Kürdistan işçi Partisi) olmuştur. Bu yeni örgütün

[280] B. Şahin, 2006, s. 135.
[281] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 130.
[282] H. Bozarslan, 2001, s. 856.
[283] H. Bozarslan, 2001, s. 858.

benimsediği görüşler[284] çerçevesinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi sömürge olarak nitelendirilmiş, sömürgeci Türk devleti ve bununla işbirliği yapan feodal Kürt toprak ağaları da düşman olarak kabul edilmiştir. Örgüt, Kürt köylüsü ve proletaryasından oluşan Kürt halkının temel amacının Marksist-Leninist çizgide ulusal bağımsızlığa kavuşmuş Kürdistan olduğunu ve bu ideali Kürt halkı adına gerçekleştirmek için silahlı mücadelenin benimsendiğini söyleyerek eylemlerine başlamıştır. [285] Bozarslan'a göre, bu şiddete kayışın altında tüm Türkiye'de olduğu gibi, sosyal, etnik ve mezhep farklılıkları ve mücadelelerinin yasal zeminlerde sürdürülmesinin engellenmesi ve bu kapsamda ortaya çıkan sorunların sosyal sözleşme temelinde çözüme kavuşturulamaması yatmaktadır. Bu kapsamda, siyasal sahanın darlığı ve ordunun sosyo-politik alanda vesâyetçiliği şiddeti körüklerken, Kürtlükle ilgili sembolik kaynakların kanunen yasaklanması, Kürtler arasında şiddet yoluyla görünür hale gelme stratejisini doğurmuş ve beslemiştir.[286] Van Bruinessen'e göre, şiddetin beslediği Kürt milliyetçisi grupların faaliyetleri, 1970'lerin sonunda Kürtler'in kendilerini algılama biçimini değiştirmiş ve kendine Türk diyen birçok Kürdün etnik Kürt kimliklerinin farkına varmalarına yol açmıştır.[287]

[284] 1978'de hazırlanan Parti Programı'na göre, PKK'nın kuruluş amacı, "Marksist-Leninist ve birleşik bir Kürdistan kurma" idealine dayanmıştır. Birleşik Kürdistan, İran, Irak, Suriye ve Türkiye toprakları arasında parçalanmış olan Kürt halkını, bir araya getirecek bir devrim projesidir. Devrimin hedefi, "sömürge tezi" ne göre belirlenmiştir. Bilindiği üzere, PKK'nın sömürge tezi, Kürt halkının, bu emperyalist ülkeler tarafından sömürüldüğüdür. Marx'ın sınıf çatışmasını, Kürt tarihini açıklamak için temel alan bu tez, Kürtleri, sömürülen sınıf; diğer ülkelerle birlikte Türkiye Cumhuriyetini de, sömüren sınıf olarak kabul etmektedir. Bu bakımdan, "Kürdistan Devrimi", sömürgeciliği hedef alan, milli ve demokratik bir devrim olarak tanımlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde, 16-26 Temmuz 1981'de, Abdullah Öcalan ve arkadaşları, PKK'nın ilk kongresini, Suriye-Lübnan sınırında gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda, askeri ve siyasi eğitimle ilgili konular görüşülmüştür. 20-25 Ağustos 1982'deki İkinci Kongre'de ise faaliyete geçmek için gerekli bütün hazırlıkların tamamlandığı konusunda fikir birliğine varılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: O. Miroğlu, 2005, ss. 47-49; E. Gürses, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi-Ira-Eta-PKK,** Bağlam Yayıncılık, İkinci Baskı. İstanbul, 2001, s. 85.

[285] B. Şahin, 2006, s. 136.

[286] H. Bozarslan, 2001, s. 859.

[287] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 132.

1.2.3. 1980 Sonrası Dönem ve Güneydoğu Meselesi

1970'lerin sonunda, bütün Türkiye'de yaşanan şiddet, ekonomik istikrarsızlık ve siyasal karışıklık, 1980'de ordunun siyasal hayata müdahalesinin gerekçelerini oluşturmuş ve ordu 12 Eylül 1980'de yönetime el koymuştur. Siyasal iktidarı ele geçiren ordu, homojen bir ulusu yeniden inşâ edeceklerini iddia ederek Türkiye'nin Türklüğüne ve vatanın bölünmez bütünlüğüne vurgu yapmıştır. Bu dönemde askeri yönetimde, artan Kürt milliyetçiliğine ve etnik Kürt kimliğine yönelik önemli bir hassasiyet oluşmuş ve bunun somut sonuçları 1982 Anayasası'nda görülmüştür. Anayasanın 5. maddesi, Türk milletinin bütünlüğü ve ülkenin bölünmezliğine vurgu yaparken, farklı grup veya kimliklerin tanınması yolundaki düşüncelerin fiilen açıklanmasını yasaklamamıştır. Anayasanın 26. maddesi ise, düşüncelerin açıklanmasında kanunla yasaklanmış bir dil kullanılamaz ibaresiyle, Kürtçe'nin daha sonra çıkacak bir kanunla yasaklanmasının yolunu açmıştır. Bu dönemde, "Türk ulusçuluğu" ön plana çıkarılarak, Kürtler'in aslında Türk olduğunu iddia eden tezler gündeme getirilmiştir. Bu politika dâhilinde, ayrı bir Kürt kimliğinin varlığını iddia etmenin Batılı güçlerin ve bölücü teröristlerin ülkeyi parçalama yönündeki propagandaları olduğu savunulmuştur.[288] Askeri rejim tarafından Kürtlüğün sembolik kaynaklarının yasaklanması, özellikle de Kürtçe'nin ve Kürtçe orijinli kültürel ürünlerin yasaklanması Kürtlerin kendilerini devletten dışlanmış hissetmelerine ve devlete karşı belli bir öfke duymalarına da sebep olmuştur. Bunun sonucunda da, Kürt gençliği kendisini ifade etme yollarını yer altına çekmekte bulmuştur.[289] Yeraltına çekilen bu hareket, şiddeti yöntem olarak benimseyen

[288] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, ss. 132-134.
[289] H. Bozarslan, 2001, s. 861.

PKK'nın güçlenmesine ve 1984'ten itibaren Türkiye'yi bir şiddet sarmalına çevirmesine zemin hazırlamıştır.[290] Bu durumun en önemli nedeni 12 Eylül sonrasında yaşanan tutuklamalar, cezaevlerindeki uygulamalar, kötü muameleler ve insan hakları ihlallerinin yaşanmasıdır. Bu durum, Kürtlerin daha önce kurulan fakat silahlı eylemlerine 1984 yılında başlayan, Kürdistan'ın sömürge olduğu söylemiyle yola çıkan ve amacını ulusal kurtuluş olarak tanımlayan PKK'ya olan yönelimi arttırmıştır.[291] PKK'nın şiddetine cevap olarak devletin uyguladığı karşı şiddet; hukuksuzluğu, insan hakları ihlallerini, baskıyı, terörü besleyerek Kürt ulusal bilincinin gelişmesini de beraberinde getirmiştir. Böylece, artan Kürt ulusal bilincinin yansımaları, siyasal alanda daha görünür hale gelmeye başlamıştır. Ocak 1988'de SHP milletvekili Ali Eren, Türkiye'de Kürtler'in varlığının sürekli inkâr edildiğini ve bu durumun Yunanistan ve Bulgaristan'daki Türkler'in durumuna benzediğini ileri sürerek, Kürtler'in anadillerini konuşamayan bir ulusal azınlık olduğunu iddia etmiştir. İlaveten, 1989'da SHP'deki 14 Kürt kökenli milletvekili Paris'te düzenlenen Kürt ulusal bilincine ilişkin konferansa katılmış ve bu sebepten ötürü SHP'den ihraç edilmişlerdir. Aynı dönemde Kürt etnisitesi üzerine yoğunlaşan ve resmi çizgiye meydan okuyan, daha fazla kitap ve yayın çıkmaya başlamıştır.

[290] PKK'nın Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli'deki askeri tesislere yönelik olarak gerçekleştirdiği ilk saldırısından bugüne uzanan süreç, Türkiye'nin Kürt meselesi tarihinin en kanlı dönemini oluşturmaktadır. Genelkurmay eski Başkanı İlker Başbuğ'un yaptığı açıklamaya göre, 1984 ile 2008 yılları arasında öldürülen PKK'lı sayısı 32 bin, yaralı ya da sağ yakalanan PKK'lı sayısı ise 14 bin. Bu dönemde yaşanan sivil kayıp, 5 bin 560 iken Türk Silahlı Kuvvetleri ve güvenlik güçlerinden bu çatışma sonucu ölenlerin sayısı, 6 bin 482. Bakınız: Hürriyet, "Bir Dönemin Acı Bilançosu", – 16.09.2008. PKK'nın bu dönem içinde gerçekleştirdiği saldırılar; yalnızca askeri değil, aynı zamanda yoğun bir şekilde ekonomik ve sivil hedefleri de kapsamıştır. Ekonomik ve sivil saldırılarda amaçlanan, turizm gibi devletin önemli gelir kaynaklarına darbe vurmak, kamu hizmetlerini engelleyip devletin bölgedeki varlığını zayıflatmak ve ülkenin batısındaki büyük şehirleri de kapsayan bir güvensizlik ortamı oluşturmaktır. Devletin bölgede sunduğu eğitim hizmetleri, PKK'nın 1990'lar boyunca yaptığı saldırıların bir diğer hedefini oluşturmuştur. Yalnızca, 1984 ile 1994 yılları arasında, PKK tarafından 128 öğretmen öldürülmüş, bölgede yaşanan güvensizlik sonucu 1992 ile 1994 yılları arasında 5.210 okul kapanmıştır. Nitekim, bütün bu saldırılar yoluyla PKK'nın ulaşmaya çalıştığı temel hedef, devletin elindeki meşru şiddet tekelini kırarak kendisini bölgede alternatif bir otorite kaynağı olarak sunmaktır. Detaylı bilgi için bakınız: G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2002, s. 131.

[291] H. Bozarslan, 2001, s. 877.

Ayrıca devletin Kürt etnisitesi ve kültürünü yok sayan resmî duruşu, birçok gazeteci, vatandaş ve politikacı tarafından daha fazla eleştirilmeye başlamıştır.[292] Bu süreçte Güneydoğu meselesi devlet söyleminde temel olarak dış güçlerin de tahrik ettiği "PKK terörü" olarak tanımlanırken bölgenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığı ise söz konusu yapıyı besleyen kaynak olarak görülmüştür.[293]

1990'lar, parti programları "Güneydoğu meselesi" yönünde hazırlanmış olan PKK destekli siyasal partilerin, Türk siyasal yaşamına katılmaları yönünde yeni bir hareketin başladığı dönemdir. Kendilerini Kürtlerin siyasal temsilcisi olarak takdim eden bu siyasal partilerin Türk siyasal hayatına katılmalarıyla birlikte, Güneydoğu meselesinde yeni bir tartışma zemini oluşmuştur. 1990 yılında Halkın Emek Partisi (HEP)'nin kurulmasıyla başlamış olan bu süreç bugüne kadar sırasıyla Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP), Demokrasi Partisi (DEP), Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP), Demokratik Toplum Partisi (DTP), Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve son olarak Halkın Demokrasi Partisi (HDP) isimleri altında faaliyet göstermişlerdir. Sol görüş çerçevesinde, insan hakları, demokrasi ve eşitlik kavramlarını savunan bu partiler, Doğu ve Güneydoğu'da belli bir siyasal taban oluşturmayı başarmışlardır.[294] Bu partiler içinde BDP ve HDP dışındaki tüm partiler Anayasa Mahkemesi tarafından sırasıyla kapatılmışlardır. Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararları genel olarak, partilerin programlarının ve eylemlerinin Anayasa'ya aykırılığı, parti mensuplarının PKK ile ilişki içinde olması

[292] G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2007, s. 134-135.
[293] B. Oran, "Kürt Milliyetçiliğinin Diyalektiği", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce.** Cilt:4. İletişim Yayınları. İstanbul, 2002, s. 23.
[294]Taha Özhan, Hatem Ete, **"Kürt Meselesi: Problemler Ve Çözüm Önerileri"** Seta Analiz 1, 2008, ss. 8-9. www.setav.org/.../setaanaliz_1_kurtimeselesi_problemler_ve_cozum_onerileri.pdf-.s. 8-9

ve partinin eylemlerinin propagandayı aşarak, teröre destek verme noktasına gelmesi gibi gerekçelere dayanmaktadır.[295]

1990'ların ikinci yarısı, Türkiye'de siyasî istikrarsızlık, Susurluk skandalı, PKK terörü ve Güneydoğu'daki OHAL[296] uygulaması sonucu yaşanan insan hakları ihlallerinin gölgesinde yaşanmıştır. PKK'nın terör eylemleri ve askerî operasyonlar bir şiddet sarmalı oluştururken, aynı zamanda şiddete endeksli bir siyasal kültürün de oluşmasına neden olmuştur. Şiddet sarmalına giren Türkiye'de, 1999 yılında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla beraber daha önceki süreçte oluşmuş olan şiddet ortamı yavaş yavaş dağılmaya başlamış ve PKK önemli bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir.[297] Bu süreçte Öcalan, PKK'nın bir özeleştirisini yapmış ve Kürt siyasal mücadelesinde temel bir dönüşümün gerekliliğini savunmuştur. Öcalan, yakalandıktan sonra bağımsız ve sosyalist Kürt devleti idealinden vazgeçtiğini açıklamış, "Misak-ı Millî" çerçevesinde Kürtler'in kültürel haklarının tanınmasını içeren demokratik bir Cumhuriyet talebini dile getirmiş ve PKK'nın da, siyasallaşarak silahı bırakması gerektiğini söylemiştir. Demokratik Cumhuriyet ideali çerçevesinde, Kürtler'in her zamankinden daha fazla vatan birliğinden yana olacağını

[295] www.anayasa.gov.tr

[296] 19 Temmuz 1987'de ilan edilen ve sürekli yenilenerek 30 Kasım 2002 yılına kadar 8 ana ve 3 komşu ilde yürürlükte kalan Olağanüstü Hal (OHAL) uygulaması sonucu; Güneydoğu Anadolu Bölgesi, temel insan haklarının sistematik olarak ihlal edildiği, bir yandan PKK bir yandan da varlığı devlet yetkilileri tarafından kabul edilmemiş kontrgerilla ve paramiliter yapılar tarafından işlenen yüzlerce cinayetin faili meçhul olarak kaldığı, binlerce köyün burada PKK, orada devlet eliyle boşaltılıp yakıldığı ve on binlerce insanın hayatını kaybettiği kanlı bir sürecin içine sürüklenmiştir. Yasaların ve temel hak ve özgürlüklerin askıya alındığı bu 15 yıllık OHAL sürecinde, devletin PKK'ya karşı verdiği mücadelede kullandığı ve Nisan 1985'te kurulan koruculuk sistemi, yine birçok insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Koruculuğu kabul etmeyen köyler ya da aşiretler, PKK taraftarı olarak anlaşılıp baskı altına alınırken bazı korucu aşiretlerinin, tıpkı PKK gibi, silah ve uyuşturucu kaçakçılığında rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Yine bu dönemde, devlet yetkililerinin, PKK'ya karşı mücadelede, Hizbullah'ın bölgedeki varlığını ve faaliyetlerini görmezden geldiği ve kimi zaman desteklediği bilinmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: G. M. Winrow ve K. Kirişçi, 2002, s. 132. A. Özcan-U. Aküzüm, 2012, s. 33.

[297] B. Şahin, 2006, ss. 147-148.

savunan Öcalan, Kürtler'in yeni taleplerinin ise dil ve kültür özgürlüğü olduğunu öne sürmüştür.[298] Öcalan'a göre, 1970'lerin Türk solundan bir miras olarak, PKK'nın temel ikilemi, iktidara, dolayısıyla devlete ve devletleşmeye olan saplantısıydı. Söz konusu saplantı şimdi, demokrasiye olan bir inançla değiştirilmelidir.[299] Öcalan'ın bu eleştirisi, PKK'nın "demokratik yeniden yapılanma" teziyle bir dönüşüm sürecine girmesi ve önceki siyasal hedeflerini (iktidar ve devlet) ve bu hedeflere ulaşmak için kullandığı temel araçları reddetmesiyle sonuçlandı. Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılından 2005 yılına kadar, PKK'nın ideolojik ve örgütsel yapısı dönüştürüldü ve PKK tarafından tek taraflı bir ateşkes ilan edildi. Kürt hareketinin devlet ve toplumun dışında bulunan "Üçüncü Alan" olarak sivil toplum alanında mücadelesini sürdürmesi önerisi, Öcalan'ın 21. Yüzyılın bir demokrasi yüzyılı olacağı ve hem Türkiye devletinin hem de PKK'nın çağın bu karşı konulamaz eğilimine ayak uydurmak durumunda kalacağı öngörüsüne dayanıyordu.[300] Bu dönemde PKK'nın ve PKK'yı destekleyen milliyetçi Kürt hareketlerinin yöntem ve taleplerinde Türkiye'nin AB süreci nedeniyle önemli değişimler de yaşanmıştır. Türkiye'nin AB sürecinde siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda önemli değişiklikler yapması bu hareketin taleplerini [301] siyasal alana taşımasına uygun bir ortam hazırlamıştır.

[298] H. Bozarslan, 2001, s. 865.
[299] A. Öcalan, **Bir Halkı Savunmak,** Çetin Yayınları, İstanbul, 2004, s. 268-273.
[300] PKK Söz konusu dönüşüm çerçevesinde, 2002 yılında kendini feshederek "Kürdistan Demokratik Özgürlük Kongresi" (KADEK), 2003 yılında da "Halk Kongresi" (Kongra-Gel) ismini almıştır. Yine, 7. Kongresi'nde bağımsız bir Kürdistan fikrinden vazgeçildiği duyurulmuştur. Bununla birlikte Öcalan, zaman zaman "ekolojik demokratik toplum", "demokratik cumhuriyet", "demokratik özerklik" gibi yaklaşımlar geliştirerek Güneydoğu meselesinin çözümü konusunda yeni arayışlar içerisine girmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: İ. Aktan, "PKK Uzun Bir Savaşa Hazırlanıyor",**Birikim,**224, Aralık 2007, ss. 17-28; A. Özcan-U. Aküzüm, a.g.e., 2012, s. 33.
[301]Bu talepler, özetle şu unsurlardan oluşmuştur: Bölge halkının desteğine sahip sivil toplum örgütleri, partiler, meslek odaları ve aydınların katılımıyla Güneydoğu meselesine ilişkin âdil ve demokratik çözüm yollarının bulunması; kapsamlı bir siyasi af çıkarılması; Türkçe dışındaki anadillerde eğitim yolunun açılması; bölgedeki devlet memuru atamalarında Kürtçe bilen memurların tercih edilmesi; Kürtçe TV-radyo yayınlarının serbestleştirilmesi; bağımsız Kürt kültürü ve tarihi araştırma merkezlerinin kurulması; anayasa ve kanunlardaki ırk esasına dayalı hükümlerin çıkarılarak anayasal eşitliğe dayanan vatandaşlığın benimsenmesi; seçim barajının kaldırılarak özgürce siyaset

Bozarslan'a göre Kürt hareketinin AB sürecinin de etkisiyle taleplerinin değişmesinde PKK'nın köy yıkımları, muhalif Kürt aydınların öldürülmesi ve düşük yoğunluklu savaş stratejisi nedeniyle amaç ve eylem uyuşmazlığının ortaya çıkması ve bundan dolayı bölgede yaşayan Kürtlere realist bir hedef sunamaması da belirleyici olmuştur.[302]

1.2.3.1. Demokratik Açılım Projesi

1990'larda Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünya genelinde yaşanmaya başlanan demokratikleşme rüzgârları AB sürecinin de etkisiyle Türkiye'de de özellikle 1999 yılından itibaren esmeye başlamıştır. 1999 yılında Helsinki zirvesiyle Türkiye'nin AB üyelik sürecinin kısmen de olsa belli bir takvime bağlanması ve Türkiye'ye bu süreçte atması gereken demokratik adımlarla ilgili bazı yükümlülüklerin verilmesi Güneydoğu meselesinin çözümü ile ilgili bazı adımların atılmasını da beraberinde getirmiştir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti Hükümeti, Avrupa Birliği'ne tam üyelik ve yeniden şekillenen uluslararası sistem ile bütünleşme konusunda oldukça kararlı davranmıştır. 2002-2009 yılları arasında AK Parti Hükümetlerinin Güneydoğu meselesinde takip ettiği politikalar Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde şekillenirken, demokratikleşme, parti siyasetinin görünen hedefi olmuştur. Türkiye, demokratikleşme hedefiyle 1999'da Helsinki zirvesiyle başlayan ve özellikle AK Parti'nin 2002'de iktidara gelmesiyle hızlanan çok ciddi bir değişimden/dönüşümden

---

yapılabilmesi; bölgesel bir ekonomik kalkınma programının geliştirilmesi. Detaylı bilgi için bakınız: Y. Alataş, (26/05/2004). "AB Eşiğinde Kürt Sorunu Yazı Dizisi",**Radikal Gazetesi,** www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=117526;T. Z. Ekinci, (27/05/2004). "AB Eşiğinde Kürt Sorunu Yazı Dizisi", **Radikal Gazetesi,** www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=117574.

[302] H. Bozarslan, 2001, s. 865.

geçmektedir. Bu bağlamda, "çok kültürlülük", "temel hak ve özgürlükler" ile "farklılıkların bir arada yaşayabilmesi" gibi kavramlara yapılan vurgu, Güneydoğu meselesinin ele alınış biçiminde de, daha açık bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir.[303] Bu amaçla AK Parti Hükümeti 2009 yılı Temmuz ayında Güneydoğu meselesini tamamen çözmeyi amaçlayan bir proje hazırlamıştır. Bu proje hem Güneydoğu meselesini hem de terör sorununu demokratikleşme çerçevesinde çözmeyi kendisine hedef edinmiştir. "Demokratik Açılım" adı altında hazırlanan bu proje dönemin İç İşleri Bakanı Beşir Atalay'ın 30 Temmuz 2009'da yaptığı basın toplantısıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Bu toplantıda Demokratik Açılım'ın yol haritasını da açıklayan Atalay, projenin kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üç aşamadan oluşacağını ifade etmiştir.[304] Buna göre; **Kısa vadede:** Cezaevlerinde Kürtçe konuşma serbestliği, devlet dairelerinde Kürtçe bilen vatandaşların istihdam edilmesi, ilçe, köy ve mezra gibi yer isimlerinin Kürtçe veya diğer isimlerle değiştirilmesi, Kürtçe isim sorunlarının giderilmesi; **Orta vadede:** PKK'nın tasfiyesi, Türk Ceza Kanunu'nun 221. Maddesinin yeniden düzenlenmesi, işsizlik sorununa çözüm bulunması ve **Uzun vadede:** Anayasal değişiklik yapılarak, vatandaşlık kavramının yeniden tanımlanması, eğitim diline serbestlik getirilmesi, kültürel çeşitliliğin korunması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, Kürtçe yayınların önündeki engellerin tamamen kaldırılması, Kürtçe siyasi propaganda yasağının esnetilmesi amaçlanmıştır.[305]

[303] E. Efegil, "Türkiye'nin Yeni Terörle Mücadele Anlayışı Ve Türk Karar Vericilerinin Kürt Sorununa Yaklaşımları"**Ortadoğu Yıllığı 2008,** Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Küre Yayınları, İstanbul, 2010, s. 448
[304] Sabah, 13 Aralık 2009.
[305] E. Efegil, 2010, s. 457.

Projenin ortaya çıkmasına kadar, kültürel haklar ve sosyo-ekonomik girişimler gündemdeyken, Demokratik Açılım ile birlikte, Hükümet'in daha önce çekince gösterdiği anadilde eğitim, anayasal vatandaşlık gibi konularla ilgili yapılması gerekenler konuşulmaya başlanmıştır. Türkiye'de, her vatandaşın eşit haklara sahip olduğunu savunan AK Parti Hükümetleri, Kürtlere yönelik ayrımcılık yapıldığı, inkâr, ret ve asimilasyon politikalarının geçmiş hükümetler döneminde uygulandığını ancak kendilerinin inkâr, ret ve asimilasyon politikalarına son verdiklerini ileri sürmektedir. AK Parti Hükümetleri, Güneydoğu meselesine demokratikleşme bağlamında eksiklerin giderilmesi yönünde yaklaşmaktadır. Hükümetler, Demokratik Açılım Projesi'nden de anlaşılacağı gibi, etnik kimliklere, bireysel temelli kültürel hakların verilmesini savunmaktadırlar. Yeni ve "sivil" bir anayasa ihtiyacını vurgulayan AK Parti Hükümetleri, Anayasa'nın özgürlükleri kısıtlayan maddelerinin değiştirilmesini ve toplumu birarada tutacak ve herkesin kendisini bulabileceği bir anayasanın hazırlanması gerektiğini dile getirmektedirler.

Bununla birlikte hükümet bu süreçte PKK'nın etkisizleştirilmesini tamamen demokratik açılım projesinin başarısına bırakmamış aynı zamanda terörle mücadele politikasının kapsamını, PKK'nın zayıflatılmasına ilişkin bütün araçların harekete geçirilmesi olarak belirlemiştir. Söz konusu araçlar, diplomasi, askeri operasyon, PKK'yı mali kaynaklardan yoksun bırakmaya yönelik girişimler, katılımı ve desteği önlemek için af ile ilgili düzenlemeler olarak sıralanabilir.[306] Bu dönemde Hükümet, kültürel haklar konusuna da ağırlık vermiş; böylece PKK'nın kullandığı istismar alanlarını elinden almaya çalışmıştır. Bu çerçevede devlet görevlileri, bölgeye

[306] Sabah, 13 Aralık 2009.

yaptıkları ziyaretlerde, halka Kürtçe hitap etmeye başlamış, Kürtçe tiyatro oyunlarına izin verilmiş, Kürdoloji enstitülerinin kurulması, bölgede Kürtçe bilen devlet memurlarının görevlendirilmesi gibi konularda somut adımlar atılmıştır.[307]

Demokratik açılım sürecinde Hükümet, BDP'nin önerdiği demokratik özerklik talebini onaylamamakla birlikte, yerinden yönetimlerin güçlendirilmesine ve bölgeye yönelik sosyo-ekonomik tedbirlerin alınmasına önem vermiştir. Bu çerçevede, "5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadele'den Zarar Gören Vatandaşların Zararlarının Tazmin Edilmesi Hakkında Kanun"a dayanarak, Doğu ve Güneydoğu'da zarar gören vatandaşların mağduriyetlerinin giderilmesi, köyleri boşaltılan vatandaşların köylerine dönmelerinin sağlanması, bölgeler arasında ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme farklarını ortadan kaldıracak, geri kalmışlığın getirdiği işsizlik ve göç gibi sorunlarda rahatlama sağlayacak projelere (Konya Ovası Projesi, Doğu Anadolu Projesi ve Güneydoğu Anadolu Projesi) ağırlık vermiştir.[308] Demokratik Açılım Süreci'nin kısa vadeli bir proje olmadığını vurgulayan Hükümet, bu süreçte, Abdullah Öcalan'ı (ilk başlarda muhatap olarak kabul etmediğini açıklamakla birlikte) özellikle PKK'nın silah bırakması konusunda muhatap olarak kabul etmektedir.

Demokratik Açılım'ın işbirliğine dayalı ve hep birlikte yürütülecek, uzun bir süreç olduğunu vurgulayan AK Parti Hükümetleri, bu kapsamda siyasi partilerden ve sivil toplum örgütlerinden destek ve katkı istemiştir. Hükümete yakın bazı sivil toplum örgütlerinin ve BDP ile birlikte bazı küçük siyasi partilerin destek

[307] E. Efegil, 2010, s. 456.
[308] AK Parti, **Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci,** 2010, s. 16-80.

açıklamasına karşın Hükümet özellikle CHP ve MHP'den aradığı desteği bulamamıştır. Gerek CHP kanadından gerekse MHP kanadından projeye yönelik yapılan sert eleştiriler sonucunda kendisini savunmak durumunda kalan AK Parti Hükümetleri kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermek amacıyla "Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci" başlığı altında bir el kitabı hazırlamıştır. Kitapta, demokratik açılım projesine yöneltilen ve zihinleri kurcalayan sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır. Böylece, duyarlılık gösterilen konularda, kafa karışıklığının giderilmesi hedeflenmiştir.

Kitapta öncelikli olarak demokratik açılım projesi tanımlanarak projenin amacı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre sorunları görmemek, görmezden gelmek, sorunlardan yüz çevirmek, o sorunları ortadan kaldırmaz. Tam tersine sorunları büyük, kronik ve girift hale getirirek çözümü daha da zorlaştırır. Türkiye'de varolan birçok kronik mesele zamanında çözüm için mesai sarf edilemediği için çözümü zor bir yapıya kavuşmuştur. "Milli birlik ve kardeşlik projesi" adı verilen yeni süreç, işte bu uzun yıllardan beridir çözülemeyen, çözümü için çaba sarf edilmeyen meselelerin cesaretle çözümünü hedeflemektedir. Bu proje başta terör sorunu olmak üzere, tüm etnik grupların, mezhep gruplarının, azınlık gruplarının meselelerini ve ekonomik sorunları ele almayı, bu sorun alanlarında iyileştirmeler yapmayı ve sorunları en aza indirmeyi amaçlayan bir projedir. Kitapta projenin tanımı ve amacı açıklandıktan sonra özellikle projeye yöneltilen bazı eleştirilere cevap mahiyetinde sorular sorulmuş ve bunlara kısaca cevaplar verilmiştir. Üniter devlet yapısının bu proje sürecinde zarar göreceğine yönelik kuşkulara kitapta "üniter yapımız etrafında bir tartışma ya da 'Tek devlet, tek millet, tek vatan, tek bayrak' prensibinden taviz

verilmesi asla söz konusu değildir" denilerek üniter devlet yapısıyla ilgili herhangi bir tarışmanın içine girilemeyeceği ifade edilmektedir. Kitapta üzerinde durulan önemli bir diğer konu da anadil kullanımı ve anadilde eğitim konusudur. Buna göre Türkiye'nin resmi dili ve eğitim dili Türkçe'dir. Resmi dil ile anadil kavramları birbirine karıştırılmamalıdır. Resmi dil ile ilgili bir değişiklik hiç gündemde olmamış ve olmayacaktır. Eğitim dili olarak da Türkçe eğitim dili olarak kalmaya devam edecektir. Türkiye'de konuşulan anadillerin eğitim dili olarak kullanılmasına yönelik bir çalışma da mevcut değildir. Bununla birlikte bu dillerin kültürel faaliyetlerde kullanılmasının önündeki engellerin kaldırılması için gerekli düzenlemeler de yapılacaktır. Kitapta üzerinde durulan önemli bir konu da projenin dış kaynaklı olduğu yönündeki eleştirilere verilen yanıttır. Buna göre Demokratik Açılım Projesi'nin dış dayatmaların bir eseri olduğunu iddia edenler Türkiye'nin kendi meselelerini kendi gücü ve iradesiyle çözemeyeceğine inananlardır. Bu proje her yönüyle yerli ve milli bir projedir. Türkiye'nin menfaatleri ile diğer ülkelerin menfaatlerinin bazı konularda örtüşmesi, uluslararası camia ile birlikte bölgesel ve küresel bazı sorunlara çözüm bulmada çalışmak rasyonel bir politikadır. Yani Türkiye'nin çıkarları ile bölgesel ve küresel aktörlerin çıkarlarının kesişmesi bu projenin dış destekli ve bir dayatmanın ürünü olduğunu göstermez. Kitapta üzerinde durulan önemli diğer bir konu dademokratik açılım sürecinde muhataplık ve Öcalan'ın affı sorunudur. Buna göre busürecin muhatabı herhangi bir illegal örgüt değildir ve olmayacaktır. Bu sürecin muhatabı 72 milyon vatandaştır, tüm halktır. Abdullah Öcalan'ın affedilmesi veya yeniden yargılanması da kesinlikle söz konusu değildir. Böyle bir sürecin işletilmesi hukuken de söz konusu değildir.[309]

[309] AK Parti, **Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci,** 2010, s. 16-80.

2. TÜRKİYE- İSRAİL İLİŞKİLERİ

Türkiye-İsrail ilişkileri İsrail'in 1948'de kurulmasından kısa bir süre sonra başlamıştır. İlişkilerde zaman zaman yakınlaşmalar yaşanırken zaman zaman da soğumalar yaşanmıştır. İlişkilerin soğumasındaki en önemli etkenlerden biri Arap-İsrail savaşları ve bu savaşların altında yatan en önemli neden olan Filistin sorunudur. Bu açıdan Türkiye-İsrail ilişkilerinde önemli bir belirleyen olan Filistin sorununa kısaca değinmek iki ülke arasındaki ilişkilerin anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

2.1. Filistin Sorunu

Filistin Sorunu uzun zamandan beri Yahudilerin burayı kendilerine yurt edinme istekleri olmasına karşın temel olarak Birinci Dünya Savaşı esnasında somutluk kazanmış; II. Dünya Savaşı'ndan sonra İsrail'in kurulmasıyla birliktr ortaya çıkmış bir sorundur. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına katılmasından sonra İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya'sı aralarında yaptıkları gizli anlaşmalarla, Osmanlı'ya ait Ortadoğu topraklarını paylaşmışlardır. Bu anlaşmaların en bilineni ve Ortadoğu'yu ilgilendireni Sykes-Picot-Sazonov Anlaşmasıdır. Ancak Rusya'da Bolşevik Devriminin gerçekleşmesinden sonra Rusya'ya ayrılan kısımla ilgili olarak Savaş sonu düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu andlaşmaya göre Suriye, Lübnan ve Kilikya bölgelerini Fransa; Ürdün, Irak ve Kuzey Filistin'i İngiltere alacaktı. Filistin'in geriye kalan topraklarında uluslar arası bir rejim ve sınırları belli olmayan bir Arap devleti kurulacaktı.[310] Bununla birlikte İngiltere,

[310] M. A. Çakmak, **İki Dünya Savaşı Arasında Ortadoğu,** s. 1346. http://afakkulubu.org/wp-content/uploads/2014/03/ORTADO%C4%9EU-MAKALE-2.pdf

Avrupa ve özellikle ABD'de yaşayan Yahudilerin desteğini almak, onlar aracılığıyla ABD'yi yanına çekmek amacıyla Yahudilere savaş sonrası için bir yurt vaadinde bulunmuştur. Bu amaçla İngiltere, 2 Kasım 1917'de Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour tarafından "Balfour Deklerasyonu"[311] adıyla bilinen Filistin'de bir Yahudi Yurdu kurulmasını İngiliz Hükümetinin destekleyeceğinin ifade edildiği bir mektubu İngiltere'deki Siyonist Teşkilatları Federasyonu'nun Başkanı İngiliz Yahudisi Baron Lionel Walter Rothdchild'e göndermiştir. Bu deklarasyon ile birlikte ilk defa bölgede Yahudi Devleti'nin kuruluş süreci, büyük bir devletin hazırladığı resmi belgeyle somut bir adıma dönüşmüştür. Bu deklerasyon sonrası Filistin'e yoğun bir Yahudi göçü yaşanmaya başlamıştır. Yaşanmaya başlanan bu yoğun göç durumu Arap-Yahudi çatışmasının başlamasını da beraberinde getirmiştir. Bu çatışmaların altında yatan temel amaç Yahudiler açısından yurt kurmanın ötesinde devlet kurma çabaları olurken, Filistinli Araplar açısından ise Balfour deklarasyonunu etkisiz kılma ve Yahudilerin devlet kurmalarını engelleme çabaları olmuştur. Bu amaçla Yahudiler daha fazla göç için uğraşırken Filistinli Araplar da nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturduklarından yola çıkarak devlet kurmak için

[311] Balfour Deklarasyonu: İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi yurdu kurma politikasında Londra'daki Siyonist sözcüsü Hayim Weizmann önemli bir rol oynamıştır. İkna edici ve ısrarcı bir hatip olan Weizmann, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Siyonizm sorununu İngiliz kabinesinin gündeminde tutmayı başarmış, kabinenin Siyonizmin İngiltere'nin imparatorluk çıkarlarına hizmet edebilme potansiyeli olduğuna inanması kendisine çok yardımcı olmuştur. Çünkü İngiltere'nin Filistin'de Yahudi yerleşimini desteklemesi, bölgede İngiliz varlığını gerektirecek ve böylece Fransa'yı çok önemli Süveyş Kanal bölgesine komşu topraklardan uzak tutacaktı. İngiltere dış işleri bakanı Arthur Balfour tarafından İngiliz Yahudileri arasındaki en parlak isme hitap eden 02 Kasım 1917 tarihli mektubu şöyledir. "Sayın Lord Rotschild, Yahudi Siyonist emellerine bir sempati deklarasyonu olan aşağıdaki bildirinin, kabine tarafından onaylandığını krallık hükümeti adına bildirmekten büyük mutluluk duymaktayım: "Krallık hükümeti Filistin'de Yahudi halkı için bir milli yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır. Filistin'deki Yahudi olmayan toplumların sivil ve dini haklarına, ya da başka ülkelerde yaşayan Yahudilerin hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şey yapılmayacağı kabul edilmektedir." Bu deklarasyonu Siyonist Federasyonun dikkatine sunmanızı rica ederim." Ayrıntılı bilgi için bakınız: W. L. Cleveland, **Modern Ortadoğu Tarihi,** Çev: Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, Birinci Basım, İstanbul, Haziran 2008, s. 270-271; D. Fromkin**, Barışa son veren Barış, Modern Ortadoğu nasıl yaratıldı? 1914-1922,** Çev: Mehmet Harmancı, Epsilon Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, Ekim 2004, s. 257; T. Yılmaz, **Uluslararası Politikada Ortadoğu, Birinci Dünya Savaşından 2000'e,** Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2004, ss. 37-40.

çaba harcamışlardır.[312]Bu dönemde başlıca Arap- Yahudi çatışmaları 1920, 1921, 1929, 1936, 1939 yıllarında gerçekleşmiştir.[313] Filistin Arapları bir yandan İngiliz yönetimine bir yandan da Yahudilere karşı direndiği bu çatışmalarda tam bir birlik içerisinde hareket edememişlerdir. Filistinliler direnirken Araplıktan ziyade Müslüman kimlikleriyle ön plana çıkmışlardır.[314]

II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya'da Nazilerin Yahudilere karşı aldıkları tavır Batı'da bir Yahudi devleti kurma fikrini desteklemiştir. II. Dünya Savaş'ından sonra bu bölgeyi elinde bulunduran İngiltere buradan ayrılmak gereği duymuş ancak daha ayrılmadan öteden beri devam eden Yahudilerle Müslüman Araplar arasındaki gerginlik çatışma durumunu almıştır. Ortaya çıkan çatışmalar sonucunda bu bölge çözülmesi gereken bir "sorun"[315]halini almıştır. Sorunu tek başına çözemeyeceğini düşünen İngiltere sorunun çözüm yeri olarak Birleşmiş Milletler(BM)'i görmüş ve BM'ye sorunun çözümü için başvurmuştur. BM birçok defa bu konuyu görüşmek üzere toplantılar düzenlemiş ancak tarafların anlaşamaması ve büyük devletlerin de çıkarlarının çatışması üzerine bu toplantılarda bir karara varılamamıştır. İngiltere'nin bu sorunu çözüme kavuşturmak ve Filistin'den çekilmeyi ısrarlı bir şekilde talep etmesi üzerine BM bünyesinde "Birleşmiş Milletler Filistin Özerk Komitesi"

[312] A. F. Ghannam, **Filistin Sorunu ve Hacı Emin El-Hüseyni,** Mimar Sinan Ünivrsitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 53.
[313] W. Hollstein, **Filistin Sorunu, Filistin Çatışmasının Sosyal Tarihi,**Yücel Yayınları, 1975 s. 24.
[314]A. Öner, **Dünden Bugüne Filistin,** Ekin Yayınları, İstanbul, 2006.

[315] Cleveland'a göre, 1200 yıldır Arap çoğunluğun yaşadığı bir toprak parçası, üçüncü bir tarafın (İngiltere) inisiyatifiyle, çoğunluğu Doğu Avrupa'da yaşayan başka bir halka (uluslararası Yahudi topluluğu) milli yurt olarak vaat edilmişti. Doğu Avrupalı Yahudilerin yaşadığı sıkıntılı hayat, aralarındaki Siyonistleri İngiltere'yi sözünü tutmaya ve Filistin'de bir Yahudi milli yurdu kurmaya mecbur etmişti; buna karşılık Filistin'in yerleşik Arap halkı kendi yurdunun bir Yahudi devletine dönüştürülmesine karşı çıkmış ve elinden geldiğince buna direnmiştir. Filistin sorununun kökeninde Siyonistlerin Filistinli Arapların yaşadıkları topraklar üzerinde hak iddia etmeleri yatmaktadır. W. L. Cleveland, 2008, s. 266.

(UNSCOP) 28 Nisan 1947'de kurulmuştur. Komite, İngiliz mandasının en kısa zamanda sona ermesi ve BM himayesi altında bir geçiş döneminden sonra Filistin'e bağımsızlık verilmesi konusunda ittifakla karara vardıktan sonra bağımsızlığın şekli üzerinde uzlaşamamıştır. Yedi üye Filistin'in Arap ve Museviler arasında taksimini ve iki ayrı devlet kurulmasını, bunların ekonomik birlik teşkil etmelerini, Kudüs şehrinin BM vesayetine konmasını teklif ederken, üç üye devlet (İran, Hindistan, Yugoslavya) Arapların ekseriyette olacakları tek bir devlet kurulması görüşünü ileri sürmüşlerdir. Avustralya her iki teklif için de çekimser oy kullanmıştır. Genel Kurul çekişmeli geçen bir genel görüşmeden sonra 29 Kasım 1947 günü 33 lehte, 13 aleyhte ve 10 çekimser oyla taksim planını kabul etmiştir. Oylamaya geçilmeden yapılan son konuşmalarda Museviler taksim planının, her ne kadar kendilerine kalacak arazi Balfour Deklarasyonu ile öngörülenin ancak sekizde biriyse de, kabul edeceklerini, Araplar ise taksimi hiçbir şekilde kabul etmeyeceklerini beyan etmişlerdir. Oylama neticesi alındıktan sonra, Suriye, Lübnan, Irak, Suudi Arabistan, Yemen ve Mısır temsilcileri toplantı salonunu terk ederek bu kararı kabul etmediklerini belli etmişlerdir.[316] Arapların BM Genel Kurulunda alınan taksim kararına karşı çıkmalarının en önemli nedeni "nüfusun üçte birini oluşturmalarına ve toprağın ancak %7'sine sahipolmalarına rağmen iyi toprakların çoğunu da kapsamak üzere, Filistintopraklarının %56'sının kurulacak Yahudi devletine"[317] bırakılmış olmasıdır.

[316]Türkiye de Afganistan, Küba, Mısır, Yunanistan, Hindistan, İran, Irak, Lübnan, Pakistan, Suudi Arabistan, Suriye ve Yemen ile birlikte karara aleyhte oy veren devletler arasında yer almıştır. Detaylı bilgi için bakınız: K. Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası, 1939'dan Günümüze Kadar,** AÜ. SBF ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara, 1983, s. 301.

[317] T. Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi,** Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 224; F. Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Basım, Ankara, 1991, s. 89.

15 Mayıs 1948'de İngiltere'nin Filistin'de manda yönetimine son verdiğini açıklaması üzerine aynı gün Davit Ben Gurion, Tel Aviv Müzesi'nde İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Aynı gün içinde ABD, iki gün sonra da Sovyetler Birliği İsrail devletini tanıdıklarını açıklamışlardır. İsrail Devleti'nin ilanı Arap devletleri ile İsrail arasında bir dizi savaşın yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. İlk savaş devletin ilanını takip eden gün gerçekleşmiştir. BM tarafından alınan taksim kararını baştan beri reddeden Filistinli Araplar ve Arap devletleri İsrail Devleti'nin ilanından sonra bu devleti tanımadıklarını açıklamışlar ve ilandan bir gün sonra, yani 16 Mayıs 1948'de beş Arap Devleti; Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak, İsrail'e savaş ilan etmişlerdir. İsrail, Batılı güçler ve Sovyetler Birliği'nden aldığı destekle kısa zamanda savaşta üstünlüğü ele geçirmiş ve savaşı kazanmıştır. Savaş sonunda İsrail, 1947 Taksim Planı ile kazandığı %52'lik Filistin toprağını %78'e çıkarmıştır. Savaşın bitmesinde BM önemli rol oynamıştır. Çünkü hiçbir Arap ülkesi İsrail'le doğrudan görüşme yapmak ve İsrail'i fiilen tanımak istememiştir.[318]

Araplarla İsrail arasındaki ikinci savaş ise 1956'da Süveyş kanalı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Mısır-Fransız ortaklığı ile kurulan ve 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı, Mısır'ın hisselerini İngiltere'ye devretmesi sonucu, Fransız-İngiliz ortaklığı ile işletilmeye başlanmıştır.[319] Stratejik açıdan küresel bir önemi olan Süveyş Kanalı'nın 1956 yılındaCemal Abdülnasır tarafından millileştirilmesi ile Süveyş

[318] A. Goldschmıdt Jr- L. Davitson , a.g.e, s. 388. Akt: A. A. Gökdemir, **Filistin Sorunu Çerçevesinde Türk Dış Politikasının Ortadoğu Yaklaşımı ve Türkiye'nin İsrail İlişkilerinin Analizi,** Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 200, s. 22.

[319]O. Ogen, "The Economic Lifeline of British Global Empire: A Reconsideration of The Historical Dynamics of The Suez Canal, 1869-1956,"**The Journal of International SocialResearch,** Vol. 1, No. 5, Fall 2008, s. 529. Akt: Ç. Çakmakçı, **İnşacılık Kuramı Bağlamında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin Sorununa Yaklaşımı: 2002-2012,** Atılım Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 70.

Krizi [320] ortaya çıkmıştır. Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi ile bölgedeki çıkarlarının tehlikeye girdiğini düşünen İngiltere ve Fransa, İsrail'in de dâhil olduğu bir plan çerçevesinde, Mısır'a karşı askeri müdahale kararı almıştır. İngiltere ve Fransa, yapılacak ilk askeri müdahaleye doğrudan katılmayı tercih etmemiş, Arap ülkeleri ile sorunlu olan İsrail'i kullanmışlardır ki, bu tercih İsrail'in de çıkarına olmuştur. [321] Ayrıca İngiltere ve Fransa, İsrail'in saldırısından sonra bölgeye yapılacak müdahalenin bu şekilde meşru olacağına kanaat getirmişlerdir. İsrail ise bölgede gücünü arttırmak, Arap yükselişinin önüne geçmek ve kanalın millileştirilmesi sonrası İsrail'e giden gemilerin engellenebileceği kaygısıyla askeri müdahaleye dâhil olmuştur.[322]

Mısır'a yapılan İsrail askeri müdahalesi başlayan savaş Mısır'ın yenilmesiyle sonuçlanmıştır. İngiltere ve Fransa ise plan doğrultusunda her iki devlete de"ültimatom vererek birliklerin Kanal'dan onar millik bir alandan çekilmesini"[323] istemiştir. İsrail verilen ültimatoma uyacağını bildirmiş ancak Mısır bu ültimatoma karşı çıkmıştır. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, askeri kuvvetlerini Mısır'a karşı harekete geçirmişlerdir. Mısır'ın da saldırıya karşılık vermesiyle askeri müdahale

[320]Süveyş Krizi'nin görünürdeki nedeni, ABD, İngiltere ve DünyaBankası'nın oluşturacağı fon ile yapılması öngörülen Asvan Barajı'na, anılandevletler ve Dünya Bankası tarafından yardımın yapılmayacağının bildirilmesiolmuştur.ABD, Mısır'ın uluslararası politikada takındığı tutumları dikkate alarakyardımın yapılmasına karşı çıkmıştır. Asvan Barajı'nayapılacak yardımın iptal edilmesi kararı, Mısır'ın Batı karşıtı tutumunugüçlendirmiş ve Nasır karara tepki olarak 26 Temmuz 1956 tarihinde SüveyşKanalı'nı işleten İngiliz-Fransız şirketini millileştirdiğini ilan etmiştir.ABD öncülüğünde yardımın iptaledilmesinin nedenleri Mısır'ın Çin halk Cumhuriyeti'ni tanıması, ABDKongresi'nde İsrail lobisinin de desteğe karşı çıkışı ve güneyli Kongreüyelerinin Mısır'ın artan keten üretiminin kendi üretimlerine zarar vereceğinden duydukları endişe olarak belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Z. Yıldırım, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Orta Doğu Politikası,"**Dünya Jeopolitiğinde Türkiye,**(içinde) (Ed.) Hasret Çomak, Hiperlink Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2011, s. 595; Ç. Çakmakçı 2014.

[321]J. J. Rothwell,"Eisenhower, Eden and the Anglo-American 'Special Relationship' During the Suez Crisis," **Department of State Bulletin,** 1957, s. 12. Akt: Ç. Çakmakçı, 2014, s.71.

[322]R. McDermott, **Risk-Taking in International Politics: Prospect Theory in American Foreign Policy,** The University of Michigan Press, 1998, s. 147. Ç. Çakmakçı, 2014, s. 71.

[323]S. Türkman, **ABD, Orta Doğu ve Türkiye,** Nobel Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 2007 s. 240.

savaş halini almıştır. Bu durumdanrahatsızlık duyan SSCB, plana dâhil olan devletleri uyararakOrtadoğu'daki varlığını hissettirmeye başlamıştır. SSCB'nin, Süveyş Krizi'neÜçüncü Dünya Savaşı tehdidi ile yaklaşımı üzerine ABD, İngiltere veFransa'nın askeri müdahaleye son vermesi için baskılarını arttırmıştır.[324] Bunun üzerine İsrail, 6 Kasım 1956 tarihinde ABD ve BM'nin girişimleri sonucu geri çekilmek zorunda kalırken, 3 Aralık 1956 tarihinde de İngiltere ve Fransa geri çekilmişlerdir.[325]

Arap Devletleri ile İsrail arasındaki üçüncü savaş ise "Altı Gün Savaşı" olarak bilinen 1967 savaşıdır. Altı Gün Savaşı, İsrail'in Ürdün'e saldırmasıyla başlamış ve altı gün içerisinde Golan Tepeleri, Sina Yarımadası, Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ün işgali ile sonuçlanmıştır. Bunun sonucunda İsrail denetimindeki Arap nüfusunda artış yaşanmış ve bölgedeki Arap milliyetçiliği artarak devam etmiştir.[326] İsrail'e yönelik en önemli karar savaş sonrasında Arap liderlerinin bir araya geldiği Hartum'daki Arap Zirvesi'nde alınmıştır. Buna göre Arap devletleri İsrail'e yönelik yeni tutumlarını, "İsrail'i tanımama, İsrail ile görüşmeme ve İsrail ile barış yapmama" [327] olarak belirlemişlerdir. Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail işgallerine karşı yükselen uluslararası kamuoyunun da etkisiyle BM Güvenlik Konseyi Filistin Sorunu hakkında BM bağlamında alınan kararlardan en önemlilerinden birisi olan ve bu tarihten sonra Filistin Sorunu'na yönelik çözüm planlarında temel alınan ve sık sık atıfta bulunulan "242 Sayılı Kararı'nı" almıştır. 9

[324]F. Fukuyama, "Soviet Threats to Intervene In the Middle East 1956-1973,"**A Series In International Security and Arms Control,** The Rand Corporation Press, June 1980, s. 6. Akt: Çağatay Çakmakçı, 2014, s. 71.
[325]M. Scout-Baumann, **Access to History: Crisis in the Middle East-Israel and the Arab States (1945-2007),** Hodder Education Press, 2009, s. 43. Akt: Ç. Çakmakçı, 2014, s. 72.
[326]B. Süer, A. Ömür Atmaca, a.g.e., s. 44.
[327]B. Süer, A. Ömür Atmaca, a.g.e., s. 44.

Kasım- 22 Kasım arasında BM bünyesinde yapılan yedi toplantı sonunda Arap, Üçüncü Dünya ve Sosyalist Bloğun desteklediği tasarıyla sorunun çözümünün temel öncülünün İsrail'in işgal ettiği yerlerden geri çekilmesi olduğu kararlaştırılmıştır.[328] BM Güvenlik Konseyi, 242 sayılı kararıyla İsrail'in 1967 yılından önceki sınırlarına çekilmesini öngörmüştür. Bu bağlamda 242 sayılı karar ile bölgedeki devletlerin egemenlik haklarının ve toprak bütünlüğünün korunması amaçlanmıştır.[329]

İsrail, BM tarafından alınan "242 sayılı karar"ın gereklerini yerine getirmemiş, işgal ettiği topraklardan geri çekilmemiştir. Bunun üzerine dördüncü Arap-İsrail savaşı 1973'te patlak vermiştir. 6 Ekim 1973'te Yom Kipur (Büyük Oruç) günü Suriye ve Mısır ordularının İsrail'e karşı saldırıya geçmeleriyle başlayan savaşta[330] Arap devletlerinin amacı diğer savaşlardan farklı olarak 1967 Savaşı'nın sonuçlarını ortadan kaldırmaktır. Bu savaş süresince ABD'nin İsrail'e, Sovyetler Birliği'nin de Arap devletlerine giderek artan oranda silah vermeleri sonucunda ABD-Sovyet ilişkileri de gerginleşmiştir. Savaşın giderek Doğu-Batı çatışmasına dönüşmesi ihtimali karşısında, BM Güvenlik Konseyi 22 Ekim 1973'te 338 sayılı kararı kabul ederek ateşkes ilan etmiştir. 338 sayılı karar, 1973 Ortadoğu Savaşı'nda acil ateşkes isterken 242 sayılı kararın bütün yönleri ile derhal uygulanması çağrısında bulunuyordu.[331]Bu savaş ve savaş sonu yapılan andlaşmalarla[332] Mısır ve Suriye Altı

[328] B. Aras, a.g.e., s. 25.
[329]Ö. Özkoç, "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu," **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Vol. 64, No. 3, s. 174.
[330] Y. Basalel, **Yahudi Tarihi,** Gözlem Gazetecilik ve Basın Yayın A.Ş. İstanbul, 2000 s 125
[331] M. Koç Bileydi, **İsrail Devleti'nin Kuruluşu,**Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 188-189.
[332] ABD, İsrail ile Mısır arasında 1973 Savaşı'nı sonlandıran mütarekenin imzalanmasının ardından, Dışişleri Bakanı Henry Kissenger'ın mekik diplomasisi aracılığıyla, İsrail'in işgal ettiği topraklardan adım adım çekilmesini sağlamaya çalışmıştır. Kissinger'ın arabuluculuğu sonucunda Mısır ile İsrail arasında 18 Ocak 1974 tarihinde Sina I ve 1 Eylül 1975 tarihinde Sina II Andlaşmaları imzalanmıştır. Andlaşmalar ile Süveyş Kanalı, Sina'da bulunan ve stratejik önemi olan Milta ve Gidi geçitleri ve Abu Rudais petrol kuyuları Mısır'ın kontrolüne geçmiştir. Mısır ile yapılan andlaşmanın ardından

Gün Savaşı ile kaybettikleri toprakların bir kısmını geri almayı başarırken, İsrail'in bir Arap devleti tarafından tanınması andlaşma'nın en önemli sonucu olmuştur.[333] Andlaşmalar tarafların aralarındaki ateşkesi sürdürmelerini sağlamış, İsrail ile Mısır ve Suriye arasında BM Barış Gücü'nün yerleştirildiği tampon bölgeler güvenliğe katkıda bulunmuştur.[334] Yapılan Andlaşmalara bağlı olarak gelişen süreçte Arap devletleri arasında bölünmeler de yaşanmıştır. Bu bağlamda diğer Arap devletleri Andlaşma'yı tanımazken, Mısır'a karşı cephe almaya başlamışlardır. Mısır'ın Arap Ligi (the League of Arab States)'ndeki üyeliği askıya alınırken, Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü (OAPEC) üyeliğinden de çıkarılmıştır.[335]

1987'de Filistin-İsrail çatışmasında çok önemli bir olay olan "İntifada" hareketi meydana gelmiştir. Bu durum tüm dünyanın ilgisini Filistin sorununa çekmeyi başarmıştır. 8 Aralık 1987'de bir İsrail kamyonunun Filistinlileri taşıyan vagonlara çarpması sonucu ölen Filistinlilerin iki gün önce Gazze'de öldürülen bir Yahudi'nin intikamı için öldürüldükleri söylentilerinin çıkması, 9 Aralık tarihinde bir grup Filistinlinin protestolarına neden olmuştur. İsrailli askerlerin grubun üzerine ateş açması ve Filistinlilerin buna taş ile karşılık vermeleri sonucu başlayan olaylar, kısa sürede Arapçada silkinme anlamına gelen İntifada hareketine dönüşmüştür.[336] İntifadanın başlamasından bir yıl sonra 1988'de Cezayir'de toplanan FKÖ, Filistin Ulusal Konseyi 1948 bölünme sınırlarını esas alan ve başkenti Kudüs olan sürgünde

---

Suriye ile de müzakere sürecine giren Kissinger, Suriye ile İsrail arasında 31 Mayıs 1974 tarihinde Geri Çekilme Andlaşması'nın imzalanmasını sağlamıştır. Andlaşmaya göre İsrail 1967 yılında işgal ettiği Golan Tepeleri'nde bulunan Kunietra'nın gerisine çekilmiş ve Suriye-İsrail sınırına Birleşmiş Milletler birliklerinin konuşlandırılmasını kabul etmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: T. Arı, a.g.e, s. 370; B. Süer, A. Ömür Atmaca, a.g.e. ss. 50-51.

[333] Ç. Çakmakçı, 2014, s. 75.

[334] T. Arı, a.g.e, s. 374.

[335] E. E. Hertz, "Mandate for Palestine: The Legal aspect of Jewish rights to a National Home in Palestine,"**Myths and Facts,** 2007, s. 2. Akt: Ç. Çakmakçı, 2014, s. 75.

[336] B. Aras, a.g.e., s, 52

bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulduğunu açıklarken, geçici Filistin hükümetinin devlet başkanının FKÖ Genel Sekreteri ve Yürütme Komitesi Başkanı Yaser Arafat olduğu açıklanmıştır.[337] 15 Kasım 1988 tarihli FKÖ toplantısında alınan bazı kararlar sonrasında Filistin-İsrail çatışmasıyla ilgili önemli bir dönüm noktasının başlangıcı ortaya çıkmıştır. FKÖ aldığı kararla silahlı mücadeleden vazgeçmiş diplomasi yoluyla soruna çözüm arayışı getirme kararı almıştır. 13 Aralık 1988'de de Yaser Arafat, Cenevre'deki BM Genel Kurul toplantısında 242 sayılı güvenlik kararını ve İsrail'in yaşama hakkını tanıdığını söyleyerek barış için çok önemli bir adım atmıştır.[338]

FKÖ'nün barış yanlısı bu tutumu uluslararası barış çabalarının yoğunlaşmasını da beraberinde getirmiştir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında dünya siyasetinde ağırlığını arttırması ve Filistin sorunu konusunda barış çabalarını organize etmeye çalışması, bölge ülkeleri ve sorunun muhatabı konumunda bulunan Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan dahil bir çok Arap ülkesinin desteğini de almıştır. Bu destekle birlikte Arap-İsrail arasındaki çatışmaların bitmesi ve barışın sağlanması adına atılan en önemli adım, 1991 Ekim ayında ABD ve SSCB'nin ortak evsahipliğinde Madrid'de başlayan Ortadoğu Barışı Konferansı olmuştur. Konferansa İsrail, Suriye, Lübnan, FKÖ ve Ürdün katılmıştır. Konferansın temel amacı, BM Genel Kurulu'nun 242 ve 338 sayılı kararları çerçevesinde İsrail'in işgal ettiği toprakları tahliye etmesi karşılığında Suriye, Lübnan, FKÖ ve Ürdün'ün İsrail'i tanıması ve taraflar arasında barış tesis edilmesi olarak belirlenmiştir.[339] 22 ay süren görüşmelerden somut bir netice alınamamasına rağmen, bu görüşmeler Oslo barış sürecine giden yolda önemli

[337] T. Arı, a.g.e., s. 459.
[338] T. Yılmaz, **Uluslar arası Politikada Ortadoğu,** Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s 269
[339] A. Ali Gökdemir, 2009, s.30.

bir zemin oluşturmuştur. Madrid görüşmelerinden somut bir sonucun çıkmaması üzerine Filistin-İsrail tarafların arasında barış çabaları 1993'te FKÖ ile İsrail arasında Oslo süreci olarak bilinen gizli görüşmelerle yeniden başlamıştır. Mektup teatisi şeklinde başlayan görüşmeler 9 Eylül 1993'te tarafların birbirlerini tanımalarıyla sonuçlanmış ve taraflar 13 Ekim 1993'te Washington'da Prensipler Deklarasyonunu imzalamıştır. Söz konusu deklarasyona göre taraflar, öncelikle Gazze ve Eriha'da Filistin Özerk Yönetiminin kurulması, daha sonra Batı Şeria'nın diğer bölgelerini de içerecek şekilde özerk yönetimin genişletilmesi konusunda mutabakat sağlamışlardır.[340] Oslo süreci hükümlerine uygun olarak Gazze Şeridi ve Eriha'da Filistin Özerk Yönetiminin kurulmasını düzenleyen Kahire Antlaşması, İsrail ile FKÖ arasında 4 Mayıs 1994'te imzalanmıştır. 28 Eylül 1995'te imzalanan geçici antlaşma ile Filistin otonomisinin sınırları genişletilmiş ve 20 Ocak 1996'da seçimlerin yapılması kararlaştırılmıştır.[341]

Sorununu çözümü için tarafların biraraya geldiği bir diğer önemli görüşme yine ABD'nin öncülüğünde ve evsahipliğinde yapılan Camp David görüşmeleridir. İsrail ile Filistin arasında ABD'de 11-24 Temmuz 2000'de Camp David'de[342] yapılan görüşmelerde, İsrail, bağımsız Filistin Devleti'nin kurulması ve Batı Şeria'dan çekilmesi için Kudüs'ten çekilmeme şartını öne sürerken; Arafat liderliğindeki Filistin yönetimi ise Filistin'in başkentinin Doğu Kudüs olduğu kararından geri adım atmamıştır. Bu uyuşmazlıkla beraber özellikle İsrail'in, kurulacak olan Filistin Devleti'nin tarafsız ve silahsız olmasını istemesi ve Filistinli mültecilerin eve dönüşleri konusunda taviz vermemesi de Camp David sürecinin sonuçsuz kalmasına

[340] A. Ali Gökdemir, 2009, s.30.
[341] B. Aras, a.g.e., s 107
[342] Ayrıntılı bilgi için, E. Sait, **Yeni Binyılda Filistin Sorunu,** Aram Yayıncılık, İstanbul, 2002.

neden olmuştur.[343] 2000 yılının başlarında uluslararası toplumun da desteğiyle Filistin sorununun çözümü konusunda barış çabaları sürerken Ariel Şaron'un Harem-i Şerif'i bin civarında güvenlik gücü eşliğinde 28 Eylül 2000 tarihinde ziyaret etmesi[344] II. İntifada'nın fitilini ateşlemiş ve çok kısa bir süre sonra Hamas ve İslami Cihad üyelerinin öncülüğünde El-Aksa İntifadası (İkinci İntifada) olarak bilinen Filistin direnişi tekrar başlamıştır.[345]

El-Aksa İntifadası ile başlayan Filistin-İsrail çatışması yaklaşık üç yıl sürmüş ve büyük çoğunluğu Filistinli olmak üzere yaklaşık beş bin insanın ölümüne yol açmıştır. Taraflar arasındaki çatışmayı sona erdirmek amacıyla 8 Şubat 2003 tarihinde ABD, Mısır ve Ürdün'ün girişimiyle Şarm-El Şeyh Zirvesi düzenlenmiş ve bu zirve sonunda El-Aksa İntifadası resmen sona ermiştir.[346] El-Aksa İntifadası'ndan sonra Filistin ile İsrail arasında barışın tesisi 16 Mart 2003 tarihinde yapılan Atlantik Zirvesi'nde ele alınmış ve bu zirvede her iki toplumun barış içinde yaşayacağı iki devletli bir çözüm önerisi getirilmiştir.[347] Daha sonra Ortadoğu Dörtlüsü olarak da ifade edilen ABD, Rusya, AB ve BM öncülüğünde birtakım çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar Yol Haritası (2003) olarak adlandırılmıştır. Yol Haritası, Ortadoğu

[343] M. Koç Bileydi, 2006. s. 245.
[344]Yahudiler için de kutsal bir yer olarak bilinen Harem-i Şerif, Yahudiler tarafından Dağ Tapınağı olarak adlandırılmıştır. Şaron buna dayanarak Yahudilerin de kendi kutsal mekanlarını gezmelerinin doğal bir hak olduğunu vurgulamıştır. Buna karşılık Sharon'un Harem-i Şerif'i ziyaret edeceği haberi Filistinliler arasında tepkilere yol açmıştır. Ziyaret günü İsrail güvenlik güçleri ile Filistinliler arasında çatışmalar yaşanmıştır. El-Aksa İntifadası'nın devam ettiği sırada İsrail'de yapılan seçimler sonucu Harem-i Şerif ziyareti ile amacına ulaşan Likud Partisi Genel Başkanı Ariel Şaron seçimleri kazanarak başbakan olmuştur. Ariel Şaron'un başbakan olmasının ardından 2002 yılında Yaser Arafat'ın karargahının da bulunduğu Ramallah, Nablus, Cenin ve Beytüllahim İsrail askerleri tarafından abluka altına alınmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: W. L. Cleveland, 2008, s. 563. T. Yılmaz, 2004, s. 340.
[345]Y. Boran, **El-Fetih, Hamas, Hizbullah: Ortadoğu'da Direniş,** Siyah Beyaz Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2011, s. 144.
[346]Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, **"İntifada ve Barışa Doğru Yeni Adımlar: 1987-2003,"** http://www.unicankara.org.tr/filistin/5.html
[347]T.C. Dışişleri Bakanlığı, **"FUY´da Başbakan Atanması,"** No: 43, 20 Mart 2003, http://www.mfa.gov.tr/ no_43---20-mart-2003_-fuy_da-basbakan-atanmasi.tr.mfa

Barış Süreci kapsamında yapılan diğer anlaşmalar gibi Filistin ile İsrail arasında yaşanan çatışmayı sona erdirmeyi, ihtilaflı konular üzerinde uzlaşma sağlayarak çözüme kavuşturmayı ve nihai hedef olarak BM'nin 242 ve 338 sayılı kararlarına uygun olarak Filistin Devleti'nin kurulmasını hedeflemektedir.Yol Haritası'nda hedeflenen amaçlar gerçekleşmemiş ve İsrail 2004 yılında Gazze Şeridi'nde bulunan Refah mülteci kampına yönelik Gökkuşağı Operasyonu'nu başlatmıştır. İsrail'in Filistin topraklarına yapmış olduğu operasyonlar sonucunda Filistin siyasetinde de önemli gelişmeler yaşanmış ve 2006 yılında yapılan Filistin genel seçimlerini Hamas kazanmıştır. Filistin hükümetini kuran Hamas özellikle İsrail ve ABD başta olmak üzere Batılı devletler tarafından silahlı unsurlarını terk etmedikçe meşru bir muhatap olarak kabul edilmeme tehdidi ile karşılaşmıştır. Hamas ise Silahlı unsurlarını bırakmamakta ısrar etmiş ve bunun üzerine İsrail ve Batılı ülkeler Hamas'ı meşru bir aktör olarak tanımamış ve Hamas'ı uluslararası alanda politik bir aktör olarak muhatap almama yoluna gitmişlerdir. Öte yandan Hamas'ın seçim zaferi, Hamas'ı Filistin siyasetinde söz söyleyen temel aktörlerden birisi konumuna getirmiştir. Bu durum Filistin siyasetinde diğer temel actor olan FKÖ'nün Filisinlilerin şimdiye kadarki tek temsilcileri olma konumunu sarsmış ve FKÖ, Hamas'la siyasi bir rekabete girmiştir. Filistin'e bağış yapan ülkelerin yardımlarını Filistin Ulusal Yönetimi Başkanlığı vasıtasıyla yapmaya başlamaları, taraflar arasındaki anlaşmazlıkların daha da artmasına neden olmuştur.[348] Hamas-El Fetih çekişmesi 2007 yılında Gazze Şeridi ve Batı Şeria olmak üzere Filistin'in iki ayrı siyasi yönetime ayrılmasına neden olmuştur. Hamas, Gazze Şeridi'ndeki yönetimi sağladıktan sonra yaptığı açıklamada "Gazze'yi, önce İsraillilerden, şimdi

[348]A. Hamdi Topal, "27 Aralık 2008-18 Ocak 2009 Gazze Saldırısı ve Uluslararası Ceza Hukuku, "**Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** C. XII, Y. 2008, Sayı: 1-2, 3 Numaralı Dipnot, s.1093.

işbirlikçilerinden özgürlüğüne kavuşturduk"[349] diyerek El-Fetih yönetiminin ABD-İsrail ekseninde olduğunu belirtmiştir.

Filistin'in Batı Şeria kısmında da olsa El-Fetih'in iktidara gelmesi Batılı güçler tarafından Filistin'in meşru hükümeti olarak tanınması için yeterli görülmüştür. El-Fetih'in tekrar Filistin hükümetini kurmasıyla 2007 yılında İsrail'le yeniden barış görüşmeleri başlamıştır. 2007 yılında ABD'nin öncülüğünde Filistin yönetimi ile İsrail arasında Annapolis görüşmeleri başlamıştır. Filistin ve İsrail arasında çatışmaların sona erdirilmesi ve Yol Haritası'nın devamını sağlamak amacıyla yapılan Annapolis görüşmelerinde "barış ve güvenlik içinde yan yana yaşayacak iki devlet hedefi doğrultusunda"[350] barış müzakerelerine devam edilmesi kararı alınmış, ancak herhangi bir somut adım atılmamıştır.[351] Annapolis görüşmelerinin ardından Filistin devletinin kurulmasının ekonomik açıdan desteklenmesi adına Fransa'da Filistin Bağışçılar Konferansı yapılmıştır. Konferansa 68 ülkenin temsilcilerinin yanı sıra BM, Arap Birliği, İKÖ, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Arap Kalkınma Fonu gibi önde gelen uluslararası örgütlerin temsilcileri de katılmıştır.[352]

Bu arada İsrail, bir taraftan El-Fetih hükümetini Filistin'in meşru yönetimi olarak kabul edip barış görüşmeleri yürütürken, öbür taraftan Gazze'de yönetimi elinde bulunduran Hamas'a karşı ise baskılarını giderek arttırmış ve Hamas'ın yönetimi altında bulunan Gazze'yi tüm dünyadan tecrit etme yoluna başvurmuştur.

[349] Y. Çekirge, **"Filistin Niye Bölündü?,"**Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/strateji/6732796.asp?gid=202

[350] O. Orhan, "İsrail'de Yeni Hükümet ve Dış Politika," **Ortadoğu Analiz Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 5, Mayıs 2009, s. 58. http://www.aljazeera.

[351]B. Aras, "Gazze Dramı ve Sonrası," **Ortadoğu Analiz Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2009, s. 16-17.

[352] **"Filistin Bağışçılar Konferansı Başladı,"** http://www.zaman.com.tr/dunya_filistin-bagisci lar-konferansi-basladi_626083.html

Bununla birlikte İsrail, Gazze Şeridi'ne belirli aralıklarla düzenlediği saldırılarda birçok Filistinlinin ölmesine sebep olmuş ve pek çok Filistinliyi de tutuklayarak Hamas hükümetini sindirme yoluna gitmiştir. İsrail, Hamas'ı yönetimden uzaklaştırabilmek adına 2007'nin başlarından 2008 yılının ortalarına kadar Gazze Şeridi'ne havadan, denizden ve karadan ambargo uygulamıştır. Ambargo süresince bölgeye ilaç, gıda, akaryakıt ve her tür yardım girişine engel olunmuş ve Filistinlilerin hareket serbestisi sınırlandırılmıştır. Yaklaşık 18 ay devam eden ambargo sürecinde İsrail'e yönelik roket ve havan saldırıları da devam etmiştir.[353] Uluslararası baskının da etkisiyle taraflar 19 Haziran 2008'de ateşkes üzerinde anlaşmaya varmışlar ve varılan anlaşmayla İsrail ambargoyu kaldırmayı kabul etmiştir. Ancak 4 Ekim 2008'de İsrail, Hamas üyelerini hedef alan bir hava saldırısında bulunarak ateşkesi ihlal etmiştir.[354] Altı Hamas üyesinin hayatını kaybettiği bu olayın ardından İsrail'e yönelik saldırılar da artmaya başlamıştır. Bunun üzerine İsrail, 27 Aralık 2008'de Gazze Şeridi'ne yönelik "Dökme Kurşun Harekâtı" (Operation Cast Lead) adını verdiği harekâtı başlatmış ve 18 Ocak 2009'da ilan edilen ateşkese kadar da saldırılarını sürdürmüştür.[355] Saldırıların sonucu çok ağır olmuştur. Saldırılar sonucunda 313'ü çocuk olmak üzere toplam 1414 Filistinlinin hayatını kaybetmiş, çoğu ağır durumda olmak üzere 5300 Filistinli de yaralanmıştır.[356]

---

[353] A. Hamdi Topal, 2008, ss.1093-1094.

[354] **"GazaTruce Broken as Israeli Raid Kills Six Hamas Gunmen",** Guardian, 5 Kasım 2008, http://www.guardian. co.uk/ world/2008/nov/05/israelandthepalestinians (29 Aralık 2009). Akt: A. Hamdi Topal., 2008, s.1094.

[355] **"Operation Cast Lead against Terror Infrastructure in Gaza Continues",** 27 Aralık 2008, http:// dover.idf.il/IDF/ English/News/the_Front/08/oper/default.htm (29 Aralık 2009). Akt: A. Hamdi Topal, 2008, s.1094.

[356] S. Lendman: **"Operation Cast Lead: War Crimes against Children",** http://www.palestine chronicle.com/view_article_details. php?id=15195 (10 Kasım 2009). Gazze Saldırısı'nda 3'ü sivil olmak üzere toplam 13 İsraillinin hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Bkz. Rose Mishaan: "Recent

İsrail'in Gazze'ye yönelik ağır saldırılarından bir diğeri ise 14 Kasım 2012'de yapılmıştır. 14 Kasım 2012'de İsrail, bütün dikkatlerin Suriye'ye odaklandığı bir ortamda 2008 saldırısına benzer bir zamanlama, gerekçe ve taktikle Gazze'ye yeni bir saldırı başlatmıştır.[357] İsrail tarafından "Savunma Sütunu" adı verilen saldırının başlatılma nedeni Hamas'ın füze saldırılarına karşı meşru müdafaa olarak sunulmuş ve amacın İsrail halkına yönelik füze tehdidine son vererek Hamas'ın füze kapasitesini ortadan kaldırmak olduğu ifade edilmiştir. Ancak İsrail saldırıları ve Hamas'ın attığı füzeler nedeniyle ölenlere ilişkin rakamlar, hem İsrail'in meşru müdafaa argümanlarını çürütmekte hem de atılan füzelerin İsrail halkı için büyük bir tehdit oluşturduğu söyleminin gerçekleri yansıtmaktan uzak olduğunu göstermektedir.[358]

Filistin sorununun çok çetrefilli bir hal aldığı, İsrail'in Filistin topraklarına özellikle de Gazze şeridine yönelik sık sık saldırılar düzenlediği bir zamanda Filistin lideri Mahmud Abbas, 23 Eylül 2011 tarihinde BM'ye tam üyelik başvurusu yapmıştır. Son dönemlerde Filistin sorunun çözümü konusunda atılan en önemli adımlardan birisi olarak kabul edilebilecek bu başvurunun kabul edilmesi için önce BM Güvenlik Konseyi'nde daha sonra da BM Genel Kurulu'nda oylanması gerekmiştir. Ancak ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nde veto seçeneğini kullanacağını bildirmesi üzerine tam üyelik başvurusu oylanmadan çekilmiştir.

Events in Gaza", **Hastings Int'l & Comp. L. Rev.,** Sayı 32, 2009, s. 639. Akt: A. Hamdi Topal, 2008, s.1095.

[357]Sekiz günün sonunda ateşkes sağlanırken, saldırılar sırasında yaklaşık yarısı çocuk, yaşlı ve kadın olmak üzere 167 Filistinli hayatını kaybetmiş, 1200'den fazla Filistinli de yaralanmıştır. Bu sürede ölen İsrailli sayısı ise 5'tir. Bu saldırı sonucunda Gazze'de pek çok bina yıkılmış ve Gazze'nin altyapısı ağır bir hasar görmüştür.

[358]S. M. Bölme, **İsrail'in Değişime Direnci 2012 Gazze Saldırısı,** SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, www.setav.org, 55. Sayı, Kasım 2012, s. 4.

Bunun üzerine Filistin, BM Güvenlik Konseyi'nin oylamasına gerek olmadan doğrudan BM Genel Kurulu'nda oylanacak "Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü" [359] için başvuruda bulunmuştur. 29 Kasım 2012 tarihinde BM Genel Kurulu'nda yapılan oylama sonucunda 138 devlet 'Evet', 9 devlet 'Hayır' oyu kullanmış, 41 devlet ise çekimser kalmıştır. Oylama sonucunda Filistin, BM'de gözlemci kuruluş statüsünden BM'de üye olmayan gözlemci devlet statüsüne yükselmiştir. BM'nin aldığı karar doğrultusunda Filistin devlet olarak resmen onaylanmıştır. Bunun yanı sıra yeni statüsünün Filistin için en önemli getirisi BM Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (BMUCM) başvuru hakkının kazanılmış olmasıdır. Bu bağlamda Filistin başvuru hakkını kullanarak İsrail'in uluslararası hukuk ihlallerini BMUCM'ye taşıma ve işgal, işkence veya Yahudi yerleşimleri gibi konularda İsrailli yetkilileri mahkûm ettirebilme olanağını[360] elde etmiştir.

2.2.Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye-İsrail ilişkileri İsrail'in kurulmasından kısa bir süre sonra başlamasına karşın uluslararası ve bölgesel dengelerin yanısıra Filistin sorununun da etkisiyle dönemin konjonktürüne göre şekil alan bir yapı göstermektedir. [361] Genel olarak

[359] Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde daimi gözlemci misyonu bulundurabilen üye olmayan gözlemci statüsündeki devletler Birleşmiş Milletler toplantılarına ve Genel Kurul'da yapılan çalışmalara gözlemci statüsüyle katılabilmektedir. İsviçre'nin 2002 yılında BM'ye üye olmasıyla birlikte günümüzde Vatikan ve Filistin üye olmayan gözlemci devlet statüsündedir. Detaylı bilgi için bkz; http://www.un.org/en/members/nonmembers.shtml

[360] U. Ulutaş, "5 Soru: BM Filistin Oylaması,"**SETAV**, http://setav.org/tr/5-soru-bm-filistin-oylamasi/yorum/1341

[361] Bölükbaşı'na göre, Arap sermayesinin veya Amerika'daki Yahudi Lobisinin Türkiye'yi zaman zaman etkilediği doğrudur, ancak herhangi bir andaki jeopolitik ihtiyaç algılaması Ankara'nın Orta Doğu'da nasıl hareket edeceğini daha çok belirlemiştir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye'nin Batı yanlısı genel dış politikası, Türkiye'yi, bölgede hem İsrail hem de Batı yanlısı Arap devletleriyle işbirliğinin, menfaatine olduğu yargısına vardırmıştı. Ankara Ortadoğu'da Sovyet yayılmasına karşı samimi bir endişe taşıyordu ve bunu engellemek için 1955 Bağdat Paktı gibi projeler geliştirdi. Ancak, Arapların İsrail'e karşı olumsuz tutumları, Türkiye'nin Yahudi devletiyle işbirliğini sınırlandırdı. Bu

Türkiye-İsrail ilişkilerini üç dönemde incelemek mümkündür. İlk dönem İsrail'in kuruluş aşamasından başlayıp Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasıyla uluslararası sistemin; Körfez Savaşı'nın yaşanmasıyla da bölgesel dengelerin değiştiği döneme kadar olan süreyi kapsayan ve iki ülke ilişkilerinin inişli-çıkışlı ve dalgalı bir çizgi izlediği ve daha çok istihbarat ve askeri konularda "düşük düzeyli" denilebilecek işbirliğine dayalı dönem olan 1948-1990 yılları arasını kapsayan dönemdir. İkinci dönem 1991-2000 yılları arasını kapsayan ve ilişkilerin istihbarat ve askeri konuların yanında, ekonomik ve sivil-kültürel pek çok alana yayıldığı ve en üst seviyeye çıktığı "yakınlaşma dönemi" olarak değerlendirilebilir. Üçüncü ve son dönem ise 2000 sonrasını kapsayan ve ilişkilerin gergin bir durum aldığı "durgunlaşma ve kriz" dönemi olarak ele alınabilir.

2.2.1. 1948-1990 Yılları Arası Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye-İsrail ilişkilerinin ilk dönemine bakıldığında, Türkiye,İsrail'i 1948'de kurulmasından kısa bir süre sonra tanımıştır. İsrail, bağımsız bir devlet olarak BM tarafından tanınınca Türkiye de İsrail'i kuruluşundan 11 ay sonra 28 Mart 1949'da

---

dönemde bile Ankara, Tel Aviv ile ilişkiler konusunda oldukça temkinliydi.Aynı Batı yanlısı ve Sovyet karşıtı eğilimleri paylaşan İsrail'le olan iyi ilişkiler, 1956'da ve asıl olarak 1967'de Türkiye'nin algılanan jeopolitik ihtiyaçlarının gereği olarak düşük bir seviyeye indirilmiştir. 1956'da Bağdat Paktını kurtarma ihtiyacı Türkiye'yi yönlendirmişken, 1967'de Ankara'nın Kıbrıs tezini uluslararası planda destekleyecek ülkelere olan gereksinme Türkiye'yi etkilemiştir. 1970'li yıllarda Arap devletleriyle artan ekonomik ilişkiler ve Kıbrıs konusunda Araplardan destek beklentisi Türkiye'yi yönlendirmeye devam etti. Amerikan silah ambargosunun yürürlükte olduğu (1975-1978) ve Arap ülkeleriyle Türkiye'yi karşı karşıya getiren herhangi bir ciddi ikili çatışmanın olmadığı bir dönemde Ankara'nın Araplarla daha yakın ilişkiler sürdürmesi doğaldı. Ekonomik çıkar etkeniyle beraber jeopolitik hesaplar 1980'lerin ortasına kadar Türkiye'nin politikalarında belirleyici olmuştur. 1970'lerin Arap yanlısı ve 1990'ların İsrail yanlısı eğilimlerinin her ikisi de Ankara tarafından jeopolitik gerçeklerin sonucu olarak görülmüştür. Detaylı bilgi için bakınız: S. Bölükbaşı, "Türkiye ve İsrail:Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa", **Liberal Düşünce Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 13, Kış 1999, Ankara, s. 138-152.

tanıyarak tam diplomatik bağları kurmuştur.[362] Taksim kararına karşı oy kullanan Türkiye'nin 11 ay gibi kısa bir süre sonra İsrail'i tanımaya karar vermesinde dönemin konjonktörünün önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bölükbaşı'na göre Türkiye'nin karar değiştirmesinde en önemli rolü oynayan etkenlerden birisi ABD'nin İsrail'i tanımak konusunda sergilediği ısrarlı politika olmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın çekincelerine rağmen, 1947'den itibaren ABD Başkanı Truman'ın İsrail'in varlığına ve refahına olan kişisel bağlılığı ve Türkiye'nin İsrail'in Batı yanlısı olduğuna ve mevcudiyetinin Türkiye'nin ulusal çıkarlarına uygun olduğuna kanaat getirmesi tanıma kararında önemli etkenler olmuştur. 1947 yılı başlarında İngiltere'nin Ortadoğu'daki taahhütlerini yerine getiremeyeceğini bildirmesi ve Filistin sorununun BM aracılığıyla çözümlenmesini isteyerek Filistin'den çekilme kararını açıklaması, buna karşılık ABD'nin Ortadoğu'da İngiltere'nin bıraktığı boşluğu dolduracak politikalara yönelmesi, Türkiye'nin Truman Doktrini kapsamına alınması vb. gelişmeler Türkiye'yi bölgede ABD'ye koşut politikalar izlemeye yöneltmiştir. Bununla bağlantılı bir başka etken ise Türkiye'nin Batı güvenlik yapılanması içindeki yerini sağlama alacağı, özellikle de NATO'ya girişi konusunda kolaylık sağlayacağı beklentisidir. Tanıma kararı, Ankara'nın izleyen aylarda imzalanacağı açıklanan Atlantik Paktı'na (NATO) Türkiye'nin de kabul edilmesi, bu olmazsa Akdeniz'de Türkiye'nin de yer alacağı benzeri bir paktın kurulması için girişimlerini yoğunlaştırdığı günlere rastlamıştır. Ayrıca, 25 Ocak 1949'da İsrail'de yapılan seçimlerde komünist partinin çok az oy alması da Türkiye'de bu ülkenin siyasal geleceğine ilişkin kaygıların ortadan kalkmasına neden olmuştur. Son olarak tanıma kararının alınmasından Ankara'nın ABD'den beklediği kredilerinin

[362] S. Bölükbaşı, "Türkiye ve İsrail: Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa", **Liberal Düşünce Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 13, Kış 1999, Ankara, s. 139.

alınabilmesi için bu ülkedeki Yahudi finans çevrelerinin yardımcı olacağı beklentisinin rol oynadığı ileri sürülebilir.[363]Buna rağmen Türkiye'nin tanıdığı İsrail, 29 Kasım 1947 tarihli kararla sınırları belirlenmiş olan İsrail'dir. Sonraki tarihlerle İsrail'in elde ettiği toprakların İsrail'e aidiyetini tanımamıştır. Filistinli Arapların kendi devletlerini kurma hakları olduğu görüşünü daima savunan Türkiye, bu konudaki politikasını istikrarlı bir şekilde devam ettirmiş ve bugüne kadar değişen hükümetlere rağmen bu politikasını değiştirmemiştir. "İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi" konusunda ısrarlı tutumuna karşılık, İsrail'i resmen tanıyan bir devlet olarak Türkiye, İsrail'in 1967 öncesi sınırlarında güven içinde yaşama hakkını da savunmayı sürdürmekte, olaylar karşısındaki tepkisini İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi talepleriyle sınırlandırmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye, Arap yanlısı politikasını İsrail'in meşruiyetini sorgulamak noktasına kadar götürmemektedir. Türkiye bu ayrımı özellikle İKÖ ve Arap Birliği gibi uluslararası forumlarda İsrail'le ilgili kararlara özellikle İsrail'le ilişkilerin kesilmesine yönelik karar tasarılarına karşı çıkarak ve BM Güvenlik Konseyinin 242[364] sayılı kararına dikkat çeken çekinceler koyarak sergilemektedir.[365]

[363] Gencer Özcan, 2005 s.16.

[364] **Güvenlik Konseyi'nin 22 Kasım 1967 tarih ve 242 sayılı kararı**: Güvenlik Konseyi, Orta Doğu'daki ciddi durum ile ilgili süren endişesini ifade ederek, Savaş ile toprak kazanmanın kabul edilemezliği ve bölgedeki her devletin güven içinde yaşayabileceği adil ve kalıcı bir barış için gayret edilmesi gereğini vurgulayarak, Birleşmiş Milletler anlaşmasını kabul eden bütün üye devletlerin Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2. maddesine uygun olarak hareket etmek yükümlülüğünde olduklarını vurgulayarak, 1) Anlaşma esaslarının icrasının Orta Doğu'da kalıcı ve adil bir barışın tesis edilmesini gerektirdiğini, bunun da aşağıdaki kurallara uyulmasını gerektirdiğini beyan eder : 1.1- İsrail silahlı kuvvetlerinin son çatışmada işgal ettiği topraklardan çekilmesi, 1.2-Hak iddialarından veya savaşa yol açabilecek tavırlardan vazgeçilmesi ve bölgedeki her ülkenin egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına ve tehdit ve şiddet hareketlerinden uzak şekilde, tanınan sınırları içinde güvenle yaşama hakkına saygı duyulması ve bunların kabul edilmesi; 2) Ayrıca; a) Bölgedeki uluslararası sularda denizciliğin serbestliğinin garanti altına alınması, b) Mülteci sorununa adil bir çözüm getirilmesi, c) Askerden arındırılmış bölgelerin kurulması gibi tedbirlerle bölgedeki her devletin bölgesel dokunulmazlığı ve politik bağımsızlığının güvence altına alınmasının gereksinimini onaylar. 3) Genel Sekreter'den anlaşmaya varılmasını destekleyecek ve bu karardaki koşul ve kurallar

Buradan hareketle Türkiye-İsrail ilişkilerinin İsrail'in kurulduğu 1948'den Soğuk Savaş'ın bitimine kadar olan süre içerisinde dönemsel şartlara bağlı olarak değişiklikler göstermiş olduğu ve Türkiye'nin konjonktürel şartlara göre politikalar geliştirdiği ifade edilebilir. Uluslararası konjonktürün önemli bir belirleyici olduğu bu dönemde iki ülke arasında kimi zaman yakınlaşmalar yaşanırken kimi zaman da özellikle Arap-İsrail savaşlarında araya mesafe konulmuştur. Bu tür bir politikanın izlenmesinin nedeni Soğuk Savaş ortamının doğurduğu koşullar ve Türkiye'nin Müslüman Arap devletleriyle olan ilişkilerini zedeleyecek girişimlerden kaçınmaya çalışmasıdır.[366] İsrail'i kuruluşundan kısa bir süre sonra tanıyan halkı Müslüman ilk ülke olan Türkiye, İsrail'in işgallerini ve işgal altındaki topraklardaki uygulamalarını eleştirmekten çekinmemiştir. Fakat Türkiye bu süreçte İsrail ile ilişkilerinin düşük

---

ile uyum içinde barışçıl ve geçerliliği kabul edilmiş bir anlaşmaya ulaşmak için harcanan çabalara yardım edecek bir Özel Temsilci atamasını talep eder; Genel Sekreter'in Güvenlik Konseyi'ne Özel Temsilci'nin çabalarının getirileri hakkında en kısa zamanda rapor vermesini talep eder. Oy birliği ile 1382. toplantıda kabul edilmiştir.http://www.unicankara.org.tr/filistin/3.html

[365] Detaylı bilgi için bakınız: G. Özcan, 2005 ss.26-27; S. Bölükbaşı, 1999, s. 143.

[366] Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerini zedelememeye ve Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştirmeye yönelten gelişmelerin yaşanması konjonktörün ilişkilerdeki belirleyiciliğini de ortaya koymaktadır. Ankara, 1950'lerde Batılı müttefiklerin desteğiyle Kıbrıs sorununun Türkiye lehine çözülebileceğine inanmaktaydı. 1960'ların ikinci yarısından itibarense Türkiye, Batı'yla işbirliğinin Kıbrıs'taki çıkarlarına zarar verdiğine inanmaya başlamıştır. Kıbrıs konusunda daha çok dosta duyulan ihtiyaç, kısmen de olsa, Türkiye'nin neden Arap yanlısı bir politika uygulamaya karar verdiğini açıklamaktadır. Türkiye'nin bölgenin bir parçası olarak kabul edilme ve böylece kendini daha güvenli hissetme ihtiyacı, Ankara'nın Temmuz ve Ağustos 1974'te Kıbrıs'a kuvvet çıkarmasından sonra artmıştır. Ankara'nın onaylanmayan müdahalesine karşılık olarak, ABD Kongresi, 5 Şubat 1975'te Türkiye'ye 3 yıl yürürlükte kalan bir silah ambargosu uygulamıştır. Kongre bu tavrını meşrulaştırmak için Türkiye'nin Amerika tarafından sağlanan silahlan "iç güvenlik ve meşru müdafaa" için kullanmadığını ve bu yüzden de 1961 Dış Yardım Kanunu ile 1968 Dış Askeri Satış Kanunu'nu çiğnediğini iddia etmiştir.Amerikan silah ambargosu, Türkiye'yi, ABD'nin güvenilmez bir müttefik olduğu, Ankara'nın daha kararlı bir tutumla kendine yeni dostlar araması gerektiği ve eski düşmanlarla olan sorunların tamirinde de Orta Doğu ile diğer bölgelerde daha bağımsız bir politika izlemesi gerektiğini kabul etmeye zorlamıştır. 1974'den itibaren Ankara istikrarlı olarak Arap yanlısı ve İsrail karşıtı önergelerin lehine oy kullanmıştır. Türkiye, her bölgesel devletin barış içinde yaşama hakkını tanıyan 242 sayılı karara değinmeyen bazı tasarılar lehinde de oy vermiştir. Bu durum Ankara'nın sık sık, İsrail'in 242'den söz edilmesi konusundaki hassasiyetini göz ardı ettiğini göstermektedir. Detaylı bilgi için bakınız:S. Bölükbaşı, 1999, ss. 141-143.

düzeyde de olsa sürmesine özen göstermiştir. Her iki devletin de bölgenin Arap olmayan devletleri oluşu ve rejimsel benzerliklerin yanında iki ülkenin de Batı Bloğu içinde yer alıp ABD müttefiki oluşu, Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin sürmesine olanak veren nedenler arasında sayılabilir. İki ülke arasında düşük düzeyde de olsa devam eden ilişki durumu aynı zamanda, kuruluşundan itibaren İsrail'in yanında bulunan, güvenliğine her durumda destek olan ve Birleşmiş Milletler'de (BM) İsrail'in aleyhine kararların alınmasını engelleyen ABD'nin bölgesel çıkarları ile de uyumlu bir durumdur.

Türkiye – İsrail ilişkilerine değinen Kaya, tarihsel süreç içerisinde Türkiye-İsrail siyasi ilişkilerinin doğasına ait bazı özelliklerin ön plana çıktığını belirtmektedir. Kaya'ya göre, Türkiye'nin temkinli tutumuna karşılık, çoğunlukla İsrail ikili ilişkilerin geliştirilmesini isteyen taraf olmuştur. İsrail'in şiddeti politik bir araç olarak kullanma siyasetine, Türkiye geleneksel olarak muhalefet etmiştir. Bu muhalefetini doğrudan İsrail'i kınayarak ve uluslararası platformlarda İsrail aleyhindeki kararları destekleyerek göstermiştir. Türkiye, İsrail'in sertlik yanlısı dış politikası karşısında genellikle Arap ülkelerinden yana tavır takınmıştır. İsrail'in siyasi problemleri şiddete başvurarak çözme girişimi ve Türkiye'nin bu yöntemi sürekli eleştirmesi, bir bakıma iki ülke ilişkilerinin sabit bileşenlerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu iki bileşen üzerinden Türkiye-İsrail ilişkilerine bakmak açıklayıcı olabilir.[367]

[367] E. Kaya, "Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem", **Bilge Strateji,** Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010, s.78.

1956 Mısır-İsrail Savaşı ve Süveyş Kanalı işgali karşısında Türkiye, İsrail'le birlikte hareket eden ve NATO içinde müttefik olduğu Fransa ve İngiltere'ye karşı tutum almış, işgal edilen toprakların derhal boşaltılması kararını desteklemiştir. Bununla birlikte Türkiye, 26 Kasım 1956'da Tel-Aviv'deki elçiliğini maslahatgüzarlık seviyesine indirmiş ve İsrail'den de büyükelçisini geri çağırmasını istemiştir. Bu gelişmeye rağmen, 1958'de Başbakan David Ben-Gurion ve Dışişleri Bakanı Golda Meir'in teşebbüsü ile İsrail, Türkiye ve İran arasında istihbarat paylaşımını sağlayacak Çevresel Pakt kurulmuştur. 1967 Savaşı'nda Türkiye tarafsızlığını ilan etse de Arap ülkelerinden yana tavır takınmıştır. Ankara Türkiye'deki NATO üslerinin bu ülkelere karşı kullanılmasını reddettiği gibi, savaş esnasında Ürdün, Suriye ve Mısır'a yiyecek yardımı yapmıştır.[368] Savaşın ardından BM Genel Kurulu'ndaki toplantılarda Kudüs'ün statüsünün korunması ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi yönündeki kararları Arap ülkeleriyle birlikte desteklemiştir. Türkiye, savaş sonrasında Arap ülkeleriyle İsrail arasında ortaya çıkan tüm silahlı çatışmalarda İsrail'i protesto ederek, Araplardan yana tavrını sık sık ortaya koymuştur.[369]Türkiye, 1973 Yim Kippur Savaşı'nda Arap yanlısı bir politika takip etmiştir. Bu savaşta İsrail'e yardım etmek isteyen Amerika'nın İncirlik üssünü kullanmasını engelleyen Türkiye, Arap ülkelerine askeri malzeme taşıyan Sovyet uçaklarına hava sahasını açmıştır. FKÖ'nün "Filistin halkının tek temsilcisi" sta-

[368] 1967 Savaşı sırasında, Demirel hükümeti, ABD yönetimine, açık olarak, Türkiye'deki Amerikan üslerinin İsrail'i ikmal etmek için kullanılamayacağını bildirmiştir. Arap devletleri Türkiye'nin bu kararından daha çarpışmalar başlamadan haberdar edilmiştir. Savaş sonrasında ise Ankara daha kararlı bir biçimde Arap yanlısı bir tavır benimsemiştir. 22 Haziran 1967'de BM Genel Kurulu'na hitap eden Türk Dışişleri Bakanı Çağlayangil, "israil güçlerini işgal ettiği topraklardan çekilmeye" çağırmıştır. Türkiye ayrıca İsrail'i "o amana kadar alınan tüm tedbirleri kaldırmaya ve Kudüs'ün statüsünü değiştirebilecek herhangi bir çalışmadan derhal vazgeçmeye" çağıran BM Genel Kurulu 2253 sayılı kararını desteklemiştir. S. Bölükbaşı, 1999, ss. 141-143.

[369] Ç. Erhan ve Ö. Kürkçüoğlu, "Orta Doğu ile İlişkiler: İsrail'le İlişkiler",Ed:Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,**I. Cilt içinde, İletişim Yayınları, İstanbul:, 2006, ss. 796–799.

tüsünü önce Araplar arasında Ekim 1974 Rabat Zirvesi'nde, sonra da l974'de BM'de elde etmesinin ardından Türkiye, İsrail'in terörist kabul ettiği FKÖ'yü 1975 yılında tanımıştır.[370] 1979'da başlayan İsrail-Mısır barış sürecinde, Türkiye 1967 Savaşı öncesindeki sınırlar ve FKÖ'nün de sürece dâhil edilmesi konularındaki duruşunu değiştirmemiştir.

Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişiminde 70'ler boyunca gözlenen soğukluk 1980'li yıllarda da devam etmiştir. İki ülkeilişkilerinin gelişiminde 70'ler boyunca gözlenen soğukluğun 1980'ler boyunca da devam etmesinin iki temel nedeni olduğunu belirten Erhan ve Kürkçüoğlu, bu nedenleri şöyle açıklamaktadır: İsrail'in bölgedeki tek taraflı eylemlerinin Ankara'da doğurduğu rahatsızlık ve Filistinlilerin 1987'de başlattığı İntifada hareketinin Türk kamuoyunda yakından takip edilmesi. 1979 yılındaki Camp David anlaşmasından sonra Ortadoğu'daki anlaşmazlıkların çözülme yoluna girdiğinin sanıldığı bir dönemde, İsrail'in giriştiği, bölgesel istikrarı tehdit edici gelişmeler tüm dünyada şaşkınlığa neden olmuştur. 1978'den itibaren Batı Şeria'da Yahudi yerleşim birimleri kurmaya başlayan İsrail, Temmuz 1980'de Doğu Kudüs'ü, Aralık 1981'de de Golan Tepelerini ilhak ettiğini açıklamıştır. 31 Temmuz 1980'de İsrail tarafından Kudüs'ün başkent ilan edilmesi üzerine başkent Tel-Aviv'den Kudüs'e taşınmıştır. Doğu Kudüs'ün ilhak edilmesi ve Kudüs'ün başkent ilan edilmesi kararları BM Güvenlik Konseyi'nin 476 ve 478 sayılı kararlarıyla hükümsüz bir eylem olarak nitelenmiştir. Türkiye ise kınamanın da ötesinde, ilişkilerdeki soğukluğu güçlendiren iki önemli hamleyle İsrail'e tepkisini göstermiştir. 28 Ağustos 1980'de Kudüs başkonsolosluğunu kapatmış ve 2 Aralık 1980'de de Tel-Aviv'deki maslahatgüzarlığını ikinci katip düzeyine indirmiştir.

[370] Detaylı bilgi için bakınız: Ç. Erhan ve Ö. Kürkçüoğlu, 2006, ss. 799-800; S. Bölükbaşı, a.g.m. 1999, s. 143.

BM'nin üye ülkelerden beklediğinin ötesinde ve uluslararası konjonktürün gerektirdiğinden çok, iç siyaset dengelerinin ürünü şiddetli bir siyasal tepki olan Türkiye'nin tavrının asıl nedenini ise daha çok 1978'deki ikinci petrol bunalımının ödemeler dengesinde oluşturduğu sıkıntıyı aşma ve 12 Eylül darbesinden sonra Türkiye'nin itildiği diplomatik yalnızlığı Arap ülkelerinin dostluğuyla aşma çabalarının bir sonucu olarak görmek gerekir. İsrail'in 8 Haziran 1981'de Irak'ta inşa edilmekte olan "*Osirak"* nükleer reaktörünü bir hava saldırısıyla bombalamasından sonra ortaya çıkan gerginlik sırasında da, Türkiye İsrail karşıtı tavrını devam ettirmiş ve BM Genel Kurulunda yapılan oylamada, bu silahlı eylemi kınayanlar arasında yer almıştır. Yine aynı şekilde 18 Ocak 1981'de "*GolanTepelerinin"* İsrail'e ilhakı kararı, 6 Haziran 1982'de Lübnan'ın işgali ve FKÖ gerillalarının Beyrut'tan atılmaları, 16-18 Eylül 1982'de İsrail ordusunun desteğindeki Lübnanlı Falanjistlerin "*Sabra"* ve "*Şatilla"* mülteci kamplarına saldırarak 1000'e yakın Filistinli mülteciyi katletmeleri, İsrail'in Batı Şeria'da Yahudi yerleşim merkezleri kurmaya devam etmesi, 1 Ekim 1985'de Tunus'taki FKÖ karargâhının bombalanması gibi gelişmeler ikili ilişkilerin gelişimini engellemiştir.[371]

Türkiye, 1987'de patlak veren I. İntifada[372] esnasında, İsrail'in kullandığı orantısız şiddeti eleştirmeye devam etmiştir. Ancak Türkiye 1980'lerin sonu

[371] Detaylı bilgi için Bakınız: Ç. Erhan ve Ö. Kürkçüoğlu, "Orta Doğu ile İlişkiler: İsrail'le İlişkiler", Ed: Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar** II.Cilt içinde, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2003, ss. 149-151; F. Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988),** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1991; S. Bölükbaşı, "Türkiye ve İsrail: Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa", **Liberal Düşünce,** Kış 1999, ss. 138-152; T. Demirer, "Pax-Americana Ortadoğu'da ne Yapıyor?", **Özgür Üniversite Forumu,** C:1, No:4, ss. 5-36; Gencer Özcan, **Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi,** TESEV Yayınları, İstanbul, Kasım, 2005 ss. 36-37; D. Dursun, **Ortadoğu Neresi,** İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

[372] İntîfada ve İsrail'in intifadaya karşı uyguladığı sert tutum İsrail'le ilişkilerin geliştirilmesi konusunda Türk hükümetlerini bir hayli zorlamıştır. İntifada süresince, Ankara, İsrail'in tutumunu "Filistinlilerin insan haklarını ihlali" olarak değerlendirmiş ve bu tutumu kınayan açıklamalarda bulunmuştur. S. Bölükbaşı, "Türkiye ve İsrail: Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa", **Liberal**

1990'ların başından itibaren bölgede denge politikası takip etme yönünde adımlar atmaya başlamıştır. 1990'dan itibaren atılan karşılıklı adımlar, iki ülke ilişkilerinde 90'ların sonuna kadar devam edecek olan hızlı ve kapsamlı bir canlanmanın temellerini oluşturmuştur.[373] İki ülke arasındaki ilişkiler 1991'de, Ankara'nın Filistin ve İsrail temsilciliklerini büyükelçilik düzeyine çıkarması ile düzelmeye başlamıştır. [374] 1990'lı yıllarda Madrid Konferansı [375] ve Oslo Antlaşmaları ile

---

Düşünce Dergisi, Cilt:4, Sayı: 13, Kış 1999, Ankara, s. 146. İntifada'yı ateşleyen olay, 8 Haziran 1987'de bir İsrail kamyonunun çarpması sonucu 4 Filistinlinin hayatlarını kaybetmeleriydi. Bunun bir kaza değil, bilinçli bir İsrail eylemi olduğuna dair söyletilere paralel olarak bölgedeki hava gerginleşti. Bireysel bazı gösteriler 9 Aralık 1987'de yoğun katılımlı kitlesel bir protestoya dönüştü. Yaklaşık 2 yıl devam eden olaylar boyunca, kendilerine taş ve sopayla saldıran Filistinli gençlere İsrail askerlerinin silahla karşılık vererek yüzlercesini öldürmesi, Ortadoğu'da ve tüm dünyada büyük bir tepki doğurdu. Yaşanan gelişmeler üç temel sonuca yol açtı: Birincisi, İntifada'nın (Arapça: silkinmek) işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinliler, aralarındaki görüş farklılıklarını bir kenara bırakarak, daha önce eşi görülmemiş bir dayanışma içine girdiler. FKÖ, tüm Filistin halkının tek ve meşru temsilcisi olma yönünde önemli bir ilerleme sağladı. İkincisi, İsrail askerlerinin sivillere uyguladığı şiddet görüntüleri dünya kamuoyunun Filistinlilere sempati duymasına ve İsrail'in giderek yalnız kalmasına yol açtı. Mart 1988'de AT, İsrail'i ağır biçimde kınayan bir karar aldı. ABD'de bile İsrail'e verilen koşulsuz desteğin sorgulanmasına başlandı. Üçüncüsü, yoğunluğunu hiç yitirmeyen gösterilerden ve yaşanan fiili savaş ortamından bunalan İsrail halkı barış istemeye başladı. İntifada, Körfez Savaşı sonrasında bölgede yeşeren barış sürecine uygun bir zemin hazırlaması bakımından İsrail-Filistin ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. Buna karşılık Eylül 2000'de başlayan İkinci İntifada (El-Aksa İntifadası) ve bunu bastırmak için İsrail'in kullandığı aşırı şiddet barış sürecine büyük darbe vurmuştur. Detaylı bilgi için Bakınız: Ç. Erhan ve Ö. Kürkçüoğlu, 2003, s. 151.

[373] Ç. Erhan ve Ö. Kürkçüoğlu, 2003, s. 152.

[374]Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşma sürecinin ivme kazanması 19 Aralık 1991 tarihinde Süleyman Demirel hükümetinin, FKÖ ve İsrail'in Ankara'daki diplomatik temsilciliklerini büyükelçilik düzeyine çıkartma kararını almasıyla başlamıştır. 30 Kasım 1991 tarihinde Madrid Barış Konferansı'nda İsrail ve Arap ülkeleri arasında barış görüşmelerinin başlaması Türkiye'nin bu hamlesini büyük ölçüde mümkün kılmıştır.Ankara'nın kararını uygun ve cazip kılan diğer bir etken, Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonraki dönemde ortaya çıkan bölgesel gelişmelerdi. Irak'a karşı savaşan uluslararası koalisyona İsrail ve Türkiye'nin yanı sıra birçok Arap ülkesi de destek verdi. FKÖ'nün Saddam'ın yanında yer alması, Suudilerin ve diğer Körfez ülkelerinin FKÖ'ne sağladıkları parasal yardımı kesmelerine yol açtı. FKÖ'nün Irak'ı desteklemesi Filistinlilerin intifada hareketi boyunca elde ettikleri uluslararası desteğin bir bölümünü kaybetmelerine neden oldu. Bu gelişmeler ışığında Ankara, İsrail ile olan ilişkilerinde engel teşkil eden FKÖ'yü daha rahat göz ardı edebildi.S. Bölükbaşı, 1999, s. 146.

[375] Madrid Konferansı, ABD Başkanı George Bush ve Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un Arap devletleri, İsrail ve Filistinlileri doğrudan görüşmeler yoluyla bir barış anlaşmasına gitmeleri amacıyla çağırdıkları bir sürecin sonunda yapılmıştır. 30 Ekim 1991'de başlayan konferansa Ürdün, İsrail, Filistinliler, Suriye ve Lübnan'ın katılmayı kabul etmesiyle 21. Yüzyılın eşiğinde Arap-İsrail çatışması yeni bir döneme girmiştir. Toplantıya aynı zamanda Avrupa Topluluğu, Mısır, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Fas, Tunus, Cezayir ve Moritanya da gözlemci olarak katılmışlardır. Madrid konferansı, Ortadoğu'yu uzun yıllar kanlı çarpışmalara sürüklemiş olan uyuşmalıklara ilişkin olarak ilk kez tarafları bir araya getirmekten öte bir misyon yüklenmemiştir. Nihayetinde görüşmelerden olumlu bir sonuç çıkmamıştır. Bununla birlikte ABD'nin "Ortadoğu Sorunu"na bir çözüm bulunmasında kararlı olduğu ortaya çıkmıştır.

canlanan Orta Doğu genelindeki iyimser hava İsrail-Filistin anlaşmazlığının çözüme kavuşturabileceğine olan ümidi artırmıştır. Türkiye-İsrail ilişkilerine de yansıyan bu siyasi iklimde İsrail, 15 Arap ülkesi ile diplomatik ilişkiler kurmuş, Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ekonomik Konferansı'na katılmaya başlamıştır. Bu dönemde Orta Doğu ülkeleri ile ilişkileri ilerletmeye yönelik politikalar geliştiren İsrail, bölge ile siyasi ve ekonomik olarak bütünleşme sürecine girmiştir.[376]

2.2.2. 1990-2000 Yılları Arasında Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye ve İsrail arasında 1990'lı yıllara kadar askeri, ekonomik ve siyasi ilişkiler bulunsa da ilişkinin stratejik işbirliği boyutunu alması yukarıda ifade edilen gelişmelerin yanında Soğuk Savaş'ın sona ermesinin uluslararası sistem; Körfez Savaşı'nın ise Ortadoğu bölgesel sistemi üzerindeki etkisiyle gerçekleşmiştir. Türkiye-İsrail ilişkileri özellikle Sovyetler birliğinin dağılması, Körfez Savaşı'nın yaşanması ve PKK'nın artan eylemlerinin bir sonucu olarak olumlu yönde gelişmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi, Türkiye üzerindeki Batı etkisini azaltırken, bölge devletleri üzerindeki Sovyetler Birliği etkisinin de sona ermesini sağlamıştır. Bir anlamda kutuplaşmanın sona ermesi bölge devletleri açısından yeni güvenlik sorunları oluştururken, bir taraftan da az da olsa bu ülkelere bağımsız bir dış politika takip etme olanağı vermiştir. Kısacası Soğuk Savaşın sona ermesi ve buna bağlı

Detaylı bilgi için bakınız: T. Yılmaz, **Uluslararası Politikada Ortadoğu: Birinci Dünya Savaşından 2000'e,** Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2004, s. 294-296.

[376]Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı ülkeleri de 1967 savaşı sonrası İsrail'le kesintiye uğrattıkları diplomatik ilişkileri tekrar yenilediler. Çin ve Hindistan genel eğilime uyarak İsrail ile ilişkilerini düzeltme yoluna giderek, 1991 sonu itibari ile İsrail'in uluslararası topluma yeniden katıldığı havasını oluşturdular. Dünya genelinde İsrail'e yönelik oluşan bu olumlu hava, Türkiye'nin İsrail ile olan yakınlaşma hamlesini kolaylaştırdı. S. Bölükbaşı, 1999, , s. 146.

olarak uluslararası ve bölgesel sistemde meydana gelen değişikler bölge devletlerini yeni arayışlara itmiş ve bölge üzerindeki Soğuk Savaş perdesinin kalkması sonucu bölge devletlerinin birbirleriyle ilişki kurmalarının da önünü açmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması uluslararası sistemde dengeleri değiştirirken 1991'de Körfez Savaşı'nın yaşanması da bölgedeki dengeleri değiştirmiştir. Türkiye-İsrail ilişkilerini belirleyen bir diğer önemli gelişme de Ortadoğu barış sürecinin [377] başlamış olmasıdır."Ortadoğu barış süreci ile birlikte, Türkiye, İsrail ile ilişkilerini Arap

[377] Ortadoğu Barış Süreci: Madrid Konferansından bir sonuç alınamamasının ardından gerçekleştirilen bir dizi temasın sonunda Oslo'da bir araya gelen ve Filistin meselesinin çözümü için izlenecek olan yol haritasını ortaya koyan bir süreçtir. Oslo'da sürdürülen görüşmelerin sonunda FKÖ lideri Yaser Arafat ve İsrail başbakanı İzak Rabin tarafından imzalanan anlaşmaya göre, FKÖ, İsrail'in devlet olarak varlığını tanımakta, terörizmden vazgeçtiğini ilan etmekte ve intifadayı sona erdirdiğini açıklamaktaydı. İsrail ise, FKÖ'yü Filistinlilerin yasal temsilcisi olarak kabul etmekte ve Orta Doğu barış konferansı çerçevesinde FKÖ temsilcileriyle pazarlık masasına oturacağını açıklamaktaydı. 13 Eylül'de Washington'da Clinton'ın da hazır bulunduğu bir seremonide taraflarca tekrar imzalanan ve "ilkeler deklerasyonu" da denen anlaşma öngörüldüğü üzere bir ay içinde (13 Ekim 1993'te) yürürlüğe girmişti. Barış görüşmelerinde uyulacak ilkelerin belirlendiği anlaşma, aynı zamanda nihai durumu müzakere etmek amacıyla ikili ve çok taraflı komitelerin oluşturulmasını öngörmekteydi. Bunlardan Ortak İsrail-Filistin Temas Komitesi taraflar arasındaki işbirliğini ve varolan sorunları ele alacak, İsrail-Filistin Ekonomik İşbirliği Komitesi ise su konusundaki tarafların haklarını ve ortak kullanımı söz konusu olan su kaynaklarını, ayrıca elektrik üretimi ve satışı, petrol ve doğal gazın kullanımı, deniz ve kara taşımacılığı, bölgesel ekonomik kalkınma ve ticaret, çevrenin korunması, işçi sorunları ve toplumsal refah gibi konuları ele alacaktı. Mısır ve Ürdün hükümeti temsilcilerinin de katılımını öngören Daimi Komite ise, özellikle 1967 Arap-İsrail savaşıyla yerlerinden olan insanların tekrar topraklarına dönmeleri konusunu ele alacaktı. 13 Aralık 1993 tarihi ise, İsrail askerlerinin Gazze ve Eriha'dan çekilmeye başlaması için öngörülen nihai tarih olarak belirlenmişti. Anlaşmaya göre, İsrail askerlerinin çekilmesiyle Eriha ve Gazze'de sivil otorite Filistinlilere devredilecekti. Böylece İsrail'in eğitim, kültür, sağlık, toplumsal refahı sağlama, vergi toplama ve turizmle ilgili konularda yetkileri Filistin yönetimine geçecekti. Filistinliler bu tarihten sonra kendi polis teşkilatlarını oluşturacaklar, ancak bunlar İsrail askerlerinin ve polislerinin bölgeden çekilmesinden sonra göreve başlayacaklardı. Bununla beraber, İsrail hükümeti, bu bölgede bulunan Yahudi yerleşimcilerin güvenliğinin sağlanması ve korunmalarına ilişkin yetkilerini nihai anlaşma yapılıncaya kadar elinde bulunduracaktı. Anlaşmaya göre 13 Nisan 1994'te İsrail askerleri Gazze ve Eriha'dan tamamıyla çekilmiş olacaklar, 13 Temmuz 1994'te ise Filistin geçici konseyi (parlamento) için seçimler yapılacaktı. Ancak bu noktada seçimden önce konseyin yapısı ve büyüklüğünü belirleme amacıyla bir protokol yapılması öngörülüyordu. 15 Aralık 1995 tarihi nihai statü için tarafların masaya oturacakları tarih olarak kabul edilmişti. Bu aşamada Kudüs, mülteci Filistinliler, Yahudi yerleşimciler ve sınırların belirlenmesi konuları ele alınacaktı. Anlaşma için öngörülen son tarih olan 1998 Aralığında ise İsrail'in 242 ve 338 sayılı BM kararlarının uygulanmasını, bu çerçevede İsrail askerlerinin Batı Şeria ve Gazze'den çekilmesini, Filistinli mülteciler sorununun adil bir çözüme kavuşturulmasını, bölgedeki her devletin siyasal bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesini ve bunların güvenli ve tanınmış sınırlar içinde var olma hakkının tanınmasını öngörmekteydi. Detaylı bilgi için bakınız T. Arı, **İç Politikanın Gölgesindeki Barış: Likud ve Orta Doğu,**www.tayyarari.com/download/likud.doc, Tayyar Arı, "**Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?",** Akademik ORTA DOĞU, Cilt 2, Sayı 1, 2007. T. Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi,** İstanbul: Alfa yayınları, 2007,, ss. 667-811.

ülkelerinin baskısından bağımsız bir biçimde yürütebileceği bir ortama kavuşmuştur."[378]

Erhan ve Kürkçüoğlu, 1990'lı yıllarda Türkiye-İsrail arasında yaşanan yakınlaşmanın nedenlerini beş başlık altında toplamaktadırlar. Erhan ve Kürkçüoğlu'na göre bu nedenlere bakıldığında öncelikle, Filistinliler ve İsrail arasında temkinli bir havada da olsa başlatılmış bulunan diyalog süreci, adil ve kalıcı bir Ortadoğu barışı için ümitleri arttırmıştır. Türkiye, böyle bir ortamda, resmen tanıdığı her iki tarafla da ilişkilerini geliştirerek, ileride ortaya çıkabilecek yeni Orta Doğu coğrafyası için sağlam dostluklar kurmak istiyordu. İkincisi, Özal döneminde ABD ile ilişkilerin en üst düzeye çıkarılması için yürütülen girişimlere paralel olarak, İsrail'le de dirsek teması sağlanmıştır. Çünkü Amerikan Kongresi üzerinde son derece etkili olan Ermeni ve Rum lobilerine karşı Yahudi lobisinin desteği isteniyordu. Türkiye, Avrupa ile ilişkilerinin yeniden rayına oturması için de Yahudi lobilerinin desteğine ihtiyaç duymaktaydı. Üçüncüsü, PKK eylemlerinin Suriye, İran ve Irak tarafından desteklenmesi, Türkiye ile Suriye arasındaki su sorunu ve İran rejiminin Türkiye'de neden olduğu rahatsızlık, Türkiye'yi bölgede işbirliği yapabilecek ülkeler aramaya yöneltmişti. Bunun bir sonucu olarak bu üç ülkeyle de benzer sorunları olan ve Türkiye ile doğrudan bir sorunu olmayan İsrail'le yakınlaşma sürecine girildi. Dördüncüsü, Türkiye'de Refah Partisi'nin yükselişine paralel olarak, Ortadoğu'daki İslam ülkeleri ile daha sıkı ekonomik ve siyasi ilişkiler kurulması fikri gündeme getirilmiştir. Bu noktada İslamcı yükselişin karşısındaki

[378] A. Sever, "The Arab-Israeli Peace Process and Turkey Since the 1995 Interim Agreement," **Turkish Review of Middle Eastern Studies**, C: .9, (1996-1997) s.122. Akt: G. Özcan, 2005 s.10.

gruplar bölgede Türkiye'yle benzeşen siyasi ve ekonomik yapıya sahip tek ülke olan İsrail'le ilişkilerin geliştirilmesinin, dış politikada yeni bir maceraya girilmesini önleyeceği görüşünü savunmaya başlamışlardır. Bu tutumun Türk kamuoyunda iki temel yansıması olmuştur. İlki, siyasi ve ekonomik olarak Türkiye'den daha alt düzeyde olan İslam ülkeleri ile yakınlaşma çabalarının, Türkiye'yi cumhuriyetin başından itibaren hedef seçilen Batılılaşma ve çağdaşlaşma hedefinden uzaklaşacağını savunan görüşlerin ağırlık kazanmış olmasıdır. Diğeri ise, resmi ve gayri resmi yollardan Türkiye'ye destek veren İsrail'le üst düzey ilişki kurmanın gerekli olduğunun vurgulanmış olmasıdır. Beşincisi ve en önemlisi, kurmaya çalıştığı "Yeni Dünya Düzeni" için ABD'nin bölgede sağlam müttefiklere ihtiyacının olmasıdır. Bu noktada ABD, uzun yıllardır üst düzeyde siyasi ve askeri ilişkiler yürüttüğü, Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin yoğunlaştırılması ve böylece, bölgede Batı yanlısı iki demokrasinin desteğinin sağlanması için her iki tarafı da teşvik edici girişimlerini arttırmıştır. Öte yandan Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, ABD'nin kendilerine verdiği stratejik önemi yitirebilecekleri endişesini taşıyan Türkiye ve İsrail, ABD öncülüğünde Orta Doğu'da oluşturulmaya çalışılan yeni düzen içinde etkin bir biçimde yer almak için, ABD ve birbirleriyle ilişkilerini yoğunlaştırma yönünde politikalar izlemeye başlamışlardır.[379] Güvenlik temelli başlayan ikili ilişkiler daha sonra konjonktürün de etkisiyle 2000'li yıllara doğru askeri işbirliği alanlarının ötesinde başta karşılıklı ticaret ve turizm olmak üzere, kültürel ve bilimsel işbirliği alanlarında çeşitlenerek gelişmiştir.

[379] Ç. Erhan-Ö. Kürkçüoğlu, 2003, ss. 568-569.

2.2.3. 2000'li Yıllarda Türkiye-İsrail İlişkileri

2000'li yılların başına kadar dönemin konjonktürüne bağlı olarak gelişen ve Arap dünyasının tepkilerine rağmen Ortadoğu'daki en güçlü ilişkilerden birisine sahip olan Türkiye-İsrail ilişkileri 2000'lerin başından itibaren durgunlaşmaya ve gerilemeye başlamıştır. İlişkilerde yaşanan durgunlaşmanın ve gerilemenin asıl etkeni, 1990'lı yıllarda yaşanan yakınlaşmanın başlangıcında olduğu gibi yapısal faktörlerdeki değişimde görülebilir. 2000'li yıllara kadar Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik dış politikasını birinci derecede güvenlik kaygıları şekillendirmiştir. Türkiye, 1990'lı yıllarda özellikle PKK terörü dolayısıyla Ortadoğu'da yeni politikalar takip etmiş ve İsrail'le başta askeri alanda olmak üzere birçok alanda işbirliğine gitmiştir. Ancak 2000'li yılların başından itibaren, değişen uluslararası ve bölgesel dengeler, Türkiye'nin bölgeyle ilgilenmesini beraberinde getirmiş ve bölge ülkeleri ile iyi ilişkilerin kurulmasının önünü açmıştır. Giderek çok kutuplu bir yapı gösteren uluslararası sistemle birlikte değişen Orta Doğu siyasetindeki dengeler[380] Türkiye-İsrail ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiştir. 1990'ların sonunda Abdullah Öcalan'ın yakalanması ile PKK'nın etkisinin azalması ve Suriye ile ilişkilerin gelişmesi, 1999 Adapazarı Depremi ve Yunanistan'la ilişkilerin düzelmesi ve İran'da liberal kanadın temsilcisi olan Muhammed Hatemi'nin Cumhurbaşkanı olarak seçilmesiyle devrim ihracı söyleminin yumuşamasının[381] da etkisiyle Türkiye'nin bölgeye dönük dış politikasında da değişimler meydana gelmiş, güvenlik odaklı bakış açısı yerini

[380] M. Balabán, "The Conflicting Rebirth of Multipolarity in International Relations", **Central European Journal of International and Security Studies,** 2, 1, (2008), s. 70–71. Akt: E. Kaya, 2010, s.71.

[381] A. Balcı, "Türkiye'nin Dış Politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere İlişkin Bir Karşılaştırma",**Ortadoğu Etütleri,** Cilt 2, Sayı 4, Ocak 2011, s. 126.

giderek ekonomik ve kültürel işbirliğine bırakmaya başlamıştır. Şahin'e göre Türk dış politikasındaki güvenlik kaygılarının ağırlığının azalması Türkiye'nin Batı'ya bağımlılığını azaltırken başta Ortadoğu olmak üzere yakın çevresinde İşbirliği çabalarının artmasını beraberinde getirmiştir.[382] 2000'li yıllarda gerek uluslararası gerekse bölgesel dengelerde meydana gelen bu değişimler Türkiye-İsrail ilişkilerinin de şekillenmesinde önemli roller oynamıştır. 2000'lerin başından itibaren Ortadoğu barış sürecinin tıkanmasını müteakip İsrail'in dış politikasında tekrar sertlik yanlısı siyaseti benimsemesi, Ankara-Tel-Aviv ilişkilerinin pek çok kez gerilmesine neden olmuştur. Kaya'ya göre ilişkilerin doğası temelde değişmese de, iki ülke arasında Türkiye'nin değişen dış siyasi vizyonu ile birlikte yeni bir dönemin başladığı ileri sürülebilir. Bu dönemi yeni yapan dinamik, İsrail'in şiddeti politik bir araç olarak kullanma geleneğine geri dönmesinden çok, Türkiye'nin mevcut dengeler dâhilinde Orta Doğu bölgesine yönelik artan siyasi ve ekonomik ilgisidir.[383]

Türkiye'nin bölge ülkeleriyle yakınlaştığı, İsrail'inse bölgesiyle bütünleşme sürecini dondurduğu bu süreçte Şahin'e göre aşağıdaki gelişmelerin meydana gelmesi Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine yeni bir bakış açısıyla bakmasına ve İsrail'le ilişkilerini buna uygun olarak düzenlemesine neden olmuştur;

1- Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı çifte standartlı politikalarından dolayı, Türkiye'nin AB üyelik sürecinin istenildiği şekilde iyi gitmemesi.

2- 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ile Türkiye-ABD ilişkilerinde yaşanan güven bunalımı.

3- 2009 yılında Dünyada yaşanan ekonomik krizle birlikte AB ve eski Sovyet Rusya coğrafyasının ekonomik cazibesinin azalması.

[382] M. Şahin, "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim",**Akademik Orta Doğu,** Cilt 4, Sayı 2, 2010, s. 15-17.
[383] E. Kaya, 2010, s. 80.

4- Irak'ta ABD'nin işgaliyle birlikte dış güç olarak ABD'nin, önemli bölgesel aktörler olarak ise Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerin bölge sorunları karşısında çaresiz kalarak ciddi derecede itibar kaybına uğramaları ve buna bağlı olarak söz konusu bölgede boşluk oluşması.

5- Her geçen gün bölgede İsrail-Filistin sorunu gibi eski çözümsüz sorunlara yenilerinin eklenmesi ve bu sorunlu ortamda varlık göstermeye devam eden İran.

6- İsrail'in politikalarının bölge halkı ve mevcut Arap yönetimleri tarafından kötü karşılanması ve Türkiye'nin İsrail karşısında eleştirel duruşu.

7- Mevcut Arap yöneticilerinin bölgede yaşanan sorunlar karşısında yetersiz kalarak kendi halkları nezdinde itibar kaybetmeye devam etmeleri ve

8- 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin bölgeye yönelik güvenlik merkezli bakış açısının yanına ekonomik ve kültürel bir bakış açısını da dâhil etmesi.[384]

Şahin'in yukarıda belirttiği gelişmeler de göstermektedir ki 1990'lı yıllarla karşılaştırıldığında 2000'li yıllarda Ortadoğu bölgesindeki dengeleri belirleyen uluslararası ve bölgesel koşullar farklılaşmıştır. Bir tarafta ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında gerek uluslararası gerekse bölgesel dengeleri belirleyici pozisyonu 2000'li yıllarla birlikte aşınırken öbür tarafta uluslararası düzeyde yeni güç merkezleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Waltz'a göre, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki tek kutuplu uluslararası siyasi yapıyı sürekli kılmaya yönelik çabaları başarılı olamamıştır.[385] Kaya'ya göre 2000'li yıllarda ikili ilişkilere yön veren dinamikleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Birinci dinamik Türkiye'nin 2000'li yılların başından itibaren uyguladığı yoğun diplomasiye dayalı yeni dış politika vizyonudur. Ankara'nın bu vizyonu, Türkiye'nin bölgede Soğuk Savaş sonrası dönemde ara verdiği denge siyasetine geri dönmesini sağlamıştır. Bu gelişme

[384] M. Şahin, 2010, ss. 15-17.
[385] K. N. Waltz, "Structural Realism After The Cold War",**International Security**, 25, 1, (2000), s. 36. Akt: E. Kaya, 2010, s.71.

İsrail'le 1990'lı yılların ikinci yarısında ilerletilen siyasi ve askeri ilişkilerin doğal sınırına ulaştığı hatta gerilediği izlenimini uyandırmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilere etki eden ikinci grup dinamikler, son dönemde Orta Doğu'daki siyasi gelişmeler olarak ele alınabilir. İkinci İntifada ile başlayıp Irak Savaşı'yla devam eden bu gelişmeler iki ülkeyi önceki on yılda yakınlaştıran şartları büyük ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle işgal sonrası Irak'ın durumu, Türkiye'nin Suriye ve İran'la örtüşen çıkar alanlarını genişletirken İsrail'le ortak menfaat paydasını düşürmüştür. Bu sebeplerden ötürü, Türkiye-İsrail ilişkilerinin sorgulanmasına yol açan tartışmalar, son yıllarda bölgenin farklılaşan siyasi dengeleri kapsamında düşünülmelidir. İsrail'in orantısız şiddet kullanarak işgal altındaki Filistin topraklarına saldırması ya da Türkiye'nin protestosu yeni gelişmeler değildir. Geçmişe bakıldığında İsrail'in sivil kayıplara neden olan askeri harekâtlarını, Ankara'nın sürekli eleştirdiği veya kınadığı görülmektedir.[386] 2000'li yıllarda Türkiye-İsrail ilişkilerini belirleyen önemli bir gelişme ABD'nin 2003 yılında gerçekleştirdiği Irak işgalidir. Irak'ın işgali, Ortadoğu'daki dengeleri kökten değiştirirken, Türkiye ve İsrail'i ayrı saflara yerleştirmiştir. Türkiye, Irak'ın parçalanmasına karşı olarak bölgesel statükonun en önemli savunucularından birisi olurken, İsrail Bush Yönetimi'nin Irak müdahalesinden sonra Suriye ve İran'a yönelik sertlik yanlısı politikalarının en önemli savunucusu olmuştur. Dahası, Irak'ın parçalanması ve Irak'ın kuzeyinde yeni bir devlet kurulması İran-Suriye ve Türkiye'yi birbirine yakınlaştırırken, İsrail'in Kuzey Irak'taki faaliyetleri ve Iraklı Kürtlerle ilişkisi Türkiye tarafından şüphe ile karşılanmıştır. Özellikle, 2005 yılında Türkiye ve İsrail'in arası İsrail'in Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti kurulmasına yönelik

[386] Detaylı bilgi için bakınız: E. Kaya, 2010, s. 71.

Iraklı Kürtlere destek verdiği iddiaları üzerine ciddi olarak gerginleşmişti. Irak'ın işgali sonrasında iki ülkenin Irak'ın geleceği konusundaki tutumlarının birbiriyle çelişkili olması, İsrail'in Irak'ın parçalanması ve devlet kurulabilmesi için Iraklı Kürtlere maddi destek sağlamak, taşınmaz satın almak, Kürt komandolara eğitim vermek gibi örtülü faaliyetlerde bulunduğuna ilişkin iddialar ikili ilişkilerde gerilimler yaşanmasına neden olmuştur.[387]Bir anlamda geçmişte iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde çok önemli bir rol oynayan Türkiye'nin İran ve Suriye ile ilişkileri, Irak Savaşı'ndan sonra tersi bir etki oluşturmuştur. Bununla birlikte Ortadoğu barış sürecinin tıkanması ve İsrail'in Filistin'e yönelik sertlik yanlısı politikalarının bir sonucu olarak işgal altındaki topraklarda gerçekleştirdiği operasyonlar Türkiye-İsrail ilişkilerinin 2000'li yıllarda gerilemesinin en önemli sebeplerinden birisi olarak gösterilebilir.

2000'li yılların başından bu yana Orta Doğu siyasetini belirleyen ve Türkiye-İsrail ilişkilerini etkileyen önemli bir süreç olan İsrail-Filistin anlaşmazlığındaki gelişmeler [388] Filistin topraklarında II. İntifada'nın ilan edilmesiyle başlamıştır. Temmuz 2000'de İsrail ve Filistin arasında ABD gözetiminde gerçekleşen Camp David görüşmelerinin sonuçsuz kalmasının etkisiyle taraflar arasında gerginlik artmış ve 28 Eylül 2000'de Likud Partisi lideri Ariel Şaron'un Harem-ül Şerif'e yaptığı ziyaret sonrasında başlayan El Aksa İntifadası kısa süre içinde tüm işgal altındaki topraklara yayılmıştır. El Aksa İntifadası sırasında izlenen gelişmeler

[387] G. Özcan,2005, s. 117-118.
[388] Geçmişte de İsrail-Filistin meselesindeki krizler Ankara-Tel Aviv arasında problemlere neden olmuştu. 1969'da Mescid-i Aksa'nın yakılmasına Ankara sert tepki vermiş, İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirici eylemlere son vermesini isteyen 271 nolu Güvenlik Konseyi kararını desteklemiştir. 1980 yılında ise, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesinden sonra, Türkiye Tel-Aviv'deki maslahatgüzarlık seviyesindeki temsilini ikinci kâtip seviyesine indirmişti. E. Kaya, 2010, s.76.

Türkiye-İsrail ilişkilerinde sıkıntılı bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.[389] Öncelikle, İsrail tarafından işgal altındaki topraklarda gerçekleştirilen operasyonlarda ölçüsüz güç kullanımı ve sivil halkın zarar görmesine yol açan uygulamalar Türkiye'nin İsrail'e karşı eleştirel bir tutum almasına neden olmuştur.Türkiye bu dönemde Filistin kentlerinde İsrail Ordusu tarafından gerçekleştirilen operasyonlara karşı eleştirel bir tutum takınmış, İsrail'i "ölçüsüz" şiddet kullanıldığı gerekçesiyle sık sık kınamış, BM, İKÖ gibi uluslararası platformlarda Filistin yanlısı kararları desteklemiştir.[390]II. İntifada süresince İsrail'in kullandığı orantısız şiddet ve Filistinli liderlere düzenlediği suikastlar iki ülke arasında gerginlik doğurmuştur. Gerginlik çoğunlukla İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarına yönelik saldırılarına Türkiye'nin verdiği tepkilerden ötürü tırmanmıştır.[391] İsrail'in İntifada'ya karşı kullandığı orantısız güç, güçlü bir Filistin sempatisine sahip toplumsal tabanın da etkisiyle İsrail'e karşı sert söylemleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde İsrail Ordusu tarafından Batı Şeria'daki Cenin Mülteci Kampı'na yönelik operasyon sırasındaki uygulamalar dönemin Başbakanı Bülent Ecevit tarafından "soykırım" olarak nitelendirilmiştir.[392] Başbakan Ecevit'in, "Filistin halkına dünyanın gözleri önünde soykırım uygulandığı" biçimindeki sözleri bir yandan İsrail ile ilişkilerde sıkıntıya neden olurken öte yandan da ABD'de Yahudi lobisinin sert tepkisini beraberinde getirmiştir.[393] Buna rağmen Türkiye, Washington'dan gelen baskıya

[389] G. Özcan, 2005, s. 94.
[390] G. Özcan,2005, s. 94.
[391] E. Kaya, 2010, s.76.
[392] **"Ecevit: Soykırım Uygulanıyor",** Milliyet, 5 Nisan 2002, s. 20.
[393] S. Emiroğlu, **"Yahudi Lobisi Küstü,"** Milliyet, 10 Nisan 2002; **"İsrail ile 'Soykırım' Krizi,"** Hürriyet, 6 Nisan 2002.

karşın 20 Ekim 2000'de Birleşmiş Milletler'in İsrail'i sivillere karşı aşırı şiddet kullandığı gerekçesiyle kınayan kararına lehte oy vermiştir.[394]

II. İntifada'yı sertlik politikaları ve Filistinli liderleri hedef tayin ederek öldürme (targeted killing) siyaseti[395] ile bastırma yoluna giden İsrail, 2004'te Hamas liderlerinden Şeyh Ahmet Yasin'e karşı bir suikast gerçekleştirmiştir. Bu olay üzerine Türkiye'nin İsrail'in suikast politikasına yönelik eleştirel tavrı zirveye çıkmış, Şeyh Ahmet Yasin'in suikasta uğramasıTürkiye tarafından "terör eylemi" olarak nitelendirilmiştir. 2006 yazındaki İsrail-Hizbullah savaşında Lübnan'daki sivil hedeflerin vurulmasına karşı Türkiye eleştirel tutumunu devam ettirmiştir. İsrail, 2008 yılının son günlerinde Gazze'de Hamas'a karşı başlattığı operasyonla şiddet siyasetinden vazgeçmediğini göstermiştir. Türkiye de İsrail'in orantısız şiddete başvurmasını eleştirme geleneğini sürdürmüştür. Yine aynı şekilde 2012 yılına kadar devam eden çeşitli saldırılar dolayısıyla Türkiye İsrail'le karşı karşıya gelmiştir. 2009 Davos Zirvesinde Başbakan Erdoğan İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres'e oturum esnasında İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarına sert tepki vermiş, bu olay üzerine iki ülke arasında gerilimli bir dönem yaşanmıştır. İki ülke arasında ilişkileri kopma noktasına getiren olay ise 2010 yılında yaşanmıştır. İsrail ablukası altındaki Gazze'ye İnsani Yardım Vakfı (İHH) öncülüğünde ve tüm dünyadan çeşitli sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirilen "Gazze'ye Yardım" filosu İsrail güvenlik güçleri tarafından uluslararası sularda durdurulmuş ve Mavi Marmara

[394]18 Arap ve Müslüman ülkeyle, Küba tarafından oluşturulan bir grup tarafından hazırlanan ve BM Genel Kurulu tarafından 20 Ekim 2000'de 92 lehte, 6 aleyhte ve 46 çekimser oyla kabul edilen karar tasarısına göre Kudüs dahil, işgal altındaki Filistin topraklarında İsrail'in yerleşim bölgelerinin hukuk dışı olduğu ve barışı engellediği ifade edilmiştir. **"İsrail'e Uluslararası Kınama",** Hürriyet, 22 Ekim 2000.

[395]A. Shlaim, **The Iron Wall: and the Arab World, Israel**, London: Penguin Books, 2001, ss. 600–610. Akt: E. Kaya,2010, s.79.

gemisine yapılan askeri operasyon sonucunda dokuz Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Bu olay üzerine Türkiye BM ve çeşitli uluslararası kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunmuş, Büyükelçisini geri çekmiş ve İsrail'le siyasi ilişkileri en alt düzeye indirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

1. Söylemleri Analiz Edilen Siyasi Parti Liderlerinin Seçilme Nedenleri

Bu çalışmada Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda söylem analizi yapılacak siyasi parti liderleri Recep Tayyip Erdoğan, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu'dur. Bu liderlerin örneklem olarak seçilme nedeni özellikle son dönem Türkiye siyasal hayatında önplana çıkan siyasi liderler oluşları ve birbirlerinden farklı nitelikleri taşıdıkları önkabulüdür. Buna göre; Recep Tayyip Erdoğan, postmodern dönem siyasal alanında söylemsel düzeyde "esnek" ve "uzlaşmacı" olma özelliğini taşıdığı önkabulüyle seçilmiştir. Devlet Bahçeli, modern dönemin siyasal liderinde aranan herhangi bir ideolojiye bağlılık ve bu ideoloji çerçevesinde siyasi söylemlerini biçimlendirdiği önkabulüyle seçilmiştir. Buna göre Bahçeli, milliyetçi bir ideoloji ile hareket eden bir yapıdadır ve siyasal söylemlerini milliyetçi ideoloji çerçevesinde biçimlendirmektedir. Söylem analizi yapılacak olan siyasi parti liderlerinden üçüncüsü Deniz Baykal'dır. Baykal da özellikle modern devlet yapılanmasının siyasi formu olan ulus devlet yapısını merkeze alarak "ulusalcı" bir politika takip ettiği ve siyasi söylemlerini bu politika çerçevesinde biçimlendirdiği önkabulüyle seçilmiştir. Bununla birlikte Deniz Baykal'ın sosyal-demokrat bir ideoloji ile hareket edeceği ve söylemlerini buna göre de kurabileceği dikkate alınmıştır. Çalışmada söylem analizi uygulanacak olan son siyasi parti lideri Kemal Kılıçdaroğlu'dur. Kılıçdaroğlu'nun araştırmaya dahil edilmesi iki nedenden dolayı olmuştur. Bunlardan birincisi araştırma evreni olan

2002-2012 yıllarını kapsayan süre içerisinde 2010 yılında CHP genel başkanlığında olağanüstü kurultayla gerçekleşen zorunlu değişiklik dolayısıyladır. İkinci neden ise Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP'nin genel başkanı olması nedeniyle onun da Deniz Baykal gibi "ulusalcı" bir çizgide politika takip edeceği, söylemlerini buna göre kuracağı önkabulüdür. Bu tez çalışmasında yukarıda isimleri verilen siyasi parti liderlerinin "Güneydoğu Meselesi" ve "İsrail ile İlişkiler" konularında tarihsel bir süreç içerisinde takip ettikleri politikalar ve bu konular hakkındaki söylemsel değişim ve dönüşümleri ele alınacaktır. Bu liderlerin Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda geliştirdikleri söylemlerinin tarihsel bir süreç içerisinde dönüşümlerinin araştırılması bu liderlerin bu tez çalışmasında temsil ettikleri varsayılan nitelikleri taşıyıp taşımadıklarının ortaya konulması açısından anlamlıdır. Ayrıca postmodern siyasi liderde olan ve olması gereken niteliklerin ortaya çıkarılması konusunda da önemli bir veri sağlayacağından da önemlidir.

2. Siyasi Parti Lider Söylemleri Analiz Kategorileri

Araştırmada yöntem olarak eleştirel söylem analizi seçilmiştir. Yöntemin seçilme nedeniyle ilgili açıklamalar ve yöntemle ilgili teorik bilgi tezin önceki bölümlerinde verildiğinden burada eleştirel söylem analizi konusunda herhangi bir bilgi verilmeyecektir. Ancak bu yöntem çerçevesinde oluşturulan kategoriler ve bu kategorilerin seçilme nedenleri hakkında detaylı bilgi verilecektir. Araştırmada eleştirel söylem analizi çerçevesinde araştırmanın amaçlarına uygun kategoriler oluşturulmuştur. Siyasi liderlerin aynı konu hakkında farklı zamanlarda yapmış oldukları konuşmalarda temel benzerlik ve farklılıklarının tespit edilmeye ve

değişen koşullara göre söylemsel değişim ve dönüşümlerin ortaya konmaya çalışıldığı bu araştırmada "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail'le ilişkiler" konularında kategoriler tarihsel bir süreç içinde karşılaştırma yapmaya uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Çalışmada liderlerin demokratik açılım ve İsrail ile ilgili TBMM grup konuşmaları temel alınmakla beraber medyaya yansıyan konuşmaları, röportajları ve kendi sorumlulukları altında hazırlanan raporlar da incelenecektir. Böylece tarihsel bir süreç içerisinde siyasi liderlerin araştırma konuları hakkındaki söylemleri tespit edilebilecek ve tarihsel bir karşılaştırma olanağı sunabilecektir. Kategoriler oluşturulurken Van Dijk'ın [396] söylem çözümlemelerinde kullandığı kategorilerden de kısmen yararlanılmıştır. Araştırmada Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım konusunda "durum tanımlaması ve kavramsallaştırma", "durumu bir etnik sorun olarak tanımlama", "anadilde eğitim", "aktör tanımı", "otorite", "kardeşlik", "kanı birliği", "karşı gerçeklik", "ders olarak tarih", "yasallık" ve "kurbanlaştırma" kategorileri oluşturulurken; İsrail'le ilişkiler konusunda da benzer bir kategorileştirmeye gidilerek "durum tanımlaması ve kavramsallaştırma", "İsrail'i devlet olarak tanıma", "Yahudi sermayesi", "aktör tanımı", "kanı birliği", "dramatikleştirme", "kanıtsallık", "karşı gerçeklik", "ders olarak tarih", "insancıllık", "yasallık", "ulusal övünç", "kural ifadesi" ve "kurbanlaştırma" kategorileri oluşturulmuştur. Bu kategorilerin oluşturulmasının nedeni tarihsel bir süreç içinde siyasal lider söylemlerinde yaşanan değişimlerin izini sürmeye ve değişimleri ortaya koymaya uygun kategoriler olduğu düşünülmesidir. Söz konusu

[396] T.V. Dijk'ın ırkçılık üzerine yapmış olduğu söylem analizinde İngiltere'de Avam kamarasında göç karşıtı ve göç taraftarı farklı ideolojik görüşlere sahip siyasal parti temsilcilerinin konuşmalarını çözümlediği kategoriler araştırma konuları açısından da uygun bazı kategoriler içermektedir. T.V.Dijk, "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım" (Çev:N. Ateş) Ed: Barış Çoban; **Söylem ve İdeoloji** (içinde), Su Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2003, ss. 13-112.

bu kategorilerin oluşturulmasının nedenleriyle birlikte açıklanması faydalı olacaktır.

2.1. Güneydoğu Meselesi ve Demokratik Açılım Kategorileri

2.1.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

"Durumun tanımlanması ve Kavramsallaştırma" tanımlanma biçimlerinin nedenlerle, gerekçelerle, sonuçlarla ve değerlendirmelerle ilgili etkilerini doğrudan ve dolaylı olarak gösterdiğinden demek istediği şeyi açık seçik anlatmak açısından son derece önemlidir. Bunun yanında, eylemler, deneyimler ve durumların tamamının tanımlanması gerekir. Demokratik açılım tartışmaları ve onun öncesine ait siyasi liderlerin Güneydoğu meselesi hakkındaki konuşmalarında durumu nasıl tanımladıkları ve kavramsallaştırdıkları, söz konusu duruma nasıl yaklaştıklarının tespit edilmesi, tarihsel bir süreç içinde söylemsel bir değişim ve dönüşümün yaşanıp yaşanmadığının ortaya konması açısından son derece önemlidir. Durumun nasıl kavramsallaştırıldığı duruma yönelik tavır alışı ve politika geliştirmeyi de biçimlendirecektir. "Güneydoğu meselesi", "Kürt sorunu", "işsizlik sorunu", "Dış mihrakların oyunu", "geri kalmışlık sorunu" "terör sorunu" v.b. kavramsallaştırmalar söz konusu duruma yönelik siyasi liderlerin tarihsel süreç içinde politik duruşlarını ortaya koyması açısından da önemlidir. Durum tanımlaması ve kavramsallaştırma kategorisi altında amaçlarımıza uygun olarak "durumu bir etnik sorun olarak tanımlama" ve "anadilde eğitim meselesi", başlıkları oluşturulmuştur.

2.1.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" Olarak Tanımlama

Siyasi liderlerin meseleyi açık veya örtük bir şekilde etnik içerikli bir sorun alanı olarak kabul etmeleri veya reddetmeleri, meseleye dönük çözüm stratejilerini ve izlenecek politikaları da belirlediğinden son derece önemlidir. "Kürt Sorunu" veya "Terör Sorunu" tanımlamasından herhangi birisinin kullanımı aynı zamanda ideolojik bir konumlama anlamına gelmektedir. Siyasi liderlerin tarihsel bir süreç içerisinde meseleyi etnik bir sorun olarak reddetmeleri ile meseleyi açık veya örtük bir şekilde toplumsal bir sorun olarak kabul etmeleri onların tarihsel süreç içerisinde söylemsel tutarlılıklarının ortaya konulması ve söylemsel esnekliklerinin tespiti açısından da kritik önemdedir. Durumun "terör sorunu", "sosyo ekonomik geri kalmışlık sorunu" olarak tanımlanması herhangi bir etnik sorunun olmadığına işaret ederken; "Kürt sorunu" olarak tanımlanması etnik içerikli bir sorun alanının olduğuna işaret etmeketedir. Bundan dolayı siyasi liderlerin tarihsel süreç içerisinde meseleyi tanımlarken nasıl bir kavramsal tercihte bulunduklarının tespiti önemlidir.

2.1.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi

Siyasi liderlerin gerek demokratik açılım çerçevesinde gerekse bu tartışmanın öncesindeki konuşmalarında, ifadelerinde veya konu ile ilgili yaptıkları çalışmalarda anadilde eğitim meselesi konusunda takip ettikleri politikaların tarihsel bir süreç içerisinde ele alınması, anadilde eğitim konusunda söylemsel bir değişim içerisinde olup olmadıkları onların tarihsel süreç içerisinde söylemsel tutarlılıklarının ortaya konulması ve söylemsel esnekliklerinin tespiti açısından önemlidir. Siyasi liderlerin konuşmalarında, ifadelerinde veya konu ile ilgili yaptıkları çalışmalarda açık veya örtük bir şekilde anadilde eğitimi reddetmeleri veya kabul etmeleri ve bu kabul ve

retleri tarihsel bir süreç içerisinde sürdürüp sürdürmedikleri siyasi liderlerin söylemsel esnekliklerini ortaya koyacaktır.

2.1.2. Aktör Tanımı (Anlamı)

İnsanlar ve eylem üzerine olan tüm söylem çeşitli aktör tiplerinin tanımını içerir. Bu nedenle, aktörler grupların üyeleri olarak ya da bireysel olarak, adları ya da soyadlarıyla, işlev, rol ya da grup adıyla, belirli ya da belirsiz olarak, eylemleriyle ya da (sözde) nitelikleriyle, konumları ya da diğer insanlarla ilişkileriyle, vb., düşünülebilirler. Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım çerçevesinde aktör tanımında "Kürt kökenli vatandaşlarımız", "Kürtçe konuşan kardeşlerimiz", "kardeşlerim", "Kürtler" v.b. tanımlamalar kullanılabilir. Genel strateji olumlu kendini-sunma ve olumsuz ötekini-sunmadır. Ötekiler'in tanımları ırkçı, faşist, demokrat olmayan, bölücü, işbirlikçi, kardeşlik düşmanı vb. olumsuz tanımlamalar olabilir ya da demokratik açılım ve siyasi rakipleri ile ilgili daha olumsuz fikirler taşıyabilir. Olumlu söylemde ise bunun tersi geçerli olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak Kürtler, yaşadıkları sıkıntılar, önyargı ve ayrımcılığın kurbanları olarak tanımlanacaktır. Buradaki tanımlarda siyasetçilerin siyasi rakiplerini bu konular üzerinden tanımlamaları söz konusu konular hakkındaki siyasi duruşlarını da göstereceğinden tarihsel bir süreç içerisinde konu ile ilgili takip ettikleri politikalarda aktör tanımı da izlenen politikaya uygun bir şekil alacaktır.

2.1.3. Otorite (Uslamlama)

Herhangi bir tartışmada veya muhatabını ikna üzerine kurulmuş bir konuşmada pek çok konuşmacı verdiği örneği desteklemek için bir takım otoritelerden, genellikle

kuruluşlar ya da parti politikalarından yıpranmamış insanlardan ya da genellikle uzman veya ahlaki liderler olarak tanınan insanlardan söz etmeyi bir yardım aracı olarak kullanırlar. Uluslararası örgütler, bilim adamları, kitle iletişim araçları, büyük devlet adamları, tarihi kişilikler ya da yargı organlarının kararları çoğunlukla bu role sahiptir. Bu nedenle, siyasetçiler de kendilerini haklı çıkarmak amacıyla birçok otoriteye başvurabilirler. Burada otoriteyi yardıma çağırma söz konusu olmakta bir taraftan da bir çeşit kanıt sunulmak suretiyle uslamlamaya başvurulmaktadır.

2.1.4. Kardeşlik

Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım lehinde ve aleyhinde yapılan uslamlama çoğunlukla apaçık ve sonucu kabul etmeye yeterli nedenler olarak göz önüne alınan önermeleri temsil eden çeşitli standart savlara ya da geleneksel temalara dayanır. Eşitlik, hoşgörü, aynılık, kardeşlik, birlik ve beraberlik gibi geleneksel temalar en çok başvurulan temalar olmaktadır. Kardeşlik teması her kesimin aynı haklara sahip olduğunu, ayrımcı söylemlere yer olmadığını vurgulamak için hem demokratik açılım taraftarları hem de bunun karşıtları tarafından kullanılmaktadır.

2.1.5. Kanı Birliği (Politik Strateji)

"Ulusal Önem" üzerine yapılan tartışmalarda sık sık kullanılan politik stratejilerden biri de "kanı birliği"nin (konsensüs) sergilenmesi, istenmesi ya da dilenmesidir. Bu, sıklıkla ulusun birliği ve çıkarlarının her tür içsel, politik bölünmenin üstünde tutulduğu milliyetçi ideolojilerle birleştirildiği anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, birlik ve beraberliği sağlayıcı, kardeşliği tesis edici, bölünmenin, ayrışmanın olumsuzluklarının herkese yansıyacağı ve ulusal birliği

zedeleyici politikalardan kaçınmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Biz-onlar ayrışmasının yaşanması yerine "biz"in gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu tema hem demokratik açılım taraftarları hem de karşıtları tarafından sıkça kullanılmaktadır.

2.1.6. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

"Diyelim ki oldu, o zaman ne olacak?" sorusu karşıt-gerçekliği tanımlayan standart bir formüldür. Herhangi bir şey yapılmaması halinde de gelecekte olabilecek senaryoların ifade edildiği karşı gerçeklikte siyasi liderlerin bir tartışmada yaklaşımlarını desteklemek için başvurdukları önemli bir mantığa büründürme ve hedef kitlesini gerçeklerle yüzleştirme yolu olarak görülebilir. Karşı gerçeklikler insanların başka bir seçenek ya da tam olarak "biz" aynı konumda olsak onlar ve yaşadıkları şeyler hakkındaki bir öykünün dayanılmazlığı göz önüne alındığında ortaya çıkabilecek akla ve sağduyuya ters sonuçları gözler önüne sermelerine olanak verirler, bu yüzden de uslamlamada önemli bir rol oynarlar. Bir uyarı ya da tavsiye olarak karşıt-gerçeklikler politik tartışmada önlemler almaz ya da politikalar veya bir yasa üretmezsek ne olacağını göstermekle ilgilidir.

2.1.7. Ders Olarak Tarih

Bir savda bugünkü durumun tarihte daha önce meydana gelmiş olaylarla karşılaştırılabilir olduğunu göstermek çoğu kez yararlıdır. Bu tür karşılaştırmalar adeta bir tarih yasası gibi kabul edildiği "tarihten alınan dersler"in daha genel temasına genellenebilir. Tarihsel örnekler üzerinden takip edilen politikanın savunulması aynı zamanda siyasi liderin hedef kitlesini ikna etmede bir meşrulaştırma işlevi görmektedir. Bu açıdan Güneydoğu meselesi ve bununla bağlantılı Demokratik açılım konusunda da siyasi liderlerin tarihe yaptıkları atıflar ve

tarihi nasıl yardıma çağırdıkları takip edilen politikaların meşrulaştırılmasında önemli bir tema olacaktır.

2.1.8. Yasallık ve Yasadışılık

Siyasi liderlerin en çok başvurdukları temalardan biri de yasallıktır. Uluslararası hukuk, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, Anayasa, yasalar Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım konusunda siyasi liderlerin sık sık başvurdukları meşrulaştırma araçlarıdır.

2.1.9. Kurbanlaştırma

Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım ile ilgili söylem büyük ölçüde iç ve dış grupların "biz-onlar" ikili çifti tarafından düzenlenir. Bu, Ötekiler olumsuz açıdan temsil edilmeye eğilimli olduğunda ve özellikle de tehditlerle bağdaştırıldıklarında, o zaman bizim böyle bir tehdidin kurbanı olarak temsil edilmemiz gerektiği anlamına gelir. Siyasi liderlerin konuşmalarında Güneydoğu meselesi ve demokratik açılımla ilgili olarak yeni mağduriyetlerin yaşanacağına ve daha büyük sorunlarla karşılaşılacağına dair ifadelerine rastlamak olasıdır. Burada bu süreç sonucunda olumsuz sonuçlardan bizim etkileneceğimizi vurgulamak için düzeni tersine çevirmenin bir yoludur.

2.2. İsrail ile İlişkiler Kategorileri

2.2.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

'Durumun tanımlanması ve kavramsallaştırma' tanımlanma biçimlerinin nedenlerle, gerekçelerle, sonuçlarla ve değerlendirmelerle ilgili etkilerini doğrudan ve dolaylı olarak gösterdiğinden demek istediği şeyi açık seçik anlatmak açısından son derece önemlidir. Bunun yanında, eylemler, deneyimler ve durumların tamamının tanımlanması gerekir. İsrail ile ilişkiler konusunda siyasi liderlerin açık veya örtük bir şekilde yapmış oldukları değerlendirmeler, tespitler, İsrail'i devlet olarak tanımlayıp tanımlamadıklarının tespit edilmesi tarihsel bir süreç içinde söylemsel bir değişim ve dönüşümün yaşanıp yaşanmadığının ortaya konulması açısından belirleyici önemdedir. Durum tanımlaması ve kavramsallaştırma kategorisi altında amaçlarımıza uygun olarak "İsrail Devletini 'Devlet' olarak tanıma" başlığı oluşturulmuştur. Bu başlık İsrail devletinin tanınması konusunda siyasi liderlerin tarihsel bir süreç içerisinde birbiriyle çelişen ifadelerinin olup olmadığını ve söylemsel değişim ve dönüşümlerini tespit etmek için oluşturulmuştur.

2.2.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma

"İsrail devletini devlet olarak tanıma" başlığı altında tarihsel bir süreç içerisinde siyasi liderlerin konuşmalarına örtük veya açık bir şekilde yansıyan İsrail devletini kabul etme veya reddetme ile ilgili ifadelerine ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu ifadelerin birbiriyle karşılaştırılması sonucunda siyasi liderlerin söylemsel esneklikleri ortaya konulacaktır.

2.2.2.Yahudi Sermayesi

Siyasi liderlerin İsrail ile ilgili bakış açılarının tespitinde ve İsrail ile ilişkilerinde önemli bir gösterge olarak Yahudi sermayesine nasıl baktıkları önemlidir. Yahudi sermayesine bir tehdit unsuru olarak mı, uluslararası ticareti ve ülkeyi geliştirmeye yönelik desteklenmesi gereken bir şey olarak mı baktıkları ve bu konuda tarihsel bir süreç içerisinde herhangi bir farklılaşmanın yaşanıp yaşanmadığının tespiti siyasi liderlerin değişim ve dönüşümlerinin ve dolaysıyla esnekliklerinin ortaya konulması açısından önemli olmaktadır. Bu amaçla çalışmada siyasi liderlerin Yahudi sermayesi ile ilgili söylemleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.2.3. Aktör Tanımı (Anlamı)

İnsanlar ve eylem üzerine olan tüm söylem çeşitli aktör tiplerinin tanımını içerir. Bu nedenle, aktörler grupların üyeleri olarak ya da bireysel olarak, adları ya da soyadlarıyla, işlev, rol ya da grup adıyla, belirli ya da belirsiz olarak, eylemleriyle ya da (sözde) nitelikleriyle, konumları ya da diğer insanlarla ilişkileriyle, vb., düşünülebilirler. Bu çalışma İsrail devleti ile ilgili olduğundan siyasi aktörlerin İsrail ile ilgili tanımları için de bu geçerli olacaktır. Buradaki tanımlarda siyasetçilerin İsrail ile ilgili tanımlamaları İsrail hakkındaki siyasi duruşlarını da göstereceğinden tarihsel bir süreç içerisinde herhangi bir söylemsel değişim ve dönüşüm yaşayıp yaşamadıkları konusunda da ipuçları verecektir.

2.2.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)

"Ulusal ve Uluslararası Önem" üzerine yapılan tartışmalarda sık sık kullanılan politik stratejilerden biri de "kanı birliği"nin (konsensüs) sergilenmesi, istenmesi ya

da dilenmesidir. Siyasi liderlerin İsrail ile ilişkilerde bölgesel barışın sağlanması yönündeki çalışmalarının hem kendi ülkelerinin hem de tüm bölgenin yararına olduğuna dair bir kanı birliği içinde olmaya yönelik ifadelerine rastlamak olasıdır. Bununla birlikte "mazlumun yanında zalimin karşısında" yer alındığı yönünde bir kanı birliğinin oluşturulması da söz konusu olabilir.

2.2.5. Dramatikleştirme (Retorik)

Dramatikleştirme gerçekleri abartılarla birlikte bir kişinin veya grubun yararına olarak abartmanın bilindik bir yöntemidir. Özellikle İsrail-Filistin çatışmasının yaşandığı dönemlerde ve bununla ilgili tartışmalarda siyasi liderlerin dramatikleştirmelere sıkça başvurmaları beklenebilir. Siyasi aktörlerin konuşmalarında kendini olumlu sunma-ötekini olumsuz sunma stratejisi çerçevesinde durumun dramatikleştirilmesi önemli bir temadır.

2.2.6. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)

Kanıtlar tarafsızlık, güvenilirlik ve dolayısıyla da inanılırlığın aktarılması için önemli bir adımdır. Konuşmacıların bilgi ve düşünceleriyle ilgili bir kaç delil ya da kanıt sunduğu durumlarda bir tartışmadaki dünya görüşleri ya da iddialar akla daha yatkın görünür. Bu, ya "otorite" olmuş şahsiyetlere veya "kurumlara" gönderme yaparak olabilir ya da kanıtsallığın çeşitli biçimleriyle yapılabilir: Bilgiyi nasıl ve nereden aldıkları gibi. Böylece insanlar bir şeyleri gazetede okumuş, güvenilir sözcülerden duymuş ya da kendi gözleriyle görmüş olabilirler. İsrail ile ilişkiler konusunda siyasi liderlerin tavır ve tutum geliştirmeleri, politika oluşturmaları ve ifadelerine yansıyan yargıların doğruluğu birbirini destekleyen çeşitli kanıtlar

gerektirdiğinden siyasi liderler de bu tür destekleyici kanıtlara başvurmaktadırlar. Bu söylemsel kuruluş için önemli bir adımdır.

2.2.7. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

Bir savda bugünkü durumun tarihte daha önce meydana gelmiş olaylarla karşılaştırılabilir olduğunu göstermek çoğu kez yararlıdır. Bu tür karşılaştırmalar adeta bir tarih yasası gibi kabul edildiği "tarihten alınan dersler"in daha genel temasına genellenebilir. İsrail ile ilişkiler konusunda da siyasi liderlerin tarihe yaptıkları atıflar ve tarihi nasıl yardıma çağırdıkları önemli bir söylemsel gösterge olacaktır. Özellikle Yahudilerin tarihte uğradıkları ayrımcı uygulamalar ve gerek Osmanlı Devleti döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde Türklerin Yahudilere yaklaşımı ve bugün yaşananlar arasında karşılaştırmalar yapılabilmekte ve tarihten ders alınması gerektiği ifade edilebilmektedir.

2.2.8. İnsancıllık

Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini belirleyen en önemli etkenlerden biri Türkiye'nin İsrail-Filistin arasında yaşanan savaşta daha çok mazlum olduğunu ve orantısız güce maruz kaldığını düşündüğü Filistinlilere insani açıdan bakmasıdır. Bu konuda siyasi liderlerin en çok başvurduğu temalardan biri insancıllıktır. İnsancıllık, yani, insan haklarını savunma, bu hakları ihlal veya göz ardı edenlerin eleştirisi, insan onuruna yakışır bir yaşam için genel kuralların ve değerlerin oluşturulması. Farklı türlerin uslamlamasında bu strateji geleneksel ve kabul edilebilirdir. İsrail ile ilgili olarak insancıllığın ortaya konmasının pek çok yolu vardır. Temel yollardan biri "biz"im ne yapmamız ya da yapmamamız gerektiği açısından kurallar oluşturmaktır.

İkinci olarak, devletlerin insan haklarına daha fazla dikkat etmesi, insan haklarını ihlal eden politikaları kınaması, ahlaki sorumluluğumuza başvurması, insan haklan ihlallerini lanetlemesi, insan haklarını, ırkçılık karşıtı düşünceleri açık bir şekilde savunanları, otoritelere, uluslar arası topluluklara, anlaşmalara, insan haklarını ele alan yasalara ve vs. ye başvuranları açıkça övmesi tavsiye edilir.

2.2.9. Yasallık ve Yasadışılık

Siyasi liderlerin en çok başvurdukları temalardan biri de yasallık ve yasa dışılıktır. Uluslararası hukuk, Birleşmiş Milletler (BM) kararları, uluslararası anlaşmalar siyasi liderlerin sık sık başvurdukları meşrulaştırma araçlarıdır. Siyasi liderlerin İsrail ile ilgili konuşmalarında ve ifadelerinde İsrail'in faaliyetlerini ve operasyonlarını yasallık ve yasa dışılık çerçevesinde nasıl nitelendirdikleri önemlidir. Bu tür yasalara saygı ve itaat savlarının olumsuz ötekini-sunma ve özellikle de suçlulaştırma stratejisinin bir parçası olabileceği anlamına da gelir.

2.2.10. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

"Diyelim ki oldu, o zaman ne olacak?" sorusu karşıt-gerçekliği tanımlayan standart bir formüldür. Herhangi bir şey yapılmaması halinde de gelecekte olabilecek senaryoların ifade edildiği karşı gerçeklikte siyasi liderlerin bir tartışmada yaklaşımlarını desteklemek için başvurdukları önemli bir mantığa büründürme ve hedef kitlesini gerçeklerle yüzleştirme yolu olarak görülebilir. Karşı gerçeklikler insanların başka bir seçenek ya da tam olarak "biz" aynı konumda olsak onlar ve yaşadıkları şeyler hakkındaki bir öykünün dayanılmazlığı göz önüne alındığında ortaya çıkabilecek akla ve sağduyuya ters sonuçları gözler önüne sermelerine olanak verirler, bu yüzden de uslamlamada önemli bir rol oynarlar. Bir

uyarı ya da tavsiye olarak karşıt-gerçeklikler politik tartışmada önlemler almaz ya da politikalar veya bir yasa üretmezsek ne olacağını göstermekle ilgilidir.

3. SİYASİ PARTİ LİDER SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

3.1. GÜNEYDOĞU MESELESİ

3.1.1. RECEP TAYYİP ERDOĞAN

3.1.1.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

Recep Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinde öncelikle vatandaşlık temelinde bir kavramsallaştırmaya gitmekte ve Türkiye'de yaşayan herkesin üst kimliğinin Türkiye cumhuriyeti vatandaşlığı olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'de bulunan bütün etnik grupların farklılıklarını kabul eden Erdoğan, bu etnik unsurlar arasında ortak ve birleştirici bağ olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliğini görmektedir. Erdoğan'a göre Türkiye'de yaşayanların ortak gücü Anayasal vatandaşlıktır ve bu gücü kimse bölmeye ve parçalamaya kalkmamalıdır. Unutulmamalıdır ki Türkiye bir mozaiktir ve bu mozaiğin farklı farklı katılım unsurları vardır. Bu mozaiği bir zenginlik unsuru olarak gören Erdoğan, farklılıkların tanınması gerektiğini aksi takdirde bu zenginliğin ortaya çıkamayacağını öne sürmektedir. Erdoğan'a göre bu farklılıkları bir üst kimlikte birleştirmek ve bunu bir güce dönüştürmek mümkündür. Bu üst kimlik ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliğidir. Bununla birlikte Erdoğan, hak ve özgürlükler alanında toplumdan gelen bütün talepler karşısında azamî duyarlılığa sahip olduklarını ve AK Parti'nin temel hedefinin de bireysel özgürlükleri evrensel demokratik standartlara

kavuşturmak olduğunu belirtmekte kolektif haklardan ise bahsetmemektedir. Erdoğan, bu düşüncelerini şöyle ifade etmektedir.

> *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı 73 milyon için sigortadır, hepimize yeter bir güvencedir. Bizi, lazı kürdü türkü çerkeziyle, doğulusu batılısı kuzeylisi güneylisiyle, inananı inanmayanıyla birleştiren, bir arada tutan bu üst kimliğimizdir. Bu ülkede yaşayanlarımızın bir defa Anayasal vatandaşlık ortak gücüdür, bu gücü kimse bölmeye, parçalamaya kalkmasın. Bu ülkeye ne kadar sahip çıkıyoruz; bu soruyu kendisine sorsun. Unutmayalım ki biz bir mozaiğiz. Bu mozaiğin farklı farklı biliyoruz ki katılım unsurları var. Bu gücünü oluşturan unsurlar var. Bunun birini bir kenara, birini bir kenara attığınız zaman bu zenginliği yakalayamazsınız. Ama bunu bir üst kimlikle bütünleştirdiğiniz zaman – ki o Türkiye Cumhuriyet vatandaşlığıdır- işte bunu yakalarsınız.Bir uçtan bir uca mutlu ve müreffeh bir Türkiye idealine bu ülkenin her bir ferdini böylece inandırmış olursunuz ki inandırmak bizim boynumuzun borcudur.*[397]
>
> *Bir kez daha ifade edelim ki, özgürlüklere ve haklara ilişkin algımızın çerçevesini çizen ana kavram, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır. Bize göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı, toplum – devlet ilişkilerinin esas zeminidir. Bu zeminde bütün meselelerimizi konuşmak, siyasetin imkânlarını sonuna kadar kullanmak bütün vatandaşlarımızın en tabi hakkıdır.*[398]
>
> *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliği altında herkes, ama herkes devlet karşısında eşittir, birinci sınıftır, özgürdür ve kendini ifade etme hürriyetine sahiptir. Bizim en başından itibaren söylediğimiz de budur. Farklı dinlere, farklı mezheplere de sahip olsa, çoğunluk da olsa, azınlık da olsa, 73 milyonun her bir ferdi birdir ve eşittir.*[399]

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesi ile PKK'yı birbirinden ayırmaktadır. Erdoğan'a göre PKK bir terör örgütüdür ve Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının temsilcisi değildir. PKK'nın ayrılıkçı bir unsur olmakla birlikte konjonktüre bağlı olarak yeni boyutlar da kazandığını öne süren Erdoğan, Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında herhangi bir ayrımcılığın yaşanmadığını, Türkiye'deki bütün etnik grupların bir zenginlik olarak Türkiye Cumhuriyeti

---

[397] R. Tayyip Erdoğan, **22.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[398] R.Tayyip Erdoğan, **26.02.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[399] R.Tayyip Erdoğan, **04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Anayasası'nda ifadesini bulan "Türk Milleti"nin bir parçası olarak kabul edildiğini ifade etmektedir.[400]

> *Bakınız terör örgütünün en önemli sıkıntılarından bir tanesi nedir biliyor musunuz? AK PARTi'nin özellikle Güneydoğu'da, Doğu'da aldığı başarıdır, neticedir. Dolayısıyla benim Kürt kökenli vatandaşlarımı adeta kendi ipotekleri altına almış olduğunu zanneden PKK terör örgütü hiçbir zaman Kürt kökeni vatandaşlarımın temsilçisi olmamıştır, olmayacaktır, bunu da böyle bilin. Bizler hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın, hiçbir vatandaşımızı herhangi bir ayrıma tabi tutmaksızın Türkiye'de Anayasa'mızda da ifadesini bulduğu şekliyle Türk milleti olarak tüm etnik unsurları zenginliğimiz olarak kabul etmişiz ve büyüklerimizin ifadesiyle "kesrette vahdet", çoklukta birlik anlayışıyla biz tarihten bu günlere gelmişiz. Ve yarınlara da aynı zenginlikle yürüyeceğiz.*[401]

Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinde sosyo-ekonomik sorunların temelinin önemli bir kısmını terörün oluşturduğunu, terörün bölgenin kalkınmasına, refah ve huzura kavuşmasına engel olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan'a göre Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan sosyo-ekonomik geri kalmışlığın nedeni diğer hükümetler döneminde uygulanan yanlış politikalar olduğu kadar bu bölgelere yatırım olanaklarının, eğitim, iş ve sağlık hizmetlerinin gitmesini engelleyen ve bunun sonucunda bölgeyi her açıdan sorunlu hale getiren PKK terör örgütünün yaptığı terörist faaliyetlerdir. Doğu ve Güneydoğu'da PKK'nın önemli bir sorun olduğunu ifade eden Erdoğan, terörün Türkiye'nin kardeşliğine ve gelişmesine engel olmaya çalıştığını, terörist faaliyetlerin kardeşlik duygularını, millet olma iradesini, birlik ve dirliği ve toplumsal ahengi hedef aldığını öne sürmektedir.[402]

> *Terör örgütü bugün açık bir şekilde çözümsüzlüğün, statükonun, kirli oyunların parçasıdır. Şunu da açık açık söylüyorum:Doğu ve Güneydoğu'nun yıllarca ihmal edilmesinin nedeni değerli kardeşlerim, yanlış politikalar olduğu*

---

[400] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[401] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[402] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **05.02.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

kadar, terör örgütünün bizzat kendisidir. Orada yatırımı engellediler, orada eğitimi engellediler, orada sağlık hizmetlerini engellediler, oraya her türlü hizmetin gitmesini engellediler. O bölgeyi, hizmetten, yatırımdan mahrum bırakmak için ellerinden geleni yaptılar ve bölge halkını istismar ettiler. Tekrar ediyorum, Doğu ve Güneydoğu'daki on yıllardır katmerlenmiş yoksulluk, önceki hizmetlerin yanlış politikalarının bir eseri olduğu kadar terör örgütünün de bir eseridir. Bu bölgelerimizdeki siyasal, sosyal, ekonomik sorunlar, yanlış politikalardan daha ziyade terör örgütünün doğurduğu, büyüttüğü, yaşattığı sorunlardır. Ben Kürt kardeşlerimin şu son saldırılara bakarak, terör örgütünün asıl hedefinin taşeronluk ve tetikçilik olduğunu görmesini, artık bölge halkının rahatsızlığını ve tepkisini daha gür seda ile ortaya koymasını bekliyorum.[403]

Bizim amacımız terörü sadece ülkemizin sınırlarından değil, bu bölgenin yakasından söküp atmaktır. Bu ağırlığı, yıllar boyunca acılar çekmiş bu coğrafyanın üstünden kaldırmaktır. Bölgenin bir an önce istikrar kazanması, huzur ve refaha, gelişme ve kalkınmaya ulaşmasıdır. Terörist faaliyetler sadece bizim bazı bölgelerimizin değil, Kuzey Irak'ın da gelişiminin önünde aslında büyük bir engeldir. Bu sonuca ulaşmak en çok da Güneydoğu Anadolu bölgemizde yaşayan vatandaşlarımızın arzuladığı bir sonuçtur.[404]

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesi ve terör sorununu çözmek ve Türkiye'de bulunan sorun alanlarını minimize etmek için başlattıklarını öne sürdüğü demokratik açılım projesini tanımlarken bunun bir süreç olduğunu, bu konuda söyleyecek bir sözü olan herkesin bu sürece dâhil olabileceğini çünkü bunun bir ulusal mesele olduğunu ve buna ulusal bir çözümün bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Erdoğan, demokratik açılım projesini bir kardeşlik projesi, bir bütünleşme projesi ve Türkiye'yi ayağa kaldırma projesi olarak tanımlamaktadır. Erdoğan, demokratik açılım projesinin kapsadığı sorun alanlarının, Türkiye'de yeni ortaya çıkmış birkaç günlük, birkaç yıllık meseleler olmadığını, son derece köklü ve yıllar içinde karmaşık bir hal almış, kronikleşmiş sorunlar olduğunu belirtmekte bunun terörle mücadeleden etnik, dini, mezhebi grupların sorunlarına, azınlıkların

[403] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[404] R.Tayyip Erdoğan, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

meselelerinden ekonomik alanda yaşanan işsizlik gibi sıkıntılara kadar çok geniş bir alanda farklı sorun alanlarını bir bütün olarak kapsadığını öne sürmektedir. Erdoğan'a göre Demokratik Açılım projesiyle hedeflenen bu sorun alanlarının minimize edilmesi, asgariye indirilmesidir.

> *Demokratik açılımda sonuna kadar gideceğiz. Bu bir milli birlik, beraberlik, kardeşlik projemizdir, buradan taviz yok. Ama geriye dönüşte bunu şova dönüştürme gayreti içerisinde eğer olunacaksa kusura bakmasınlar orda buna müsaade edemeyiz, tıpkı Avrupa'dan dönüşü durdurduğumuz gibi. Ülkenin hassasiyetlerini hiçe sayanları, bu sürecin üzerine gölge düşürmek isteyenleri sorumlu davranmaya, sağduyulu davranmaya, aklı selime davet ediyorum. Bu süreç, aynı zamanda ak ile karanın da ortaya çıkacağı bir süreçtir arkadaşlar… Bu süreç, gerçekten büyük Türkiye özlemi içinde olanlarla, Türkiye'yi zaafa uğratmak ve bundan kendilerine çıkar sağlamak isteyen bir avuç istismarcının apaçık ortaya çıkacağı bir süreçtir.*[405]
>
> *Şu anda bu bir milli birlik sürecinin, bir demokratik açılım sürecinin gereği olarak atılmış bir adımdır. Bir kardeşlik projesinin gereği olarak atılmış bir adımdır. Biz hep şunu söylemedik mi? Söylemiyor muyuz? Biz bu ülkede Türk'üyle, Kürt'üyle, Laz'ıyla, Çerkez'iyle, Yörük'üyle, Pomak'ıyla, Roman'ıyla biriz, beraberiz, ayrılık asla kabul etmiyoruz demedik mi? Demiyor muyuz?*[406]

R. Tayyip Erdoğan, Cumhuriyetin en önemli projelerinden biri olarak tanımladığı demokratik açılım projesine zaman zaman Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi adını vermekte ve bu projede amacın milli birlik ve beraberlik ve kardeşliği tesis etmek olduğunu belirtmektedir. Erdoğan, Türkiye'de bir terör sorununun ve belli kesimlerin yaşamış olduğu sorunların var olduğunu; bunlar arasında Kürt kökenli vatandaşların sorunlarından da bahsederek Güneydoğu meselesinin iki boyutlu olduğunu bu boyutlardan birinin terör diğerinin ise bölge insanın yaşadığı sorunlar olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan'a göre bu sorunların görmezden gelinmesi yalnızca çözümü geciktirmekle kalmamakta bu sorunların büyüyerek

---

[405] R.Tayyip Erdoğan, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[406] R.Tayyip Erdoğan, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

devam etmesine de neden olmaktadır. Yaşanan sorunların toplum içerisinde bir çürümenin ortaya çıkmasına ve nifak tohumlarının yayılmasına neden olduğunu öne süren Erdoğan, bu sorunları bir demokratik açılım süreci içerisinde çözmek ve birlik-beraberlik ve kardeşliği gerçekleştirmek istediklerini ifade etmektedir. Erdoğan, Güneydoğu meselesinin yalnızca bir asayiş sorunu olmadığını, çok boyutlu bir sorun olduğunu kabul etmekte ve bu amaçla demokratik açılım projesinin de bu sorun alanlarını minimize etmeye dönük bir proje olarak hayata geçirildiğini ifade etmektedir.[407]

> *Olay -her zaman söylüyoruz- bir güvenlik meselesi değildir. Sadece bir güvenlik olayı olarak bakarsak yanılırız. Yıllar yılı böyle bakıldı, neticesi ortada. Ama bu olayın sosyolojik, psikolojik, ekonomik, diplomatik, birçok boyutu var. Ve bütün bu alanlarda bu dayanışmamızı sürdürmemiz lazım.*[408]

> *Bakın, samimi bir şekilde şunu görmek durumundayız... 30 yıldır devam ede gelen terör olayları, içten içe, alttan alta, çok sinsi bir şekilde toplumsal barışın, kardeşliğimizin, huzurumuzun altına nifak tohumları ekiyordu. Birileri görmek istemeyebilir, gözlerini, kulaklarını kapatabilir ama, lokal olaylar, belli etnik gruplara, inanç gruplarına yönelik tepkiler bu dönemde ortaya çıkmadı. Çıkmışlar, "Başbakan etnik grupları telaffuz ediyor, sorun oradan çıkıyor" diyorlar... İşte bu körlüktür, bu sağırlıktır, bu kafayı kuma gömmektir. Halktan, milletten, toplumdan, ülkenin gerçeklerinden kopuk olmak işte budur. Terörü, fitneyi bu noktalara taşıyan zihniyet de esasen budur... Terör meselesini görme, benim Kürt kökenli vatandaşlarımın meselesini görme, Romanların, Alevilerin, azınlıkların meselelerini görme. Sen görmezden gelince bu meseleler ortadan kaybolmuyor. Tam aksine büyüyerek devam ediyor. Mevlana'nın da dediği gibi, sen gözünü kapatınca alem yok olmuyor. Bu sorunlar, görseniz de görmeseniz de gizliden gizliye büyüyor, fitne ve fesat çürümeye sebep oluyordu ve bizim niyetimiz bu nifak tohumlarına, bu fitne tohumlarına engel olmaya yöneliktir.*[409]

> *Demokratik açılımın iki amacı var diyoruz: Birincisi; demokratikleşme. İkincisi; ağırlıklı olarak terörün son bulması. Geneli itibariyle sorun alanlarını bu ülkede minimize etmek, atılan bu adım terörün son bulması ve demokratikleşme çabalarının hız kazanması açısından önemli bir koordinasyon işlevi görecektir. Bu*

---

[407] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **13.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması ve 09.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[408] R.Tayyip Erdoğan, **20.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[409] R.Tayyip Erdoğan, **26.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

adımdan ancak demokrasiye tahammül edemeyen, terörün son bulmasını istemeyenler rahatsız olur.[410]

Biz açılımı, terör örgütü için başlatmadık. Biz milli birlik ve kardeşlik projesini, demokratik açılımı, Türkiye'nin kronik meseleleri için başlattık. Türkiye'yi büyütmek, yüceltmek, bölgesinde ve dünyada bir güç haline getirmek, Türkiye'yi huzura ve güvenliğe kavuşturmak için başlattık.[411]

3.1.1.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" OlarakTanımlama

Recep Tayyip Erdoğan, birçok konuşmasında Türkiye'de etnik temelli herhangi bir sorunun olmadığını, Türkiye'nin Güneydoğu bölgelerinde yaşanan olayların ise bir terör olayı olduğunu ifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti üst kimliğinde herkesin eşit haklara sahip olduğunu, herhangi bir ayrımcılığın yapılmadığının altını çizen Erdoğan, Türkiye'de etnik temelli farklılıkların da var olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan, Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak gerek grup konuşmalarında gerek gazeteciler ve çeşitli kesimler tarafından kendisine yöneltilen sorulara cevap verirken bir çok defa "Kürt sorunu" kavramına karşı çıkarak Türkiye'de etnik temelli herhangi bir sorunun varlığının söz konusu olmadığını buna karşılık bir terör sorunun olduğunu ifade etmiştir. Erdoğan, 1996 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı iken Hürriyet gazetesine verdiği röportajda Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak Türkiye'de bir Kürt sorununun olmadığını *"Kürt sorunu diye bir sorun kabul etmiyoruz. Kürt kardeşlerimle ilgili sorunu kabul ediyoruz."*[412]demek suretiyle etnik temelli bir sorunun söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Recep Tayyip Erdoğan Rusya'ya yaptığı bir gezi sırasında da Rusya'da bulunan bir inşaat işçisi ile

---

[410] R.Tayyip Erdoğan, **02.05.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[411] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[412] Hürriyet, "**RP Kongresinin En Konuşulan İsmi Recep Tayyip Erdoğan ile Dünyevi Sohbet",** 20 Ekim 1996, s. 25.

konuşurken Türkiye'de Kürt Sorunu'nun olmadığını ifade etmiştir. Erdoğan'a göre herhangi bir mesele "sorun" olarak kabul edilmezse ve meseleye öyle inanılırsa o mesele de 'sorun' olmaz. Mesela "Kürt Sorunu vardır" denilirse "Kürt Sorunu" var olur. Ama "Kürt Sorunu yoktur" denilirse o zaman da "Kürt Sorunu" diye bir şey de olmaz. Erdoğan'ın yapmış olduğu Moskova gezisi sırasında bu meseleye bakış açısını yansıtan inşaat işçisi Zülfikar Boran'la arasındaki diyalog şöyle gelişmiştir:

Boran: *Kürt sorununu halletmeniz lazım*
Erdoğan: *Ben şimdi Siirt'ten evliyim*
Boran: *Doğrudur. Kürtler tarihin en eski halklarından biridir.*
Erdoğan: *Ben biliyorum o meseleleri. Ben Siirt'ten evliyim, evlenebilmişim, demek oluyor.*
Boran:*Doğrudur. Ben de evli değilim, ama ben de evlenmek istiyorum (gülüşmeler). Kürtlerin 10 bin yıllık tarihi var.*
Erdoğan: *Ne kadar var?*
Boran: *Yani 10 bin yıllık bildiğimiz tarih. Türklerle bin yıl beraber yaşamışız.*
Erdoğan: *Sen o 10 bin yılı nasıl öğrendin.*
Boran: *Tabi araştırınca... Türklerle bin yıllık beraber yaşamı var. Bu sorunun çözülmesini istiyoruz, bu acıların yaşanmamasını istiyoruz.*
Erdoğan: *Sorun var diye inanmayacaksın, sorun yok diye inanacaksın. Sorun var diye inanırsan sorun olur. Sorun yok dersen sorun ortadan kalkar. Biz diyoruz ki, bizim için böyle bir sorun yok.*
Boran: *Siz Türkiye'de tek başına iktidara geldiniz ama, iktidardan da gidersiniz. Yani siz böyle bakmayın, ben çalışan bir insanım ama siyasete bakınca... Ecevit de, diğerleri de işbaşına geldiler ama böyle de gittiler. Siz de sorunları görmemezlikten gelirseniz...*
Erdoğan: *Ben böyle bir sorunu var kabul etmiyorum. Yok böyle bir sorun diyorum. Bak, ben Siirt'ten evliyim, huzurluyum diyorum, bitti. Böyle yaklaş olaya. Böyle yaklaştığın sürece problem kalmaz.*
Boran: *Bunu pratikte biliyorum da sayın başkan... Türk arkadaşlar var, biz kardeşçe beraber yaşıyoruz, çalışıyoruz gerçekten...*
Erdoğan: *Türkiyeliyiz hepimiz diyeceğiz.*

Boran: *Elbette Türkiye için canımızı da veririz.*

Erdoğan: *Ha, o kadar. Ama ben diyeceksin Kürdüm, Türk de ben Türküm diyecek.*

Boran: *Nasıl olsa farketmiyor.*

Erdoğan: *Ama biz kardeşiz diyeceksiniz. (Boran'a sarılarak) ben seni Allah için seviyorum.*[413]

R. Tayyip Erdoğan, 11-12 Nisan 2005 tarihleri arasında Norveç'e resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret esnasında Erdoğan Nobel Enstitüsü'nde **'Küresel Barış Arayışı ve Türkiye'nin Katkısı'** konulu bir konuşma yapmış, konuşmasının ardından salonda kendilerini Kürdistan Ulusal Konseyi üyeleri olarak tanıtan bazı kişiler, **'Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Kürt varlığını kabul etmediği', 'Türkiye'de Kürt sorunu olduğu'** ve **'Türk güvenlik güçlerinin yaptığı operasyonların savaş olduğu'** iddialarını Erdoğan'a yöneltmişlerdir. **Erdoğan,** bu iddialara sert tepki göstererek, Türkiye'de Kürt Sorunu'nun olmadığını, böyle bir şeyin varolduğunu söylemenin sanal sorun üretmek olduğunu, kendileri için böyle bir sorunun olmadığını ifade etmektedir. Erdoğan, güvenlik güçlerinin yapmış olduğu mücadelenin ise o bölgelerde yaşayan insanların huzurunu ve mutluluğunu terörden korumaya yönelik bir mücadele olduğunu ve terör örgütü PKK'nın o bölgelerde insanların huzurunu, güvenini tehdit ettiğini belirtmektedir. Erdoğan'a göre Türkiye'nin askeri de, polisi de asla bu tür terör gruplarıyla mücadeleden cayamaz. Türkiye'nin bütünlüğü, huzuru ve mutluluğu için bu gereklidir. Devlet bunun için vardır ve devlet bu mücadelesini sürdürmekte kararlıdır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliğinde herhangi

[413] Hürriyet, **"Rusya'da 'Kürt' Sohbeti",**http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2002/12/25/226054.asp

bir ayırımcılığa yer verilmeden herkes, bütün etnik unsurlar yerini almıştır ve ortak payda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır. Erdoğan bunları şu şekilde ifade etmektedir:

> *Çirkin bulduğum, art niyetli düşünceleri paylaşmam mümkün değil. Güvenlik güçlerimizin yapmış olduğu mücadele, o bölgelerde yaşayan insanımızın huzurunu ve mutluluğunu terörden korumaya yöneliktir. Terörist grup PKK, o bölgede insanlarımızın huzurunu, güvenini tehdit etmektedir. Sizin savaşınız eğer barışı tehdit ediyorsa, karşısında tabii ki Türkiye Cumhuriyeti hükümetini bulacaktır, tabii ki Türk güvenlik güçlerini bulacaktır. Asla Türkiye'de askeri de, polisi de bu tür terör gruplarıyla mücadeleden cayamayız. Türkiye'nin bütünlüğü, huzuru ve mutluluğu için bu gereklidir. Devlet bunun için vardır. Biz bu mücadelemizi sürdürmekte kararlıyız…. Benim partim içinde de Kürt vatandaşlarım, kardeşlerim vardır ve şu anda Kürt vatandaşlarımın en yoğun olduğu bölgede 1'inci parti benim partimdir. Bu bölgenin belediye başkanlıklarının da ciddi bir kısmını benim partim kazanmıştır. Bu şunu göstermektedir: Benim vatandaşlarım, benim partimle bütünleşmiştir ve partimden bir şeyler beklemektedir. Biz de bu beklentilere cevap vermenin gayreti içerisindeyiz…. '**Türkiye'de Kürt sorunu vardır' demek sanal sorunlar olarak ortaya çıkıyor. Bizim için böyle bir sorun yoktur**. Şu anda Türkiye'de ne kadar etnik unsur varsa, aynı mesafedeyiz, en ufak bir ayrıma giremeyiz. Türk'ü ile Kürt'ü ile Laz'ı ile Gürcü'sü ile Abaza'sı ile. Türkiye'de sadece Türk vatandaşları mı yaşıyor? 30'a yakın etnik unsur var. Siz bunları görmeyeceksiniz, sadece Türkiye'de bir bölgeyi Kürt vatandaşlarımızın yaşadığı bölgeler olarak ilan edeceksiniz. Böyle bir temsili de kimse size vermez. …. **Bizim ortak paydamız, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır. Bu bizim üst kimliğimiz. Bu üst kimlik içerisinde bütün etnik unsurlar yerini almıştır.** Anayasa'da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı anlayışı vardır. Bu vatandaşlığın içerisinde Kürt'ü, Türk'ü, Laz'ı, Çerkez'i de vardır. Hiçbir ayrım söz konusu değildir. Ama siz kendinizi böyle bir ayrım içerisinde telakki ediyorsanız, ona bir şey diyemem.*[414]

Erdoğan 2006 Aralık ayında ABD'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş New York'ta temaslarda bulunmuştur. R. Tayyip Erdoğan, New York'taki temasları çerçevesinde BM binasında düzenlediği basın toplantısında gazetecilerin sorularını yanıtlamış ve bir gazetecinin, *"Kıbrıslı Türklerin haklarının verilmesinden söz ediyorsunuz. Siz Kıbrıslı Türklere istediğiniz hakların aynısını Kürtlere vermeye hazır mısınız?"*

[414]Hürriyet, **"PKK Kürtler Adına Konuşamaz"**
http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/04/13/627267.asp

sorusu üzerine Erdoğan, Türkiye'de Kürtler'in hak diye bir sorunlarının olmadığını, Kürtler'in Türkiye'de bulunan diğer etnik unsurlarla aynı haklara sahip olduğunu belirtmiştir. Erdoğan, kendi evliliğinden de örnek vererek Türkiye'de herhangi bir etnik ayrımın yaşanmadığını ifade etmiştir.

> *Kürtler'in Türkiye'de hak diye bir sorunu yok ki. Aynen Türkiye'nin batısındaki veya diğer etnik unsurlar hangi haklara sahipse aynı haklara sahipler ve şu anda Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosu'nda 50'yi aşkın Kürt vatandaşımız, Kürt kökenli vatandaşımız milletvekilidir. Ben Türküm, eşim Arap, 29 yıldır evliyiz, bir sıkıntı yok. Türkiye'de böyle bir sıkıntı olmaz. Bunu Kıbrıs'ta uygularsanız bütün işler biter. Etnik, dinsel, bölgesel milliyetçiliğe son. Biz Türkiye'de bunu yapıyoruz. Kıbrıs'ta da bu yapıldı mı, zaten her şey biter.*[415]

Recep Tayyip Erdoğan, New York'taki bu açıklamasından sonra Türkiye'de Kürt Sorunu'nun olmadığını 2007 Ocak ayı başlarında Lübnan'a yaptığı bir ziyaret esnasında beraberinde bulunan gazetecilere de açıklamıştır. Lübnan ziyareti sırasında gazetecilerin sorularını yanıtlarken daha önceki konuşmalarında kullandığı ve tartışmalara neden olan "Kürt sorunu" ve "Alt kimlik-üst kimlik" nitelemelerinden farklı bir yaklaşım sergileyen Erdoğan, "Kürt meselesi hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna "Kürt sorunu değil, bir terör sorunu var" yanıtını vermiştir. Sabah gazetesinden Metehan Demir'in haberine göre Doğu ve Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak gazeteciler tarafından Erdoğan'a sorulan sorular ve Erdoğan'ın bu sorulara verdiği cevaplar şöyledir:

> ***Başbakan Erdoğan*** *"Oradaki Kürt veya farklı etnik vatandaşlarımızın sorunları artık azalmaya başladı. Kürt sorunu yok, terör sorunu var"* ***dedi.***
>
> ***"Kürt meselesinde ne düşünüyorsunuz?" sorusuna***
>
> *"Kürt sorunu yok, terör sorunu var"* ***diye yanıt veren Başbakan,***
>
> *"Bölgeye 4-5 katrilyon yatırım yaptık, oradaki vatandaşlarımızın sorunları*

[415] Hürriyet, ***"Erdoğan: Kürtler'in Hak Sorunu Yok",*** http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5636850&tarih=2006-12-18

azaldı" ***dedi.***

**** Daha önce Kürt sorunu demiştiniz.***

Kürt sorunu ifadesini kullandığım zaman elimizde bölgedeki sosyo-ekonomik yapıyı gösteren bir çalışma vardı. Bu çalışmadan hareketle bölgeye yatırımları hızlandırdık. Altyapı, üst yapı yatırımları olarak sadece o dönemde attığımız adımların ekonomik karşılığı 4.5 katrilyon. Bunlar devam ediyor. Bu ne anlama geliyor? Oradaki Kürt veya farklı etnik gruptaki vatandaşlarımızın sorunları azalmaya başladı.

**** Ancak Türkiye'de Kürt grupların talepleri var.***

Ona bakarsak Türkiye'deki tüm etnik unsurların veya bölgelerin az veya çok sorunları var.

**** Ya, ekonomik sosyal sorunlar, işsizlik?***

Siz o bölgeye gitmediniz herhalde. Biz bölgede her noktada çok büyük atılımlar yaptık. Cumhuriyet tarihinde görülmemiş adımlar bizim dönemimizde atıldı. Ben bu bölgeye çok gidiyorum.

****Biz de gidiyoruz..***

Bakın biraz insaflı davranacaksınız. Şimdi nereden nereye geldik. Makas daralmaya başladı.[416]

Erdoğan, demokratik açılım projesinin başlamasından yaklaşık iki yıl sonra Türkiye'de artık "Kürt sorunu" olmadığını; çünkü kendilerinin ret, inkâr ve asimilasyon politikalarını ortadan kaldırdıklarını böylelikle herhangi bir etnik sorunun kalmadığını ancak Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bazı sorunlarının olduğunu ifade etmektedir. 15 Temmuz 2011'de PKK, Diyarbakır'da güvenlik güçleriyle çatışmış ve bu çatışmada 13 asker hayatını kaybetmiştir.

[416] Metehan Demir, Sabah, ***Kürt Sorunu Değil Terör Sorunu Var***, http://arsiv.sabah.com.tr/2007/01/05/siy109.html, 05.01.2007.

Erdoğan, bu olay üzerine gazetecilerin sorularını cevaplandırırken Türkiye'de artık "Kürt Sorunu"nun olmadığını bununla birlikte PKK sorunu olduğunu ifade etmiştir.

> *"Kürt kökenli vatandaşlarım azınlık statüsünde değildir. Biz geldiğimizden bu yana 3 şeyi başardık. Ret politikalarını yok ettik,inkâr politikalarını yok ettik. Asimilasyon politikalarını da yok ediyoruz. Dikkat ederseniz seçim öncesi bir ifade kullandım. Bu ülkede artık Kürt sorunu yoktur. Bu ülkede PKK sorunu vardır. Kürt kökenli vatandaşlarımın da sorunları vardır. O sorunların çözümünde yine en büyük katkıyı bugüne kadar biz verdik. Bundan sonra da biz vermeye devam edeceğiz"*[417]

R. Tayyip Erdoğan, TBMM Grup toplantısında yapmış olduğu konuşmada Türkiye'de Kürt sorununun asimilasyon politikalarına bağlı olduğunu, asimilasyon politikalarını bitirerek Kürt sorununun da bittiğini ifade etmektedir. Erdoğan'a göre bundan böyle Kürt Sorunu yoktur; yalnızca Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sorunları vardır. Bununla birlikte Türkiye'de bir terör sorunu vardır ve bu terör sorununun bitirilmesi için geniş kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç vardır.[418]

> *Kalkmışlar, inkâr ve asimilasyon son bulsun diyorlar. Türkiye'de inkâr, ret ve asimilasyon politikalarının sona erdiğini biz hem sözümüzle, hem uygulamalarımızla defalarca gösterdik. Türkiye'de ret politikaları sona ermiştir,inkâr politikaları sona ermiştir, asimilasyon politikaları sona ermiştir. AK PARTi İktidarının böyle bir sorunu yoktur, bunları bitirmiştir.*[419]

> *Türkiye'nin de, Kürt kardeşlerimin de en büyük sorun terör örgütüdür. Onun silahları, mayınları, bombaları, molotofları, zehir dilli piyonlarıdır. Onlar bunlara sahipse, ben de diyorum ki, benim Kürt kardeşim imanıyla, inancıyla bunların karşısında dimdik dursun diyorum. 75 milyon insanımızla birlik ve bütünlük içinde teröre karşı ortak bir duruş sergilemeliyiz. Türkiye'nin ekonomisin beraber büyüttük. Türkiye'nin demokrasisini beraber güçlendirdik. Türkiye'yi bölgesel ve küresel bir güç haline beraber getirdik. İnşallah terör meselesinin üstesinden de beraber geleceğiz.*[420]

---

[417] **Erdoğan: Kürt sorunu yok PKK sorunu var** http://www.ensonhaber.com/erdogan-kurt-sorunu-yok-pkk-sorunu-var-2011-07-16.html

[418] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **02.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[419] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[420] R.Tayyip Erdoğan, **06.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

2013 yılı Şubat ayında Çek Cumhuriyeti'ne hareket etmeden önce Atatürk Havaalanında gazetecilerin sorularını yanıtlayan ve gündeme dair açıklamalarda bulunan Erdoğan, Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)'nin gündeme getirdiği Demokratik özerklik konusuyla ilgili açıklamalarda bulunmuş ve Türkiye'de artık bir Kürt Sorunu'nun olmadığını buna karşılık bir terör sorununu olduğunu ifade etmiştir. Erdoğan, burada ret, inkâr ve asimilasyon politikalarının kendileri tarafından kaldırıldığını belirterek ortak paydanın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı olduğunu ifade etmiştir.

> *"Partimin kurulma çalışmalarımı yaptığımda özellikle bölgeyi dolaştığım zaman Kürt kardeşlerimin istediği şuydu. 'Olağanüstü hali kaldırın sizden başka bir şey istemiyoruz.' Biz iktidarımızın ilk ayında olağanüstü hali kaldırdık. Biz bütün belgelerle bunu ortaya koyuyoruz. Barajlar onlara karşı yapılıyormuş. Baraj niçin yapılır? Elektrik üretmek için yapılır. Niçin yapılır? İçnme suyunu kullanmak için yapılır? Yoksa bu sular boşu boşuna akıp gider. Biz artık 'Su akar Türk bakar' demek istemiyoruz. Su akar Türk yapar diyoruz. Bunu yaparken de red politikaları ayaklarımızın altındadır, asimilasyon politikaları ayaklarımızın altındadır. Kimse benim Kürt kardeşimin varlığını inkâr edemez. Ben her zaman şunu söylüyorum.* ***Türkiye'de artık Kürt sorunu yoktur. Türkiye'de terör sorunu vardır.*** *Biz burada etnik milliyetçilerin hepsine karşı olduğumuzu da söyledik. Biz Kürt milliyetçiliğine de karşıyız. Türk millliyetçiliğine de karşıyız. Biz yaradılanı yaradandan ötürü seviyoruz. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ortak paydasında bütünleşelim diyoruz."*[421]

R. Tayyip Erdoğan, 2005 yılı Ağustos ayında Diyarbakır'da yapmış olduğu mitingde Güneydoğu meselesini "Kürt Sorunu" olarak kavramlaştırmış, bu sorunun aynı zamanda kendisinin de sorunu olduğunu belirterek sahiplenmiştir. Erdoğan, her ülkede geçmişte hataların yapıldığını, geçmişte yapılan hataları yok saymanın ise büyük devletlere yakışmadığını, Türkiye gibi büyük bir devletin de geçmişteki

[421] ***Başbakan Erdoğan; Türkiye'de Artık Kürt Sorunu Yoktur,*** http://www.haberartiturk.com/politika/basbakan-erdogan-turkiyede-artik-kurt-sorunu-yoktur-h1793.html,03.02.2013

hatalarıyla yüzleşerek geleceğini planlaması gerektiğini ifade etmektedir. Erdoğan'a göre Kürt sorunu da devletin geçmişteki hatalarından bir tanesidir ve bu sorunun çözülmesi gerekir. Erdoğan bu sorunu çözümünün ise Anayasal düzen içinde daha çok demokrasi daha çok vatandaşlık hukuku daha çok refah olduğunu ifade etmiştir.

> *"İlla her soruna bir ad koymak da gerekmez. Çünkü sorunlar hepimizindir. Ama illa 'Ad koyalım' diyorsanız Kürt sorunu bu milletin bir parçasının değil, hepsinin sorunudur. Benim de sorunumdur. Sorunların parça parça adresi olmaz. Bütün sorunlar Türk olsun, Kürt olsun, Çerkez olsun, Abaza olsun, Laz olsun bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak sorunudur. Çünkü güneş herkesi ısıtır, çünkü yağmur herkes için rahmettir. Çünkü herkes aynı toprağın insanıdır, insanıyız, millet olmak işte budur. Bu sebeple 'Kürt sorunu ne olacak?' diyenlere diyorum ki bu ülkenin başbakanı olarak o sorun herkesten önce benim sorunumdur. Bu memleketin başka bir meselesini de bana soracak olsalar onlara da şunu derim, o mesele de herkesten önce benim meselemdir. Biz büyük bir devletiz ve millet olarak bu ülkeyi kuranların bize miras bıraktığı temel prensipler ve cumhuriyet ilkesi, Anayasal düzen dahilinde her sorunu daha çok demokrasi daha çok vatandaşlık hukuku daha çok refahla çözeceğiz, bu anlayışla çözüyoruz ve çözeceğiz de."*[422]

R. Tayyip Erdoğan, Diyarbakır mitinginden sonra 2006 yılında TBMM Grup konuşmasında yine "Kürt Sorunu" kavramlaştırmasını kullanmış, Kürt kökenli vatandaşların yanı sıra diğer etnik unsurların da sorunlarının olduğunu belirterek Türkiye'de bir etnik sorunun yaşandığını belirtmiştir.

> *Diyarbakır'a gitmişimdir, konuşma yapmışımdır. Bu ülkede Kürt sorunu olduğu gerçeğini ifade etmişimdir. Bunu söylerken bu ülkedeki diğer etnik unsurların sorunlarının olmadığını asla kabul etmiyorum, onların da sorunları var. Her bölgenin kendine has sorunları var. Ancak bunu söylememin karşısında ne yazık ki oralardan herhangi bir olumlu yaklaşım, demokratik, sivil toplum kuruluşları gelmemiştir. Gelmediği gibi bunu bile istismara kalkmışlardır. Böyle bir istismarın içerisinde ne partimiz, ne hükümetimiz hiçbir zaman olmayacaktır.*[423]

[422] Hürriyet, ***"Kürt Sorunu Benim Sorunum",***http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/08/12/685678.asp
[423] R.Tayyip Erdoğan, **04.04.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Erdoğan, demokratik açılım projesinin gündeme gelmesinden sonra bu projenin en önemli amaçlarını sayarken Güneydoğu meselesini "Kürt Sorunu" ve "Kürt Meselesi"ni çözmek şeklinde kavramlaştırmıştır.

> *Kürt meselesine baktılar silah gördüler. Doğu, Güneydoğu meselesine baktılar et, balık gördüler, bunlar faili meçhullere baktılar hiçbir şey göremediler. Bunlar halka baktıklarında bidon kafa gördüler, göbeğini kaşıyan adam gördüler, yüzde 60 aptal gördüler.*[424]

> *Kürt meselesinin çözümünde inisiyatif almaktan kaçınan BDP, bu Nevruzda da çözümü değil, kanı, gözyaşını, çatışmayı tercih eden, yani sorunu derinleştirmekten medet uman bir tutum sergilemiştir... Böyle bir partinin Kürt meselesinin çözümünde Kürt kökenli kardeşlerimizin sorunlarına çözüm üretmesi asla ve asla mümkün değildir.*[425]

> *Biz, Kürt meselesiyle ilgili 2005'te Diyarbakır'da konuştuk ve ne gerekiyorsa üzerimize düşeni yaptık, yapıyoruz. Terör meselesinde sadece milletimizle hareket ettik, yine milletimizle yürüyeceğiz. Partimizin programında Güneydoğu, Doğu sorunuyla alakalı 2 sayfalık metin vardır, orada bizim bu politikamız bellidir. Ve buradan hareketle milli birlik ve kardeşlik projemizi oluşturduk, olgunlaştırdık, bununla yola devam ettik, ediyoruz.*[426]

> *MHPinkârcı bakış açısıyla hareket ettiği için ortaya bir politika koymuyor, sadece hamasetle reddiyecilikle meseleye yaklaşıyor, bu konuda Türkiye'nin gerçeklerinden ve sağduyudan uzak bir görünüm sergiliyor.*[427]

> *Değerli milletvekili arkadaşlarım, bildiğiniz gibi, geçtiğimiz hafta CHP Genel Başkanı ve heyetini AK PARTi Genel Merkezinde ağırladık, yaklaşık 1 saatlik bir görüşmede terör ve Kürt meselesini konuştuk.*[428]

R. Tayyip Erdoğan, "Kürt Sorunu" kavramlaştırması içinde hareket ederek demokratik açılım sürecini başlatmıştır. Erdoğan'a göre "Kürt Sorunu" görmezden gelinerek, inkâr ve ret edilerek herhangi bir çözüme kavuşamaz. Erdoğan, Güneydoğu meselesini üreten siyasi zihniyetin kendilerinden önce varolduğunu,inkâr

---

[424] R.Tayyip Erdoğan, **22.02.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[425] R.Tayyip Erdoğan, **21.03.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[426] R.Tayyip Erdoğan, **29.05.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[427] R.Tayyip Erdoğan, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[428] R.Tayyip Erdoğan, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

ret ve asimilasyon politikalarının sorunun derinleşmesine neden olduğunu öne sürmektedir. Erdoğan'a göre kendileri hükümete gelmeden önce Türkiye'de inkâr, ret ve asimilasyon politikaları vardı ve bu politikaların üretmiş olduğu sorun artık üzeri örtülemeyecek ve ertelenemeyecek bir boyut kazanmıştı. Bundan dolayı 2005 yılında Diyarbakır'da yapmış olduğu konuşmada ortaya koymuş olduğu çerçevenin yani meseleyi "Kürt Sorunu" olarak tanımlamasının doğru olduğunu ve bu tanımlama çerçevesinde çözüm sürecinin oluşturulduğunu ifade etmektedir. Soruna hep bir asayiş sorunu olarak bakıldığını ancak Türkiye'de etnik bir sorunun olduğunu ve bu sorunun çözümü için de demokratik açılım projesinin uygulamaya konulduğunu belirten Erdoğan, demokratik açılım projesinin sorunları minimize etmeye dönük kapsamlı bir çözüm süreci olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan demokratik açılım sürecinde Güneydoğu meselesini zaman zaman 'Kürt meselesi' ve 'sorun' şeklinde tanımlamaktadır. Demokratik açılım projesinin bir çok sorun alanını minimize etmeyi amaçladığını belirten Erdoğan bu sorun alanlarını terör sorunu, etnik temelli sorunlar, dini temelli sorunlar ve azınlık hakları ile ilgili sorunlar şeklinde saymaktadır. [429]

> *Bu son süreçte bir kez daha gördük ki, mesele, artıkinkâr edilemeyecek, üzeri örtülemeyecek, ertelenemeyecek bir boyut kazanmış durumdadır. Bakınız, sorunu dile getirdiğimiz, çözüm arayışları içine girdiğimiz için, bizi, burası çok önemli ayrımcılıkla, sorunu derinleştirmekle itham edenler oldu. Bu söylemin, bu ithamların, bu iftiraların son derece mühim olduğunu, üzerinde mutlaka düşünülmesi gerektiğini dikkatlerinize sunmak istiyorum. Zira, işte bu söylem ve bu ithamlar, sorunun derinleşmesine ve yıllar içinde kronik bir hal almasına sebep olan söylem ve ithamlardır. Ortada hiçbir şey yokmuş gibi davranmak, sorunu görmezden gelmek, bu meselelere sırtını dönmek, bu meselelerin üzerini örtmek, işte sorunu bugünkü boyutuna taşımıştır. Madem ortada böyle bir sorun yok bundan 20 yıl önce niçin kitapçıklar yazdırdınız, komisyonlar kurdurdunuz da bu konuda çalışmalar yaptırdınız? Demek ki bir sorun var da bunu yaptırdınız. Kaldı ki bu sorunlardan bir tanesi.*[430]

[429] R.Tayyip Erdoğan, **05.01.2010; 29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması;** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[430] R.Tayyip Erdoğan, **13.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Bizim Milli Birlik Projesinden, Demokratik Açılımdan kastımız nedir? Değerli arkadaşlar. Tabi ki bu projenin, bu sürecin içinde birçok başlıklar var. Yani bunu tek başlıkta toplayacak olursak tüm sorun alanları diyebiliriz. Burada öncelikli sorun tabi ki bir terör sorunudur. Bu ülkede etnik milliyetçilik sorunu var mıydı? Vardı. Değerli arkadaşlarım bölgesel milliyetçilik oldu mu bu ülkede? Oldu. Ve tabi ki bütün bunların yanında özellikle azınlıkların sorunları var ülkemizde. Ülkemizde temel hak ve özgürlüklerle ilgili sorunlar var. Bunların yanında ekonomik sorunlar var. Bütün bunları bizler masaya yatırdık bunların üzerinde bu işin koordinatörlüğünü verdiğimiz İçişleri Bakanımız, şu üç ay içerisinde çok geniş bir çalışma yaptı.... bu bir süreç yani bitmeyecek bundan sonra da biz alıcıyız almaya devam edeceğiz. Niye? Yeter ki biz bu sorunu minimize edelim, asgariye indirelim ve ülkemize şu barışı egemen kılalım. Çünkü bazı çevreler kandan, gözyaşından, acıdan, çatışmadan beslenen çevreler, süreci tahrik etmek için ellerinden geleni yapıyorlar.[431]

Süreç bugüne kadar nasıl istismar edildiyse, bundan sonra çok daha fazla istismara başvurulacaktır. Sorunun çözümünden rahatsız olan kesimler çok daha fazla hırçınlaşacak ve süreci engellemek isteyecektir.[432]

Milli Birlik ve Kardeşlik Projesini hayata geçirmeye çalışıyoruz. Kürt meselesini konuşuyoruz, Roman meselesini konuşuyoruz, Alevi Çalıştaylarını bitirdik. Şimdi sonuç bildirgesi hazırlanıyor. Terörü en geniş anlamıyla tartışıyoruz. Ülkemizdeki azınlıkların sorunlarını konuşuyoruz.[433]

Türkiye'nin bugün ulaştığı demokratik seviyenin ve çağdaş standartların gereklerini idrak edememektir. İşte sorunu bu hale getirenler, geçmişte bu idraksizliği sergileyenlerdir. Sorunu bu hale getiren, bu muhalefet partilerinin iktidar oldukları dönemdeki ufuksuz, çapsız politikalardır. Sorunu bu hale getiren, bunların ayrımcı, dışlayıcıinkâr politikalarıdır, şiddet politikalarıdır.[434]

Olay -her zaman söylüyoruz- bir güvenlik meselesi değildir. Sadece bir güvenlik olayı olarak bakarsak yanılırız. Yıllar yılı böyle bakıldı, neticesi ortada. Ama bu olayın sosyolojik, psikolojik, ekonomik, diplomatik, birçok boyutu var.[435]

Türkiye'deki sorun alanlarını ne yapacağız, minimize edeceğiz. Öncelikli sorunumuz ne? Terör sorunu, buna mı karşısın? Gel arkadaş oturalım, aynı masada oturalım konuşalım bu işi. Terör sorununu nasıl minimize edeceğiz, nasıl yok edeceğiz,... Peki bu ülkede etnik unsurların sorunları var mı? Var. Türk'ünün de, Kürt'ünün de, Laz'ının da, Çerkez'inin de, Gürcü'sünün de, Abhaza'sının da, Roman'ının da, hepsinin kendine göre sorunları var. Şimdi bu sorunlara eğilmek yanlış mı?[436]

---

[431] R.Tayyip Erdoğan, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[432] R.Tayyip Erdoğan, **26.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[433] R.Tayyip Erdoğan, **02.02.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[434] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[435] R.Tayyip Erdoğan, **20.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[436] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Sorunun ne olduğunu bilmeyenler, çözümü bilmezler, çözümü anlayamazlar. Sorunuinkâr edenler, görmezden gelenler, başını kuma gömenler çözümü de anlayamazlar, algılayamazlar. Bu ülkede benim Türk kardeşimin, Kürt kardeşlerimin, Roman kardeşlerimin, Arnavut'un, Boşnak'ın, Abaza'nın, Gürcünün vesaire farklı etnik kökendeki kardeşlerimin sorunları yıllarca görmezden gelindi,inkâr edildi. Bu inkâr politikası değerli arkadaşlarım, sorunları çözmedi, gündemin dışına bütün bu sorunları itmedi. Tam tersine sorunları daha da büyüttü, kronik hale getirdi, kangrene dönüşmesine neden oldu. Yine burada bir kez daha tekrar ediyorum. Bu sorunlar sadece son 10 yılda, 20 yılda, 30 yılda ortaya çıkmış sorunlar değildir. Bu sorunlar kökü derinlerde olan sorunlardır.[437]

Erdoğan, Türkiye'de terörü besleyen ve Güneydoğu meselesinin çözülememesinin en önemli nedenlerinden birinin de önceki hükümetler döneminde yapılan uygulamaların olduğunu özellikle insanları en temel insan haklarından mahrum bırakmalarının olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan'a göre Türkiye'de bir dönem en temel insan hakları bile sağlanamadığından terör sorunu ve Kürt meselesi derinleşmiştir.

Terör varken açılım yapılmaz, terör varken hak ve özgürlük verilmez diyenler, niçin terörün uykuya daldığı dönemde meselenin çözümü için adım atmadılar? Niçin insanları en temel haklarından bile mahrum bıraktılar? Niçin terörün istismar sebeplerini ortadan kaldırmadılar? Çünkü, bunların zihniyeti terörün istismar sebeplerini üreten zihniyettir.[438]

R. Tayyip Erdoğan, terör sorunu ve Kürt Sorunu arasında bir ayrıma gitmekle beraber iki sorunun birbirleriyle bağlantılı olduğunu da ifade etmektedir. Erdoğan bir çok konuşmasında terör sorununu ve Kürt Sorunu'nu bir arada kullanmaktadır.

AK PARTi'nin, Hükümetin terör sorununu çözmemesi Kürt kökenli kardeşlerimin sorunlarını çözmemesi için son derece planlı bir kampanya yürütülüyor... *Ben bugün size konuştum, yani milletime konuştum. Bundan sonra da sadece ve sadece milletime konuşacağım. Biz, Kürt meselesiyle ilgili 2005'te Diyarbakır'da konuştuk ve ne gerekiyorsa üzerimize düşeni yaptık, yapıyoruz.*

[437] R.Tayyip Erdoğan, **29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[438] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Terör meselesinde sadece milletimizle hareket ettik, yine milletimizle yürüyeceğiz..[439]

Değerli milletvekili arkadaşlarım, bildiğiniz gibi, geçtiğimiz hafta CHP Genel Başkanı ve heyetini AK PARTi Genel Merkezinde ağırladık, yaklaşık 1 saatlik bir görüşmede terör ve Kürt meselesini konuştuk.[440]

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesi ve PKK sorununun çözümünü bir çok alanda atılacak adımlara bağlamaktadır. Erdoğan'a göre PKK ile askeri alanda mücadele devam etmelidir ancak terör sadece asayiş önlemleri alarak bitirilemez. Terörle mücadelenin bir çok boyutu vardır. Bunlar askeri, siyasi, diplomatik, sosyal, ekonomik vb. boyutlardır ve terörle tüm bu boyutlarda birbiriyle koordineli bir biçimde mücadele edilmelidir. PKK'nın uluslararası alanda yalnızlaştırılması PKK sorununun çözümüne katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte teröre zemin hazırlayan bölgesel koşulların özellikle de sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi gerekmektedir. Güneydoğu meselesinin çözümü özgürlük alanlarının genişletilmesine, hukukun ve adaletin tesis edilmesine de sıkı sıkıya bağlıdır. Toplumdan gelen hak ve özgürlük taleplerinin değerlendirilmesi, bireysel özgürlüklerin evrensel standartlara kavuşturulması sorunu besleyen kaynakların ortadan kaldırılmasında önemli bir adım olacaktır.[441]

Bu mücadele, askeri boyutuyla, diplomatik boyutuyla, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik tüm yönleriyle sürdürülmektedir. Terörle mücadele, bütün bunları kapsayan topyekün bir mücadeledir. Terörün istismar ettiği sosyal ve ekonomik şartların iyileştirilmesi için devam eden çalışmalarımız, uygulamalarımız var. Değerli Arkadaşlar,Terörle mücadele sadece askeri güç veya güvenlik güçlerini kullanarak yapılmaz.Terörle mücadelenin birçok boyutu vardır. Bunun yanında

---

[439] R.Tayyip Erdoğan, **29.05.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[440] R.Tayyip Erdoğan, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[441] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2007; 07.10.2008; 30.10.2012; 23.03.2010; 26.02.2008; 13.05.2008; 29.07.2008; 28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

diplomatik boyutu var. Bunun yanında ekonomik boyutu var. Bunun yanında siyasi boyutu var, sosyal boyutu var. Vesaire… Önümüzdeki dönem bu alanda önemli adımlar atmaya devam edeceğiz.[442]

Burada bir şeyi özellikle vurgulamak durumundayım. Bakınız terör sadece askeri operasyonlarla veyahutta polis operasyonlarıyla çözümlenecek bir iş değildir. Terörün siyasi boyutu var. Terörün, her zaman söylüyoruz diplomatik boyutu var. Ekonomik boyutu var. Bütün bunların yanında psikolojik, sosyolojik, sosyo-ekonomik boyutu var. Şu anda hükümetimiz bütün bunları ele almış vaziyette çalışmalarını sürdürüyor ve bu adımlar bugüne kadar şu son beş yıl içerisinde atıldı, atılıyor ve atılacak da. Ve rahatsızlıkların zaten altında bunlar yatıyor. Bölge bugüne kadar görmediklerini bu dönemde görmeye başladı. Bütüm bunlar özellikle terör örgütünü rahatsız ediyor. Çünkü onların nemalandığı nokta bu. Bölgenin geri bırakılmışlığı. Bunun üzerinden bugüne kadar hep siyaset güttüler. Bunun üzerinden bölge halkımızı ne yazıkki sömürdüler. Şimdi tabi sömüremediklerini görüyorlar. Açıklanan GAP projesi ciddi manada rahatsız etmiştir.[443]

biz, bölücü terör örgütüyle olan mücadelemizi sadece güvenlik boyutuyla değil, bunun yanında diplomatik boyutuyla, bunun yanında sosyo ekonomik boyutuyla, psikolojik boyutuyla, aklınıza ne gelirse bütün mücadele yöntemlerini sürdürmek suretiyle yapacağız. Ama burada sadece Hükümetin, sadece Devletin değil, milletçe el ele bu mücadeleyi sürdüreceğiz.[444]

Terörle mücadelemizi, diplomatik, askerî, ekonomik araçlarla kesin neticeyi alıncaya kadar sürdüreceğiz, bundan kimsenin şüphesi olmasın. Fakat, meselenin esas çözümünün, milletin özgürlük ve refahını daha da ileri taşımaktan, hukuku, adaleti tam manasıyla işletmekten geçtiğini unutmamalı ve terörün dayattığı mantığa teslim olmamalıyız. Demokrasi ve hukuk, terörle mücadelede bizi zayıflatan değil, güçlendiren değerlerdir.[445]

Erdoğan'a göre Güneydoğu meselesinin çözümü siyaset kurumu tarafından siyasi zeminde sağlanacaktır. Terörün ve toplumsal meselelerin çözümü birbirinden farklıdır. Bu meselenin çözümü için de terör örgütü ile bağların koparılması ve sorunların siyaset zemininde tartışılarak bir çözüme kavuşturulması gerekir. Erdoğan'a göre uzun yıllardır terörle mücadele eden Türkiye'nin asıl düşünmesi ve bundan sonra üzerinde biraz daha fazla kafa yorması gereken husus, terörün bir araç

[442] R.Tayyip Erdoğan, **04.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[443] R.Tayyip Erdoğan, **07.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[444] R.Tayyip Erdoğan, **15.11.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[445] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

olarak bu ülkede zemin bulmasının bütünüyle önüne geçmektir. Türkiye'nin sosyal zemininin, şiddeti, terörü araç olarak kullananların ya da amaç edinenlerin varlık bulmasına tümüyle engel olacak tarzda yeniden yapılandırılması gerekir. Küresel çağda içeriden ya da dışarıdan gelen terör tehdidi her ülke için geçerlidir. Bundan kimsenin kaçınması mümkün değil. Önemli olan, bu tehdidin pratikte ortaya çıkışına elverişli olmayan bir toplumsal, siyasi düzeni inşa edebilmektir. Ancak bu şekilde terör ve şiddet en aza indirilebilir. Erdoğan'a göre bunun yolu ise demokratik siyaseti bütün olanaklarıyla ve azamî şekilde tesis etmekten, bütün vatandaşların ikna olduğu, meşru kabul ettiği çağdaş bir hukuk düzeninin tesisinden ve toplumsal kutuplaşma yerine, bu milletin ruhunda zaten saklı olan birlikte yaşama kültürünün, dayanışma ahlâkının öne çıkarılmasından geçmektedir. Erdoğan'a göre bu yapılmadığı takdirde infial, sağduyunun; duygusallık aklı selimin önüne geçebilir. Dolayısıyla bütün siyasî, toplumsal aktörlerin, sorumluluk duygusuyla hareket etmesi, terörün arzuladığı gerilim ortamına müsaade etmemesini sağlayacaktır. Esas yapılması gereken şey, terörün mantığını reddetmek ve toplumsal bünyeyi terör karşısında güçlü kılmaktır.[446]

> *bizim hedefimiz, güçlü, müreffeh ve demokratik bir Türkiye idealidir. Hiçbir tereddüt göstermeden bu milletin her bir ferdinin demokrasiyi ve özgürlükleri hak ettiğine inanıyoruz. Zira demokrasi ve özgürlükler milletin ortak değeri, ortak kazanımlarıdır. Siyasetteki bütün muhataplarımızdan beklentimiz, terör ile toplumsal meselelerimizi mutlaka birbirinden ayırarak konuşabilme ve siyaseti meşru çözüm yolu olarak kurumsallaştırma çabasına katkı yapmalarıdır.*[447]
>
> *Terör çıkmaz yoldur. Türkiye'nin demokrasi içinde, hukuk içinde çözülemeyecek hiçbir sorunu yoktur. Bu gerçeği herkesin görmesi ve yanlıştan dönmesi gerekir... Bir millet olmanın, kardeş olmanın, vatandaş olmanın şuuruyla demokratik siyasetin imkânlarını kullanarak çözemeyeceğimiz hiçbir mesele yoktur.*

[446] R.Tayyip Erdoğan, **06.05.2008; 06.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[447] R.Tayyip Erdoğan, **08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Türkiye, demokratik hukuk devletinin gereklerine uygun şekilde, terörle mücadelesini hukuk içinde kalarak sürdürecektir.[448]

toplumsal meselelerimizi çözmemizin yegâne yöntemi, akl-ı selim çizgisinde yürümek, sağduyuyu elden bırakmamaktır. Burada önemli olan, makûliyeti kaybetmemek, tartışmanın akıl dairesinde yürümesini sağlamaktır. Düşmanlık üreten, bu toplumun kardeşliğini zedeleyen söylemler, ancak terör odaklarına hizmet edebilir.[449]

Ülkemiz demokrasiden bir tek geri adım atmadan, insan hak ve hürriyetlerinden bir tek geri adım atmadan, terörün en çok arzuladığı kalkınma iradesini geriletmeden yürüyüşüne devam edecektir.[450]

AK Parti hükümeti 2009 yılında demokratik açılım projesini hayata geçirmiş ve bu projenin amacının Güneydoğu meselesini ve terör sorununu çözmek ve Türkiye'nin tüm sorun alanlarını minimize etmek olduğunu öne sürmüştür. Türkiye'de hak ve özgürlükler konusunda çeşitli sorun alanlarının olduğunu öne süren Erdoğan, Güneydoğu meselesi ve PKK sorununun çözümü için 2009 yılında başlatılan demokratik açılım projesi ile hak ve özgürlükler alanında yaşanan sorunların çözüleceğini, bu sorun alanlarında çözümün sağlanmasıyla PKK terör örgütünün de zemin kaybedeceğini ileri sürmektedir. Erdoğan'a göre Demokratik Açılım süreci uzun yıllardır devam eden terörü sonlandıracak, akan kanı durduracaktır. Erdoğan, bir taraftan terörle mücadelenin askeri alanda devam ettiğini ve edeceğini ifade etmekte bir taraftan da PKK militanlarının Türkiye'ye teslim olma süreçlerinden bahsetmektedir. Devletin bilgisi dahilinde Habur sınır kapısından girerek teslim olan ve serbest bırakılan PKK'lıların bunu şova dönüştürmelerini eleştiren Erdoğan, Demokratik Açılım Projesi çerçevesinde Avrupa'dan gelecek olan PKK'lıların

[448] R.Tayyip Erdoğan, **26.02.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[449] R.Tayyip Erdoğan, **07.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[450] R.Tayyip Erdoğan, **07.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

teslim olma süreçlerini durdurduklarını ifade ederek zımnen PKK ile aynı zamanda müzakerelerin yapıldığını ortaya koymaktadır.[451]

> *Bu işi suhuletle, sağduyuyla, sabırla nihayete erdireceğiz… Bu bir taviz süreci değildir. Türkiye Cumhuriyeti tüm kurumlarıyla dim dik ayaktadır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti her türlü sorunu çözebilecek bir donanıma, özgüvene de sahiptir. Hiçbir sorunun altında ezilmek, hiçbir sorunu sineye çekmek Türkiye'ye yakışmaz. Biz, sorunlarımızı çözerek ileriye doğru yol almak durumundayız. Geri dönüşleri bir şova dönüştürenleri, onu da söyleyim ben sil baştan derken geriye dönüşler noktasındaki düşüncemi söyledim, demokratik açılım sürecini değil. Demokratik açılımda sonuna kadar gideceğiz. Bu bir milli birlik, beraberlik, kardeşlik projemizdir, buradan taviz yok. Ama geriye dönüşte bunu şova dönüştürme gayreti içerisinde eğer olunacaksa kusura bakmasınlar orda buna müsaade edemeyiz, tıpkı Avrupa'dan dönüşü durdurduğumuz gibi. Niye? Aldığımız istihbarat bize onu gösteriyor. Dağ ile ilgili bunu gösteriyor. Biz birilerinin emriyle buraya gelen değil, ya 221. maddeden istifadeyle, demokratik açılım sürecinden istifadeyle, silaha bulaşmamış, silahı elinden bırakan varsa buyursun gelsin diyoruz bunu da zaten 221. maddede her şey açık ve net.*[452]

Erdoğan'a göre devlet uzun zamandır inkâr, ret ve asimilasyon politikaları uygulamaktadır, Güneydoğu meselesinin asıl çözümü devletin uzun yıllardır sürdürdüğü bu inkâr, ret ve asimilasyon politikalarının sonlandırılmasına bağlıdır. Demokratik Açılım süreci ile birlikte sorunu üreten zihniyet değişmiş ve bu süreçle bir zihniyet devrimi yapılmıştır. Erdoğan'a göre bu süreçle inkâr politikaları kaldırılmış ve Kürt kökenli vatandaşların sorunlarının olduğu kabul edilmiştir. Şimdi sıra demokratik açılım süreciyle bu sorunların çözülmesine gelmiştir.

> *Bu sorunların çözümüne ilişkin olarak biz en önemli, en hayati adımı attık. İnkar politikalarına son verdik. Bu ülkede bu vatandaşlarımızın sorunları olduğunu kabul ettik, bunu dile getirdik ve bunun üzerine gitmeye başladık. Tek başına bu bile demokratik açılımın yüzde 70'inin, yüzde 80'inin başarıyla tamamlanması anlamına geliyor. Demokratik açılım, açık söylüyorum; bir zihniyet devrimidir. Zihniyeti değiştirmeden uygulamayı düzeltemezsiniz. AK PARTi iktidarı sorunu üreten zihniyeti değiştirmektedir. En çok sesi çıkanlar süreci büyük bir tehlike gibi gösterenler ne diyorlar? Açılımın içi boş diyorlar. Peki açılımın içi boşsa niçin bu*

[451] R.Tayyip Erdoğan, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[452] R.Tayyip Erdoğan, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

kadar kıyamet koparıyorsunuz, neden bu kadar kıyamet koparıyorsunuz? Sebebi basit, çünkü statükocu anlayışlar yıkılıyor, inkârcı zihniyet tarih oluyor, baskıcı anlayışlar tarihe gömülüyor. Biz her zaman sorunların çözüm yeri olarak siyaset kurumunu, demokrasiyi gördük. Açılım konusunda da siyasete ve demokrasiye güvendik.[453]

Eğer biz terörle etkin mücadele ederken demokratikleşmeye hız vermeseydik, bölgede yatırım yapmasaydık, sosyal politikaları hayata geçirmeseydik, devraldığımız kronik sorunlar daha da derinleşmiş, milletimizin birlik ve bütünlüğü daha büyük risklerle karşı karşıya kalmış olabilirdi. İşte bu yüzden milli birlik ve kardeşlik projesini hayata geçirmeye gayret ettik. İşte bu yüzden Anayasa değişikliğiyle demokratikleşmeye hız verdik. Biz halkımızı kucakladıkça, demokrasiyi güçlendirdikçe, hak ve özgürlükleri genişlettikçe daha adil, daha müreffeh yaşam şartları oluşturdukça, birileri bundan rahatsızlık duymaya başladı. Türkiye demokratikleşirse, hukukun üstünlüğüne geçerse, Doğuda, Güneydoğu'da, benim oradaki vatandaşlarımı artık daha fazla istismar edemeyeceklerinin farkına vardılar. Yatırımlar arttıkça, yoksulluk azaldıkça, işsizlik düştükçe, istismar gerekçelerinin de kaybolacağını fark edip endişeye kapıldılar.[454]

3.1.1.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi

R. Tayyip Erdoğan, hükümette olmadığı 2002 yılında yapmış olduğu TBMM grup toplantısında Türkçe dışındaki anadillerde eğitim-öğretim ve yayıncılık hakkında açık bir şekilde konuşmuş ve devletin anadiller karşısındaki konumunun nasıl olması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan'a göre eğitim dilinin ve resmi dilin Türkçe olması bir zorunluluktur bununla birlikte anadilin öğrenilmesi ve öğretilmesinde devletin denetleyici rol üstlenerek bu hizmetin vakıf, dernek ve özel girişimcilik eliyle yerine getirilebilmesinin önü açılmalıdır. Erdoğan, anadilde yayıncılığın da yine devletin denetiminde özel sektör eliyle yapılması gerektiğini belirtmiş ve devletin kesinlikle Türkçe dışında başka dillerin eğitimi-öğretimi ve yayıncılığına soyunmaması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan, bunun nedenini ise uzun vadede devletin üniter yapısının tehlikeye gireceğini söyleyerek açıklamıştır.

---

[453] R.Tayyip Erdoğan, **29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[454] R.Tayyip Erdoğan, **02.11.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Gündemin diğer bir konusu da; "Anadilde yayın, eğitim ve öğretim meselesidir." Biz programız da demişiz ki; " Resmi dil ve eğitim dili Türkçe olmak şartıyla, Türkçe dışındaki dillerde yayın dahil kültürel faaliyetlerin yapılabilmesini, partimiz ülkemizdeki birlik ve bütünlüğü zedeleyen değil, güçlendiren ve pekiştiren bir zenginlik olarak görmektedir." Şu anda AB'nin Türkiye'den istediği de budur. Bu çerçevede; Türkçe'den başka bir dilde, örneğin Kürtçe olarak yayın yapılması zaten teorik bir tartışma olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. Zaten fiilen bunlar olmaktadır… Burada devletin yapacağı, engellemeleri ortadan kaldırarak fiilen varolanı, yasal bir çerçeveye oturtmak ve gerektiğinde denetlenebilmesini sağlayabilmektir. Bu nedenle özel kişiler ve şirketler, tv istasyonu radyo kurarak, gazete ve kitap çıkararak, kültürel haklarını geliştirebilirler… Burada hassasiyet gerektiren konu eğitim ve öğretim meselesidir. Biz AK PARTİ olarak özel kurslar, vakıf ve dernekler yoluyla insanların anadillerini öğrenmelerini bir hak olarak görüyoruz. Bize göre devlet tüm bu süreçlerde "denetleyici" olmalıdır. Devletin başka dillerin öğretilmesine soyunmasına ya da başka dillerde tv-radyo yayını yapmasına gerek yoktur. Fakat devlet tüm bu faaliyetleri en sıkı biçimde denetlemelidir. Devleti denetleme fonksiyonu dışında işlere sokmak doğru değildir ve uzun vadede üniter yapımızı sıkıntıya sokan gelişmelere yol açar…[455]

2008 yılı Nisan ayında Diyarbakır Sanayi Odası, Diyarbakır Barosu, Diyarbakır Ticaret Odası, Diyarbakır Tabip Odası ve Diyarbakır İşadamları Derneği'nin de aralarında bulunduğu 17 sivil toplum kuruluşunu temsilen bir heyet R. Tayyip Erdoğan'ı TBMM'de ziyaret etmiş ve Heyet, Erdoğan'a Diyarbakır'ın ve bölgenin sorunlarını içeren bir rapor sunmuştur. Başbakan Erdoğan, heyette bulunan sivil toplum kuruluşları başkanlarının bölgeye ilişkin görüş ve önerilerini dinlemiş, dönemin Diyarbakır Barosu Başkanı Sezgin Tanrıkulu, bölgeye ilişkin görüşlerini aktarırken bölgeye yönelik hazırlanan paketlerin sadece ekonomik içerikli olduğunu söyleyerek bölgedeki sorunun sadece ekonomik değil siyasal yönünün de bulunduğunu ifade etmiştir. Bu sırada Erdoğan, Tanrıkulu'ndan örnek vermesini istemiş, Tanrıkulu da ana dilde eğitim ve kamusal alanda ana dilde hizmet alma hakkının Türkiye'de bulunmadığını söylemiştir. Tanrıkulu'nun bu sözleri üzerine Erdoğan, ***"Ana dilde eğitim sadece azınlıklar içindir. Onlara da kurs açılır"*** diye

[455] R.Tayyip Erdoğan, **05.06.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

konuşmuş ve Tanrıkulu'na Almanya'nın da Türklere anadilde eğitim hakkını tanımadığını belirterek Almanya'da yaşayan Türklerin durumunu örnek göstermiştir.[456]

Erdoğan 2010 yılında yine anadilde eğitimle ilgili konuşmuş ve anadilde eğitime karşı olduğunu ifade etmiştir. 24 Eylül 2010'da partisinin il başkanları toplantısında yaptığı açılış konuşmasında BDP ile hükümet arasında gerçekleştirilen görüşmelere değinen Erdoğan BDP'nin Güneydoğuda başlattığı eğitimi boykot çağrısına kesin bir dille yanıt vererek *"Ana dilde eğitim konusunda; kimse bizden ana dilde eğitim beklemesin. Türkiye'nin resmi diliTürkçe'dir"*[457]diyerek kesin bir tavır ortaya koymuştur.Erdoğan, 2012 yılında yapmış olduğu bir TBMM grup toplantısında ise anadilde eğitim-öğretimi PKK'nın bir istismar alanı olarak tanımlamıştır. Erdoğan, anadilde eğitimin bir hak olmadığını ancak anadilin öğrenilmesinin bir hak olduğunu ve bunun için de devletin alt yapısını hazırlayarak bu hakkı vermeye çalıştığını ifade etmektedir. Erdoğan'a göre anadilde eğitimin yapılması mümkün değildir anadil öğrenimi ise gerek devlet eliyle gerekse özel sektör eliyle yapılmaktadır ve bunun için herhangi bir engel bulunmamaktadır. Erdoğan, Avrupa'da Türklere anadilde eğitim hakkının tanınmadığını ve toplumda Kürtçe eğitim talebinin de düşük olduğunu belirterek anadilde eğitime karşı çıkmaktadır.

> *Tabi bölücü terör örgütünün kendine göre bazı istismar başlıkları var, biz o başlıklara da gelmeyiz. Nedir? Anadilde eğitim öğretim, yok böyle bir şey ya, yok böyle bir şey. Bizim ülkemizin resmi dili Türkçe'dir. Ve bu haktır iddiasında bulunanlara sesleniyorum, bu bir hak değildir, öğrenmesi haktır. Onları öğretmek, onun zeminini hazırlamak da bizim görevimizdir bunu da yaptık buyurun, okullarda*

---

456 Hürriyet,***"Başbakan: Yalancısın, Baro Başkanı: Bana hakaret edemezsin"*** http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=8650218&tarih=2008-04-08

457 "**Erdoğan'dan Anadilde Eğitim İstağine Yanıt!"** http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-dan-anadilde-egitim-istegine-yanit-/siyaset/siyasetdetay/24.09.2010/1293146/default.htm

Kürtçe'yi seçmeli ders olarak getirdik. Kur'an-ı Kerim seçmeli ders, siyer-i nebi seçmeli ders, Kürtçe seçmeli ders. Üniversitelerde aynı şekilde bölümler açtık, buyursunlar öğrensinler. Konuşmak cezaevlerinde biliyorsunuz yasaktı, onun önünü bile biz hemen milli birlik ve kardeşlik projesiyle birlikte genelgeyi yayınladım, bizzat imzam var altında ve o süreci de başlattık, bunları biz yaptık. Bu adımları attık. Yani belediyenin içinde sadece müdürün kapısına müdür yerine Kürtçe müdür demenin bir anlamı yok, onu halk görmüyor, bilmiyor bile. Yaptırdığımız kamuoyu araştırmalarının neticeleri elimizde, bunları da görüyoruz. Kimseyi aldatmaya gerek yok. Şu anda seçmeli Kürtçe dersine müracaatlarla ilgili rakamlar ortada değerli kardeşlerim, bakın müracaat edenlerin sayısı ortada. Benim Kürt kardeşim de bazı gerçekleri biliyor. Bugün Avrupa'da bu işin tahrikini yapan ülkelerde değerli arkadaşlar, Türkçe bakın orada azınlık hukukuna tabi olduğumuz halde bize Türkçe orada anadil olarak verilmiyor eğitim öğretimde.[458]

R. Tayyip Erdoğan, 2013 yılı Ağustos ayında Tümenistan ziyareti dönüşünde uçakta gazetecilerin sorularını yanıtlamıştır. Erdoğan, Anadilde eğitimin önünün açılıp açılmayacağına yönelik soruya hayır cevabını vermiştir. Anadilde eğitimin özel okullarda da olmayacağını belirten Erdoğan, anadilde eğitimin önünün açılması halinde resmi dilin zedeleneceğini ifade etmiştir.

Erdoğan'ın Türkmenistan dönüşü uçakta sorulara verdiği yanıtlar şöyle: **(Pakette anadilde eğitimin önü açılıyor mu)** *Hayır yok. Özel okullarda da yok. O konu bizim için şu anda ele alınacak durum değil. Yapılan benzetmeler de doğru benzetmeler değil. Ne, neyi getirir götürür kimse düşünmüyor. Biz, ülkemizi bölecek konular üzerinde AK parti olarak adım atamayız. Zamanlama bir çok konuda çok önemli. Zamanlamayı iyi yapmazsanız güzelim ülkemize yazık edersiniz. Biz zaten okullarda anadili öğrenme imkanı sağladık. Ama anadil ile eğitimin önünü açarsanız resmi dili zedelersiniz.*[459]

Üniversitelerde yüksek lisans düzeyinde 'Yerel diller ve lehçeler' adı altında anabilim dallarının açılmasına olanak tanıyan düzenleme 2009 yılında TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bunun üzerine açıklamalarda bulunan Erdoğan, Kürtçe öğrenim konusunda devletin önemli adımlar attığını, devlet eliyle

[458] R.Tayyip Erdoğan, **09.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[459] Hürriyet, ***"Özel'e Şahidim",*** http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=24535541&tarih=2013-08-17

üniversitelerde Kürtçe'nin öğrenilmesi ve öğretilmesine yönelik düzenlemelerin yapıldığını belirtmekte ve bu konudaki gelişmelerin kültürel haklar çerçevesinde yapılan iyileştirmeler olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte anadil öğretimi konusunda özel kurslarla ilgili düzenlemelerin yapıldığını belirtmektedir. Erdoğan, kendi hükümetleri döneminde anadilde öğrenim de dahil olmak üzere etnik unsurların hak ve özgürlüklerinin genişlediğini bir çok konuşmasında ifade etmektedir:[460]

> *TRT Şeş'le bölgede yayın, bunu başlattı mı? 24 saat devlet bir kanalını buna tahsis etti, başladı. İstedikleri ana dilinde kurslar açmak, buyurun açın dendi mi? Dendi. Ana dilini git öğren, rahatlıkla öğrenebilirsin; bu da başladı. Bütün bunların yanında reklamlarını vesaireleriyle kendi ana dilleriyle yapma imkanı açıldı mı? Açıldı. Cezaevlerinde ana dillerini konuşamıyordu benim vatandaşım ve bunun da önü açıldı ve kendi ana diliyle annesiyle, evladıyla rahatlıkla görüşme imkanını buldu.*[461]
>
> *Anneler hapisteki çocuklarıyla kendi dilleriyle konuşamıyordu, bu yasağı biz kaldırdık. Şimdi kendi diliyle konuşuyor. Ana dilde öğretim, bu kursların önünü biz açtık, yayınların önünü biz açtık. Üniversitelerde farklı dil ve lehçeler üzerine enstitüler kurulmasının önünü biz açtık. TRT Şeş'i biz kurduk, TRT Arap'ı, Arapça yayını biz kurduk, özel kanallarda farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasının önünü biz açtık.*[462]
>
> *Bu ülkenin bazı anneleri çocuklarıyla kendi dilinde, ana dilinde konuşamıyordu. Farklı dil ve lehçelerin serbestçe konuşulması, yaşatılması için çok büyük adımlar attık. Anlamsız yasakları kaldırdık. Kursları serbest bıraktık. Devlet Televizyonundan 24 saat Kürtçe, 24 saat Arapça yayına başladık. Üniversitelerde enstitülerin kurulmasının önünü açtık. 24 saat yayınla TRT Avaz'ı kurduk, bunun adımını attık. Kültür ve Turizm Bakanlığı eliyle Mem u Zin adlı özellikle Kürt edebiyatının en önemli eseri olan Ahmed Hani'nin eserini evet bugünün de diline çevirerek, ama aynı zamanda da Kürtçe olarak Kültür ve Turizm Bakanlığımız yayınladı.*[463]
>
> *Ana dilini konuşamayan, ana dilinde ninni söyleyemeyen, ağıt yakamayan bacılar için biz bu yola çıktık. Cezaevlerinde yavrusuyla kendi ana dilinde konuşamayanlara biz bunun yolunu açtık, bunu biz yaptık. Devletin televizyonlarından bir tanesi tamamıyla, evet özellikle Güneydoğu, Kuzey Irak, bu bölgelerde yayın yapacak şekilde Kürtçe yayın yapar hale biz getirdik. Ana dilde*

---

[460] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **12.01.2010; 04.05.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[461] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[462] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[463] R.Tayyip Erdoğan, **04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

kursla mı açacaksın, açın dedik; bunların yolunu biz açtık. Kendi ana dilinde türküsüyle, sazıyla her şeyiyle bunları yapar hale bu imkanları biz sağladık.[464]

Erdoğan, Haziran 2012'de 4+4+4 eğitim sisteminin hayata geçirilmesiyle birlikte ortaöğretim kurumlarında anadilin öğrenilmesine yönelik düzenlemeyi hayata geçirmiştir. Bu düzenlemeyle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde ortaöğretimde, yaşayan diller ve lehçeler adı altında anadillerin öğretilmesi ilk defa MEB'nın müfredatına girmiş ve bu vesileyle Kürtçe de ortaöğretimde seçmelik ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu düzenleme üzerine Erdoğan, üniversiteler dışında MEB çatısı altında eğitim-öğretim yapan okullarda Türkçe dışındaki anadillerin de seçmeli ders olarak okutulması ve öğrenilmesini yasal olarak mümkün hale getirdiklerini belirterek bunu tarihi bir adım olarak nitelendirmiştir.

Bunun yanında, öğrencilerimiz farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi hakkında kanun kapsamında yaşayan diller ve lehçeler adı altında yerel dil ve lehçeleri öğrenme imkanına kavuşuyorlar. Örneğin, yeterli sayıda öğrenci bir araya geldiğinde Kürtçe bir seçmeli ders olarak alınabilecek, öğretilecek ve öğrenilecek. Değerli kardeşlerim, bu tarihi bir adımdır. İhtiyaç ve talep durumuna göre farklı ana dillere sahip vatandaşlarımız bu kapsamda dillerini geliştirebilecekler.[465]

R. Tayyip Erdoğan, 2013 yılı Eylül ayında çözüm süreci kapsamında bir demokratikleşme paketi açıklamış ve bu pakette anadilde eğitimin özel okullarda mümkün hale getirildiğini belirtmiştir.

Yapacağımız yasal değişikliklerle, özel okullarda, farklı dil ve lehçelerde eğitimin önünü açıyoruz. Bu konuda dünya örneklerini çok yakından inceledik. Biliyorsunuz, 2003 yılında yaptığımız değişiklikle, farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi amacıyla özel kurs imkanını getirmiştik. Daha sonra ise, üniversitelerimizde, farklı dil ve lehçelerle ilgili birimlerin açılmasını sağlamıştık. Geçen yıl yaptığımız eğitim düzenlemesiyle, farklı dil ve lehçelerin okullarda seçmeli ders olarak öğretilebilmesinin yolunu açmıştık. Şimdi de, özel okullarda

[464] R.Tayyip Erdoğan, **05.04.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[465] R.Tayyip Erdoğan, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

farklı dil ve lehçelerde eğitim verilmesini mümkün hale getiriyoruz. Ülkemizde Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve öğretim konusu, 2923 Sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanuna yapacağımız bir Ek ile Özel Eğitim Kurumları Kanunu hükümlerine tabi olmak üzere, farklı dil ve lehçelerde özel öğretim kurumu açılabilecek. Bu kurumlarda eğitim ve öğretimin yapılacağı dil ve lehçeler Bakanlar Kurulu'nca tespit edilecek. Milli Eğitim Bakanlığımız, bu tür kurumların açılmasına ve denetimine ilişkin esasları çıkaracağı bir yönetmelikle düzenleyecek. Programlar, Kanun'da yer aldığı gibi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenecek. Yine mevcut Kanun'da yer aldığı gibi, bu okullarda da belli dersler Türkçe olacak[466]

R. Tayyip Erdoğan, anadilde yayıncılık konusunda da devletin sadece denetleyici değil bizatihi kendisinin de Türkçe dışındaki anadillerde yayın yapmasını devletin halkıyla bütünleşmesi olarak değerlendirerek devletin de anadillerde yayın yapmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. TRT'nin Kürtçe yayın yapan kanalı olan TRT 6 (Şeş)'nın yayın hayatına başlamasını Kürt kökenli vatandaşların Türkiye Cumhuriyeti'ne olan aidiyet bağlarının güçlenmesi açısından çok önemli olduğunu ifade eden Erdoğan, Türkiye'de yaşayan herkesin ortak değerlerinin olduğunu bunun başında da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının geldiğini belirtmektedir. Erdoğan'a göre devletin farklılıklara karşı takınacağı tavır ve tolerans Türkiye'de yaşayan farklı unsurları birbirine daha sıkı bağlayacaktır. Devletin Kürtçe yayın yapmasını demokratik gelişme seviyesiyle bağlantılandıran Erdoğan, bunu şu şekilde ifade etmektedir: [467]

Doğrusu ben TRT 6'nın Kürtçe yayına başlamasını, çok önemli bir açılım olarak görüyorum. En azından devletin halkıyla bütünleşmesi noktasında,devletin halkına ulaşması noktasında çok önemli bir açılım olarak görüyorum. Bugüne kadar olan gecikmeyi de büyük bir eksiklik olarak görüyorum. Tabi eğer sizler bir ürkek toplum meydana getirirseniz, bir korku toplumu meydana getirirseniz bu süreç bu zamana kadar uzar durur. Demokrasi dairesi geniştir. Bu dairede herkesin kendini ifade etme hak ve imkanı vardır. Kürtçe yayın da, bunun en güzel

[466] Habertürk, ***"Tarihi Konuşmanın Tam Metni",***http://www.haberturk.com/gundem/haber/881781-tarihi-konusmanin-tam-metni 30.09.2013

[467] R.Tayyip Erdoğan, **12.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

örneklerinden biridir. TRT'nin Kürtçe yayın kanalı, Kürt kökenli vatandaşlarımızın aidiyet bağlarını, inanıyorum ki daha da güçlendirecektir. Etnik kökenimiz, inancımız, yaşam biçimlerimiz farklı olabilir.Unutmamamız gereken bir şey var. Bizi birleştiren çok güçlü ortak değerlerimiz var. Bunların başında da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı gelir. Bizi birbirimize bağlayan değerlerimiz, ırk ya da kan bağından çok daha üstün, çok daha sağlam bir bağdır. Onun için farklılıklarımızdan korkmaya gerek yok, ortak bağlarımız daha çoktur, daha sağlamdır. Farklılıklarımızı zenginlik olarak görmek ve yaşamak, bizi birbirimizden uzaklaştırmaz, tam aksine daha da yakınlaştırır. Bizi, bölmez; daha da birleştirir; birbirimize daha çok bağlar. Bizi zayıflatmaz; daha da güçlendirir.[468]

bakın, hemen biz TRT Şeş'i biliyorsunuz uygulamaya koyduk, yarım saate bu ülkede cesaret edemeyenler 24 saat bizim her gün yayınımızı gördüler. Bunu bu iktidar yaptı, biz gerçekleştirdik. Yaptık da ne oldu, neyi kaybettik? Yo, gayet iyi gidiyor. Bitmedi; seçim kampanyalarını ana diliyle yapabiliyor mu? Yapabiliyorlar. Ne oldu? Bilbordlara, köprülerin üstlerine bez pankartları ana dilleriyle asıyorlar mı? Asıyorlar. Ne oldu? Ret politikaları diye bir şey kaldı mı? Yok. İnkar politikası diye bir şey kaldı mı; AK PARTi olarak söylüyorum? Yok. Ceza evinde evladıyla ana dilinde konuşamayan anneler şimdi ana dilinde konuşuyor, kardeşler ana dilinde konuşuyor.[469]

3.1.1.2.Aktör Tanımı (Anlamı)

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinde aktör olarak PKK'yı, dış mihrakları, Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimini ve Avrupa ülkelerini tanımlamaktadır. Erdoğan, PKK'yı bir aktör olarak tanımlarken "terörist", "taşeron örgüt", "cinayet örgütü", "çete", "şer çetesi", "mafya", "uluslar arası uyuşturucu mafyasının maşası", "bölücü terör örgütü", "dış güçler tarafından kullanılan bir terör örgütü", "iç ve dış güçlerin taşeronu" şeklinde tanımlamalarda bulunmaktadır. Erdoğan'a göre Güneydoğu bölgelerinin geri kalmışlığında PKK'nın önemli bir payı vardır ve PKK Kürt kökenli vatandaşların temsilcisi değildir.[470]

Terörle, nefretle, kinle, öfkeyle beslenen bu şer çetelerinin inşallah söyleyecek sözü kalmayacaktır bu ülkede. Bu çeteler, bu çocuk masumiyetinin

[468] Konuşmanın tamamı için Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[469] R.Tayyip Erdoğan, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[470] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 ; 29.06.2010 ; 01.11.2011; 06.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

ardına saklanan maskeli mafyalar bilmezler ki, bu milletin istiklal iradesi çeliktendir. Şiddet ve çatışma kültürünü üretenler, reflekslerimizi teslim alabileceklerini zannediyorlarsa, büyük bir yanılgı içindeler. Bu ülkenin onurlu insanlarının bu kin tuzağının kurbanı olmasına izin vermeyeceğiz.[471]

...teröristler en çok o bölgenin insanına zarar vermişlerdir. Eğer bugün Güneydoğu Anadolu Bölgemizde farklı bir girişimci gelip yatırım yapamıyorsa bu endişeler sebebiyle yapamıyor. bölücü PKK terör örgütünün Güneydoğu Anadolu veya Doğu Anadolu bölgesindeki vatandaşlarımın refahı ile huzuru ile ilgili herhangi bir derdi yoktur. Bölgenin kalkınması ile ilgili bir derdi yoktur. Onun için de bu güne kadar o bölgede benim Kürt kökenli vatnadaşlarımın hiçbir zaman temsilcisi olmamıştır, olmayacaktır, bunu da böyle bilelim.[472]

Uluslararası uyuşturucu mafyasının maşası olarak onlarla adeta sarmal halinde iç içe geçen bu cinayet şebekesi açık söylüyorum sonun başlangıcına yaklaşmıştır.[473]

Terör örgütü bugün açık bir şekilde çözümsüzlüğün, statükonun, kirli oyunların parçasıdır. Açık bir şekilde demokrasinin ve milletin karşısındadır.... Şunu da açık açık söylüyorum: Doğu ve Güneydoğu'nun yıllarca ihmal edilmesinin nedeni değerli kardeşlerim, yanlış politikalar olduğu kadar, terör örgütünün bizzat kendisidir. Bu bölgelerimizdeki siyasal, sosyal, ekonomik sorunlar, yanlış politikalardan daha ziyade terör örgütünün doğurduğu, büyüttüğü, yaşattığı sorunlardır. Ben Kürt kardeşlerimin şu son saldırılara bakarak, terör örgütünün asıl hedefinin taşeronluk ve tetikçilik olduğunu görmesini, artık bölge halkının rahatsızlığını ve tepkisini daha gür seda ile ortaya koymasını bekliyorum.[474]

Bunlar asla size huzur getirecek, hayır getirecek bir mücadele içinde değiller. Bunlar, sizi ve sizleri çocuklarını kullanarak ücreti mukabili taşeronluk görevlerini yerine getiriyorlar.[475]

Erdoğan'ın tanımladığı bir diğer aktör ise dış mihraklar olmuştur. Erdoğan'a göre bu dış mihraklar Türkiye'nin gelişmesini istemeyen ve Güneydoğu meselesinin yaşanmasının önemli bir parçası olan PKK'yı destekleyen güçlerdir. Bu güçler Türkiye'nin komşuları olan bazı ülkeler ve Türkiye'nin dost ve müttefik olarak gördüğü devletlerdir. Erdoğan, PKK terörünün herkes için bir samimiyet testi

---

[471] R.Tayyip Erdoğan, **04.04.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[472] R.Tayyip Erdoğan, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[473] R.Tayyip Erdoğan, **08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[474] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[475] R.Tayyip Erdoğan, **06.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

olduğunu, bu testin bölgenin de Türkiye'nin dostlarıyla olan ilişkilerinin de kaderini belirleyecek önemde olduğunu belirtmektedir. Erdoğan'a göre terör sadece bir ülkenin içinde yeşermez. Terörün uluslar arası boyutu vardır ve Türkiye'deki bu terör örgütü de uluslararası destekleriyle şu anda güç bulmaktadır. Terör örgütünün sırtını dayadığı yerler, ona yataklık eden ülkeler var.

> *Biz terörle mücadele ederken, dünya bizim yardımımıza koşmadı. Hatta bazı komşularımız ve kimi dostlarımız terör örgütünü himaye anlamına gelen davranışlar sergilediler.*[476]
>
> *Bize "evlat acısı" yaşatan terörün, teröristlerin ve onlara kol kanat geren şer şebekelerinin en çok arzuladıkları şey milletimizin metanet duygusunun, birlik ruhunun yaralanmasıdır.*[477]
>
> *eli kanlı terör örgütünün ardında en az o kadar kirli başka zihinlerin, odakların, güçlerin bulunduğunu artık görebildiğini en gür sesimizle hep bir ağızdan ifade etmeliyiz. Türkiye'nin medeniyet çıtasını yükselttiği, demokrasi çıtasını yükselttiği her zaman bu ülkenin kalkınma iddiasına zincir vurmak için kullanılan uluslar arası bu taşeron örgüt en geniş anlamda yalnızlaşacaktır, izole edilecektir, etkisiz hale getirilecektir.*[478]
>
> *Bu süreç otuz yıldır terörden geçinenleri rahatsız eden bir süreçtir. Ama daha da önemlisi, yıllar boyunca örtülü biçimde terörü Türkiye'ye karşı bir koz, bir araç, bir maşa, bir taşeron olarak kullananları rahatsız etmiştir. Onları rahatsız etmeye de biz devam edeceğiz, bunda kararlıyız.*[479]
>
> *İstismar zeminini kaybeden terör örgütü, çözüme karşı direniyor. Silah tüccarları, savaş baronları çözüme karşı direniyor. Türkiye'nin istikrarsızlığından, huzursuzluğundan çıkar sağlamaya alışmış eli kanlı çevreler, çözüme karşı direniyor. Şunu da özellikle söylüyorum: Şehitleri istismar edenler, şehit cenazeleri üzerinden siyasi rant peşinde koşanlar çözüme karşı direniyor.*[480]
>
> *80 yıl önce nasıl ki bu milleti bölmek, parçalamak için araya nifak sokmak isteyenler, tefrika sokmak isteyenler varsa, bugün de bunu gerçekleştireceği zannına kapılanlar var. O gün olduğu gibi, bugün de bu milletin arasına tefrika*

---

[476] R.Tayyip Erdoğan, **13.02.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[477] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[478] R.Tayyip Erdoğan, **07.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[479] R.Tayyip Erdoğan, **14.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[480] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

sokmak isteyenler, bizatihi bu milletin, 73 milyonun düşmanlarıdır; bunu da açıkça ifade ediyorum.[481]

Değerli kardeşlerim, maalesef terör örgütü aldığı taşeronluk görevini yerine getirmek için kan dökmeye, vicdanları yaralamaya devam ediyor.[482]

R. Tayyip Erdoğan'ın PKK ve terör faaliyetleri ile ilişkilendirdiği dış güçlerden birisi Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'dir. Erdoğan, Kuzey Irak yönetimini tehdit eder bir tarzda konuşarak Kuzey Irak Yönetimi'ni uyarmaktadır. Erdoğan'a göre Kuzey Irak Yönetimi terörle arasına mesafe koymamış veya koyamamıştır. Bölge yönetimi Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirmek istiyorsa PKK ile arasına mesafe koymalı ve PKK'yı bir terör örgütü olarak tanımlamalıdır. Aksi takdirde doğacak olan sonuçlardan kurtulamayacaktır.

Biz dün olduğu gibi, bugün de Irak'ın toprak bütünlüğüne ve siyasi birliğine büyük önem veriyoruz. Ancak şunu da görmemiz gerekiyor: Herkes terör karşısındaki durumunu netleştirmeli ve tavrını ortaya açıkça koymalıdır. Terörle arasına mesafe koyamayanların terörle mücadeleden olumsuz etkilenmesi her zaman için kaçınılmazdır. Bölge halkımız nasıl her geçen gün terörle arasına kalın bir duvar örüyorsa, Irak merkezi yönetimi de, Kuzey Irak bölgesel yönetimi de terör örgütüyle arasına kalın bir duvar örmeli, net bir tavır takınmalıdır. Bu herkesin kendi menfaatinedir. Kuzey Irak bölgesel yönetiminin de geçmişte zaman zaman olduğu gibi terörist unsurlara karşı bizimle işbirliği yapması en doğru yoldur. Çünkü terör örgütü bölgesel bir huzursuzluk ve gerilim kaynağı olarak herkes için bir sıkıntı sebebidir.Türkiye, artık sadece kendisine silah doğrultanlara karşı değil, onları cesaretlendiren, destekleyen, koruyanlara karşı da sabrının sonuna gelmiştir.[483]

R.Tayyip Erdoğan'ın Güneydoğu meselesi ve PKK ile ilişkilendirdiği dış güçlerden bir diğeri ise bazı Avrupa ülkeleridir. Erdoğan, bu Avrupa ülkelerinin hangileri olduğunu söylememekle beraber özellikle PKK'nın talepleri olarak

---

[481] R.Tayyip Erdoğan, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[482] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[483] R.Tayyip Erdoğan, **16.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

değerlendirdiği anadilde eğitim taleplerini bu ülkelerin tahrik ettiğini, Kürt kökenli vatandaşları azınlık olarak tanımlamaya yönelerek Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünü bozmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Erdoğan yapmış olduğu seyahatlerde kendisine azınlık haklarından sözedildiğini, azınlık olarak da Kürt kökenli vatandaşları kastettiklerini belirterek Güneydoğu meselesinin yaşanmasında Avrupa ülkelerinin de katkıda bulunduklarını öne sürmektedir.

> *Yaptırdığımız kamuoyu araştırmalarının neticeleri elimizde, bunları da görüyoruz. Kimseyi aldatmaya gerek yok. Şu anda seçmeli Kürtçe dersine müracaatlarla ilgili rakamlar ortada değerli kardeşlerim, bakın müracaat edenlerin sayısı ortada. Benim Kürt kardeşim de bazı gerçekleri biliyor. Bugün Avrupa'da bu işin tahrikini yapan ülkelerde değerli arkadaşlar, Türkçe bakın orada azınlık hukukuna tabi olduğumuz halde bize Türkçe orada anadil olarak verilmiyor eğitim öğretimde. Bunu bazı arkadaşlarım bilsin, lütfen bunu araştırsınlar. Ama onlar buraya gelince bakıyorsun hemen tahrik ediyorlar. Bu konuları iyi anlamamız lazım, iyi bilmemiz lazım ve tahriklere de gelmememiz lazım. Birilerinin ağzıyla da konuşmanın anlamı yok.*[484]

> *Bu milletin her ferdinin meselesi, bizim kendi meselemizdir. Bu milletin her ferdi, bu ülkenin aslî sahibidir. Çok enteresan; son yaptığımız seyahatlerde bir şey duyuyoruz. Gittiğimiz yerlerde "ülkenizdeki azınlıklar". "Kimdir bu azınlıklar?" diye sorduğumuzda benim Kürt kökenli vatandaşlarımızı bize söylüyorlar. Çünkü bölücü terör örgütü benim Kürt kökenli vatandaşlarımı yurt dışında azınlık diye tanımlıyorlar. Kendilerine şunu söyledim. Bakın dedim "Bunu benim ülkemdeki Kürt kökenli vatandaşlarım duymasın. Duydukları zaman sizin bu ifadelerinize ilk isyan eden onlar olurlar. Çünkü onlar benim ülkemin asli unsurlarıdır. Siz asli unsurları azınlık diye tanımlamaya gayret ediyorsunuz, kimi aldatıyorsunuz. Büyük bir oyunun içerisindesiniz veya oyunun aktörlerinden biri oluyorsunuz. Bizim ülkemizdeki azınlıklar bellidir, bu da Lozan'da tanımlanmıştır. Bunun dışında bizim ülkemizde azınlık yoktur. Ve bu oyuna lütfen gelmeyin." Ondan sonra tabii uyanır gibi oluyorlar, inşallah uyanmışlardır.*[485]

3.1.1.3. Otorite (Uslamlama)

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesi ve PKK sorunu konularında takip ettiği politikaların doğruluğunu ve haklılığını ortaya koymak ve muhataplarını ikna

---

[484] R.Tayyip Erdoğan, **09.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[485] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

etmek amacıyla söylemde etkili bir yöntem olarak kullanılan otorite olarak kabul edilen kişilere ve tarihe başvurmuştur. Erdoğan'a göre PKK, Türkiye'nin birliğini ve beraberliğini bozmaya çalışan bir terör örgütüdür ve dış güçler tarafından desteklenmektedir. Bunun için devamlı uyanık olunmalı, milletin arasına nifak tohumları ekilmesine izin verilmemelidir. Erdoğan, Orhun anıtlarındaki sözlerden ve M. Akif Ersoy'un konuşmalarından alıntılar yaparak takip ettiği politikanın haklılığını ortaya koymak için Orhun anıtlarını ve M. Akif Ersoy'u bir otorite olarak kullanmaktadır.

> *Bize "evlat acısı" yaşatan terörün, teröristlerin ve onlara kol kanat geren şer şebekelerinin en çok arzuladıkları şey milletimizin metanet duygusunun, birlik ruhunun yaralanmasıdır. Orhun abidelerindeki, "Üstte gök çökmedikçe, altta yer delinmedikçe, senin ilini ve töreni kim bozabilir" seslenişi adeta yeniden hatırlanmalıdır. Üstümüze göğü çökertecek, altımızı delip ilimizi ve töremizi bozacak olan asıl tehlike, milletimizin içinde nifak tohumlarının kök salmasıdır; yani bizi birbirimize düşürmeye çalışanların karanlık emelleridir. Buna fırsat veremeyiz ve vermeyeceğiz.*[486]
>
> *Şurası son derece önemli, diyor ki Akif: "Girmeden tefrika bir millete düşman giremez, toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez." Evet, Kurtuluş Savaşı'nın en ateşli döneminde Kurtuluş Savaşı meşalesini güçlendirmek için Mehmet Akif'in Kastamonu'da Nasrullah Camiinde yaptığı konuşmanın bir kısmını burada hatırlatmak istiyorum. "Milletler topla tüfekle, zırhlı ile, ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki rabıtalar çözülerek, bağlar çözülerek, kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatine, kendi menfaatini temin etmek kaygısına düştüğünde yıkılırlar. Düşmanlarımızın bugün bizden istedikleri ne filan vilayet, ne filan sancaktır. Doğrudan doğruya başımızdır, devletimizdir. Ey cemaat; gözünüzü açınız, ibret alınız, bizim senelerden beri kanımızı, iliğimizi kurutan dahili meseleler yok mu? Havran meselesi, Şam meselesi, Yemen meselesi, Kürdistan meselesi, Arnavutluk meselesi, bunların hepsi düşman parmağı ile çıkarılmış meselelerdir." Bakın bugün konuşulmuyor bu, bunu Akif ta ne zaman konuşuyor, dikkat edin. Şimdi aynı şeyleri yaşıyor muyuz? Yaşıyoruz. Devam ediyor Akif: Artık kime hizmet ettiğinizi, kimin hesabına birbirinizin gırtlağına sarıldığınızı anlamak zamanı zannediyorum ki gelmiştik. Allah rızası için olsun aklımızı başımıza toplayalım" diyor. Mehmet Akif, Nasrullah Camii kürsüsünden bu hitabı yaparken cemaatin gözyaşlarına boğulduğu ifade ediliyor, hüngür hüngür ağladıkları ifade ediliyor. Doğu Cephesindeki El Cezire kumandanı Nihat Bey, Mehmet Akif'e bir telgraf çekiyor ve özetle şunları söylüyor: Nasrullah Camii Şerifinde yaptığınız konuşma, aynen Diyarbakır Cami-i Kebirinde müminlere okunmuştur. Nereden nerelere geldi. Ve devam ediyor, biz bunu yeterli görmedik. Konuşmayı basarak, cephe illeri olan Elaziz, Diyarbekir, Bitlis ve Van*

[486] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

halkına, buradaki tüm Mehmetçiğimize dağıttık diyor. Evet değerli arkadaşlarım, Akif, bütün bu coğrafyanın insanını bir ailenin ferdi olarak gördü. İşte biz de AK PARTi olarak aynen öyle görüyoruz, aynen. Bitmedi, aynen bugünü anlatıyor. "Arap'ın Türk'e, Laz'ın Çerkez'e yahut Kürt'e, Acem'in Çinliye rüçhanı mı varmış? Nerde!" diyerek ırkçılığı, kavmiyetçiliği reddetti, işte biz oradayız.[487]

Merhum Akif'in de dediği gibi, bizi aramızdaki rabıtalar birbirimize kardeş kıldı. Bizim bu topraklar üzerinde etnik kökeni her ne olursa olsun, tüm vatandaşlarımızla aramızdaki rabıta tarihimizdir, kültürümüzdür, medeniyetimizdir. Bizim aramızdaki rabıta, devletimizdir, milletimizdir, bayrağımızdır, vatanımızdır. Bizim aramızdaki rabıta, ortak dilimiz, resmi dilimiz olan Türkçe'dir. Şüphesiz ki herkes kendi ana dilini rahatlıkla bu ülkede konuşacaktır, bunu kimse engelleyemez. Ama resmi dille bunu lütfen birbirine karıştırmayalım, haksızlık yapmayalım. Bu ülkenin sosyal barışını, sosyal bütünlüğünü zedelemeyelim, buna kimsenin hakkı yok. Eğer böyle bir şey yapılırsa bu insafsızlık olur. Bu rabıtaları sarsmak, bu rabıtaları zayıflatmak, zaafa uğratmak, bu rabıtaları sorgulamak, tartışmak; Mehmet Akif'in 80 yıl önce söylediği gibi bu millete değil, bu milletin birliğinden, kardeşliğinden hazzetmeyenlere hizmet etmektir.[488]

3.1.1.4. Kardeşlik (Geleneksel Tema)

R. Tayyip Erdoğan, kardeşlik temasını sık sık kullanmış, tarihsel birlikteliğe, değerlere, medeniyete vurgu yaparak Türkiye'de yaşayan herkesin birbirinin kardeşi olduğunu öne sürmüştür. Kardeşliği Türkiye'nin kadim değerlerini benimsemeye bağlayan Erdoğan'a göre ülkede kardeşlik iklimini bozmaya çalışan PKK terör örgütü ve onun dış destekçileri bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde oluşmuş olan bu kardeşliği hazmedemeyenler kardeşi kardeşe kırdırmaktadırlar.[489]

Onlar kardeşi kardeşe düşürmeye çalıştıkça, biz birbirimize her zamankinden daha sıkı kenetleneceğiz. Demokrasi, hukuk ve özgürlükler yolunda geri adım atmayacak, daha fazla özgürlük, daha fazla demokrasi, daha fazla refah, daha fazla adalet getireceğiz.[490]

---

[487] R.Tayyip Erdoğan, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[488] R.Tayyip Erdoğan, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[489] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **25.12.2007; 25.12.2007; 06.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[490] R.Tayyip Erdoğan, **04.04.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Milletimiz de terörün amaçlarının farkındadır ve bugüne kadar olduğu gibi bundan sonrada kendisine yakışan vakarı gösterecek, kardeşlik iklimini, toplumsal birliğini muhafaza edecektir. Şunu herkes bilsin ki, iktidar sorumluluğu, hamaset, acelecilik ve dar görüşlülük kaldırmaz.[491]

Bugüne kadar kardeşlik iklimimizi bozmak için düzenlenen tezgahların hepsi tezgah kuranların başlarına yıkılmıştır. Bu ülkenin insanları, geçmişten geleceğe uzanan büyük ve ebedî bir yürüyüşü sürdürmedeki kararlılıklarıyla millet olma vasfını haizdirler. Onun için kökü mazide olan ati olarak tanımlanmıştır bu millet. Tabii ki terör ve nifak karşısında da en güçlü dayanağımız, bu millet ve onun hiç eksilmeyen, hiç zedelenmeyen kardeşlik duygusudur. Yüreğinde insanlık sevgisi olmayanlar bu güçlü kardeşlik duygusunu anlayamazlar.[492]

Ha birileri de kalkıyor. Ama bunlar Kürtlere kardeşim dedi. E ne diyeceğim, kardeşim tabi. Benim Kürt de kardeşim, Türk te kardeşim, Laz da kardeşim, Boşnak da kardeşim, Arnavut da Laz da hepsi kardeşim benim. Yani bu ülkenin değerlerini, kadim değerlerini benimsemiş herkes benim kardeşimdir.[493]

Erdoğan, kardeşliği aynı milletin üyeleri olmak şeklinde tanımlamakta ve Türkiye'yi bir arada tutan bağların ahlâkla, adaletle, hoşgörüyle birbirine bağlandığını; kardeşlik, erdem, merhamet ve fazilet gibi değerlerle biraradalığın sağlandığını öne sürmektedir. Erdoğan'a göre bütün bu insanları, kardeşleri bir arada tutan diğer bir bağ ise vatandaşlık bağıdır. Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliğiyle yaşayan her etnik grup birbirlerinin kardeşidir ve aralarında herhangi bir ayırım yoktur.[494]

Bizim aramızdaki kardeşlik hukuku ebedidir. Bu bizim o yüksek değerlerimizden geliyor. Aramızdaki vatandaşlık hukuku hepimizi, bu ülkenin bütün evlatlarını eşitlemiştir. Bu ebedi hukuku bugüne kadar hiçbir güç bozmaya muktedir olamadı, inşallah bundan sonra asla olamayacaktır. Türkiye, Hakkari'den Edirne'ye 70 milyon vatandaşımızın anavatanıdır, yurdudur, evidir.[495]

---

[491] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[492] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[493] R.Tayyip Erdoğan, **20.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[494] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[495] R.Tayyip Erdoğan, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Türkiye'nin hamuru ahlakla, adaletle, hoşgörüyle yoğrulmuştur; bu bölgenin hamuru kardeşlikle, merhametle, erdem ve faziletle yoğrulmuştur, bunu böyle bilmeliyiz.[496]

Bir millet olmanın, kardeş olmanın, vatandaş olmanın şuuruyla demokratik siyasetin imkânlarını kullanarak çözemeyeceğimiz hiçbir mesele yoktur.[497]

İnanıyorum ki, on yıllardır yürekleri yakan bu ateş, sarsılmaz kardeşlik bağlarımızda, birlik ve beraberlik ruhumuzda sönecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin eşit ve hür vatandaşları olarak, bir ve bütün olacak, adalet ve kardeşlik içinde birbirimize kenetlenerek ortak geleceğimize, hep birlikte yürüyeceğiz.[498]

Erdoğan Ahilik haftası dolayısıyla yapmış olduğu grup konuşmasında kardeşliğe vurgu yapmış ve tarihi birlikteliğe göndermede bulunarak Türkiye'de yaşayan herkesin kardeş olduğunu ve aynılıkları paylaştığını ifade etmiştir. Erdoğan'a göre bu topraklarda yaşayan herkes aynı milletin üyeleri olarak birbirlerinin kardeşidir. Millet olmak etnik aidiyeti aşan, tarih ve ideal birlikteliğini ifade eden bir vasıftır. Buradaki tarihi birliktelik hem medeniyet inşa etmiştir hem de kardeşliği meydana getirmiştir. Erdoğan böylece kardeşliği tarih ve ideal birlikteliği ve aynı milletin üyeleri olmak üzerinden inşa etmeye çalışmıştır.

Ahiler şehri Kırşehir'i bizim kılan maya, Diyarbakır'ı, Hakkari'yi bizim kılan öz, İstanbul'u, Trabzon'u, Konya'yı, İzmir'i kuşatan ruh aynı mayadır, aynı özdür, aynı ruhtur. Malazgirt'te, İstanbul'un fethinde, Çanakkale'de, İstiklal mücadelesinde bir ve beraber olduğumuz gibi bugün de vatanımız bir, bayrağımız bir, devletimiz birdir. Biz, birbirimizin velisiyiz, birbirimize emanetiz. Etnik kökeninden bağımsız olarak bu topraklar üzerinde yaşayan herkes, her vatandaşımız, her yurttaşımız aynı medeniyetin, aynı milletin eşit üyesidir, birbirinin kardeşidir. Dolayısıyla Manisa Van'ın, Şırnak Konya'nın, Hakkari Erzurum'un, Çanakkale Diyarbakır'ın, Uşak Yozgat'ın, Ardahan Edirne'nin vesaire öz kardeşidir. Burada, bu ülkede, kimsenin, ama hiç kimsenin diğerine karşı bir üstünlük iddiası söz konusu değildir; olamaz. Eşitliğimiz, kardeşliğimiz, sadece

---

[496] R.Tayyip Erdoğan, **08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[497] R.Tayyip Erdoğan, **26.02.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[498] R.Tayyip Erdoğan, **13.05.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması ,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

vatandaşlık hukukunun bir sonucu değildir; aynı zamanda ortak bir tarihin, ortak bir medeniyetin doğal ürünüdür.[499]

R. Tayyip Erdoğan kardeşliğin dayandığı temelleri açıklarken bir taraftan tarihsel birlikteliğe göndermede bulunmakta öbür taraftan savaşlardaki birlikteliği ve kültürel ortak değerleri de kardeşliğin temelleri olarak saymaktadır. Erdoğan, Türkiye'de yaşayan herkesi birbirine kardeş kılan ortak değerleri ve bağları tarih, kültür, medeniyet, devlet, millet, bayrak, vatan ve ortak ve resmi dil olan Türkçe şeklinde sıralamaktadır.

Bizim bu topraklar üzerinde etnik kökeni her ne olursa olsun, tüm vatandaşlarımızla aramızdaki rabıta tarihimizdir, kültürümüzdür, medeniyetimizdir. Bizim aramızdaki rabıta, devletimizdir, milletimizdir, bayrağımızdır, vatanımızdır. Bizim aramızdaki rabıta, ortak dilimiz, resmi dilimiz olan Türkçe'dir. Şüphesiz ki herkes kendi ana dilini rahatlıkla bu ülkede konuşacaktır, bunu kimse engelleyemez. Ama resmi dille bunu lütfen birbirine karıştırmayalım, haksızlık yapmayalım.[500]

Bu milletin hamuru sevgiyle, hürmetle, aşkla karılmıştır. Bu millet, kardeşlikle, dostlukla birbirine kenetlenmiş yekvücut olmuştur. Milletimizin birliği, bütünlüğü, kardeşliği bir günde değil, bin günde değil binlerce yılda oluşmuştur.[501]

Şehitleri koyun koyuna yatan bu asil millet, her türlü habis uru bünyesinden söküp atacaktır. Her zaman söyledim, bugün bir kez daha söylüyorum, biz bu ülkenin kardeşliği için, birliği için, bütünlüğü için elimizi değil yüreğimizi, bedenimizi taşın altına koyduk. Bedeli her ne olursa olsun biz bu meseleyi çözeceğiz. Demokrasiyle çözeceğiz, kardeşlik hukuku içinde çözeceğiz, kardeşlik hukuku içinde çözeceğiz, bölge halkıyla dayanışma içinde terörle mücadele ederek çözeceğiz.[502]

Demokratik açılım projesini Güneydoğu meselesinin ve terör sorununun çözümü ve Türkiye'deki sorun alanlarının minimize edilmesi olarak tanımlayan

[499] R.Tayyip Erdoğan, **14.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[500] R.Tayyip Erdoğan, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması ,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[501] R.Tayyip Erdoğan, **01.11.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması ,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[502] R.Tayyip Erdoğan, **03.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Erdoğan, demokratik açılım projesi içindeki en önemli amacın 'Kürt sorunu'nu çözerek ülkede kardeşlik iklimini tekrar tesis etmek olduğunun altını çizmektedir. Erdoğan'a göre bu süreçle yıllardır ihmal edilen gerek etnik temelli gerek dini temelli ve gerekse de sosyo-ekonomik temelli sorun alanları ele alınıp toplumun ilgili kesimlerinin de katılımıyla siyaset kurumu tarafından bir çözüme kavuşturulacaktır. Bunun için de öncelikle kardeş kavgasına ve akan kardeş kanına son vermek gerekmektedir. Devlet-millet kaynaşması için bu süreç zorunludur. Erdoğan, demokratik açılım süreciyle beraber Türkiye'de tarihsel süreç içerisinde kurulan ortaklıklarla oluşan kardeşliğin daha da pekişeceğini, devlet millet kaynaşmasının yaşanacağını ifade etmektedir. Bunun için demokratik açılım sürecinin ismini Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi olarak değiştirerek ayrımcılığa, teröre ve istismara çözümler ürettiğini öne süren Erdoğan, zaman zaman "Kürt kardeşlerim", "Kürt vatandaşlarım" tabirlerini de birlikte kullanmaktadır. Erdoğan, Türkiye'nin bugünlere birlik ruhuyla, bütünlük ruhuyla, en önemlisi de kardeşlik ruhuyla eriştiğini, bu toprakların çimentosunda kardeşliğin, dayanışmanın, paylaşmanın varolduğunu ifade etmektedir. Erdoğan, Türkiye'de yaşayan etnik unsurların sorunlarının yıllarca görmezden gelinerek, inkâr edilerek yok sayıldığını, bu durumun da kardeşlik kültürünü ve kardeşlik bağını zedelediğini öne sürmektedir. Erdoğan'a göre bu sorunlar popülist politikalarla geçiştirilmeye çalışıldı. Bu inkâr politikaları sorunları çözmedi, gündemin dışına itmedi. Tam tersine sorunları daha da büyüttü, kronik hale getirdi, kangrene dönüşmesine neden oldu. Erdoğan, bu sorunların yakın tarihte ortaya çıkan sorunlar olmadığını ve bu sorunların kökünün derinlerde olduğunu ifade etmektedir.[503]

[503] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **13.10.2009; 01.12.2009; 15.06.2010; 29.06.2010; 01.11.2011;**

Türkiye'nin bugünlere birlik ruhuyla, bütünlük ruhuyla, en önemlisi de kardeşlik ruhuyla eriştiğinin idrakindeyiz. Bu toprakların çimentosunda uhuvvet var, bu toprakların mayasında dayanışma var, paylaşma var. Bu ülkenin, bu milletin hamurunda kardeşlik var. Bu ülkede benim Türk kardeşimin, Kürt kardeşlerimin, Roman kardeşlerimin, Arnavut'un, Boşnak'ın, Abaza'nın, Gürcünün vesaire farklı etnik kökendeki kardeşlerimin sorunları yıllarca görmezden gelindi, inkâr edildi. Sünni kardeşlerimin, Alevi kardeşlerimin sorunları yıllarcainkâr edildi. Azınlıkların, gayrimüslim vatandaşlarımın sorunlarıinkâr edildi. Birçok ekonomik sorun bu ülkede yıllarca görmezden gelindi. Popülist politikalarla geçiştirilmeye çalışıldı. Bu inkâr politikası değerli arkadaşlarım, sorunları çözmedi, gündemin dışına bütün bu sorunları itmedi. Tam tersine sorunları daha da büyüttü, kronik hale getirdi, kangrene dönüşmesine neden oldu. Yine burada bir kez daha tekrar ediyorum. Bu sorunlar sadece son 10 yılda, 20 yılda, 30 yılda ortaya çıkmış sorunlar değildir. Bu sorunlar kökü derinlerde olan sorunlardır.[504]

Biz bu ülkenin gönül haritası üzerinde kardeşliğin resmini çizmenin, kardeşliğin, dayanışmanın, paylaşmanın resmini çizmenin mücadelesini de veriyoruz. Bütün renkleri, bütün inançları, evet bütün dilleri kaynaşmış şekilde, ahenk içinde, kardeşlik ve dayanışma içinde, gönül haritamız üzerinde sarsılmaz hale getirmenin mücadelesini veriyoruz.[505]

Türkiye'de 75 milyon vatandaşımızın her biri gibi Kürt kardeşlerimizin meselesi de bizim meselemizdir. 10 yıldır yürüttüğümüz çalışmalar bu sahiplenmenin, bu sevginin, bu kardeşliğin bir neticesidir. Birlik olduğumuz zaman, birlikte hareket ettiğimiz, kafa kafaya, gönül gönüle verdiğimiz zaman çözemeyeceğimiz hiçbir meselemiz yok.[506]

3.1.1.5. Kanı Birliği (Politik Strateji)

R. Tayyip Erdoğan Güneydoğu meselesinin ve PKK sorununun çözümü konusunda toplumda bir kanı birliğinin varolduğundan sık sık sözetmektedir. Türkiye'nin terörle mücadelesinin milli bir mesele olduğunu, partiler üstü bir anlayışla ele alınması gerektiğini ve bu konularda ortak bir duruşun sergilenmesinin bir zorunluluk olduğunu öne süren Erdoğan, bu amaçla demokratik açılım sürecinin başlatıldığını belirtmektedir. Erdoğan'a göre toplumun her kesiminde akan kanın

---

21.03.2012; 29.05.2012; 12.06.2012; 09.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[504] R.Tayyip Erdoğan, **29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[505] R.Tayyip Erdoğan, **04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[506] R.Tayyip Erdoğan, **06.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

durması ve kardeş kavgasının bitmesi gerektiği yönünde bir konsensüs oluşmuştur. Erdoğan, Güneydoğu bölgelerine yönelik ekonomik ve sosyal adımların atılarak bir kardeşlik ikliminin tesis edilmeye çalışıldığının altını çizmektedir. Erdoğan'a göre Türkiye'nin çıkarları, Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi adını verdiği demokratik açılım sürecinin başarıya ulaşmasına bağlıdır. Bu konuda 12 Eylül 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği referandumu da halkın kendisiyle aynı görüşte olduğunu ve aynı kanıyı taşıdığını göstermektedir.[507]

> *Terörle mücadele konusu bir milli meseledir, bir devlet meselesidir, tüm siyasi partilerin ve kurumların ortak duruş sergilemesi gereken bir meseledir. Terörle mücadele kesinlikle bir siyasi polemik veya siyasi rant sağlama meselesi değildir.*[508]

> *Siyasi noktada bu yalnız bırakılmışlığa biz aldırış etmedik, azimle, kararlılıkla, samimi şekilde çabalarımızı sürdürdük. Oluşan umut atmosferinin sönmemesi, hayal kırıklığın yaşanmaması için tüm tahriklere rağmen kararlı bir duruş sergiledik. Nitekim gerek 12 Eylül halk oylamasında, gerek 12 Haziran seçimlerinde, Türkiye'nin tamamından politikalarımız, çözüm önerilerimiz noktasında milletimizden teyit aldık ve bu teyitle yolumuza devam ettik.*[509]

Erdoğan, Demokratik açılım sürecinin siyasi riski, siyasi getirisi ve götürüsü her ne olursa olsun, bu meseleyi, Türkiye'nin çıkarına ve geleceği adına çözmekten başka bir amaçlarının olmadığını ifade ederek bu sürecin herkesin yararına olduğu izlenimi vermek suretiyle bir kanı birliği oluşturmaya çalışmaktadır. Bu sürecin Türkiye'nin birliğini tesis etmeye dönük bir süreç olduğunu ve bu meselenin kardeşlik hukuku, vatandaşlık hukuku dairesinde çözümlenmesi halinde, Türkiye'nin önemli bir atılım sürecine gireceğini ve Doğu ve Güneydoğu'da bulunan illerde, huzur ve güvenin tam anlamıyla tesis edilmesi halinde bu illerden hem kendilerine,

---

[507] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **13.05.2008; 20.10.2009; 29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[508] R.Tayyip Erdoğan, **16.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[509] R.Tayyip Erdoğan, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

hem de ülkenin diğer kesimlerine katkı sağlanacağını ifade etmektedir. Erdoğan, duygulara seslenerek ve hep "biz" öznesini kullanarak halkın da kendisiyle aynı duygu ve düşünceleri paylaştığını, aynı kanıya sahip olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

> *Bir kez daha söylüyorum: İnkar edilemeyecek, üzeri örtülemeyecek, es geçilemeyecek bir aşamadayız. Milli Birlik Süreci başarılı olmak zorundadır, başarıyla sonuçlandırılmak zorundadır. Biz bu mesuliyeti taşıyoruz, bu meselenin derdini samimi bir şekilde taşıyoruz.*[510]

> *Bir tek askerimizin, bir tek polisimizin, bir tek korucumuzun, bir tek sivil vatandaşımın burnu dahi kanamasın diye 10 yıldır yoğun şekilde çaba sarf ediyoruz. Bakın, açık söylüyorum; askerimizle, polisimizle, köy korucumuzla, sivil vatandaşlarımızla birlikte dağdaki kandırılmış, robota döndürülmüş teröristin de ölmekten ve öldürmekten vazgeçmesi için mücadele veriyoruz. Kandırılarak, tehdit edilerek, beyni yıkanarak dağa çıkarılan insanların da bu yoldan dönmesi için çaba gösteriyoruz. Terör örgütünün kurduğu kanlı, kirli, o habis tezgahı bozmak için, çocukların, gençlerin bu tuzağa düşmesini engellemek için çok büyük bir gayret gösteriyoruz.*[511]

3.1.1.6. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinde özellikle demokratik açılım sürecinde karşı gerçekliklere başvurmuş, demokratik açılım sürecinin neden başarılı olmak zorunda olduğunu karşı gerçeklikler üzerinden ifade etmeye çalışmıştır. Erdoğan'a göre demokratik açılım sürecinin başarısız olması veya bu süreçten vazgeçilmesi durumunda kaybeden Türkiye, kazanan ise terör olacaktır. Türkiye geleceğini ve gelecek nesillerini kaybetmek istemiyorsa Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi adını verdiği demokratik açılım sürecini başarmak zorundadır. Erdoğan, Kürt kökenli vatandaşlara da seslenerek PKK terör örgütü ile aralarına mesafe koymalarını ve çocuklarını PKK'dan uzak tutmalarını istemektedir. Kürt kökenli vatandaşların

[510] R.Tayyip Erdoğan, **13.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[511] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

PKK ile aralarına mesafe koymayıp çocuklarını da PKK'dan uzak tutmamaları halinde ağır bedeller ödeyecek olanların kendileri ve çocukları olacağını bir karşı gerçeklik olarak ifade etmektedir.

> *Irkçılık yaparak, farklılıkları yok sayarak, birlik sağlanamaz, bu sadece ayrışmayı artırır, kin ve nefreti körükler.*[512]
>
> *Milli birlik ve kardeşlik çalışmalarından vazgeçmeyeceğiz, geri adım atmayacağız, yolumuzdan dönmeyeceğiz. Eğer açılımdan vazgeçersek, eğer açılımı kapatırsak, bilin ki terör kazanır, savaş baronları kazanır, silah tüccarları kazanır, gençlerin kanıyla beslenen vampirler kazanır; biz buna müsaade etmeyeceğiz.*[513]
>
> *Eğer demokratik açılımlardan vazgeçersek, Türkiye kaybeder, gençler kaybeder, istikbalimiz olan çocuklar kaybeder. Biz vazgeçmeyeceğiz, vazgeçilmesine müsaade etmeyeceğiz.*[514]
>
> *Buradan bir kez daha Kürt kardeşlerime, örgütün pençesine düşmüş çocuklarımızın, gençlerimizin annelerine, babalarına sesleniyorum; sizin evlatlarınızın hayatı üzerinden statü edinenlere, kendilerine saltanat düzeni kuranlara asla müsamaha göstermeyin. Onlar kendilerini bu ateşten daima uzat tutarlar, tutmaya devam edecekler. Eğer oralarda kalmaya devam edecek olursa yanacak olan sizin evladınızdır, evladınızı bu ateşten çekin çıkartın.*[515]

Türkiye'nin demokratikleşme ihtiyacı ve bölgenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığı Erdoğan tarafından bir karşı gerçeklik teması olarak kullanılmaktadır. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinin çözümü ve PKK sorunun bitmesi için Türkiye'nin demokratikleşmesinin gerekli olduğunu, demokratikleşmeyle beraber bölgenin ekonomik kalkınmasının Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde terörü sona erdireceğini, bunun gerçekleştirilmemesi halinde terör ve ekonomik geri kalmışlığın birbirini besleyeceğini öne sürmektedir. Erdoğan'a göre Türkiye teröre karşı iç barışını ve kardeşliğini, demokratik haklarını ve hukukunu koruyarak durabilir.

---

[512] R.Tayyip Erdoğan, **26.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[513] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[514] R.Tayyip Erdoğan, **29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[515] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Türkiye, demokratik haklarını ve hukukunu koruyamadığı takdirde ne iç barışını ve kardeşliğini koruyabilir ne Güneydoğu meselesini çözülebilir ne de PKK terörünü bitirebilir.[516]

> *Doğu ve Güneydoğu'da terörün zemin bulmasını engelleyecek temel unsur, ekonomik yapının dönüştürülmesidir. Bu da ancak özgürlüklerin hayata geçirildiği, toplumsal potansiyelin açığa çıkabildiği demokratik bir düzen içinde mümkün olabilir. Geçmiş tecrübe göstermektedir ki, demokrasinin terörle mücadele için zaaf olarak addedildiği dönemlerde hem terör hem de ekonomik yapının çarpıklığı süreklilik kazanmıştır. Bu ikisi, birbirini beslemiş,kışkırtmıştır.*[517]

> *Şunu hepimiz bilmeliyiz ki, Türkiye Cumhuriyeti, terörle mücadelesi, iç barışını daha da kuvvetlendirerek inşallah başarıya ulaşacaktır. İç barışın, kardeşliğin, demokratik hakların, hukukun zedelendiği bir ortam, sadece terörün işine yarar. Dolayısıyla yapmamız gereken şey, terör karşısında akl-ı selimle hareket etmek, kardeşliğimizi en üst seviyelerde vurgulayan bir dil ile meselelerimizi konuşmaktır. Açık söylüyorum, Hukuktan vazgeçmeyeceğiz. Demokrasiden bir tek geri atmayacağız. Kalkınma iddiamızdan asla taviz vermeyeceğiz. Adaleti erteleyen eski geleneğe asla dönmeyeceğiz. Demokrasinin çıtasını düşürelim de terörle mücadele edelim diye bir anlayışın ima edilmesi bile asla kabul edilemez.*[518]

3.1.1.7. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinde takip ettiği politikaların doğruluğunu ve haklılığını ortaya koymak amacıyla sık sık ders olarak tarih temasını kullanmaktadır. Erdoğan, tarihe atıflarda bulunarak tarihten derslerin çıkarılması gerektiğini sıklıkla dile getirmiştir. Erdoğan, tarihi iki şekilde yardıma çağırmaktadır. Bunlardan birincisi tarihsel birlikteliğe vurgu yapmak suretiyle birliktelik sonucunda elde edilen başarıların, değerlerin ve ortaklıkların önemine değinmektir. Erdoğan'a göre bu birliktelik sonucunda herkes kazanmıştır ve herhangi birşey kaybedilmek

---

[516] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[517] R.Tayyip Erdoğan, **09.05.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması ,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[518] R.Tayyip Erdoğan, **14.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

istenilmiyorsa bu birliktelik devam etmelidir. Erdoğan'ın ikinci olarak başvurduğu tarihsel yardım ise tarihsel süreç içerisinde Türkiye'ye karşı yapılan düşmanlıklara vurgu yapmak suretiyle Türkiye'nin mevcut sorunlarını tarihteki örnekleri ile karşılaştırarak bunlardan ders alınması gerektiği şeklindedir. Erdoğan, tarihe başvurduğu birinci durumda birlikteliğin önemini vurgulamakta Türkiye'nin tarihte adaletle, hukukla ve farklılıklara hoşgörü ile bakarak bir arada yaşama iradesini gösterdiğini ve bunun sonucunda başarılar elde ettiğini ifade etmektedir.[519]

> *Unutmayalım ki biz, en zor zamanlarında dünyaya sadakat ve vatanseverliğin eşsiz örneklerini göstererek bugünlere gelmiş büyük bir milletiz. Cumhuriyetimizin en büyük başarısı da bana göre milletimizin bütün fertlerini vatandaşlık temelinde birleştirmiş olmasıdır. Onun için bir kez daha diyorum ki, gelin duygu birliğimizi daha da derinleştirelim, cumhuriyet değerlerimiz etrafında daha güçlü bir şekilde kenetlenelim. Inanıyorum ki nifak odaklarına vereceğimiz en anlamlı cevap bu olacaktır.*[520]

> *Tarihte nasıl yaptıysak, tarih boyunca bu ülke nasıl ki adaletle, hukukla yönetildiyse, tarih boyunca nasıl ki bütün farklılıklar bu topraklarda barış içinde bir arada yaşadıysa, bunu nasıl başardıysak, yine yaparız, yine başarırız. Milli mücadele sırasında nasıl kenetlendiysek, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra millet olarak nasıl seferberlik ruhuyla hareket ettiysek, bugün de aynı anlayışla ülkemizi kalkındırmak, milletimizi güçlendirmek için canla başla çalışmaya devam edeceğiz.*[521]

> *1915'te bir uçta Çanakkale'de, bir uçta Sarıkamış'ta vurularak, donarak şehit düşenler aynı halktır, aynı millettir.* [522]

Ders olarak tarih temasını kullandığı ikinci durumda ise Erdoğan, dış mihraklara göndermede bulunmaktadır. Erdoğan'a göre, Türkiye'nin büyümesini, gelişmesini, refaha kavuşmasını ve dünyada saygın bir yer edinmesini istemeyen güçler, tarihte olduğu gibi bugün de Türkiye'ye çeşitli oyunlar tezgahlamaktadırlar.

---

[519] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **03.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[520] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[521] R.Tayyip Erdoğan, **01.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[522] R.Tayyip Erdoğan, **01.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Bu dış güçlerin oyunları geçmişte bozulduğu gibi bugün de bozulmalıdır. Erdoğan'a göre bu meselenin çözülmesini istemeyen güçler Türkiye'nin tarihsel düşmanları olan, Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'yi bölmeye ve parçalamaya çalışan ancak bunu başaramayan güçlerdir. Bu güçler bu amaçlarına bugün de erişemeyeceklerdir.[523]

> *Bugüne kadar kardeşlik iklimimizi bozmak için düzenlenen tezgahların hepsi tezgah kuranların başlarına yıkılmıştır. Türkiye, gücünü toplayıp kendi ayakları üzerinde ne zaman doğrulmak ve koşmak istediyse geçmişte de sayısız oyun tezgahlanmıştır. Hep bunu engellemek istediler. Fakat emin olunuz, bu son oyun da Allah'ın izniyle bozguna uğrayacaktır. Türkiye'nin demokratik yürüyüşünü, devletin milletle kenetlenmesini durdurmak isteyenler muvaffak olamayacaklardır. Türkiye'nin bütün bölgeleriyle, bütün şehirleriyle, bütün köyleriyle kalkınmasını engellemek isteyenler, demokratik gelişmesini, zenginleşmesini, sosyal sorunlarını çözmesini ateşli bir oyunla engelleyeceklerini sananlar büyük bir yanılgı içindedir. Bilsinler ki, bu ateş bizim değil onların yüreğini yakacak bir ateştir.*[524]
>
> *Bölge siyaseti güderek, zümre siyaseti güderek, kavmiyetçilik yaparak, hizipçilik yaparak, kafa tasçılığı yaparak bu milleti birbirine düşman kılamazsınız, kılamayacaksınız. Milletin birlik ve beraberliği çok sınandı, çok test edildi, ama her seferinde bu aziz millet bu sınavı hakkıyla geçti.*[525]
>
> *80 yıl önce başaramadılar. O gün bu ülkenin doğusu, batısı, kuzeyi, güneyi bir oldu ve Kurtuluş Savaşı Destanını yazdı. Bugün de biriz, beraberiz, bugün her zamankinden de güçlüyüz.*[526]

PKK eylemlerinin artması üzerine muhalefet partilerinden MHP'nin olağanüstü hal talebini değerlendiren Erdoğan, olağanüstü hal döneminin hiçbir sorunu çözüme kavuşturmadığını olağanüstü hal döneminden örnekler vererek bu dönemden ders alınması gerektiğini ifade etmektedir. Erdoğan'a göre olağanüstü halin uygulanması halinde milli birlik ve kardeşlik tesis edilemez, Güneydoğu meselesi ve terör sorunu

---

[523] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[524] R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[525] R.Tayyip Erdoğan, **01.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[526] R.Tayyip Erdoğan, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

çözülemez. Çünkü olağanüstü hal geçmişte terörü derinleştirmiş, bölge halkını mağdur etmiş ve terörün istismar alanlarını genişletmiştir.

> *Şiddetin olduğu yerde akıl yoktur. Şiddet devreye girerse, mantık devreden çıkar. Şiddetin dili egemen oluyorsa, sağduyu, soğukkanlılık, basiret uzaklaşır. Biz bu şiddet diline teslim olmayacağız, olmamalıyız. Biz geçmişte defalarca yapılanı tekrar etmeyecek, şiddetin diline esir düşerek aklı, mantığı, sağduyuyu ve soğukkanlılığı dışlamayacağız. Şimdi şu ibretlik tabloya lütfen dikkat ediniz: Bu ülkenin Mehmetleri, yani şairin deyimiyle "Tertemiz alnından uzanmış yatıyor, bir hilal uğruna ya Rab ne güneşler batıyor." Aradan saatler geçmeden, daha benim şehidimin kanı kurumadan Ankara'dan şiddetin diline şiddetle cevap veriliyor. Ana Muhalefet Partisi, diğer muhalefet partisi çıkıyorlar olağanüstü hal ilan edilsin, açılımdan vazgeçilsin, erken seçime gidilsin diye açıklama yapıyorlar... 19 Temmuz 1987'de olağanüstü hal ilan edildi ve 30 Kasım 2002'de biz kaldırıncaya kadar devam etti. Hangi yaraya merhem oldu, hangi sorunu çözdü? Açın terör olayı istatistiklerini olağanüstü hal dönemlerinde zirve yaptığını göreceksiniz. Bırakın teröre çare olmayı, olağanüstü hal terörü derinleştirdi. Bölge halkını mağdur etti. Terörün istismar zeminini güçlendirdi. Olağanüstü hal istemek, terörün diline teslim olmaktır.*[527]

3.1.1.8. Yasallık ve Yasadışılık

R. Tayyip Erdoğan, yasallık temasını genellikle PKK ile mücadele konusunda kullanmış, uluslararası hukuka ve hukuk kurallarına atıf yaparak PKK'ya karşı düzenlenen sınır ötesi operasyonların meşruiyetini ortaya koymaya çalışmıştır.[528]

> *Bu çerçevede, uluslararası hukuktan doğan haklarımızı kullanmak ve uluslararası hukuk çerçevesinde gerekli tedbirleri almak üzere Türk Silahlı Kuvvetlerimizin sınır ötesi harekatına izin veren tezkereyi Bakanlar Kurulumuzda imzalayarak Meclis'e sevkettik. Meclisimiz inanıyorum ki, bu konuda ortak bir irade ortaya koyacaktır.*[529]

> *Mesele, müttefiklik ve komşuluk hukuklarının bize yüklediği sorumluluk kısmını geçmiş, nefsi müdafaa noktasına gelmiştir. Dünyanın her yerinde geçerli olan hukukun temel ilkelerinde, nefsi müdafaanın olduğu yerde diğer hukuk kuralları geçerliliğini yitirir. Bir kez daha ve kat'i bir şekilde ifade ediyorum. Biz Türkiye olarak, terör konusunda nefsi müdafaa duruma geldik. Sağduyuyu ve aklıselimi koruyarak gerekeni yapmakta kararlıyız. Bunu etnik kökeni ne olursa*

[527] R.Tayyip Erdoğan, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[528] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[529] R.Tayyip Erdoğan, **16.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

olsun, hangi bölgeden olursa olsun, tüm vatandaşlarımızın huzur ve güvenliği için yapmak durumundayız.[530]

3.1.1.9. Kurbanlaştırma

R. Tayyip Erdoğan, Güneydoğu meselesinde çözümün bulunmasının zorunluluğunu ifade ederken kurbanlaştırma temasını da kullanmıştır. Mevcut durumun kurbanlarının hem anne-babalar hem de Türkiye olduğunu öne süren Erdoğan, Türkiye'nin kaybeden olmaktan çıkmasını ve Güneydoğu meselesinin çözümünü Demokratik Açılım sürecine bağlamaktadır. Erdoğan, PKK ile mücadelede de kurbanlaştırma temasını kullanmış, PKK'nın asıl hedefinin ülkedeki kardeşlik iklimini, birlik ve dirliği, beraber yaşama arzusunu ve toplumsal ahengi bozmaya yönelik olduğunu ifade ederek Türkiye toplumunu kurbanlaştırmaktadır. Erdoğan, PKK'nın asıl kurbanlarından birinin de Doğu ve Güneydoğulu Kürt kökenli vatandaşlar olduğunu ifade ederek bölgenin refaha kavuşmasının da PKK'nın bitirilmesine bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Bu milletin hamuru dostlukla, kardeşlikle, sevgiyle yoğrulmuştur ve bir bütün olmuştur. Esasen bölücü, ayrılıkçı terör odaklarının bozmaya çalıştığı ahenk de bu değil midir? Şu bir gerçek ki, bu hain odaklar sadece bu ülkenin gencecik yiğitlerini değil, bizim kardeşlik duygularımızı, millet olma irademizi, birlik ve dirliğimizi, toplumsal ahengimizi hedef alıyorlar. Sadece bizim vatandaşlarımıza değil, sınırın öbür tarafında bulunan, Kuzey Irak'ta yaşayan insanlara, dost ve kardeşlerimize de çok büyük zararlar veriyorlar. Bizim amacımız terörü sadece ülkemizin sınırlarından değil, bu bölgenin yakasından söküp atmaktır. Bu ağırlığı, yıllar boyunca acılar çekmiş bu coğrafyanın üstünden kaldırmaktır. Bölgenin bir an önce istikrar kazanması, huzur ve refaha, gelişme ve kalkınmaya ulaşmasıdır. Zira, teröristler en çok o bölgenin insanına zarar vermişlerdir. Eğer bugün Güneydoğu Anadolu Bölgemizde farklı bir girişimci gelip yatırım yapamıyorsa bu endişeler sebebiyle yapamıyor. Eğer orası da bir huzur bölgesi olsaydı inanıyorum ki bugün o bölgede de bir çok girişimci onlarca, yüzlerce gelip yatırımını rahatlıkla yapabilecekti. Ama şimdi bundan dolayı bu yatırımı yapamıyorlar. Bu bakımdan bölücü PKK terör örgütünün Güneydoğu Anadolu veya Doğu Anadolu bölgesindeki vatandaşlarımın refahı ile huzuru ile ilgili herhangi bir derdi yoktur. Bölgenin

[530] R.Tayyip Erdoğan, **16.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

kalkınması ile ilgili bir derdi yoktur. Onun için de bu güne kadar o bölgede benim Kürt kökenli vatandaşlarımın hiçbir zaman temsilcisi olmamıştır, olmayacaktır, bunu da böyle bilelim.[531]

3.1.2. DEVLET BAHÇELİ

3.1.2.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesini tarihsel bir süreç içerisinde tanımlarken genellikle durumu bir güvenlik ve asayiş sorunu olarak ele almakta ve terör olayı olarak tanımlamaktadır. Bahçeli'ye göre bölgede terör olayını destekleyen iç ve dış unsurlar bulunmaktadır. Bununla birlikte sosyo-ekonomik geri kalmışlık da bölgede önemli bir sorun alanı olarak durmaktadır. Türkiye'de etnik bir sorun bulunmamakta, Türkiye'nin güçlenmesini istemeyen ve Türkiye'yi parçalamak isteyen iç ve dış güçler Doğu ve Güneydoğu'da yapay bir sorun üreterek, ülkenin birlik ve bütünlüğünü bozmaya çalışmaktadırlar.[532]

Uzun yıllardır birçok masum insanın ve güvenlik mensubumuzun hayatına malolan terör hareketleri, gelişmemizi de dinamitleyen temel faktörlerden biri olmuştur. Sınırdaş birçok ülkenin doğrudan ve dolaylı desteklerinin varlığı terör hareketlerinin önemini daha da arttırmaktadır. Bir başka sebep, hâlâ ülke içinde terör örgütlerine ve terörizme açıkça cephe almayan unsurların varlığıdır. Terörizm karşısında sapla samanı birbirine karıştıranların bu alışkanlıklarından artık vazgeçmeleri gerekmektedir.[533]

Devlet Bahçeli, durumu bir güvenlik ve asayiş sorunu ve terör meselesi olarak tanımladıktan sonra terörün amacını ise devletin temel ilkelerini sorgulayıp bunları yıkmak olduğunu, bunun için iç ve dış destek bulduğunu ve Türkiye'yi bölmeyi amaçladığı şeklinde açıklamaktadır. Bahçeli'ye göre, Türkiye'nin karşı karşıya

[531] R.Tayyip Erdoğan, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[532] Bakınız: D.Bahçeli, **21.03.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[533] D.Bahçeli, **24.02.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

bulunduğu temel sorun, Türk Milleti'nin milli ve manevi değerlerinin toplumsal çatışma alanına dönüştürülmesi ve Türkiye'nin köken, inanç ve mezhep temelinde çok tehlikeli bir ayrışma ve cepheleşme sürecine çekilmek istenmesidir.Türk Milleti'nin, yakın tarihin en karanlık dönemini yaşadığını belirten Bahçeli, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu tehlikeleri sık sık ifade etmektedir:

> *Türkiye'nin karşısındaki iç ve dış güvenlik tehdit ve tehlikeleri ağırlaşarak sürmektedir. Milli birliğimizin ve bölünmez bütünlüğümüzün dayandığı temelleri yıkmayı amaçlayan topyekün bir saldırı başlatılmıştır. Tek vatan, tek devlet, tek millet, tek bayrak ve tek dil ilkeleri sorgulanmakta ve yıkılmak istenmektedir. Türkiye'nin milli devlet niteliği ve üniter yapısı hedef alınmıştır. Türk milletinin bin yıllık kardeşliği tehdit altındadır. Terörün tırmandığı bir dönemde etnik bölücüler, hain emellerini siyasi yollarla gerçekleştirme ümidiyle yeniden ortaya çıkmıştır.*[534]

> *Bugün karşı karşıya bulunduğumuz temel sorun, milli ve manevi değerlerimizin toplumsal çatışma alanına dönüştürülmesi ve Türkiye'nin köken, inanç ve mezhep temelinde çok tehlikeli bir ayrışma ve cepheleşme sürecine çekilmek istenmesidir.*[535]

AK Parti hükümeti tarafından 2009 Ağustos ayında gündeme getirilen ve Doğu ve Güneydoğu meselesini ve terör sorununu çözmek ve Türkiye'deki sorun alanlarını minimize etmek amacıyla hayata geçirildiğini öne sürdüğü demokratik açılım projesine karşı çıkmıştır. Demokratik açılım projesinin başlangıcında Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesini tanımlarken bu projenin bir ihanet projesi olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmaya götüren bir süreç olduğunu ve bu süreçte milli kimliğin zedeleneceği, yapay azınlıkların oluşturulacağı, eğitim dilinin çeşitlendirileceği, üniter yapının yerine federatif bir yapının getirileceğini ve kardeşlik hukukunun zedeleneceğini ifade etmiş ve demokratik açılıma ayrıştırıcı bir nitelik ve amaç taşımasından dolayı karşı olduğunu belirtmiştir. Devlet Bahçeli,

---

[534] D.Bahçeli, **04.12.2007** ***Devlet Bahçeli'nin TBMM 2008 Yılı Bütçe Görüşmelerinde Yaptığı Konuşma Metni,*** http://www.mhp.org.tr

[535] D.Bahçeli, **16.12.2008 Tarihli***TBMM* ***Genel Kurulunda 2009 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı hakkında yapmış olduğu konuşma,*** http://www.mhp.org.tr

demokratik açılım projesini "ihanet projesi", "yıkım projesi", "PKK açılımı" şeklinde adlandırmış AK Parti hükümetini ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı etnik kimlikleri ortaya çıkarmak ve Türk milletine zarar vermekle suçlamıştır. Bahçeli bu durumu bir çok grup konuşmasında ifade etmiştir.[536]

> *Farlılıklara yapılacak vurguların, farklılaşmayı körükleyeceğini bilmek için sosyoloji tahsiline veya siyaset bilimci olmaya gerek yoktur. Devletin ve hükümetlerin temel görevi, vatandaşları arasında, onları birbirlerine bağlayan duyguların benzerliğini sağlamaktır, tahrik edip ayrıştırmak değildir. Daha işin başından beri, yönetim anlayışını ayrılma ve ayrıştırma üzerine şekillendirmiş olan AKP'nin; sözde açılımına ısrarla karşı duruşumuzun ana sebebi de budur.*[537]

> *Başbakan Erdoğan'ın sekiz yıldır sergilediği hükümet etme anlayışıyla altı oyulmamış, dejenere edilmemiş hiçbir değer kalmamış; kanunsuzluk, vurgun ve yıkım bir kural haline gelmiştir. Demokratikleşme diyerek etnik bölücülüğün, özgürlük diyerek canilerin cüret kazanmasına ortam hazırlanmış; bunları da ileri demokrasi maskesiyle örtme kurnazlığına şahit olunmuştur. Milletimizin birlikte yaşama ülküsü AKP hükümetinin elinde bir oyuncak haline dönüşmüş ve etnik kimliklerin özgürleşmesi için büyük bir gayret gösterilmiştir. Milli birlik ve kardeşlik projesi diyerek ısrarla sürdürülen PKK açılımı, maalesef Türk devletinin her kademesinde akıl tutulmasına ve gerçek niyetlerin belirmesine yol açmaktadır. Bugünkü ortamda terörün cesaret kazanmasının yegâne sorumlusu AKP Hükümeti ve açılım denilen yıkım projesidir.*[538]

3.1.2.1.1. Durumu Bir " Etnik Sorun" Olarak Tanımlama

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesini tanımlarken durumu bir etnik sorun olarak tanımlamaya ve "Kürt Sorunu" kavramlaştırmasını kullanmaya karşı çıkmış, sorunun bir etnik sorun değil, bir terör sorunu olduğunu öne sürmüştür. Bahçeli'nin incelenen grup konuşmalarında Güneydoğu meselesini bir etnik sorun olarak kabul ettiği herhangi bir konuşmasına rastlanmamıştır. Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesine yaklaşımını ifade ederken durumu bir etnik sorun olarak değil, bir asayiş,

---

[536] Bakınız: D.Bahçeli, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[537] D.Bahçeli, 24.11.2009 Tarihli *"TBMM Grup Toplantısı Konuşması*, http://www.mhp.org.tr

[538] D.Bahçeli, **09.11.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

güvenlik ve terör sorunu olarak tanımlamıştır. Bahçeli, Güneydoğu meselesini kavramlaştırırken yaşanan durumu "terör sorunu", "dış mihrakların oyunu" ,"sosyo-ekonomik geri kalmışlık"ve "etnik bölücülük sorunu" olarak sık sık tanımlamaktadır. Bahçeli'ye göre Türkiye'de bir etnik sorundan ziyade bir terör sorunu vardır. Bunun için "Kürt sorunu" kavramlaştırmasına karşı çıkan Bahçeli, terör sorununu etnik sorun olarak tanımlamanın Türk milletinin bölünmesine ve parçalanmasına neden olabilecek büyük bir hata olarak değerlendirmektedir. Bahçeli, bu görüşünü devamlı olarak bir çok grup konuşmasında ifade etmiştir.

> *Yaklaşık 26 yıldır süren bölücü terörün en büyük amacının, toplumu etnik kimliklere göre parçalayarak, milletimiz içinde kutuplaşma yaratmak ve çatışma için zemin hazırlamak olduğu bilinmektedir.*[539]

> *Açıkça söylemeliyim ki,* ***Türkiye'de bir Kürt sorunu değil, terör ve bölücülük sorunu vardır****. Esas itibariyle Kürt sorunu demek bir yönüyle, Türk milletini oluşturan bir kısım vatandaşlarımızın sorun olduklarını ikrar anlamına gelecektir.*[540]

> *Yaşanan kanlı terör eylemlerini ve etnik tahrikleri "Kürt sorunu" olarak gören ve çözüm adı altında kaşıyarak bölücü siyasi talepler için zemin hazırlayan AKP değil midir? Herşey gün gibi ortadadır ve yegâne sorumlu dokuz yıldır ülke yönetiminde bulunan AKP anlayışıdır. Son dönemde milli birliğimizi tehdit eden faaliyetlerin pervasızca hız kazanmasının nedenleri ve terör eylemlerinin tırmanmasının gerekçeleri mutlaka hükümetin yanlışlarında aranmalıdır. Bugün Türkiye'nin karşısına çıkartılan güvenlik ve bölücülük sorunu, özü itibariyle bir demokratik hak talebi, bireysel özgürlük, çoğulcu demokrasi ve siyasal katılım sorunu asla değildir. Bunu görmek için Başbakan daha kaç şehit verilmesini beklemektedir? Bu meselenin, etnik bölünmeyi amaçlayan silahlı terör sorunu olduğunun anlaşılması için daha kaç kanlı bombalama gerçekleşmesi gerekmektedir? Terörün bölücülüğü beslediği, küresel güçlerin desteklediği bir etnik ayrımcılık sorunu olduğunu anlamak için daha kaç vatandaşımız öldürülecek, kaç çocuğumuz ve kadınımız katledilecektir?*[541]

Bahçeli, Kürt sorunu kavramlaştırmasını yapay bulmakta ve Kürt sorunu kavramlaştırmasını sözde olarak nitelendirmektedir. Bahçeli'ye göre bu

[539] D.Bahçeli, **13.04.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[540] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[541] D.Bahçeli, **11.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

kavramlaştırma PKK'nın amaçlarına hizmet etmekte ve PKK tarafından dayatılan bir kavramlaştırmadır. Bundan dolayı hükümet bu kavramlaştırma içinde hareket etmemeli, PKK'nın bölücü amaçlarını boşa çıkarmalıdır. Asıl sorun "terror" ve "bölücülük" sorunu olduğundan bölgeye yönelik politikaların da buna göre belirlenmesi gerekir.[542]

> *Yeni bir anayasayla; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve korunmasına saygıyı pekiştirecek ve* ***sözde Kürt sorunu dâhil,*** *uzun süreden beridir var olan meselelerin çözüleceği iddia edilmiş, İnsan hakları konusundaki bazı beklentilerle birlikte,* ***sözde Kürt meselesi,*** *azınlık hakları, Ermeni meselesi ve ordunun rolü konularında görüşler yer almış.*[543]

> *Başbakan Erdoğan'ın "***Kürt sorunu sanaldır"** *sözünden geçtiğimiz yıl ki* **"Kürt sorunu artık yoktur"** *noktasına kadar geçen süre içerisinde şahit olunanlar, hiçbir milli vicdan tarafından tasdik edilemeyecek ve kabullenemeyecektir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, aynı zihniyetin değişik bir versiyonu olarak 2007 yılının Kasım ayındaki Gürcistan ziyareti esnasında; sözde Kürt sorunuyla ilgili gerçekçi, akıllı, soğukkanlı, dikkatli, uzman görüşüyle hareket etmenin önemine vurgu yapmış ve terörün doldur-boşalt ile bitmeyeceğine değinmiştir. Ne tesadüftür ki Sayın Gül, 2008 yılının Mart ayında yine bir dış seyahat öncesinde, sözde Kürt sorununun Türkiye'nin meselesi olduğunu gündeme getirmiştir.*[544]

> *Başbakan Erdoğan sözde Kürt sorunu paralelinde bir ileri, bir geri adım atmayı bırakmalı; bu ülkenin vahşi bir terör ve bölücülük sorunu olduğunu kabul etmeli ve politikalarını buna göre oluşturmalıdır.*[545]

> *Sözde Kürt sorunu etrafında maskaralıklar ve şarlatanlıklar sergilemek bundan 100 yıl önceki olaylardan ders ve sonuç çıkarılmadığını da göstermektedir. Başbakan Erdoğan'ın yanlış tutum ve yönelimleri, teröre Kürt sorunu olarak bakan şuursuzluğu bugün bölücülüğün dip akıntısını hızlandırmış ve yüzeye çıkarmıştır.*[546]

> *Bizim nezdimizde Kürt sorunu diye bir şey asla olmayıp, bunun konuşulması dahi sakat, mahsurlu ve tehlikeli bir durumdur.*[547]

> *Şurası hazin bir gerçek olarak karşımızdadır ki, terörü sözde Kürt sorununun bir sonucu olarak görmek, etnik kimlikle izaha kalkışmak sömürgeci heveslerin emanetini sahiplenmekten başka bir şey değildir.*[548]

---

[542] Bakınız: D.Bahçeli, **27.03.2012; 05.06.2012; 12.06.2012; 27.11.2012 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**,http://www.mhp.org.tr

[543] D.Bahçeli, **18.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[544] D.Bahçeli, **27.03.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[545] D.Bahçeli, **29.05.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[546] D.Bahçeli, **05.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[547] D.Bahçeli, **05.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

"Kürt sorunu" kavramlaştırmasını reddeden Bahçeli, Türkiye'de herhangi bir etnik sorunun yaşanmadığını, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yaşanan sorunun ise "dış destekli terör sorunu" olduğunu öne sürmektedir. Bahçeli'ye göre teröre destek veren dış güçler uluslararası uyuşturucu mafyasından silah kaçakçılarına, Türkiye üzerinde kötü emeller besleyen Türkiye'yi bölmek isteyen kötü niyetli güçlere kadar bir çok çevreden oluşmaktadır. Bu güçlerin temel amacı ise Türkiye'nin bölgesel ve küresel bir güç olmasını engellemektir. Bunun için Türkiye'nin başına terörü bela etmişlerdir. Devlet Bahçeli, dış mihraklar olarak tanımladığı çevrelerin Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik kalkınmasını durdurup zayıflatmak, demokratikleşme sürecini engellemek ve böylece güçsüz bırakılmış bir Türkiye'yi parçalamaya yönelmek, eğer onu beceremezlerse hiç olmazsa etkisiz, kendi sorunları içinde boğulmuş bir ülke haline getirmek istediklerini öne sürmektedir. Bahçeli'ye göre Doğu ve Güneydoğu'da asıl sorun terör sorunudur, herhangi bir etnik sorun yoktur ve bu sorunun arkasında uluslararası güç çevreleri vardır.[549]

> *Türkiye terör örgütü üzerinden yirmi altı yıldır süren düşmanca saldırı altındadır. Verilen onca can ve mal kaybının, heba olan ekonomik potansiyelin, israf olan beşeri gücün büyüklüğü karşısında bu mücadeleyi başka türlü tanımlamanın imkanı kalmamıştır. Mücadelenin asimetrik olduğunu söyleyenler aslında terör örgütünün arkasındaki küresel desteği saklamaya çalışanlardır. Bu belanın artık Türk milletinin geleceğinden mutlaka ve kesin olarak defedilmesinin zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir. Ancak burada bu defetme ve temizleme işleminin nasıl yapılacağı konusunda ayrılıklar vardır. Biz son terörist teslim oluncaya veya terör yuvaları temizleninceye kadar mücadeleden tarafız ve bu konuda kararlıyız*[550]

[548]D.Bahçeli, **12.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[549] D.Bahçeli, **05.06.2012; 13.11.2007; 27.11.2007; 06.01.2009; 05.2009; 13.11.2007; 26.05.2009; 26.05.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr
[550] D.Bahçeli, **22.06.2010 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

Çeşitli sebeplerle PKK'nın güdümüne girmiş olanların yapacağı bir tek şey vardır. Uluslar arası çıkar mücadelesinin enstrümanlarından biri olduğu gün gibi aşikâr olan bir örgütün maşası olmayı reddederek teslim olmalarıdır.[551]

On beş yıldır Türkiye'ye musallat olan yıkıcı ve bölücü terör, insanlarımızın kanına girmiş, kaynaklarımızı kurutmuş, huzurumuzu bozmuştur. Bu süreçte yaşanan acıları, millet olarak çektiğimiz sıkıntıları hepiniz yakinen biliyorsunuz.[552]

Türkiye'nin en önemli sorunu olan terör ve etnik bölücülük sorununa doğru teşhis koymakta hala zorlanan hükümetin bu yönde arayışlara girdiğini gösteren işaretler daha belirgin hale gelmiştir.[553]

Bugün Türkiye'nin karşısına çıkartılan güvenlik ve bölücülük sorunu, özü itibariyle bir demokratik hak talebi, bireysel özgürlük, çoğulcu demokrasi ve siyasal katılım sorunu değildir. Bu sorun, etnik bölünmeyi amaçlayan silahlı terör sorunudur. Türkiye'de farklı kökene mensup vatandaşlarımızın tümünü kapsayan bir sorun değil, tahrik ve terörün beslediği bir siyasi ayrılıkçılık sorunudur. Bölücü mihrakların nihai hedefi, Türk milletinin kardeşliği, devletin kuruluş esasları, siyasi yapısı ve ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüdür. Çok kültürlülük, mozaik edebiyatı, Anayasal vatandaşlık, demokratikleşmenin ve çağdaşlaşmanın gereği gibi klişeler, bu hain emellerin maskesi, bölücülük ticaretinin ambalajlarıdır. Bu gerçekler ortadayken, etnik bölücülük ve siyasi ayrılıkçılık sorununa, meşru bir kimlik, hak ve özgürlük sorunu etiketinin yapıştırılmasının yegane amacı, sorunun bu şekilde tanımından hareketle çözümü niteliği ve esaslarının da siyasi bir zemine oturtulmasıdır. Bugün yapılmak istenen, etnik bölücülüğün siyasi bir sorun olarak siyasi süreçlerle çözümü için uygun bir ortam yaratılması, bunun siyasi ve toplumsal altyapısının hazırlanmasıdır.[554]

Türkiye'yi bölmeye aziz milletimizi birbirine düşürmeye çalışan PKK terör örgütü, Başbakanın adi suçlu gibi göstermeye çalıştığı masum bir sivil toplum kuruluşu değildir. Küresel güçlerin hizmetinde, bölgesel mihrakların kontrolünde varlığını çeyrek yüzyılı aşan süredir devam ettiren ve hedefine Türkiye'yi alan kanlı bir küresel terör organizasyonudur.[555]

Devlet Bahçeli, sık sık terörün arkasında iç ve dış mihrakların olduğunu belirtmiştir. Bahçeli bu iç ve dış mihraklardan zaman zaman isim vermeden genel olarak bahsederken zaman zaman da doğrudan isim vererek bu mihrakların kim olduklarını ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı terör sorununu aşmada ortaya koyduğu kararlı tutum terörden beslenen çevrelerde, hesaplarını terör üzerine kurmuş bulunan iç ve dış mihraklarda büyük rahatsızlığa neden olmuştur. Bu çevrelerin kullandığı veya onlarla irtibatlı olanlar, teröre karşı

[551] D.Bahçeli, **10.08.1999 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[552] D.Bahçeli, **30.11.1999 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[553] D.Bahçeli, **27.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[554] D.Bahçeli, **15.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[555] D.Bahçeli, **21.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

alınan tedbirlerin etkisi karşısında yeni taktiklerle varlıklarını devam ettirecek ve kötü amaçlarına hizmet edecek her türlü olanağı oluşturmak istemektedirler. Bahçeli'ye göre bu iç ve dış güçler, Türkiye'nin kalkınmasını hızlı bir şekilde tamamlayarak bölgesel bir güç haline yükselmesini engellemeye çalışmaktadırlar. Bu unsurlar, Türkiye'nin bölgesel bir güç olması durumunda; geniş bir coğrafyada ekonomik, kültürel ve siyasi işbirliği alanında etkinlik kazanacağını ve sadece bölgesel bir güç olmayıp küresel bir güce dönüşeceğini hesaplayıp, Türkiye'nin önünü kesmeye çalışmaktadırlar.[556]

> *Terör olayı karşısında terörist unsurlarının faaliyetlerine her aşamada destek veren bazı batılı ülkelerin tutumlarını anlamak çok zor değildir. Onların bizimle aynı ittifak ve ortaklık zeminlerinde bulunması bu durumun anlaşılmasını zorlaştırmamalıdır. Onlar Balkanlardan Kafkaslara, bütün Ortadoğu ve Avrasya'ya uzanan bu büyük uygarlık alanının dirilişinin yolunun Türkiye'den geçtiğini bildikleri için, bu bölgelerde yeniden güçlü, istikrarlı, dayanıklı siyasal yapıların kurulmasını mümkün kılacak, bu bölgeyi harekete geçirecek olan Türkiye'nin önünü kesmeye çalışmaktadırlar.* [557]
>
> *Uzun yıllardır birçok masum insanın ve güvenlik mensubumuzun hayatına malolan terör hareketleri, gelişmemizi de dinamitleyen temel faktörlerden biri olmuştur. Sınırdaş birçok ülkenin doğrudan ve dolaylı desteklerinin varlığı terör hareketlerinin önemini daha da arttırmaktadır. Bir başka sebep, hâlâ ülke içinde terör örgütlerine ve terörizme açıkça cephe almayan unsurların varlığıdır. Terörizm karşısında sapla samanı birbirine karıştıranların bu alışkanlıklarından artık vazgeçmeleri gerekmektedir. PKK terör örgütünün, elebaşısı yakalandıktan sonra yeni bir strateji oluşturup uygulamaya çalıştığı bilinmektedir. Bazı iç ve dış çevrelerin buna çanak tutmaya çalıştığı, bilerek veya bilmeyerek yeni manevralarını kolaylaştırıcı bir tavır sergilemeye devam ettikleri görülmektedir.*[558]
>
> *Bilindiği gibi, yeryüzünde terörden en fazla zarar gören, teröre en ağır bedeli ödeyen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Ülkemizin geçtiğimiz yıllarda teröre çok ağır bir fatura ödemesinin arkasında Türkiye'yi uluslararası siyaset sahnesinde yalnız bırakmak, kuşatmaya almak isteyen bazı ülkelerin teröre verdikleri destek ve terörü bir "siyaset" aracı gibi kullanma yaklaşımları vardır.*[559]

---

[556] D.Bahçeli, **02.04.2002; 04.10.2006 Tarihli *Devlet Bahçeli'nin PKK'nın Siyasallaşma Stratejisi ve AKP Hükümetinin Bu Konudaki Gaflet Siyaseti Hakkında Yaptığı Yazılı Basın Açıklaması*; 22.04.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr D.Bahçeli, **27.03.2010 Tarihli*"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat" Şanlıurfa Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma",*13.04.2010; 01.02.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**, http://www.mhp.org.tr

[557] D.Bahçeli, **29.02.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[558] D.Bahçeli, **24.02.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[559] D.Bahçeli, **17.09.2001 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Kurulduğu ilk yıllardan itibaren PKK'nın, Türkiye üzerinde emelleri olan her devletin kullandığı, uluslararası ve hatta uluslar üstü bir baskı ve pazarlık vasıtası olarak şiddete ve teröre başvurduğu ortadadır... Yalnızca son yirmi yılın Irak coğrafyasındaki gelişmelerine baktığınızda PKK terörünün arkasında Türkiye üzerinde hesabı olanların tamamının isimlerini görmek ve arka planda yer alan ülkeleri bulmak mümkündür.[560]

Bahçeli, terörün arkasında onu destekleyen, himaye eden, koruyup kollayan ve kendi amaçları için bir araç olarak kullandığını öne sürdüğü iç ve dış mihrakları zaman zaman isim vererek de açık bir şekilde ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre bu iç ve dış mihraklar ise ABD, AB, Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi liderleri Mesut Barzani ve Celal Talabani, Suriye ve PKK'nın bir uzantısı olan Demokratik Toplum Partisi (DTP)'dir. Bahçeli'ye göre terör örgütü destekçisi olan bu dış mihraklardan birisi olan AB, PKK terör örgütü militanlarını kendi içerisinde barındırmakta, sığınma hakkı vermekte, yayıncılık yapmalarına izin vermekte ve etnik temelli talepler dayatarak Türkiye'nin etnik temelde ayrışmasına çabalamaktadır. Bahçeli, AB'nin bu politikasının arkasında tarihsel amaçlarının olduğunu ifade etmekte, Türklerin Anadolu'dan çıkarılıp atılmasının hesaplarının yapıldığını ve bu amaçla evrensel değerlerin AB tarafından araçsallaştırılarak bu amaçlara ulaşmak istenildiğini öne sürmektedir.[561]

Avrupa Birliği içinde yer alan bazı unsurların, Türkiye'deki terör hareketleri ile demokratikleşme arasında bir ayrım yapmakta zorlandıkları görülmektedir. Terörizm, insan hakları, demokrasi ve ırkçılık konusunda, Avrupa Birliği'nde kafaların hayli karışık olduğu anlaşılmaktadır.[562]

[560] D.Bahçeli, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[561] D.Bahçeli, **12.02.2008; 18.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr
[562] D.Bahçeli, **24.02.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Avrupa Birliği azınlık hakları konusundaki talep ve dayatmalarının PKK'nın siyasi eylem planı ve etnik bölücülük gündemi ile bire bir örtüştüğü açık bir gerçektir.[563]

Avrupa Birliği'nin PKK terörü ve etnik bölücülük konusundaki tutumu her yönüyle bir riyakarlık örneği olmuştur. PKK'yı terör örgütü olarak kabul eden AB, bunun gereklerini bugüne kadar yerine getirmekten ısrarla kaçınmıştır. PKK'nın kara para aklama kaynakları ve finansman alt yapısı AB ülkelerinde faaliyetlerini serbestçe sürdürmektedir. Terör örgütünün sözde siyasi kadroları AB ülkelerinde koruma altına alınmıştır. Kırmızı bültenle aranan bu teröristler AB resmi makamlarınca korunmakta ve meşru muhatap muamelesi görmektedir. Avrupa Parlamentosu terör ve bölücü faaliyetler için güvenli sığınak haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, AB demokratikleşme adı altında PKK'nın siyasi taleplerinin sözcülüğünü ve savunuculuğunu yapmaktadır.[564]

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde AB'nin Türkiye'ye yönelik demokratikleşme taleplerine kuşku ile yaklaşan Bahçeli, bir çok grup konuşmasında AB'yi terörün arkasındaki dış güçlerden biri olarak tanımlamıştır. Bahçeli'ye göre AB, PKK'ya ve Öcalan'a özel ilgi göstermekte, PKK'nın yıllardır dillendirdiği talepleri gündeme getirmekte ve PKK'nın sözcülüğüne soyunmaktadır. AB'nin özellikle demokratikleşmeyi etnik kimliklerin tanınması ve bu kimliklerden doğan hakların verilmesine indirgemesi kabul edilebilecek bir şey olmadığı gibi AB'nin Türkiye'ye karşı olan önyargısını göstermesi açısından da anlamlıdır. Bu durum da AB-Türkiye ilişkilerine olumsuz yansımaktadır. AB bu politikasını özellikle Türkiye'nin etnik temelde bölünmesine götürücü bu tür talepleri terk etmelidir.[565]

Bazı Avrupa Birliği yöneticilerinin Türkiye'ye yaklaşımlarında ve demokratikleşme meselesini takdim edişlerinde, dostluk ve işbirliği havasının yerine, ikircikli ve önyargılı bir anlayış kendini hissettirmektedir. Daha önce de çeşitli vesilelerle işaret ettiğim gibi, demokratikleşmenin etnik kimliklerin tanınması sorunuyla özdeşleştirilmesi, bu yaklaşımların en bariz ve çarpık olanını oluşturmaktadır. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ısrarla bu noktadan başlanması ve kendi farklı etnik ve azınlık siyaseti yaklaşımlarını bir kenara iterek ülkemizi belirli bir tarzda zorlamaya çalışmalarını anlamak giderek

[563] D.Bahçeli, **11.11.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[564] D.Bahçeli, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[565] D.Bahçeli, **24.02.2000 21.03.2000; 26.03.2002; 02.04.2002; 04.06.2002; 06.11.2007; 18.10.2011; 16.10.2012; 10.01.2012 Tarihli** TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**,** http://www.mhp.org.tr

güçleşmektedir. Böyle bir azınlık ve farklılık politikasını demokrasinin özü olarak takdim etmenin, samimi ve dostane bir yaklaşım olmadığı açıktır.[566]

AKP'nin tam bir teslimiyet sergilediği Avrupa Birliği, vatandaşlarımızdan bazılarını milli ve etnik azınlık olarak görmüş, kültürel hakların da ötesinde olduğunu iddia ettiği etnik farklılıklara siyasi statü kazandırılmasını ve bunun Anayasamızda açıkça tanınmasını teklif etmiştir.[567]

Avrupa Birliği'nin 2009 raporuna da yansıyan bakış açısı; Etnik bölücülüğün demokratik bir hak ve özgürlük olarak koruma altına alınmasını, Anayasa'nın değiştirilerek Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü aleyhine faaliyet gösteren siyasi partilerin kapatılmamasını, Eğitim ve kamu hizmetlerinde iki dilli sisteme geçilmesini, Farklı etnik kökenlerin azınlık olarak kabulü ve Anayasa güvencesinde kolektif haklara sahip olmasını öngörmektedir. 2009 yılı İlerleme Raporu'nda Başbakan'ın ne pahasına olursa olsun geriye dönüşü olmadığını söylediği "Kürt açılımı"nın göklere çıkarılması bu bakımdan tesadüf sayılamayacaktır. Terör örgütü ve etnik bölücülerin siyasi gündeminin savunucusu olan Avrupa Birliği, Başbakan'ın taşeronluğunu yaptığı bu yıkım projesini bu nedenle tarihi fırsat olarak görmektedir.[568]

Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin maruz kaldığı terör tehdidi konusundaki yaklaşımı ve bunda belirleyici olan düşüncelerin de çok yönlü olarak değerlendirilmesi yerinde ve gerekli olacaktır. PKK'nın siyasi dayatmalarının Türkiye nezdinde sözcülüğünü ve takipçiliğini yapan AB'nin terör örgütü konusundaki tutumu en hafif tabiriyle şaibelidir. AB'nin PKK'ya terör örgütleri listesine almış olması, büyük ölçüde kağıt üstünde kalmıştır.[569]

Devlet Bahçeli, AB'nin yanısıra ABD'nin de PKK destekçisi olduğunu, PKK'yı kendi küresel çıkarları gereği koruduğunu, silah desteği verdiğini ve Türkiye'nin bölünmesiyle sonuçlanacak bir süreci desteklediğini ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre ABD, gerek Körfez Savaşı'nda gerekse de 2003 Irak Savaşı'nda PKK'yı bölgede tutmuş ve Türkiye'yi bölmek için desteklemiştir. Bahçeli, ABD'nin özellikle Türkiye'nin sınır ötesine yapmış olduğu askeri operasyonları engellediğini ve terör sorununun siyasi bir anlayışla çözülmesini dayattığını, bu stratejisinin arkasında ise ABD'nin küresel ve bölgesel çıkarlarının yattığını iddia etmektedir. Bu amaçla ABD'nin Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı'ya imzalattırılan Sevr

[566] D.Bahçeli, **21.03.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[567] D.Bahçeli, **26.05.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[568] D.Bahçeli, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[569] D.Bahçeli, **06.05.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Anlaşması'nı günümüzde sahiplenerek uygulamaya koymaya çalıştığını öne süren Bahçeli, ABD'nin terörü bir araç olarak kullanarak Türkiye'yi bölme planlarını devreye soktuğunu iddia etmektedir.[570]

> *Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin son yirmi yılda komşumuz Irak'a yönelik iki ayrı savaşının siyasi sonuçlarını sebepleri ile birlikte yorumladığınızda, karşımıza yıllardır Türkiye'yi bir kıvama getirmek için kullanılan bölücülük ve bölücü terör oyununa şahit olunmaktadır. Gelişmeler, Türkiye ve Türkiye'yi yönetenlerin günübirlik açıklamalarla durumu kurtarmaya çalışırken, ülkemizi ve bölgemizi tanzim etmek isteyen küresel gücün uzun vadeli ve bizim için yıkımla sonuçlanacak bir senaryoyu sahnelediğini bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur. Devletimizin istihbarat arşivleri PKK ile Avrupa, PKK ile ABD arasındaki ilişkileri doğrulayacak belgelerle doludur.*[571]
>
> *Türkiye, bunca yılın sonunda; tozlu raflarından indirilmiş Sevr planının yeni sahibi olan ABD ile girdiği yanlış ilişkilerin; ülkemizin geleceğinde söz sahibi olan tavsiye ve karar mercilerinin ve onların dümen suyunda giden, alkışlayan, vicdanı ve kalemi kiralık işbirlikçilerin derin stratejik körlüklerinin faturasını ağır taksitler halinde ödemeye başlamıştır.*[572]
>
> *Bugün artık Irak'tan Türkiye'ye ve Türk milletine yönelik düşmanca saldırıların arkasında küresel projelerin olduğunu bilmeyen ve anlamayan neredeyse kalmamıştır. Üstelik bu projeler bizzat Başbakanın taşeronluğu ile Okyanus ötesinden yönetilmektedir. O halde konuyla ilgili ikinci yorumumuz şudur: PKK terör örgütünün arkasında Türkiye ve bölge üzerinde oynanan küresel projeler vardır. Ve ABD kendisinin Taliban'a, El Kaide'ye yaptığını, Türkiye'nin PKK'ya yapmasına rıza göstermemektedir.*[573]
>
> *ABD ve Kuzey Irak'taki peşmerge liderleri Türkiye'yi oyalamakta ve zaman kazanarak bölücü terörün amaçlarına hizmet edecek bir sürecin başlatılması için şartların olgunlaşmasına çalışılmaktadır. AKP hükümetinin Türkiye'nin önüne konulan bu denklemi kabullenmesi, ihanet sınırlarını zorlayan büyük bir gaflet olacaktır.*[574]
>
> *Oynanan oyun, okyanus ötesinden yazılan ve Başbakan Erdoğan'ın iftiharla eşbaşkanlığını yaptığı küresel projelerin AKP hükümetine düşen rol dağılımından başka bir şey değildir. Bu rolün gerisinde, küresel dayatmaların önünde tehlike*

---

[570] D.Bahçeli, **08.06.2010; 08.06.2010; 21.08.2010 Tarihli** "**Devlet Bahçeli'nin Gündemdeki AKP-PKK İlişkileri Hakkında Yaptığı Yazılı Basın Açıklaması"; 09.11.2010; 04.10.2006 Tarihli *Devlet Bahçeli'nin PKK'nın Siyasallaşma Stratejisi ve AKP Hükümetinin Bu Konudaki Gaflet Siyaseti Hakkında Yaptığı Yazılı Basın Açıklaması*; 06.11.2007; 25.12.2007; 26.02.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr

[571] D.Bahçeli, **20.10.2009 Tarihli "TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[572] D.Bahçeli, **08.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[573] D.Bahçeli, **03.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

olarak görülen milli devlet engelini zayıflatmak, kontrol altında tutmak ve bir takvime bağlı olarak ortadan kaldırmaya yönelik geniş kapsamlı senaryo vardır.[575]

Devlet Bahçeli'nin isim vererek tanımladığı bir diğer dış mihrak ise Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ve Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'dir. Bahçeli, bir çok grup konuşmasında Barzani ve Talaban'nin PKK'yı desteklediklerini ve Türkiye'ye karşı kullandıklarını öne sürmüştür. Bahçeli'ye göre Mesut Barzani ve Celal Talabani PKK'yı Türkiye'ye karşı bir şantaj olarak kullanarak Kuzey Irak'taki federe devlet modelini Türkiye'ye de uygulatmak istemektedirler. Bunun için PKK'yı her zaman himaye edip, Kuzey Irak'a yerleşmelerine ve o bölgeyi kendilerine bir üs olarak kullanmalarına izin vermektedirler. Barzani ve Talabani PKK'nın siyasallaşmasına yardımcı olmakta ve Türkiye'yi etnik temelli bir parçalanmaya götürmek isteyen küresel güçlerle işbirliği yapmaktadırlar. Barzani ve Talabani PKK'ya siyasi koruma, sığınma ve barınma sağlayarak PKK'yı kendi amaçları için perde arkasından yönetmektedirler.[576]

Barzani'nin kim olduğuna bakarsak, nasıl bir kumpasın karşımızda olduğunu, Başbakan'ın nasıl bir aczin içene düştüğünü anlamamız da kolay olacaktır. Kuzey Irak'ı Türkiye'ye karşı saldırılarda bir harekât üssü olarak kullanan PKK teröristlerinin yuvalandığı alanın sorumlusu, Barzani'dir. Kandil dağına giden yolların kontrolü, her gün iki kamyon erzakın taşındığı kontrol noktasının da sorumlusu, Barzani'dir. Can almaya devam eden kanlı terör örgütü PKK'nın en büyük koruyucusu, Barzani'dir. Bölgede yuvalanan teröristlerin lojistik desteğini ve emniyetini sağlayan, Barzani'dir. Türkiye'nin PKK'yı dağdan indirmek için peşinden koşmak durumunda bırakıldığı kişi de Barzani'dir. Kerkük'te tapu ve nüfus dairelerini yakan ve Türkmenlerin mevcudiyetinin belgelerini yağmalayan çapulcu başlarından biri de Barzani'dir. Yıllarca Türkiye'ye husumet ilan eden,

[575] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni" ,**http://www.mhp.org.tr

[576] D.Bahçeli, **21.08.2010 Tarihli** "**Devlet Bahçeli'nin Gündemdeki AKP-PKK İlişkileri Hakkında Yaptığı Yazılı Basın Açıklaması"; 04.10.2006 Tarihli Devlet Bahçeli'nin PKK'nın Siyasallaşma Stratejisi ve AKP Hükümetinin Bu Konudaki Gaflet Siyaseti Hakkında Yaptıkları Yazılı Basın Açıklaması; 30.10.2007; 13.11.2007 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr; **04.12.2007 Devlet Bahçeli'nin TBMM 2008 Yılı Bütçe Görüşmelerinde Yapmış Olduğu Konuşma Metni,** http://www.mhp.org.tr

hakaretlerine şimdilik ara verip pusuya çekilen de Barzani'dir. İşgalden sonra elde ettiği sermaye ile aramıza nüfuz etmeye çalışan da Barzani'dir. Kendi ülkesindeki bölünme modelinin benzerini ülkemizde de uygulamak için içten içe siyasi faaliyet gösteren deBarzani'dir. PKK'yı terör örgütü olarak görmediğini ilan eden, PKK'yı Türkiye'ye karşı bir tehdit ve pazarlık aracı olarak kullanan daBarzani''dir. AKP'nin suskunluğu karşısında cüret bulup her fırsatta Türkiye'ye meydan okuyan küstah da Barzani'dir... Oysa yaşadıklarımız, Amerika'nın himayesindeki aşiret reislerinin, PKK'yı bir şantaj vasıtası olarak kullanarak Kuzey Irak'taki federe devlet modelini Türkiye'ye uygulatmak istediklerini ortaya koymuştur.[577]

Irak'ın Kuzeyi Barzani ve Talabani tarafından yönetilmekte, PKK bunların koruyucu kanatları altında vahşi eylemlerini sürdürmektedir. Bu durum karşısında konuyla ilgili birinci yorumumuz şudur: Barzani ve Talabani PKK'nın yanında ve himaye edenleridir. Bugünkü şartlarda PKK'nın sindiği ve saklandığı yerin adresi belli ve ortadadır. Irak'ın kuzeyindeki peşmerge reisi, terör örgütüne yardım ve yataklık yapan, aldığı talimatlar gereğince arkasında duran bir fitne olarak hepimizin malumudur.[578]

ABD himayesinden cesaret kazanan Kuzey Irak'taki Peşmergenin PKK'yı Türkiye'ye karşı bir tehdit unsuru olarak kullanmak ve Kuzey Irak'taki federe devlet modelini Türkiye'de de uygulatmak istedikleri artık bilinmektedir.[579]

Oyun artık belli olmuştur: Terörün beyni Barzani, yönetimi Kandil, destekçisi bölücüler, mihmandarı AKP'dir.[580]

Bahçeli, dış mihrakların yanısıra Güneydoğu meselesinde çeşitli kesimlerin bilerek ya da bilmeyerek Türkiye'nin bölünmesine ve parçalanmasına hizmet ettiklerini ifade ederek bu kesimleri yıkıcı-bölücü iç mihraklar olarak tanımlamaktadır. Bahçeli, iç ve dış mihrakların elele vererek Türkiye'nin terör sorununu içinden çıkılmaz hale getirdiklerini ve bu kesimlerin terörü bilerek veya bilmeyerek destekledikleri dile getirmektedir. Bahçeli, bu kesimlerin isimlerini doğrudan vermemiş, genel olarak Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın bu işi üstlendiklerini ifade etmiştir.

Türkiye'miz bugün maalesef, iktidar tarafından itildiği uçurumun kenarında, üzerinde karanlık senaryoların uygulandığı bir operasyon ülkesi durumuna

[577] D.Bahçeli, **08.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[578] D.Bahçeli, **26.06.2012 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[579] D.Bahçeli, **02.10.2007 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[580] D.Bahçeli, **18.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

*düşürülmüştür. **Bu operasyonun mekanizmaları,** Zaman zaman barış ve sözde ateşkes çağrıları yapan, sözüm ona şiddeti eleştiren ve bildirilerde imzaları bulunan sözde sivil toplum temsilcileridir. Girişim, platform, oluşum adı altında bir araya gelerek ihanet dayanışması yapan yıkıcı-bölücü mihraklardır. İhanet fikirlerini ve emellerini sözde bilimsel zemine oturtmak için basamak olarak üniversite ortamlarını kullanan sözde demokrasi aşıklarıdır. Küresel telkinlere ve dayatmalara maruz kaldıklarından habersiz, kurgulanan büyük oyunların maşası ve uzantısı haline gelmiş sözde strateji ve düşünce kuruluşlarıdır. Yaşanan her terör olayından, her bölücü eylemden sonra kamuoyunun kafasını karıştıran eski ve emekli zevatın birbirini tutmayan açıklamalarıdır. Çoğunluğu siyasetin ve paranın emrine girmiş, sipariş anketlerle topluma yön vermeye çalışan kamuoyu araştırma şirketleridir. Mahkeme dosyalarının, gizli askeri belgelerin, soruşturma evraklarının, telefon görüşmelerinin, yazışmaların peşine düşmüş ve servis yapan karanlık odaklardır. Büyük bir demokratik güç olan medya imkânlarını tamamen başka amaçlara hizmet için sarf eden medya temsilcileri ve bu ahlakı içine sindiren sözde yazarlardır. Ve elbette ki en önemlisi katile sayın diyen kokuşmuş zihniyetin neden olduğu toplumsal ve siyasal kırılma ve çöküntüdür. Bugün özellikle medya kanalları kullanılarak federalizm, ayrı millet, bölgesel yönetim, yerel sembol ve bayrak, farklı dillerde eğitim gibi konular ve sözde teklifler gazete sütunlarında ve televizyon ekranlarında tartışmaya açılmış durumdadır. Ülkemize ve milletimize biçtikleri rollerin ayrıntılarında anlaşamasalar bile, Türkiye'yi temel değerler ekseninde yıkmak konusunda tam anlayış ve gönül birliği içinede görülen odakların, listeler halinde dile getirdikleri taleplerin önünün hükümet tarafından birer birer açılacağı anlaşılmaktadır.*[581]

Dıştaki açılım olanca teslimiyeti ile devam ederken, içteki açılımın adı olan yıkım projesi de yeni bir aşamaya yönelmiş görünmektedir. Türkiye'nin ayrışması ve Türk milletinin çözülmesi ile sonuçlanacak olan sözde "Kürt açılımı" sürecinde başrolü oynayan AKP zihniyeti, kendilerine koltuk değneği ve suç ortağı arama yolunda geçtiğimiz hafta mesafe kaydetmişler ve DTP'den sonra CHP ile de temas kurmuşlardır. Böylece yıkım projesinde görev alacak taşeronlar netleşmeye başlamış, Ana muhalefet partisi liderinin "Postacı bugün de kapımızı çalmadı" diyerek yollarını gözlediği mektup nihayet muhatabına ulaşmıştır. Ana muhalefet liderinin, daha önce "saygınlığını ve inandırıcılığını kaybettiğini" söylediği yıkım sürecinde iade-i taahhütlü postayı reddedeceği yerde bir cevapla randevu vermesi sürece dahil olmak arayışının işareti olmuştur.[582]

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesini dış destekli terör sorunu olarak tanımlamasının yanısıra bölgede yaşanan sorunların arkasında kimlik sorunlarının değil ekonomik ve sosyal kalkınma sorunun olduğunu, bunun için de işsizliğin ortadan kadırılması ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi ile terörün arkasını dayadığı zeminin kayacağını ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre terörün arkasındaki

[581] D.Bahçeli, **25.11.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[582] D.Bahçeli, **13.10.2009 Tarihli *"TBMM Grup Toplantısı Konuşması*,** http://www.mhp.org.tr

dayanaklardan biri olan ekonomik ve sosyal geri kalmışlık sorunu acilen çözülmelidir. Sorunu etnik kimlik sorunu olarak algılamak ve tanımlamak ise terörü besleyen bir süreçtir. Bahçeli, bunu şu şekilde ifade etmektedir:[583]

> *Biraz vicdanı, haysiyeti ve izanı olanlar, sorunların merkezinde sosyo-ekonomik açmazların olduğunu açıkça görecektir. Şüphesiz terörle bu sorunları ayrı değerlendirecektir. Bu yöre için yürekten kaygı duymayanlar, ileri demokrasi zırvasıyla ve sahte özgürlük vaatleriyle Diyarbakırlı vatandaşımın aklını çelmeye çalışmaktadır.*[584]

> *Terörün bitirilmesi için güvenlik önlemlerinin yanı sıra, ekonomik, sosyal, psikolojik, idari, demografik ve kültürel unsurları kapsayan bir strateji uygulayacağız. Bu amaçla, Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizin ihtiyaçlarına uygun ve geniş kapsamlı bir Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Programını devreye sokmayı hedefliyoruz. Güneydoğu Anadolu Projesi'ni en öncelikli stratejik yatırım olarak ele alacağız ve en kısa zamanda tamamlayarak bölge insanımızın istifadesine sunacağız.*[585]

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesini temel olarak dış destekli terör sorunu ve bununla bağlantılı olarak sosyo-ekonomik geri kalmışlık sorunu olarak tanımladığından çözüm önerileri de genellikle bu çerçevede olmuştur. Bahçeli, grup konuşmalarında Güneydoğu meselesi konusunda çözüm önerilerini iki temel boyutta dile getirmektedir. Bunlardan birincisi güvenlik boyutu ötekisi ise sosyo-ekonomik gelişme ve demokratikleşme boyutudur. Bahçeli, bir taraftan terör örgütü ile silahlı mücadelenin yapılmasının gerektiğini belirtirken öbür taraftan bölgede yaşanan sosyo-ekonomik geri kalmışlık durumunun düzeltilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bahçeli'ye göre terörist unsurlarla ülke içinde ve dışında sonuna kadar mücadele edilirken Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise bölgenin geri kalmışlığını ortadan kaldıracak sosyo-ekonomik tedbirler alınmalı, haksızlıkları, adaletsizlikleri

---

[583] D.Bahçeli, **04.10.2011 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[584] Detaylı bilgi için bakınız: D.Bahçeli, **06.06.2011 Tarihli** "**Devlet Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni",** http://www.mhp.org.tr

[585] D.Bahçeli, **06.06.2011 Tarihli** "**Devlet Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni",** http://www.mhp.org.tr

ortadan kadıracak ve demokratik hukuk deletinin standartlarını yükseltecek politikalar takip edilmelidir. Ancak Bahçeli, bu politikaların ne olduğunu, ne tür önlemler içermesi gerektiğini somut bir şekilde ifade etmemektedir.

> *Terör hareketlerinin yoğun olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yaşayan vatandaşlarımıza da, o bölgede görev yapan kamu görevlilerine de bu mânâda büyük sorumluluklar düşmektedir. Terör örgütlerinin çabalarının boşa çıkarılması için gereken titizlik ve kararlılık gösterilmelidir. Bu çerçevede, devletimiz de üzerine düşen görev ve sorumlulukları aynı titizlik ve kararlılık içinde ortaya koymalıdır. Bir taraftan haksızlıkları, adaletsizlikleri ortadan kaldıracak, demokratik hukuk devletinin standartlarını yükseltecek politikalar geliştirilmeli, diğer taraftan sosyal ve ekonomik tedbirler kararlılıkla uygulanmalıdır.*[586]
>
> *Nitekim 14 Aralık 2005 tarihinde yaptığım bir sohbette, terörün bastırılması için neler yapılması lazım geldiğini soran medya mensuplarına **"bir gece Kandil'de görünmek lazım"** sözümün üzerinden tam 22 ay geçmiş bulunmaktadır. Ancak, bilinmelidir ki, terörist mihraklar, kapsamlı ve etkili bir siyasal bölücülük faaliyetinin yalnızca silahlı boyutudur. Bu açıdan, terörle mücadeleyi ve sınır ötesi operasyonu geniş bir **bölücülükle mücadele stratejisinin** parçası olarak görmek gerekmektedir. Yaşanan gelişmeler hükümetin bölücülük algısında sakatlıklar bulunduğunu, silahsız bölücülüğü meşru ve makul görme eğiliminde olduğunu ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Geçmişte **"silahı bırak masaya gel çağrısının"** benzerinin önceki gün tekrarlanmış olması Sayın Başbakan'ın teröristle pazarlığa oturma niyetini bir kez daha açığa çıkarmıştır. Bu itibarla sınır ötesi bir operasyon, bölücülüğün yalnızca silahlı unsurlarının etkisizleştirilmesinde bir yol olarak görülmelidir. Aksi takdirde bu operasyonu tek çare olarak sunmak, toplumun umutlarını buna bağlamak, bölücülüğün bundan sonraki kazanımlarının önünü açabilecek çok tehlikeli bir yaklaşımdır. Silahlısının silahsızından destek ve moral bulduğu, yardım ve yataklık gördüğü bir şer cephesinin tümü aynı ihanet yolunun yolcularıdır. Bu nedenle, bir yandan Kandil'de terörist ararken, unutmayalım ki uzantıları belediye binalarında, üniversite konferans salonlarında ve hatta Meclis koridorlarında boy göstermektedir. Bu açıdan Milliyetçi Hareket Partisi, artık ve mutlaka bir son verilmesi gereken bölücülük ve uzantısı terörle ilgili olarak, TBMM'den başlamak üzere yurt içini ve yurt dışını da kapsayacak tedbirlere her türlü desteği sonuna kadar vermeye hazırdır.*[587]

Devlet bahçeli, terör sorunu olarak tanımlamış olduğu Güneydoğu meselesinin çözülmesi için bölgede olağanüstü halin ilan edilmesi, güvenlik güçlerinin sınırötesi opearasyonlar düzenleyerek ve belli bir süre ülke sınırları dışında PKK'lı unsurların bulunduğu bölgelere yerleşerek terörü sonlandırması gerektiğini ifade etmektedir.

[586] D.Bahçeli, **24.02.2000 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[587] D.Bahçeli, **23.10.2007 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Kuzey Irak'ta güvenli bir tampon bölge oluşturularak PKK'lı unsurların ülke içine sızmalarının engellenmesi gerektiğinin altını çizen Bahçeli, bununla birlikte PKK destekçisi olarak tanımladığı Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin de uyarılarak PKK'ya olan desteğinin kesilmesi gerektiğini ifade etmektedir.[588]

> *Son gelişmeler çerçevesinde değerlendirildiğinde, PKK terör örgütünün yönetiminin İmralı'dan çıktığı ve Irak'ın Kuzeyindeki Peşmerge Reisi'nin idaresine geçtiği anlaşılmaktadır. Ülkemizdeki bölücülük ve terörün elebaşı artık Barzani denen çete reisidir. Irak'a yapılacak operasyon PKK terör örgütünün imhasının yanı sıra, Peşmerge tehdidini de önleyecek şekilde planlanmalı ve icra edilmelidir. Türklere "bir kedisini bile vermeyeceğini" zırvalayan zihniyete Türk milleti ile alay etmenin ne demek olduğu ayrıca hatırlatılmalıdır. Önümüzdeki yeni sürecin bir sonucu olarak; ayrıntılı bir* ***bölücülükle mücadele stratejisi*** *hazırlanarak, derhal uygulanmalıdır. Yapılacak bir operasyonda, güvenlik birimlerinin talepleri dikkate alınarak, bölge halkının huzur ve emniyetini sağlamak maksadıyla hükümet, bölgede olağanüstü hal uygulaması için gerekli düzenlemeleri kararlaştırmalı ve Meclis'e sunmalıdır.*[589]
>
> *1987 yılında ilk ilan edildiği tarihten uzatılmadığı için kalktığı 2002 yılına kadar OHAL'in varlığını gerektiren bütün şartlar bugün fazlasıyla mevcuttur. Şayet, Açılımdan vazgeçilmesi, Kuzey Irak'a karşı caydırıcılık stratejisinin uygulanması, Irak'ın kuzeyindeki terör yuvalarına geniş çaplı bir kara harekâtı yapılması, Kuzey Irak'ta geçici güvenlik kuşağı oluşturulması, Kandil bölgesinin terör karargâhı olmaktan çıkartılması, Ve terörist başının dış dünyayla temasının kesilmesi gibi somut önerilerimizin yanı sıra, olağanüstü hal ilanına yönelik teklifimizin de dikkate alınmaması halinde, dökülecek kanların sorumluluğu ve vebali nafile toplantı ve boş sözlerle oyalananların üstünde kalacaktır.*[590]
>
> *PKK'nın tasfiyesi hedefine ulaşılması için, olmazsa olmaz üç temel şart bulunduğu herkesin malumudur: Bunlardan birincisi, Kuzey Irak'taki terör yuvalarına yönelik kapsamlı bir temizlik ve imha harekatı yapılması ve Türk Silahlı Kuvvetleri unsurlarının bölgede geçici bir süre konuşlandırılarak bir güvenlik kuşağı oluşturulmasıdır. İkinci şart ise, Barzani ve Peşmerge güçlerinin PKK'ya sağladığı açık veya örtülü himaye ve desteği kesmesidir. ABD'nin sınırlı istihbarat paylaşımın ötesinde, Türkiye'ye bu konuda siyasi ve askeri destek vermesi de üçüncü şarttır. Son gelişmelere bakıldığında, bu şartların gerçekleşmediği görülecektir.*[591]

---

[588] D.Bahçeli, **29.06.2010 ;04.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[588] Bakınız: D.Bahçeli, **03.01.2012 ; 21.10.2008; 20.10.2009 ;.12.2009 ; 22.06.2010 ; 06.07.2010; 20.07.2010; 04.10.2011;11.10.2011 ; 25.10.2011 ; 26.06.2012 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**, http://www.mhp.org.tr

[589] D.Bahçeli, **23.10.2007 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[590] D.Bahçeli, **22.06.2010 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[591] D.Bahçeli, **04.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Bahçeli, Güneydoğu'da yaşanan durumu bir taraftan temel olarak terör sorunu olarak tanımlarken öbür taraftan bu meselenin Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını, geleceğini ve sınırlarını hayati derecede yakından etkileyecek düzeyde bir beka sorunu, bir sosyolojik parçalanma sorunu, bir siyasal dağılma sorunu ve Türkiye'de etnik bölücülüğün yaşanması nedeniyle bir milli güvenlik ve asayiş sorunu şeklinde tanımlamaktadır. Bundan dolayı Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesinin başlatılması üzerine terör sorununun siyasallaştırılmaya çalışıldığını ve bu açılım projesinin de bir siyasi açılım süreci olarak AK Parti'nin siyasi çözüm adı altında hayata geçirmeyi amaçladığı, Türkiye'de etnik temelde ayrı bir millet ve milli azınlık olduğunun kabulünü ve devletin niteliği ve yapısının bu ayrışmaya hukuki ve siyasi temel kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmesini öngören bir çözülme süreci; PKK'nın değişmeyen bölücü amaçlarına siyasi yol ve yöntemlerle ulaşmasının kabul edilmesi anlamına gelen, bunlara siyasi ve hukuki meşruiyet zemini kazandıran bir teslimiyet süreci şeklinde tanımlamaktadır.[592]

> *Türkiye'nin milli varlığını hedef alan etnik bölücülük gündemi AKP hükümeti eliyle adım adım ilerletilmektedir. Terörle mücadele iradesi olmayan Başbakan, bölücü taleplerin taşeronluğunu yaparak teröre teslim olma hazırlığındadır. "Demokratik açılım" ambalajı içinde pazarlanmaya çalışılan ayrıştırma ve bölünme projesi bu teslimiyet sürecinin yeni bir aşamasıdır. Bu açılımın amacı terör örgütü PKK'nın stratejisine uygun olarak etnik bölücülüğe siyasi ve hukuki meşruiyet kazandırmaktır. Bu süreçte "Türkiyelilik" kavramı milli kimliğin yerini alacak, iki dilli eğitim ve kamu hizmetine geçilecek, eyaletler sisteminin alt yapısı hazırlanacak ve teröristlere siyasi af çıkarılarak ihanet ödüllendirilecektir.*[593]

> *Cumhurbaşkanı ve başbakanın rol paylaşarak "Kürt sorunu" adıyla fitili ateşlenip "ortalığa bırakılan" tahrikler, uzun süredir devlet ve millet yapımızı yeni bir biçime sokmak için sürdürülen **"siyasi ve toplumsal yıkım projesi"**nin ileri bir aşamasıdır. Küresel gelişmelerin dayattığı, teslimiyetçi hükümetin mahkûm hale geldiği bu yıkım projesi; yıllardır dağdaki ve şehirdeki bölücülerin de hedefi olan; Türkiye Cumhuriyetini **milli devlet** niteliğini kaybetmiş, Başkent Ankara*

[592] Bakınız: D.Bahçeli, **22.04.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[593] D.Bahçeli, **30.07.2009 Tarihli AKP hükümetinin Türkiye'ye "bölünme modeli" arayışları hakkında yapmış oldukları yazılı basın açıklaması,** http://www.mhp.org.tr

*merkezli **üniter yapısı** sulandırılmış, Bin yıllık değerlerinin içi boşaltılarak **milli birliği** parçalanmış, Farklılıklar körüklenerek çok milletli ve çok parçalı "**etnik kimlikler cumhuriyeti"** olarak yeniden biçimlendirilmesidir. Tahribatın bu hızla ilerlemesi halinde kapanması mümkün olmayan derin toplumsal yaraların açılacağı, bin yıllık kardeşliğin oluşturduğu milli birlik ve bütünlüğün onarılamayacak kadar zedeleneceği **"yol ayrımına"** gelinmiştir. Daha ötesi yoktur.* [594] ***Bu oyunun ara başlıkları;** Millet kavramını tartışmaya açmak ve mensubiyet üzerinde kuşku uyandırmak, Alt kimlikleri dirilterek etnisite temeline dayalı, ayrışmış bir toplum oluşturmak, Millete ait değerleri eleştirerek, milli tarih ve ecdadımız üzerinde tereddüt meydana getirmek, Bu yolla millet varlığından, milli kimliği zayıflamış toplumsal bütünlüğü aşınmış şaşkın yığınlar yaratmak, Ve bütün bu rezaletleri "her şey konuşulsun", "özgürce tartışılsın" diyerek ve "demokratikleşme" maskesi arkasına saklayarak gözleri boyamaktır.*[595]

Bahçeli, demokratik açılım projesini etnik bölücülüğün amaçlarına hizmet eden bir proje olarak tanımlarken bu projenin ABD ve AB'nin himayesinde AK Parti hükümeti, PKK ve Abdullah Öcalan tarafından yürütüldüğünü öne sürmüştür. Bahçeli'ye göre bu proje dış mihrakların desteğini alan bir ihanet projesi olarak demokratik açılım adı altında, yapılmak istenen terörü siyaset sahnesine taşımak ve etnik bölücülüğe siyasi ve hukuki meşruiyet zemini ve statüsü kazandırmaktır. Bahçeli, bu sürecin silahların gölgesinde, terör tehdidi ve şantajı altında yürütülen bir süreç olarak Türkiye'deki bölücü dinamikleri harekete geçirdiğini, büyük bir aile olan Türk milleti arasında etnik husumet ve ayrışma tohumları ekilmeye başladığını ve bu durumun Türkiye'yi bölünmeye götürdüğünü öne sürmektedir.

Bu yoldan dönüş yok sloganıyla etnik bölücülüğün emellerine hizmet yarışına giren Başbakan ve arkadaşları, şimdi PKK, İmralı ve Kandil'in kılavuzluğunda ve ABD ile AB'nin himayesinde bu ihanet yolculuğunun yol haritasını topluma maletmek için bir seferberlik başlatmıştır. Özellikle hükümetin yaz ayları boyunca hız verdiği sözde "Kürt açılımı" adını koydukları ve bizim

[594] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni",** http://www.mhp.org.tr

[595] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni",** http://www.mhp.org.tr

"yıkım projesi" olarak adlandırdığımız gelişmelerin analizi ülkemizin nereye sürükleneceğinin de ipuçlarını verecektir.[596]

Etnik bölücülüğe hukuki zemin kazanmasını amaçlayan İmralı ve hükümet işbirliğinin yol haritasına göre girişilecek yıkımın aşamaları son toplantı ile belirginleşmiştir. Adına utanmadan demokratikleşme denilen bu yol haritasıyla, PKK'nın bütün talepleri siyasallaşacak, İmralı Canisi ile Başbakanın rol paylaşımında çıktıkları yolda sözde "demokratik cumhuriyet"e ulaşılacaktır.AKP hükümeti ve Başbakan TBMM Genel Kurulu açıklamalarının tamamında; terör sorununu, etnik bir kimlik sorunu olarak ısrarla tanımlamış ve böylece ayrılıkçı terörün siyasi hedeflerini haklı ve meşru gösteren bir sorumsuzluk sergilemiştir. AKP'nin siyasi çözüm adı altında hayata geçirmeyi amaçladığı bu süreç, Türkiye'de etnik temelde ayrı bir millet ve milli azınlık olduğunun kabulünü ve devletin niteliği ve yapısının bu ayrışmaya hukuki ve siyasi temel kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmesini öngören bir çözülme sürecidir.[597]

Bahçeli, Demokratik açılım projesini zaman zaman farklı isimlerle tanımlamış, projeyi Türkiye'nin bölünmesi ve parçalanmasına hizmet eden bir sürecin başlangıcı olarak "ihanet projesi", "yıkım projesi", "PKK açılımı", "fitne-fesat", "Türkiye'ye kefen biçme projesi" ve "düşmanlık projesi" gibi adlandırmalarla nitelendirmiştir.[598]

Özellikle hükümetin yaz ayları boyunca hız verdiği sözde "Kürt açılımı" adını koydukları ve bizim "yıkım projesi" olarak adlandırdığımız gelişmelerin analizi ülkemizin nereye sürükleneceğinin de ipuçlarını verecektir.[599]

Başbakan ve hükümeti Meclis görüşmelerinde PKK açılımı konusunda gerçek düşünce ve niyetlerini dürüst ve samimi olarak ortaya koymamış, ağır makyajlı ve şifreli sözlerle bunları saklama gayreti içine girmiştir. Bu yıkım projesini PKK, İmralı, Barzani ve ABD ile birlikte yürüten Başbakan, Türk milletini karanlıkta bırakarak bunun özünü ve esasını açıklamaya yüzü ve cesareti olmadığını bir kere daha göstermiştir.[600]

Terör destekli bölücülüğün siyaset sahnesine taşınması, PKK'nın siyasallaşması ve taleplerinin gerçekleştirilmesi sürecinin başlatılması, bu vatanı ve milleti gönülden seven herkesi düşündürmesi gereken vahim gelişmeler olarak bugün karşımızdadır. AKP zihniyeti, ayakta durabilmek ve ömrünü uzatabilmek

[596] D.Bahçeli, **06.10.2009 Tarihli "TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[597] D.Bahçeli, **17.11.2009 Tarihli "TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[598] Bakınız: D.Bahçeli, **27.03.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[599] D.Bahçeli, **06.10.2009 Tarihli "TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[600] D.Bahçeli, **17.11.2009 Tarihli "TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

amacıyla, taşeronluğunu yaptığı ihanet projeleriyle birlikte, Türk milletini tarih önünde ölümcül bir düelloya sürüklemektedir.[601]

Bütün halinde çözülemeyen sorunlar, parçalanınca nasıl çözülecek? Bir yumruk gibi sıkılmış ellerin açamadığı kapılar, parmak darbesiyle nasıl açılacak? Bu, aramıza sokulmak istenen sinsi bir fitnedir. Bu, birbirimizi ayırmak isteyen alçakça bir fesattır.[602]

Ve nihayet oynanan oyunun son perdesi de açılmış, adına geçtiğimiz yılın Temmuz ayının yirmi üçünde "açılım" denen yıkım projesi, iyi şeyler olacak tezahüratları eşliğinde hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Başbakan'ın yıkım projesi, İmralı canisinin, Kandil'deki kadrolarının, bölücü mihrakların ve kendi ifadesiyle Barzani'nin de etrafında kenetlendiği ve elele verdiği, Türkiye'ye kefen biçme projesidir.[603]

3.1.2.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi

Devlet Bahçeli'nin incelenen grup konuşmalarında anadilde eğitimi kabul eden, bunun gerekliliğini savunan herhangi bir konuşmasına rastlanmamıştır. Devlet Bahçeli, Türkçe dışında Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kullanılan veya konuşulan herhangi bir dilin resmi düzeyde eğitim dili veya yayın dili olarak kullanılmasına karşı çıkmıştır. Bahçeli, anadilde eğitim ve anadilde yayına karşı çıkmasını ise ülkenin birlik bütünlüğü ve devletin bekâsıyla açıklamaktadır. Bahçeli'ye göre Türkçe dışındaki anadillerin eğitimde ve yayıncılıkta kullanılması durumunda Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısı ve Türk Milleti'nin birleştiricilik niteliği zarar görecek, bu durum da ülkeyi bölünmeye götürücü bir süreci başlatacaktır. Bundan dolayı Türkçe dışındaki anadillerin ve yerel dillerin mahalli ölçekte kalması gerekir. Bahçeli'ye göre anadilin özel alanda kullanılmasında herhangi bir sakınca yoktur ancak anadilin kamusal alanda kullanılması yapay azınlıklar meydana getireceğinden anadilin kamusal alanda kullanılarak resmiyet

[601] D.Bahçeli, **16.03.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[602] D.Bahçeli, **27.03.2010 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat"* Şanlıurfa Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma",**http://www.mhp.org.tr
[603] D.Bahçeli, **08.06.2010 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

kazanması yasaklanmalıdır. Çünkü dil millet olma şuuru kazandıran en önemli araçlardan biridir. Türk milleti içerisinde yeni bir dilin resmiyet kazanması durumunda Türk milletinden ayrı olarak yeni bir millet oluşturulmaya çalışılacak bu da önce milletin bölünmesine ardından da devletin parçalanmasına neden olabilecektir. Bahçeli, anadilde eğitimin verilmesi durumunda milleti birarada tutan ortak ideallerin yıpranacağını, içinin boşalacağını ve anlamdan yoksunlaşacağını bundan dolayı anadilde eğitime kesinlikle izin verilmemesi gerektiğini belirtmektedir.[604]

> *Türk Milleti ve Devleti'nin, toplumsal ahengini, millî ve üniter yapısını bozacak bir düzenlemeye meydan verilmesi söz konusu bile değildir… Bu vesileyle bir kez daha vurgulamak isterim ki, Türk Milleti ve devletinin dili Türkçe'dir ve böyle de kalacaktır.*[605]
>
> *Türkçe'den başka dillerin anadil olarak okutulmasından başlanarak, bu dillerin milli eğitim sistemi içine alınması için bir süreç başlatılacaktır. İlk planda bu adımların atılması, etnik bölücülüğün siyasi ve hukuki statü taleplerinin gündeme getirilmesinin alt yapısını oluşturacaktır. Ancak, unutulmamalıdır ki, Türk milli kimliğiyle oynamak, etnik kimlikleri okşayarak siyasi rant sağlamak ve bölücü terörün siyasi gündemine ve hedeflerine hizmet edecek zorlamalar içine girmek, Türkiye'nin karşısına bir çıkmaz yol çıkaracaktır.*[606]
>
> *Milli dil ile milli varlık ve milli beka arasındaki bağın kesintiye uğraması, tahrip edilmesi milletin geriye dönüşünü kaçınılmaz kılacak, bir arada yaşayabilmenin asgari müştereklerinin en önemlisini tamamen ortadan kaldıracaktır. Partimizin ve mensuplarımızın, kimsenin anadili ve yerel kültürü ile bugüne kadar bir sorunu olmamış, bu en doğal halin ve hakkın, özel hayatın içinde engellenmesine yönelik hiçbir girişime destek vermemiştir. Ancak, hiç kimse milli kimliğin ve birliğin vaz geçilmez dayanağı olan Türkçenin dışında ikinci bir dilin "kamusal alana" taşınmasını, eğitim ortamına alınarak ayrışmaya resmiyet kazandırılmasını ve kendi elimizle kendi ülkemizde yapay azınlıklar yaratılmasını onaylamamızı beklememelidir.*[607]
>
> *Eğer özerklik talepleri, ayrı bayrak ve dil istekleri şirazesinden çıkarsa, milli ve üniter devlet yapısını muhafaza etmek mümkün olmayacaktır. İki dilli hayat talebi, siyasi bölücülerin Türk devleti eliyle yeni bir millet yaratması girişimidir ve kesinkes milletimizi ayıracaktır. Eğer millet parçalanırsa, geriye ne devlet ne de*

---

[604] Bakınız: D.Bahçeli, **04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[605] D.Bahçeli, **09.10.2001 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[606] D.Bahçeli, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[607] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "*Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni*",** http://www.mhp.org.tr

vatan kalacaktır. Millet olmazsa tam bir karanlık ve yok oluş süreci yaşanacaktır. Türk milletinin tüm unsurları Türkçe'nin birleştirici otağında toplanmalıdır.[608]

Bahçeli, sık sık anadilde eğitim taleplerinin PKK terör örgütünün bir talebi olduğunu ileri sürmekte ve böyle bir talebin yasadışı olduğunu Türkiye Cumhuriyeti anayasasını örnek göstererek ifade etmekedir.[609]

*Kürtçe eğitim kampanyasının **terör örgütünün yeni bir oyunu olduğunu görmek için** hangi gelişmelerin yaşanması ve belgelerin ortaya çıkması gerekmektedir?*[610]

Bugünkü halde hepimizin üstünde titrememiz gereken husus milli ve üniter devlet yapımızın korunmasıdır ve iki dilli hayata müsaade edilmemesidir. Anayasa'nın üçüncü maddesinde ifadesini bulan; "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır." milli kararlarına ve vazgeçilmez ilkelere tam bir sadakatle sahip çıkılmalıdır.[611]

Türkiye-AB ilişkilerinde Kıbrıs Sorunu, anadilde eğitim ve TV yayını ve idam cezasının terör suçlarından da kaldırılması ile ilgili konuları görüşmek üzere 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Nejdet Sezer başkanlığında Çankaya Köşkünde yapılan liderler zirvesinde Bahçeli, bu tür konularda MHP'nin statükoyu değiştirici herhangi bir oluşum içerisinde olmayacağını ifade ederek anadilde eğitim ve yayına karşı çıkmıştır.

Kıbrıs sorununda çözümünde Türkiye'den taviz bekleyen, ana dilde yayın ve eğitime başlanmasını isteyen ve idam cezasının terörizm suçlarını da kapsayacak şekilde biran önce ve tamamen kaldırılmasını ifade eden ön şartların yerine getirilmesini müzakere sürecinin başlaması için zorunlu gören siyasî partilerin bu konuda ortak hareket edebilecekleri ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Milliyetçi Hareket Partisi'nin böyle bir oluşumun içinde hiçbir şekilde yer almayacağı vurgulanmıştır.[612]

---

[608] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**,http://www.mhp.org.tr

[609] Bakınız: D.Bahçeli, **22.01.2002; 04.06.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr

[610] D.Bahçeli, **31.01.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[611] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[612] D.Bahçeli, **11.06.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Dış mihrakların özellikle AB'nin demokratik haklar adı altında anadilde eğitim ve öğrenim ile anadilde yayıncılık haklarını talep etmesinin yeni azınlıklar ortaya çıkarmaya dönük kötü niyetli bir politika olduğunu öne süren Bahçeli, burada AB-PKK ortaklığının söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre anadilin kamusal hayatta hukuki düzlemde kültürel bir hak olarak talep edilmesi Türkiye'nin uniter yapısını bozmaya yönelik amaçlara hizmet eden bir taleptir. Bu talep aslında ayrı bir millet şuurunun oluşturulması için ortak bir dil geliştirmeyi kendisine siyasi bir hedef olarak ortaya koyan PKK'nın bir talebidir. AB de PKK'nın bu taleplerini AB üyelik süreci vasıtasıyla Türkiye'ye dayatmaya çalışmaktadır.[613]

> *Türk vatandaşlarının geleneksel olarak konuştukları dil ve lehçelere kültürel bir hak olarak hukuki bir statü tanınması, Türkiye'nin sosyal dokusunu ve millî bütünlüğünü zedeleyecek gelişmelere ve daha ileri taleplere zemin hazırlayacaktır. Unutulmamalıdır ki, anadilde öğrenim hakkı temelde bir azınlık hakkı olarak istenmektedir. Avrupa Birliği'nin anlayışı ve Türkiye'ye dayattığı talep budur. Amaçlanan, Türkiye'de zorla azınlık yaratılmasıdır. Bizim karşı çıktığımız husus da budur. Böyle bir yolun açılması, terör örgütü ve yandaşlarının Türkiye'nin üniter devlet yapısını ve milli birliğini hedef alan siyasi amaçlarına hizmet edecektir. Bilindiği gibi, bölücü terörün siyasi hedeflerinin temelini, ayrı bir millet şuurunun yaratılması için ortak bir dil geliştirilmesi oluşturmaktadır. Bu yolla, ayrı bir millet kimliği ve devlet bilinci yaratılması amaçlanmaktadır. Kürtçe öğrenim ve yayın, Kürt asıllı Türk vatandaşlarımızın yabancılaştırılmasının ve farklı milli kimlik şuurunun yerleşmesinin en etkili aracı olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Avrupa Birliği'nin dayattığı yasaların çıkarılmasıyla, PKK'nın bu amacının da gerçekleşmesine hizmet edecek bir adım atılmıştır.Avrupa Birliği ile ilişkilerimizde böyle bir şantaj ve teslimiyet anlayışıyla yola çıkılması,bu konularda ilerde daha aşırı taleplerin karşımıza getirilmesi için zemin hazırlayacaktır.*[614]
>
> *Esasen, Türkiye'nin tercih etmiş olduğu Avrupa Birliği yolunda, uyum yasaları çerçevesinde sağlanan demokratik görünümlü ortam ve bireysel hak ve özgürlüklerin istismarı da, maalesef bölücülüğün kapılarını ardına kadar zaten açmış bulunmaktadır.* ***Böyle bir sürecin sonucunda;*** *Anadilde eğitim, Devlet yapısının yeni esaslara bağlanması, Anayasal teminat altında yeni bir ortaklık devleti kurulması, Türkiye'nin idari yapısının yeniden düzenlenmesi, Genel siyasi af ve İmralı canisine özgürlük talepleri, Etnik kimliklerle bölücü siyaset yapılması olarak Türkiye'nin önüne yakın zamanda getirilecektir.*[615]

---

[613] Bakınız: D.Bahçeli, **07.04.2009; 05.05.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[614] D.Bahçeli, **10.08.2002 Tarihli Devlet Bahçeli'nin İdam Cezasının Kaldırılmasına İptal Başvurusu İle İlgili Yapmış Olduğu Basın Açıklaması,** http://www.mhp.org.tr

[615] D.Bahçeli, **26.02.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Avrupa Parlamentosu'nun 2008 Türkiye Raporunda Türkiye'nin milli birliğini, güvenliğini ve dış politikadaki hayati çıkarlarını ilgilendiren konularda etnik bölücülerin ve terör örgütünün siyasi talepleri ile Kıbrıs Rumları ve Ermenistan'ın savunuculuğunun yapılması bizim açımızdan şaşırtıcı olmamıştır. Kendi tanımlamalarına göre "Kürt sorununun kalıcı çözümü için siyasi inisiyatif alması" yönünde Türkiye'ye çağrıda bulunan, Kürtçenin resmi eğitim sistemi içine alınmasını ve kamu hizmetlerinde geçerli dil olarak sayılmasını isteyen Avrupa Parlamentosu'nun bu tutumu, Brüksel'in etnik bölücülük gündemi konusunda PKK ile aynı çizgide buluştuğunu göstermektedir.[616]

Devlet Bahçeli, anadil konusunda 2010 yılında yapılan bir düzenleme ile farklı dillerde propaganda yapma olanağını getiren yasal değişikliğe de karşı çıkmış ve yapılan düzenlemeyi devletin ve milletin parçalanmasına neden olacak bir sürecin çok tehlikeli bir adımı olarak tanımlamıştır. Bahçeli'ye göre Türkçe dışındaki yerel dillerde konuşulabilir, anlaşılabilir ancak bu dillerle resmi düzeyde herhangi bir işlem yapılamaz. Yerel dillerin eğitim dili olarak kullanılması durumunda ise millet yapısının parçalanması söz konusu olacaktır. Bu düzenlemeleri getiren AK Parti hükümetini eleştiren Bahçeli, AK Parti'yi bu düzenlemelerden dolayı PKK'nın siyasi amaçlarına hizmet etmekle ve devlete ihanetle suçlamıştır. Bahçeli'ye göre Türk milletinin birlikte yaşaması gün geçtikçe daha da zorlaşmaktadır. Çünkü resmileşmiş ve kamusallaşmış ayrı diller etrafında toplanan alt etnik grupları tek millet idealinde birleştirmek ve bir arada tutmak mümkün değildir. Anadilin her alanda özellikle eğitim alanında kullanılmasıyla yeni bir milletin ortaya çıkması ve bunun da siyasi bir bağımsızlık talebinde bulunması kaçınılmazdır. Bahçeli'ye göre dil, millet olmanın en önde gelen şartlarından biridir. Anadilin resmiyet kazanıp

[616] D.Bahçeli, **06.05.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

kamusallaşması yeni bir milleti ortaya çıkaracaktır. Bunun için anadilde eğitime ve Türkçe dışındaki anadillerin kamusal bir nitelik kazanmasına engel olunmalıdır.[617]

> *Özellikle ikinci dil konusunda ki dayatmaları hepiniz yaşayarak görüyorsunuz. Ve hatta Türkçenin, tarifi yapılan bir coğrafya parçasında, ikinci dil olarak kullanılacağına dönük küstahça ve aşağılık ifadelere şahit oluyorsunuz. Unutmamalıyız ki, resmileşmiş ve kamuya mal olmuş ayrı diller etrafında toplanan alt etnik grupları, tek millet idealinde ve tarafında tutmak mümkün değildir. Dilini eğitimde, mahkemede, sağlıkta ve her alanda kullanan alt kimlik unsurlarının, millet olmasının ve sonucunda kaçınılmaz olan siyasi bağımsızlıklarının önüne nasıl geçileceğiyle ilgili bir değerlendirmesi olan hali hazırda var mıdır? Kamusal alanda, Türkçe dışındaki bir dilin kullanımı konusundaki ısrarlar, millet oluşturma yolunda atılan tehlikeli adımlardır.*[618]

> *bizim hayati derece de önemli gördüğümüz husus, Türkçe dışındaki dillerle siyasi propaganda yapılmasının yasalaşmış olmasıdır. Bu değişiklikle birlikte, önceki şekline göre propaganda yapılırken yalnızca Türkçe kullanma şartı ortadan kalkmıştır. Yeni yasada, AKP'nin yıkım niyetini örtsün diye yer verdiği "Türkçe esastır" ibaresinin ise hiçbir anlamı ve geçerliliği kalmamıştır. Bu değişiklikle birlikte siyaset ve siyasetçi, fiilen yerelleşecek ve bütün milletin değil, sınırları bir ana dille çevrilmiş sahanın temsilcisi haline gelecek veya en azından böylesi bir zorunluluk doğacaktır. Bu, özellikle bölücülüğün yıllardır ısrarla istediği son derece tehlikeli bir gelişmedir ve ülkemizi etnik federasyona doğru adım adım götürme tehlikesini içinde barındırmaktadır. Bir başka mahsuru, ana dili başka olan bir seçmen, giderek Türkçe mesajlara kapanacak, kendisine ana dili ile hitap etmeyen siyasetçilere ve siyasete uzak durmaya başlayacaktır. Bu da son derece kaygı verici bir tahribatın nedeni olacak; siyasetçi, giderek kendi ülkesindeki bir yöreden kopacak ve bir seçmen kitlesinden adım adım uzaklaşacaktır. Bunun yanı sıra, Meclis'te arkadaşlarımızın dile getirdiği gibi, başka dillerle propaganda yaptıkları için haklarında yüze yakın dokunulmazlık fezlekesi bulunan bazı milletvekillerinin davaları da düşecek ve yasa değişikliği af niteliği taşıyacaktır. Bunlar siyaset ve millet olma ilişkileri açısından öngördüğümüz mahzurlardır. Milliyetçi Hareket Partisi ülkemizde yaşayan kimsenin ana dilini sorgulamayan, gündelik hayatta konuşulmasını doğal bulan bir siyaset anlayışının temsilcisidir. Hiç kimse, muhterem anasını kendisi seçme imkanına sahip olmadığı gibi, doğduğu ocakta kullanılan dilini de konuşmaktan men edilemez, bunun aksi elbette düşünülemez. Ne var ki, gündelik hayatta sohbet ederken, türkü söylerken kullanılan Türkçe dışındaki dillerin kamusal alana taşınması, özellikle siyasetin de dili haline getirilmesi, hem anayasanın değişmez maddelerine aykırılık teşkil edecektir, hem de milli dil üzerinde şekillenmiş milli kimliğin ağır bir yıkıma maruz kalmasına neden olacaktır. Bir milleti meydana getiren alt kültürlerin ayrı kimlikler geliştirmesi ve bunu da dile dayandırmasının çok milletli yeni bir yapı doğurması kaçınılmazdır. Bu durum devletin ve milletin sonu demek olacaktır. Böylesi bir ayrışma ve ötekileşme sürecinin yaşanması halinde, ne milli devletten, ne üniter yapıdan, ne de Türk milletinin birliğinden eser kalmayacaktır. Bu yıkıcı sonuç, Başbakan Erdoğan'ın öteden beri dile getirdiği en büyük hayali olan 36'ya*

[617] Bakınız: D.Bahçeli, **23.11.2010; 28.12.2010; 04.01.2011;31.01.2012; 08.05.2012; 27.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**, http://www.mhp.org.tr

[618] D.Bahçeli, **19.10.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

bölünmüş insanlar topluluğudur. Unutmayalım ki, yalnızca resmi dil olmakla kalmayıp, aynı zamanda bizi tek millet yapan milli dilimiz Türkçenin kullanımına olan ihtiyacı birer birer azaltmaya başlarsanız, başka dilleri resmiyete sokarsanız, Türkçe üzerinde şekillenen milli kimliğin ne devamı mümkün olacaktır, ne de AKP'nin içini boşalttığı tek milletin devamı daha fazla sağlanacaktır. İşte bu gidişat tam anlamıyla "yıkım"dır. Bu yıkıma neden olanlar, gerekçe hazırlayanlar, sessiz duranlar, göz yumanlar, sebepleri olursa olsun, hangi bahaneleri bulurlarsa bulsunlar yaptıkları ve bundan sonra da yapacakları; açıkça söylüyorum "millete, tarihe ve devlete" ihanettir.[619]

Devlet Bahçeli, Haziran 2011'de Diyarbakır'da bir miting düzenlemiş bu mitingde anadilde eğitim ve anadilin anayasal bir statü kazanması taleplerine karşı olduğunu bir kez daha açıklamıştır. Bahçeli, mitinge katılan vatandaşlara seslenirken sosyo-ekonomik geri kalmışlığın aşılması gereken asıl mesele olduğunu önplana çıkarmış, kültürel hakların ve anadilin anayasal bir nitelik kazanmasına karşı olduğunu ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre anadilin anayasal bir statü kazanması durumunda bu durum Türkiye'nin üniter yapısını ve cumhuriyetin temel niteliklerini aşındıracak ve Türk milleti ve kimliğine zarar verecektir. Bundan dolayı anadile anayasal bir statü verilmemelidir. Anadilin anayasaya girmesi durumunda vatandaşların hayatlarında herhangi bir ekonomik düzelmenin yaşanmayacağını *"anadili anayasaya koyunca karnınız doyacak mı?", "anadilde eğitim imkânı sağlanınca ekonomik sorunlarınız bitecek mi?" "ekmeğiniz artacak mı?" "sırtınıza yeni elbise alabilecek misiniz?"* gibi sorularla ifade etmeye çalışmıştır. Bahçeli, bu açıklamasıyla Güneydoğu meselesine bakış açısının bölgede yaşanan durumun terörle birlikte sosyo-ekonomik geri kalmışlık olduğunu ve buna yönelik çözümün de ekonomik gelişmeyi sağlamaktan geçtiğini ifade etmiş olmaktadır. Ayrıca kültürel içerikli hak taleplerine kapalı olduğunu da ortaya koyan Bahçeli, bunları şöyle dile getirmektedir.

[619] D.Bahçeli, **13.04.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

Bir an için düşünün ve farz edin: Anadili Anayasaya koyunca karnınız doyacak mı? Anadilde eğitim imkânı sağlanınca ekonomik sorunlarınız bitecek mi? Ekmeğiniz artacak mı? Sırtınıza yeni elbise alabilecek misiniz? Bugün içinde kıvrandığımız sorunların ayrışarak çözüleceğini zannedenler büyük bir yanılgı ve hata içindedir.[620]

Partimiz, anayasa hazırlık sürecine münferit bir girişim olarak değil, milletinin hizmetine odaklanmış bir idari yapılanma ve toplumsal gelişim projesinin bir unsuru olarak yaklaşmaktadır. Ama daha da önemlisi, Cumhuriyet'in ruhunu ve kurucu felsefesini teyit edecek, Türk kimliğini aşındırmayacak, etnik kimliklerin ve mahalli dillerin tanınmasına fırsat vermeyecek, değiştirilmesi dahi teklif edilemeyecek maddelere sadakatle bağlı kalacak bir görüş ve uzlaşma ufkunun oluşturulmasını beklemektedir.[621]

Üniter yapımızı hırpalayacak, Cumhuriyet'in temel niteliklerini aşındıracak, ana dilde eğitim ve anayasal statü taleplerine sonu ne olursa olsun karşı duracağız, karşı çıkacağız. Biz anayasada Cumhuriyete, Türk vatandaşlığının tanımına, Türk milletine ve Türk kimliğine sahip çıkacağız.[622]

*"*Dil hakkı, kültür hakkı, kimlik hakkı ne varsa vereceğiz. Bu, bizim cebimizden verdiğimiz bir şey değil*" diyenlerin gün gelecek adalet önünde neleri vermek zorunda kalacaklarını mutlaka göreceğiz. Anayasa yoluyla bin yıllık derin bağların kopmasına, koparılmasına müsamaha göstermeyeceğiz.*[623]

Anadil konusunda ve yapılmak istenen düzenlemelere karşı çıkan Bahçeli, anadilde yayıncılık konusu gündeme geldiğinde anadilde yayıncılığa da karşı olduğunu ifade etmiştir. Bahçeli, anadilde yayıncılıkla ilgi yapılan yasal düzenlemelere etnik temelli bölünmelere neden olacağı ve Türk millet yapısını bozacağı gerekçesiyle karşı olduğunu belirmiştir. TRT'nin bir kanalının tam gün Kürtçe yayın yapmasına yönelik alınan karar ve TRT Şeş'in bu amaçla açılması ve tam gün Kürtçe yayın yapmaya başlaması üzerine Bahçeli, bu karara çok sert tepki vermiş, hükümeti bölücülük yapmak ve buna yönelik politikalar geliştirmekle suçlamıştır. Bahçeli, Başbakan'ın bu projeyi, Türkiye'yi terör belasından kurtaracak bir sihirli formül olarak sunmasının ve vatandaşı "terörün dil ve kültür tabanından

[620] D.Bahçeli, 06.06.2011 Tarihli **"***Devlet Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni*", http://www.mhp.org.tr
[621] D.Bahçeli, **04.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[622] D.Bahçeli, **25.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[623] D.Bahçeli, **03.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

kurtaracağını" söyleyerek TRT'de ana dillerde tam gün yayına geçeceğini açıklamasının Milliyetçi Hareket Partisi için asla kabul edilemez bir durum olduğunu ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre bu tavır, "önce devlet adım atsın" diyen PKK'nın dağ kadrolarına Başbakan tarafından yapılmış siyasi bir jesttir. Barışı sağlama ve şiddeti durdurma adına yürütülen bu kampanyalarla milleti etnik çatışma ve bölünmeye götürecek yolun siyasi adımları bu şekilde birer birer atılmaktadır. Bahçeli, Türkçe dışındaki anadillerin kültürel bir hatıra olarak kalmaları gerektiğini buna karşılık üst dil olan Türkçe'ye yönelik doğal bir yükselişin gerçekleştirilerek Türkçe'nin Türkiye'nin toplumsal varlığının, bireysel ve milli kimliğinin ve kişiliğinin alt yapı kurumu ve omurgası olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bahçeli'ye göre TRT'nin bir kanalının tam gün Kürtçe yayın yapmaya başlaması PKK'nın bölücü emellerine hizmet ettiği gibi Türk millet yapısı da hükümet eliyle ihanete uğramıştır. Bu girişimle farklı kökenden gelen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına siyasi ve hukuki planda milli azınlık statüsü tanınmaya ve Türkiye'nin üniter yapısı değiştirilmeye başlanmıştır.[624]

> *Türkçeden başka dillerde, TRT'den yapılacak tam gün yayın anlayışı, PKK terör örgütünün dağ kadrosunun silahlı baskısına ve şehirdeki uzantılarının ise siyasal taleplerine karşı tam bir teslimiyetin ifadesidir. Verilen tavizler burada da son bulmayacak, önümüzdeki dönemde ana dilde eğitime ve oradan da ayrı dil konuşanların, ayrı devlet kurmak için ayrılma taleplerine kadar gidecektir. AKP'nin ardına kadar açtığı kapıdan çıkacak sonuç, maalesef böylesi bir bölünme ve ayrışmadan başka bir şey değildir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ortaya koyduğu sözde açılımın sonucunda Türkçemiz anadil ve resmi dil olmaktan giderek uzaklaşıp yerel dil sayılmaya başlanacak, çok kimlikli, çok dilli, çok etnikli bir parçalanma alt yapısı, ne zaman patlayacağı, kimin basacağı belli olmayan bir mayın gibi milletimizin kucağına bırakılacaktır.*[625]
>
> *Masum bir kültürel hakkın tanınması sorunu olarak Türkiye'nin önüne getirilen bu konunun PKK için taşıdığı hayati önem, Türk milletinden ayrı bir millet kimliği ve ayrı milli mensubiyet duygusu yaratılmasında dilin temel vasıta*

[624] Bakınız: D.Bahçeli, **27.01.2009; 12.05.2009; 05.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[625] D.Bahçeli, **03.06.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

olmasından kaynaklanmaktadır.Kürtçe öğrenim ve yayın, bu mihraklarca Türk milletinde buluşmuş kardeşlerimizde farklı milli kimlik şuuru yerleşmesinin en etkili vasıtası olarak görülmektedir... Bu itibarla lehçeler, ağızlar, alt dil grupları yalnızca kültürel hatıralar olarak saygı ile anılmalı, ana dil olarak hürmetle karşılanmalı ancak esas olanın üst dile doğru doğal bir yükselişle bütün toplum fertlerinin bir dilden güç ve ilham almalarını sağlamak olmalıdır.Dil bu itibarla üzerine kültür ve uygarlıklar inşa ettiğimiz muhteşem eserlerin ve toplumsal varlığımızın temelini teşkil eden alt yapı kurumu, bireysel ve milli kimliğimizin ve kişiliğimizin omurgasıdır. Nitekim, öteden beri özellikle Avrupa'dan gelen dayatma listelerinin başında yer alan anadilde eğitim ve başka dillerde yayın yapılması önerilerine karşı çıkmış, bunun önemli sosyolojik ve kültürel geri dönüşlere neden olacağını söylemiştir.Bu açıdan anadilde yayın ve eğitim gibi talepler konusunda bölücü mihraklar, Avrupa dayatmaları ve AKP tavizleri arasındaki uyum ve anlayış birlikteliği bizim için hiç de şaşırtıcı olmamıştır.Nitekim, terör örgütünün 2002 yılında kabul edilen siyasallaşma stratejisinde "Kürt kimliğinin tanınması kapsamında yerel dilin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması" birinci öncelikli hedef olarak ortaya konulmuştur.Bu şekilde ilk köprübaşı tutulmuş, aradan geçen altı yıl içinde bu konuda daha ileri adımlar atılması için her zorlama yapılmış ve nihayet 1 Ocak 2009 itibariyle bir kamu tüzel kişisi olan TRT'nin Kürtçe yayına başlaması noktasına gelinmiştir.Bize göre bu tarih itibariyle milli bir devlet yapısı hükümet eliyle ihanete uğrayarak arkadan hançerlenmiş ve ölümcül bir darbe almıştır.[626]

3.1.2.2. Aktör Tanımı (Anlamı)

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesinde ve demokratik açılımda aktör tanımını yaparken en çok PKK, AB, ABD, Barzani-Talabani ve genel olarak iç ve dış mihrakları Güneydoğu meselesinin aktörleri olarak tanımlamış, bu aktörlerin hepsinin Türkiye'nin ülkesel ve milletsel bütünlüğünü bozmaya çalışan mihraklar olduğunu öne sürmüştür. Bahçeli, Doğu ve Güneydoğu'da bir etnik sorunun yaşanmadığını ve sorunun asıl sebebini PKK terör örgütü ve PKK'yı kendi çıkarları için maşa olarak kullanan dış güçler sorunu olduğunu öne sürdüğünden aktörlerin tanımını da buna göre yapmıştır. Bahçeli, PKK'yı bir aktör olarak tanımlarken genellikle, "terör örgütü", "taşeron örgüt", "kanlı örgüt", "katil", "insan kıyım makinesi", "bölücü örgüt", "kiralık ölüm çetesi", "uluslararası cinayet örgütü" vb. şekillerde tanımlamakta ve dış güçlerin yardımıyla hayatta kaldığını öne sürmektedir.

[626] D.Bahçeli, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

PKK'nın konjonktürel olarak kimin işine yarıyorsa ve kimin çıkarına hizmet ediyorsa onlar tarafından kullanıldığını ve yönlendirildiğini ifade eden Bahçeli, Türkiye üzerinde hesabı olan dış güçlerin PKK'yı beslediklerini ve istedikleri biçimde yönetip sevk ettiklerini iddia etmektedir. Bahçeli, PKK'nın arkasında olduğunu iddia ettiği güçleri de isim vererek belirtmektedir. Bahçeli'ye göre PKK'nın arkasındaki güçler konjonktürel olarak değişmekle beraber ABD, AB, İsrail, Yunanistan, Suriye, Kıbrıs Rum Kesimi, Irak (Barzani ve Talabani)'tır.[627]

> *Bu kanlı örgüt başlangıcından bugüne kadar Türk milleti ve Türkiye için hasım olan ülkelerin ve bu ülkelerin gizli servislerinin kullandığı uluslararası nitelik kazanmış kanlı bir projenin taşeronudur... Kimin Türk milleti ile hesabı varsa aynı anda bir yâda birkaç küresel destekçisi olagelmiş, bazen açıkça, bazen dolaylı, bazen insan hakları kisvesi ile bazen demokratikleşme adı altında, terörün siyasallaşması ve zemin bulması için komşu ülkeler de olmak üzere bu oyunda yerlerini almışlardır. Bugün silahlı militanlarını eğittiği, barındırdığı ve yönettiği yer Irak'ın Kuzeyinde, peşmerge reisi Barzani'nin denetimindeki Kandil Dağı yöresindedir. Bu bölgenin uluslararası kontrolü fiilen Amerika Birleşik Devletleri'ndedir. Bizzat Barzani terör örgütü olarak görmediğini açıkladığı PKK'yı canlı tutmak için bütün yardım ve destek kanallarını bugüne kadar açık tutmuştur. Ve elbette ki PKK kadroları da kendilerine göz yumulacak küresel emellerle işbirliğine girişmişler, bazen İsrail'in, bazen Suriye'nin, bazen Kıbrıs Rum Kesimi'nin, Yunanistan'ın, Avrupa'nın ve Amerika'nın himayesi ile varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır. Bunlar PKK hakkında bilinen gerçeklerdir ve konuyla ilgili uzman olmayan kişilerin bile bileceği güncel olaylar ve gelişmelerdir. Yani bugün, yaşadığımız bütün eylemlerin hesabının sorulacağı öncelikli adres peşmerge reisi Barzani, bu zatın bulunduğu Irak Devleti ve ile Irak'ın işgalcisi Amerika Birleşik Devletleri olmalıdır.*[628]

> *Yakın bir tarihe kadar bazı Avrupa Birliği ülkeleri, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Rusya Federasyonu ve hatta ABD PKK'yı açık ya da gizli bir şekilde desteklemişler, büyütüp palazlandırmaktan hiç imtina etmemişlerdir. Taşeron nitelikli kanlı örgüt kimin işine yarıyorsa onun hizmetine girmiş, kimin çıkarına geliyorsa onun emriyle hareket etmiştir. Dönemsel olarak Türk milletiyle ihtilafı olanlar PKK'yı maşa olarak kullanmış ve taşları bağlayarak katilleri üzerimize salmışlardır.*[629]

---

[627] Bakınız: D.Bahçeli, **26.06.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[628] D.Bahçeli, **15.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[629] D.Bahçeli, **25.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

Bahçeli'nin Güneydoğu meselesinde tanımladığı aktörlerden biri de AK Parti ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Bahçeli, Güneydoğu meselesinde AK Parti'yi ve Erdoğan'ı PKK'nın amaçlarına ve stratejisine uygun hareket etmekle suçlamaktadır. AK Parti'nin izlediği politikalarla Türkiye'nin millet ve devlet yapısını sarstığını, etnik azınlıklar üreterek milleti parçaladığını ve Türkiye'nin üniter devlet yapısını tehlikeye attığını öne sürmektedir. Bahçeli, PKK konusunda MHP ile AK Parti'yi kıyasladığı bir TBMM grup konuşmasında bunları şöyle ifade etmektedir.[630]

> *Bu itibarla, ortaya çıkan tehlikelerin uyarılarını geride kalan konuşmalarımızda bulmak ve hatırlamak mümkündür. Milliyetçi Hareket, bölücülükten mahkum olmuşların çıkartılan bir yasa ile salıverilmesine karşı çıkarken,AKP zihniyeti, bu kararların Türkiye'yi rahatlattığını söyleyerek bölücülere demokratik sabırla her şeyin aşılacağının teminatını vermişti. Milliyetçi Hareket, Avrupa Birliğinin vatandaşlarımızın bir bölümünü milli ve etnik azınlık olarak görmesinin tehlikelerine vurgu yaparken; AKP zihniyeti bunu çağdaşlık saymış, Brüksel'den aldığı talimatları uygulamanın hevesiyle bugünkü yıkım noktasına gelmişti. Milliyetçi Hareket, milletimizi ayıracak, kardeşliğimizi sarsacak etnik tahriklerden kaçının, yazık edersiniz derken; Başbakan ve ekibi, otuzaltıya bölmeye çalıştığı Türk milletini kendi topraklarında etnik kalıntı ve sığıntı olarak tanımlıyorlardı. Milliyetçi Hareket, ülkemizdeki bölücülüğün bir etnik sorun değil, bir ihanet projesi olduğunu iddia ederken; Başbakan sorunu, bir kimlik arayışı olarak tanımlıyor, terörün siyasi hedeflerini meşru gösteren bir gaflet sergiliyordu. Milliyetçi Hareket, aman zafiyet ve kırılma göstermeyin, terörü azdırırsınız derken; Başbakan "geçmişte yapılan hataları yok saymak yanlış" diyerek teröristlerin beklentilerini tırmandırıyordu. Milliyetçi Hareket, Türk Silahlı Kuvvetlerinin inisiyatif kullanacağı idari düzenlemelere ihtiyacı var derken;Başbakan "ateşle sorun çözülmez, silahlar sussun" diyen PKK işbirlikçileriyle mesajlar gönderiyordu. Milliyetçi Hareket, terörle müzakere olmaz, bunun sonunda yalnızca kan ve göz yaşı artar diye hükümeti uyarırken; Başbakan, "bizimle de görüşecekler" diyen Kandil kadrolarına el uzatıyorlardı. Milliyetçi Hareket, Kandil Dağına bir operasyon yapılmadan sonuç alınamayacağını söylerken; AKP zihniyeti Vaşington'da pazarlık yapıyor ve koordinatörlerle oyalanıp, kuru sözlerle, boş hamasetle günü kurtarmaya çabalıyordu. Milliyetçi Hareket, Peşmerge reislerine mesafeli davran, yüz verme, caydırıcı ol derken; AKP zihniyetiülkemizi isyan çıkarmakla tehdit eden bu çapulcularla gördüğü yerde kucaklaşıyor, konutlarda ağırlıyor, bulduğu yerde koklaşıyordu.*[631]

[630] Bakınız: D.Bahçeli, **13.12.2009 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa Ve Yaşat" Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma Metni"*** , http://www.mhp.org.tr

[631] D.Bahçeli, **20.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

AKP hükümeti yetersiz kalmıştır ve ülkemizi karanlığın içine çekmiştir. Bu iktidar zamanında milletimiz dağılmanın, devletimiz parçalanmanın sınırına dayanmıştır. Ekonomi batmış, ahlak çökmüş, değerler erozyona uğramış, Türklük hiç muhatap olmadığı hakaretlere maruz kalmıştır. Türkçe saldırıya uğramış, ikinci dilin kamusal alanda kullanılması ve eğitim dili olmasının alt yapısı devlet eliyle oluşturulmuştur.[632]

3.1.2.3. Otorite (Uslamlama)

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım konularında takip ettiği politikayı savunmak ve desteklemek için birçok otoriteye başvurmuştur. Bahçeli'nin başvurduğu otoritelerden biri genel olarak cumhuriyetin kuruluşunda rol oynayan kadrolar olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ayrılma ve farklılaşma üzerine değil, birleşme ve kucaklaşma ülküsü etrafında şekillenmiş ve dönemin kadrolarınca, milli devlet, milli kimlik, milli dil ve millet varlığı üzerinde ittifak edilerek yeni devletin dayanakları oluşmuştur. Bu itibarla, hem 40 yıllık siyaset tecrübesi ile Milliyetçi Hareket Partisi, hem de dayandığı asırlık Türk milliyetçiliği düşüncesi, hiçbir zaman ayrımcı ve uzaklaştırıcı olmamış; toplumun tamamını temel değerler ekseninde buluşma ve kucaklaşmaya çağıran bir anlayışın temsilciliğini üslenmiştir.[633]

Bu itibarla, büyük Atatürk'ün ***"Ne mutlu Türküm diyene"*** *sözünde anlamını bulan millet gerçeği, Türkiye'mizin bağımsız, güçlü ve demokratik bir ülke olarak ilelebet var olmasının da sosyal ve kültürel temeli ve olmazsa olmaz ön şartıdır.*[634]

Bahçeli'nin başvurduğu otoritelerden bir diğeri MHP'nin eski lideri Alparslan Türkeş olmuştur.

Türkeş Bey'in 12 Aralık 1994 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmadaki şu sözlerini de, milletimizi etnik kimliklere bölmeye çalışan ilkel anlayışını ve karanlık vicdanını aydınlatması için Başbakan'a hatırlatıyoruz. Merhum Başbuğumuz diyor ki, "Burası Türkiye'dir; bu kutsal vatanın adı, köyümüz, kentimiz, bölgemiz ne olursa olsun, Türkiye'dir.Türkiye'de yaşayan

[632] D.Bahçeli, **04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[633] D.Bahçeli, **18.11.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[634] D.Bahçeli, **22.04.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

herkesin, ailesi, sülalesi, aşireti, kabilesi, etnik kökeni ne olursa olsun, müşterek adı Türk'tür."[635]

Devlet Bahçeli'nin otorite olarak kullandığı bir diğer kaynak ise son dönemlerde PKK ile mücadelede ölen asker ve asker yakınlarıdır. Askerlerin ölmeden önceki sözleri ve asker yakınlarının beyanları, Bahçeli tarafından kendi politikasının haklılığını kanıtlayan bir araç olarak kullanılmaktadır.

Şehit erimiz Edirneli Mustafa Kayın'ın çektirdiği fotoğraf, aslında bütün şehitlerimizin uğruna canlarını verdiği mukaddesatların kutlu birer anısıdır. Bu fotoğrafın arka planındaki şu sözlere bakınız ve bu canların nelerin uğruna kaybedildiğini anlayınız. Diyor ki bu mısralar; "Satılmasın diye toprağım, Yıkılmasın diye devletim, Bölünmesin diye milletim, Dalgalansın diye bayrağım, Vatanım için ölür, vatanım için yaşarım Çünkü ben ülkemin neferiyim." İşte sözün bittiği yer burasıdır ve yiğitliğin, kahramanlığın, şahadetin başladığı an bu sözlerde saklıdır.[636]

İstanbul Halkalı'daki askeri servis otobüsüne yapılan bombalı saldırıda şehit düşen askerlerden Jandarma Uzman Çavuş Mehmet Çağlar Bölük'ün eşi Elif Bölük'ün şu sözlerindeki asalete dikkat buyurunuz. Diyor ki muhterem şehidimizin emaneti; "Çok gururluyum, çok onurluyum, Şehit eşi olduğum için üzülmüyorum. Saldırıyı yapanlar birer maşa, Ne Kürt ne de Türk. Onlar hain, kalleş, şerefsiz. Oğlum yok ama bu vatan uğruna kızımı da asker yapacağım" "Bayrağımız, devletimiz, vatanımız sağolsun. Bu bayrak Doğu'da da Batı'da inmeyecek." İşte açılımın bittiği yer, işte tahriklerin son bulduğu nokta, işte milletimizin yüksek vicdanının, ahlakının ve erdeminin sesi bu. Ayrışmayacağını, çözülmeyeceğini haykıran bir gönlün, bayrağını seven bir şuurun ifadesi bu. Hayatının en acılı gününde, şehit eşini toprağa verdiği günde böylesine olgun, böylesine inançlı ve böylesine kararlı bir genç hanımımızı görmekten son derece bahtiyarım.[637]

Bahçeli'nin başvurduğu bir diğer otorite ise Türkiye ile benzer bir problem yaşayan İspanya'nın Başbakanı olmuştur.

Buradan bir gerçeğin altını kalın olarak çizmek istiyorum. PKK'yla yapılan müzakerelerin sonu karanlık ve yıkımdır. Terör böyle bitirilmez ve bölücülük bu şekilde sonlandırılamaz. Başbakan'ın, Medeniyetler İttifakında Eşbaşkanlık yaptığı İspanya Başbakanı da, zamanında açılım yapmış ve terör örgütü ETA'yla doğrudan müzakereye oturmuştu. Üstelik bunu da tüm tepkilere rağmen kamuoyuna açıklamıştı. Ancak 30 Aralık 2006 tarihinde Madrid'de patlayan bir bomba süreci tersine çevirmiştir. İspanya Başbakanı ise 2007 yılının Ocak ayında; büyük bir hata yaptığını kabul etmiş ve İspanyol vatandaşlarından özür dileme

[635]D.Bahçeli, **20.10.2009 Tarihli *"TBMM Grup Toplantısı Konuşması*,** http://www.mhp.org.tr
[636]D.Bahçeli, **22.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[637]D.Bahçeli, **29.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

erdemini göstermişti. Başbakan Erdoğan da eninde sonunda aynı akıbetten kurtulamayacak ve inadının ve yaptıklarının hesabını mutlaka verecektir.[638]

Bahçeli, şair ve gazetecileri de birer otorite olarak kullanmış, Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım konusunda kendi politikasının haklılığını şair ve gazeteciler üzerinden de ortaya koymaya çalışmıştır.

Gafiller, hainler, fırsatçılar, bölünmemizin yolunu gözleyen kanlı eller, kavgamızın başlamasını isteyen kirli suratlar, mütarekeciler, teslimiyetçiler boşuna heveslenmesin; Türk milleti yenilmeyecek, kardeşliğini bozmayacak ve vatanına sonuna kadar sahip çıkacaktır. Mithat Cemal Kuntay'ın mısralarıyla seslenmek isterim ki; **"Ölmüş gibi düşünsek bile bu vatan ölmez, zira dünyanın sırtı bu tabutun büyüklüğünü çekemez."**[639]

Bu tarihlerde basına yansıyan haberlerden, AKP'nin; ABD merkezli bazı düşünce kuruluşlarında tanzim edilen ve sonrasında Senato'da onaylandığı iddia olunan **"Kürtlerle Büyük Uzlaşı Planı"** *paralelinde adım attığı yazılmış, bununla ilgili yerli ve yabancı gazetelerde değerlendirmeler yapılmıştır. Ve tam bir yıl sonra da, Cumhurbaşkanı Gül,* **"önümüzdeki günlerde çok iyi şeyler olacak"** *ve* **"çok ümitliyim"***diyerek yıkımı adeta müjdelemiştir.*[640]

3.1.2.4.Kardeşlik (Geleneksel Tema)

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesinde kardeşlik temasını çok sık kullanmıştır. Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu sorunları ve bunların çözüm yollarının çok iyi değerlendirilmesini gerektiğini, ülke olarak temel problemin, tarihten birikerek gelen büyük ve ağır sorunları dönüştürecek köklü bir yapısal değişim programının uygulanarak dayanışma ve kardeşlik kültürünü geliştirip yerleştirmenin gerekliliğini belirten Bahçeli, özellikle tarihsel birlikteliğe vurgu yaparak oluşan durumun bir kardeşlik olduğunu ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre bu kardeşlik bin yıllık beraberlik sonucunda ortaya çıkmış bir kardeşliktir. Bin yıllık bir beraberlikle ortak kaderi paylaşan bu kardeşler Türk milletinin eşit ve

[638] D.Bahçeli, **04.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[639] D.Bahçeli, **25.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[640] D.Bahçeli, **27.03.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

onurlu birer üyesidirler. Oluşan bu bağ milli kimliğin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de temel harcıdır. Türkiye'nin üniter devlet yapısının ve milli kimliğin zarar görmemesi için bu kardeşlik ortamının bozulmaması gerekir. Etnik temeldeki hak talepleri bu kardeşlik ortamını bozmaya yönelik dış destekli oyunlardır.[641]

> *Bin yıla yakın bir süredir beraber yaşayan ve ortak bir kaderi paylaşan bütün Türk vatandaşları, bu yapı içinde Türk Milletinin eşit ve onurlu evlatlarıdır. Bu sarsılmaz milli bağ, Türk milli kimliğinin ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel harcıdır. Türk milletinin en büyük zenginliği ve güç kaynağı ise bu temel harca ruh ve anlam katarak tarihin her döneminde koruduğu ve yücelttiği milli birliği ve kardeşliğidir.*[642]

> *Bedeli kanla ödenerek kazanılmış bağımsızlığımız, bin yıl boyunca sevgi ile yoğurduğumuz kardeşliğimiz, asırlarca alın terimizle oluşturduğumuz mili varlıklarımız, birlikte yaşanan binlerce yılın ürünü olan milli kültürümüz bu ham hayalin önündeki en büyük güvencemizdir.*[643]

Bahçeli'ye göre Doğu ve Güneydoğu'da yaşanan durum tarihsel süreç içerisinde birararda yaşama ile oluşmuş olan kardeşliği yıkmaya yönelik oynanan oyundur. Bu oyunun arkasında PKK terör örgütü ve onun destekçileri yer almaktadır. AK Parti de bu oynanan oyunun bir parçasını oluşturmaktadır.[644]

> *Türk milliyetçileri Türkiye'nin bölünmesine, büyük bir aile olan Türk milletinin bin yıllık kardeşlik hukukunun etnik heveslere kurban edilmesine ve Türkiye'nin bir kardeş kavgasına sürüklenmesine hiçbir şart altında izin ve geçit vermeyecektir.*[645]

---

[641] Bakınız: D.Bahçeli, **26.03.2002; 02.10.2007; 24.11.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr ve **30.07.2009 Tarihli AKP hükümetinin Türkiye'ye "bölünme modeli" arayışları hakkında yapmış olduğu yazılı basın açıklaması,** http://www.mhp.org.tr **24.11.2009 Tarihli "*TBMM Grup Toplantısı Konuşması*,** http://www.mhp.org.tr

[642] D.Bahçeli, **22.04.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[643] D.Bahçeli, **16.12.2008 Tarihli*TBMM Genel Kurulunda 2009 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı hakkında yapmış olduğu konuşma,*** http://www.mhp.org.tr

[644] Bakınız: D.Bahçeli, **08.01.2008 ;11.03.2008; 04.01; 04.10.2011; 03.01.2012; 10.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr ve **06.06.2011 Tarihli** "***Devlet Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni*", 06.06.2011 Tarihli** "***Devlet Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni*",** http://www.mhp.org.tr

[645] D.Bahçeli, **02.10.2007 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Kanlı terörden beslenen etnik bölücülerin nihai amacı büyük bir aile olan Türk milletinin bin yıllık kardeşlik hukukunu yıkmak ve Türkiye'yi kanlı bir iç çatışma ortamına sürüklemektir.[646]

Türkiye'yi böldürmemeyi, Türk milletinin bin yıllık kardeşliğini korumayı bir hak olarak görmenin ötesinde, bunu Büyük Türk Milletinin tarihine ve geleceğine bir şeref ve namus borcu sayan ve bunun gereğini yapmaya yeminli olan Türk milliyetçileri, bedeli ne olursa olsun bu hain emellere geçit vermeyecektir.[647]

Milliyetçi Hareket Partisi ve Türk Milliyetçileri, Başbakan'a ve temsil ettiği zihniyete rağmen, Türkiye'nin milli birliğini ve bin yıllık kardeşlik hukukunu korumak için üzerine düşeni sonuna kadar yapmaya kararlıdır.[648]

Sayın Başbakan, bir taraftan etnik bölücülüğe kucak açarken, diğer taraftan Türkiye'nin bin yıllık kardeşlik ruhunun korunamayacağını biran önce görmelidir.[649]

AKP zihniyeti ; Taşeronluğunu yaptığı ihanet projeleriyle birlikte, Türk milletini tarih önünde ölümcül bir sona doğru sürüklemektedir. Ağır bedeller ödenerek oluşmuş Türk milleti; birbirinden kopmuş kabileler haline getirilmek istenmektedir. Bu işbirlikçi yönetimin elinde; Bedeli kanla ödenerek kazanılmış bin yıllık varlığımız, Bin yıl boyunca sevgi ile yoğurduğumuz kardeşliğimiz, Birlikte yaşanan bin yılın eseri olan milli kimliğimiz, Bin yılda oluşan dayanışmanın temeli huzurumuz tehdit altındadır.[650]

Bahçeli'ye göre tarihsel süreç içerisinde oluşan kardeşlik "Türk Milleti" şemsiyesi altında oluşturulmuş olan bir kardeşliktir. Türk millet ise tesadüfen ortaya çıkmış, alt kimliklerin ve etnik yapıların biraraya gelip kurduğu bir ortaklık değil binlerce yılda kardeşlik ve bir arada bulunma ile oluşan, milli kültürün, milli kimliğin ve milli şuurun ortaya çıktığı bir birleşimin tanımıdır. Bahçeli, sık sık "Kürt kökenli kardeşlerimiz" ifadesini de kullanmıştır.[651]

---

[646] D.Bahçeli, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[647] D.Bahçeli, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[648] D.Bahçeli, **27.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[649] D.Bahçeli, **15.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[650] D.Bahçeli, **13.12.2009 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa Ve Yaşat" Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma Metni"*** , http://www.mhp.org.tr
[651] Bakınız: D.Bahçeli, **13.12.2009 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa Ve Yaşat" Mitinginde YapmışOldukları Konuşma Metni"*; 06.06.2011 Tarihli** "***Devlet Bahçeli'nin DiyarbakırMitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni*",** http://www.mhp.org.tr ve **01.11.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

Biz büyük bir aileyiz. Kuzeyden güneye, doğudan batıya tek bilek ve tek yüreğiz. Biz alt kimlik ve etnik kalıntı değil büyük Türk milletiyiz.[652]

Gelecek ay yıldızlı bayrağın altındadır. Türkiye'nin birliği, refahı ve geleceğinin teminatı al bayrak altında birleşmekten geçmektedir. Bu milletin şerefi ve haysiyeti, kardeşlik ve kahramanlık üzerine inşa edilmiş milli birliğidir. Milli birliğimiz yara alır, kardeşlik ruhumuz sarsılırsa, bunun geriye dönüşü mümkün değildir.[653]

Biz herkesi, büyük Türk milletinin saygıdeğer bir evladı olarak görmeye sonuna kadar devam edeceğiz.[654]

Milliyetçi Hareket Partisi, hangi etnik kökenden gelirse gelsin Türk milletine ortaklaşa vücut veren bütün vatandaşlarımızı büyük Türk milleti ailesinin ayrılmaz bir parçası olarak bütünüyle kucaklayan bir siyasi anlayışın sahibidir. Bin yıldır birlikte yaşadığımız, ortak kardeşlik hukuku ve akrabalık bağları geliştirdiğimiz Kürt kökenli kardeşlerimiz Türkiye Cumhuriyeti'nin eşit haklara sahip onurlu bireyleridir.[655]

Diyanet İşleri Başkanlığı 2012 yılı kutlu doğum haftasını "Kardeşlik Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku" olarak tayin etmiş, bunun üzerine Bahçeli, grup konuşmasında bunu ele almıştır. Bahçeli, bu amaçla kardeşlik hukukunun dayandığı temellerden birisinin de "İslâm" olduğunu ifade ederek "din kardeşliğine" vurgu yapmıştır. Bahçeli bu durumu da Türk Milleti şemsiyesi altında Türk ve Kürt kardeşliği olarak ifade etmektedir.

Efendimiz 'Tevhid' çağrısı ile insanlara iman etmenin yolunu göstermiş, kalpleri hikmet ve hidayet dolu nasihatlerle huzura erdirmiştir. Kardeşlik, yakınlık, muhabbet ve dostluk Peygamberimizin her sözüne ve her mesajına yansımış; ayrılık, dağılma ve kavga O'nun tarafından kararlılıkla reddedilmiştir. Birlik ruhu, birlikte yaşama ideali O'nunla anlam ve derinlik kazanmış; ümmetinin sapkınlıklardan ve tefrikalardan uzak durması O'nun işaretiyle hayat bulmuştur. Peygamberimiz kardeşliğin diliyle insanlığa seslenmiş, sevginin doyumsuz lezzetiyle ilahi buyrukları tebliğ etmiştir. O'nun her davranışında, her yaklaşımında ve her beyanında nezaket, zarafet ve nefaset yer almıştır. Nefretten beslenenler, öfke selinde kulaç atanlar, kin deryasında yelken açanlar O'nun manevi meziyetleri karşısında tükenmiş ve mübarek üslubuyla tarumar olmuştur. Lütfun, keremin, mağfiretin ve rahmetin sahibi Cenab-ı Allah'a şükürler olsun ki, peygamberimizin takipçileriyiz ve şefaatini dileyenlerdeniz. O'nun kardeşliği

[652] D.Bahçeli, **0. 18.12008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[653] D.Bahçeli, **18.11.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[654] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "*Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına*İlişkin *Yaptıkları Basın Topl antısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni",*** http://www.mhp.org.tr
[655] D.Bahçeli, **08.09.2009 Tarihli *"AKP'nin "Kürt açılımı" Sürecine İlişkin Son Gelişmeler Konusunda Yaptıkları Yazılı Basın Açıklaması",*** http://www.mhp.org.tr

öğütleyen üslubu, kötülüğü ve nifakı kovan azmi, küfre ve kabalığa sırt çeviren inanmışlığı, iman ve ihlâsı buyuran manevi rehberliği bizim yönümüz ve her şeyimizdir. Kardeşlik fikriyatımızın, milletçe beraber yaşama idealimizin ve dargınlıklara prim vermeyen irademizin ilham kaynağı aziz peygamberimizin muhteşem varlığı ve bize miras bıraktığı yüce değerlerde saklıdır. Bu itibarla idrak ettiğimiz Kutlu Doğum Haftası etkinliklerinde ana tema olarak; "Kardeşlik ahlâkı ve kardeşlik hukukunun" tayin edilmesini çok anlamlı ve yerinde buluyoruz.Bize göre kardeşlik; bozulmak için kurulmuş, kırılmak için yapılmış, yüz çevirmek için inşa edilmiş geçici bir heves değildir. Veya yapay bir ortaklık, yüzeysel beklentileri tatmin için kurgulanmış günü kurtarmaya dönük bir adım, menfaat ağlarıyla örülmüş bir bağ da değildir. Kardeşlik; ümittir, diyalogdur, bağlanıştır, sığınaktır ve birbiri için çarpan kalplerin çift taraflı ete ve kemiğe bürünmüş halidir. Kardeşlik; çiğnenmeyecek sözdür, bozulmayacak rabıtadır, inkâr edilmeyecek yemindir ve karşılıklı sadakatle sahip çıkılacak maddi ve manevi bir hukuktur. Bu kapsamda küslük, düşmanlık ve fitne kardeşler arasına giremeyecek, asırlar içinde vücut bulan bu üstün ahlakı zedeleyemeyecektir. Hz. Peygamber'in; kardeşliği özendiren, barışmayı ve kucaklaşmayı referans gösteren buyrukları bunun bir işaretidir. Yüce Allah katında herkes şüphesiz eşit ve birdir. Üstünlük ise dünyevi ve biyolojik özelliklerde değil, sadece takvadadır. Buradan feyzini aldığımız kardeşlik ruhu, bu topraklarda bin yıldır bizi birarada tutmuş; tasada ve kıvançta bir yapmıştır. Bu itibarla kardeşliğin hak ve hukukuna herkesin samimiyetle destek ve gönül vermesi gerekmektedir. Etnik ve mezhep temelli ihtilaf ve cepheleşmeye hiç kimsenin prim vermemesi hayati bir nitelikte olacaktır. Kökeni, yöresi, mezhebi, kimliği ve inancı ne olursa olsun; Türk milletinin tüm fertleri kardeşlik hukuku içerisinde aynı kaderin yolcusu olarak bir araya gelmişler ve birlikte yaşamayı tercih etmişlerdir. Söz konusu tarihsel ve manevi hakikati yıpratmaya, yaralamaya ve yarmaya çalışan her kim olursa olsun, öncelikle Cenab-ı Allah katında günahkâr, sonrada millet varlığı nezdinde bozguncu olarak değerlendirilecektir. Bu itibarla, Türk milletini etnik kimliklere taksim eden vicdansızların kardeşliğimizi yıkmaya çalışan gafiller olduğunu görmek lazımdır.Mezhep aidiyetini istismar ederek; karşıtlıkları bileyen, hizipleri tırmandıran ve duyguları taciz eden zihniyetleri iyi fark etmek ve niyetlerini açıkça anlamak son derece faydalıdır.Şu kadarını ifade etmek isterim ki; Türk milletinin çözülmesi, yıkılması ve bölünmesi için var gücüyle uğraşanlareninde sonunda besmele görmüş şeytanın durumuna düşeceklerdirBunu da aziz milletimizin kardeşlik ahlakına ve hukukuna sahip çıkan üstün karakteri ***gerçekleştirecektir.*** *Bu duygularla, Peygamberimizin insanlığa ulaştırdığı mesajların samimi bir şekilde benimsenmesini temenni ediyor, aranılan huzur ve hoşgörünün ziyadesiyle burada bulunacağına yürekten inanıyorum.*[656]

3.1.2.5. Kanı Birliği (Politik Strateji)

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım konularında takip ettiği politikaların haklılığını ortaya koymak adına sık sık kanı birliği temasını kullanmıştır. Türkiye'nin bölünmesinin hiç kimseye faydasının olmayacağı, bunun

[656] D.Bahçeli, **17.04.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

için de ülkenin bölünmesinin önüne geçilmesi gerektiği, herkesin bu toprakların sahibi olarak herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan Türk milletinin bir parçası olduğu; kardeş kavgasının önüne geçilerek kardeşliğin egemen kılınması gerektiği öne çıkan kanı birliği örnekleridir. Bahçeli'ye göre Türkiye'yi bölmeye çalışanlara milletin karşı durması gerekir. Bahçeli, bin yıllık kardeşlik hukukunun bozulmaması, tahrik ve tertiplerle birliğin sarsılmaması için herkesin uyanık davranması gerektiğini bir çok grup konuşmasında dile getirmektedir.

Bilinmelidir ki, bu aziz vatan hepimizindir. Aynı kader gemisinin yolcuları olarak Türkiye'mizin bir kaos ortamına sürüklenmesini önlemek, hepimiz için tarihi bir görevdir.[657]

Türkiye'nin kanlı bir kardeş kavgasına sürüklenmesini önlemek bu vatanı ve milleti gönülden seven herkes için birinci öncelikli ve en önemli görevdir.[658]

Bugünkü halde hepimizin üstünde titrememiz gereken husus milli ve üniter devlet yapımızın korunmasıdır ve iki dilli hayata müsaade edilmemesidir.[659]

kardeşim nifak saçanlardan yoruldum diyor. Küresel ayak oyunlarının tezgâhlarından bıktım diyor. Farklılıkları hatırlatarak müştereklerimizin altını oymaya çalışanlardan bunaldım diye ses veriyor. Ses Ver Diyarbakır, Sesime Kulak Ver Türkiye.[660]

Bahçeli, ortak tarihsel geçmişe ve ortak değerlere vurgu yaparak Türkiye'de herhangi bir ayrımcılığın yaşanmadığını, herkesin Türk Milleti aidiyetinde kardeş olduğunu ifade ederek kardeşlik hukukunu Türk Milleti kimliğine bağlayarak bir kanı birliği oluşturmaya çalışmaktadır.

Tekirdağ da bizimdir, Şırnak da bizim, Artvin de bizimdir, Denizli de bizim. Adımız bir, anımız bir, acımız bir. Biz büyük bir aileyiz. Kuzeyden güneye, doğudan

[657] D.Bahçeli, **06.11.2007 Tarihli TBMM Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[658] D.Bahçeli, **21.10.2008 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[659] D.Bahçeli**, 28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[660] D.Bahçeli, **06.06.2011 Tarihli** "***Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Devlet Konuşma Metni*****",** http://www.mhp.org.tr

batıya tek bilek ve tek yüreğiz. Biz alt kimlik ve etnik kalıntı değil büyük Türk milletiyiz.[661]

Biliyor ve inanıyorum ki; birliğini bozmak isteyenlere karşı, Tıpkı işgalcilere daha önce yaptığı gibi Şanlıurfalı Kardeşlerim de; Tarih şahittir ki, Önce sabreder aldırmaz, Sonra elinin tersiyle iter, Baktı ki ders alınmıyor, doğrulur ve ayağa kalkar ve yüksek sesle derki: Biz biriz, beraberiz. Bayrağımız bir, Toprağımız bir, Vatanımız bir, İnancımız bir, Milletimiz bir, Devletimiz bir, Allah'ımız bir diye haykırır. Bu ülkenin her yeri benim, Yaşayan herkes benim milletim, Ben hepsiyle kardeşim der.[662]

3.1.2.6. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

Devlet Bahçeli'nin Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım projesi konularında en çok kullandığı temalardan biri "karşı gerçeklik" teması olmuştur. Karşı gerçeklik bir durumun gerçekleşmesi halinde ne tür sonuçlarla karşılaşılacağını ifade etmede etkili bir tema olduğundan Bahçeli de Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım projesinde izlediği politikanın tersi bir durumun gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin karşılaşacağı muhtemel sorunları dile getirmiştir. Bu amaçla kültürel haklar konusunda yapılan talepleri ve bu taleplere verilen desteği bölücü-yıkıcı unsurlara verilen destek olarak ifade eden Bahçeli, kültürel hak taleplerine verilen desteğin kesilmemesi durumunda Türkiye'nin nasıl bir sıkıntı içine gireceğini sıklıkla dile getirmiştir. Bahçeli'nin en çok başvurduğu karşı gerçeklik teması ise "bölünme" olmuştur. Bahçeli, PKK'ya karşı askeri ve siyasal önlemlerin alınmaması durumunda Türkiye'nin bir kardeş kavgasına sürükleneceği, bir bölünme durumuyla karşı karşıya kalacağını dile getirmektedir.[663]

---

[661] D.Bahçeli, **18.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[662] D.Bahçeli, 27.03.2010 Tarihli ***"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat" Şanlıurfa Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma",*** http://www.mhp.org.tr

[663] Bakınız: D.Bahçeli, **22.01.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Bugün Türkiye, terörle ve bölücülükle mücadele noktasında çok önemli ve kritik bir kavşağa gelmiş bulunmaktadır. Şayet bu aşamadan sonra da terör ortadan kaldırılamaz ise bölücülüğün ve terörün önlenemeyecek boyutlarda bir yükselişe geçmesi ve tam bir cesaret bulması karşımızdaki en büyük tehlikedir. Bu ataletin sürmesi halinde bunun bedeli yakın gelecekte, kardeş kavgasına sürüklenme, ayrışma ve bölünme olarak Türkiye'nin karşısına çıkaracaktır. Bu nedenle, hükümet, bugün oluşan toplumsal destekten yararlanmanın yollarını aramalıdır. Bugün bu kuvvetten yararlanılamaz ise Türkiye bir daha bu kadar büyük kamuoyu desteğini arkasında bulamama ihtimali ile karşı karşıya kalabilecektir. Mutlaka şimdi ve kesin bir sonuç alınmalıdır. Hükümet yıllardan beri bölücülüğün silahlı boyutu ile oyalanırken, siyasal uzantıları ise yıkma ve parçalama projelerinde diledikleri hıyaneti sergilemekten kaçınmamışlardır. Bu tahriklerin sürmesi ve bu gidişatı durduracak etkili tedbirlerin alınmamasının Türkiye'ye faturası çok ağır olacak; muhtemelen ve maalesef karşımıza bir bölünme felaketi olarak çıkacaktır. Herkes üstüne düşen sorumluluğu basit siyasi hesapları bir kenara bırakarak yerine getirmelidir. Aksi halde yarın üzerinde siyaset yapılacak bir ülke ve uygun bir zemin de bulunmayacaktır.[664]

Karar ve kader anı gelmiştir: Ya bu ihanet cephesi Türkiye'nin ortak değerlerini savunma azim ve iradesini kırarak ülkeyi kanlı bir bölünme ve iç çatışma sürecine sokacak, ya da Türkiye Cumhuriyeti devleti tüm imkânlarıyla bu saldırılara gereken cevabı vererek bu ihanetin belini kıracaktır.[665]

Bir varlık ve beka sorunuyla karşı karşıya bulunan Türkiye'nin geldiği bu yol ayrımında, herkes yerini, yönünü ve safını artık açık bir şekilde belirlemek zorundadır. Bu siyasi senaryonun sahneye konulması mümkün olabilirse, PKK'nın siyasi talepleri ve eylem planı, bu süreçte demokratik çözüm platformu haline getirilecektir.[666]

Bu sürecin önünün kesilememesi halinde, korkarız ki Türkiye sonuçları tahmin edilemeyecek kadar ağır bir iç çatışma ortamına sürüklenecek ve Türk milletinin bin yıllık kardeşlik hukuku ateşe atılacaktır.[667]

Bahçeli, anadilde eğitime karşı çıkarken karşı gerçeklik temasını sık sık kullanmış, iki dilli bir yapının egemen kılınması halinde ülkenin karşılaşabileceği muhtemel sorunları ifade etmiş, devletin ve milletin bekası için iki dilli bir yapının önüne geçilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bahçeli'ye göre bu duruma dur denilmezse ve bir son verilemez ise, ülke önce iki dilli ve iki ortaklı, gelişmelere göre çok dilli ve çok ortaklı bir federal devlet yapılanmasına doğru hızla sürüklenecektir. Yerli ve yabancı mekanizmaların yardım ve kontrolünde, topluma verilmek istenen "demokratikleşme, çok kültürlülük, alt kimliklerin siyasallaşması,

[664] D.Bahçeli, **06.11.2007 Tarihli TBMM Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[665] D.Bahçeli, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[666] D.Bahçeli, **15.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[667] D.Bahçeli, **11.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

ana dilde eğitim, teröre af ve yerel yönetimlere özerklik" gibi projelerinin ilerleme kaydetmesi durumunda, bu şartlarda ne cumhuriyetin ve ne de milletin bütünlük içinde ve sapasağlam çıkması mümkün olmayacaktır. Bahçeli, böyle bir durumda karşılaşılabilecek muhtemel tehlikeleri şöyle sıralamaktadır:[668]

> *Bilinmelidir ki, "Türk Milleti"nin alt kimliklere doğru dönüş göstereceği bu vahim süreçte, Cumhuriyetimizin üzerinde yükseldiği ulus-devleti ve üniter yapıyı korumak ve yönetmek, bu şartlar altında tamamen imkânsız hale gelecektir.*[669]

> *Bir milleti meydana getiren alt kültürlerin ayrı kimlikler geliştirmesi ve bunu da dile dayandırmasının çok milletli yeni bir yapı doğurması kaçınılmazdır. Bu durum devletin ve milletin sonu demek olacaktır. Böylesi bir ayrışma ve ötekileşme sürecinin yaşanması halinde, ne milli devletten, ne üniter yapıdan, ne de Türk milletinin birliğinden eser kalmayacaktır. Bu yıkıcı sonuç, Başbakan Erdoğan'ın öteden beri dile getirdiği en büyük hayali olan 36'ya bölünmüş insanlar topluluğudur.*[670]

> *AKP'nin; anadilde savunmayı sorun olmaktan çıkarmayı ve anadilde kamu hizmetlerine erişimi sağlamayı temin edecek yeni adımları, Türkiye'yi hızla federasyona sürükleyecektir.*[671]

Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesi gündeme geldiğinde yine karşı gerçeklik temasını kullanarak demokratik açılım projesinin uygulanması halinde bunun Türkiye'nin birlik ve bütünlüğüne yönelik sonuçlarının ağır olacağını, bu projenin Türkiye'nin bölünmesine götürücü bir süreç olduğunu öne sürmüştür. Demokratik açılım projesinin PKK'nın ülkeyi bölme projesi olduğunu ve bu projenin Türkiye'nin çıkarına olmadığını öne süren Bahçeli, etnik temelde ayrıştırmanın

---

[668] Bakınız: D.Bahçeli, **16.12.2008 Tarihli *TBMM Genel Kurulunda 2009 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı hakkında yapmış olduğu konuşma,*** http://www.mhp.org.tr

[669] D.Bahçeli, **22.04.2008 Tarihli TBMM GrupToplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[670] D.Bahçeli, **13.04.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[671] D.Bahçeli, **02.10.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

kaçınılmaz olarak çatışmayı davet edeceğini, bunun da ülkenin bölünme ve parçalanmasını beraberinde getireceğini ifade etmektedir.[672]

> *Adına "milli birlik projesi" denilmesi ise tam bir aldatma ve göz boyamadır. Başbakan'ın özlemini çektiği, bölünerek "milli kimliğini" kaybetmiş bir toplum yapısını, yalnızca "Türkiyelilik" tezinin bağlayıcılığı ile bir arada tutacağını zannetmesi gaflet değilse, ihanetin ta kendisidir. Böyle bir çözülmenin başlatılması milleti ayakta tutan binlerce yıllık değerleri birer birer yıkmaya başlayacak, sonunda ortada "tek" vurgusu yapılabilecek ne devlet, ne millet, ne vatan, ne de bayrak kalacaktır.*[673]

> *Türkiye Cumhuriyeti'nin eşit haklara sahip vatandaşları arasında böyle bir ayırım ve sınıflandırma yapılmasının Türkiye'nin milli birliğini tahrip edeceği ve karşımıza etnik çatışma ve ayrışma sürecini çıkaracağı çok açıktır.*[674]

> *Şayet Başbakan Erdoğan ve arkadaşları karşımızdaki tehlikeyi hala görememişlerse ve yıkımda ısrarcı olacaklarsa onları buradan uyarmak istiyorum: Eğer açılım denen yıkım sürerse bilinmelidir ki; Türkiye'yi önüne katıp götüren gidişatın devamı karşımıza çöküş sürecini çıkaracaktır.*[675]

Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesi çerçevesinde millet oluşturan alt kimlik gruplarının farklılık temelinde tanımlanmasının, bu alt kimlik gruplarının temsiliyet ve tanınma motivasyonlarını hiç olmadığı kadar arttıracağını öne sürmekte ve çeşitliliklere vurgu yapılmasının ortak duyguları ve birlikte yaşama arzusunu ve iradesini güçlendirmeyeceğini aksine zayıflatacağını öne sürmektedir. Bahçeli, demokratik açılım projesine devam edilmesi halinde Türkiye'nin karşılacağı sonuçları şöyle ifade etmektedir:[676]

> *1.Kanlı terör affedilecek ve hesabı sorulamamış ihanet nedeniyle* ***milli vicdan çökecektir.*** *2. İmralı Canisi serbest kalarak siyasallaşmada yerini*

---

[672] Bakınız: D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "*Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni"*** ve **27.03.2010 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat" Şanlıurfa Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma",*** http://www.mhp.org.tr

[673] D.Bahçeli, **06.10.2009 Tarihli *"TBMM GrupToplantısı Konuşması,*** http://www.mhp.org.tr

[674] D.Bahçeli, **19.01.2010 Tarihli *TBMM Grup Toplantısı Konuşması,*** http://www.mhp.org.tr

[675] D.Bahçeli, **06.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[676] Bakınız: D.Bahçeli, **19.10.2010 ;18.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**, http://www.mhp.org.tr

*alacak, **milli adalet hissi çökecektir.** 3. İkinci ve başka diller resmiyete girecek, milli kimliğimizin omurgası olan **milli dil çökecektir.** 4. Ayrışmış kimliklerde ayrı mensubiyet uyanacak, çok milletli yapı doğarak **milli devlet çökecektir.** 5. Keskinleşmiş kimlikler yeni başkentler ve yönetimler arayacak, **üniter devlet çökecektir.** 6. Ve biliniz ki bunun en sonunda, Allah korusun **önce vatan, sonra milli varlık çökecektir.** Temennimiz AKP hükümetinin bu tahribat seviyesinde açılımı terk etmesidir.*[677]

Eğer süreç önümüzdeki seçimlerden sonra iktidar zihniyetinin istediği gibi işlerse; Yeni anayasada Türklük ifadesinin çıkarılması ya da etnik kimliklerin sıkıştırılması ve tanınması; Ana dilde eğitimin sağlanması ve yaygınlaştırılması, Milli ve üniter devlet sisteminin yıkılması ve teröristbaşının salıverilmesi, Türk milletinin bölünmesi ve ayrışması, Cumhuriyet'in tasfiye edilmesi, Türklüğe dair ne varsa tahrip edilmesi, Önce federasyon, arkasından konfederasyon ve sonunda da bağımsız Kürdistan devletinin oluşması amaçlanmaktadır.[678]

Halihazırda masum talepler olarak gündeme taşınan önerilerin, yarınlarda etnik kimlikleri dirilterek mahalli kültürleri üst kimliğe rakip haline getirmesi kaçınılmaz olacak ve bir önceki yüzyılda dağılma yaşayan milletimiz yeni bir örneğiyle karşılaşabilecektir... Bugün yapacağımız her yanlış yarın karşımıza kan, gözyaşı, çekilme, küçülme, dağılma ve bölünme olarak çıkabilecektir.[679]

Bahçeli, yaşanılan sıkıntıların özünde demokrasinin demagojiyle karıştırılmasının, özgürlüğün anarşiyle yer değiştirilmesinin, hukukun sübjektif yargılara havale edilmesinin ve birlikte yaşamanın farklılıkların önplana çıkarılarak hedef haline getirilmesinin tahrip edici sonuçlarının yattığını öne sürmektedir. Bahçeli'ye göre oturmuş bir bütünden ve sosyolojik bir yapıdan, kökü derinlerde olan kardeşlikten ve duygusal bağlılıktan rahatsızlık duyanların kışkırtmaları devam etmektedir. Milletin varlığından, ayrı bir millet çıkarma arayışı duygusal kırılmaları da hızlandıracak ve birlikte yaşama idealini sakatlayacaktır. Bölücülüğün ve ayrımcılığın çabuk bir şekilde çoğaldığı ve yayıldığı, alt kimliklerin önplana çıkarıldığı ve aidiyet bilincini köreltmeyi amaçlayan yeni politikaların uygulandığı bir zaman dilimi içerisinde bulunulduğunu belirten Bahçeli, demokrasi ve özgürlükle

[677] D.Bahçeli, **06.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[678] D.Bahçeli, **01.02.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[679] D.Bahçeli, **25.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

açıklaması yapılan ve anlam yüklenen bu politikaların Türkiye'nin huzurunu ve kardeşliğini ortadan kaldıracağını iddia etmektedir. Bahçeli'ye göre millet kavramına yapılan itirazlardaki süreklilik ve anadilde eğitim isteklerindeki ısrarlı talepler hep bunun bir göstergesi ve habercisidir. PKK'nın taleplerinin artması, farklılıkların özendirilmesi ve alkışlanması bu sürecin bir sonucudur. Ortaklıkları zayıflatmak ve bunların dayandığı tarihsel, kültürel ve manevi ortamı ortadan kaldırmak; benzerlikler yerine dağıtıcı dinamikleri kuvvetlendirecektir. Bahçeli, farklılıkların önplana çıkarılmasının muhtemel sonuçların şöyle ifade etmektedir:

> *Kim ne derse desin; her farklılık tanımlaması körleşmeyi, kemikleşmeyi ve kutuplaşmayı davet edecektir. Her farklılık vurgusu durgunluğu, duyarsızlığı ve duygusuzluğu besleyecek ve büyütecektir. Ve farklı olmaya dönük her çağrı iletişimsizliği, itaatsizliği ve ihtilafı teşvik edecektir. Farklılık tamtamları eşliğinde, tek millet iddiası boşlukta kalacak ve doğal olarak temelleri aşınacaktır. Ve elbette bin yılın emeği, gözyaşı, sevgisi ve mücadelesiyle bina edilmiş aidiyetlik köprüsünün, ayakta tutan sütunları zayıflayacak ve aşınacaktır. Farklı olmaya, farklılıklara ve farklı bir sosyal çevreye mensubiyete ısrarlı göndermeler bizi birbirimizden koparacak, daha da üzücü olanı birbirimizden uzaklaşmamıza neden olacaktır. Bu düşmanca ve şeytanca içeriğe sahip olan siyaset üslubu, içinden geçtiğimiz zaman diliminde karşımızdaki en büyük tehdit olarak kendisini göstermektedir. Türk milletinin varlığından rahatsız olan tüm mihraklar bu alandan yayılan fitne ışığında toplanmışlardır. Bizi muhannete muhtaç etmek isteyen, son yurdumuzda etnik öbeklere ayrılarak birbirimize düşmemizi dileyen kim varsa bu şeytani zihnin etrafında bir araya gelmiştir. Beraberliğimizi sonlandırmayı amaçlayanlar; küsmemizi, ayrılmamızı ve ortadan ikiye yarılmamızı projelendirenler, farklılık misyonerliğine soyunarak zem zem diyerek zehir içirmeye çalışmışlardır. Bu ifadeye çalıştığım karanlığın ve melanetin bir ucunda AKP, diğer ucunda ise danışıklı dövüş içinde bulunduğu siyasi bölücü BDP bulunmaktadır.*[680]

3.1.2.7. Yadsıma İfadeleri ve Empati

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım konusunda yadsıma ifadeleri ve empati temasını da kullanmış, çeşitli sorun alanlarının varlığını kabul etmiş, ancak bu sorunların çözümünü demokratik açılım karşıtı bir politikada

[680] D.Bahçeli, **31.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

görmüştür. Bahçeli, Türkiye'de çağdaş ve modern bir millet ve devlet yapısı ve adil bir toplum oluşturabilmek için yapılması gereken çok işler olduğunu belirtmiş ve insanın karşılaştığı her sorunun siyasetin ilgi alanında ve siyasetçinin sorunu olduğunu ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre bu sorunların ise öncelikli konuşma ve çözüm yeri TBMM çatısıdır. Ancak siyasetçinin bir sorumluluğunun da, sorunları milletinin temel değerleri ekseninde çözmeye çalışmak ve çözüm alternatiflerini milli değerler sisteminin içinden arayıp çıkartabilmektir. Türkiye'de bir terör sorununun olduğunu, bu sorunun çözümünün ise teröristlerin bütün taleplerinin kabul edilerek bu taleplerin karşılanması olmadığını, bunun huzur ve emniyeti sağlayamayacağını ifade eden Bahçeli, Türkiye'de sadece Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sorunlarının olmadığını, diğer vatandaşların da en az onlar kadar sıkıntılarının olduğunu öne sürerek hem bir genelleştirmeye gitmiş hem de sözde empatiye başvurarak mevcut şartların bu durumu zorunlu kıldığını öne sürmüştür.

> *Elbette terör son bulmalı, şiddet ortadan kalkmalı, vatandaşımız huzur ve emniyet bulmalıdır. Bunun aksini savunmak ve söylemek mümkün değildir. Ancak eline silah alarak ülkemizi bölmek için dağa çıkmış teröristlerin bütün taleplerini, silahsız çözecekleri ortam oluşturarak onlara kucak açmak dünyada görülmemiş bir uygulamadır.*[681]

> *Elbette sıkıntılarınızın olmadığını iddia etmiyorum. Sorunlarınız yok demek istemiyorum. Ama sorunlarla boğuşan yalnızca siz değilsiniz. Sıkıntıyı sadece siz yaşamıyorsunuz. Yurdumun her köşesinde en az sizler kadar problemlere ram olmuş insanımız var. Ancak her sorunu olan ve her derdi bulunan da çözüm ve çareyi çıkmaz sokaklarda aramıyor.*[682]

Bahçeli'nin sözde empatiye başvurduğu ikinci konu ise anadil konusudur. Bahçeli, anadilin varlığının ve günlük hayatta kullanılmasının herhangi bir sıkıntı oluşturmadığını ifade etmekte, bunun resmi düzeyde kabul edilmesine ise karşı

[681] D.Bahçeli, **20.10.2009 Tarihli*"TBMM Grup Toplantısı Konuşması*,** http://www.mhp.org.tr
[682] D.Bahçeli, **06.06.2011 Tarihli "*Devlet Bahçeli'nin Diyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu Konuşma Metni*",** http://www.mhp.org.tr

çıkmaktadır. Bahçeli, sözde empatiyi kullanarak stratejik davranmakta ve anadil konusundaki politikasını mantığa büründürmektedir. Bir taraftan anadilin varlığını kabul ederken öbür taraftan anadilin geliştirilerek resmi düzeyde kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Bunun nedenini ise oluşmuş olan toplum yapısının tahrip edilmesi, birlik ve beraberliğe yönelik olası olumsuz sonuçlarının olması ve milli kimliğin zedelenmesi şeklinde açıklamaktadır.

> *Bu düşünceden hareketle Milliyetçi Hareket Partisi, adı üstünde hiç kimsenin anasının dilini beşeri ilişkiler içinde öğrenmesine mani olmayan bir anlayışla meseleye yaklaşmaktadır. Ancak bunun kamusal alana taşınması, yazıya dökülmesi, resmiyet kazanmasına yanaşmamış, bu alanda atılacak adımların milli kimliğin kırılmasında kritik bir eşik olacağını yüksek sesle ve sürekli haykırmıştır.*[683]

> *Milliyetçi Hareket Partisi ülkemizde yaşayan kimsenin ana dilini sorgulamayan, gündelik hayatta konuşulmasını doğal bulan bir siyaset anlayışının temsilcisidir. Hiç kimse, muhterem anasını kendisi seçme imkanına sahip olmadığı gibi, doğduğu ocakta kullanılan dilini de konuşmaktan men edilemez, bunun aksi elbette düşünülemez. Ne var ki, gündelik hayatta sohbet ederken, türkü söylerken kullanılan Türkçe dışındaki dillerin kamusal alana taşınması, özellikle siyasetin de dili haline getirilmesi, hem anayasanın değişmez maddelerine aykırılık teşkil edecektir, hem de milli dil üzerinde şekillenmiş milli kimliğin ağır bir yıkıma maruz kalmasına neden olacaktır.*[684]

> *Elbette bizim kimsenin ana diline bir itirazımız yoktur. Hiçbir vatandaşımızın diline kinimiz, tahammülsüzlüğümüz de bulunmamaktadır. Herkes anasının dilini doğal ve doğru olarak konuşabilecek ve kullanabilecektir. Ancak, Türk milletini temsil eden ve siyasi sorumluluk üstlenmiş bir iktidarın; Türkçe'nin dışında başka bir dilin savunuculuğuna tevessül etmesi tarafımızdan asla kabul edilemeyecek ve görmezden gelinemeyecektir.*[685]

3.1.2.8. Genelle(ştir)me (Anlam, Uslamlama)

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesi ve Demokratik Açılım Projesi konusunda izlediği politikanın haklılığını göstermek için genelleştirme temasını da

[683] D.Bahçeli, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[684] D.Bahçeli, **13.04.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[685] D.Bahçeli, **31.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

kullanmıştır. Bahçeli, Türkiye'de yaşanan sorunların ve sıkıntıların herkes tarafından yaşandığını, belli bir etnik gruba veya zümreye has olmadığını belirtmiş özellikle ekonomik sıkıntılara göndermede bulunarak sorunları genelleştirmiştir.

> *Sıkıntılarımız olmadı mı, oldu. Sorunlar yaşamadık mı, yaşadık. Ama bunları yalnız siz değil, ülkemin bütün vatandaşları yaşadı, Türk milletinin bütün fertleri her yörede yaşadı.*[686]

Devlet Bahçeli, Türkiye'de yaşanan sorunların temelinde sosyo-ekonomik geri kalmışlığın olduğunu belirterek sorunları sosyo-ekonomik geri kalmışlığa genellemektedir.

> *Çünkü derdimiz, tasamız: Yokluk, yoksulluk, yolsuzluk. Ananızın dili ne olursa olsun, Hangi türküyü söylerseniz söyleyin, Hangi yemeği pişirirseniz pişirin, Neye inanırsanız inanın, Yoksulluk aynı yoksulluk, Mahrumiyet aynı mahrumiyet, Çileler aynı çile. Fukaralığın dili yok. İşsizliğin kimliği yok. Şanlıurfalı'nın da, bu toprakların da derdi; Ülkemin her yanında olduğu gibi yokluk, yoksulluk. Çoluk çocuğunun rızkını çıkaracak bir iş bulmak. Helal kazançla hayatını geçindireceği bir mesleğin sahibi olmak. Sorunumuz bu.*[687]

> *Ana diliniz ne olursa olsun, konuşmanıza saygımız vardır. Ancak hepimizin ortak meselesi işsizlik, yoksulluk ve adaletsizliktir.* [688]

3.1.2.9. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

Devlet Bahçeli'nin Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım projesi konusunda en çok başvurduğu temalardan biri de tarihe atıflarda bulunarak tarihten ders alınması gerektiği yönündeki ders olarak tarih temasıdır. Bahçeli, bu konuda en çok Kurtuluş Savaşı Dönemi, Cumhuriyet'in kuruluş dönemi ve Osmanlı

---

[686] D.Bahçeli, **27.03.2010 Tarihli*"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat" Şanlıurfa Mitinginde YapmışOldukları Konuşma",*** http://www.mhp.org.tr

[687] D.Bahçeli**, 27.03.2010 Tarihli*"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat" Şanlıurfa Mitinginde YapmışOldukları Konuşma",*** http://www.mhp.org.tr

[688] D.Bahçeli, **06.06.2011 Tarihli** "***Devlet Bahçeli'ninDiyarbakır Mitinginde Yapmış Olduğu KonuşmaMetni*",** http://www.mhp.org.tr

Devleti'nin son dönemlerini örnek göstererek Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım projesi konusunda bu tarihlerden ve olaylardan ders alınarak hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bahçeli'ye göre devletin karşılaştığı sorunları gerçekçi ve tarihi bir analizle çözmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki anlayış ve yöntem bugünkü meselelerin çözümünde de bir rehber olabilir. Bu rehberliğin Kuvva-i Milliye ruhunda aranılması gerektiğini öne süren Bahçeli, sık sık Mili Mücadele dönemine atıfta bulunmakta, mevcut şartlar ile Milli Mücadele dönemindeki şartların benzeştiğini öne sürerek olayların önemini ve kendi politikalarının haklılığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bahçeli, Atatürk'ün ortaya çıkış şartlarının bugün de benzer yönleriyle ortaya çıkmaya başladığını, Atatürk'ün milli birlik ve beraberliğin tesisi için verdiği mücadelelerinin gerekçelerinin bugün de yeni şekilleriyle yaşandığını öne sürmektedir.[689]

> *Atatürk'ün ortaya çıkış şartları, bugün benzer yönleriyle de belirginleşmeye başlamıştır. O'nun, bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesi, milli bir tarih şuuru oluşturulması, milli dilimize sahip çıkılması, milletimizin çağdaş uygarlığın üzerine yükseltilmesi, birlik ve beraberliğin tesisi için verdiği mücadelelerin gerekçeleri bugün de yeni şekilleri ile maalesef karşımızdadır.*[690]
>
> *Türkiye'nin bölünmesi, Türk milletinin kardeş kavgalarına sürüklenmesi gibi çok ağır bir yıkımla sonuçlanabilecek gelişmeler, maalesef Milli Mücadele dönemimizin kaygı ve tehditleri ile stratejik benzerlikler göstermeye başlamıştır.*[691]
>
> *Türkiye'nin bölünmesi ve kardeş kavgalarına sürüklenmesi gibi yıkımla sonuçlanabilecek vahim gidişat maalesef Milli Mücadele dönemimizin kaygı ve tehditleriyle stratejik benzerlikler de göstermeye başlamıştır. Türkiye'yi Osmanlı Devletinin yıkılış dönemi şablonuna kadar götürmesi kaçınılmaz olan bu kıskacın, her mevki ve makam, her kurum ve kuruluş ile sorumluluk sahibi herkes tarafından*

[689] Bakınız: D.Bahçeli, **16.12.2008 Tarihli *TBMM Genel Kurulunda 2009 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı hakkında yapmış olduğu konuşma, ve* 09.03.2010; 01.11.2011; 24.04.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**, http://www.mhp.org.tr

[690] D.Bahçeli, **06.11.2007 Tarihli TBMM Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[691] D.Bahçeli, **22.04.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

mutlaka çok iyi ve süratle analiz edilmesi kaçınılmaz bir vatani zorunluluk haline gelmiştir.[692]

Devlet Bahçeli, özellikle Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını arzulayan dönemin Batılı devletlerinin Birinci Dünya Savaşı sonucunda Sevr Anlaşması'nı Osmanlı Devleti'ne dayattıklarını ancak Milli Mücadele ile bu anlaşmanın yarım kalması üzerine Batılı güçlerin planlarının gerçekleşmediğine değinmektedir. Bahçeli, Güneydoğu meselesinin ve demokratik açılım projesinin arkasında Sevr Anlaşmasını planlayan Batılı güçlerin olduğunu, Kurtuluş savaşı döneminde yapamadıkları parçalanmayı bugün yapmak için tekrar devreye girdiklerini öne sürmektedir. Tarihi hesaplar peşinde koşan tarihi düşmanların yeni bir Sevr planı ile Türkiye'nin birlik ve beraberliğini ve kardeşlik kültürünü parçalamaya çalıştıklarını öne süren Bahçeli, bu planlara karşı uyanık olunmasını ve tarihin iyi analiz edilerek politikaların ona göre geliştirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.[693]

Dün Sevr ile Osmanlı'nın önüne dışarıdan konulanlar, bugün daha da tehlikeli olarak içerden sokulmaya çalışılmaktadır.[694]

Unutmayalım ki, Sevr'de yarım kalmış emellerin uzantısı olan PKK, yıllar süren silahlı saldırılarla devletten parça kopartmayı hedefliyordu. Milletimizin direnişi buna imkân vermedi ve bedelini kanla ödeyerek bütünlüğü bugüne kadar sağladı. Şimdi yapılmak istenen ise AKP-PKK işbirliği ile siyaseten küresel talepleri yerine getirmek ve Türkiye'yi tamamiyle çözmektir.[695]

Milletimizin varlığından yüzyıllardır rahatsız olan güçlerin Sevr'de yarım kalan emelleri, Lozan'da kursaklarında kalan niyetleri; bugün içimizden çıkan bir siyasi parti tarafından gerçekleştirilmesinin arifesindedir.[696]

---

[692] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "*Milli BekayaYönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları BasınToplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni",*** http://www.mhp.org.tr

[693] Bakınız: D.Bahçeli, **23.11.2010;.03.2012 ; 20.10.2009; 09.02.2010; 09.03.2010;16.03.2010; 10.01.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[694] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "*Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni",*** http://www.mhp.org.tr

[695] D.Bahçeli, **13.04.2010 TarihliTBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[696] D.Bahçeli, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

Türkiye, bunca yılın sonunda; tozlu raflarından indirilmiş Sevr planının yeni sahibi olan ABD ile girdiği yanlış ilişkilerin; ülkemizin geleceğinde söz sahibi olan tavsiye ve karar mercilerinin ve onların dümen suyunda giden, alkışlayan, vicdanı ve kalemi kiralık işbirlikçilerin derin stratejik körlüklerinin faturasını ağır taksitler halinde ödemeye başlamıştır.[697]

Bunun adı tarihi ***Haçlı seferidir.*** *Ve tarafları bellidir. Bir yanda Cihan hükümdarı Kılıçarslan öte yanda, Haçlı zihniyeti. Bir yanda İslam orduları Komutanı Selahattin Eyyubi, öte yanda haçlı artıkları. Dün İngilizin, Fransızın Urfa sokaklarında yapmaya çalıştığı da budur. Bugün açılım denen yıkımla yapılmak istenen de budur. Bir yanda Türk milleti, diğer yanda sömürgeci ve zalim yedi düvel. Bir yanda milletimiz, inançlarımız, değerlerimiz ve bayrağımız; diğer yanda yine haçlı kalıntıları. Bunu görmek lazımdır. Bunu bilmek lazımdır.*[698]

Devlet Bahçeli, İspanya örneğini vererek İspanya'nın ETA ile yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamadığını ve Türkiye'nin de demokratik açılım projesi sonucunda İspanya'yla aynı akibeti yaşayacağını öne sürerek demokratik açılım projesine karşı tarihsel bir örnek vermekte ve tarihten ders alınmasını önermektedir:

Buradan bir gerçeğin altını kalın olarak çizmek istiyorum. PKK'yla yapılan müzakerelerin sonu karanlık ve yıkımdır. Terör böyle bitirilmez ve bölücülük bu şekilde sonlandırılamaz. Başbakan'ın, Medeniyetler İttifakında Eşbaşkanlık yaptığı İspanya Başbakanı da, zamanında açılım yapmış ve terör örgütü ETA'yla doğrudan müzakereye oturmuştu. Üstelik bunu da tüm tepkilere rağmen kamuoyuna açıklamıştı. Ancak 30 Aralık 2006 tarihinde Madrid'de patlayan bir bomba süreci tersine çevirmiştir. İspanya Başbakanı ise 2007 yılının Ocak ayında; büyük bir hata yaptığını kabul etmiş ve İspanyol vatandaşlarından özür dileme erdemini göstermişti. Başbakan Erdoğan da eninde sonunda aynı akıbetten kurtulamayacak ve inadının ve yaptıklarının hesabını mutlaka verecektir.[699]

Bahçeli'nin tarihten ders alınması yönünde verdiği diğer bir örnek ise Osmanlı devleti olmuştur. Devlet Bahçeli, tarihsel bir örnek olarak Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarının arkasında milleti bölünmeye götüren hak ve özgürlük taleplerinin yattığını, 20. yüzyılda bu durumun Osmanlı Devleti'ni parçaladığını ve bunun bir benzerinin de günümüz Türkiyesi'nde yapılmaya çalışıldığını öne sürmektedir.

---

[697] D.Bahçeli, **08.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[698] D.Bahçeli, **27.03.2010 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa ve Yaşat" Şanlıurfa Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma",*** http://www.mhp.org.tr
[699] D.Bahçeli, **04.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

Masum talepler olarak görülen bazı önerilerin yapısal sorunlara neden olabileceğini, etnik kimlikleri tahrik ederek Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına benzer bir parçalanmayı tetikleyebileceğini ifade etmektedir.

> *Bizler bugün atacağımız her adımın, alacağımız her kararın yarınlara da sirayet edeceğini unutmamalıyız. Dünden aldığımız ve çıkardığımız sonuçlar eşliğinde milletten ve Türk kimliğinden ödün vermeden çalışmalarımızı amacına ulaştırmalıyız. Unutmayalım ki, geride kalan yüzyılda stratejik yanlışların, hataların ve hatta gafletin diyetini bir İmparatorluk kaybederek ve bugünkü sınırlarımıza çekilerek ödedik. Bunun gerisinde çağdaşlaşma, hak ve özgürlüklerde gelişme olarak sunulan; ama başka problemlere kapı aralayan anayasal gelişme süreci çok etkili olmuştur. Bu kapsamda, bugün büyük bir sorumluluğumuz ve gelecek kuşaklara karşı da yapacaklarımız bulunmaktadır. Halihazırda masum talepler olarak gündeme taşınan önerilerin, yarınlarda etnik kimlikleri dirilterek mahalli kültürleri üst kimliğe rakip haline getirmesi kaçınılmaz olacak ve bir önceki yüzyılda dağılma yaşayan milletimiz yeni bir örneğiyle karşılaşabilecektir. Kuşkum yok ki bunu hiçbir milli vicdan istemeyecektir de, beklemeyecektir de.*[700]

> *Bugüne kadar sorunları çözmek adına onları yok sayan ve hatta sorunun parçası haline gelerek teslim olan hiç bir ülkenin ayakta kaldığına şahit olunmamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun son yılları bunun örnekleri ile doludur ve ders almak gerektir. Gelişmeler yirmibeş yıldır Türkiye'ye musallat olan terör örgütünün görevinin tamamlandığını, silahlı bölücülüğün silahsız olana devir teslim yaptığını göstermektedir.*[701]

Bahçeli'nin tarihten ders alınması gerektiği yönünde verdiği bir başka tarihi örnek ise Suriye örneği olmuştur. Bahçeli'ye göre Türkiye, PKK'dan tamamen kurtulmak için öncelikle PKK'ya olan dış destekleri kesmeli, ardından sınır ötesi operasyonlar düzenleyerek PKK'yı tamamen ortadan kaldırmalıdır. PKK zaten dış destek olmadan hayatta kalamaz. Dış desteği kesilen bir PKK eninde sonunda tükenecektir. Bunun için Türkiye, PKK'ya olan Suriye desteğini 1998'de Suriye'ye baskı yaparak Öcalan'ı Suriye'den nasıl çıkartmışsa ve PKK'ya olan desteğini kestirmişse aynı baskıyı Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimine de yapmalıdır. Bu şekilde Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi de PKK'ya olan desteğini ve onu koruyup kollamayı terkedecektir.

---

[700] D.Bahçeli, **25.10.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[701] D.Bahçeli, **20.10.2009 Tarihli *TBMM Grup Toplantısı Konuşması,*** "http://www.mhp.org.tr

Türkiye başka ülkelerin iznine, icazetine ve müsamahasına terk ederek bu sorunu daha fazla taşıyamaz. Bu belanın milletimiz üzerinde tehdit olarak kullanılmasına daha fazla izin veremez. Yaklaşık yirmi altı yıldır süren bu dış tehdidin tamamıyla ortadan kaldırılması ve tıpkı bir zamanlar Suriye'ye yaptığımız gibi kesin ve sonuç alıcı ve açık bir tehdidin yapılması şarttır.[702]

3.1.2.10. Yasallık ve Yasadışılık

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım projesi konusunda sık sık yasallık temasını kullanmış, kendi politikaları dışındaki politikaları yasalara atıfta bulunarak yasadışı olarak nitelendirmiştir. Bahçeli, yasallık temasını özellikle anadilde eğitim talepleri, anadilde yayıncılık ve eğitimi öngören yasal düzenlemelerin yapılması söz konusu olduğunda sıklıkla kullanmıştır. Burada Bahçeli'nin en çok başvurduğu yasalar ise Türkiye Cumhuriyet Anayasası ve ilgili yasalar olmuştur.[703]

Ülkemizin dört bir tarafından çeşitli veli ve öğrencilere "kürtçe eğitim istiyoruz" dilekçeleri verdirildiği ortaya çıkmış bulunmaktadır. Dilekçe kampanyasının ilk ve lise öğreniminden üniversiteye kadar eğitimin her kademesinde planlanıp icra edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kısacası, Anayasamızın 42. maddesinde Türkçe'den başka hiçbir dilin Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamayacağı açıkça yer almasına rağmen böyle bir eylem planlanmış ve uygulama safhasına geçilmiştir.[704]

Anayasanın değiştirilemeyecek 3.maddesine açıkça aykırılık teşkil edecek şekilde etnik köken ve dil temelinde milli azınlıklar yaratmaya çabalamak Anayasamıza göre mümkün değildir. Böylesi bir niyet taşıyarak bu suça yeltenenleri, "devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne"aykırı fiillerin de odağı haline gelmemeleri konusunda uyarıyorum.[705]

Bugünkü halde hepimizin üstünde titrememiz gereken husus milli ve üniter devlet yapımızın korunmasıdır ve iki dilli hayata müsaade edilmemesidir. Anayasa'nın üçüncü maddesinde ifadesini bulan; "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti

[702] D.Bahçeli**, 06.07.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[703] Bakınız: D.Bahçeli, **27.11.2007;13.04.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[704] D.Bahçeli, **22.01.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[705] D.Bahçeli, **09.06.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Ankara'dır." milli kararlarına ve vazgeçilmez ilkelere tam bir sadakatle sahip çıkılmalıdır.[706]

Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesi konusunda atılacak adımları özellikle anayasal ve yasal değişiklikleri anayasanın temel niteliklerine aykırı olarak değerlendirmekte, bu tür girişimleri suç saymakta ve zaman zaman vatana ihanetle eş tutmaktadır. Bahçeli'ye göre demokratik açılım projesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişmez hükümlerinde ifadesini bulan devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve üniter yapısına alenen aykırıdır ve bu proje, Türkiye'nin milli devlet niteliğinin ve üniter siyasi yapısının tasfiye sürecidir. Bahçeli bu düşüncelerini yasallık ve yasadışılık temasını kullanarak birçok grup konuşmasında ifade etmektedir:

Aralarında "Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, koruyacağına" dair and içmiş TBMM üyelerinin de anayasayı açıkça ihlal ettiği suçluluk, suskunluk ve teslimiyet sarmalı her yanı kaplamıştır… Buradan uyarmayı bir görev addediyorum. Girdiğiniz yol tehlikelerle doludur. Ulaşılacak sonuç Anayasamızın değişemeyecek maddelerini değiştirmeye yönelik girişim olup "vatana ihanet"le eş değerdir. Bunu yapmaya yeltenenlere "Yüce Divan" yolu açılmıştır.[707]

Bu sözde üç aşamalı yıkım haritası; Anayasamızın değişmez hükümlerinde ifadesini bulan devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve üniter yapısına alenen aykırı emellere hizmet ederek Türkiye'nin milli devlet niteliğinin ve üniter siyasi yapısını tasfiye etmeyi hedeflemektedir.[708]

Bu yıkım projesinin Anayasamızın dayandığı temeller ışığında siyasi ve hukuki meşruiyeti olmadığı çok açık bir gerçektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş esasları Anayasamızda açıkça belirlenmiş, değiştirilemez nitelikteki 3.maddesinde ifadesini ve teminatını bulmuştur. Anayasa'nın temelini oluşturan Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü ve üniter siyasi yapısı ile dilinin Türkçe olduğu ilkesi, farklı yorumlara açık olmayan ve herkesi bağlayan kuruluş esaslarıdır... Bu esasların değiştirilmesi, esnetilmesi, arkasından dolaşarak sulandırması ve fiilen anlamsız hale getirilmesi, bunlara aykırı düzenlemeler yapılması, Anayasal düzeni yıkmadan mümkün değildir.[709]

---

[706] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[707] D.Bahçeli, **11.08.2009 Tarihli "*Milli Bekaya Yönelik Tehditler ve Sözde Demokratikleşme Çağrılarına İlişkin Yaptıkları Basın Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni*",** http://www.mhp.org.tr

[708] D.Bahçeli, **17.11.2009 Tarihli *"TBMM Grup Toplantısı Konuşması,*** http://www.mhp.org.tr

[709] D.Bahçeli, **05.01.2010 Tarihli *TBMM Grup Toplantısı Konuşması,*** http://www.mhp.org.tr

3.1.2.11. Kurbanlaştırma

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesi ve Demokratik Açılım Projesi konusunda takip ettiği politikanın doğruluğunu ve haklılığını ortaya koymak amacıyla en çok başvurduğu temalardan biri de kurbanlaştırma teması olmuştur. Bahçeli, Güneydoğu meselesini dış destekli terör olarak tanımladığından PKK'nın eylemlerinin asıl kurbanının Türkiye olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na, Türk Milleti'ne devletin bölünmez bütünlüğüne ve kardeşlik kültürüne yönelik açık bir tehdit olduğunu, PKK terör örgütünün Türkiye'yi parçalamayı amaçladığını ve burada Türkiye'nin doğrudan kurban olduğunu öne sürmektedir. Bahçeli benzer şekilde demokratik açılım projesi'nin de PKK'nın hedef ve amaçlarına hizmet ettiğini, Türk milli kimliğini değiştirmeye, devletin bölünmez bütünlüğünü bozmaya, birlik ve beraberliği ortadan kaldırmaya yönelik bir adım olduğunu belirtmektedir. Bahçeli'ye göre bu projenin sonucunda zarar edecek ve kaybedecek olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk Milleti'dir. demokratik açılım projesi kapsamında yapılan bütün çalışmalar devletin ve milletin aleyhine olan çalışmalardır. Bu çalışmalar sonucunda devleti ve milleti bir arada tutmak mümkün olmayacaktır. Bahçeli, Türkiye'nin demokratik açılım sürecinden ve PKK'ya yönelik mücadelesinden herhangi bir zarar görmeden kurtulması için öncelikle demokratik açılım projesinden vazgeçerek PKK'ya karşı silahlı mücadeleye devam etmesi gerektiğini, demokratik açılım sürecinde bu durumun bir kez daha kanıtlandığını öne sürmektedir.[710]

> *Etnik bölücülüğe hukuki zemin kazanmasını amaçlayan İmralı ve hükümet işbirliğinin yol haritasına göre girişilecek yıkımın aşamaları son toplantı ile belirginleşmiştir. Adına utanmadan demokratikleşme denilen bu yol haritasıyla,*

[710] Bakınız: D.Bahçeli, **08.12.2009 ; 01.2010; 19.01.2010; 28.12.2010; 27.11.2012; 04.12.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**, http://www.mhp.org.tr

PKK'nın bütün talepleri siyasallaşacak, İmralı Canisi ile Başbakanın rol paylaşımında çıktıkları yolda sözde "demokratik cumhuriyet"e ulaşılacaktır.AKP hükümeti ve Başbakan TBMM Genel Kurulu açıklamalarının tamamında; terör sorununu, etnik bir kimlik sorunu olarak ısrarla tanımlamış ve böylece ayrılıkçı terörün siyasi hedeflerini haklı ve meşru gösteren bir sorumsuzluk sergilemiştir. AKP'nin siyasi çözüm adı altında hayata geçirmeyi amaçladığı bu süreç, Türkiye'de etnik temelde ayrı bir millet ve milli azınlık olduğunun kabulünü ve devletin niteliği ve yapısının bu ayrışmaya hukuki ve siyasi temel kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmesini öngören bir çözülme sürecidir. Bu sözde üç aşamalı yıkım haritası; Anayasamızın değişmez hükümlerinde ifadesini bulan devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve üniter yapısına alenen aykırı emellere hizmet ederek Türkiye'nin milli devlet niteliğinin ve üniter siyasi yapısını tasfiye etmeyi hedeflemektedir. "Türk milleti" tanımını kapsayıcı ve yeterli bulmayıp, başka kimlik arayışlarının artış göstermesi "Türk Milleti"ni alt kimliklere doğru döndürecek, Cumhuriyetimizin üzerinde yükseldiği milli devleti ve üniter yapıyı korumak ve yönetmek imkânsız hale gelecektir. Milleti oluşturan ana gövdeden kimliklerin kaşınarak parçaların kopartılması, oluşmuş bir milleti sosyolojik anlamda geriye götürecek, boy ve kabilelere dönüştürerek iptidai, geri ve ırkçı bir akıbeti doğuracaktır.[711]

Türkiye giderek ağırlaşan bu ortamda; Bölücü ve etnik tahriklerin tırmandığı, İç huzur, kardeşlik ve dayanışma ruhunun yara aldığı, Tuzaklarla dolu sancılı bir döneme doğru ilerlemektedir. Türkiye'nin ve Türk milletinin etrafındaki çember daralmıştır. Ağır bir kuşatma her alanda etkisini göstermeye başlamıştır. Bizleri bir arada tutan birlik ve beraberliğimiz hükümet eliyle tahrip edilmiştir.[712]

Bugün, bir ateş çemberinden geçmekte olan Türkiye Cumhuriyeti, devlet ve millet olarak bir beka sorunuyla yüz yüzedir. Maruz kaldığımız suikastin hedefi, Türkiye'nin milli birliği ve kardeşliğidir. Türkiye'yi etnik tuzakların içine çekmek isteyen küresel oyunun ve işbirlikçi aktörlerinin niyeti ortaya çıkmıştır. Bu sinsi oyunun amacı, Türkiye'yi kimlik tahrikleriyle kavga ve iç çatışma ortamına çekerek geleceğini karartmak ve dönüşü olmayan bir husumeti milletimiz içinde uyandırmaktır.[713]

Başbakan Erdoğan'ın mihmandarlığında başlatılan demokratik açılım denilen yıkım projesi Türkiye'yi sonunda uçurumun kenarına kadar getirmiştir. PKK açılımının üniter yapımıza kast edecek eğilimlere pirim vermesi ve milli bütünlüğümüzü bozmak için pusuda bekleyenlere adeta çağrıda bulunması, Türkiye'yi yıkımın alacakaranlık ortamına sürüklemiştir.[714]

Yeni yılın bu ilk günlerinde, geride kalan yılların miras bıraktığı ve sürekli ivme kazanan tehdit ve tehlikeler üzerinde özenli bir şekilde durmak gerekmektedir. Bunlardan birinci derecede sorumlu olan da AKP iktidarından başkası değildir. Özellikle sahibi ve uygulayıcısı AKP olan yıkım projesi sonucunda; Türk milletinin

---

[711] D.Bahçeli, **17.11.2009 Tarihli *"TBMM Grup Toplantısı Konuşması,*** http://www.mhp.org.tr

[712] D.Bahçeli, **13.12.2009 Tarihli *"Bin Yıllık Kardeşliği Yaşa Ve Yaşat" Mitinginde Yapmış Oldukları Konuşma Metni",*** http://www.mhp.org.tr

[713] D.Bahçeli, **05.01.2010 Tarihli *TBMM Grup Toplantısı Konuşması,*** http://www.mhp.org.tr

[714] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

bin yıllık kardeşlik duygusu travma geçirmiş, alt etnik kimlik grupları seferber olmuş ve Türkiye bölücülüğün çıkmaz sokağına hapsedilmiştir.[715]

3.1.3. DENİZ BAYKAL

3.1.3.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

Deniz Baykal Türkiye Cumhuriyeti'nin etnik kökenlere bakış açısının, Cumhuriyetin dayandığı temel felsefeyi ifade ederek açıklamaya çalışmakta ve Güneydoğu meselesini bu temel felsefe üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Baykal'a göre Türkiye, ırki bir temele dayanmamakta, siyasi bir bilinç temeline dayanmaktadır. Bundan dolayı Türkiye'de yaşayan insanlar herhangi bir etnik köken dolayısıyla herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmamakta ve bu anlayışla bir arada yaşama iradesi ortaya konulmaktadır. Buna aykırı bir durumun yani herhangi bir dini, mezhebi veya enik kimliğin dayatılmasının kabul edilemeyeceğini, böyle bir durumun yaşanması durumunda bunun Cumhuriyet'in temel felsefesiyle çelişeceğini ifade eden Baykal, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yaptığı bir gezi sonrasında, bölgedeki sivil toplum örgütleri (STK)'nin temsilcileriyle bir araya gelmiş ve burada Güneydoğu meselesine bakış açısını ifade etmiştir. Baykal, Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı temel değerleri ifade ederek Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin de Güneydoğu meselesine bakış açısının bu temeller üzerinde şekillendiğini belirtmiş ve vatandaşlık bağına vurgu yapmıştır.[716]

---

[715] D.Bahçeli**, 04.01.2011 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[716]*Türkiye, bir ırk devleti değildir, bir kan devleti değildir, bir kafatası devleti değildir. Böyle olan devletler var ama Türkiye o devletlerden değildir. Türkiye'de insanların kanına, kafatasına, ırkına bakarak vatandaşlık verilmez. Türkiye bir siyasi bilinç devletidir. Burada yaşamayı özgür iradesiyle kabul etmiş, bu yurdu hep beraber sorumluluğunu üstlenerek paylaşmayı kararlaştırmış olan herkes, Misakı Millî sınırları içinde var olan herkes, ırkı ne olursa olsun, kafatası ne olursa olsun, kanı ne olursa olsun Türkiye Cumhuriyetinin eşit vatandaşıdır. Türkiye'de kimse kimseyi ırkından dolayı, etnik kökeninden dolayı, mezhebinden dolayı, inancından dolayı dışlamak hakkına sahip değildir.*

Baykal, Türkiye'de yaşayan herkesin her hangi bir ayrımcılığa tabi tutulmadan eşit hak ve hukuka sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olduğunu ve etnik kökenleri ne olursa olsun herkesin Türk Milleti'nin bir parçası olduğunu belirtmektedir.[717] Deniz Baykal, Güneydoğu meselesini kavramlaştırmada etnik kimliklerin varlığını dolayısıyla Kürt etnisitesinin varlığını kabul eden fakat Türk Milleti'nden farklı milletlerin varlığını kabul etmeyen bir dil kullanmaktadır. Toplumun çoğulcu bir yapı ortaya koyduğunu ancak hukuki anlamda tek bir milletin var olduğunu ifade eden Baykal, bu millet anlayışının ise herhangi bir etnisiteye dayanmadığını ileri sürmektedir. Türkiye'de yaşayan herkesin bu ülkenin eşit vatandaşı olduğunu dini, mezhebi veya ırki herhangi bir ayrımcılığın olmadığını ifade eden Baykal, zaman zaman diğer ülkelerden de örnekler vererek bu düşüncesini açıklamaya çalışmaktadır. Baykal'a göre Türkiye'de farklı kültürlere sahip etnik unsurlar bulunsa da bunların üst kimliği "Türk Milleti" üst kimliğidir ve bunların hepsi vatandaşlık bağı ile birbirlerine bağlanmışlardır. Baykal, bu düşüncesini grup toplantılarında şöyle ifade etmektedir:

> *Değerli arkadaşlarım, Türkiye, bir imparatorluğun dağılmasından sonra oluşmuş bir ulus devlettir, bir üniter devlettir ve öyle yaşamaya devam edeceğiz.*

Kimse kimseyi ırkından dolayı küçük görmek hakkına sahip değildir. Hiçbir ırk, hiçbir etnik köken bir başkasından daha yüksek değildir. Hepimiz aynı milletin eşit insanlarıyız, kökümüz kökenimiz ne olursa olsun, ailemiz, sülalemiz, kabilemiz, aşiretimiz, etnik kökenimiz, ırkımız ne olursa olsun hepimiz Türkiye Cumhuriyetinin eşitleştirici, kardeşleştirici hukukunun içinde saygın ve eşit insanlar olarak var olmaya devam ediyoruz. Bu temel anlayışımızdır. Herkes kendi etnik kimliğiyle iftihar edebilir. Herkesin etnik kimliği elbette vardır. Bunun devlete bir sakıncası da yoktur. Herkesin etnik kimliği onun şerefidir. Devletin de, vatandaşlarının etnik kimliği devletin de iftiharıdır. Bu anlayış içinde olaya bakmak durumundayız. Ama hepimiz aynı milletin vatandaşıyız, hepimiz bu milletin, bu devletin birer vatandaşıyız. Birbirimize eşitiz, birbirimizle beraberiz, kökenimizi elbette ortaya koyacağız, ana dilimizi öğreneceğiz, öğreteceğiz, konuşacağız, elbette ana dilimizde özgür insanlar olarak cumhuriyetimizin sağladığı olanakları kullanarak elbette yayın yapacağız, kitap çıkaracağız, televizyon yayınları yapabileceğiz, bunlar serbest, bunlarda bir sorun yok ama hepimiz bu milletin bir parçası olduğumuzdan bir an bile şüphe duymayacağız. Bu, herkes için geçerli... Misakı Millî sınırları içinde yaşayan bütün Kürt kökenli vatandaşlarım Türk Milletinin bir parçasıdır. Senin benim kadar, hepimiz kadar eşit bir parçasıdır. Böyle gördüğümüzü onlar bilmelidir ve bunun gereğini de hep beraber yapmalıyız. Bakınız: D. Baykal, **10.06.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı konuşması.**

[717] Bakınız: D. Baykal, **14.12.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Türkiye'nin hukuki yapısı üniterdir; ama, toplumsal yapısı çoğulcu olabilir, bundan doğal hiçbir şey yoktur. Hepimiz çok farklı toplumlardan, çok farklı geleneklerden, çok farklı coğrafyalardan, çok farklı etnik, mezhepsel kesimlerden kopup gelerek, Türkiye Cumhuriyeti içinde yerimizi almışız. Hepimiz, Türkiye Cumhuriyetinin eşit vatandaşlarıyız; hepimiz bu devletin kurulmasında aynı hakka, aynı statüye sahibiz. Bunu değiştirme arayışları hiçbir zaman bu değiştirme çabalarını sergileyenlere hayır getirmemiştir, yarar getirmemiştir.[718]

Buraya baktığımız zaman gördüğümüz şu: Türkiye'de çok değişik etnik kimliklere mensup insanlar var. Hepsi bir arada yaşıyorlar ve barış içinde yaşıyorlar. Nasıl oluyor da yaşıyorlar; toplum çoğulcu, toplumda farklı etnik kimlikler var; ama, devlet , siyaset, hukuk bir bütünsellik içinde ve hukuk, devlet hiçbir şekilde kendisini din, ırk, mezhep, inanç kavramlarının etkisi olmadan ortaya koymuş. Yani, Türkiye çok etnik kimliğin bir arada yaşadığı bir topluma sahip; ama, bizim devletimiz hiçbir şekilde bir ırk devleti değil, bir kafatası devleti değil, bir kan devleti değil. Bir siyasî bilinç devleti. Herkesi birbirine eşit sayan bir anlayışın devleti. Kimseyi öbüründen daha üstün ya da daha aşağıda saymayan bir anlayışın, bir zihniyetin devleti. Devlete yansıyan bir etnisite kavramı yok, olamaz, olmamalıdır; ama, Türkiye'de etnisite var. Herkesin etnisitesi kendine, hepsi saygıdeğer; ama, bizim devletimiz, Türkiye Cumhuriyeti. Türkiye Cumhuriyeti. Burada yaşayan herkes aynı saygıdeğerlikte, aynı hukukta, aynı değerde, aynı önemde vatandaş. Herkes aynı statü içinde, herkes birbirine eşit. Kimse, ne etnik kimliği dolayısıyla ne ailesi, sülalesi, aşireti, kabilesi dolayısıyla ne inanca dolayısıyla kimseye üstün değil. Herkese kucağını açan, herkesi eşit sayan bir anlayış. O anlayışın devleti, o anlayışın hukuku Türkiye'de var oldukça, etnik farklılıkların Türkiye için bir sorun yaratmasına fırsat vermeyebiliriz. Bu dikkati, bu özeni gösterirsek bunu yapabiliriz. Korumamız gereken ana noktaların başında bu geliyor.[719]

Misakı Millî sınırları içinde yaşayan bütün Kürt kökenli vatandaşlarım Türk Milletinin bir parçasıdır. Senin benim kadar, hepimiz kadar eşit bir parçasıdır. Böyle gördüğümüzü onlar bilmelidir ve bunun gereğini de hep beraber yapmalıyız.[720]

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın herkes kendi etnik unsurunu ifade edebilir ancak "*Türk, Kürt, Çerkez, Laz aklınıza ne gelirse hepsi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliği altında bir ve beraber olacağız. Alt kimliklere saygı duyacağız. Ancak hepimizin bir üst kimliği var. Nedir o? Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız. Bundan da kimse rahatsız olmayacak."*[721] ifadesini eleştiren Baykal, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının hukuki bir kimlik olduğunu milli kimliğin ise

[718] D. Baykal, **12.04.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[719] D. Baykal, **28.06.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[720] D. Baykal, **10.06.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[721] http://arsiv.sabah.com.tr/2005/11/21/gnd93.html

"Türk Milleti" olduğunu belirterek, bu tanımın kimsenin etnik kimliğine müdahale anlamına gelmediğini ve Türkiye'deki bütün etnik unsurların Türk Milleti'nin bir parçası olduğunu öne sürmektedir. Baykal bu düşüncelerini diğer ülkelerden de örnekler vermek suretiyle şöyle ifade etmektedir:

> *Bakın, Başbakanın söylemi de, onun bu konulardaki çok derin bir kafa karışıklığı içinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Başbakan diyor ki "herkes neyse onu söylesin; Türküm diyenler Türküm desin, Kürdüm diyenler Kürdüm desin, hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliğinde beraber olduğumuzu unutmayalım." Değerli arkadaşlarım, şimdi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimlik değildir; bunu birisi Başbakana anlatsın. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı bir hukuki kimliktir, hukuki kimlik. Sana millî kimlik soruyorlar. Nedir millî kimliği? Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını Türk Milletinin yerine ikâme edemezsin. Türk Milleti tanımını kafana, içine sindireceksin. Türk Milleti demenin kimsenin etnik kimliğine tecavüz olmadığını da bileceksin. Herkesin etnik kimliği olacak. Türkiye'de Arnavut var, Arnavut milleti de var; ama, o, Türk Milletinin Arnavut'u, Arnavut bizim Arnavutumuz, Türk Milletinin Arnavudu. Bir tereddüt var mi, Türkiye'deki Arnavutların, hem Arnavut hem de Türk Milletinin bir parçası. Türk Milletinin parçasıyım demekten onlar çekiniyorlar mı? Çekinmeleri için bir neden olur mu onların Arnavut kökenli olması? Gürcü… Türkiye'de Gürcü var ve Gürcü milleti de var, bir Gürcü Devleti de var Arnavut milleti ve Arnavut Devleti olduğu gibi ve bunlar da üstelik yan yana yaşıyorlar, sınırda yaşıyorlar; ama, Türkiye'nin Kuzey Doğusundaki Gürcü vatandaşlarımız, kendilerini bu milletin Gürcüsü olarak kabul ediyor, yanındakileri de akrabaları, komşuları, onları da seviyor, onlarla da dayanışma içinde, onlara elini uzatıyor; ama, onlar Gürcü Devletinin bir parçası, bizimkiler Türk Milletinin bir parçası, bizim Gürcülerimiz onlar. Onların Gürcü olması, bizim milletimizin bir parçası olmasını engellemiyor ki.* [722]

> *Değerli arkadaşlarım, biz Türk Milletiyiz. Canım, burada Arnavut var. Olabilir, o, Türk Milletinin Arnavutu. Kendisini Arnavut diye sayıyorsa, başımla beraber, saygıyla karşılarım; ama, sen, benim gözümde Türksün, sen Türk Milletinin bir parçasısın. Burada yaşıyorsun, burayı paylaşmışsın, hep beraberiz, sen Türk Milletinin Arnavutusun, yani, Amerika'nın Polonyalısı, Amerikan milletinin parçasını oluşturabilecek, benim Arnavutum Türk Milletinin bir parçasını oluşturmayacak, böyle bir şey olabilir mi... Bulgaristan'da Türkler var, oradaki Türkler Bulgar Milletinin alt kimliği; ama, Bulgar Milleti, onlar Bulgar toplumunun bir parçası. Bir Bulgar başbakanı çıkıp da, Allah'ınızı severseniz, şunu söyler mi? Bulgaristan'da Türkler var, Pomaklar var, Yunanlılar var, Makedonlar var, Bulgarlar var, bunların hepsi alt kimliktir ve vatandaşlık bağıyla bunlar Bulgar devletine bağlıdır, olay bundan ibarettir. Böyle bir şey söyleyebilir mi? Bulgar milleti diyor, biz Bulgarız, Bulgar milleti bizim milletimiz diyor. Bizim milletimizin içinde alt kimlikler var diyor. Evet. Burası da Türk Milleti, burada da alt kimlikler var, Türk Milleti alt kimlik değil, herkes bunu kafasının içine yerleştirsin… Güneydoğuda yaşayan, bu memleketin bir parçası haline gelmiş, bin*

[722] D. Baykal, **22.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

yıldır etle tırnak gibi bir arada yaşadığımız Kürt kökenli insanlarımız da bu milletin bir parçasıdır.[723]

Deniz Baykal, Türk milletini uluslaşma sürecinin bir sonucu olarak görmekte, Anadolu coğrafyasında yaşayan farklı kesimleri bir arada tutacak olan bağın ise Türk Milleti etrafında bütünleşmekle olacağını aksi takdirde bir arada yaşamanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu millet anlayışının egemen kılınmaması durumunda barışın, kardeşliğin, huzurun ve birlikteliğin sağlanamayacağını ileri süren Baykal, bu düşüncesini cumhuriyetin kuruluş dönemine götürmekte ve bu millet anlayışının temelini Atatürk milliyetçiliği olarak tanımlamaktadır. Atatürk milliyetçiliğinin ise toparlayıcı ve bütünleyici milliyetçilik olarak tanımlayan Baykal, Atatürk milliyetçiliğinin kesinlikle ırk milliyetçiliği, mikro milliyetçilik ve etnik milliyetçilik olmadığını ifade etmektedir. Baykal, bu milliyetçilik anlayışının ve Türk milletinin diğer etnik unsurları da içine alarak bütünleyici, bir arada tutucu bir nitelik taşıdığını belirtmektedir.

Bu devletin içinde birbirinden farklı geleneklerden, göreneklerden, inançlardan, etnik kimliklerden gelen insanlar var. Bu insanları bir millet olarak biz toparlamaya çalışıyoruz, bütünlemeye çalışıyoruz. Niye bütünlemeye çalışıyoruz? Bırak ayrı ayrı duruversinler! Ayrı ayrı duruverirlerse, burada barış olmaz, burada huzur olmaz, burada kardeşlik olmaz. Buraya derleyip toparlamak ve bütünleştirmek lazım. Bunu sağlamanın yolu, bu devleti kuranlar tarafından düşünülmüş ve adı da konulmuş, adı Atatürk milliyetçiliğidir, Atatürk milliyetçiliği. Yani, ırk milliyetçiliği değil, mikro milliyetçilik değil, etnik milliyetçilik değil, toparlayıcı, bütünleyici milliyetçilik. Bizim milliyetçiliğimiz Atatürk milliyetçiliği, bütünleyici milliyetçiliktir, ayrıcı milliyetçilik değildir, husumete dayalı milliyetçilik değildir, birisine karşı konuşlanmış bir milliyetçilik değildir, kendimiz için konuşlanmış bir milliyetçiliktir. Kimseye karşı değiliz, kimseye düşmanlık temelinde bir milliyetçiliğimiz yok. Bizim birbirimize sahip çıkma, birbirimizi kucaklama, birbirimizle kaynaşma, bütünleşme ve beraberliğimizi gerçekleştirme anlamında bir milliyetçiliğimiz var. Ve olumlu olan, gerekli olan da budur. Böyle bir milliyetçilik Türkiye'nin önünü açar, Türkiye'yi ileri götürür, Türkiye'yi

[723] D. Baykal, **29.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

zenginleştirir ve Türkiye'de demokrasi ancak böyle bir ilericilik temelinde, böyle bir milliyetçi ilericilik temelinde kurulabilir diye düşünüyorum.[724]

Baykal, bir başka grup konuşmasında Atatürk milliyetçiliğini ve Türk Milleti kavramını devletin ve milletin temel değeri olarak tanımlamış, bunları farklılıkları bir arada tutan birleştirici bir unsur olarak ifade etmiştir. Etnik kimliğin, alt ve üst kimliğin ne devletin ne de milletin temel değerleri arasında bulunmadığını öne süren Baykal, ulusal bütünlük içinde herkesin etnik kökenine saygı duyulduğunu ancak etnik kökenin temel değer olarak görülmediğini ve Türkiye'de sadece bir milletin olduğunu bu milletin de Türk milleti olduğunu ifade etmektedir.

Bizim hem millet olarak hem devlet olarak temel anlayışımız Atatürk milliyetçiliği anlayışıdır. Yani, Türkiye'de devletin temel değeri ile milletin temel değeri ne dediğiniz zaman, biz diyoruz ki, Atatürk milliyetçiliği, ama siz, Atatürk milliyetçiliğini milletin değeri değil diye bir başka anlayış etrafında bir şekillenmeye yapmaya kalkarsanız çok yanlış bir iş yapmış olursunuz. Atatürk milliyetçiliği devletin de, milletin de ortak değeridir. Başka nedir ortak değerimiz? Ulusal bağımsızlığımız, milli bağımsızlığımız ve milli egemenliğimiz, bunlar devletimizin de, milletimizin de temel değerleridir. Aynı şekilde ulusal bütünlüğümüz, milli bütünlüğümüz, yani 28 tane etnik kimlik, alt kimlik, üst kimlik, bunlar bizim milletimizin de, devletimizin de değerleri arasında yok. Milletimizin de, devletimizin de temel değerleri arasında var olan temel unsur ulusal bütünlük, milletçe biz bir bütünüz. Kökü kökeni ne olursa olsun, herkesin köküne kökenine saygımız var, ama milletçe bir bütünüz, bu bizim milli değerimizdir.[725]

Herkesin kendine göre etnik kimliği olabilir, ama hepimiz Türk milletinin bir parçasıyız, bir tane millet var Türkiye'de. Türkiye'de bir tane millet var. Meclis Genel Kurulunda sordum: Bakın, dedim burada "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" yazıyor. Bu millet hangi millet Allah aşkına, bir söyleyin de, bir öğrenelim dedim. Hangi millet o? O, Türk milleti.[726]

Güneydoğu meselesine bakış açısını "Türk Milleti" çerçevesinde bir kavramsallaştırma ile açıklayan Baykal, demokratik açılım projesi gündeme geldiğinde bu projenin Türk milletini parçalayıcı bir süreç olduğunu belirterek bu

[724] D. Baykal, **06.03.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[725] D. Baykal, **17.04.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[726] D. Baykal, **29.05.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

projeye karşı çıkmıştır. Demokratik Açılım projesine karşı bir politika benimseyen Deniz Baykal demokratik açılım projesini ülkenin bölünme ve parçalanması süreci olarak tanımlamış ve demokratik açılım projesinin etnik ayrımcığı temel alan bir anlayışın ürünü olduğunu ifade etmiştir. Baykal, demokratik açılım projesinin Doğu ve Güneydoğu'da yaşayan vatandaşların gerçek talepleriyle ilgisinin olmadığını, açılımın temel ilgisinin PKK olduğunu ve PKK'nın talepleri doğrultusunda planlandığını öne sürmektedir. Deniz Baykal'ın demokratik açılım projesine karşı çıkmasının nedenlerinden biri de bu politikanın PKK ve hükümlü lideri Abdullah Öcalan'la yapılan pazarlıkların sonucunda hayata geçirildiğine dair düşüncesidir. Baykal'a göre bu süreç İmralı'da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını çekmekte olan Öcalan'la hükümetin yaptığı bir pazarlık sonucunda ortaya çıkmış ve bu süreç devleti parçalama amacı taşıyan PKK'nın bir stratejisidir. Halbuki Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının talepleri doğrultusunda açılımın yapılması gerekir. Bu vatandaşların gerçek talebi ise bir arada kardeşçe yaşamak ve yaşadıkları sıkıntıların barışçıl bir şekilde çözülmesidir. Baykal, bunları şu şekilde ifade etmektedir:[727]

> *Değerli arkadaşlarım, geçen haftanın işte bize gelen mektup, sonra bizim verdiğimiz cevapla tekrar gündeme taşınan konusu bu açılım tartışmaları oldu. Yani buna ne isim vereceğimizi de şaşırdık. Yani açılım deyip geçiyoruz. Açılım olduğu tartışmalı da neyin açılım olduğu net değil. Önce "Kürt açılımı" dediler. İyi, peki Kürt açılımı dedik. Kısa bir süre sonra "Yok, yok vazgeçtik, sakın ha, silin onu, silin unutun" dediler. Ne dedik? "Demokratik açılım" dediler. Bir süre sonra demokratik açılım da yeterli değil, "Milli birlik açılımı" dediler, Kürt açılımından milli birlik açılımına geldiler. Tabii bu, bu projenin nasıl tutarsız, içi boş, böyle kamuoyunun dalgalanmalarına tabi, iyi düşünülmemiş komplekslerle dolu bir proje olduğunu ortaya koyuyor... Adını değiştirmeye başladı. Niye değiştirmeye başladı? Milli birlik açılımıymış. Niye? Çünkü, biz öyle dersek Türkiye'yi bölüyoruz gibi anlaşılıyor. Bölüyorsun tabii. Adından dolayı değil, o anlayışı uyguladığından dolayı, etnisiteyi etnik ayrışmacılığı temel aldığından dolayı… Etnik ayrışmayı Türkiye'nin gündemine getirdiğinden dolayı ayrıştırıyorsun. Şimdi, bu ayrıştırmayı, bu ulusal bütünlüğü sarsıcı uygulamayı sürecin adına milli birlik*

[727] Bakınız: D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

süreci diyerek örtbas edemezsin, bu yetmez, anlayışı değiştireceksin. Şimdi, değerli arkadaşlarım, bu şunu ortaya koyuyor: Bu müzakerenin hedefi anayasa değişikliği konusunda gerçek bir talebi olmayan bölgede yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımızın talebi değildir. Bu açılımın temel ilgi konusu terör yayan çevrelerin kafasındaki projelere yeşil ışık yakmaktır. Ve Başbakan "Anayasa değişikliği uzun dönemde de olsa gündemde" dediği sürece hiç kuşku yok ki bu açılımın arkasında PKK'yı arayanlar haklı olacaklardır. Şimdi manzara bu, bunu görüyoruz, bunu gördük. Senin anlayışın eğer oradaki vatandaşların gerçek ihtiyacına cevap vermekse gel onu konuşalım seninle. O konuda her birimizin söyleyeceği çok şey var. Yapılması gereken çok şey var. Şimdi, Başbakanın "Anayasa değişikliği masada" demesi bir ve "biz, politikamızı hazmettire hazmettire uygulayacağız" demesi iki, bu açılımın iç yüzünü ortaya koymuştur.[728]

Değerli arkadaşlarım, bu işin yanlış olan özüdür, temelidir, yani terör yapmaya devam edenlerle, terör yapmış olanları temsil edenlerle terör örgütünün üyesi olmaya devam edenlerle, siz, terör devam ederken müzakere yapıyorsunuz. Müzakere yaptığınız anda onu meşrulaştırıyorsunuz, onu kendinize eşit saymış oluyorsunuz, onunla aynı konuma girmeyi içinize sindirmiş oluyorsunuz, onun da haklı olabileceğini mücadelesinde, silahlı mücadelesinde öngörmüş oluyorsunuz, işi pazarlığa açmış oluyorsunuz, o nedenle kimse yatmamıştır. Şimdi siz, bunu yaptığınız anda artık çok büyük bir çıkmazın içine girmişsiniz demektir.[729]

Değerli arkadaşlarım, bakınız, bu açılımlar nerelerden nereye geldi. Bu Kürt açılımı daha ilk adımında gerçek yüzüyle ortaya çıktı, ne olduğu anlaşıldı, nereye açılım olduğu görüldü. Kürt açılımı sözünün yanlış olduğu, aslında bunun bir PKK açılımı olduğu net bir şekilde ortaya çıktı. Hepimiz Kürt kökenli vatandaşlarımızın sorunlarının, sıkıntılarının çözülmesi, onların bir dışlanmışlık duygusu içinden çıkarılması, haklı taleplerinin, işsizlik, eğitim, sağlık konusundaki haklı yakınmalarının gereğinin yapılması anlayışı içindeyiz, bu noktada bir açılıma elbette ihtiyaç var, elbette Türkiye'nin bu ihmal edilmiş, en büyük acıların yaşandığı bölgesine sahip çıkmamız lazım, orada yaşayan insanları bu memleketin eşit vatandaşı olarak kendisini hisseder hâle mutlaka bir an önce getirmemiz lazım. Bu konuda gereken her şeyi elbette yapma durumundayız, ama bu açılımın oraya değil, güneydoğuya değil, Kürt kökenli insanlarımıza değil, dağa, PKK'ya, Kandil'e yönelik bir açılım olduğu ortaya çıkmıştır. Şimdi, bunun altında, bunu kamufle etmek için bir büyük gayret sergiliyorlar.[730]

Deniz Baykal'ın demokratik açılım projesine karşı geliştirdiği en önemli argümanlardan biri bu projenin AKP-PKK işbirliği sonucu hazırlanan ve Öcalan'ın çizdiği bir yol haritasının uygulanması olduğudur. Baykal, demokratik açılım projesi kapsamında Mahmur Kampı ve Kandil Dağı'ndan gelen ve Habur sınır kapısında adli makamlarca ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılan sekiz PKK'lının

[728] D. Baykal, **13.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[729] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[730] D. Baykal, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

durumunu ve bu serbest bırakılan PKK'lıların açıklamalarını örnek göstererek AK Parti ve PKK lideri Öcalan'ın demokratik açılım projesini birlikte hazırladıklarını ve hayata geçirmeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Baykal'a göre bu projenin hayata geçirilmesi PKK'nın muhatap alınması ve terörle müzakerenin yapıldığı anlamına gelmektedir. Baykal'a göre, PKK bu stratejiyi uygulayarak önce toplumsal bir ayrışmayı hedeflemekte ardından da Türkiye Cumhuriyeti'ni bölmeyi amaçlamaktadır. Baykal bu düşüncesini Kandil Dağı'ndan ve Mahmur Kampı'ndan Öcalan'ın isteği ile gelen ve Habur sınır kapısında çok kalabalık bir grup tarafından karşılanan PKK'lı unsurları örnek göstererek şöyle ifade etmektedir:

Değerli arkadaşlarım, bakınız bu açılımda ne yaptılar? DTP ile AKP el ele verdiler, birlikte yola çıktılar. DTP, daha ilk görüşmeden itibaren dedi ki "Hedef Öcalan'dır, İmralı'dır, PKK'dır." daha ilk andan itibaren. Böylece anlaşıldı ki, DTP'nin arkasında verdiği adres var, verdiği adres PKK adresidir. Ve DTP, "PKK" diye diye AKP ile birlikte çalıştı. Sonra ne oldu? Birden bire yine bir sürpriz bir şekilde, kimsenin haberi olmadan bir baktık Habur'da bir ekim günü, Türkiye'nin İçişleri Bakanlığının Müsteşarı, genel müdürleri, MİT Müsteşarı, valisi, bir süre sonra savcısı ve hâkimleri orada hazır birilerini bekliyor. Kimi bekliyor? Habur kapısına Kandil'den gelin misafirleri bekliyor. Değerli arkadaşlarım, Kandil'den gelenler o saatte, o gün oraya kimin talimatıyla geldiler? Kendileri çok açık söyledi "Öcalan'ın talimatıyla geldik" dediler. Öcalan'ın talimatıyla onlar geldi. İçişleri Bakanlığı Müsteşarı kimin talimatıyla gitti? MİT Müsteşarı kimin talimatıyla gitti? Valiler, kaymakamlar, savcılar, hâkimler kimin talimatıyla gitti? Ne oldu? Bu müzakere yürüyor. İşte, bizi bunu söylüyoruz. Bakın bunu da müzakere ediyorsunuz diyoruz. Artık bu bugün inkâr edilebilir bir olay olmaktan çıkmıştır. Bu, bir temel gerçektir. Bu açılım süreci PKK ile AKP'nin, DTP'yi çıkar aradan, kendisi zaten çıkmak istiyor, işbirliğiyle yürürlüğe konulmuş bir projedir.[731]

Değerli arkadaşlarım, dün artık resmen görülmüştür ki İmralı'dan gönderilen yol haritası uygulamaya konulmuştur. Hiç tartışma götürmez bir gerçek. Dün ortaya çıkan olay tek taraflı olarak birilerinin Irak'ın dağlarında karar almasıyla ortaya çıkmış bir tablo değildir. Bir karşılıklı mutabakatla, müzakereyle, görüşerek, belirleyerek, ayrıntılarını tarif ederek hazırlanmış olan bir senaryonun, halktan gizli tutulmuş, sizden bizden gizli tutulmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisinden gizli tutulmuş, toplumdan gizli tutulmuş bir senaryonun uygulanmaya başlanmasıdır. Hiç tartışma götürmez bir gerçek. Zamanlamaya bakın, dağdan birileri organize bir şekilde Mahrum Kampından bir grup, 8 de Kandil'den, 4 erkek, 4 kadın, aynı anda karar alıyorlar, 2'si belli bir yerde buluşuyor ve birlikte sınır kapısına geliyorlar. Sınır kapısına geldiği zaman özel

[731] D. Baykal, **08.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

yetkilendiriliş savcılar orada hazır bekliyorlar, Emniyet Genel Müdürlüğünün kadroları orada, Milli İstihbarat Teşkilatı tepeden tırnağa orada, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı orada, devlet tam kadro orada birilerini bekliyor, birilerini karşılıyor. Şimdi, değerli arkadaşlarım, bu tablo bir senaryodur. Birileri bu senaryoyu yazdı. Yazılmış bir senaryo. Zamanlaması var, sahneye kim ne zaman girecek, ne olacak hepsi belli... Şimdi, bu tablo göstermiştir ki İmralı'nın yol haritasını AKP iktidarı uygulamaya başlamıştır. Yol haritası uygulanıyor. İmralı muhatap alınmıştır.[732]

Demokratik açılım projesinin 10 Kasım 2009 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda gündeme alınması üzerine Deniz Baykal, bir değerlemdirmede bulunmuştur. Baykal, demokratik açılım projesinin 10 Kasım 2009 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda gündeme alınmasına karşı çıkmış, böyle bir projenin Atatürk'ün ölüm yıldönümünde gündeme alınmasını manidar bulmuş ve bunun altında bir art niyetin olabileceğini, Cumhuriyet'in temel niteliklerine meydan okumanın söz konusu olabileceğini öne sürmüştür. Baykal'a göre Cumhuriyet ve bununla birlikte ülkedeki kardeşlik iklimi bu proje ile tehlikeye girmiş, bu proje milletle hesaplaşma niyetinde olanların, Cumhuriyet'in temellerinin sarsılmasına, Türkiye'nin uluslaşma sürecinin aksatılmasına, durdurulmasına ve geriye çevrilmesine yönelik bir girişim olarak Türkiye'yi etnik temelde ayrıştırmak isteyenlerin amaçlarına hizmet etmeye yönelmiştir. Bununla birlikte bu proje birlik ve bütünlüğü tahrip etmeyi demokrasinin bir gereğiymiş gibi sunan yıkıcı bir projedir.

Cumhuriyetimizin temellerinin bir anlamda sarsılmasına yönelik, bizim uluslaşma projemizin aksatılmasına yönelik, durdurulmasına yönelik ve geriye çevrilmesine yönelik, Türkiye'yi tekrar etnik temelde ayrıştırmak isteyenlerin amaçlarına hizmet etmeye yönelik, Türkiye'deki birliğimizi ve bütünlüğümüzü, canım, o kadar da birlik, bütünlük, bırakın bunu, herkesin ayrı etnik kimlikleri var, bu etnik kimliklerin kendisini daha ileri götürmesine devlet olarak da katkı yapmalıyız. Bu demokrasinin gereği çarpık anlayışını Türkiye'ye taşımaya yönelik bir büyük projenin Türkiye Büyük Millet Meclisine bugün getirilecek olmasının derin anlamını takdirinize bırakıyorum. Gerçekten, Atatürk'ün ve büyük eserinin saygıyla, takdirle milletçe selamlanması gereken bir günde Atatürk'ün mirasına,

[732]D. Baykal, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

eserine karşı bir tuzağın, bir tertibin, bir ayrıştırma projesinin gizli gizli, o değilden Türkiye'nin gündemine taşınacak olması gerçekten çok acı bir olaydır. Bir tesadüf müdür bilmiyorum. Bir tesadüf müdür bu durum bilmiyorum ama bilinçli bir karar ise Türk Milletinin duyarlılığına karşı sergilenmiş çok büyük bir saygısızlıktır. Eğer birileri böyle büyük bir özgüven içinde, bir meydan okuma anlayışı içinde bunu ortaya koyuyorlarsa bunu hiçbir zaman unutmamalıyız.[733]

3.1.3.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" Olarak Tanımlama

Deniz Baykal, 1990 yılında SHP genel sekreteri olduğu dönemde Güneydoğu meselesi hakkında kendisinin başkanlığında "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları" başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda Güneydoğu meselesi "Doğu ve Güneydoğu sorunu ve Kürt sorunu" şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Raporda, *"Doğu ve Güneydoğu sorunu da Kürt sorunu da Türkiye'nin demokratikleşme ve demokratik haklar sorunu ile iç içedir."*[734] denilerek meselenin bir demokratikleşme meselesi olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte raporda meselenin "kürt sorunu" olarak kavramsallaştırılması etnik temelli bir sorunun varlığının kabul edilmesi açısından anlamlıdır. "Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunu" ve "Kürt sorunu" kavramsallaştırmasını 1990 yılında yapmış olduğu çalışmada ifade eden Baykal, özellikle PKK eylemlerinin yoğunlaşmaya başladığı 2004-2005 yıllarından sonra Güneydoğu meselesini etnik bir sorun çerçevesinde bir kez değerlendirmiştir. Baykal, bu konuşmasında Türkiye'de etnik kimlikle ilgili yaşanan sorunların varlığından bahsetmiştir. Baykal, Türkiye'de genel olarak etnik kimlikle ve dini inançlarla ilgili yaşanan sorunların olduğunu ve bu sorunların çözülebileceğinin ifade etmiştir. Baykal'a göre bu sorun alanlarının çözümü ise ancak işbirliği yapılarak gerçekleştirilebilir.

[733] D. Baykal, **10.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[734] SHP, "**Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları"** Raporu, s. 9.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye olarak çekilmek istediğimiz tuzağa düşmeyeceğiz. Biz, bu sorunları çok önceden yaşadık, aştık. Bizim bu konuda tavrımız, davranışımız çok açıktır, çok nettir. Elbette Türkiye'de yaşanan sorunlar vardır, etnik kimlikle ilgili yaşanan sorunlar vardır, elbette mezheple ilgili yaşanan sorunlar vardır. O sorunların çözülmesi için sürekli bir ilgiye, çabaya ihtiyaç vardır, bir mücadele elbette gerekmektedir, bu sorunları hepimiz çok yaşadık, biliyoruz, köyünden göç etmiş binlerce, onbinlerce insan hâlâ köyüne, Güneydoğu Anadolu'da dönmemiştir, biliyoruz, mezhebinden dolayı baskı altına alınan insanlar, haksızlığa maruz bırakılan insanlar vardır biliyoruz; ama, sen, bu sorunları, Avrupa'dan gelen değerli kardeşim, bu sorunların içinde yaşayan insandan daha mı iyi biliyorsun da, ona "sen azınlıksın" diyorsun. O, onun içinde yaşıyor "ben azınlık değilim kardeşim, ben sorunluyum, sorunluyum" diyor. Sorunumu da çözeceğim, elbirliğiyle çözeceğim. Sorunu da, ne mezhep ayırımı yaparak, ne de ırk ayırımı yaparak değil, el ele vererek çözeceğiz. Sünnîsiyle, Alevîsiyle birlikte Alevînin sorunlarını çözeceğiz, Kürdüyle, Arabıyla, Çerkeziyle, Gürcüsiyle birlikte Kürdün sorunlarını çözmek için işbirliği yapacağız... Türkiye'yi de bu anlamsız çekişme, tartışma ortamından çıkaracağız.[735]

Deniz Baykal, özellikle PKK eylemlerinin yoğunlaşmaya başladığı 2004-2005 yıllarından ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır'da yaptığı mitingde Güneydoğu'da yaşanan durumu "Kürt Sorunu" olarak kavramlaştırmasından sonra durumu hep "terör sorunu" olarak kavramlaştırmış, dış mihraklara gönderme yapmıştır. Deniz Baykal, Güneydoğu meselesini tanımlarken etnik bir sorun olmaktan ziyade "terör sorunu", "ekonomik ve sosyal geri kalmışlık" ve "dış mihrakların oyunları" olarak tanımlamaktadır. Baykal meseleyi terör sorunu olarak tanımlarken 1984'te başlayan terör eylemlerini başlangıç olarak kabul etmektedir. Baykal'a göre PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1999'da Kenya'da yakalanması ile PKK ağır bir darbe almış askeri açıdan PKK mağlup edilmiştir. Baykal Güneydoğu'da yaşanan durumu bir terör sorunu olarak sık sık şöyle ifade etmektedir:[736]

[735] D. Baykal, **26.10.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[736] Bakınız: D. Baykal, **11.04.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Türkiye, 1984'te Eruh baskınıyla başlayan terör olaylarının, 17 yıllık bir mücadeleyle kontrol altına alabilmişti. Bir iki yıllık nispî sükûnet dönemini yaşadıktan sonra, şimdi, tekrar bizi kaygılandıran bir tabloyla karşı karşıyayız.[737]

Değerli arkadaşlarım, biz, terör olayını uzun bir süre yaşamış olan bir ülkeyiz. Geride bıraktığımız dönemde 15 yıl boyunca Türkiye işini gücünü bıraktı ve terör belasıyla uğraşmak zorunda kaldı. Bu terör olayında 30 bin evladımızı kaybettik; dağda kaybettik, ovada kaybettik. Bu terör olayında milyarlarca dolar kaybettik.[738]

Değerli arkadaşlarım, yine bölgeden üzüntü verici terör haberleri gelmeye başladı. Bir terör hareketlenmesiyle de, maalesef, karşı karşıyayız; bundan da çok büyük üzüntü duyuyorum. Türkiye, terör tehdidiyle çok ciddî bir hesaplaşma yaşamış ve bunu aşmış bir ülke; ama, maalesef, tekrar terör tehdidinin ortaya çıkmaya başladığını üzüntüyle görüyoruz.[739]

Türkiye'de, başlangıçta ifade ettiğim vatandaşlık anlayışına dayalı Türkiye Cumhuriyeti projesini zaafa uğratmaya yönelik bir eylemli saldırının gerçekleştirilmekte olduğu açıktır. Türkiye bir terör tehdidine maruzdur. Terörün arkasında bir siyaset projesi vardır. Bu siyaset projesi, cumhuriyet projesini değiştirmeye yönelik bir projedir, Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü değiştirmeye yöneliktir, Türkiye'nin yapısını, dokusunu değiştirmeye yönelik bir tehdit vardır.[740]

Değerli arkadaşlarım, Başbakan, bildiğiniz gibi, terörün yeni bir nitelikle ortaya çıkmaya başladığı görülünce önce terör örgütüne yönelik sempati mesajları ifade etmeyi öncelikli bir hedef olarak belirlemiştir. "Büyük hatalarımız oldu" demiştir "Kürt sorunu vardır" demiştir "ve Kürt sorununun çözümü daha çok demokrasiyle mümkündür" demiştir. Bundan kısa bir süre önce Norveç'e giderken Kürt sorunu yok diyordu. Türkiye'ye döndüktün sonra "Kürt sorunu vardır ve çözümü daha çok demokrasidir" demiştir. Şimdi, daha çok demokrasiyle çözün Sayın Başbakan! Madem daha çok demokrasi, bundan daha kolay bir şey yok, elinizi tutan mı var; verin daha çok demokrasiyi de çözün bakalım! Bu, Başbakanın Türkiye'nin terör sorunu karşısında nasıl bir tutarsızlık, nasıl bir bilinçsizlik içinde olduğunu ortaya koyan bir manzaradır... Bizim anlayışımıza göre terör sorunu, bu ülkenin köklü ve önemli bir sorunudur. Bu sorunla mücadele etmek için bütün siyasi partilerin kendi siyasi kaygılarını aşan bir anlayışla el ele vermesine ve birlikte çalışmasına ihtiyaç vardır. Biz, bu sorumluluk, bu dikkat içinde olaya bakıyoruz.[741]

Baykal, Türkiye'de her hangi bir etnik sorunun yaşanmadığını, geçmişte etnik kimlik nedeniyle bazı problemler yaşanmışsa da artık bu tür problemlerin ortadan kalktığını buna karşılık bir terör olayının yaşandığını ve "Kürt sorunu" gibi etnik temelli bir sorunun olmadığını ifade etmektedir. Baykal'a göre Türkiye, daha önce

[737] D. Baykal, **15.07.2003 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[738] D. Baykal, **18.11.2003 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[739] D. Baykal, **07.06.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[740] D. Baykal, **25.10.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[741] D. Baykal, **04.04.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

mevcut olan etnik temelli sorunları büyük bir iyi niyet göstererek anayasal değişiklikler ve yasal düzenlemeler yoluyla çözme yolunu seçmiş ve bu sorunu hukuk, demokrasi, insan hakları ve bireysel özgürlükler açısından aşmıştır. Türkiye'de etnik temelli bir sorun olmamakla beraber gerek yurtiçinden gerekse de yurtdışından Türkiye'de etnik temelli bir ayrışma isteyenler bunu terör vasıtasıyla yapmaya çalışmaktadırlar. Bundan dolayı Türkiye'de asıl sorun bir terör sorunudur. Etnik temelli herhangi bir sorunun varolduğunu ortaya koyacak herhangi bir delil yoktur. Türkiye toplumundaki algı da Türkiye'de herhangi bir etnik sorun olmadığı yönündedir. Türkiye, PKK ile uzun yıllar süren mücadelesinde onbinlerce can kaybı vermesine ve ekonomik açıdan zayıflamasına rağmen sorun toplumsal düzeyde hiçbir zaman bir etnik sorun, bir Türk-Kürt mücadelesi şeklinde algılanmamış ve kabul edilmemiştir. Bu durum her zaman Türkiye'nin bir terör örgütü ile olan mücadelesi olarak görülmüş ve halk da bunu böyle algılamıştır. Etnik temelli herhangi bir sorunun olmadığını Türkiye'nin hukuk sistemini örnek göstererek açıklamaya çalışan Baykal, Türkiye'de etnik kökene dair hukuki herhangi bir farklılaşma yaşanmadığını şu şekilde ifade etmektedir:[742]

> *Değerli arkadaşlarım, yine Başbakan, gün oldu "Türkiye'de Kürt sorunu yoktur" dedi, Norveç'e giderken "Kürt sorunu yoktur" dedi, kayıtta. Döndü geldi "Kürt sorunu vardır. Kürt sorunu benim sorunumdur. Bu da daha çok demokrasiyle çözülür" dedi. Şimdi, değerli arkadaşlarım "Kürt sorunu yoktur" diyen bir Başbakanın "Kürt sorunu vardır" demesi, nasıl bir dönüşü, nasıl bir transformasyon, nasıl bir ilerleme, nasıl bir gelişmedir ki, yani, bir etnik sorun vardır demek ülkede -bu Kürt sorunu da olabilir, Çerkez sorunu da olabilir, Arap sorunu da olabilir, Arnavut sorunu da olabilir, Gürcü sorunu da olabilir- bu vardır demek, toplumumuzda belli bir etnik kimliğe sahip olanların bu nedenle, etnik kimlikleri nedeniyle temel bazı haklardan yoksun olduğunu kabul etmek demektir. Geçmişte, maalesef, böyle uygulamalar yapılmıştır, böyle dönemler yaşanmıştır; yani, anadillerin konuşulamadığı, yazılamadığı, söylenemediği, öğretilemediği dönemler yaşanmıştır ve bu kabul edilemez bir tablodur; çünkü, herkesin kendi öz kimliğini, anadilini bilmesi, öğrenmesi, öğretmesi, o dilde konuşması, yazması en*

[742] Bakınız: D. Baykal, **23.01.2007; 20.02.2007; 27.11.2007; 08.01.2008; 12.05.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**

doğal hakkıdır, demokrasinin gereği budur. Eğer, bu toplumun bir kesimi için engel olarak önüne konuluyorsa, o kesimle ilgili bir sorun var demektir, bunu anlarız; ama, Türkiye bu sorunu büyük bir iyi niyetle, Anayasa değişiklikleri yaparak, yasal düzenlemeler yaparak aşma çabası içine girdiyse ve önemli ölçüde aştıysa, hukuk, demokrasi, insan hakları, bireysel özgürlükler açısından Türkiye'de etnik kökene bağlı bir meşru farklılaştırmanın her hangi bir temeli artık yok ise - varsa söyleyin düzeltelim- ona rağmen siz çıkıp bir etnik sorun ifade ediyorsanız o zaman size sorarlar, bu etnik sorun nedir, ne demek istiyorsun?[743]

Türkiye'de bir etnik ayrışma oyunu ortaya çıkmamalıdır. Türkiye'de bir etnik ayrışma oyununu terör desteğinde takip etmek isteyenler içeride ve dışarıda vardır, bu konu karşısında hepimizin önümüzdeki sorunu bir etnik sorun olarak anlamayı reddetmek, önümüzdeki sorunun bir terör sorunu olduğunu unutmamak, unutturmamaktır. Türkiye'nin önündeki sorun bir etnik husumet, etnik çatışma, etnik düşmanlık sorunu değildir. Bunu haklı kılacak hiçbir dayanak noktası yoktur.[744]

Olay, hiçbir şekilde bir etnik kimlik olayı değildir. Olay, bir terör olayından ibarettir. Biz, terörü sevmiyoruz, teröristi sevmiyoruz. Biz, bütün vatandaşlarımızı seviyoruz. Olay kimlik olayı değil. Biz, Kürtleri seviyoruz, teröristleri sevmiyoruz, teröristleri. Şimdiki olay ne? Şimdiki olay terör. Terör, insanlığın baş belası, siyasetin kanseri.[745]

Şimdi, değerli arkadaşlarım, Türkiye'de terörün geldiği bu noktada hepimiz bir kez daha şunu görmeliyiz: Türkiye'nin maruz kaldığı olay, bir etnik çatışma olayı değildir, bir terör olayıdır. Bunun herkes tarafından çok iyi anlaşılmasını sağlamak teröre karşı vereceğimiz mücadelenin önkoşuludur. Türkiye, hiçbir kesimle, hiçbir kimseyle bir etnik çatışma arayışı içinde değildir. Türkiye, şu anda bir etnik çatışmanın tarafı parçası değildir. Türkiye, bir terör tehdidine maruzdur ve bir terör tehdidiyle, terör belasıyla uğraşmaktadır.[746]

Baykal, Güneydoğu meselesini kavramlaştırırken bu meselenin altında yatan en önemli nedenlerden birinin de ekonomik geri kalmışlık ve bölgede yaşanan ekonomik çarpıklığın olduğunu öne sürmektedir. Demokratik açılım tartışmaları etrafında Baykal, bölgede yaşanan sorunu bir etnik sorun olmaktan çok sosyo-ekonomik geri kalmışlık sorunu olduğunu bunu çözmeye yönelik adımların atılması gerektiğinin altını çizmektedir. Baykal'a göre Doğu ve Güneydoğu'da asıl sorun işsizlik, ekonomik geri kalmışlık ve bunların sonunda ortaya çıkan sosyal sorunlardır. Bu sorunları bırakıp etnik temelli sorunlar üretmek ise PKK'nın

[743] D. Baykal, **11.04.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[744] D. Baykal, **16.01.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[745] D. Baykal, **23.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[746] D. Baykal, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

stratejisinin bir parçası haline gelmek anlamına gelir. Etnik temelli yaklaşımlar içine girmek bölgenin asıl sorunlarını görmemek, varolan sorunlara yanlış teşhis koymak ve sorunları çözmek yerine derinleştirmeye hizmet eder. Bölge insanı için yapay sorunlar üretmek yerine gerçek sorunları olan işsizlik ve ekonomik geri kalmışlığa yönelik önlemler alınmalıdır. Baykal bunları grup konuşmalarında sık sık şöyle ifade etmektedir.[747]

> *Doğu ve Güneydoğuda AKP'nin izlediği ekonomi politikasının resmi rakamlarla ortaya çıkan tablosu. Açıklanan verilere göre, Doğu ve Güneydoğudaki 21 ilde 1979 yılında milli gelirden alınan pay yüzde 8,2 iken, 2001'de 7, 7'ye düşmüş, 2004-2006 arasında yüzde 7'nin de altına, 6,9'a düşmüştür. Yani Doğu ve Güneydoğu illerimizin milli gelir içindeki payı AKP iktidarı döneminde düşündürücü olması gereken bir düzeyde gerilemeye başlamıştır. Bu tablo işsizliğin nereden kaynaklandığını, o bölgedeki sıkıntıların, sorunların temelinde nasıl bir ekonomik çarpıklığın yattığını bir kez daha hepimize göstermektedir. O bölgeye sahip çıkmak istiyorsan PKK açılımı yapacağına GAP açılımı yap, GAP açılımı. Bir an önce o bölgedeki insanların gerçek sorunlarını, ekonomik sorunlarına, sosyal sorunlarına, işsizlik sorunlarına çare oluşturacak çözümleri ortaya koyma ihtiyacı vardır.*[748]
>
> *Değerli arkadaşlarım, yapılması gereken şey, bizim bir yandan Türkiye'de, bir yandan çevremizde yaşayan insanların gerçek sorunlarına, ekonomik sorunlarına, sosyal sorunlarına, işsizlik derdine, refah arayışına her türlü olanağı kullanarak destek vermektir, yapılması gereken iş budur. Bu açıdan çok ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğumuz açıktır. Değerli arkadaşlarım, bakınız yıllardan beri Türkiye, maalesef büyük ekonomik, sosyal uçurumları, kendi vatanımız içinde yaşanan uçurumları aşma konusunda başarılı olamamıştır. Hâlâ Türkiyemizin belli coğrafyalarında hiçbir şekilde artık kabul edilemez bir büyük yoksulluk, işsizlik ve ekonomik, sosyal gerilik söz konusudur. Buna mutlaka çare bulmak lazımdır. Yapılması gereken iş budur, bunun çaresinin mutlaka bulunması lazımdır... Asıl sorun budur değerli arkadaşlarım. Bu tabloyu bir an önce değiştirecek çok etkin ekonomik ve mali politikaları, sosyal politikaları bulup uygulamamız lazımdır. Değerli arkadaşlarım, Güneydoğu Anadolu'da 9 ilimiz var. Bu Güneydoğu Anadolu'daki 9 ilimizin Gaziantep hariç tümü birinci derecede teşvik kapsamı içindedir... Değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin hemen hemen en geri kalmış illerinin aynı bölgede bulunması tablosunu değiştirmenin bir yolunu bulmak zorundayız. Orada bir çekim merkezi, ekonomik kalkınmışlık, gelişmişlik merkezleri oluşturmak, yaratmak zorundayız. O bölgeyi Türkiye'nin ekonomik ve sosyal açıdan geri bir bölgesi olarak artık geleceğe taşıyamayız, taşımamalıyız.*[749]
>
> *İktidar sorunu nerede arıyor? Eğer çözümü bölgede yaşayan insanın bekleyişinde arıyorsan o zaman o insanların neyse istediğine bakacaksın,*

[747] Bakınız: D. Baykal, **26.10.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[748] D. Baykal, **12.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[749] D. Baykal, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

sorunlarının, sıkıntılarının ne olduğunu saptayacaksın, taleplerinin ne olduğunu onlardan dinleyeceksin ve ona göre bir çözüm koyacaksın. O bölgede yaşayan insanların sorunları nedir? Efendim, Türk milletini etnik temelde ayrıştıralım. Ben bir ayrışma peşindeyim. Bunun gereği neyse yapalım. Okullarımızı ayıralım, dillerimizi ayıralım, yönetimlerimizi ayıralım bu doğrultuda mı talepleri var o bölgede yaşayan insanların? Hiç böyle bir şey yok. O insanlar ne istiyorlar? O insanlar iş istiyorlar, iş, istihdam istiyorlar. O bölgede yaşayan insanlar, çocukları kendilerinden çok daha ileri bir yaşama ulaşabilsin istiyorlar, bunun içinde eğitim istiyorlar, çocuklarına, kendilerine iş istiyorlar, çocuklarına eğitim istiyorlar, kaliteli eğitim istiyorlar. Ve o insanlar, Türkiye'deki her kesimin sahip olduğu haklara, hukuka, saygınlığa sahip olduklarının ortaya konulmasını istiyorlar. Herkesin bir kimliği var. Herkes o kimliği ile iftihar edecek. O kimliğini özgürce yaşayacak, ana dilini konuşacak, öğretecek, yayın yapacak, her birisi benim hakkım olarak kullanılmalıdır diyorlar.[750]

Baykal'ın Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak üzerinde durduğu önemli bir konu da dış mihraklar konusudur. Baykal'a göre Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ağırlıklı olmak üzere Türkiye'de yaşanan terör sorunu dış mihraklar tarafından üretilmekte, desteklenmekte, istismar edilmekte ve yaşanan terör sorunu yine aynı çevreler tarafından bir etnik sorun olarak algılatılmaya çalışılmaktadır. Güneydoğu meselesinde bir etnik çatışmanın veya bir etnik sorunun olduğunu ifade edenler yanlış yapmaktadırlar. Türkiye herhangi bir etnik sorunla değil bir terör sorunu ile karşı karşıyadır ve terör sorunu da dış mihrakların destekleri ile hayata geçirildiğinden dış güçlerin bu sorunun yaşanmasında önemli payı vardır. Baykal'a göre Türkiye'nin güçlenmesini, refaha ve huzura kavuşmasını ve etkin bir güç haline gelmesini istemeyen çevreler terörü desteklemekte ve Türkiye'ye karşı kullanmaktadırlar. Türkiye'de etnik kaynaklı herhangi bir sorun yoktur ve asıl sorun dış mihrakların yapay bir sorun üretmeleri ve bunu etnik bir sorun olarak gündeme getirerek terörü desteklemeleridir.

Türkiye terörden rahatsızdır, Türkiye'nin hedefi terördür, Türkiye, PKK terörünün çevre ülkeleri tarafından himaye edilmesine karşı tepki göstermek durumundadır. Bu tepki haklıdır, ama bu tepkinin bir etnik çatışma gibi

[750] D. Baykal, **13.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

anlaşılması çok yanlıştır. Türkiye, tam tersine bu bölgede yaşayan, sadece Türkiye içinde değil, bütün toplum kesimlerinin, bütün toplumların barış ve kardeşliğinden yanadır.[751]

Sorun Türkiye'nin bu barışını, bu uyumunu, bu huzurunu hazmedemeyen, onu bozmakta yararı olan çevrelerin yapay bir biçimde şiddeti, terörü Türkiye'nin huzurunu tahrip edecek şekilde kullanma sorunudur. Türkiye bir etnik ayrımcılık tehdidiyle değil, bir terör tehdidiyle karşı karşıyadır. Terör tehdidinin arkasında da çok açıkça biliyoruz ki bir ayrıştırma projesi vardır. Terör bir duygusal tepki değildir. Terör bilinçli bir politikadır. Bunu uygulayanlar pekala Türkiye'yi nereye götürmek istediklerini biliyorlar. Aşama aşama planı yapılmıştır. Terörle varılmak istenen ayrışmış bir Türkiye'dir. Parçalanmış bir Türkiye'dir, dağıtılmış bir Türkiye'dir.[752]

üst yapıda bazı çevrelerin, iç dış çevrelerin kendi hesapları doğrultusunda Türkiye'yi bir gerginliğe, bir kutuplaşmaya, bir çatışmaya doğru sürüklemekte olduklarını görüyorum.. Türkiye Cumhuriyetinin temelleriyle ilgili siyasetçilerin bir kısmının kafasında bulunan ya da dışarıdan yönlendirilen telkinlerin hâlâ Türkiye'de etkili olması toplumdaki huzursuzluğun temel nedenini oluşturuyor.[753]

Güneydoğu meselesini terör sorunu olarak tanımladıktan sonra terörün nedenlerini iç ve dış mihrakların Türkiye üzerindeki planlarına bağlayan Baykal, zaman zaman bu mihraklardan örtülü olarak bahsederken zaman zaman da bu mihrakları isim vererek tanımlamıştır. Baykal'a göre dış mihraklar konjonktürel olarak değişmekle beraber sınır komşularımız ve Batılı devletlerdir. Bu devletler PKK'ya birçok alanda destek vermekte, PKK'yı Türkiye'ye karşı kullanmaktadırlar. Dolayısıyla yaşanan sorun dış destekli bir terör olayıdır. Baykal'a göre PKK'yı destekleyen ülkeler Avrupa Birliği (AB), AB üyesi ülkeler, ABD ve Irak'tır. Baykal, isim vermeden genel olarak dış mihrakların Türkiye'ye yönelik planlarını ve PKK'yı kendi amaçları için kullanmalarını birçok konuşmasında şöyle ifade etmektedir.[754]

[751] D. Baykal, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[752] D. Baykal, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[753] D. Baykal, **12.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[754]Bakınız: D. Baykal, **18.11.2003; 22.06.2004;13.11.2007; 27.10.2009; 27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**

Değerli arkadaşlarım, Türkiye, etrafında büyük tartışmalar yapılan bir ülke. Türkiye, bu coğrafyada olağanüstü önemli bir konumda. Bu coğrafya, dünyanın büyük ilgisini çeken bir coğrafya. Biz, bütün siyasî varlığımız boyunca; yani, cumhuriyetin ilk kuruluşundan Ulusal Kurtuluş Savaşı öncesinden başlayarak günümüze kadar sürekli çeşitli çevrelerin, ülkelerin, güçlerin etki altına almaya çalıştığı bir ülke konumundayız.. Son zamanlarda Türkiye'de hepimizi çok rahatsız eden bir tartışma yeniden şekillendirilmek istenmektedir. Bir azınlık tartışması, Türkiye'nin gündemine yerleştirilmek isteniyor... Bunu bir genel demokratikleşme anlayışı içinde, özgürleşme anlayışı içinde açıklamak olanağı yoktur.. Türkiye, terörle 15 yıl boyunca büyük bir mücadele vermiştir. Bu mücadeleyi Türkiye yalnız başına vermiştir. Uluslararası destek, çeşitli kurumlardan beklenmesi doğal bu bölgede istikrarın tesisinde yararı olan pek çok çevre dahi, Türkiye'nin bu çalışmalarına uzaktan mesafeli bakmıştır ya da yer yer engel çıkarmıştır; ama, Türkiye bu konuyu aşmıştır. Şimdi geldiğimiz noktada Türkiye'nin önüne yeniden bu tartışmaların atılmak istendiğini görüyoruz ve Türkiye bundan çok ciddi şekilde rahatsızlık duymaya başlamıştır.[755]

Pek çok yerde buraya, bin bir türlü yöntemle, enciyolarla, sivil toplum örgütleriyle, uluslararası işbirliği modelleriyle, her türlü olanakla giriyorlar ve bir süre sonra bir toplum kendi içinde ırk ve etnisite, azınlık tartışması yapar hale geliyor. Değerli arkadaşlarım, bu gelişmeyi görelim, dünyada böyle bir tablo var, bize yönelen böyle bir baskı ve talep var; ama, bizim kendi dinamiğimizi, kendi işleyişimizi, kendi hedeflerimizi kendi ulusal yararlarımız doğrultusuna koymak ve bu gelişmeler karşısında gerekli direnci, kararlılığı, tepkiyi göstermek öncelikli görevimiz olmalıdır.[756]

Değerli arkadaşlarım, bazıları yorgunluktan, bıkkınlıktan, iyi kalplilikten, temiz kalplilikten belki, canım bir af çıkarıverelim de bu iş bitiversin diyorlar. Değerli arkadaşlarım, hepimiz Türkiye'nin huzur içinde yaşamasını istiyoruz, kardeşlik içinde yaşamasını istiyoruz, barış içinde yaşamasını istiyoruz elbette, ama bunun ne yazık ki, bize reva görülmediğini, iç, dış birtakım güçlerin, ne yazık ki, bizi bu huzur noktasında bırakma anlayışında olmadığını görüyoruz.[757]

Türkiye uzun bir süreden beri bir ayrılıkçı terör girişiminin muhatabıdır ve yıllarca bu tehdide karşı Türkiye bir mücadele vermiştir. Bu mücadelede çok ağır bedeller ödenmiştir, büyük sancılar yaşanmıştır. Türkiye'de bir kardeş kavgası tahrik edilmek istenmiştir. Bu kardeş kavgasını dışarıdan, içeriden çeşitli amaçlarla besleyenler, destekleyenler, örgütleyenler, finanse edenler, himaye edenler ortaya çıkmıştır.[758]

Türkiye büyük güç, Türkiye'den, buradan böyle bir ulus devletin çıkması ve oturması, buranın sözünü Türkiye'de böyle bir ulusun söyler hale gelmesi birilerinin hesabını, çıkarını ciddi olarak rahatsız ediyor ve olay budur değerli arkadaşlarım.[759]

---

[755] D. Baykal, **12.04.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[756] D. Baykal, **29.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[757] D. Baykal, **31.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[758] D. Baykal, **16.01.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[759] D. Baykal, **06.03.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Dışarıdan Türkiye'yi etnik temelde ayrıştırma arayışlarını himaye etmeye yönelik, terör örgütlerini kullanmaya yönelik bir anlayışla karşı karşıyayız. Sorunumuz budur değerli arkadaşlarım[760]

Baykal, terörün arkasındaki iç ve dış güçlerin amaçlarını da tanımlamaktadır. Baykal'a göre teröre destek veren iç ve dış güçlerin amacı Türkiye Cumhuriyeti anayasasını değiştirmek, toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmak, devlet yapısını değiştirmek, Türk milleti tanımını bozmaktır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti bölgesinde etkin bir güç olmaktan çıkacak uluslar arası güçlerin ve çıkar çevrelerinin çıkarları teminat altına alınmış olacaktır. Baykal, iç ve dış mihrakların terörü ve terör örgütünü destekleme nedenlerini grup konuşmalarında şöyle açıklamaktadır:

Terörün arkasında bir siyasi proje var. O siyasi proje çok açıktır. O proje, Türkiye'nin Anayasasını değiştirmeye, toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmaya, devletinin yapısını ortadan kaldırmaya ve Türk Milleti tarifini bozmaya yönelik bir projedir. Bu proje bilinçli olarak götürülüyor. Bu projeyi destekleyen içeride, dışarıda pek çok çevre var. Herkes açıkça ortaya çıkmıyor, kimisi el altından, kimisi sırt sıvazlayarak, kimisi finansman yoluyla Türkiye'deki terörü himaye ediyor, destekliyor, sürdürüyor.[761]

Bu coğrafyada Türkiye'yi giderek gelişen, güçlü, büyüyen, ekonomisini ileri götüren, nüfusu artan, sosyal ve ekonomik sorunlarını çözen bir Türkiye'yi ne yazık ki içine sindiremeyen pek çok çevreler var. Pek çok güçler var. Bugün Irak'ta yaşanan olayların Türkiye'de yaşanmasını arzu eden, bunun temellerini atan, bunun altyapısını gerçekleştiren pek çok çevreler var. Bunların farkındayız. Olay elbette bu tarafıyla da ilgili.[762]

Baykal, terörün arkasında olduğunu ve terörü her koşulda desteklediğini öne sürdüğü dış güçleri zaman zaman isim vererek de açıklamaktadır. Baykal, bu dış güçlerin el ele vermek suretiyle beraber hazırladıkları bir planı Türkiye'ye uygulatarak Türkiye'yi zayıf bırakmak ve gelişmesini engellemek için işbirliği içinde

[760] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[761] D. Baykal, **10.04.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[762] D. Baykal, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

olduklarını öne sürmektedir. Baykal'a göre bu dış güçler ise ABD, AB ve Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'dir.

> *İşte, terör örgütü ile bir karşılıklı ateşkes anlayışı uygulamasına girmek lazım diye değerlendirmelerin yapıldığına tanık oluyoruz. AB'den AB yetkilileri bunu söylüyor, Amerika Birleşik Devletlerinden bu konuda bize destek veren açıklamalar yapılıyor; bakıyoruz, Türkiye'de PKK'nın uzantısı konumundaki bir siyasi partinin yöneticileri çıkıp PKK, işte ateşkes yapmalıdır, ilan etmelidir diye açıklama yapıyor,Talabani devreye giriyor, bu arada özel temsilciler atanıyor. Özel temsilciler, Amerikan özel temsilcisi Irak'a gidiyor, Irak'ta Barzani ile görüşüyor. Barzani "arabuluculuk yapabilirim" diyor. Talabani "birkaç gün içinde PKK ateşkes ilan edecektir" diyor ve bir büyük, gerçekten uluslararası bir kurgunun yürürlüğe konulduğunu görüyoruz. Bunun uluslararası ayakları var, Atlantik ötesi ayakları var, Avrupa ayakları var, Ortadoğu ayakları var, terör örgütünden ayakları var ve Türkiye'nin iç siyasetinde Türkiye'nin yazarları, çizerleri arasında ayakları var. Böyle bir kolektif bir kurgunun, uluslararası bir hareketlenmenin birdenbire bu zamanlama içinde birbiri ardından yapılan açıklamalarla bu konunun ön plana getirildiğini görüyoruz.*[763]

Baykal'ın tanımladığı dış mihraklardan biri Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimidir. Baykal'a göre Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi PKK terör örgütünü Türkiye'ye karşı kullanan dış mihraklardan biridir. Bunun nedeni ise "Büyük Kürdistan" hayalidir. Baykal'a göre Türkiye'nin millet olarak, toprak olarak ve egemenlik olarak parçalanmaya çalışılmasının arkasındaki nedenlerden biri de Irak'ta uygulanan parçalanma süreci ve Büyük Kürdistan projesidir. Terör aracılığıyla Türkiye parçalandığında Türkiye'den ayrılan parça ile Irak'ta özerk bir bölge olan Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi birleşme yoluna giderek Büyük Kürdistan için önemli bir aşamayı gerçekleştirmiş olacaklardır. Daha sonraki aşama ise İran ve Suriye'de Kürt nüfusun yoğun olduğu yerlerde bu ülkelerden bir parçalanmanın gerçekleşmesi olacaktır. Tüm bu parçalanmalar sonrasında Büyük Kürdistan kurulacaktır. Bundan dolayı Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetiminin

[763] D. Baykal, **03.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

PKK'yı himaye eden bir tavır içinde olduğunu belirten Baykal, bu durumu şöyle açıklamaktadır:[764]

> *Şimdi Kuzey Irak niçin Türkiye'deki PKK terörüne karşı himayekar bir tavır sergiliyor? Niçin? Canım terörü tam kavrayamadı, içtenlikle olayın terör niteliğini görmüyorlar da ondan mı? Türkiye'deki PKK terörünün varlığından, gelişmesinden, amacına ulaşmasından belki de yarar bekleyen bir anlayış içinde olduklarından dolayı. Öyle değil mi? Bunun değerlendirmesini yapmayacak mıyız biz? Bunu görmeyecek miyiz? Kuzey Irak parçalanıyor. Birde Türkiye parçalansın. Kuzey Irak'taki bir parça, Türkiye'deki bir parça, yarın Suriye parçalansın, İran parçalansın, oradaki parçalar biraraya gelelim biz bir bütün olalım.*[765]

> *Terörün arkasında Türkiye'yi toprak olarak, egemenlik olarak, millet olarak bölme ve parçalama projesi vardır. Bu çok açık, çok net bir biçimde artık ortaya çıkmıştır ve terör olayının sadece Türkiye'nin içinden değil, Türkiye'nin dışından da beslenmekte olduğunu, Türkiye'nin dışından da desteklenmekte olduğunu yine ısrarla söylüyorduk geride bıraktığımız dönemde... Türkiye'de terörün bir komşu coğrafyadan uzun bir süreden beri destek almakta olduğu bilinmektedir. Suriye'den destek alıyordu. Suriye konusu belli bir noktaya taşındı. Şimdi, Irak'tan, Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yönelik terörün desteklenmekte olduğu artık inkâr edilemez bir gerçek hâline gelmiştir. Böyle bir tablo karşısında uluslararası hukukun, uluslararası normların, değerlerin, anlayışın doğal bir gereği olarak her ülke kendisini parçalamaya yönelik böyle bir tehdit karşısında her türlü tedbiri alma hakkına sahiptir.*[766]

> *Ülkemiz, hiçbir şekilde mazur görülemeyecek bir saldırıya hedef seçilmiştir. Bu saldırı Türkiye'nin sadece içinden değil, Türkiye'nin dışından da desteklenmiştir. Bir terör hareketinin başarıyla ulaşmasının temel koşulu, onun bir komşu ülkeden destek almasıdır. Çünkü komşu ülkeden destek almak demek, o terör hareketine karşı gerekenlerin tam yapılamaması demektir. Gerekenlerin yapılmasının önünde bir başka ülke hukukunun ona engel olması demektir. 2003 yılında Kuzey Irak'taki askeri harekâttan sonra birden bire yeni bir tabloyla karşı karşıya kaldık. 1999 yılında sona eren terör, 2002 yılından itibaren, 2003 yılından itibaren ciddi bir tırmanışa geçmeye başladı. Bu tırmanışa geçişin arkasında, hiç kuşku yok ki, terör örgütünün Türkiye'de, Türkiye'ye komşu bir ülkede, Irak'ta, Kuzey Irak'ta yerleşmiş, kökleşmiş olması temel unsurdur. Teröre karşı mücadele etmeye yönelik her politika önce bu sorunu çözmek zorundadır.*[767]

Baykal, Avrupa Birliği (AB)'ni ve AB ülkelerini de PKK'yı destekleyen dış mihraklardan biri olarak tanımlamaktadır. Baykal'a göre AB demokrasi ve insan hakları kılıfı altında Türkiye'de siyasi bir proje gerçekleştirmek istemekte,

---

[764] Bakınız: D. Baykal, **15.07.2003 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[765] D. Baykal, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[766] D. Baykal, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[767] D. Baykal, **11.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Türkiye'nin ayrı kimliklere bölünmesine ve parçalanmasına götürücü bir süreci ve politikayı takip etmektedir. Bununla birlikte AB, Türkiye'de çok hukuklu bir yapı oluşturarak din, dil ve etnik köken temelinde ayrışmaların yaşanmasına neden olacak öneriler sunmaktadır. Bu önerilerin kabul edilemez olduğunu belirten Baykal, AB'yi PKK'nın amaçlarına hizmet eden ve onu destekleyen bir dış mihrak olarak tanımlamaktadır.[768]

> *Türkiye'de adam öldürdüğü kesinleşen pek çok kişi, Avrupa'da serbestçe yaşamakta ve bunların iade talepleri, maalesef, reddedilmektedir. Batılı ülkelerin teröristlere bu kadar destek sağlamalarını anlamak mümkün değildir. Değerli arkadaşlarım, terörle mücadelede Türkiye'ye karşı uygulanan politikanın, maalesef, iyi niyete dayandığını ve ayırımcılıktan uzak olduğunu söylemek mümkün değildir.*[769]

> *Bakınız kısa bir süre önce bize, Avrupa Birliğinden, Lozan'daki azınlık tarifini genişletin, yani sadece gayrimüslümleri azınlık sayan bir anlayış artık günümüzde geçerli değil. Ne olacak günümüzde?.. Olabildiğince çok azınlık üreteceğiz, azınlıkların sayısını artıracağız, azınlıkları çoğaltacağız. Böyle olursa daha demokrat oluruz, böyle olursa daha ilerici oluruz, böyle olursa daha Avrupalı oluruz diyorlar... Peki, sonra?.. Söyledikleri fazla bir şey yok henüz; ama, sonrası sonra gelecek, her şeyin bir sırası var. Önce şu ikisini bir ayıralım, daha sonra diğerlerini ayırmaya sıra gelir.*[770]

> *Türkiye'de tekrar, AB'nin ilerleme, değerlendirme raporuna bakıyorum, AB raporunun en hassas konusu yeni azınlıklar yaratma çabası, yeni yeni azınlık üretme çabası.*[771]

Deniz Baykal, Güneydoğu meselesinin yukarıda ifade edilen nedenlerden yola çıkarak, bu sorunlara yönelik çözüm yollarının bulunmasıyla bir çözüme kavuşturulabileceğini ifade etmektedir. Baykal, bir taraftan Güneydoğu meselesini ve bölgede yaşanan durumu iç ve dış mihrakların desteğiyle oluşan bir terör olayı olarak tanımlarken öbür taraftan bölgenin sosyo-ekonomik açıdan geri kalmışlığına da vurgu yapmaktadır. Baykal, bu geri galmışlığın PKK'nın güçlenmesinin ve bölgeden

[768] Bakınız: D. Baykal, **29.03.2005; 06.12.2005; 06.11.2007; 06.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[769] D. Baykal, **25.10.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[770] D. Baykal, **29.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[771] D. Baykal, **20.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

kimi zaman destek almasının da en önemli nedenleri arasında saymakta ve PKK'nın bölgedeki mahrumiyetlerden yararlandığını ifade etmektedir. Güneydoğu meselesinin ve PKK terörünün çözümünü de bu tespitlerden hareket ederek geliştiren Baykal, bölgede yaşanan her türlü ayrımcılığın önlenerek terörle etkili mücadelenin yapılması gerektiğini, Türkiye'de yaşayan herkesin bu ülkenin sahibi olduğunu, onun için de ayrımcılığa son verilerek ve herkese hak, hukuk sağlanarak ve terörle kararlı bir mücadele yürütülerek bir çözümün bulunabileceğini ifade etmektedir. Baykal, bu önerilerini bir çok grup konuşmasında şöyle dile getirmektedir:

> *Her türlü ayırımcılık önlenecek, terörle etkili mücadele yapılacaktır. Ayırımcılığa son, herkese hak, hukuk, eşitlik ve terörle kararlı mücadele, meşru mücadele, hukuki mücadele, perde arkasında vur kaç değil, derin devlet değil; ama, mücadele.*[772]

> *Elbette bu noktada tam bir dayanışma içine gireceğiz. Her türlü ayırımcılık önlenecek, her türlü dışlayıcılık önlenecek, kimse kimsenin dinine, inancına, mezhebine, ırkına, köküne, kökenine en küçük bir olumsuz gözle bakma hakkına sahip olmayacak; herkes eşit olacak, herkes kardeş olacak, herkes özgür olacak ve böyle bir ortamda da terör mutlaka etkisiz kılınacak, terörle mücadele edilecek.*[773]

> *Buna son vermenin iki tarafı var değerli arkadaşlarım. Bir tarafı şudur: Çocuklarımızı öldürenlerin terör yaptığını ve bunları takbih ettiğimizi hep birlikte söyleyeceğiz, hep birlikte söyleyeceğiz. Bir kısmımız bunu söylemekten vazgeçerse olmaz, söyleyeceğiz. Arkasından, bu topraklarda kökü kökeni ne olursa olsun, inancı, mezhebi ne olursa olsun bütün insanlarımızın tam bir özgürlük içinde, tam bir eşitlik içinde her türlü faaliyeti diğerleriyle aynı konumda olarak sürdürme hakkını birlikte sahipleneceğiz, savunacağız. Kimse kimsenin etnik kimliğine söz edemeyecek, kimse kimsenin kimliğini bir eleştiri konusu yapamayacak. Ticari rekabeti etnik köken tartışmasının arkasında gizlemeye hiçbir zaman izin vermeyeceğiz. Ama bir gereği var, o gereğini hep beraber yapacağız. Nedir o? Terör terördür kardeşim, kim yaparsa yapsın terördür. Etnik kökü kökeni ne olursa olsun çoluk çocuk öldürenin, masum insanları öldürenin, saldırı yapanın yaptığı terördür ve hep birlikte takbih ediyoruz, bunu hep beraber söyleyelim. Türkiye terörle mücadeleyi başarıya ulaştırmak için önce bunu sağlamak zorundadır.*[774]

Baykal'a göre terör sorununun çözümü için askeri güç kullanmak ve asayiş önlemleri almak bir zorunluluktur. Baykal, terörle mücadelenin başarıya ulaşabilmesi

[772] D. Baykal, **22.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[773] D. Baykal, **13.06.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[774] D. Baykal, **07.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

için terörün kaynağının kurutulması gerektiğini bunun için de PKK'nın üs olarak kullandığı, eğitimini ve dış desteğini aldığı ülkelerle olan bağının kesilmesi gerektiğini belirterek 1998 yılında Türkiye'nin PKK lideri Abdullah Öcalan'ı Suriye'den güç kullanma tehdidi ile çıkarması gibi Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetimine karşı da benzer bir süreci işleterek Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetiminin PKK'ya olan desteğini sonlandırması gerektiğini öne sürmektedir. Çünkü bu durum artık salt bir terör olayı olmaktan çıkmış, örtülü bir savaş halini almıştır. Türkiye'nin de buna yönelik önlemlerini alması ve savaşın gerektirdiği mücadeleyi vermesi gerekmektedir. Baykal, Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetiminin PKK'ya olan desteğinin ortadan kaldırılmasından sonra Kuzey Irak'ta bulunan PKK kamplarının ve PKK'lı unsurların ortadan kaldırılması için sonuç alıcı askeri operasyonların düzenlenmesi gerektiğini öne sürmekte ve askeri yöntemlere başvurmanın bir zorunluluk olduğunun altını çizmektedir. Bununla birlikte partiler üstü bir sürecin işletilerek "Milli Terör Politikası" oluşturulması gerektiğini belirten Baykal, askeri çözüm yöntemlerine başvurulmasını özellikle PKK eylemlerinin arttığı dönemlerde bir çok grup konuşmasında sık sık dile getirmiştir:[775]

> *Artık şu görülmüş olmalıdır ki: Türkiye, terörle mücadeleye yeni bir şekilde bakmalıdır. Nedir bu yeni bakış? Teker teker teröristlerle uğraşarak bir sonuç almak mümkün değildir. Olay, terörün kaynağına inerek, terörün kaynağını etkileyerek, terörün kaynağını kurutarak, terörün kaynağından teröristlere destek verilmesini caydırarak olumlu bir noktaya getirilebilir. Bakın, daha önce 1999 yılına kadar Türkiye yine çok ciddi bir terör tehdidiyle karşı karşıya idi. Bu terör tehdidini nasıl aştı Türkiye? O zaman terör karargâhı Beka Vadisine ve Şam'a yerleşmişti, Suriye'de bulunuyordu, Suriye'yi terör saldırıları için kullanıyorlardı. Bunu ortadan kaldırmak için Türkiye ricada bulundu, talepte bulundu, olayı anlatmaya çalıştı, ama bir türlü sonuç alamadı. Daha sonra Türkiye, Suriye ile ilişkilerini yeni bir düzeye çekti ve dedi ki: "Bu kabul edilemez. Bu, Türkiye'ye karşı uluslararası hukukun öngördüğü bir saldırı niteliğindedir. Bunu biz aynı anlayışla göğüsleriz, buna son vereceksiniz" dediler. Uzun gerginlikler yaşandı, bildiğiniz, ve bir noktada Suriye gördü ki, evet, Türkiye bu konuda çok kararlıdır ve Türkiye'nin Suriye ile bir sorunu yoktur, dost olması gereken Suriye'nin, PKK*

[775] Bakınız: D. Baykal, **11.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

terör örgütünü himaye ediyor olması ilişkileri tehlikeli biçimde bozacaktır. Bunu gördüğü anda Suriye, bu duruma alet olmanın kabul edilemez olduğunu, kendi çıkarları bakımından da kabul edilemez olduğunu değerlendirdi ve karargâhı dağıttı. Karargâhı dağıttığı anda Türkiye, terör sorunu bakımından yepyeni bir noktaya geldi. Şimdi, aynı tablo Kuzey Irak'ta var, değerli arkadaşlarım. Kuzey Irak'taki insanlarla bizim hiçbir problemimiz yok. Türkiye, herhangi bir komşudan beklenebilecek olanın çok ötesinde iyi niyetli, dostane bir tutumu Irak'a ve Kuzey Irak'a yönelik olarak sergilemiştir. Bunda hiçbir tereddüt yok. Peki, Kuzey Irak, bize karşı, bu anlayışın hak ettiği davranışı sergilemiş midir? Bunu söylemek mümkün mü? Kuzey Irak, Türkiye'ye karşı saldırıların karargâhı hâline gelmiş... Türkiye ne yapıyor bu manzara karşısında? Sorulması gereken tablo bu. Bu manzara karşısında biz ne yapıyoruz? Bunu kabul edemeyeceğimizi ortaya koymak durumundayız. Artık olay bu noktaya gelmiştir. Bunu çok açık, çok net bir şekilde söylemeliyiz ve Kuzey Irak'a demeliyiz ki, ya PKK ya Türkiye. Kararını al... Ve Irak'a şunu anlatmamız lazım ki, ya komşu olursun ya da hedef olursun... Onun için ben, milli terör politikası diyorum. Onun için terör konusunu bir milli platformda konuşalım diyorum. Onun için iktidar – muhalefet, asker – sivil bir araya gelelim bunları konuşalım diyorum. Aynı masada ben bunları anlatmak istiyorum. Bunları Başbakana anlatmak istiyorum, Genelkurmay Başkanına anlatmak istiyorum, topluma anlatmak istiyorum. Değerli arkadaşlarım, geldiğimiz noktada artık karşı karşıya bulunduğumuz olayı alıştığımız türden bir terör olayı olarak nitelemek geçerli olmaktan çıkmıştır. Bu, bir terör olayı değildir; bu, Türkiye'ye yönelik bir örtülü savaş olayıdır. Türkiye'ye karşı bir örtülü savaş götürülmektedir. Savaşın tarafları da bellidir, destekçileri de bellidir, güç verenleri de bellidir ve biz bunun muhatabıyız.[776]

Bu konu çözülsün değerli arkadaşlarım. Bu konunun çözülmesi mutlak zorunluluktur. Bu mümkündür. Türkiye artık daha fazla evlatlarını böyle saldırılara kurban veremez, vermemelidir, bunun temel gereği Kuzey Irak'ın terör için yataklık yapan bir coğrafya olmaktan çıkarılmasını sağlamaktır. Orası bir terörün güvenlik alanı olmamalıdır. O ülke kimin egemenliğindeyse onun gereği yerine getirilmelidir, orada barış sağlanabilmelidir, temizleme orada gerçekleştirilebilmelidir.[777]

Deniz Baykal, Güneydoğu meselesinin ortaya çıkmasının ve PKK terör örgütünün bölgede güç kazanmasının önemli bir nedeni olarak gördüğü bölgenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığının ortadan kaldırılmasını bölgede yaşanan problemlerin çözülmesi açısından çok önemli görmektedir. Baykal'a göre yalnızca askeri operasyonlar düzenlemek bölgede yaşanan terör olayını ortadan kaldırmaz. Terörü besleyen kaynakların da ortadan kaldırılması gerekir. Bu kaynakların başında ise bölgede yaşanan işsizlik sorunu gelmektedir. Baykal'a göre bölgenin işsizlik sorununun

[776] D. Baykal, **23.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[777] D. Baykal, **07.10.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

çözülmesi bölge insanının devletle bütünleşmesine ve kaynaşmasına önemli katkıda bulunacaktır. Baykal bölge ile ilgili çeşitli sosyo-ekonomik istatistiki bilgiler vererek sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi durumunda hem bölgenin refaha ve huzura kavuşacağını hem de PKK'nın elindeki istismar alanlarının elinden alınacağını öne sürmektedir. Baykal, bu iddialarını grup konuşmalarında şöyle ifade etmektedir:[778]

> *Değerli arkadaşlarım, bu bölgede 6,6 milyon nüfus var. Türkiye nüfusunun yüzde 9,75'i, yüzde 10'una yakını, yani yüzde 10'muzu böyle tutamayız. Yüzde 90'ı başka yerde yaşayacak ve onlar gelişmişliğin en alt düzeyinde olacak, buna mutlaka bir son vermemiz lazımdır. Değerli arkadaşlarım, 2000 yılına kadar yapılmış olan yıllık üretimin ancak yüzde 5,5'uğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gerçekleştirilmiştir, nüfusun yüzde 10'u, ama üretimin yüzde 5,5'uğu. Bu tablo, 2000 yılından sonra izlenemiyor, ama izlense de herhangi bir değişikliğin olmayacağı anlaşılıyor. Türkiye'nin kalkınmış bölgelerindeki üretim artışı, hiç kuşku yok, o bölgelerden daha da hızlı olmuştur. Değerli arkadaşlarım, kişi başına gelir düzeyi baktığımız zaman Türkiye ortalamasının yüzde 50'sinin altındadır. Yarı yarıya bir bölgesel ayrışım kendisini göstermektedir ve buraya baktığımız zaman Türkiye'deki mevduat ve kredi mukayesesi yaptığımız zaman da tablo yine aynı şekilde gözüküyor. Bu bölgede kullanılan kredi, maalesef çok düşüktür. Mevduat miktarı da, hiç kuşku yok, o da çok ciddi şekilde düşüktür. İşsizlik, Türkiye genelinin iki katı civarındadır. Değerli arkadaşlarım, olay budur, manzara budur. Terör konuşurken, askeri harekât konuşurken görmemiz gereken olay budur. Bununla şunu söylemek istemiyorum: Ekonomik kalkınma otomatik olarak terör mücadelesine son verir, böyle bir şey söylemiyorum. Ama terör mücadelesine elverişli bir sosyal yapıyı ortadan kaldırmanın ön şartı bunu yapmaktır. Türkiye, bunu en kısa zamanda yapmak zorundadır. Terörle mücadelenin öncelikli hedefi Güneydoğu Anadolu Bölgesini kalkındırmaktır. Ekonomik ve sosyal açıdan bugün içinde bulunduğu durumdan çekip çıkarmaktır. Bunu yaptığınız zaman, af çıkararak değil, Eve Dönüş Yasası çıkararak değil, Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü sarsacak anayasal düzenlemeler yaparak değil, GAP projesini uygulayarak, Güneydoğu Anadolu'yu kalkındırarak Türkiye'yi kurtarmak mümkündür.*[779]

> *Bölgenin bütün sorunlarına sahip çıkacağız. GAP meselesini fevkalade önemli sayıyorum. GAP benim için sadece bir enerji projesi değildir, GAP benim için sadece bir sulama projesi değildir, GAP, bir barış projesidir, Güneydoğu Anadolu için bir refah projesidir. Bölgesel adaletsizliği yenme projesidir. Bunları biliyoruz, bu anlayışla konuya yaklaşıyoruz.*[780]

> *Gel, kaynaştırıcı ol, kaynaştırıcı olmak için o bölgeye yönel. Okul aç, babalarına iş ver, işsizliği ortadan kaldır, kadınlara yardımcı ol, yeni yeni fabrikalar, sanayi tesisleri açalım, ne gerekirse yapalım oraya ama kaynaştıralım.*[781]

---

[778] Bakınız: D. Baykal, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[779] D. Baykal, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[780] D. Baykal, **10.06.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[781] D. Baykal, **24.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

3.1.3.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi

Deniz Baykal, birçok grup konuşmasında farklı etnik kimlikleri ve bu farklı etnik kimliklerin etnik kimlik kaynaklı haklarını kabul etmektedir. Bu haklardan bir tanesi olarak değerlendirdiği anadilin öğrenilmesi konusunu değerlendiren Baykal, anadilin öğrenilmesinin bir hak olduğunun altını çizmektedir. Baykal, Anadil konusunda anadilin öğretilmesi, öğrenilmesi ve konuşulmasının gerekli olduğunu ve anadilde yayıncılığın önündeki yasal engellerin kaldırılarak anadilde yayıncılığın serbest olmasının da hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Baykal, 1990 yılında SHP genel sekreteri olduğu dönemde kendisinin başkanlığında hazırlanan "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları" başlıklı raporda anadilin önündeki engellerin kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu rapora göre anadil yasağı ile ilgili her türlü yasal düzenleme yürürlükten kaldırılarak, yurttaşların anadillerinde serbestçe konuşabilmeleri, yazabilmeleri, öğretebilmeleri, bu dillerde değişik kültür etkinliğinde bulunmaları güvence altına alınacak ve anadilde yayın yapılabilecektir. Bununla birlikte anadilin akademik bir çalışma olarak araştırılması devlet eliyle düzenlenecek, bu amaçla araştırma birimleri ve enstitüler kurulabilecektir. Bu öneriler rapora şu şekilde yansımaktadır:

> *Kürt kimliğini kabul ederek kendine Kürt kökenliyim diyen yurttaşlara, bu kişiliklerine hayatın her alanında istedikleri gibi ve özgürce belirtme hakkına sahip olmaları olanağı sağlanacaktır. Bu çerçevede anadil yasağı ile ilgili her türlü yasal düzenleme yürürlükten kaldırılacak, yurttaşların anadillerinde serbestçe konuşabilmeleri, yazabilmeleri, öğretebilmeleri, bu dillerde değişik kültür etkinliğinde bulunmaları güvence altına alınacaktır. Anadil yasağının kalkması ile anadillerin yurttaşların yaşamında özgürce kullanılması ve bu dillere yayın yapılması olanağı sağlanmış olacaktır. Hiç kuşku yok ki, Türkçe Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dili olacak ve eğitim dili olarak kullanılacaktır. Ayrıca Türkçenin tüm yurttaşlara öğretilmesi için gerekli önlemler alınacak ve*

uygulanacaktır. Toplumdaki değişik kültür ve dillerin topluma, tarihe ve kültürlere saygı anlayışı içerisinde akademik bir çalışma olarak araştırılması Devlet eliyle düzenlenecek, bu amaçla araştırma birimleri, enstitüleri kurulacaktır.[782]

Baykal, 18 Nisan 1999 genel seçimlerinde de CHP Genel Başkanı sıfatı ile *"Çözüm 2000"* adlı bir seçim bildirgesi hazırlamıştır. Baykal, bu seçim bildirgesinde anadilde eğitimin önündeki yasal engellerin kaldırılarak MEB denetiminde özel okul ve enstitülerde anadilde eğitimin verilmesini vaat etmektedir. "Çözüm 2000" seçim bildirgesinde MEB müfredat programı içerisinde resmi dil Türkçe olmak kaydıyla anadilde eğitim olanağı, özel okul açma, Radyo-TV gibi yayıncılık faaliyetleri, kitap ve gazete çıkarma haklarının tanınacağı ve bunun bir ulusal zenginlik olacağı ifade edilmektedir.[783] Anadilde eğitim vaadi rapora şöyle yansımaktadır:

"Hoşgörü ve iç barış her yöreye taşınacak. CHP yönetiminde, hiç kimse etnik kimliğinden dolayı farklı ve haksız bir uygulamaya tabi tutulmayacak. Herkesin anadilini, kültür ve folklorunu öğrenme ve geliştirmesi için engeller kaldırılacak. İsteyen yurttaşlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın koyacağı standartlar ve kurallara uymak kaydıyla anadillerinde eğitim yapan özel okul ve araştırma enstitüleri kurabilecekler. Özel yayın ve iletişim ortamından özgürce yararlanabilecekler"[784]

2002 genel seçimlerinden önce gerek 1990 yılındaki SHP'nin Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Önerileri adlı raporunda gerekse CHP'nin 18 Nisan 1999 seçimleri için hazırladığı Çözüm 2000 adlı seçim bildirgesinde anadilde eğitimin önündeki engellerin kaldırılmasına ve anadilde eğitimin özel okullar ve enstitüler aracılığıyla verilmesine onay veren Baykal, 2002 genel seçimlerinden sonra anadilde eğitim konusunda geri adım atmıştır. Bu süreçte

[782] **SHP, "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları" Raporu,**
[783] Hürriyet, **"CHP Kürtçe Eğitim Vaat Etti",** 05 Mart 1999, s. 25.
[784] Hürriyet, **"İşte Çözüm 2000",** 10 Mart 1999, s. 27.

anadilde eğitimin özel okullarda verilmesine hiç değinmeyen Baykal, anadilin öğrenilmesi, öğretilmesi ve anadilde yayıncılık faaliyetlerinin özel sektör eliyle yapılması gerektiğinin altını çizmiştir. Baykal'a göre devlet, bu tür faaliyetlerden uzak durmalı; yalnızca düzenleyici ve denetleyici fonksiyon icra etmelidir. Baykal, anadilde eğitimin kabul edilmesinin ve devlet eliyle verilmesinin devletin ve milletin parçalanmasına hizmet edeceğini öne sürmektedir. Baykal'a göre Türkçe'nin tek eğitim dili olmaktan çıkarılmasını durumunda ayrışmanın ve bölünmenin kültürel ve zihinsel altyapısının hazırlanmış olacak ve milli kimlik yıpranacaktır. Bundan dolayı devlet anadilde eğitimi vermemelidir. Resmi dil ve milli dil Türkçe olduğundan eğitim dili de Türkçe dışında herhangi bir dilde yapılamaz. Baykal bu düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:[785]

> *Bizim milletimizin adının Türk Milleti olması, bu milleti oluşturan insanların bir kısmının Çerkez, bir kısmının Gürcü, bir kısmının Arnavut, bir kısmının Arap, bir kısmının Kürt kökenli olmasına engel değil. Elbette o kimlikler saygıdeğer, başımızla beraber, o var. O kimliğe sahip olan herkesin de hak ve özgürlükleri var, kendi kimliğini ilan etme hakkı var, kendi dilini konuşma hakkı var, kendi dilini öğretme hakkı var, kendi dilinde yayın yapma hakkı var, kendi kimliğini yaşama hakkı var. Hiç tartışma götürmez. Böyle olması bizim bir millet olmamıza engel değil, millet olmamıza tehdit değil; ama, bunun böyle olması bizim bir millet olduğumuz gerçeğini de kapatmaya yetmez.*[786]

> *Ana dilin konuşulmasına yönelik yasaklar vardı. Bu yasaklar karşısında biz yıllar öncesinden ta 1989 yılından itibaren mücadele verdik. 89 yılındaki bizim Güneydoğu raporumuz bu tespitle başlar ve bunu ortadan kaldırma irademizi ortaya koyar. Kimsenin ana dilinin konuşulmasını kimsenin yasaklamaya hakkı yoktur. Bu anlayışı ta o zamandan beri koyduk. Bunun mücadelesini verdik. İnsanların ana dilini kullanma, ana dilini konuşma, ana dilini çocuklarına öğretme, ana dilinde yayın yapma, gazete çıkarma, kitap çıkarma, ana dilinde müzik yapma, ana dilinde televizyon yayını yapma hakkı tartışma götürmez. Bunların hepsi Türkiye'de sağlandı son dönemde. Ama ne görüyoruz? Bu ilerlemelerin en hızlı yaşandığı, bu açıdan gerçekten olağanüstü ileri bir noktada Türkiye olarak bulunduğumuz halde terör Türkiye'de en ağır mücadelesini veriyor. En ciddi terör sorununu Türkiye yaşıyor. Suriye'de Kürt kökenli insanların oy verme hakkı yok. Siyasete katılma hakkı yok. Başka ülkelerde çok daha ciddi ayrımcılıklar var. Bunlar yanlış. Bunlarla gitmek mümkün değil. İnsan haklarına*

[785] Bakınız: D. Baykal, **12.05.2009; 16.01.2007; 10.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**

[786] D. Baykal, **29.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

aykırı bu tablo. Bunların elbette değişmesi lazım. Ama bunların değişmesi anlaşılıyor ki bazı çevrelerin ülkeleri bölme, parçalama projelerine fren getirmiyor. Tam tersine onları teşvik eden, tahrik eden bir ortam yaratıyor.[787]

Ama hepimiz aynı milletin vatandaşıyız, hepimiz bu milletin, bu devletin birer vatandaşıyız. Birbirimize eşitiz, birbirimizle beraberiz, kökenimizi elbette ortaya koyacağız, ana dilimizi öğreneceğiz, öğreteceğiz, konuşacağız, elbette ana dilimizde özgür insanlar olarak cumhuriyetimizin sağladığı olanakları kullanarak elbette yayın yapacağız, kitap çıkaracağız, televizyon yayınları yapabileceğiz, bunlar serbest, bunlarda bir sorun yok ama hepimiz bu milletin bir parçası olduğumuzdan bir an bile şüphe duymayacağız. Bu, herkes için geçerli.[788]

Daha Türkçe doğru dürüst eğitimi bütün vatandaşlarımıza ulaştırmayı başaramamış bir haldeyken, etnik dillerde de eğitim vermeye başlayacağız. Bunu başladığınız anda artık Türkiye'yi bir millet olmaktan çıkarmanın düğmesine de basmış olacaksınız. İki kuşak ortaya çıktığı anda artık bir millet kavramından Türkiye'de söz etmenin şartları kökten değişmiş olacak. Vahim bir olaydır. Türkiye'nin ulusal bütünlüğünün temeline yerleştirilmiş bir mayındır, bir C – 4'tür, bir patlayıcı maddedir bu... Milletin özü kültür, kültürün özü dil. Dili kaybettiğiniz anda bizim ortak noktalarımız kaybolmaya başlar. Çok vahim bir olay, çok tehlikeli bir olay,[789]

Etnik kimlik ayrış yapmış, onlara dillerini verecekmişiz, onlara bu iyilik olacak, demokrasiymiş. Değerli arkadaşlarım, dünyanın hiçbir yerinde böyle bir demokrasi anlayışı yoktur. Demokraside bölücülük yoktur. Demokrasi ayrı, bölücülük ayrı. Ne Fransa ne Almanya ne bir başka ülke hiçbir şekilde böyle bir bölücülüğe prim vermez. Bölücülük işi ayrı, bölücülük demokraside yok, insan haklarında yok, özgürlük diye bölücülük özgürlüğü diye bir şey yok, hepimiz biriz, bütünüz.[790]

Baykal, anadilde eğitimin verilemeyeceğini kimi zaman Türkiye'nin anayasal düzenine atıf yaparak meşruiyet sağlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte Batılı devletlerden de örnekler vererek Batıda da eğitim dillerinin resmi dil olduğunu anadillerde eğitimin verilmediğini, Türkiye'nin de Türkçe dışında bir dilde eğitim vermesinin doğru olmadığını ifade etmektedir. Baykal, anadilde eğitimin özellikle devlet eliyle verilmesinin yanlış olduğunu etnik dillerin devlet eliyle milli eğitim bünyesinde verilmesinin bölücülüğe ve ayrımcılığa hizmet edeceğini, etnik ayrımcılığın devlet tarafından uygulanmasına neden olacağını öne sürmektedir.

[787] D. Baykal, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[788] D. Baykal, **10.06.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[789] D. Baykal, **02.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[790] D. Baykal, **17.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Şimdi sen, etnik dilde devlette eğitim vermeyi sorumluluk olarak üstleniyorsun. Korkmuşsun, "seçmelik ders" diye başlamışsın, ilk adım o. "Üniversitelerde" demişsin. "Enstitü açacağız, enstitüde seçmelik ders vereceğiz. 30 kişiye vereceğiz, 50 kişiye vereceğiz, sınırlı sayıda vereceğiz." Başlangıç, devleti bulaştırıyorsun, bizim dediğimiz o. Bırak kardeşim, toplum kendisi örgütlensin, kendisi her türlü faaliyeti yapsın. Bu, Türkiye'nin yasaları çerçevesi içinde herkese bir haktır, bunu yap, bunu güvence altına alalım ama devleti karıştırma. Bak ne diyor başında? "Milli eğitim" diyor, etnik eğitim diyor mu? Etnik eğitim demiyor, milli eğitim diyor. Şimdi sen, efendim bu böyledir, insan hakları, demokrasi deyip bölücülüğü, ayrımcılığı bir politika hâline dönüştürmeye başlarsan elbette Türkiye'de çok ciddi tepkiye maruz kalırsın. Bu, doksan yıllık tarihimizde ilk kez bu iktidar, devlet katına eğitim yoluyla etnik ayrımcılığı sokuyor, yanlış bu. Bu yanlış nereye götürür seni? O insanların refahına mı hizmet eder? O insanların derdi bunu mu öğrenmek? O insanların derdi en iyi şekilde Türkçeyi öğrenmek, en iyi şekilde dünya dillerini öğrenmek, en iyi şekilde donatılmak, bilgiyle donatılmak bunları yap. O konudaki eksiklikleri hep beraber telafi edelim. O insanlara bu açıdan yaklaş, başımla beraber. Sen, o insanları değil, sen, PKK'nın taleplerine yaklaşıyorsun, PKK'nın ayrımcılık politikasına hizmet ediyorsun.[791]

Anadilde eğitimin verilmesinin PKK'nın bölücü-ayrılıkçı amaçlarına hizmet edeceğini belirten Baykal, bu sürecin sonunda etnik bir anlam ifade etmeyen Türk Milleti kavramının etnikleştirilerek milletin anlamının değişeceğini ve etnisitelere bağlı ayrı milletlerin ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Baykal'a göre böyle bir sürecin arkasında da Türkiye'nin parçalanması veya devlet yapısının, yönetim yapısının değiştirilmesi projesi vardır. Baykal'a göre anadilde eğitimin verilmesi ile 'Türk Milleti' kavramı tahrip edilerek Türklüğe etnik bir anlam yüklemesi yapılacaktır. Böylece millet tanımında oluşacak olan bir yıpranma beraberinde başka millet tanımlarını da getireceğinden öncelikle Türk miletinden ayrı bir milletin varlığı oluşturulacaktır. Ardından Türkiye'nin üniter yapısı bu tanımlama üzerinden değiştirilecektir. Türkiye'nin uluslaşma süreci yarıda bırakılarak etnik temelli ayrışmaların yaşanması süreci başlayacaktır. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için

[791] D. Baykal, **24.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

anadilde eğitim talepleri reddedilmelidir. Baykal, bu iddialarını şöyle ifade etmektedir:[792]

> Eğitim, kendi dilimizde ayrı eğitim istiyoruz. Resmi dil eğitimi değil, biz kendi dilimizde ayrı eğitim ilk okulda öğrenci istiyoruz, ilk okulda biz kendi alfabemizi öğreteceğiz. İlk okulda biz kendi dilimizi öğreteceğiz, kendi gramerimizi öğreteceğiz, kendi değerlerimizi öğreteceğiz, biz ayrışacağız kardeşim diyor. Bize bunu verin. Sonra ne olacak? Ayrı millet. Ondan sonra, Anayasa bunu tescil edeceğiz, ondan sonra otonom bölge, federasyon, ondan sonra konfederasyon. İşte, Irak'ta da yine kendisini etnik olarak tarif etmiş birileri var; İran'da var; Suriye'de var, biz hep beraber bir araya gelip ayrı devlet olacağız.[793]

> Anayasada etnik dillerde eğitim yapılmasına, etnik dillerin öğretilmesine değil, ana dilinin öğrenilmesine değil, etnik dillerde eğitim yapılmasına yönelik düzenlemeler, bir anayasa düzeni hâlinde ele alınacak olur ise, bunun da çok vahim sonuçlar doğurması kaçınılmaz olur. Bunu da, bu çerçevede, bir uyarı olarak söyleme gereğini duyuyorum. Niçin söylüyorum? Bir yandan terörle mücadele ediliyor, bir yandan da bunları yapalım, bu ikisi sanki bir bütünleyici olaydır gibi bir anlayış var, tam tersidir. Zaten terörle Türkiye'ye yönelik verilen mücadelenin amacı, hukuk sistemimizde bu delikleri açmaktır. Bu noktada verilecek ödünlerin çok tehlikeli sonuçlar doğurması kaçınılmazdır.[794]

> Hükümetin, PKK'nın talepleri doğrultusunda Türkiye'de milleti etnik temelde ayrıştırmaya yönelik bir eğitim politikasının ilk adımlarını üniversiteden başlayarak Anayasa bu konuyu çok açık bir biçimde düzenlediği hâlde, engellediği, yasakladığı hâlde Anayasanın arkasından dolaşarak, milletin bu anlayışı ortaya çıktığı hâlde üniversitelerde etnik ayrışmanın altyapısını yapmak üzere bir eğitim politikası değişikliğine giriyor olması fevkalade önem taşıyacaktır… Uluslaşmayı bırakıp etnik kavgaya, etnik ayrışmaya onun ana dili öyle, bunun ana dili böyle, üniversiteden başlayalım, geçicidir diye başlayalım, seçmelidir diye başlayalım bu yolları biliyoruz. Bu yollara hükümetin girmesi hâlinde buna bütün imkânlarımızla karşı çıkacağımızı bir kez daha burada ifade etmek istiyorum.[795]

Deniz Baykal, yapılan anayasal ve yasal değişikliklerle anadil konusunda herhangi bir eksikliğin kalmadığını, herkesin anadilini öğrenmek, öğretmek ve yayın yapmak gibi temel haklara sahip olduğunu anadilde eğitim taleplerini ise kolektif haklarla ilgili istendiğini ve bu durumun devleti parçalayıcı bir durum ortaya koyduğunu öne sürmektedir. Baykal, eğitim dilinin ayrıştırılması ile ilgili taleplerin kabul edilmesi durumunda çocuklara, gençlere farklı dillerde eğitim verilmesinin söz

[792] Bakınız: D. Baykal, **24.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[793] D. Baykal, **17.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[794] D. Baykal, **25.12.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[795] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

konusu olacağını bunun sonucunda ortak dil olan Türkçe ile matematik, tarih, coğrafya gibi derslerin verilmesinin önünün tıkanacağını ifade etmektedir. Baykal'a göre anadilde bu derslerin verilmesiyle yetişecek yeni nesiller Türkiye'den ve Türk toplumundan kopacaktır. Dolayısıyla böyle bir faaliyetin toplum ve devlet yapısı üzerinde yıkıcı sonuçları olacaktır.[796]

> *Şimdi, bulunduğumuz noktada nedir tablo? Ne isteniyor? Bu terörün arkasında ne var? Ne için bu terör yaşanıyor? Efendim, ana dilimizi kullanamıyoruz! Kimliğimizi ilan edemiyoruz! Temel kültürel haklarımız ellerimizden alındı deme şansı bir süreden beri kalkmıştır. Son dönemlerde yapılan değişikliklerle, artık, Türkiye'de insanların kimlikleri dolayısıyla suçlanamayacağı bir hukuki tespit olarak ortaya çıkmıştır. Herkesin ana dilini konuşmak, öğrenmek, ana dilinde yayın yapmak, televizyon yayını yapmak, kitap çıkarmak, müzik yayını yapmak, kendi ana dilini isteyen herkese öğretmek hakkı tartışma götürmez bir biçimde anayasal güvencelere kavuşturulmuştur. Şimdi geldiğimiz noktada talep nedir? Talep, artık, bireysel hak ve özgürlüklerin ötesinde etnik temelde Türkiye'nin anayasal sistemine, egemenlik anlayışına, devletin yapısına yönelik talepleri kabul ettirmektir. Yani Türkiye, artık gelinen noktada 70 milyon vatandaşın eşit haklar sahip olarak oluşturdukları bir devlet olmaktan çıkacaktır. Vatandaşların üstünde bazı temel kominal, cemaat, etnik kimlik tanımlarına dayalı bir devlet yapılanması içine çekilecektir. Vatandaşların devleti olmaktan çıkacağız, kimliklerin devleti olmaya doğru yöneleceğiz. Devleti kuran unsurlar artık bireyler olmaktan çıkacak, etnik temelde farklı kimlikler olarak ortaya çıkacak, talep bu.*[797]

Baykal, 2004 yılında yerel dillerde yayıncılığın devlet eliyle yapılmasına yönelik düzenlemeler söz konusu olduğunda konu ile ilgili bir değerlendirmede bulunmuştur. Baykal'a göre herkesin kendi anadilini öğrenmesi, öğretmesi ve yayın hayatında kullanması bir haktır. Ancak yerel dilde yayıncılığın devlet eliyle yapılması yanlıştır. Çünkü devlet, parasını hiçbir etnik grubun kendi ihtiyaçları için harcayamaz. Her toplum kendi kültürünü kendisi geliştirmelidir. Devletin görevi, kendi toplumunu oluşturan alt grupların kimliklerini, kültürlerini, dillerini yaygınlaştıracak çalışmaları yapmak değildir; devlet bu işin dışındadır. Devletin görevi, ortak dili öğretmek, eğitimini ortak dille vermektir, kendi vatandaşlık bilinci

[796] D. Baykal, **01.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[797] D. Baykal, **20.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

içinde insanlarını oluşturmaktır. Bundan dolayı devlet düzenleyicilik görevini yerine getirerek yerel dillerde ve etnik dillerde yayıncılığı özel sektöre bırakmalıdır.

> *Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de iki gündür ülkemizde konuşulan yerel dillerle ilgili yayıncılık uygulamasına geçilmiş bulunuyor. Bu uygulamayla ilgili tartışmalar da birden bire ortaya çıkmıştır… Değerli arkadaşlarım, bir defa ilk yanlış, bu işe devletin karıştırılmasından geliyor; ana yanlış budur. Devletin görevi, kendi toplumunu oluşturan alt grupların kimliklerini, kültürlerini, dillerini yaygınlaştıracak çalışmaları yapmak değildir; devlet bu işin dışındadır. Devletin görevi, bizim ortak dilimizi öğretmektir, eğitimimizi vermektir, kendi vatandaşlık bilinci içinde insanlarımızı oluşturmaktır. Herkes kendi anadilini öğrenebilir, konuşabilir, o dilde yayın yapabilir; bu, bir haktır. Devletin, Anayasanın, hukukun buna izin vermesi gerekir, çağdaş demokrasi anlayışı bunu gerektirir; ama, buna gerçekten ihtiyaç hissedenlerin yerine, devlet kendisini ikame ederek, ben sizin için bunu yapıvereyim derse yanlış yapmış olur;… Yapılması gereken şey, bu işi sahiplerine bırakmaktır. İsteyen kendisi televizyonunu kurar, yayınını yapar. Elbette Türkiye'nin yayın politikası, RTÜK, hukuk düzenimiz, Anayasa düzenimiz, yapılan yayınların, yapılacak olan yayınların hukuki çerçevesini ortaya koyar, zamanını düzenler, içeriğini düzenler, koşullarını ortaya koyar… Devlet, parasını hiçbir etnik grubun kendi ihtiyacı için harcayamaz; ülkenin ortak ihtiyaçları için harcayacaktır, eğitim için harcayacaktır, kalkınma için harcayacaktır, kendi kültürünü her toplum kendisi geliştirme hakkına sahiptir. Buna saygı gösterilecektir, bu hukuken düzenlenecektir ve o çerçevede bu çalışma yapılacaktır, yapılmalıdır… Doğrusu, bırakınız, ilgili insanlar kendileri gerektiği gibi yapsınlar, siz de ciddi bir anlayış içinde bunu yönlendirin, değerlendirin; yapılması gereken budur.*[798]

3.1.3.2. Otorite (Uslamlama)

Deniz Baykal, Güneydoğu meselesi, terör sorunu ve demokratik açılım konusunda takip ettiği politikayı desteklemek, ona bir meşruiyet zemini kazandırmak ve kendi haklılığını ortaya koyabilmek için otorite olarak görmüş olduğu kişi ve kurumlara sıklıkla başvurmuştur. Bunlar arasında öne çıkanlar Mustafa Kemal Atatürk, Abdullah Öcalan, PKK'lılar, Başbakan, Bakanlar, dış ülke yetkilileri, gazeteci ve genel olarak kamuoyudur. Baykal, demokratik açılım projesine karşı gelmesindeki haklılığını ortaya koymak ve birlik ve beraberliği vurgulamak istediğinde Mustafa Kemal Atatürk'ten örnek verirken; demokratik açılımın

[798] D. Baykal, **08.06.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

parçalayıcı ve devleti yıkıcı bir niteliğe sahip olduğunu vurgulamak istediğinde ise Öcalan'ın konuşmalarına başvurmuştur.[799]

> *Biz bir milletiz, millet olarak oluşmuşuz, tarihimiz bunun tanığı, cumhuriyetimiz bunun tanığı. Bu milleti, bu devleti kuranlar da bu anlayışla kurmuşlar. Türk Milletini tarif ederken kesinlikle ırk ve etnisite anlayışıyla yaklaşmamışlar. O işler ayrı demişler. Türkiye Devletini kuran Türkiye ahalisine Türk Milleti denilir demiş Mustafa Kemal Atatürk. Tekrar ifade ediyorum, Türkiye Devletini kuran Türkiye ahalisine Türk Milleti denilir. Artık ahali olmaktan çıkıp biz bir milletiz, kader ortaklığı içine girmişiz, birlikte çok iyi bir yaşamı inşa etme kararıyla yola çıkmışız, hepimiz bu milletin, bu devletin eşit birer parçasıyız. Bu, bizim devletimiz, hepimiz eşitiz, bu anlayışı söylemiş.*[800]
>
> *Şimdi, bu tabii önemli bir buluşma. Türkiye'nin geleceğiyle ilgili çok önemli bir tartışma. Yani Öcalan avukatları aracılığıyla açıklama yaptı. "Bu açılım" dedi, tam açılımın ilk heyecanlı günlerinde "Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığıyla eşdeğer bir iştir" dedi. Yani şu anlamda doğru: Atatürk bir milli devlet kurdu. Şimdi, biz o milli devleti çözme, geriye çevirme mücadelesini yapıyor. Onun yaptığı iş neyse o düzeyde bir iş yapıyoruz ama biz tersinden yapıyoruz demek istedi. Düşünce o idi ve doğru idi.*[801]
>
> *Değerli arkadaşlarım, bakın bu sürece çok destek veren bir değerli gazeteci diyor ki gazetesinde, televizyoncu ve gazeteci gazetesinde yazıyor ve diyor ki "AKP'nin bir an önce yasal değişiklikleri devreye sokması gerekiyor. Bu yasalarla dağdan inen veya yurt dışından gelenler sadece tanıdık savcı veya hâkimlere dayanılarak serbest bırakılamaz." İyi mi? Türk hukukuna bir madalya gibi takıldı mı şimdi bu? Tanıdık hâkim ve savcılarla bu işi bir defa yaparsın diyor, daha çok böyle olacak diyor, o nedenle sen yasayı değiştir diyor. Onlar diyor pişman olduğunu söylemeyecek, örgütten ayrılmayacak ama gelecek. Hem örgütün üyesi olacak, örgüt terör yapacak, sen de onu kabul edeceksin, yasanı ona göre tanzim et diyor.*[802]
>
> *Bak, Amerikan Dış İşleri Bakanı kısa bir süre önce dedi ki: "Bölgede artık haritaların değişmesi zamanı geldi." Demek ki 1920'lerde çizilmiş olan haritalar, şimdi 2000'li yıllarda ele alınacak, alınıyor. Gözümüzün önünde bir ülke parçalanıyor.*[803]

Baykal, kamuoyunu da bir otorite olarak kabul etmekte ve demokratik açılım sürecinde halkın belli kesimlerinden özellikle gazi ve şehit ailelerinden gelen tepkileri de takip ettiği politikanın haklılığı olarak ortaya koymaya çalışmaktadır.

---

[799] Bakınız: D. Baykal, **04.04.2006; 20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**
[800] D. Baykal, **29.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[801] D. Baykal, **13.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[802] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[803] D. Baykal, **31.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Değerli arkadaşlarım, millet bunu gördü. Millet, o sahnede bu tabloyu gördü ve işin özünü tespit etti, teşhis etti. Değerli arkadaşlarım, gelenler tutuklanmamıştır, ellerini kollarını sallayarak ayrılmışlardır ve bir kahraman gibi karşılanmışlardır. Tabii milletimiz bu tabloyu görünce "ben 25 yıldır ne hissediyordum, ne düşünüyordum, ne fedakârlıklar yapıyordum. Evlatlarımı ben niçin şehit verdim? 25 yıldır biz, bu mücadeleyi sürdüren insanlar olarak yanlış mı yaptık? Haksızlık mı yaptık? Biz mi hainiz, onlar mı kahraman?" bu soruyu sormaya başladılar. Değerli arkadaşlarım, bu soruyu vatandaşlarınızı sordurduğunuz anda işte siz bitmişsiniz demektir. Bugün iktidar, millete bu soruyu sordurmuştur. Akşamları televizyonda görüyorsunuz, madalyasını ortaya atan, berat yazısını yerlere vuran, protez bacağını çıkarıp "benim madalyam işte bu" diye gösteren gazilerimizi, şehit ailelerimizi görüyorsunuz.[804]

3.1.3.3. Kardeşlik (Geleneksel Tema)

Deniz Baykal, kardeşlik temasını sıklıkla kullanmaktadır. Baykal, kardeşliği daha çok tarihsel birliktelik üzerine kurmakta, tarihsel olarak bir arada yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında herhangi bir ayrımın olmadığını, kimi zaman çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmışsa da herkesin kardeşçe bir arada güven ve huzur içerisinde bulunduğunu öne sürmektedir. Baykal'a göre iç ve dış mihraklar Türkiye'de Türk Milleti arasında yaşanan bu kardeşliği hedef almakta, kardeşlik ortamını ve kardeşliği zedelemeye çalışmaktadırlar. Baykal'a göre Türkiye'de yaşayan herkes bütün etnik unsurlar tarihin içinden beraber gelmiş aralarında çözülmeyecek sorunları olmayan bir kardeşlik iklimi içinde hep beraber yaşamaktadırlar. Hepsi de bir milletin, ülkenin ve coğrafyanın parçasıdırlar. Bunları birbirinden ayırmanın kimseye bir faydası da yoktur. Türkiye'de 1984'te başlayan terör eylemlerinin bir kardeş kavgasına neden olduğunu, yaşanan çatışmalı ortamın kardeşi kardeşe kırdırttığını belirten Baykal, Türkiye'nin tekrar böyle bir kardeş kavgasına sürüklenmemesi gerektiğinin altını çizmektedir.[805]

[804] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[805] Bakınız: D. Baykal, **14.12.2004; 08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları**

Bu bölgede bulunan bütün insanlar, Arabıyla, Kürdüyle, Türküyle kardeşçe yaşıyoruz; bin yıldır kardeşçe yaşadık, daha bin yıl kardeşçe yaşamak istiyoruz. Dışarıdan birilerinin ellerini kollarını uzatıp, burada bizi birbirimize düşürmelerine izin vermek istemiyoruz.[806]

Bir kardeş kavgasının içinden çıkmışız, yaralar taze, kardeş kavgasını sona erdirmeye gayret ediyoruz, böyle bir ortamda bırakacağız bütün bunları tekrar biz niye kavga etmiştik, başlayacağız… Bizim toplumumuzun yapısı ortada. Birbirinden farklı etnik kimliklerden gelen insanlar hep bir arada kardeşçe yaşıyoruz. İçimizde Arnavut'u, Kürt'ü, Arap'ı, Çerkez'i, Gürcü'sü her kesimden insanlar var. Biz, bir İmparatorluğun sonunda ortaya çıkan ulus devletiz. Elbette var, elbette olacak. Her yerde, hepimiz kardeşçe bir aradayız. Türkiye'nin bütün coğrafyalarında beraber yaşıyoruz.[807]

Karşılıklı tartışmalar olur, çekişmeler olur, kardeş kavgaları olur zaman zaman, kardeş kavgaları bazen kanlı olur; ama, sonunda gelir, çözülür; çözüleceği yer, çünkü, çözülmesine imkân veren bir temel devlet anlayışı. Herkese kucağını açan, herkesi eşit sayan bir anlayış. O anlayışın devleti, o anlayışın hukuku Türkiye'de var oldukça, etnik farklılıkların Türkiye için bir sorun yaratmasına fırsat vermeyebiliriz.[808]

Türkiye'de bir kardeş kavgası tahrik edilmek istenmiştir. Bu kardeş kavgasını dışarıdan, içeriden çeşitli amaçlarla besleyenler, destekleyenler, örgütleyenler, finanse edenler, himaye edenler ortaya çıkmıştır ve bütün bunları bu coğrafyada yaşayan insanlar, kardeşler, bu toprakların insanları ağır bedel ödeyerek yaşamak durumunda kalmışlardır. Tekrar Türkiye'nin böyle bir yeni kardeş kavgasına sürüklenmesini kabul etmek mümkün değildir.[809]

Türkler, Kürtlere hiçbir zaman düşman olmamıştır, hiçbir zaman düşman olmamıştır, hiçbir zaman da düşman olmayacaktır. Burada kardeşçe yaşadık, bin yıldır yaşıyoruz. Zaman zaman ortaya çıkarılan göstermelik toplumun bütününü hiçbir şekilde ilzam etmeyen, küçük çevrelerin belli hesaplarla harekete geçirilmesiyle kendisini gösteren çatışmalar hariç, toplumun özü, Kürt toplumunun ezici çoğunluğu, toplumumuzun Kürt olmayan kesimlerinin ezici çoğunluğu tamamı birbiriyle kardeştir, birbirini sevgiyle kucaklamaktadır.[810]

Biz, Türk – Kürt kardeşiz; Arap, Çerkez, Arnavut, Laz kardeşiz, hiçbir ayrım yok, hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız. [811]

Baykal, kardeşliği CHP'nin milliyetçilik anlayışı üzerinden de kurmaya çalışmış ve CHP'nin milliyetçilik anlayışının kapsayıcı, herkesi içine alan, ötekileştirmeyen kapsayıcı bir niteliğe sahip, ırk, etnik köken, din ve dil farkı

[806] D. Baykal, **25.02.2003 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[807] D. Baykal, **17.05.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[808] D. Baykal, **28.06.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[809] D. Baykal, **16.01.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[810] D. Baykal, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[811] D. Baykal, **27.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

gözetmeyen bir anlayışı ifade ettiğini belirtmektedir. Baykal'a göre bu milliyetçilik anlayışı Türkiye'de yaşayan herkesi kardeşlik içerisinde bir arada tutmaktadır. Baykal, CHP'nin milliyetçilik anlayışının öncelikle herhangi bir husumetten veya düşmanlıktan kaynaklanmadığını ve herhangi bir biçimde terör ve şiddet içermediğini, buna mukabil kardeşliği sağlayıcı bir anlayışı barındırdığını ifade etmektedir. Baykal'a göre bu milliyetçilik anlayışının bir tezahürü olarak Türk milleti bütün etnik unsurların üzerinde, herhangi bir etnisiteye bağlı olmayan buna karşılık bütün etnik unsurları içerisinde barındıran bir kardeşlik kültürüne de sahiptir. Bu kardeşlik kültürü, kökü derinlerde olan bir anlayışın ürünüdür. Baykal, bu düşüncelerini grup konuşmalarında sık sık dile getirmektedir:[812]

> *Düşünün 1920'lerde yola çıkan insanlar bütün bunların yaşanmasından çok önce yıla çıkarken demişlerdir ki, biz hep beraberiz. Biz aynı milletin mensuplarıyız. E sen Çerkezsin, sen Gürcüsün, sen Arapsın, sen Kürtsün. Hiç önemi yok kardeşim demiştir. Hep beraber burada bu devleti kurma kararını ortaya koyduk mu, birlikte bunu kuruyor muyuz? Bu devleti kuran halka, ahaliye Türk vatandaşı denir, Türkiye halkı denir. Bunu ortaya koymuşlardır. Tabi bu anlayışın temelinde, cumhuriyetimizin bu anlayışının temelinde ta 13. yüzyıldan gelen 72 millet birdir diyen Hacı Bektaşi Velilerin, Mevlanaların o 13. yüzyıl aydınlanmasının da bu toprakların bir kültürü, bir tarihi geleneği veinkâr edilemez bir kimliği, niteliği olarak büyük önem taşıdığını gözden tutmamamız gerekir.*[813]

> *Bu coğrafyada içine sindiriyorsan hep beraber kardeşiz, hep bir aradayız demiştir. Ve bu bir araya gelen insanların kimisi Arnavut, kimisi Kürt, kimisi Arap, kimisi Gürcü, kimisi Çerkez, kimisi Giritli neyse ne, hiç önemi yok bunların... Makedonyalı, oralı buralı, Kafkasyalı, Arap... Oradan koptuk artık, hepimiz buradayız. Hepimiz eşit kardeş olarak bir toplum oluşturacağız. Yani, bizim milliyetçilik anlayışımız aşiretlere, kabilelere, sülalelere ayrışmış, mezheplere dağılmış farklı kimliklerin etrafında içine dönmüş, kapanmış, parçalanmış bir toplumu, o parçacıkları aşarak ve açarak ulusal düzeyde birleştirme çabasının ifadesi, yerellikten, feodallikten kurtulma anlayışının ifadesi.*[814]

> *Türkiye'de yetmiş milyon insan neyi paylaşamıyoruz? Hepimiz kardeşiz, hepimiz aynı bütünün bir parçasıyız. Bunu anlamamız lazım.*[815]

> *Hiçbir zaman etnik ayrımcılık tartışması bir resmi kabul olarak görmedi. Türkiye kökü kökeni ne olursa olsun herkesin kardeş olduğu, eşit olduğu, aynı*

[812] Bakınız: D. Baykal, **31.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[813] D. Baykal, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[814] D. Baykal, **19.04.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[815] D. Baykal, **13.02.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

milletin vatandaşı olduğu anlayışıyla yönetildi ve bu anlayışımız giderek Türkiye'de kökleşti, oturdu ve yerleşti ve artık Türkiye'nin bir millet olduğu, Anadolu'da yaşayan bütün insanlarımızın kökümüz kökenimiz ne olursa olsun aynı cevherin damarları olduğumuz, aynı milletin vatandaşları olduğumuz anlayışı, bilinci Türkiye'de kökleşti, yerleşti ve bundan da kimse zarar görmedi. Her kökenden insanlarımız, bütün Türkiye'nin değerlerine birlikte sahip çıkmanın mutluluğunu yaşadı, hep beraber bir büyük Türkiye'yi inşa ediyoruz.[816]

Bu topraklarda biz çok uzun bir tarihin içinden beri 1000 yıldır. 1071'den beri hep ırk ve etnik ayrım yapmadan el ele yaşayan bir toplumuz. Herkesin bunun içinde yeri var. Kimse kimseye niye sen öylesin demiyor. Bir imparatorluk geleneğinin, kültürünün içinden geliyoruz. Kız almışız, kız vermişiz. İç içe geçmişiz, göçler yaşamışız. Toplumun yapısı, dokusu değişmiş. Siyasetimiz, ekonomimiz, sosyal yaşamımız tam bir kardeşlik anlayışı içinde herkesin paylaşımına açık tutulmuş. Ve bundan sonrada öyle olacak.[817]

3.1.3.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)

Deniz Baykal, Türkiye'de yaşayan herkesin belli bir tarihsel birlikteliğin sonucunda kaynaştıklarını, kardeşler haline geldiğini ve birlikte yaşamanın toplumun her kesiminin çıkarına olduğunu, parçalanmanın ise hiç kimseye fayda getirmeyeceği fikri üzerinden bir kanı birliği oluşturmaya çalışmaktadır. Baykal, demokratik açılım projesinin özünde yanlış olduğunu, etnik temelli bir anlayışa hizmet ettiğini ve milleti etnik temelde parçalanmaya götürdüğünü ileri sürmektedir. Baykal, milletin de kendisi gibi düşündüğünü, onun için de demokratik açılım projesine destek vermediğini ve toplumda demokratik açılım projesinin parçalayıcı bir nitelik taşıdığına dair genel bir kanının egemen olduğunu öne sürmektedir. Baykal'a göre Türk Milleti'nin de hissiyatı bu yöndedir.[818]

İlk kez yüksek sesle telaffuz edilmiştir; ama, memnuniyetle görüyorum ki, toplum, bu açılım karşısında çok sağlıklı ve çok doğru bir tepki vermiştir, tavır geliştirmiştir; kimse paniğe kapılmamıştır, kimse birden bire bir düşmanlık söylemi içine girmemiştir, kimse, husumet anlayışına kendisini teslim etmemiştir. Herkes şöyle bakmıştır, ne istiyor bunlar, bu ne biçim şey diye ve birden bire bunu isteyenler mahcup olmuşlardır, o istemin yanlış olduğunu derinden fark etmeye

[816] D. Baykal, **17.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[817] D. Baykal, **30.10.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[818] Bakınız: D. Baykal, **08.12.2009; 06.12.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

başlamışlardır ve haklı olarak kendilerini sorgulamaya başlamışlardır, ya benim kastım o değil, ben, onu düşünmedim demeye başlamışlardır. İşte, bu, bizim ne kadar kaynaşmış olduğumuzun en güzel delilidir.[819]

Milletin iradesi çok açıktır. Hiçbir ayrım gözetmeden her siyasi düşünceden insanlar, kadınlar, erkekler, okumuşlar, yazmışlar, cahiller, köylüler, kentliler herkes bütün Türkiye, her inançtan, her anlayıştan insanlar olmaz, kimse bizi bölmeye kalkmasın diyor. Buna kalkana dünyayı dar ederiz diyor. Sakın bu yola girmeyin diyor. Bu konuda elbirliği içindeyiz. Bakın, şu ana kadar Anadolu'da yaşanan bu gösteriler, kimse hata yapmasın, örgütlü gösteri değildir, arkasında bir örgüt yok. Hepimiz, bütün siyasi partiler, kurullar, kurumlar sorumluluk duygusu içinde milleti tahrik etmemeye çalışarak, milletin duygularına saygı gösterilerek, yapılan yanlışları anlatmaya çalışarak bu güç dönemi Türkiye'nin aşmasını sağlamaya çalışıyoruz. Ortada bir örgütlü mücadele yok ama millet ayağa kalkmıştır. Şimdi bu manzara karşısında ben devam edeceğim demek, millete yapılacak en büyük saygısızlıktır, milletle inatlaşmak demektir. Bu yolda ben devam edeceğim demek, ben milletle inatlaşacağım demektir. Kimseye tavsiye etmem, milletle inatlaşmanın sonu kötüdür.[820]

3.1.3.5. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

2007 yılında PKK saldırılarının artması sonucunda Türkiye'nin sınır dışına asker göndermesi söz konusu olmuş, öbür taraftan genel af tartışmaları gündeme gelmiştir. Böyle bir ortamda Deniz Baykal, Güneydoğu meselesinde çok kritik bir noktada olunduğunu, bu konuda yapılacak yanlışlıkların çok ağır bedellerinin olacağını ifade etmekte, doğru harekete edilmediği ve doğru politikalar takip edilmediği takdirde Türkiye'yi bekleyen tehlikeleri sayarak karşı gerçekliği kurmaya çalışmıştır. Baykal'a göre insanları Türk milletinin bir parçası olmaktan uzak düşürebilecek her düzenleme Türkiye'yi büyük sıkıntılarla karşı karşıya bırakacaktır. Bu konuda yapılacak herhangi bir yanlışlık Türkiye'nin ulusal dayanışma ve kaynaşmasının sarsılmasına ve insanlar arasındaki sevgi ve dostluk bağının zedelenmeye başlamasına neden olabilecektir. Bu da insanları bir arada tutan dayanakların zayıflamasını beraberinde getireceğinden en tehlikeli sonuç

[819] D. Baykal, **14.12.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[820] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

olacaktır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti devletinin anayasal düzeninde yapılacak değişikliklerin de beraberinde yıkıcı bir süreci getirebileceğinin uyarısını yapan Baykal, Güneydoğu meselesi ve demokratik açılım sürecinde karşı gerçeklik temasını sık sık kullanmıştır.

> *Eğer bu mücadeleyi başarıya ulaştıramaz, bu Anadolu'da bu seksen küsur yıllık mücadeleden sonra arkamızda altı yüz yıllık bir tarih bulunduğu halde, bir millet olarak ortaya çıkmayı başaramazsak korkarım, işte o zaman Anadolu coğrafyası da Orta Doğu coğrafyasına döner. Dönmesin, dönmesin… Hepimiz Türk milletinin parçasıyız, kendimizi Türk milletinin parçası saymalıyız. Buradan biz bir millet çıkarmak istiyoruz. Hayır, buradan birkaç millet çıkaralım denildiği anda buranın huzuru kaçar. Kaçmasın. Kaçarsa kötü olur, herkes için kötü olur, herkes için kötü olur. Ne kalkınma olur, ne demokrasi olur, ne barış olur ve bunu haklı kılacak hiçbir dayanak yok. Bu, bizim hesabımız olamaz, burada yaşayan insanların hesabı olamaz.*[821]

> *Bakın, bu konuda yapılacak yanlışlıkların çok ağır bedelleri olacağını hep biliyoruz. Yani bu bedellerin tümü çok ağırdır, ama en ağırı nedir, biliyor musunuz? Türkiye'nin ulusal dayanışmasının, kaynaşmasının sarsılmaya başlamasıdır. Türkiye'nin her yöresinde birbirini sorgulamadan, birbirinin etnik kimliğini, inancını, kökünü kökenini, mezhebini sorgulamadan, merak dahi etmeden birbiriyle kaynaşmış, birbiriyle bütünleşmiş, birbiriyle el ele vermiş, aile kurmuş, şirket kurmuş, parti kurmuş, aynı mahallede, aynı sokakta aynı ailenin içinde, aynı kentte huzur içinde, barış içinde bir arada yaşamakta olan insanların arasındaki bu sevgi ve dostluk bağının zedelenmeye başlamasıdır. En ağır bedel, en tehlikeli sonuç budur. Bu konudaki aymazlıkların, özensizliklerin, tavizlerin sonucu bu istikametteki gelişmelere meydanı boş bırakmaktır. O nedenle, herkes aklını başına toplasın.*[822]

> *Önümüzdeki dönemde en dikkat edilecek konulardan birisi, Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü sarsabilecek, bizi bir millet olarak, kökümüz kökenimiz ne olursa olsun, ırkımız ne olursa olsun, ama burada bu devletin vatandaşı ve bu milletin bir parçası, Türk milletinin bir parçası olmaktan uzak düşürebilecek her düzenleme Türkiye'yi büyük sıkıntılarla karşı karşıya bırakır. Kimse bunlarla oynamaya kalkmasın. Kimse, etnisite kavramını devlete taşımaya, anayasaya taşımaya kalkmasın. Kimse Türk milleti kavramını sulandırmaya, zaafa uğratmaya, gizlemeye, maskelemeye, göstermemeye çalışmasın. Bu çabalarla terörü önlemeniz mümkün değildir. Bu çabalarla olsa olsa terörü azdırırsınız, azdırırsınız.*[823]

Deniz Baykal, demokratik açılım projesinin Türkiye'de birlik ve beraberliği sağlamaktan çok ayrıştırıcı bir nitelik taşıdığını ve bu projenin hayata geçirilmesi

[821] D. Baykal, **06.03.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[822] D. Baykal, **20.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[823] D. Baykal, **08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

halinde Türkiye'yi bekleyen tehlikeleri karşı gerçeklik temasını kullanarak açıklamaya çalışmaktadır. Baykal'a göre Kürt kökenli vatandaşların gerçek gündemi demokratik açılım projesi değildir. Kürt kökenli vatandaşların gerçek gündemi sosyo-ekonomik geri kalmışlıktır. Bu durumun ortadan kaldırılması gerekir. Demokratik açılım projesiyle milletin parçalanması süreci başlatılmakta ve bu durum devletin de bölünmesini beraberinde getirmektedir. Demokratik açılım projesinin PKK'nın talepleri doğrultusunda gerçekleştirildiğini belirten Baykal, bu durumun terörün güçlenmesine, Doğu ve Güneydoğu'daki vatandaşların PKK'yı kendi temsilcileri gibi algılamalarına ve devletin terör karşısında yenildiği izlenimini vermesine neden olacağını öne sürerek karşı gerçekliği kurmaktadır. Baykal'a göre PKK ile anlaşılarak ve onunla birlik olunarak hayata geçirilen demokratik açılım projesi terörü besleyecek, bölgedeki Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sorunlarının çözümüne yardımcı olmayacağı gibi terör örgütünün daha da güçlenmesine ve bölgede daha çok söz sahibi olmasına hizmet edecektir. Ayrıca devletin terör örgütü ile müzakere mecburiyeti içerisine girdiği izlenimi uyandıracaktır. Bunun için demokratik açılım projesine derhal son verilmelidir.[824]

> *Şimdi benim gördüğüm, değerli arkadaşlar, iktidar bilerek bilmeyerek yanlış kıble seçmiştir. O nedenle biz diyoruz ki açılımı PKK'ya değil, bölgede yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımıza yap. Eğer sen açılımı -açıkça itiraf etmesen de- Türkiye'de terörü yönlendiren, gerçekleştiren, planlayan ve kendisini bütün bu konularda söz sahibi diye kabul eden terör merkezleriyle uzlaşarak, onların istediklerini karşılamaya olabildiğince gayret ederek, onlarla doğrudan dolaylı mutabakat arayarak açılım yaparsan bu bil ki ne terörü sona erdirir, ne bölgedeki Kürt kökenli vatandaşlarımızın dertlerinin çözümüne yardımcı olur. Bu, senin hedef diye gördüğün etkisizleştirmek istediğin terör odağının daha da güçlenmesine, daha da etkinleşmesine, bölgede daha da çok söz sahibi olmasına ve halkın, Kürt kökenli insanların sözcüsü, temsilcisi olduğu iddiasını daha çok kabul ettirmesine yardımcı olur. Bu tablo da terörün ortadan kalkmasına değil, terörle sonuç alınabileceğinin, terör karşısında senin yılgınlığa kapıldığının, teslim*

[824] Bakınız: D. Baykal, **06.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

olmaya yöneldiğinin, terör yapanlarla müzakere mecburiyeti içine girdiğinin ispatı olur ve bundan sonra da teröre sen böylece prim vermiş olursun.[825]

Türkiye içinde haysiyetine, şerefine saygı gösterilmesini, kimliğine saygı gösterilmesini talep ederek eşit vatandaş olarak Türkiye'de hak sahibi olmak istiyor. Türkiye'den ayrışmanın peşinde koşan yok o bölgede ama ayrışmanın peşinde koşan dağdakileri sen muhatap alırsan, otorite hâline getirirsen bölgede bu defa, ha, bunlar demek ki etkili insanlar, devlet de, hükümet de bunlarla iş tutuyor demeye başlar ve sıkıntıların sonu gelmez. Şimdi böyle bir açmazın içine doğru sürüklenmektedir.[826]

Değerli arkadaşlarım, Türkiye çok büyük sıkıntıların içinden geçiyor, çok büyük anlatılır gibi değil, yani açılım, bakın Türkiye'yi nereye getirdi. Geldiğimiz noktada artık insanlar birbirlerine evlerini kiralarken bile etnik kaygıların etkisi altına giriyorlar. Bu süreç başladığı anda tam bu noktaya çekmiştik, hatırlatmak istiyorum. Demiştim ki, etnik ayrıştırma yapıyorsunuz. Bu ayrıştırmanın kötü sonuçları olur. İnsanlar birbirlerini etnik kimliğiyle görmeye başlar. Sakın görmesin, biz onu aşmaya çalışıyoruz. Herkesin etnik kimliğine saygı gösteriyoruz, herkesin etnik kimliğini özgürce yaşamasını, dilini kullanmasını sonuna kadar sahipleniyoruz, savunuyoruz ama bırakınız bir etnik tasnifin içine oturtmayınız, bir deli gömleğini Türkiye'ye giydirmeyiniz diyoruz. Giydirdiler. Şimdi ne oldu? Bakın o zaman söylemiştik, alış veriş yaparken bunu düşünmeye başlar demiştik, ev satarken düşünmeye başlar, ev kiralarken düşünmeye başlar, işe adam alırken düşünmeye başlar, Allah korusun, buraya sokmayın bu işi demiştik. Buraya getirir sizin bu anlayışınız, bu yaklaşımınız demiştik, şimdi buraya doğru getiriyor. Buraya doğru getirilmesini isteyen birileri var, birilerinin amacı zaten o, PKK'nın amacı bu, PKK o ayrıştırmayı yapmak istiyor, ayrılın diyor. Onun ekmeğine de yağı sürenler bizim iktidar oluyor. Öyle bir politika giriyor ki o politikanın sonucunda tam PKK'nın istediği gibi birbirinizi sevmeyin diyor birileri. Biz de diyoruz ki birbirimizi sevelim, Kürt'ü de Türk'ü de birbirini seviyor, sevsin. Ayrıştırmayın, karşı karşıya geçirmeyin, birbirine düşürmeyin, millet birbirine düşürülmeye başlanmıştır. Siz, Anayasadan bugüne kadar kimseyi rahatsız etmeyen "Türk sözünü çıkaracağız" diye ortaya atılırsanız ne olur? İşte, bunlar olur. Bir de dil eğitimini yapmaya başlayın bakın ne olacak?[827]

3.1.3.6. Yadsıma İfadeleri ve Empati

Baykal, 2003 yılında Eve Dönüş Yasası'nın TBMM'de görüşülmesi üzerine sözde empati temasını kullanmıştır. Baykal, PKK'lı unsurların eve dönmelerinin gerekli olduğunu ifade etmiş ancak; bu geri dönüş yasasını çıkarmadan önce yapılması gereken öncelikli işlerin olduğunu belirterek eve dönüş yasasına karşı

[825] D. Baykal, **13.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[826] D. Baykal, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[827] D. Baykal, **05.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

çıkmıştır. Baykal'a göre bu yapılacak öncelikli işler ise yurtiçinde mağdur olan özellikle Doğu ve Güneydoğulu vatandaşların bu mağduriyetlerinin giderilmesidir.

> *Değerli arkadaşlarım, bugün, muhtemelen Türkiye Büyük Millet Meclisinde ele alınacak, bu çerçevede konuşulacak bir konu da sevimli bir isimle ifade edilmeye çalışılan eve dönüş yasası; yani, eve dönmesi gereken birileri var, onların evlerine dönmeleri için yapılması gerekeni düzenleyen bir yasa konuşuyoruz. Çok zarif bir isim, çok iyi niyetli bir isim, eve dönüş yasası. Kim bu eve dönecek olanlar; Kuzey Irak'ın dağlarındaki PKK-KADEK militanları, teröristleri. Elbette onların da eve dönmesi lazım, elbette onlar da eve döneceklerdir, elbette bunu gerçekleştirmek de bizim görevimizdir; ama, insaf ediniz, siz, terörle mücadele döneminde evlerinden, köylerinden uzaklaşmak zorunda bıraktığınız onbinlerce, yüzbinlerce insanı Diyarbakır varoşlarında, Adana gecekondu mahallelerinde naylonla örtülmüş 20-22 kişilik çadırlarda bir arada yaşamaya yıllarca mahkum ettikten sonra, sanki, onları köylerine, evlerine döndürdünüz de, sıra dağdakileri döndürmeye geldi. Değerli arkadaşlarım, eve döndürülmesi gereken insanlar var; ama, o insanlar Diyarbakır'dakiler; o insanlar Adana'dakiler, Mersin'dekiler; o insanlar, kentlerin varoşlarına sıkışıp kalmış işsiz, aşsız, çocuklar sahipsiz, doktorsuz, öğretmensiz geçimini sağlamaya çalışan yüzbinler, onlara sahip çıkmak lazım, onları evlerine döndürmek lazım. Onları yurtdundan ettik, onları köylerinden ettik. Terörle mücadelenin gereğidir diyerek, onları uzaklaştırdık, boşalttık, onların yaşam alanlarını savaş haline dönüştürdük, biz dönüştürdük. Şimdi, onlara karşı borcumuz yok mu? İlk yapılması gereken iş o değil mi?* [828]

Deniz Baykal, grup konuşmalarında farklı etnik yapılarla ilgili olarak yadsıma ifadelerine ve empatiye başvurmuş, farklı etnik yapıların varlığını kabul etmekle birlikte bunların ayrıştırıcı bir nitelik kazanmalarının önüne geçilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

> *Aynı şekilde, etnik temelde siyaset yapma anlayışını da çok sakıncalı buluyorum. Her etnik temele büyük saygım var, büyük değer veriyorum; hepsi başım gözüm üstüne, hepsinin başım üstünde yeri var; ama, biz şu etnik kökendekiler ayrı bir siyaset yapacağız dediğiniz zaman, kendinize de zarar veriyorsunuz, demokrasiye de zarar veriyorsunuz.*[829]

> *Elbette, bu milletin içinde yer alan insanların ırk farklılıkları olabilir, etnik kimlik farklılıkları olabilir, mezhep farklılıkları, hatta din farklılıkları olabilir, hepsi olabilir; ama, bunlar bizim kaderde, kederde, kıvançta dayanışma içinde bir millet oluşturmamızı engellemez, engellememelidir.*[830]

[828] D. Baykal, **22.07.2003 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[829] D. Baykal, **27.01.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[830] D. Baykal, **14.12.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

3.1.3.7. Genelle(ştir)me (Anlam, Uslamlama)

Deniz Baykal grup konuşmalarında genelleştirme temasını Türkiye'de yaşayan herkesin eşit haklara sahip olduğunu, ne hukuki düzlemde ne de toplumsal düzlemde herhangi bir ayrımcılığın olmadığını vurgulamak için sık sık kullanmıştır. Baykal, tek millet etrafında bir genelleştirmeye gitmiştir. Baykal'a göre farklı etnik kimliklerden gelen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları genel olarak tek millettir. O millet de Türk Milleti'dir.[831]

Değerli arkadaşlarım, biz bir milletiz. Millet olmakla iftihar ediyoruz. Milletimizin içinde Kürt kökenli vatandaşımız da vardır, Arap kökenli vatandaşımız da, Arnavut kökenli vatandaşımız da, Gürcü, Çerkez kökenli vatandaşımız da vardır, ama hepsi Türk milletinin bir parçasıdır. Kimsenin kimseyi dışlamaya yetkisi, hakkı yoktur. Devletimiz hepimizin ortak devletidir. Devletimizi birlikte sahip çıkacağız. Devletimizi sahipleneceğiz, ama kendi kimliğimizi de özgürce yaşayacağız. Kendi kimliğimizi, kökümüzü kökenimizi iftiharla birbirimize saygı anlayışı içinde ortaya koyacağız. Ama bu bizim aynı milletin parçası olmamıza engel değil, devletimizin bütünlüğüne engel değil.[832]

Değerli arkadaşlarım, bakın bizim idealimizde hangi kökenden olursa olsun, şu 776 bin kilometrekare üzerinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti herkese, kökü kökeni ne olursa olsun herkese, biz, her alanda kendimiz için ne talep ediyorsak o hakları, o imkânları, sadece hakkı değil, o imkânları da onlara tanımak gerektiğine inanıyoruz. Biz, her kökenden insanımız Türkiye'nin bir parçası olsun, kimseyi ayrıştırmayalım, kimseyi dışarıya yöneltmeyelim, kimseyi itmeyeyim, herkesi alalım, kazanalım, kaynaştıralım, birleştirelim istiyoruz. Bizim kafamızda Güneydoğu'da yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımızın Türkiye Cumhuriyetinin hangi kökenden olursa olsun, ister Gürcü olsun, ister Çerkez olsun, ister Laz olsun, ister Arap olsun, ister benim etnik kimliğim falan mühim değil kardeşim, ben vatandaşım diyor olsun, her vatandaşımızın gelebildiği her yere en rahat şekilde gelmesini mümkün kılmak istiyoruz.[833]

Değerli arkadaşlarım, o Türk Milleti lafı bir ırkçı laf değil. Bizim Anayasamız, bizim Devletimiz bir ırk devleti değil, bir kan devleti değil, bir kafatası devleti değil, bir siyasi bilinç devleti. Bizim Anayasamızdaki bu niteleme tarihin içinden gelmiş, yüzlerce yıldan beri bütün dünyanın değerlendirmesiyle genel kabule mazhar olmuş, hiçbirimizin de etnik kökenimiz, ırkımız ne olursa olsun bir kompleks yapma ihtiyacını hissetmediğimiz, tarihin bu gelişimini sahiplenerek kendimizi bu milletin bir parçası sayabildiğimiz bir tanım. Bu tanımın arkasında ırkçılık aramak, asıl ırkçılığın kendisidir, bir başka ırkçılığı dayatma

[831] Bakınız: D. Baykal, **27.10.2009; 01.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[832] D. Baykal, **08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[833] D. Baykal, **24.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

girişimidir. Bunların modası geçti, bunların bir anlamı yok. Hepimiz bu milletin parçasıyız.[834]

3.1.3.8. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

Deniz Baykal, ders olarak tarih temasını grup konuşmalarında sık sık kullanmaktadır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tarihi, Ortadoğu ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan çatışmalar ve bölünmeler Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun hassasiyeti olarak değerlendirilmekte, yapılacak herhangi bir yanlışın ağır bedellerinin olacağı ifade edilmektedir. Baykal, hem demokratik açılım öncesi hem de demokratik açılım sürecinde Güneydoğu meselesinde takip ettiği politikayı desteklemek için tarihsel örneklere sık sık başvurmaktadır. Baykal'ın Güneydoğu meselesinde en çok gündeme getirdiği ve bunlardaki deneyimlerden ders alınmasını istediği ülkeler Irak, Yugoslavya ve Lübnan olmuştur. Buralarda yaşanan etnik temelli parçalanmaları örnek olarak gösteren Baykal, Türkiye'de de buralardaki gelişmelere benzer gelişmelerin altyapısının oluşturulmaya çalışıldığının altını çizmektedir. Baykal'a göre bu ülkelerde yaşanan durum etnik temelli tartışmaların ve ayrı millet olma iddiasının ortaya çıkardığı tablodur. Bu da bu ülkelerin iç düzenlerinin ve toplumsal uyumun bozulmasına, kendi aralarında büyük husumetlerin, kavgaların, çatışmaların, yoksullukların ve acıların yaşanmasına neden olmuştur. [835]

Bakın, çevremizde, bu sürecin yer yer çok kanlı sonuçlarını hep beraber izliyoruz. Irak'ta yaşanan olay, aslında Irak'ta bir türlü tam oturtulamayan ulusal bütünlüğün, şimdi ilk krizde, ilk gerginlikte bir çözülmeye dönüştürülmekte oluşundan kaynaklanıyor. Irak'ta bir toplumsal dağılmanın altyapısı şekillendiriliyor. Yıllardan beri bu süreç işliyor ve bunun ne gibi acılara yol

[834] D. Baykal, **08.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[835] Bakınız: D. Baykal, **06.12.2005; 11.04.2006; 31.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

açtığına hepimiz tanık oluyoruz. Orta Doğu'da bu tablolar hep yaşandı, Yugoslavya'da yaşandı, şimdi Türkiye'de buna benzer bir tablonun yaratılmasının altyapısını oluşturmaya yönelik gelişmeleri, bizim anlayışla karşılamamız, doğal karşılamamız kesinlikle söz konusu olamaz.[836]

Bakın, ne oldu şimdi Irak'ta? Irak paramparça oldu. Yani, önce kültürel bakımdan paramparça oldu. Iraklılar birden bire kendilerini yeniden tanımlamaya, tarif etmeye başladılar. Ben Sünni'yim dedi birileri, ben Şii'yim dedi birileri, ben Türkmen'im dedi birileri, ben Kürdüm dedi birileri; ya, hepiniz Iraklısınız, hepiniz Iraklıydınız siz, biz sizi bıraktığımızda siz Irak'tınız, hepiniz de eşittiniz, hepiniz de Iraklıydınız, ne oldu; bir şeyler oldu işte, bir şeyler oldu… İyi mi oldu oldu da? İyi mi oldu? Bakın, şimdi, Iraklı Iraklıya düştü, Iraklı Iraklıyla çatışıyor, Iraklı Iraklıyı öldürüyor, birbirlerine düşman oldular… Beyrut'ta yaşananlar, Lübnan'da yaşananlar, hâlâ yaşanmaya devam edilenler ortada. Yarın, bu bölgedeki diğer ülkelerin başına ne geleceği hepimizi kaygılandırıyor. Biz de bu coğrafyanın bir parçasıyız. Bunu sakınmak, bunu korumak durumunda değil miyiz? Bunu korumanın temel noktasının bu anlayıştan geçtiğini bilmiyor muyuz? Temel nokta budur; cumhuriyeti kuranlar, nur içinde yatsınlar, Türkiye'yi 80 yıl boyunca dimdik ayakta tutmanın o eşsiz formülünü bulmuşlar ve uygulamışlar, herkes eşit, herkes vatandaş demişler.[837]

Deniz Baykal, tarihe bir ders olarak bakarken en çok atıfta bulunduğu dönemlerden biri Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemidir. Baykal, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının nedenleri ile Türkiye'de yapılmak istenen yasal ve anayasal düzenlemeler arasında paralellikler kurarak Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına benzer bir süreci yaşamaması için tarihten ders alması gerektiğini, bugün yaşanan sürecin Osmanlı Devleti'nde de yaşandığını öne sürmektedir. Osmanlı Devleti'nde yaşanan milliyetçilik akımları sonrasında meydana çıkan kimliksel parçalanmanın benzer bir durumunun Türkiye Cumhuriyeti'nde millet kavramı çerçevesinde yaşanabileceğini öne süren Baykal, Türk Milleti kavramlaştırmasının dışında yeni bir millet arayışının Türkiye'yi hem devlet olarak hem de millet olarak parçalayıcı bir noktaya getireceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte Baykal'a göre bu tür projelerin arkasında hep emperyalist güçler, dış mihraklar yer almaktadır. Bu dış mihraklar ve emperyalist

[836] D. Baykal, **12.04.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[837] D. Baykal, **28.06.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

güçler Birinci Dünya Savaşı'nda tam olarak gerçekleştiremedikleri Türkiye'nin parçalanması olayını şimdi gerçekleştirmek istemektedirler. Deniz Baykal, bu düşüncelerini sık sık Sevr Antlaşması'ndan da söz ederek şöyle ifade etmektedir:[838]

> *Değerli arkadaşlarım, bakınız, biz bir imparatorluktuk. İmparatorlukta her etnik kökenden, her ırktan insanlar yer tutuyorlardı. İmparatorluğun tarifi o. İmparatorluk demek, her değişik etnik kimlikten insanların bir arada yaşadığı bir siyasî tablo demek. Bir imparatorluktuk biz. Etnik kimlik ayrışmasına başladık, herkes kendi yoluna yönelmeye başladı ve imparatorluktan sonunda ulus devlet olarak bir Türkiye Cumhuriyeti çıkardık. Şimdi, yeniden bu ulus devlette bir etnik kimlik tartışması açarak nereye gidebileceğimizi düşünüyoruz. Bu tartışmanın bizi götüreceği yer nedir? İmparatorluktan ulus devlete geldik, ulus devletten nereye gideceğiz? Yani, bu tartışma bizi ulus devletten nereye götürür? Götürsün mü değerli arkadaşlarım? Götürmesinin kimseye bir yararı var mı? Götürmesinin tabiî bazılarına çok yararı var, hiç şüphe yok yararı var, birileri ta başından olayı öyle planlamışlardı, Sevr, o mu deldi? Bu coğrafya, bu bölge Türkiye gibi güçlü, diri, büyük, istikrarlı, etkin bir devletin varlığı öngörülerek planlanmış değildi.*[839]

> *Kimseyle ilgili kuşkumuz yok, kimseye karşı da kompleksimiz yok, vehmimiz de yok, ama biliyoruz ki, Türkiye'yi bu coğrafyada rahat bırakmıyorlar. Türkiye'ye yönelik taleplerin ortadan ebediyen kalktığını düşünebilmeyi çok isterdik. Türkiye'ye yönelik taleplerin ne olduğunu taa cumhuriyetimizin kuruluş döneminde yaşadık, biliyoruz. O mücadele sonucunda bir dönem o talepleri gündemden düşürdük, ama, şimdi o taleplerin yavaş yavaş hareketlenmeye başladığını, sağından solundan tekrar siyasetle, uluslararası baskıyla, iyi niyetle, demokratikleşme diye Türkiye'ye doğru itelenmekte olduğunu görüyoruz. Yok canım, vehim nereden çıkarıyorsun, onlar ebediyen unuttular o talepleri, yok öyle bir şey. O bir rüya, o bir hayal, geçmişti o, artık yok hiç öyle bir şey. Keşke, buna inanabilsek.*[840]

> *Değerli arkadaşlarım, devletlerin hayatında böyle siyasi taleplere zaman zaman muhatap olmak söz konusu olabilir. Bilinmesi gereken önemli bir şey, Türkiye'ye yönelik taleplerin, yapılmış olan taleplerin müruru zamanı yoktur, zaman aşımı yoktur. Yani, Türkiye'ye yönelik talepler yapıldı, üzerinden seksen yıl geçti, artık o talepler ortadan kalktı, bir daha o talepler dermeyan edilemez diye bir kavram, bir zaman aşımı kavramı burada yok. Yimpaş'a yönelik dosyaların zaman aşımı var. O dosyalar bir süre daha ele alınmazsa, artık ebediyen ele alınmaz hale gelir, ama Türkiye'yi bölmeye yönelik projelerin, niyetlerin, hesapların, heveslerin, örgütlenmelerin zaman aşımı yok, müruru zamanı yok, devam eder, fırsat verdin mi devam eder, fırsat verdin mi karşına tekrar çıkar. Şimdi, o nedenle bunu bilerek biz bu konuda duyarlı olacağız. Hollanda'nın böyle bir derdi yok, Danimarka'nın böyle bir derdi yok, ama bizim var. Bak, Amerikan Dış İşleri Bakanı kısa bir süre önce dedi ki: "Bölgede artık haritaların değişmesi*

[838] Bakınız: D. Baykal, **13.12.2005; 26.09.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konu**
[839] D. Baykal, **06.12.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[840] D. Baykal, **31.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

zamanı geldi." Demek ki 1920'lerde çizilmiş olan haritalar, şimdi 2000'li yıllarda ele alınacak, alınıyor. Gözümüzün önünde bir ülke parçalanıyor.[841]

Deniz Baykal, demokratik açılım sürecinde PKK ile müzakerelerin yapıldığını, terörle hem mücadelenin hem de müzakerenin yapılmasının yanlış olduğunu ifade etmekte ve İngiltere'nin İrlanda Kurtuluş Ordusu (IRA)'yla yapmış olduğu müzakereleri tarihsel bir örnek olarak tarihten alınması gereken ders şeklinde sunmaktadır. PKK ile müzakerelerin yapılabilmesi için öncelikle PKK'nın silahlı mücadeleye ve terör faaliyetlerine son vererek silahlarını bırakması gerekir. Baykal'a göre terörle müzakere ve mücadelenin aynı anda yapılması hem mücadeleye hem de müzakereye zarar verir.

Değerli arkadaşlarım, bir terör örgütüyle terörle mücadele etmeye devam ederken aynı anda müzakere edemezsiniz. Terörle hem mücadele ederim hem müzakere ederim bu olmaz. Müzakere mücadeleye zafiyet getirir, mücadele müzakereye zafiyet getirir, ikisini ayıracaksınız. Dünyanın her yerinde de bu ayrım yapılmıştır. IRA ile İngiltere büyük bir inatla ta sonuna kadar silahları terk edeceksin, silahlı mücadeleye son vereceksin, ondan sonra konuşacağız diye tutarlı bir çizgide yürüdü ve IRA silahlı mücadeleyi bıraktı ilan ettikten sonra oturdular konuştular. İspanya ile aynı şekilde oldu. Şimdi bizde ne oluyor? Terörle mücadelenin devam ettiği, bazen Milli Güvenlik Kurulu bildirisinden yer alıyor, bazen yer almıyor. Yer almadığı zaman ne oldu vazgeçtik mi diye millet telaşlanıyor, orada "terörle mücadeleye devam ediyoruz" sözü olunca, haa, devam ediyormuşuz diye millet tatmin oluyor. Böyle bir şey olabilir mi? Değerli arkadaşlarım, mücadele ve müzakere aynı anda ikisini götüremezsiniz.[842]

3.1.3.9. Yasallık ve Yasadışılık

Deniz Baykal, Güneydoğu meselesi özellikle de demokratik açılım sürecinde sık sık yasallık temasını kullanmış, Türkiye Cumhuriyeti anayasası, yasalar, Batılı devletlerin anayasaları AB kararlarını göndermede bulunarak takip edilen politikaların yasal meşruiyetlerinin olmadığını öne sürmüştür. Baykal'a göre

[841] D. Baykal, **31.10.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[842] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

demokratik açılım sürecinde yapılmak istenen düzenlemeler ve bu konuda takip edilen politikalar yasal çerçevede yapılmadığından meşruiyet sorunu yaşamaktadır. Baykal, öncelikle kimlikle ilgili taleplerin ve düzenlemelerin yasal dayanaklarını ele almış ve böyle bir düzenlemenin herhangi bir gerekliliğinin söz konusu olmadığını çünkü herkesin kanunlar karşısında eşit olduğunu, herhangi bir yasal ayrımcılığın söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Baykal, Türkiye'de kimliksel anlamda herhangi bir ayrımcılığın olmadığını, herkesin vatandaşlık bağıyla Türk olduğunu alt ve üst kimlik tartışmasının toplumu ayıracağını Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1924 Anayasa'sına dayandırarak şöyle ifade etmektedir:[843]

> *Değerli arkadaşlarım, bakınız, bizim 1924 yılındaki Anayasamız. Bu konularda çok temel bir anlayışı ortaya koymuştur ve bizim bu Anayasamızın formülünü de kamuoyumuzun dikkatine sunmak istiyorum. Türk kimdir sorusuna verilen cevabı, Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk sayılır. Türkiye'de yabancı bir babadan doğup da, rüşt yaşında Türklüğü seçen veya Türk vatandaşı kabul edilen herkes Türktür, yani, etnik ve ırk özellikleri hiç önemli değil diyor. Tercih, irade ve burada vatandaşlık bağıyla bağlı olmayı kabul etmiş olan herkesin bu kabulü onların ırk ötesi bir geniş Türk kavramı içinde yer almasına yeter diyor… Üst kimlik yok, üst kimlik hukuki bağdır diyerek de bunu halledemezsiniz. Anayasa, ilk kelimesinden sonuna kadar daima o kimliği söylüyor ve bu hukuki gerçeği inkâr etmenin, Anayasayı değiştirelim demenin bir anlamı var mı?*[844]

Demokratik açılım kapsamında Kandil Dağı'ndan ve Irak'ın kuzeyinde BM denetimi altında bulunan Mahmur Kampı'ndan gelen sekiz PKK'lının adli makamlarca serbest bırakılması üzerine Deniz Baykal, bu durumun yasalara aykırı olduğunu, Türkiye'de hukukun ortadan kaldırılması anlamına geldiğini belirterek demokratik açılım sürecinde atılan bu adımın yasal meşruiyetinin olmadığını ifade etmektedir.

[843] Bakınız: D. Baykal, **08.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[844] D. Baykal, **29.11.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

savcılıktaki ifadelerinde "Pişman değiliz" diyorlar. "Biz Aponun talimatıyla geldik" diyorlar. Aponun talimatıyla gelmek ne demek? Ben örgütün üyesiyim demek. "221'i uyguladık" diyorlar. 221'de örgütün üyesi olana o hakkı tanımak var mı? Siz sordunuz mu, örgütün üyesi misin, değil misin diye. Pişman mısın, değil misin diye sordunuz mu? O söylediği zaman "Söyleme canım" deyip, yazmadığınız gazetelerde yazılıyor. Bu ne arkadaşlar? Bu ne biçim manzara? Bu, hukukun katledilmesi sonucunda bu mutabakatın, yani İmralı'yla, Kandil'liyle, DTP'yle Tayyip Erdoğan arasındaki mutabakatın ancak hukuku katlederek uygulanmasıyla mümkün olduğunu bize gösteriyor. Bunun bedeli hukuktur, hukuk katledilmiştir, bu mutabakat uygulansın diye katledilmiştir.[845]

Deniz Baykal'ın yasallık temasını kullandığı bir başka konu ise anadilde eğitim meselesidir. Baykal'a göre anadilde eğitim anayasaya aykırıdır ve PKK'nın yıllardır yapmaya çalıştığı anadilde eğitim olanağı vermek milletin parçalanmasına neden olacaktır. Bu tür bir uygulamaya gitmek anayasal bir suçtur. Baykal bu düşüncelerini grup konuşmasında şöyle ifade etmektedir:

Bakınız, orada İçişleri Bakanının gizleyerek, fazla böyle kimse fark etmesin diye kalabalığın içine yerleştirerek bir tek cümleyle söylediği o devletin milli eğitimin içine etnik dilde eğitim yapmayı öngördüğünü ifade eden söylemi bu kırılmanın işte ortaya çıktığı noktadır. Değerli arkadaşlarım, önce şunu söyleyeyim: Bu şu andaki Anayasaya aykırıdır. Çok açık aykırıdır 42'nci maddeye ve bu istikamete girmek bir anayasa suçudur. Bu doğrultuda karar alan herkesin üniversite yöneticisi, milli eğitim bakanlığı yetkilisi, hükümet üyesi, bakan, başbakan, AKP yöneticisi kimse bu tezgâhın içinde yer alan herkesin bir anayasa suçu işlemekte olduğu gerçeğine dikkatlerini çekiyorum.[846]

3.1.3.10. Kurbanlaştırma

Deniz Baykal, kurbanlaştırma temasını hem PKK'nın eylemleri sonucunda yaşanan terör olayları hem de demokratik açılım projesi çerçevesinde kullanmaktadır. Baykal'a göre Türkiye'de yaşanan terör olaylarının asıl kurbanı Türkiye'dir. Terörle mücadele edilmesi bir zorunluluk olarak Türkiye'nin önünde

[845] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[846] D. Baykal, **17.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

durmaktadır. Terörle etkin mücadele yapılmadığı takdirde kaybeden Türkiye olacaktır.

> *5 Mayıs – 5 Haziran arasındaki bir ay içinde 14 güvenlik görevlisi şehit olmuştur. Bu, üzüntü verici bir tablodur. Rastlantısal bir tek olayın yarattığı üzüntüyü konuşmuyoruz, sistematik, kapsamlı, yaygın ve yükselme tehlikesi arz eden bir tehditle karşı karşıya olduğumuzu, iktidarın ciddiyetle değerlendirmesini istiyorum. Terör konusu ihmal edilemeyecek bir konudur. Bu sorunun giderek çığırından çıkmaya başladığı ilk işaretleriyle görülmüştür. İçerideki siyasal gelişmeler, dışarıdaki siyasal gelişmeler, maalesef, bu terör ortamına fırsat veren bir ortam yaratmaktadır. Bu tehlikenin, bizi, önümüzdeki günlerde daha da üzmesi muhtemel gözüküyor.*[847]
>
> *Belki ilk kez Türkiye'de gerçekleştirmiş olduğumuz ve bütün dünyanın saygısını kazanan bu çok başarılı cumhuriyet tablosuna karşı, cumhuriyet gerçeğine karşı ülkenin içinden geride bıraktığımız dönemde engellerin ortaya çıktığını görmüştük. İçeriden birilerinin cumhuriyete karşı mücadelede kullanıldığını biliyorduk ama şimdiye kadar hiçbir zaman cumhuriyete karşı bir tertibin iktidarın himayesinde ortaya çıktığına tanık olmamıştık. Şimdi bu anlamda en güç sınavı veriyoruz. Cumhuriyete karşı iktidarın himayesinde, iktidar hep cumhuriyeti himaye etmiştir, cumhuriyete karşı tehditleri bertaraf etmek için iktidar daima cumhuriyet düşüncesinin, anlayışının yanında yer almıştır, Atatürk yaşarken de öyle olmuştur, Atatürk ayrıldıktan sonra da öyle olmuştur. Atatürk zamanında da öyle olmuştur, İnönü zamanında da öyle olmuştur, Menderes zamanında da öyle olmuştur, Demirel zamanında da öyle olmuştur, daha sonraki zamanlarda da öyle olmuştur ama şimdi ilk kez cumhuriyete karşı bir tertibin iktidar tarafından planlanarak yürürlüğe konulduğuna tanık oluyoruz.* [848]

Baykal'ın kurbanlaştırma temasını kullandığı bir başka konu da anadilde eğitim meselesidir. Baykal'a göre anadilde eğitimin verilmesi milletin parçalanması ve Türkiye'nin bütünlüğünün bozulmasıyla sonuçlanacak bir sürecin başlangıcı demektir. Böyle bir durumda hem Türk Milleti hem de Türkiye Cumhuriyeti bütünlüğünü koruyamayacak ve parçalanmayla karşı karşıya kalacaktır.

> *Şimdi, değerli arkadaşlarım, bu sürecin, bu uluslaşma sürecinin bu kritik aşamasında ilk kez AKP çıktı ve dedi ki "Bir dakika, önemli olan bizim etnik farklılıklarımızdır. Milli birliğimiz, beraberliğimiz değil, etnik farklılığımızdır. Bu etnik farklılıkları temel almak durumundayız. O etnik farklılıkları hatta devlet düzenine, kamu düzenine taşımalıyız. Biz bu anlayıştayız. Etnik farklılıkları kabul eden bir devlet düzeni içine ülkeyi sokacağız, bunun için Anayasayı değiştireceğiz deme noktasına geldi. Bunun için herkesin etnik dilinde devlet okullarında, milli*

[847] D. Baykal, **07.06.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[848] D. Baykal, **10.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

eğitim okullarında eğitim verilmesini mümkün kılacağız dedi. Bu çünkü, Türkiye'de milleti bölme sürecinin ilk adımıdır, millet böyle bölünür. Millet terörle, şiddetle bölünmemiştir ama millet dilini ayrıştırdığınız anda işte bölünmeye başlar. Türkiye'de bir kuşak, ortak dilimiz olan Türkçenin dışında bir dille yetiştirilsin o kuşağın artık Türkiye'nin bütünlüğü içinde yer tutmasını beklemek gerçekçi olmaktan çıkar. Buraya kim ülkeyi götürüyor, kim sürüklüyor? Kim bunun kararını alıyor? Buraya varacağını görmüyorlar mı, görmedikleri için mi alıyorlar?[849]

Deniz Baykal'ın kurbanlaştırma temasını sık sık kullandığı diğer bir konu ise demokratik açılım projesidir. Baykal'a göre demokratik açılım süreci ayrılıkçı talepleri derinleştirmiş, güvenlik güçlerine yönelik saldırıları arttırmış ve bölücülük faaliyetlerinin normalleşmesine hizmet etmiştir. Bu proje ile toplumsal ayrışma süreci yaşanmış, toplum bireyleri arasında etnik köken farkına bakarak sosyal ilişkiler düzenlenmeye başlanmıştır. Bu sürecin devleti yıprattığını belirten Baykal, böylece Türkiye'yi ve toplumu kurbanlaştırmaktadır. Baykal, Türkiye'de büyük sıkıntıların yaşandığını, ekonomik sorunların ve güçlüklerin olduğunu, bunun geçmişte de var olduğunu ve belki gelecekte de olacağını ancak bu sorunların hiç birisinin demokratik açılım süreciyle birlikte yaşanmaya başlayan derin sıkıntılar karşısında hiçbir anlam ifade etmediğini öne sürmektedir. Baykal'a göre demokratik açılım süreciyle Türkiye kendi içinden derin bir ayrışmaya doğru sürükleniyor, derin bir çatışmanın tohumları bilinçli olarak ekiliyor ve Türkiye kendi kendisinden korkar, kaygı duyar, kendi yönetimine, devletine güvenemez bir konuma doğru hızla sürükleniyor. Türkiye'de insanlar, Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde belki söz konusu olmadığı ölçüde bir derin ayrışma ve birbirine karşı kuşku duyma anlayışı içine çekilmeye başlamıştır. Türkiye'nin siyasi kimliği ve varlığı, bu topraklarda yaşayan insanların barış içinde ve kardeşçe yaşama hakkı, olanağı, insanların kendisine devletin göstermesi gereken saygıyı göreceğini bilerek bu topraklarda

[849] D. Baykal, **17.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

onurlu yaşama hakkı yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Demokratik açılım politikasının Türkiye'yi birbirine katmaya ve Türkiye'de çok tehlikeli bir tablo ortaya çıkarmaya başladığını belirten Baykal, bu tehlikeli tabloyu PKK'nın taleplerinin uygulama alanı bulması olarak ifade etmektedir. Baykal'a göre terör yıllarca en şiddetli uygulamalarını yaptığı, en yüksek can kayıplarına neden olduğu dönemde dahi elde edemediği bir sonucu şimdi bu açılım ortamında elde ediyor. Türkiye'de etnik bir husumetin tohumlarının ekilmeye başlanmasıyla olay artık bir terör olayı olmaktan çıkıyor, terörün doğrudan taraflarının, teröre müdahil olanların, yani devletin güvenlik güçlerinin ve terör yapanların bir çatışması olmaktan çıkıyor, toplumda o çatışmanın doğrudan tarafı olmayan insanları birbirlerine karşı düşmanlık ve tepki duyar hâle doğru getirmeye başlıyor. Demokratik açılım projesinin Türkiye'nin yararına değil zararına olduğunu öne süren Baykal, milleti ayrıştırıcı ve devleti parçalayıcı bir süreç olarak nitelendirdiği demokratik açılım projesinin kurbanının Türkiye olduğunu bir çok grup konuşmasında ifade etmiştir. Baykal'a göre demokratik açılım projesi terörden daha tehlikeli bir süreci başlatmıştır. Bu süreç ise etnik çatışmanın yaşanması, milletin birbirinden ayrılması ve Türk milletinden koparak ayrı milletlere aidiyet duygularının ortaya çıkmasıdır. [850]

> *Değerli arkadaşlarım, geride bıraktığımız hafta içinde ülkemizi meyus eden, umutsuzluğa sürükleyen, canını sıkan pek çok görüntü yaşadık. Maalesef AKP'nin başlattığı açılım politikasının Türkiye'yi ne hâle getirmekte olduğunu hep birlikte bu geride bıraktığımız bayram günlerinde bir kez daha gözlemledik. Değerli arkadaşlarım, artık Türkiye'de terörle bağlantılı söylemler, eylemler, uygulamalar, bizzat terör yöntemini toplumsal hayatın içine taşıyan girişimler giderek hükümetin acz içinde seyrettiği manzaralar hâline dönüşmüştür. Geride bıraktığımız dönemde Türkiye'de hükümet var mıdır yok mudur, yasalar işliyor mu işlemiyor mu hepimiz çok üzüntü içinde sorgulamak durumunda kaldık. "Açılım, açılım" diyordunuz, işte size açılım. Karakollara saldırı yapılıyor, karakollara yapılan saldırı artık rutine biniyor, randevulu, ertesi gün yine aynı saatte bir saldırı daha o karakola yapılıyor. Polise taşla, baltayla saldırılar yapılıyor, polis araçları rutin hedef, hiçbir sorun yok… Bakınız, artık bu olaylar sıradan, doğal olaylar hâline gelmeye*

[850] Bakınız: D. Baykal, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

başlamıştır. Halbuki bu olayların altında terörün sahiplenilmesi vardır. Devletin meşru güçlerinin hedef hâline dönüştürülmesi vardır ve bunun toplumsal bir kabule taşınması vardır, yapılan bu… Şimdi bu manzara karşısında neyi görüyoruz? Türkiye'de çok tehlikeli bir tablo ortaya çıkmaya başlıyor değerli arkadaşlarım. Terör yıllarca en şiddetli uygulamalarını yaptığı, en yüksek can kayıplarına neden olduğu dönemde dahi elde edemediği bir sonucu şimdi bu açılım ortamında elde ediyor. Nedir o, nedir ortaya çıkan sonuç? Türkiye'de etnik bir husumetin tohumlarının ekilmeye başlanması. Olay artık bir terör olayı olmaktan çıkıyor değerli arkadaşlarım. Terörün doğrudan taraflarının, teröre müdahil olanların, yani devletin güvenlik güçlerinin ve terör yapanların bir çatışması olmaktan çıkıyor, toplumda o çatışmanın doğrudan tarafı olmayan insanları birbirlerine karşı husumet duyar, düşmanlık duyar, kızgınlık duyar, birbirine karşı tepki duyar hâle doğru getirmeye başlıyor… sorumluluğumu üstlenerek diyorum ki -bir süreden beri- bu iktidar ve bizzat bu Başbakan Türkiye'yi bölmektedir.[851]

Türkiye'yi çok büyük bir hevesle, çok büyük iddia ile "tarihi fırsat, çözüyoruz" diye ayağa kaldırıp birkaç ay sonra Türkiye'yi birbirine girmiş, ülke kentleri yangın yerlerine dönmüş, can güvenliği ortadan kalkmaya başlamış, vatandaş arasındaki sevgi, dostluk, güven bağı derinden sarsılmaya, kuşkuya, şüpheye, tepkiye, kızgınlığa dönüştürülmeye başlanmış bir Türkiye ortamına gelmiş olmamızın acaba sorumluluğu, durduk yerde çıkıp da "Türkiye tarihi fırsat içinde, haydi, hep beraber bu işi yapalım" diye yola çıkmayı önerenlerin omzunda değil midir?[852]

Ergenekon krizi ve yaz aylarından itibaren başlatılan Kürt açılımı sürecinin Türkiye'yi bir etnik gerilime sürüklemeye başlaması, etnik bir ayrışmayı, insanların kendilerini ve birbirlerini bir etnik sorgulamaya tabi tutmalarını sanki bir devlet talebi gibi ortaya koyan bir anlayışın, bir politikanın Türkiye'nin bütünlüğünü, birliğini, kardeşliğini sıkıntıya sokmaya başlaması… Bir yandan hukuk, kamu güvenliği, mal ve can güvenliği büyük kentlerde kontrolden çıkmaya başlamış, güneydoğu coğrafyasında yeni bir siyasi yapılanma göz göre göre şekilleniyor ve devlet bunu seyrediyor, herkes aciz bir biçimde seyrediyor böyle bir manzara Türkiye'yi çığırından çıkarıyor değerli arkadaşlarım.[853]

Deniz Baykal, Mahmur Kampı ve Kandil Dağı'ndan demokratik açılım kapsamında Türkiye'ye gelen ve adli makamlarca sınır kapısında ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılan sekiz PKK'lının herhangi bir takibata uğramadan serbest bırakılmalarını Türkiye'nin ulusal bütünlüğü üzerinde bir pazarlığın yapıldığı anlamına geldiğini belirterek demokratik açılım projesinde kaybedenin Türkiye olacağını ifade etmektedir.

[851] D. Baykal, **01.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[852] D. Baykal, **08.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[853] D. Baykal, **05.01.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

Şimdi, değerli arkadaşlarım, bu gelenler niçin geldiler. Bu gelmenin anlamı ne? Eğer Türkiye'de Türkiye'nin üzerinde bir pazarlık yapıldı da, Türkiye'nin ulusal bütünlüğü üzerinde bir pazarlık yapıldı da bu pazarlığın avans ödemesini yapmak için, ilk ödemesini yapmak için bu insanlar buraya geldilerse, bu işin anlamını milletimizin çok iyi değerlendirmesi gerekir. Bu ciddi bir olasılıktır, çünkü gelenler "Biz bu işi bıraktık, toplumda yer tutmak için geliyoruz. Yeter artık çektiğimiz, bunun sonu yok. Silahlı mücadele istemiyorum" diye gelmiyor, talimatla geliyor, hiyerarşiyle geliyor, yetkiyle geliyor, otoriteyle geliyor, elinde belgeyle geliyor, mektupla geliyor, taleple geliyor. Müzakere etmeye geliyor, teslim olmaya değil, teslim almaya geliyor.[854]

İnsanları aldatamazsın, milleti aldatamazsın. Terör bitmiş, yapanlar pişman olmuş, vazgeçmiş, pişman olduğunu söylemese bile pişman olduğu anlaşılır bir hâlde ve bir daha teröre başvurmayacağı netleşmiş bir gerçek hâline dönüşmüş hâlde Türkiye'ye geldikleri zaman dâhi zor olacak bir işi ancak büyük gayretle, sorumlulukla, çabayla, elbirliğiyle milletimize belki anlatacağımız bir işi, daha dün evladını şehit vermiş insanlara, uğrunda mücadele ettiklerini bir kahraman gibi Türkiye'nin karşıladığını, mahkemelerin önünü açtığını gördüğü anda insanların içine düşeceği hayal kırıklığını yok sayabilir misiniz? Şimdi Türkiye böyle bir derin aldatılmışlık duygusunu içindedir.[855]

Baykal, demokratik açılım süreci sonucunda PKK'nın güç kazandığını, Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının da temsilcisi gibi algılanmaya başladığını belirtmekte ve özellikle Kürt kökenli vatandaşların kendilerini giderek PKK'ya yaklaştırmalarına neden olduğunu öne sürmektedir. Baykal, bu durumun da Kürt kökenli vatandaşlar arasında daha önceden var olan birlikte yaşama arzusunun kaybolmasına neden olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye'de yaşayan insanlarımızın ezici çoğunluğu, bu milletin bir parçası olarak, eşit bir parçası olarak yaşamaktan mutlu olduğunu hissediyor ve bir ayrışma, bir silahlı mücadele talebi içinde kesinlikle değildir. Şimdi manzara bu, Türkiye'deki ezici tablo bu. En büyük gücümüz de bu. Ama şimdi öyle hatalar yaptı ki AKP, artık, sanki Kürt kökenli insanların temsilcisi, elinde silah olan PKK imiş gibi bir anlayışla o insanların giderek kendilerini PKK'ya yönlendirmeleri sonucunu doğuran bir politikanın içine girdi. Bugün geldiğimiz noktada en vahim sonuç budur.[856]

[854] D. Baykal, **20.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[855] D. Baykal, **27.10.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**
[856] D. Baykal, **08.12.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

3.1.4. KEMAL KILIÇDAROĞLU

3.1.4.1.Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

Kılıçdaroğlu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan durumu kavramlaştırırken genellikle "terör sorunu", "ekonomik geri kalmışlık" ve "Doğu ve Güneydoğu sorunu" kavramları etrafında bir kavramsal çerçeve çizmektedir. Bu kavramsal çerçeve Kılıçdaroğlu'nun CHP genel başkanlığına seçildiği Mayıs 2010'dan Şubat 2011 yılına kadar olan süreçte sıklıkla başvurduğu kavramlardır. Şubat 2011'de ilk kez "kürt sorunu" kavramını kullanan Kılıçdaroğlu bu kavramı "Doğu ve Güneydoğu sorunu"nun bir parçası olarak kabul etmektedir. Kılıçdaroğlu'nun kavramsallaştırmasıyla Doğu ve Güneydoğu sorunu; Kürt sorunu, terör sorunu, ekonomik geri kalmışlık, sosyal ve kültürel sorunlar, cinsiyet eşitsizliği gibi temel sorunlardan oluşan bir yumaktır. Kılıçdaroğlu, Van'da yapmış olduğu incelemelerin sonucunda kullanmış olduğu ve Doğu ve Güneydoğu sorunu içinde değerlendirdiği "Kürt sorunu" kavramını incelenen süre içerisinde bir daha grup konuşmalarında kullanmamış, Güneydoğu meselesi söz konusu olduğunda ekonomik geri kalmışlıkla birlikte genellikle "terör sorunu" kavramını kullanmayı tercih etmiştir.

3.1.4.1.1. Durumu Bir "Etnik Sorun" Olarak Tanımlama

Kemal Kılıçdaroğlu CHP genel başkanlığına seçildikten yaklaşık olarak sekiz ay sonra Van'a yaptığı gezi sonrasında ilk defa yaşanan durumu "Kürt sorunu" olarak kavramlaştırmaktadır. Bununla birlikte Kılıçdaroğlu "Kürt sorunu" kavramını "Doğu ve Güneydoğu sorunu" kavramlaştırması içinde değerlendirmiş, "Doğu ve Güneydoğu sorununu" oluşturan birçok etkenin olduğunun altını

çizmiştir. Kılıçdaroğlu, bu etkenleri "Kürt sorunu", "ekonomik ve sosyal sorunlar", "faili meçhuller", "mütedeyyin insanlar ve bunların kaygıları ve beklentileri", "idari reformlar", "kadın erkek eşitliği" ve "kadına uygulanan şiddet", "GAP yatırımları", "ihmaller ve işsizlik" ve "bölgenin yoksulluğu" şeklinde sıralamaktadır. Kılıçdaroğlu'na göre Kürt sorunu ve terör sorunu birbirlerinden farklı şeylerdir. Kılıçdaroğlu'nun bu konuşmasından sonra araştırmayı kapsayan süre içinde yapmış olduğu grup konuşmalarında "Kürt sorunu" kavramına rastlanmamıştır.

> *Bu toplantıda Kürt sorununu da tartıştık, o sorun da dile geldi ama bir gerçek daha ortaya çıktı. Biz olaya Doğu ve Güneydoğu sorunu olarak bakıyorduk, Kürt sorunu da bunun bir parçası ve tartışmalardan görüldü ki bizim bakış açımız daha doğru. Çünkü olay, sadece bir Kürt sorunu olayı değil, işin içinde ekonomik sorunlar var, sosyal sorunlar var, faili meçhuller var, mütedeyyin insanlar ve bunların kaygıları ve beklentileri var, Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı başta olmak üzere idari reformlar var, kadın erkek eşitliği ve kadına uygulanan şiddet var, GAP yatırımları, ihmaller ve işsizlik var, Cumhuriyet Halk Partisinin bölgedeki örgütlenme ve örgütlenmeden kaynaklanan sorunları var, bölgenin yoksulluğu ve yine orada dile getirildi, aile sigortasının o bölgelerde çok iyi anlatılması var. Olaya böyle baktığınızda olay bizim düşündüğümüz gibi bir üçüncü yol olayıdır arkadaşlar. Etnik kimliğe saygılı, inançlara saygılı, insanları kucaklayan, etnik kimliğe şu veya bu şekilde eleştiri getirmeyen, inançlara eleştiri getirmeyen ama insan odaklı, insanı kucaklayan, aileyi kucaklayan sorunları çözen bir bakış açısına ihtiyaç var. Biz, o bölgeye üçüncü yol olarak gideceğiz. Etnik kimliği siyasete konu etmeyeceğiz, inançları siyasete konu etmeyeceğiz. İnsanın saygısını başımızın üstünde taşıyacağız ve onların ne sorunu varsa o sorunlarla da yakından ilgileneceğiz. Bu sorunları görmek, tartışmak, çözüm üretmek bizim görevimiz olacaktır.*[857]

Bu konuşmasından sonra CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan durumu tanımlarken "terör sorunu" kavramlaştırmasını kullanmaktadır. Terör sorunu kavramı yanında ekonomik geri kalmışlık, işsizlik, sosyal sorunlar, gibi kavramlara da başvuran Kılıçdaroğlu bölgede yaşanan sorunların önemli bir nedeninin de terör sorunu olduğunu öne sürmektedir. Haziran sonu Temmuz 2010 başında Dönemin

[857] K.Kılıçdaroğlu, **22.02.2011 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Genelkurmay Başkanı Org. İlker Başbuğ'un daveti üzerine Şırnak, Pervari, Çukurca ve Hakkâri hattındaki sınırları gezen Kılıçdaroğlu oradaki gözlemlerini Grup toplantısında anlatırken bölgede yaşanan durumu terör ve ekonomik geri kalmışlık olarak şöyle ifade etmektedir.

> *Doğu ve Güneydoğuda yaşanan terör, bölge insanını da, ekonomisini de, sosyal yapısını da olumsuz etkilemiş, etkilemeye de devam ediyor. Bu konuda sağlıklı adımların atılmadığını maalesef bir kez daha bölgede gözlemlemek olanağına kavuştuk. AKP iktidarı döneminde güney ve güneydoğuya gerekli özenin gösterilmediğini, gerekli yatırımın yapılmadığını, ekonomik ve sosyal açıdan özenin gösterilmediğini hatta işsizlik sigortası fonundan parlamentonun iradesiyle alınan 2 milyar 600 milyon liralık kaynağın da o bölge için değil, maalesef önemli bir kısmının başka yerler için kullanıldığını gördük. Bu da o bölgede terörün önlenmesinde çok önemli bir argüman olan ekonomik kalkınmaya bu hükümetin yeterince önem vermediğini ortaya koyuyor. Bu da acı bir gerçek.*[858]
>
> *Yine o bölgede, 1950'li yıllarda, 60'lı yıllarda, 70'li yıllarda dile getirilen sorunların yine köylü yurttaşlarımız tarafından aynen dile getirildiğine tanık olduk. Sizin sorununuz nedir, derdiniz nedir, bu bölgede hangi sorunlarla karşılaşıyorsunuz diye sorduk. İşsizlik birinci sırada, "yolumuz yok" dediler, "suyumuz yok" dediler, "Sağlık ocağımız var, ebe ve hemşire yok" dediler, "doktordan zaten vazgeçtik." Aynı sorunların 21'inci Yüzyılda hâlâ yaşanmış olmasını da doğrusunu isterseniz terör olgusuna gerekli önemin vermeyen iktidarın da bir ayıbı olduğunun altının çizilmesi gerekiyor.*[859]

Yaptığı grup konuşmalarında Güneydoğu meselesinde en önemli sorununun terör sorunu olduğunu ifade eden Kılıçdaroğlu, sorunun çözülememesinin Türkiye'yi bir toplumsal çatışma ortamına doğru sürüklediğini, terörün amacının da zaten bu olduğunu öne sürmektedir. Kılıçdaroğlu, Türkiye'nin en büyük sorunlarından bir tanesinin terör olduğunu sıklıkla dile getirmiştir.

> *Değerli arkadaşlarım, bir başka önemli konuya izninizle değinmek isterim. Terör bizim en büyük sorunlarımızdan birisidir. Geçen gün de söyledim, otuz yıldır, kırk yıldır çözülemeyen bir sorun.*[860]

[858] K.Kılıçdaroğlu, **06.07.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[859] K.Kılıçdaroğlu, **06.07.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[860] K.Kılıçdaroğlu**, 29.05.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, www.tbmmchp.org.tr

Değerli arkadaşlarım, Türkiye pek çok sorunla karşı karşıya ama can yakıcı sorun bu sorundur. Bizi endişelendiren olay şu değerli arkadaşlarım: Bir türlü Türkiye şiddet sarmalından dışarıya çıkamıyor, otuz yıldır. Bizi endişelendiren, Türkiye şiddet sarmalından çıkmıyor ama iktidar da şiddetin bir parçası olmaya başlıyor. Türkiye bir toplumsal çatışma ortamına sürüklenmek isteniyor.[861]

Değerli arkadaşlarım, yaşadığımız bir diğer temel sorunumuz var, terör, otuz yıldır bitmeyen terör, Türkiye'nin her tarafından feryatların yükseldiği terör. Çözüm üretmeliyiz, bir şey yapmalıyız ama önce terörün amacını iyi bilmeliyiz... Onların amacı tamamen psikolojiktir. Bunu çok iyi bilmemiz lazım. Önce toplumun kimyasını bozmaya çalışırlar, sonra toplumda güven bunalımı yaratmaya çalışırlar, toplumu ayrıştırmaya çalışırlar, düşmanlık yaratmaya çalışırlar, terörün asıl amacı budur, bir toplumu bölmek, kin tohumları ekmektir toplumun içine. O nedenle akıl öfkeye yenilirse, terörle mücadelede başarılı olamazsınız. Aklın teröre yenilmemesi lazım. Basiretli olmak zorundayız. Sorunları sağlıklı çözmek zorundayız, çözüm üretmek zorundayız.[862]

Kılıçdaroğlu, durumu terör ve ekonomik geri kalmışlık sorunu olarak ifade ettikten sonra AK Parti tarafından Ağustos 2009'da gündeme getirilen demokratik açılım projesine de karşı olduğunu ve bu politikanın ayrıştırıcı bir nitelik taşıdığını öne sürmektedir. Güneydoğu meselesinin çok yönlü olarak ele alınmasının gerektiğinin altını çizen Kılıçdaroğlu yaşanan sorunun bir toplumsal mutabakatla çözülmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Terör olgusunu çözümsüz noktaya getiren, sorunu sağlıklı algılamayan siyaset kurumu olmuştur. AKP'nin bu süreçte büyük kusuru vardır. Her işi askere havale edip ortaya çıkan başarısızlıkları veya eksiklikleri de askere fatura eden bir zihniyetten de Türkiye'nin artık kurtulması gerekiyor. Bu süreçte maalesef AKP, toplumu entegre eden, kaynaştıran, kucaklayan politikalar yerine ayrıştıran politikaları egemen kılan bir yapıyı ortaya koymuştur ve Türkiye açısından ne olduğu belli olmayan bir açılım politikasıyla yeni bir siyasal açmazın içine düşürülmüştür.[863]

Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak, terörle mücadeleyi bir iç politika malzeme yapmamaya özen gösteriyoruz. Terörle mücadelenin bir ulusal politika olmasının altını özenle çiziyoruz ve diyoruz ki, terörle mücadele ekonomisiyle, siyasetiyle, kültürüyle, psikolojisiyle, sosyal yapısıyla bir bütündür ve bu mücadelenin bir ulusal politika çerçevesinde bir toplumsal uzlaşmayla çözülmesi gerektiğinin de altını çiziyoruz.[864]

---

[861] K.Kılıçdaroğlu, 1**3.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, www.tbmmchp.org.tr
[862] K.Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[863] K.Kılıçdaroğlu, **06.07.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[864] K.Kılıçdaroğlu, **06.07.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Kılıçdaroğlu, yaptığı grup konuşmalarında Güneydoğu meselesini tanımlarken bölgenin ve Türkiye'nin en önemli sorununun terör sorunu olduğunu ifade etmesi, sorunun çözümüne yönelik çözüm önerilerini de şekillendirmiştir. Ancak Kılıçdaroğlu, çözüm önerilerini güvenlik konsepti üzerine değil daha çok siyaset kurumunun harekete geçirilmesi üzerine kurmuştur. Yaşanan "terör sorunu"nun nedenlerine pek değinmeyen Kılıçdaroğlu, sorunun çözülememesinin en önemli nedenini ise siyaset kurumunun beceriksizliğine bağlamaktadır. Sorunun ortaya çıktığı zamandan beri uygulanan politikaların soruna herhangi bir çözüm getirmediğini, bunun AK Parti döneminde de aynen devam ettiğini kalıcı bir çözüm için siyaset kurumunun devreye girmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kılıçdaroğlu'na göre siyaset kurumu devreye girerek öncelikle toplumsal mutabakatı sağlamalıdır. Ardından bölgenin geri kalmışlığı ortadan kaldırılarak sorunu besleyen kaynaklar kurutulmalıdır. Sorunun çözümü için önerdiği toplumsal mutabakatın ne anlama geldiğini ve içeriğinin ne olduğunu önceleri açıklamayan Kılıçdaroğlu, daha sonraki grup konuşmalarında toplumsal mutabakattan neyin anlaşılması gerektiğini açıklamıştır. Kılıçdaroğlu'na göre toplumsal mutabakatın amacı toplumsal desteği sağlamaktır.

> *Şimdi ben buradan sesleniyorum bütün yurttaşlarıma, 75 milyon yurttaşıma sesleniyorum: Kırk yıldır Türkiye'nin gündemindeki en temel sorun nedir diye size sorsalar, kırk yıldır çözülemeyen dert nedir diye size sorsalar, her derdimiz çözülür, her derdimizi çözebiliriz, kırk yıldır çözülmeyen sorun terör sorunudur. Peki, kabahati kimde? Askerde mi kabahat? Poliste mi kabahat? Vatandaşta mı kabahat? Korucuda mı kabahat? Anne de mi kabahat? Kimde kabahat? Bir dönüp kendimize bakalım ve elimizi vicdanımıza koyup bu sorunun cevabını arayalım, kırk yıldır çözülemeyen bu sorunun vebali kimin omuzlarında? Ben söylüyorum, siyaset kurumunun omuzlarındadır, politikacıların omuzlarındadır, sorunu çözmeyen onların omuzlarındadır. Kırk yıldır uğraşıyorlar, kırk yıldır kan akıyor bu ülkede... Bu sorun nasıl çözülür? Bu sorun toplumsal uzlaşmayla çözülür. Bu sorunu çözmek için masaya oturacaksın, milleti*

kandırmak için değil, sorunumuz budur. Efendim, bu sorun çözülmedikçe Türkiye sağlıklı bir gelişme de sağlayamaz.[865]

Kemal Kılıçdaroğlu bir sonraki grup konuşmasında "toplumsal mutabakat"tan neyin anlaşılması gerektiğine açıklık getirmektedir. Kılıçdaroğlu'na göre toplumsal mutabakattan kasıt toplumsal desteğin sağlanmasıdır. Burada sorunu yine terör sorunu olarak tanımlayan Kılıçdaroğlu, terör sorunun ancak toplumsal destek alınarak çözüleceğini vurgulamakta ve Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM)'nde ve TBMM dışından komisyonların kurulması ve siyasi partilerin bir araya gelerek sorunun çözümü için mutabakata varmalarından bahsetmektedir. Uzun yıllardır sorunun çözümü için çeşitli yolların denendiğini özellikle askeri yöntemlerin sorunu çözemediğini öne süren Kılıçdaroğlu, komisyonların kurulması dışında herhangi bir somut öneri getirmemektedir.

Toplumsal uzlaşmayla bu sorun çözülür diyen parti biziz. Sayın Başbakan diyor ki "CHP toplumsal uzlaşmadan neyi kastediyor, ben bunu anlayamadım." Toplumsal uzlaşmadan kastettiğimiz şudur değerli arkadaşlar: Bu sorun toplumsal destek alınarak çözülür. Bu sorun bir partinin tek başına çözeceği bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bütün siyasal partilerin bu sorunu çözmek için ortak çaba harcaması gerekir. Toplumsal uzlaşmadan ne anlaşılması gerekir? Somut örneği bizim parlamentoda vardır. Anayasayı değiştiriyoruz, bir komisyon kurduk mu? Kurduk. Adına ne dedik? " Uzlaşma Komisyonu." Her siyasal parti eşit sayıda milletvekili verdi mi? Verdi. Çalışıyor mu? Çalışıyor. Peki, terör konusunda böyle bir komisyon niye kurmuyoruz? Önümüzde ne engel var. Bir toplumsal uzlaşmayla Anayasayı değiştiriyoruz, bir toplumsal uzlaşmayla Türkiye'nin en temel sorununu çözmeye yanaşmıyoruz. O zaman şu sorunun yanıtını bana birileri vermek durumundadır: Türkiye'nin en temel sorununu kırk yıldır çözemeyen organ kimdir ve sorumlusu kimdir? Yanıtını ben vereyim. O organ da, sorumlu da siyaset kurumudur. İşi askere havale ettik, başka yerlere havale ettik, silahla çözmeye çalıştık olmuyor, kırk yıldır denedik. Bir toplumsal uzlaşma sağlayalım diyoruz. Bir araya gelelim diyoruz... Biz çözümümüzü söyledik, bir toplumsal uzlaşmayla parlamentoda bir komisyon kuralım. Yetmiyor, ikinci bir komisyon kurmamız lazım parlamentonun dışında. Yine siyasal partilerin seçtikleri kişiler olacak, orada akademisyeni de olacak, kanaat önderleri de olacak, insanlar bir araya gelecekler, toplumun her kesimiyle onlar görüşecekler. Bir diyalog kuracağız toplum, parlamento, milletvekilleri, siyasal partiler bir uzlaşma sağlayacağız ve sorunu çözmek için masaya oturacağız, sorunu çözmemek için değil. Bunu yapabilirsek bu

[865] K.Kılıçdaroğlu, **15.05.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

sorun çözülür. Bu öneri bizim önerimiz. Kırk yıldır çözülmüyor, ilk raporu biz yazdık, son teklifi de biz yapıyoruz.[866]

Kılıçdaroğlu'nun sorunun çözümüne yönelik olarak "siyaset kurumunun harekete geçirilmesi" etrafında dile getirdiği önerileri grup konuşmalarına egemen olan dil olmuştur. Kılıçdaroğlu, yaptığı grup konuşmalarında bir taraftan terör sorunun çözümüne yönelik olarak siyaset kurumunun harekete geçmesi gerektiği ve bu sorunun ancak siyasi partilerin bir araya gelerek çözüm üzerinde mutabakata varmalarıyla bir sonuç alabileceklerini vurgularken öbür taraftan insan hakları, hukukun üstünlüğü, adalet, özgürlük, demokrasi gibi genel kavramlara göndermede bulunarak sorunun bu temel kavramlar üzerinden hareket edilerek çözüleceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte Kılıçdaroğlu, sorunun çözümünü ancak iktidara geldiklerinde uygulamaları ile göstereceklerini belirtmekte ve CHP'nin daha önce sorunun çözümü için yapmış olduğu çalışmaları bunun bir göstergesi olarak sunmaktadır. Kılıçdaroğlu, bu önerilerini farklı zamanlarda sık sık dile getirmektedir.[867]

Siyaset kurumuna düşen görev var, oturacağız bu sorunu çözeceğiz. Dayatmacı mantıkla değil, aklımızı kullanacağız, niçin Türkiye'de Parlamentoda ortak aklı egemen kılamıyoruz? Gerginlik politikası değil, çözüme yönelik insancıl politikalar üretmeliyiz, demokrasi ve özgürlük bağlamında çözümler üretmeliyiz.[868]

Değerli arkadaşlar, gelin konuşalım demek suç mudur? Gelin konuşalım demek, insan haklarını konuşalım, sorunumuz var konuşalım, demokrasiyi konuşalım, özgürlükleri konuşalım, ne zamandan beri konuşmak suç olmaya başladı? Davete icabet etmek lazım. Niye bunlar bizi davet ediyorlar, çağırıyorlar? Ülkede terör var, sorun var, binlerce kişi yaşamını yitirdi. Biz konuşmayacağız da kim konuşacak? Değerli arkadaşlar, hiçbir zaman şunu söylemedik: Gelin konuşun ben anlatacağım, hayır onu söylemedik. Gelin, benim projem var, bunu dayatacağım; bunu da söyledik. Sizin projeniz var, dayatacaksanız onu da kabul etmeyiz. Ne yapacağız? Oturacağız beraber herkes dağarcığındaki bilgiyi koyacak ortaya, çözümü koyacak ortaya, oturacağız tartışacağız. En temel sorunu çözmeye

[866] K.Kılıçdaroğlu, **22.05.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[867] Bakınız: K.Kılıçdaroğlu, **22.05.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[868] K.Kılıçdaroğlu, **05.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

çalışacağız... Sorunun çözümü vardır, dünyada çözümsüz sorun yoktur arkadaşlar. Bunun tek ölçüsü vardır, insan hakları, hukukun üstünlüğü, adalet, özgürlük ve akıl bir araya gelecek, bir araya getireceğiz bunları. Bir araya geldiği zaman göreceksiniz, her sorun çözülebilir.[869]

Sorunu çözecek yer Parlamentodur, meşru zemindir, milletin iradesi burada tecelli ediyor, barışı, huzuru sağlayacak olun burasıdır. Bir yol haritası verdik, gelin, oturalım konuşalım diye... Şehit analarına da sesleniyorum: Bana ısrarla diyorsunuz ki "Terörü önle, bitsin bu olay." diyorsunuz bana, nereye gitsem söylüyorsunuz bana. Benim bunu önlememem için Cumhuriyet Halk Partisinin iktidar olması lazım. Cumhuriyet Halk Partisi bu sorunu çözer. Bizim devlet adamlığı kimliğimiz var, biz sorunların üstesinden geliriz, sorunları çözeriz, çünkü biz yeri zamanı gelir risk de üstleniriz, devlet adamlığı budur.[870]

Siyasetçi oturacak adam gibi çözüm üretecek. Uzmanlara sordum, "Dağa giden gençlerin ömrü ne kadar? diye. "Üçle beş yıl arasında değişiyor." dediler. Düşünün, on yıldır, otuz yıldır devam ediyor. Terör azaldı mı? Hayır. Bitti mi? Hayır. Siyaset kurumu çözüm üretmediği için bu noktaya geliyoruz. Yapmamız gereken budur ve buradan söylüyorum: Bu sorunun kaynağı Diyarbakır değil, Bitlis değil. Hakkâri değil, sorunun kaynağı Ankara, Ankara'daki siyasetçilerdir. Koltuğuna oturup oy hesabı, seçim hesabı yaparak insanları birbirlerine kırdıranlardır. Olaya böyle bakmamız lazım. Eğer böyle bakarsak, sağduyulu, akılcı bakarsak sorunu çözme konusunda önemli adımlar atmış oluruz.[871]

3.1.4.1.2. Anadilde Eğitim Meselesi

Kılıçdaroğlu'nun incelenen grup konuşmalarında ve medyada yer alan haberlerde anadilde eğitimi kabul etme veya bunun gerekli olduğuna dair herhangi bir konuşmasına rastlanmamıştır. Kemal Kılıçdaroğlu anadilde eğitim konusunda grup konuşmalarında herhangi bir ifade kullanmazken, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı sıfatıyla Finans Kulüp tarafından düzenlenen *"Küresel Ekonomik Gelişmeler Işığında Türkiye Ekonomisi, Tespitler, Değerlendirmeler"* adlı toplantıda yaptığı konuşmada anadilde eğitimle ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Kılıçdaroğlu, bu konuşmasında anadilin öğrenilmesi ve kullanılması gerektiğini ancak anadilde eğitimi doğru bulmadığını ifade etmiştir. Ülkedeki

[869] K.Kılıçdaroğlu, **12.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[870] K.Kılıçdaroğlu, **13.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, www.tbmmchp.org.tr
[871] K.Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

farklılıkları zenginlik olarak tanımlayan Kılıçdaroğlu, herkesin kendi dilini özgürce kullanması gerektiğini ve anadilin öğrenilmesini desteklediklerini belirtmekte buna karşılık anadilde eğitime karşı olduklarını ifade etmektedir. Anadilde eğitime karşı olmasının gerekçelerini açıklamayan Kılıçdaroğlu'nun bu konuşması dışında incelenen süre zarfında anadilde eğitim konusunda herhangi bir konuşmaya rastlanmamıştır. Bu konuşmasında Kılıçdaroğlu anadilde eğitim ve öğretime bakış açısını şöyle açıklamaktadır.

> *"Kişiyi bulunduğu kültürden koparmamız mümkün değil. Ülkemizdeki kültürler zenginliklerimizdir. Nasıl Karadeniz'de horon bizimse, Şanlıurfa'daki halay da bizim. Diller farklı olsa bile türküleri dinleyebiliyoruz. Dil konusunda anadil yasağı vardı bir dönem. Bu yasağın kalkması için ilk teklifi veren CHP'dir. Herkes dilini özgürce kullanmalı. Anadil eğitimi konusunda anadilin öğrenilmesini destekliyoruz. Ama eğitim dilinin Kürtçe olmasını doğru bulmuyoruz."*[872]

3.1.4.2. Otorite (Uslamlama)

Kemal Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesinde söylemini oluştururken zaman zaman otoritelere başvurarak mesele hakkındaki söylemini desteklemeye çalışmıştır. Kılıçdaroğlu'nun en çok başvurduğu otoriteler ise Mustafa Kemal Atatürk, halk ve şehit aileleri olmuştur. Kılıçdaroğlu'nun ilk defa "Kürt sorunu" kavramını kullandığı grup konuşmasında bu kavramı kullanırken başvurduğu otorite Van'da gerçekleştirmiş oldukları üç günlük tartışma ortamıdır. Kılıçdaroğlu Kürt sorunu kavramını kullanırken Van'da edindiği izlemi şöyle ifade etmektedir:

> *Değerli milletvekilleri, hafta sonu 3 gün Van'daydık, Van Denizinin kenarındaydık. Toplantıya 100'e yakın akademisyen, bilim insanı, kanaat önderi, bizim gibi düşünmeyen insanlar gelip katıldılar. Onlarla uygarca bir tartışma yaptık. Biz katılmadık büyük ölçüde tartışmalara, biz dinleyici konumundaydık ağırlıklı olarak. Bizi, CHP'yi nasıl görüyorlar? Doğu, Güneydoğu'dan niye oy alamıyoruz? Oradaki algımız nedir? Eğer bir yanlış algı varsa, bu yanlış algıyı nasıl değiştirebiliriz? Biz ülkemizin her tarafına uygarlığı götürmek istiyoruz.*

[872] **"Kemal Kılıçdaroğlu Ağzındaki Baklayı Çıkardı"** http://www.haber7.com/ic-politika/haber/996266-kemal-kilicdaroglu-agzindaki-baklayi-cikardi

İnsanımıza saygılıyız, insanımızı seviyoruz, onun derdi bizim derdimizdir diyoruz, o zaman bu kopukluk niye, bunu masaya yatırdık ve üç gün tartıştık değerli arkadaşlarım. Daha önce buna benzer bir toplantıyı İstanbul'da yapmıştık. O başka bir konuydu, burası Doğu ve Güneydoğu ile ilgili ağırlıklı olarak sorunların tartışıldığı bir platform oldu. Sadece Doğu, Güneydoğu'yu tartışmadık, Türkiye'yi de tartıştık, Türkiye'nin sorunlarını da tartıştık, o çerçevede olaylara baktık. Toplantıya katılanların ağırlığı CHP'li olmayanlardı, az önce de söyledim, akademisyenler, bize oy vermeyenler, ama bize mesafeli duranlar... Bu toplantıda Kürt sorununu da tartıştık, o sorun da dile geldi ama bir gerçek daha ortaya çıktı. Biz olaya Doğu ve Güneydoğu sorunu olarak bakıyorduk, Kürt sorunu da bunun bir parçası ve tartışmalardan görüldü ki bizim bakış açımız daha doğru. Çünkü olay, sadece bir Kürt sorunu olayı değil, işin içinde ekonomik sorunlar var, sosyal sorunlar var, faili meçhuller var, mütedeyyin insanlar ve bunların kaygıları ve beklentileri var, Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı başta olmak üzere idari reformlar var, kadın erkek eşitliği ve kadına uygulanan şiddet var, GAP yatırımları, ihmaller ve işsizlik var, Cumhuriyet Halk Partisinin bölgedeki örgütlenme ve örgütlenmeden kaynaklanan sorunları var, bölgenin yoksulluğu ve yine orada dile getirildi, aile sigortasının o bölgelerde çok iyi anlatılması var. Olaya böyle baktığınızda olay bizim düşündüğümüz gibi bir üçüncü yol olayıdır arkadaşlar. Etnik kimliğe saygılı, inançlara saygılı, insanları kucaklayan, etnik kimliğe şu veya bu şekilde eleştiri getirmeyen, inançlara eleştiri getirmeyen ama insan odaklı, insanı kucaklayan, aileyi kucaklayan sorunları çözen bir bakış açısına ihtiyaç var. Biz, o bölgeye üçüncü yol olarak gideceğiz. Etnik kimliği siyasete konu etmeyeceğiz, inançları siyasete konu etmeyeceğiz. İnsanın saygısını başımızın üstünde taşıyacağız ve onların ne sorunu varsa o sorunlarla da yakından ilgileneceğiz. Bu sorunları görmek, tartışmak, çözüm üretmek bizim görevimiz olacaktır.[873]

Kılıçdaroğlu'nun en çok başvurduğu otorite M. Kemal Atatürk'tür. Kılıçdaroğlu, toplumun birliği, devletin geleceği ve sorunun çözülmesinin bu konulardaki önemini vurgulamak için bir otorite olarak Atatürk'e başvurmaktadır. Bununla birlikte terör sorunu olarak tanımladığı Doğu ve Güneydoğu meselesinin çözümünü siyaset kurumunun yapması gerektiğinin de tekrar altını çizmektedir.

Her zaman her yerde bir sorun varsa, sorun kronikleşmişse o soruna en sağlıklı yol haritalarını, çözümü üreten parti Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur. Çünkü biz, Mustafa Kemal'in şu sözünü hiç unutmadık: "Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır ama Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar olacaktır." Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar olacaksa, işte bunun mücadelesini vereceğiz.[874]

[873] K.Kılıçdaroğlu, **22.02.2011 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[874] K.Kılıçdaroğlu, **12.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Mustafa Kemal Atatürk, Amasya Tamimi yayınlandığında ilk kez egemenlikten söz ediyordu. İstanbul'da padişah vardı ama halkın egemenliğinden söz ediyordu. Milletin azım ve kararından söz ediyordu. Azim ve kararlılıkla yola çıkan milletlerin eğilmeyeceği, bükülmeyeceği, hedefine sağlıklı ulaşacağından söz ediyordu. Biz terör konusunda da azim ve kararlılıktan asla vazgeçmeyeceğiz. Bu ülkemizi her ortamda, her koşulda, herkese karşı, her düşmana karşı azimle ve kararlılıkla koruyacağız, bu bizim ahdımızdır. Bu, Mustafa Kemal Atatürk'ün ahtıdır... Bu parlamentonun çatısı altında burada biz her türlü sorunu çözebiliriz egemenlik kayıtsız şartsız milletinse o, bu ülkede Meclisin duvarlarında yazıyor. O, Mustafa Kemal Atatürk'ün sözüdür. Evet, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir, sorunun çözümü de millete aittir, o çözecektir bu sorunu.[875]

Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesi ve terör sorununun çözülmesi için teklif etmiş olduğu toplumsal mutabakat önerisini desteklemek için en çok başvurduğu otoritelerden bir diğeri ise halk ve şehit aileleri olmuştur. Kılıçdaroğlu, toplumsal mutabakatın halk nezdinde sağlandığını halktan ve şehit ailelerinden kendisine gelen tepkileri örnek göstererek ifade etmeye çalışmaktadır.

Dün şehit polisimiz Yasin Kaya'nın cenazesine katıldım. Babasıyla beraber aynı safta yer aldık. Dönüp bana şunu söyledi: "Ne olursunuz bu olayı bitirin. Bir araya gelin konuşun. Bu olayı çözün. Benim bir oğlum öldü, ikinci oğlum yanımda, tek kaldı. Başkasının çocuğu ölmesin." Ben elimden geleni yapıyorum dedim. Sonra amcası geldi yanıma "Ben Kürt'üm, eşim Çerkez, benim oğlum şimdi nedir şimdi? Siz bunu biliyor musunuz? Niçin bir araya gelip bu sorunu çözmüyorsunuz?" dedi. Aynı şeyi söyledim. Bütün çözümlerin adresi Cumhuriyet Halk Partisidir. Biz önerimizi yapıyoruz, meşru zeminde yapıyoruz, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çatısı altında yapıyoruz. Gelin, Türkiye'nin en temel sorununu beraber çözelim diyoruz. Aynı sorunu, aynı çözümü onlara da söyledim. Umuyorum duymayanlar duyar, dinlemeyenler dinler. Yeter artık diyelim, bu ülkeye barışı, bu ülkeye huzuru getirelim, isteğimiz bu.[876]

Hangi şehit ailesine gitsem, hangi şehit annesiyle konuşsam, babasıyla konuşsam kullandıkları bir cümle var, ortak bir cümle, en son şehit olan bir çocuğun annesi de, bir gencimizin annesi de aynı şeyi söylüyor "İnşallah bu son olur, başkasının çocuğu ölmez." Bu son olsun diyoruz. Bir yol haritası önerdik. Eğer bu Türkiye'nin temel bir sorunuysa bu temel sorunu çözmek için bir araya gelelim, çözelim bu sorunu, Türkiye'nin gündeminden bu sorunu çıkaralım, bunu söyledik. Siyaset kurumu çözüm üretmek zorundadır. Toplumu çaresizliğe, umutsuzluğa itmek siyaset kurumunun görevi değildir.[877]

Gittiğim, ziyaret ettiğim her şehit ailesi ortak bir cümle kullanıyor, kime gittiysem hepsinin ortak cümlesi şu: "İnşallah bu son olur." En son şehit binbaşıya

[875] K.Kılıçdaroğlu, **19.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[876] K.Kılıçdaroğlu, **26.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[877] K.Kılıçdaroğlu, **12.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

gittik aynı şeyler "İnşallah bu son olur." Analar ağlamasın." Bu son olacaksa siyaset kurumuna düşen görev var, oturacağız bu sorunu çözeceğiz. Dayatmacı mantıkla değil, aklımızı kullanacağız, niçin Türkiye'de Parlamentoda ortak aklı egemen kılamıyoruz? Gerginlik politikası değil, çözüme yönelik insancıl politikalar üretmeliyiz, demokrasi ve özgürlük bağlamında çözümler üretmeliyiz.[878]

Milli iradeyse milli iradeye gidelim halka soralım, bu sorun çözülsün mü, çözülmesin mi? Halk yüzde yüz "çözülsün" diyor.[879]

3.1.4.3. Kardeşlik (Geleneksel Tema)

Kemal Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesi konusunda takip ettiği politikayı desteklemek için kardeşlik temasına da başvurmuş ancak bunu yaygın bir şekilde kullanmamıştır. Kardeşlik kavramının ne anlama geldiğine ve bu kardeşliğin nereden kaynaklandığına değinmeyen Kılıçdaroğlu, kardeşliği çatışmaların yaşanmadığı bir durumun tesisi açısından önemli bulmaktadır. Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesindeki görevini ülkede kardeşlik ve barış ikliminin yeniden kurulması olarak şöyle açıklamıştır.

Dolayısıyla benim görevim, bu ülkede kardeşlik ve barış iklimini yeniden yaratmaktır, hedefimiz budur bizim. Kimseyi gücendirmek, kimseyi kırmak gibi bir hedefim yoktur.[880]

Değerli arkadaşlar, adım gibi bir şeyden eminim, bu kavganın kazananı olmaz, bu çatışmanın kazananı olmaz kardeş kanının döküldüğü bir yerde kimse başarıya ulaşamaz.[881]

3.1.4.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)

AK Parti hükümetinin 2009 yılında başlattığı demokratik açılım projesine karşı çıkan Kılıçdaroğlu'nun demokratik açılım projesine karşı olan politikasını desteklemek için başvurduğu temalardan biri kanı birliği olmuştur. Kılıçdaroğlu'na

[878] K.Kılıçdaroğlu, **05.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[879] K.Kılıçdaroğlu, **05.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[880] K.Kılıçdaroğlu, **14.08.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[881] K.Kılıçdaroğlu, **13.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

göre demokratik açılım politikası, teröre karşı verilen bir tavizdir ve etnik kimliğe dayalı bir siyaset anlayışının ürünüdür. Bu politika aynı zamanda halkın huzursuzluğuna, toplumun bölünmesine, şehitlerin artmasına ve devletin yara almasına neden olan bir politikadır. Buna karşılık olması gereken politika ise ekonomik ve sosyal gelişmişliği yükseltmeye dönük, kültürel hakların tanındığı ancak terörün reddedildiği, toplumun mutlu bir beraberliği yakaladığı bir Türkiye'yi kurmaya odaklanmış olan politikadır. Bunun için de teröre karşı politikalar geliştirmek, sosyal ve ekonomik refahı yükseltmeye dönük politikalar takip etmek herkesin görevidir. Kılıçdaroğlu, bu konudaki düşüncelerini aşağıdaki alıntılarda şöyle ifade etmektedir.

> *Bakınız son beş günde 12 şehit verdik. Son bir ayda verdiğimiz şehit 39. Bu tablo, pek çok ailenin ocağına ateşin düşmesine yol açtı. Bu tabloyu bir şekliyle bizim çözmemiz gerekiyor. Ama bu çözüme AKP'nin izlediği politikalarla değil, açılım politikalarıyla değil, etnik kimliğe dayalı siyaset yapmakla değil; bütün yurttaşları kucaklayarak, bu ülkede, bu coğrafyada herkesin karnının doyduğu, kültürel hakların verildiği ama hiçbir şekilde teröre en ufak bir desteğin, imajın verilebildiği bir tablonun olmadığı bir politikanın izlenmesi gerekiyor. Eğer siz şu veya bu şekilde açık kapı aralarsanız, o açık kapıdan şehitlerimiz çıkar. AKP, açılım politikasıyla toplumu çok farklı bir noktaya taşımıştır. Etnisiteyi siyasetin odağına koymuştur ve bu, bizim açılım derken toplumun ayrışmasına yol açan bir politikanın oluşmasına yol açmıştır. O nedenle biz bu bağlamda, hükümetin daha kararlı, daha tutarlı neler yapacağını açıklayan bekleyişimizi sürdürüyoruz.*[882]

> *Bugüne kadar Türkiye Cumhuriyete terörden çok çekti, büyük bedeller ödedik, maddi olarak da ödedik, manevi olarak da ödedik, insanlarımız huzursuz oldu, rahat uyuyamadılar, rahat yatamadılar, rahat çalışamadılar, rahat üretemediler, barışı ve kardeşi bozmak istediler. Barıştan ve kardeşlikten yana olanlar doğudakiler batıdakiler, güneydekiler kuzeydekiler birleştiler, teröre karşı birleştiler, teröre karşı bir yürek oldular. Ayırmak istediler ayrılmadık, bölmek istediler bölünmedik, bölünmeyeceğiz, ayrılmayacağız, teröre karşı direneceğiz. Terörün olmadığı bir Türkiye istiyoruz, huzurlu bir Türkiye istiyoruz. Herkesin evine alın teriyle kazandığı aşı ve ekmeği götürmesi gereken bir Türkiye istiyoruz. Herkesin akşam huzur içinde yattığı bir Türkiye istiyoruz. O nedenle terör bir insanlık suçudur, teröre karşı mücadele etmek her yurtseverin, barışı isteyen herkesin, özgürlüğü isteyen herkesin temel görevlerinden birisidir ve bu görev hepimize düşmektedir ve hepimiz teröre karşı ortak mücadelemizi sürdüreceğiz, sürdürmekte de kararlıyız.*[883]

[882] K.Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[883] K.Kılıçdaroğlu, **02.11.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Terörün ne kadar acımasız olduğu, ne zaman kimin canının alınacağını kimse bilmiyor ama teröre karşı ortak mücadele etmek hepimizin görevi olmak zorundadır.[884]

Kılıçdaroğlu, kanı birliği temasını en çok PKK ile mücadelede hayatını kaybeden askerlerin ve asker ailelerinin durumunu gündeme getirerek oluşturmaya çalışmaktadır. Sorunun mutlaka çözülmesi gerektiği bunun için de siyaset kurumunun devreye girmesi ve Türkiye'nin bu en temel sorununu ele alması gerektiğini ifade eden Kılıçdaroğlu, AK Parti'nin izlediği siyasetin sonucunda acı, gözyaşı, şiddet, nefret ve toplumda kinin oluştuğu, gelinen noktada insani değerlerin yeniden kazanılmasının bir zorunluluk oluşturduğu çünkü bu süreçte insani değerlerin erozyona uğradığını öne sürmektedir. Onun için de Türkiye'nin öncelikle barışa ve huzura ihtiyacı olduğunu belirten Kılıçdaroğlu, genellikle kimsenin karşı çıkmayacağını düşündüğü temenniler ifade etmektedir. Kılıçdaroğlu, Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet payidar olmasını, özgür olmasını ve özgürlüğü yaymasını istediklerini söyleyerek genel bir kanı birliği oluşturmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin her yerinde ve çeşitli kesimlerindeki temel beklentinin, sorunların siyaset kurumu ile çözülmesi olduğunu öne süren Kılıçdaroğlu, bunun için de bir araya gelip konuşmamın şart olduğunu ifade etmekte ve terör sorununun çözülmesinin gerekliliğini özellikle asker ailelerinin isteklerini ifade ederek ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bu annelere bizim gidip söyleyecek ne sözümüz var, bu annelere ne söyleyeceğiz? Bir şehit evini ziyarete gittiğimizde ağzınızı bıçak açmıyor arkadaşlar. Ne söyleyeceksiniz onlara? Bize "Sorunu çözün" diyorlar, Diyarbakır'daki şehit annesi de söylüyor, Trabzon'daki şehit annesi de söylüyor, İzmir'deki şehit annesi de söylüyor, Tekirdağ'daki şehit annesi de söylüyor Çorum'daki şehit annesi de söylüyor "Bu sorunu çözün" diyorlar. Biz çözmeye hazırız. Bu sorunu çözse çözse Cumhuriyet Halk Partisi çözer, bunu herkesin

[884] K.Kılıçdaroğlu, **01.11.2011 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

bilmesini isterim... Gittik taziye evine, kadınları da ziyaret ettik, babaları da ziyaret ettik, başsağlığı diledik. Niye gittik biz oraya? Niye gittin diye kızdılar. Türkiye'nin birliği için gittik, bu ülkede kimse kimseye düşman olmasın diye gittik, bu ülkede herkes huzur içinde yaşasın diye gittik. Bu ülkede kimliği ne olursa olsun, inancı ne olursa olsun, rengi ne olursa olsun, bütün yurttaşların beraber bu coğrafyada bu güzel havayı teneffüs etmeleri için gittik, gidişimizin nedeni o idi.[885]

Milli iradeye duyulan saygının gereği olarak, eğer milli iradeyse Parlamento, halkın sesiyse Parlamento, her yurttaşın verdiği oylarla değişik partilerden insanlar seçilip geldilerse buraya o zaman ortak çabada buluşabilmeliyiz. Milli irade, var olan temel sorunlar konusunda çözümler üreten bir irade olmak zorundadır. Doğudan, batıdan, güneyden, kuzeyden, orta Anadolu'dan nereden olursa olsun yurttaşlarımızın bizden beklediği temel beklenti, temel konu sorunlarımızı çözün. Sorunlarla boğuşan bir Türkiye değil, sorunlarını çözmüş, geleceğe umutla bakan bir Türkiye'yi yaratmak zorundayız, bir Türkiye'yi kurmak zorundayız. Eğer yola böyle çıkarsak başarılı oluruz.[886]

Kılıçdaroğlu, 06 Haziran 2012'de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile Güneydoğu meselesi ve terör sorununu çözmek için TBMM'de bir araya gelmiş ve bu toplantıda sorunun çözümüne yönelik yönteme dair bazı önerilerde bulunmuştur. Bu toplantıda Kılıçdaroğlu, TBMM'de siyasi partilerin ve siyasetçilerin bir araya gelerek sorunun taraflarını ve bu konuda çalışma yapmış olan sivil toplum kuruluşları ve bireylerin de görüşlerine başvurarak ele alması gerektiğini belirtmiş, bunun yeni bir açılım olarak algılanmaması gerektiğini vurgulamış ve bir çözüm yöntemi önerdiklerini ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu zaman zaman şehit ailelerini de bir meşruiyet kaynağı olarak göstererek toplumun her kesiminden bu sorunların çözülmesi gerektiği yönünde beklentinin olduğunu öne sürmektedir.

Biz yeni bir açılım yapmıyoruz. Biz çözüm yöntemi öneriyoruz. Bu sorun nasıl çözülür? Mademki siyasal partiler var, mademki sivil toplum örgütleri var, mademki bu ülkenin aydınları var, mademki bu ülkenin düşünürleri var, mademki bu ülkenin kanaat önderleri var niçin hep beraber bir arada bu soruna kilitlenip çözmüyoruz, çıkış noktamız bu. Parlamentoda bir araya gelelim, anayasa konusunda bir araya geliyoruz niçin bu konuda bir araya gelmiyoruz?[887]

[885] K.Kılıçdaroğlu, **22.05.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[886] K.Kılıçdaroğlu, **05.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[887] K.Kılıçdaroğlu, **05.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Otuz yıldır bu ülkede çözülemeyen bir sorun var. Hangi şehit ailesine gitsem, hangi şehit annesiyle konuşsam, babasıyla konuşsam kullandıkları bir cümle var, ortak bir cümle, en son şehit olan bir çocuğun annesi de, bir gencimizin annesi de aynı şeyi söylüyor "İnşallah bu son olur, başkasının çocuğu ölmez." Bu son olsun diyoruz. Bir yol haritası önerdik. Eğer bu Türkiye'nin temel bir sorunuysa bu temel sorunu çözmek için bir araya gelelim, çözelim bu sorunu, Türkiye'nin gündeminden bu sorunu çıkaralım, bunu söyledik. Siyaset kurumu çözüm üretmek zorundadır. Toplumu çaresizliğe, umutsuzluğa itmek siyaset kurumunun görevi değildir.Açık konuşalım, dürüstçe konuşalım, bir araya gelelim konuşalım dedik... Oturup düşünmek lazım, çözüm üretmek lazım, bunun için yola çıktık ve eğer siz sorunu gerçekçi, sağlıklı teşhis ediyorsanız soruna çözüm de üretirsiniz, çıkış yolumuz bu idi. Ayrıca çıkış yolumuz şu idi: Bizden sonraki kuşaklar, bu acı döneme tarihin penceresinden baktıklarında "siyaset kurumu çözüm üretmedi, bize sorun devrettiler" demesinler diye, biz onlara güzel bir miras bırakmalıyız. Sorunu çözmüş, geleceği parlak, umut vaat eden bir Türkiye'yi bırakmalıyız gelecek kuşaklara, çocuklarımıza.Biz, Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet payidar olmasını istiyoruz, özgür olmasını istiyoruz, demokrat olmasını istiyoruz, umut vaat etmesini istiyoruz, dünyaya egemenliği, özgürlüğü yaymasını istiyoruz, budur bizim isteğimiz... Değerli arkadaşlarım, söylediğimiz neydi? Bir araya gelelim konuşalım. Bir ülkenin siyasetçileri bir araya gelip konuşmazlarsa, o ülkede siyaset kurumu puan kaybeder. Bir ülkenin siyasetçileri Türkiye'nin temel sorunları konusunda bir araya gelip konuşamazlarsa, çözüm üretemezler, halka umutsuzluk vaat ederler... Sorun varsa, oturacağız konuşacağız. Sorun varsa danışacağız, sorun varsa çözüm konusunda kafa yormuş insana danışacağız, ne söylüyorsun arkadaş sen? Bu söz, bu algı, bu gelenek 20'nci yüzyılın değil, yüzyıllar öncesinin geleneğidir bu. Arkadaşlarım Yunus'un bir dörtlüğünü getirdiler "Bu ne olursun oku" diye. Okuyorum, ne diyor Derviş Yunus: "Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı. Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz." Sözün ağırlığını veriyor, söz budur. Savaşta da sözün anlamı var, barışta da sözün anlamı var. Düşünceyi akla egemen kıldığınız zaman sözle çözemeyeceğiniz sorun yoktur.[888]

19 Haziran 2012'de Hakkâri'nin Şemdinli ilçesine bağlı Dağlıca bölgesinde PKK'lı teröristlerin yapmış olduğu baskın sonucunda sekiz asker hayatını kaybetmiş, 16 asker ise yaralanmıştır. Bu olay üzerine Kılıçdaroğlu, teröre karşı olduklarını ve terörü lanetlediklerini belirterek çözüm olarak yine siyaset kurumunun işletilmesini önermiştir. Bu olaydan sonra yapmış olduğu grup konuşması ve bundan sonraki grup konuşmalarında hep siyasilerin bir araya gelerek bu sorunu ele almaları yöntemini öneren Kılıçdaroğlu, hiç kimsenin ötekileştirilmediği, herkesin kimliğine ve inancına saygı duyulduğu ve barışın gerçekleştirildiği bir Türkiye'nin inşa edilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Kılıçdaroğlu'nun terörün mahkûm edilmesi ve siyasilerin

[888] K.Kılıçdaroğlu, **12.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

bir araya gelerek çözüm üretmeleri üzerine inşa etmeye çalıştığı kanı birliği grup konuşmalarına şöyle yansımaktadır.

> *Bir şeyi bilmenizi isterim. Bütün yurttaşlarıma söylüyorum, terörü bu ülkede hepimiz, 70 milyon insan en şiddetli şekilde lanetliyoruz, bunu herkesin bilmesini isterim. Bu ülkenin birliğini, bu ülkenin dirliğini terör ve onun mensupları asla ve asla bozamayacaklardır. Biz etle kemik gibi kaynaşacağız ve teröre karşı yüreklice duracağız. Şehitlerimiz bizim şehitlerimiz. Onların makamları büyük, onlar bizim onurumuz.*[889]

> *Bizim barışa ihtiyacımız var, bizim huzura ihtiyacımız var, bizim bir arada kardeşçe yaşamaya ihtiyacımız var. Bizim, eleştirileri hoş görüyle dinlemeye ihtiyacımız var. Bizim, siyaset kurumunun çözüm üretmeye ihtiyacı var. Bizim, kendi bölgesinde sorunları çözülmüş, başı dik, onurlu bir Türkiye'ye ihtiyacımız var. Bizim, kavgaya değil, barışa ihtiyacımız var. Bunun yolu siyaset kurumundan geçer.. O nedenle bize düşen görev halkı aydınlatmaktır. Bize düşen görev halkla beraber olmaktır. Hiç kimseyi ötekileştirmeden, herkesin kimliğine ve inancına saygı duyarak, herkesi kucaklayarak bir barış denizini bu coğrafyada hayata geçirmek durumundayız. Bunu yaptığımız zaman Türkiye kendi bölgesinde güçlü olur... Biz Parlamentoda var olan bütün sorunları çözmek isteriz, balıkçının sorununu da, esnafın sorununu da, sanayicinin sorununu da, siyasetçinin sorununu da herkesin sorununu çözmek isteriz. Eğer Parlamento sorunların çözüm adresi ise, çözmek isteriz. Değerli arkadaşlarım, bu siyasetin sonu geldiğimiz noktadır, on yıldır izlenen siyasetin sonu geldiğimiz noktadır. Acı var, gözyaşı var, şiddet var, nefret var, kin var. Geldiğimiz noktada kaybettiğimiz insani değerleri yeniden kazanmak zorundayız. Onun için barışa ve huzura ihtiyacımız var.*[890]

3.1.4.5. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

Kemal Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesi ve terör sorunu konusunda takip ettiği politikayı desteklemek, hedef kitlesini ikna etmek amacıyla sık sık karşı gerçekliklerden hareket ederek bir söylem kurmaya çalışmaktadır. Kılıçdaroğlu'na göre TBMM çatısı altında bir araya gelinmez, siyaset kurumu işletilmez, sorun alanları ele alınıp çözüm üretilemezse Türkiye büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalabilir. Toplumun geleceği endişeli bir durum alabilir, toplumda bir çaresizlik ruhu ortaya çıkabilir ve devletin bekâsı tehlikeye girebilir. Sorunun bu şekilde ele

[889] K.Kılıçdaroğlu, **19.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[890] K.Kılıçdaroğlu, **13.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

alınmaması durumunda başka yerlerin ve başka aktörlerin devreye girerek çözmeye kalkacağını belirten Kılıçdaroğlu bu başka yerlerin ve aktörlerin kim olduğunu ise açık bir şekilde ifade etmemektedir. Sorunun çözülmemesi durumunda bunun maliyetini bu memleketin ödeyeceğini belirtenKılıçdaroğlu bu düşüncelerini farklı zamanlarda şu şekillerde ifade etmektedir:

> *Değerli arkadaşlarım, eğer siz sorunlar karşısında çözüm üretmezseniz topluma çaresizliği dayatırsınız. En büyük tehlike toplumun kendisini çaresiz hissetmesidir. Çaresizlik demokrasinin önünde de, özgürlüklerin önünde de, direncin önünde de en büyük güç olarak karşımıza çıkar. O nedenle aydınlara çağrı yaptık, o nedenle kanaat önderlerine çağrı yaptık, o nedenle siyasal partilere çağrı yaptık. Çaresizliği topluma dayatamazsınız. Bu ülke eğer Ulusal Kurtuluş Savaşını verip çaresizlikten çare üretmişse bu konuda da çare üretebilir, üretmemesi mümkün değildir. Bir araya geleceğiz, konuşacağız ve çare üreteceğiz... Dayatmacı kültürü eğer topluma yayarsak, bu olacak dersek, sen konuşma ben konuşacağım, sen düşünme ben düşüneceğim, sen yazma ben yazacağım, sen çizme ben çizeceğim, olmaz, bunun adı demokrasi değil.*[891]
>
> *Soruna teslim olmak değil sorunu teslim almak zorundayız biz. Soruna teslim olursanız başka mahfillerde sorunlar çözülür, başka yerlerde sorunlar tartışılır, başka yerlerde çözümler aranır. Değerli arkadaşlarım, eğer siz meşru bir zeminde bir araya gelmezseniz, konuşmazsanız, başka yerlerde çözümler üretilirse bu Türkiye'nin geleceği için hayırlı bir iş değildir.*[892]
>
> Eğer siz, kendi ülkenizin sorunlarını çözmek için kendi özgün çözümlerinizi üretemezseniz dış mahfillerde sizin sorunlarınıza çözüm üretilir. Çözümler size dayatılır, size dikte edilir, siz çözüm üreteceğim derken siz Türkiye'yi bataklığa sürüklemiş olursunuz, geldiğimiz nokta budur. Bütün vatandaşlarımın bu gerçeği görmesini isterim. Siyasetin olmadığı, siyasetin çözüm üretmediği yerde sorunlar hep büyür.[893]

Kılıçdaroğlu'nun karşı gerçeklikte kullandığı bir argüman ise halk ve terör ayrımının yapılması gerektiği üzerinedir. Kılıçdaroğlu'na göre halk ve terör ayrımı yapılmazsa terörü besleyen kaynakların kurutulması söz konusu olamayacak ve bunun sonucunda kaybedecek olan Türkiye Cumhuriyeti devleti olacaktır. Bunun yanında Kılıçdaroğlu'nun kapsayıcı bir çözümün gerçekleşmemesi durumunda

[891] K.Kılıçdaroğlu, **05.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[892] K.Kılıçdaroğlu, **12.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[893] K.Kılıçdaroğlu, **14.08.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

kaybedeceklerin kim olduğuna dair yaptığı vurgulardan en önemlisi fakir-fukara vurgusudur. Kılıçdaroğlu, bu sonuca şehit cenazelerinde ortaya çıkan tablodan hareketle ulaşmıştır.

> *Değerli arkadaşlarım, maalesef AKP hükümeti kuşatıcı, herkesi kucaklayan bir çözüm üretemedi, ortak aklı Parlamentoda egemen kılamadı, sorunumuz budur. Değerli arkadaşlarım, eğer siz sağlıklı bir çözüm üretmezseniz halkı kandırırsınız, bedelinin halk ödüyor, bedelini anneler ödüyor. 17 şehidimizin cenaze törenine katıldık, bir şehidimizin çocuğu annesinin karnında, bu annenin çektiği acıya hangi yürek dayanır? Bu annenin çektiği acının hesabını kim verecek? Değerli arkadaşlarım, milleti kandırıyoruz "Aslansın, kaplansın" diyoruz. "Şu kadar şehidimiz var, şu kadar terörist öldürdük." Değerli arkadaşlarım, olaya daha farklı bakmak zorundayız, insani pencereden bakmak zorundayız. Elbette ki terörle mücadele edeceğiz, elbette ki teröre pabuç bırakmayacağız ama halkla terörü ayırmak zorundayız, aksi hâlde teröre su taşımış olacağız. Değerli arkadaşlarım, sorun çözülmezse maliyetini bu memleket öder, maliyetini bu ülkenin fakir fukarası öder. Her şehit cenazesinden sonra bakıyorum, şehit yakınları yürüyor, hepsi fakir fukara insanlar.*[894]

3.1.4.6. Yadsıma İfadeleri ve Empati

Kemal Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesi ve terör sorunu konusunda siyaset kurumuna düşen sorumluluğun yerine getirilmediğini ve bu sorunun ancak siyaset kurumunun aktif olarak işletilmesiyle çözüleceğine dair olan söylemini desteklemek için hedef kitlede veya muhatap kişilerde olumlu bir izlenim bırakmak ve karşısındakini ikna etmede önemli bir yol olan empatiyi de kullanmıştır. Kılıçdaroğlu empati konusunda şehit aileleri ve şehit yakınlarının yaşamış olduğu durumun bütün vatandaşlar tarafından anlaşılabilmesi için vatandaşları kendilerini onların yerine koyarak aynı duyguyu yaşamaya ve düşünmeye davet etmektedir. Kılıçdaroğlu, bu süreçte siyaset kurumunun da üzerine düşeni yapması gerektiğinin altını çizmektedir.

[894] K.Kılıçdaroğlu, **13.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

20 yaşında şehit olan askerlerimiz dolayısıyla bizim acaba hiçbir sorumluluğumuz yok mu? Bu soruyu sormayacak mıyız kendimize? O nedenle bütün yurttaşlarıma söylüyorum, sevgiyle, hoşgörüyle büyük umutlarla gönderdiğimiz, şehit olup döndüğünde de cenazesinde ağladığımız, defnettiğimiz, babasının mezarına inip üzerine toprak attığı çocuğunun dramını bilmemiz, yaşamamız gerekiyor, o annenin dramını bilmemiz, yaşamamız gerekiyor, oturup düşünmemiz gerekiyor, neden bu olaylar oluyor diye. O nedenle söylüyorum, bütün yurttaşlarımı düşünmeye davet ediyorum. Bu olaylar devam ettiği sürece siyaset kurumu acaba ne yapıyor?[895]

3.1.4.7. Genelle(ştir)me (Anlam, Uslamlama)

Kılıçdaroğlu bölgede yaşanan durumun işsizlik, yoksulluk, geçim derdi gibi sorunlardan oluştuğunu ifade ederek sosyo-ekonomik geri kalmışlık üzerinden bir genelleştirmeye gitmektedir. Kılıçdaroğlu'na göre yaşanan sorunlar yalnızca belli bir gruba veya etnisiteye yönelik yaşanan sorunların ötesinde tüm Türkiye'nin yaşadığı benzer nitelikteki sorunlardır. Kılıçdaroğlu, bölgede sosyo-ekonomik geri kalmışlığın yanında devletten gelen bazı baskıların da söz konusu olduğunu öne sürmektedir. Kılıçdaroğlu'nun devletten gelen olağandışı uygulamaların da yaşandığını söylemesi genelleştirmeyi zayıflatan bir nitelik olarak ortaya çıkmaktadır. Kılıçdaroğlu, burada yaşanan sorunların tespitini de bölgede yaşayan vatandaşlar üzerinden açıklamakta ve bir genelleştirmeye gitmektedir. Kılıçdaroğlu'na göre bu sorunların tek çözüm adresi ise CHP'dir.

Vatandaşla da konuştuk. Elimizi uzattık, elimiz havada kalmadı, "merhaba" dediler. Kahvede oturduk, bakkala da girdik, kahveye de girdik, bisiklet tamircisine de gittik. Sorun, her yerdeki sorunlar arkadaşlar, işsizlik var, yoksulluk var, geçimsizlik var ve huzursuzluk var. O bölgede ayrıca farklı baskılar da var, haksız gözaltına almalar var, bu şikâyetler de geldi bize. Ve biz şunu söyledik: Cumhuriyet Halk Partisi öteden beri hukukun üstünlüğünü savunan bir siyasal partidir. Nerede bir hukuksuzluk varsa, çalacağınız adres, çalacağınız kapı Cumhuriyet Halk Partisidir, bunu söyledik onlara.[896]

[895] K.Kılıçdaroğlu, **19.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[896] K.Kılıçdaroğlu, **22.02.2011 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

3.1.4.8. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

Kemal Kılıçdaroğlu Güneydoğu meselesi ve terör sorunu konusunda takip ettiği politikayı desteklemek, söylemini güçlü kılmak için sık sık tarihe ve tarihten alınması gereken derslere başvurmuştur. Burada "bizim" tarihsel süreç içinde yaptıklarımızın, takip ettiğimiz politikaların haklılığı vurgulanırken "öteki"lerin yaptıkları ve takip ettikleri politikalar olumsuzlanmaktadır. Bu durum Kılıçdaroğlu tarafından tarihsel örneklerle desteklenmeye çalışılmaktadır. Aynı şekilde karşı karşıya bulunan durumun tarihteki benzerleri ile kıyaslanarak ötekiler tarafından (burada AK Parti hükümeti tarafından) takip edilen politikaların toplum ve devlet hayatı için yıkıcı sonuçlarının neler olabileceği de iddia edilmektedir. Kılıçdaroğlu tarihsel örnekler verirken baskıların, darbelerin yaşandığı ortamlardan, Kurtuluş Savaşı'ndan, Ortadoğu ve Balkanlarda yaşanan savaşlardan, parçalanmalardan örnekler getirerek Türkiye'nin kendi içinde bu sorunu çözmesi gerektiğini ve bu sorunun TBMM çatısı altında siyaset kurumunun aktif olarak işletilmesiyle çözülebileceğini aksi takdirde büyük acıların yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir. Kılıçdaroğlu'nun Güneydoğu meselesi ve terör konusunda başvurduğu tarihsel örneklere ait ifadeleri aşağdaki alıntılarda açık bir biçimde görülmektedir.

> *Bu sorunun geçmişine bakın, baskıların olduğu dönemlere bakın, darbelerin olduğu dönemlere bakın, o dönemde çıkan yasalara bakın, o dönemdeki baskılara bakın, sorunun kaynağı hep baskılardan geldi.*[897]

> *Cumhuriyet Halk Partisi Kurtuluş Savaşından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti tarihinin bütün acılarına, bütün sıkıntılarına tanıklık etmiş bir partidir. O sıkıntıları, o krizleri nasıl engin bir sağduyuyla aşmışsa bugün de aynı sıkıntıları aynı engin sağduyusuyla aşacaktır. Açıkça söylüyorum, terörü biz çözeriz, terörü ancak ve ancak Cumhuriyet Halk Partisi çözer. Türkiye'yi çatışma ortamından, ayrışma ayrımından koparıp barış ortamına ancak ve ancak Cumhuriyet Halk Partisi getirir çünkü biz yurtseveriz, çünkü biz dışarının telkinleriyle politika oluşturan bir parti değiliz, milli iradeye saygılıyız. Sakın ola*

[897] K.Kılıçdaroğlu, **12.06.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

ki hiçbir yurttaşım çaresizliğe ve acizliğe hissetmesin kendisini. Türkiye çaresiz değildir, Türkiye aciz değildir; çaresi de vardır, aczi de yenecektir; adresi de vardır, o adres Cumhuriyet Halk Partisidir.[898]

Sorun şu: Biz bu lanet çemberinden ne zaman nasıl kurtulacağız? Değerli arkadaşlarım, dostluğun, barışın, sevginin egemen olduğu bir Türkiye'yi kurmak zorundayız. Kardeş kavgasının kazananı olmaz dedim. Bu, sadece bizim ülkemize özgü bir olay değil, tarihe baktığımızda, Suriye'de görüyorsunuz, Irak'ta gördük daha önce, Afrika'da gördük, Balkanlarda gördük, insanlar ağır bedeller ödediler. O bedellerin ödenmesinin karşılığında belki biraz demokrasi, belki biraz özgürlük elde edildi ama o ağır bedeller ödenmemeliydi. Bakınız viran şehirler görürsünüz, viran ülkeler görürsünüz. Biz bu sorunu çözmek zorundayız, şiddete bel bağlamadan sorunu çözmek zorundayız. Değerli arkadaşlarım, bizim tarihî tecrübemiz şudur: Beraber yaşadık, Ulusal Kurtuluş Savaşını beraber verdik, mücadeleyi beraber yaptık, sakın ola ki –gençlerimize söylüyorum- terör örgütünün tuzağına düşmeyiniz. Bu ülke hepimize yeter. Biz bu ülkede barış içinde yaşayabiliriz, kardeşçe yaşayabiliriz, huzur içinde yaşayabiliriz. İnsan sevgisi hepimizin yüreğindeki ortak payda olmak zorundadır. Biz bağımsızlığımızı beraber elde ettik, beraber özgürlük mücadelesi verdik, çok partili hayata beraber geçtik; kavgasız dövüşsüz huzur içinde yaşayacağımız bir Türkiye'yi beraber kurmak zorundayız.[899]

3.1.4.9. Kurbanlaştırma

Güneydoğu meselesi ve terör sorunu konusunda AK Parti hükümeti tarafından çözüm süreci olarak ifade edilen demokratik açılım projesine karşıt bir politika izleyen Kılıçdaroğlu, demokratik açılıma karşı duruşunu ifade ederken sıklıkla kurbanlaştırmalardan da yararlanmıştır. Kılıçdaroğlu'na göre demokratik açılım olumsuz sonuçlar doğurmaya, Türkiye'nin geleceğini tehdit etmeye ve toplumun parçalanmasına neden olmaya başlamıştır. Kılıçdaroğlu, demokratik açılımı başlatan AK Parti hükümetinin Türkiye'yi sağlıklı yönetme gücünü kaybettiğini, halkı gerçek gündemden uzaklaştırarak onların gerçeklerden kopmasına neden olduğunu, halkın sorunlarına duyarsız kaldığını ve bundan dolayı da gerçekçi çözümler üretemediğini öne sürmektedir. Başbakanın suni gündemler oluşturarak Türkiye'yi gerçek sorunlarından uzaklaştırdığını ifade eden Kılıçdaroğlu, demokratik açılımın

[898] K.Kılıçdaroğlu, **14.08.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[899] K.Kılıçdaroğlu, **13.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

yeni mağdurlar üreten bir süreç olduğunu ve asıl kurbanın bu sürecin sonucunda ortaya çıkmakta olduğunu ve bu kurbanın da millet olduğunu ifade etmektedir.[900]

> *Sayın Başbakanın yaptığı, dedikodu üreterek, başka partilerin iç işlerine karışarak, suni gündemler yaratarak Türkiye'yi gerçek gündeminden koparmaktır... Bakınız, bir açılım söylemiyle başladılar, açılımdan bu yana verdiğimiz şehit sayısı 118. Son olarak, terörle mücadele eden kocacının yalnız bırakmamak için, o zor koşullarda eşinin yanında olan Pınar Akdağ'ın şehit edilmesi de hepimizin, milletimizin yüreğini burktu. Öyle bir noktaya geldik ki neredeyse Sayın Başbakan şehitleri suçlayacak. Akılla mantıkla bağdaşır yönü yok bunun. Diyorum ya, zemin kaybediliyor, zemin kayıyor, zemin kaybettikçe AKP daha baskıcı bir hâl almaya başladı.*[901]

> *Değerli arkadaşlar, bu tür görüşmeler terörü sonlandırmaz, terörü azdırır, nitekim terörü azdırdı. Fatura kime çıkıyor? Erdoğan'a mı çıkıyor fatura? Erdoğan nasıl olsa bir yere giderken 1 000-1 500 korumayla gidiyor. Peki, orada görev yapan öğretmen, kaymakam, sade yurttaş onlar kimin gözetiminde gezecekler? Onları da mı 1 000-1 500 kişi koruyor? Hayır. Kaçırılan öğretmenlere bakın, kaçırılan kaymakama bakın, bunun faturasını kim ödeyecek? Kim soracak bunu? Bu, bizim temel sorunumuzdur ve AKP inkâr politikalarından buraya geldi. Bu özel görüşme niye yapıldı biliyor musunuz? Terörü sonlandırmak için değil, terörü ötelemek için yapıldı. Üç kez seçimler sırasında "ateş kesi erteliyorum" diye PKK açıklama yaptı. Açıkça AKP seçimlere terörün olmadığı bir ortamda gitmek istiyordu ve bunun pazarlığı yapıldı. O pazarlıkta üç kez ateş kes ertelenerek açıkça kendisini gösterdi. Bu yol terörü sonlandıracak yol değildir. Kendilerine açık çağrı yaptık. Terörü bitirmek için varsa yolunuz, projeniz, gelin arkadaş, size destek vereceğiz. Biz de terörü bitirmek istiyoruz. Bu ülkede analar ağlamasın, güzel, herkes söylüyor bunu ama analar ağlamaya devam ediyor sizin izlediğiniz politikalar nedeniyle. Sıfır terörle devraldınız, terör batağına soktunuz bu ülkeyi.*[902]

3.2.TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLER

3.2.1. RECEP TAYYİP ERDOĞAN

3.2.1.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

R. Tayyip Erdoğan'ın İsrail ile ilgili değerlendirmeleri genel olarak AK Parti'den önceki Milli Görüş hareketi içindeki dönem ve AK Parti dönemi olarak ikiye ayrılabilir. Milli Görüş döneminde İsrail ile ilgili değerlendirmelerine bakıldığında, İsrail

[900] Bakınız: K.Kılıçdaroğlu, **13.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[901] K.Kılıçdaroğlu, **15.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[902] K.Kılıçdaroğlu, **04.10.2011 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

karşıtlığı üzerine söylem geliştiren bir Erdoğan profili ortaya çıkmaktadır.Erdoğan, Refah Partisi üyesi olduğu dönemde yaptığı bir konuşmada Milli Görüş lideri Necmettin Erbakan'a olan bağlılığının nedenlerini açıklarken Yahudileri referans vermektedir.

> *"soruyorum sizlere, bu ülkede bugüne kadar gelenler Amerika, Batı, Siyonist odaklar kimden çekiniyor?* [salona soruyor] *ben liderimin peşinden giderken daha o zamanlar gençtim. MTTB Gençlik Kolları'nda müdürdüm. O zaman bir araştırdım baktım ki, benim liderimi Amerika sevmiyor, baktım ki Batı sevmiyor, baktım ki Yahudi de sevmiyor. e düşmanın şahadeti en makbul şahadettir. Onlar sevmediğine göre, benim sevmem gerekir dedi[m] ve o gün bugündür bu mücadelede beraber yürüyoruz ve yürüyeceğiz de. Neden? Neden çünkü Yahudi hareketimizin liderini çok iyi tanıyor, Amerika çok iyi tanıyor, Batı çok iyi tanıyor ama benim camideki kardeşim hala tanımadı, tanımıyor…"*[903]

Burada Batı'yı ve Yahudileri açık düşman olarak kabul eden Recep Tayyip Erdoğan, 2002 genel seçimlerinden sonra tek başına iktidara gelmiştir. Bu dönemde Erdoğan'ın İsrail ile ilgili değerlendirmelerinin önemli bir belirleyeni Filistin sorunu olmuştur. İsrail-Filistin çatışmasının yaşandığı dönemler aynı zamanda Erdoğan'ın İsrail ile ilgili tanımlamalarda ve açıklamalarda bulunmasına neden olmuştur. Erdoğan bu açıklamalarında hem yaşanan çatışmalara ve sorunlara değinmiş hem de İsrail'e bakış açısını ve İsrail ile ilişkilerin nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur. Erdoğan'ın İsrail ile ilgili değerlendirmelerinde genellikle Filistin konusu önemli bir yer edindiğinden Erdoğan'ın Filistin sorunun çözümüne yönelik önerileri ve bu önerilerin İsrail tarafından benimsenme derecesi İsrail ile ilişkilerin de önemli bir belirleyeni olmuştur. Erdoğan, Filistin sorununun çözümünü iki devletli bir yapıda görmektedir. Hem İsrail varolma hakkına sahip olacaktır hem de Filistin bağımsız bir devlet olacaktır. Erdoğan'a göre

[903] http//www.youtube.com/watch?v=II4_3mx2x5c&NR=1&feature=endscreen.

Ortadoğu'nun ve belki de tüm dünyanın en kronikleşmiş, en trajik en çok kan dökülen bölgesi Filistin'dir. Filistin meselesi bölgesel bir mesele olmaktan çıkmış ve küresel bir mesele haline gelmiştir. Erdoğan Filistin meselesinin çözülmesinin gerekliliğini şöyle açıklamaktadır:

> *Değerli Dostlar, Dünyanın geleceği, küreselleşmenin insanlığın hayrına bir şekilde varlığını devam ettirmesi, insanlık onurunun ayakta tutulması, savaş ve teröre karşı ortak cephe kurulabilmesi, dünyada barışın ve esenliğin egemen kılınabilmesi, insanların ve ülkelerin birbirine saygı göstermesi, demokratik düzenin ayakta kalabilmesi için. filistin'de olup bitenlere bigane kalamayız. Bu anlamıyla şu anda bölgede olup bitenler sadece Filistin ve İsrail meselesi olmaktan çıkmış; bir dünya meselesi haline gelmiştir.*[904]

Erdoğan'a göre Ortadoğu coğrafyası Türkiye'yi doğrudan etkilemektedir. Burada yaşanan savaşlar ve meydana gelen gelişmeler Türkiye'yi de etkilediğinden Türkiye'nin bu coğrafyaya ve buradaki gelişmelere seyirci kalması mümkün değildir. Türkiye bu coğrafyanın barış içinde olması için çaba sarfetmeli, haklının ve mazlumun yanında yer alarak olaylara müdahil olmalıdır.

> *bizi doğrudan ilgilendiren bu coğrafyanın huzuru ve selameti için, attığımız bütün adımları hesap ederek, her barış ihtimalini bir imkana dönüştürmenin yollarını arıyoruz. Fakat bunu kavrayamayanlar olabilir. İçeride de olabilir, dışarıda da olabilir. Biz onlar kavrayamamış diye bekleyecek değiliz. Ve kimseden de bu noktada icazet alma derdimiz yok. Çünkü burada bizler de bir insiyatifi kullanmanın hesabı içindeyiz. Şüphesiz ki aklı selim her zaman önde olmalıdır. Bunun için de en geniş manada istişarelerimizi yaparız ve bu istişareler çerçevesinde de adımımızı atarız. Ama şunu bilmeliyiz ki bu adımın hedefi sadece bir Ortadoğu barışını gerçekleştirmektir. Ortadoğu'yu bir kan gölü haline çevirme niyetinde olanlardan arındırıp, Ortadoğu'yu bir barış halkası haline getirmektir. Çünkü bu barış halkasıyla içiçe olan biziz, diğerleri değil. Onun için de burada hala seyirci olalım, bunu izleyelim diyemeyiz.*[905]

> *Bizim siyasi hesabımız yok. Sadece ortada bir zulüm var, bu zulme karşı biz zalimlerin yanında olamayız, bunu ben kaç kere açıkladım.*[906]

---

[904] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[905] R.Tayyip Erdoğan, **21.02.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[906] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Erdoğan 2005 yılı Mayıs ayında İsrail'e iki günlük resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaret Erdoğan'ın başbakan olarak İsrail'e yapmış olduğu ilk resmi ziyaret olmuştur. Erdoğan, bu ziyaretini değerlendirirken Türkiye'nin yeni dış politika anlayışının bir sonucu olarak tarihi, milli, insani ve bölgesel mecburiyetlerin bir gereği olarak ziyaretin gerçekleştirildiğini ifade etmektedir.

> *İsrail ve Filistin'e yaptığımız son ziyaret, ikili ilişkileri geliştirme, İsrail-Filistin ihtilafının çözümüne katkıda bulunma, bölgesel barışı sağlama ve uluslararası camiadaki barış ivmesini teşvik etme amaçlarıyla önceden belirlenmiş bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaret, yeni planlanmış değildir. Ama bu konuda sizlerde takip ettiğiniz gibi gerek yazılı gerek görsel medyada maalesef duymaz uydurur kabilinden bir çok kuru sıkı değerlendirmeler yapılıyor. Bunlar çok çirkin, çok ayıp yaklaşımlar, zira şu anda hükümetin bu ürettiği sinerjiyi hazmedemeyen tipler şunu bilsinler ki, bu sinerji salt hükümetin sinerjisi değildir. Bu sinerji Türk milletinin sinerjisidir... Bazıları bu ziyaretimizi, kısa vadeli taktik amaçların bir neticesi şeklinde değerlendirmek eğilimindedirler. Şunu herkes bilmelidir ki, bu ziyaret, birilerinin veya başkaları istediği için değil,az öncede söylediğim gibi tarihi, milli, insani ve bölgesel mecburiyetlerin gereği olarak yapılmıştır ve bundan sonrada bu süreç bu anlayışla devam edecektir. Arafat sonrası bölgede ortaya çıkan yeni durum karşısında bir inisiyatif almaya talip olduğumuz için bölgeye gittik... Bu ziyaret, aynı zamanda, dış politikadaki perspektifimizin de bariz bir göstergesidir. Artık Türkiye'nin dış politikası, kriz odaklı değil, vizyon odaklı, önalıcı bir dış politikadır. Bu dış politika perspektifinin birinci halkasında komşu ülkeler yer almış, Irak hariç bütün komşu ülkelere ziyaretler gerçekleştirilmiştir.*[907]

3.2.1.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma

R. Tayyip Erdoğan, Refah Partisi İstanbul İl Başkanı iken 'Yörünge' dergisinin 8 Ağustos 1993 tarihli sayısında Ali Akel'le yaptığı röportajda İsrail devletinin meşruiyetini sorgulamış ve İsrail devletini devlet olarak tanımadığını belirterek şu ifadeleri kullanmıştır:

---

[907] R.Tayyip Erdoğan, **03.05.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

"İsrail zihniyet itibariyle insan denilen mükemmel varlığı varlık sebebi dışında tanımlayan emperyalist şovenist bir anlayışın ifadesidir. Türkiye'nin İsrail'i tanıması tarihimiz açısından ciddi bir talihsizliktir. Bizim tarihimize sürülmüş bir kara lekedir. Türkiye, ne yazık ki İsrail ile ilişkileri kendi iradesiyle değil, bağımlı olduğu uluslararası kurum ve kuruluşların iradesiyle tespit ediyor. Nitekim Körfez harekâtında Türkiye'nin rolünü bu güçler tespit etmiştir. Türkiye, tercihini İsrail ve Filistin konusunda hâlâ yanlış yapmaktadır. Şahsiyetli bir dış politika anlayışıyla Filistin konusundaki tavrını belirleyerek 'büyük İsrail Projesi'ni engellemelidir. İnanıyorum ki bu çıkış, Türkiye'yi madden ve manen güçlü kılacaktır. Türkiye, Fırat suyu politikasını tekrar gözden geçirmelidir. Ortadoğu'daki kanser mikrobu olan bu zihniyeti sulamak beslemek kadar büyük bir zulüm olamaz. Değerlendirmesi önce ülkemiz açısından sonra Müslüman Filistin halkı açısından sonra tüm insanlık açısından yapılmalı, ona göre adım atılmalıdır. İsrail'i devlet olarak tanımıyorum."[908]

R. Tayyip Erdoğan, iktidarda bulunduğu süre içerisinde hiçbir zaman İsrail devletini devlet olarak tanımadığını ifade etmemiştir. Erdoğan, İsrail'i devlet olarak tanıdığını İsrail'e modernize edilmek üzere verilen tank ve silah ihalesi ile ilgili görüşlerini ifade ettiğinde belirtmiştir. 2002 yılında yapmış olduğu bu açıklama Erdoğan'ın İsrail'i tanıdığına dair araştırmada görülen ilk açıklaması olması nedeniyle önemlidir.

Bu anlaşma bir değil bir çok açıdan talihsizliktir. Şöyle ki; her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti 80 yaşında bir devlet olsa da; Osmanlı'nın varisi olduğu düşünüldüğünde 700 yıldır bu coğrafyada varolmuştur. İsrail Devleti ise yarım asrı henüz doldurmuştur. Böyleyken, Türkiye, Tanklarını ve silahlarını modernize etmek ve geliştirmek için İsrail'e muhtaç oluyorsa, bu kara kara düşünülmesi gereken bir husustur. Her ne kadar açıkça söylenmese de, kulislerde konuşulduğu şekliyle bu anlaşma; Türkiye'nin ekonomik olarak IMF ve Dünya Bankası'na bağımlılığı gereği yapıldıysa; bu da Türkiye'nin vahim bir durumda olduğunu göstermektedir.[909]

Erdoğan İsrail devletini devlet olarak tanıdığını, İsrail ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve İsrail-Filistin sorununun barışçıl bir şekilde kalıcı olarak çözülmesi

[908] Ö. Mansuroğlu, **AKP Dönemi Türkiye-İsrail İlişkileri,** Ankara Üniv. Sosyal Bilimler EnstitüsüKüresel ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı, Basılmamış Dönem Projesi, Ankara,2009.
[909] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

gerektiğini belirten sözleri ile ifade etmektedir. Erdoğan, İsrail'e 2005 yılı Mayıs ayında yapmayı planladığı ziyareti öncesinde ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımların atılması gerekliliğinden bahsetmiş ve dolayısıyla bu açıklamasıyla İsrail'i meşru bir devlet olarak tanımış olduğunu da kabul etmiştir.

> *Ortadoğu'da devam eden savaş ve kaos sadece o bölgede kalmayacağı gibi; barışı bu iki devletin kendi aralarında tesis etmeleri de mümkün değildir. Dünya, savaşı durdurmak için devreye girerken barışın tesis edilmesi ve üzerinde uzlaşmaya varılacak barış şartlarını korumasını da taahhüt altına almalıdır. Çünkü İsrail – Filistin barışı; Bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulması, İsrail'in sınırlarının güvenlik altına alınması, Filistinli mültecilerin ne olacağı ve geleceği, Yahudi yerleşimciler meselesi, ekonomik kaynakların birlikte kullanılması gibi birçok çetrefil konuyu halletmeyi gerektiriyor. İsrail ve Filistin baş başa her konuda anlaşsalar da, kendi aralarında; Kudüs'ün nihai statüsü meselesinde bir uzlaşmaya varmaları mümkün gözükmemektedir. Çünkü araya çok ciddi husumetler girmiştir. Bu şartlar altında, dünyadaki tüm güçlerin, bu bölgede, önyargısız, barışa, adalete ve hakkaniyete dayanan bir statünün tesisi için çaba sarf etmesi gerekmektedir.*[910]

> *İnşallah 1-2 Mayıs tarihlerinde İsrail ve Filistin'e ziyaretlerimiz olacak. Bu ziyarette de bütün gayretimiz, yapacağımız görüşmelerdeki hedefimiz Ortadoğu'daki bu sıkıntıyı barışla nasıl noktalayabiliriz, Türkiye olarak burada bize düşen görev nedir, nasıl bir görev üstlenebiliriz, çünkü duyarsız kalmamızın mümkün olmadığı bu seride daha önce de bildiğiniz gibi Dışişleri Bakanımız Abdullah Gül Bey İsrail ve Filistin ziyaretini gerçekleştirdi. Orada atılan adımları şimdi de bizler bu düzeyde atmak suretiyle inşallah olumlu bir neticeye ulaşırız düşüncesiyle 1 ve 2 Mayıs'taki bu ziyareti yapacağız. Tabi son dönemde kayda değer bir fırsat penceresi yakalayan barış sürecinin ilerletilmesi konusunda hem Filistin hem de İsrail tarafıyla yakın bir çalışma ilişkisi içinde bu vesile ile de girmiş bulunuyoruz. Bu çerçevede Mayıs ayı başında Filistin ve İsrail'e yapacağım ziyaretlerin, ilişkilerimizin daha da geliştirilmesi bakımından önemli bir vesile teşkil edeceğine inanıyorum.*[911]

Hamas'ın 2006'da Filistin'de yapılan genel seçimlerde birinci parti olarak seçimlerden çıkması üzerine bir Hamas heyeti Ankara'ya gelmiş ve AK Parti hükümet yetkilileri ile görüşmüştür. Erdoğan, burada Hamas heyeti ile yapılan görüşmeler hakkında bilgi vermiş ve İsrail ile ilişkilerin geliştirilmesi gereğine vurgu yapmıştır.

---

[910] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[911] R.Tayyip Erdoğan, **27.04.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Bununla birlikte 2007 yılında Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres birlikte Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Bu ziyaret esnasında Erdoğan, yine Türkiye-İsrail ilişkilerine değinmiş, İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres'in TBMM'de bir konuşma yapacağını belirterek bundan dolayı memnuniyetini ortaya koymuştur. Erdoğan'ın bu açıklaması, İsrail'in Erdoğan tarafından resmen meşru bir devlet olarak kabul edildiğini göstermektedir.

> *Nitekim Türkiye'ye yapılan ziyarette gerek Genel Başkan Vekilim, gerek Başbakan Vekilim yaptıkları görüşmelerde tüm insanlığın beklentisi olan mesajları, gelen Filistin heyetine vermişlerdir. Verilmesi gereken neyse vermişlerdir. Belki de Türkiye'nin dışında başka ülkelerin veremeyeceği mesajları vermişlerdir. Ve bu mesajlar samimiyetle verilmiştir. Bu mesajların içerisinde şiddetin terk edilmesi vardır, bu mesajların içerisinde yol haritasının kabulü vardır, bu mesajların içerisinde şüphesiz ki İsrail ile birlikte masaya oturulması vardır, bu mesajların içerisinde şüphesiz ki bir dayanışma ruhunun Ortadoğu'ya egemen kılınması, barışın hedef alınması vardır... Türkiye, gerek İsrail ile gerekse Filistin ile bugüne kadar olan görüşmelerini (ama siyasi, ama ekonomik, ama askeri, ama ticari, ama kültürel) bundan sonra da yürütecektir, yürütmeye devam edecektir.*[912]
>
> *Filistin Devlet Başkanı Sayın Mahmut Abbas ve İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres'i aynı anda Ankara'da ağırlıyoruz. Her iki tarafı da dinliyor, her iki tarafa da doğrudan Ortadoğu barışına ilişkin kanaatlerimizi aktarıyoruz. Barışın tesisi konusunda üstümüze düşen her adımı atmakta kararlı olduğumuzu ifade ediyoruz. her iki devlet başkanı biliyorsunuz bugün öğleden sonra TBMM'de bizlere hitaben birer konuşma da yapacaklar. Bütün bunlardan maksat Ortadoğu'da akan kanı durdurmak, adil ve kalıcı bir barışı bir an önce tesis etmektir. Bugün bunun zeminini sağlayan, barış çabalarına ev sahipliği yapan Türkiye'dir, önümüzdeki dönemde de iki tarafı bir araya getirmek için azami gayreti esirgemeyeceğiz.*[913]

3.2.1.1.2. Yahudi Sermayesi

R. Tayyip Erdoğan, hükümette olmadığı 2002 yılında Türkiye'nin tank modernizasyonunun İsrail tarafından gerçekleştirilmesine karşı çıkmıştır. Bu tavrına İsrail'in o dönemde Filistin topraklarına yönelik gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda Filistin halkının can ve mal kaybı yaşamasını gerekçe olarak gösteren

---

[912] R.Tayyip Erdoğan, **21.02.2006 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[913] R.Tayyip Erdoğan, **13.11.2007 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Erdoğan, tank modernizasyonuna karşı çıkışını öncelikle Filistin halkıyla dayanışmanın ortaya konulması olarak ifade etmekte ve bu karşı çıkışını milli savunma sanayiinin geliştirilmesi ile de bağlantılandırmaktadır. Erdoğan, tank modernizasyonuna karşı olmasının ne Yahudi düşmanlığıyla ne de çeşitli çıkar gruplarıyla ilgili olmadığını belirterek Yahudi sermayesine de karşı olmadığını ifade etmiş olmaktadır. Erdoğan ayrıca anti-semitizme de karşı olduğunu belirterek tank modernizasyouna karşı çıkma nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

> *Biz Ak Parti olarak, İsrail ile yapılmış tank modernizasyon anlaşmasının "askıya alınması" için hükümete defalarca çağrıda bulunduk ve bulunmaya devam edeceğiz. Şu anda çatısı altında bulunduğumuz bu Meclis, millet iradesinin en yüksek ifadesidir. Bu Meclis'ten birçok milletvekili, Filistin'in mazlum halkıyla dayanışmak için, Hükümeti tankların modernizasyonu anlaşmasını askıya almaya çağırmaktadır. Bu Meclis içinde, yüce millet adına yapılan ve millet iradesini ifade eden bu çağrının, ne Yahudi düşmanlığıyla, ne de çeşitli çıkar gruplarıyla ilgisi olamaz. Biz Ak Parti olarak her zeminde, anti-semitizmin bir insanlık suçu olduğunu belirttik. Bu Meclis içindeki bütün partilerden tüm milletvekillerinin de böyle düşündüğüne inanıyoruz.*[914]
>
> *Öte yandan tankların modernizasyonu konusundaki hassasiyetimiz, bu vatana olan borcumuzun, bir gereğidir. Biz bu ülkede çok güçlü bir Milli Savunma Sanayi istiyoruz. İstiyoruz ki, Türkiye dünyanın en güçlü ordusuna sahip olsun.*[915]

Erdoğan, İsrail ile ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuş ve bu çalışmalarını Filistin'de barışın sağlanmasına yönelik çalışmalarla bağlantılandırmıştır.

> *İşte İsrail ve Filistin'de de beraberdik. Gerek İsrailli müteşebbislerle müşterek çalışmalar yaptılar. Filistin'e geçtik 100 civarında iş adamımızla orada da Filistinli işadamları ile bir araya getirdik. Beraberce bizzat kendimde katıldım ve orada da kendileriyle birlikte toplantılar yaptık ve 27 Nisan da evet buradan sesleniyorum, 27 Nisan'da da Türkiye TOBB, İsrail aynı şekilde TOBB'un muhatabı, Filistin aynı şekilde TOBB'un muhatabı, üçünü burada bir araya getirdik. Getirdik diyorum, getireceğiz demiyorum arkadaşlar ve burada yapılan toplantının neticesinde üçü ile beraber değerlendirmeyi yaptık ve şimdide İsrail de*

---

[914] R.Tayyip Erdoğan, **24.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[915] R.Tayyip Erdoğan, **24.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

ikincisini yapacaklar ve böylece bu toplantılar devam edecek. Hatta TOBB, Filistin tarafında kalan bir bölgeyi nitelikli endüstri bölgesi olarak işletmeye talip olduğunu bu toplantı da açıkladı. Temenni ederiz ki bir mani çıkmaz ve belki de bir çok şeyin önünü bu ticari münasebetler açabilir diye ümit ediyoruz. Ama bunların hepsi birer adım ve bunları hep birlikte atbaşı yürütmek durumundayız. Gerek siyaset gerek ticaret hep bunlar beraberce dayanışma içerisinde yürümesi halinde inanıyorum ki farklı mesafeler buralarda da alınabilir.[916]

Erdoğan, iktidarda bulunduğu dönemde hem Batı sermayesi hem de Yahudi sermayesi ile ilgili olarak olumlu bir yaklaşım sergilemiş, Refah Partisi üyesi olduğu dönemde lideri olan Erbakan'ı takip etmesinin gerekçeleri arasında ifade etmiş olduğu Batı ve Yahudi karşıtlığını bir tarafa bırakmıştır.

"İster Yahudi sermayesi olsun başımın üstüne koyarım ister Batı sermayesi olsun başımın üstüne koyarım." [917]

3.2.1.2. Aktör Tanımı (Anlamı)

Erdoğan, 1993 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda İsrail'i emperyalist ve şovenist bir anlayışın ifadesi ve Ortadoğu'da bir kanser mikrobu olarak tanımlamıştır.

"İsrail zihniyet itibariyle insan denilen mükemmel varlığı varlık sebebi dışında tanımlayan emperyalist şovenist bir anlayışın ifadesidir. Türkiye'nin İsrail'i tanıması tarihimiz açısından ciddi bir talihsizliktir. Bizim tarihimize sürülmüş bir kara lekedir. Türkiye, ne yazık ki İsrail ile ilişkileri kendi iradesiyle değil, bağımlı olduğu uluslararası kurum ve kuruluşların iradesiyle tespit ediyor. Nitekim Körfez harekâtında Türkiye'nin rolünü bu güçler tespit etmiştir. Türkiye, tercihini İsrail ve Filistin konusunda hâlâ yanlış yapmaktadır. Şahsiyetli bir dış politika anlayışıyla Filistin konusundaki tavrını belirleyerek 'büyük İsrail Projesi'ni engellemelidir. İnanıyorum ki bu çıkış, Türkiye'yi madden ve manen güçlü kılacaktır. Türkiye, Fırat suyu politikasını tekrar gözden geçirmelidir. Ortadoğu'daki kanser mikrobu olan bu zihniyeti sulamak beslemek kadar büyük bir zulüm olamaz."[918]

---

[916] R.Tayyip Erdoğan, **03.05.2005 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[917] http://www.youtube.com/watch?v=MYGbfJn828s

[918]

Erdoğan, İsrail ile ilgili açıklamalarını genellikle Ortadoğu'da meydana gelen çatışmalar ve kriz durumlarında yaptığı için İsrail'in bir aktör olarak tanımını da genellikle bu dönemlerde yapmıştır. R. Tayyip Erdoğan, İsrail'i bir aktör olarak tanımlarken hem İsrail devletini hem de yöneticilerini tanımlamıştır. Erdoğan İsrail devletini bir aktör olarak tanımlarken İsrail'in Filistin'e karşı bir devlet terörü uyguladığını öne sürmektedir. Erdoğan'a göre Filistinlilerin bireysel veya grup olarak İsrail'e yönelik gerçekleştirdikleri saldırılara karşılık İsrail, Filistin'e karşı sistematik olarak bir terör saldırısı şeklinde devlet terörü uygulamakta ve bu durum BM ve Lahey Adalet Divanı gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da tespit edilmiştir. Burada zalim-mazlum tanımlamasına giden Erdoğan, İsrail'i "zalim" Filistin'i ise "mazlum" olarak tanımlamaktadır. Erdoğan, 2001-2002 yıllarında İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonlarını dönemin yöneticileri üzerinde de değerlendirmiştir. Dönemin İsrail başbakanı olan Ariel Şaron Filistin topraklarına bir çok operasyon düzenlemiştir. Bunun üzerine Erdoğan, Ariel Şaron ve İsrail'in Filistin'e yönelik uyguladığı politikaları şiddet yanlısı politikalar olarak nitelendirmiştir. Erdoğan'a göre Ariel Şaron'un politikaları ile İsrail devletinin uyguladığı politikalar birbirini tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Şaron, şiddetten başka bir politika geliştirmemekte, barışın önünde bir engel olarak durmaktadır. Bununla birlikte asıl suçlu da İsrail'in Şaron gibi şiddet yanlısı liderlerle yürüttüğü politikalardır. Erdoğan'a göre İsrail'in bu politikalarını destekçisi ise ABD'dir.[919]

> *Bize göre son gelişmelerin en önemli sebebi, baş aktörü İsrail Başbakanı Şaron'dur. Dünya, Şaron'un 1982 yılında yaptığı Sabra ve Şatilla katliamını unutmuş değildir. Hatta bu konuda Lahey Adalet Divanı'nca yargılanmasına karar verilmiştir. Aynı Şaron, Başbakan olmadan önce Mescidi AKSA'ya yaptığı ziyaretle bu günkü çatışmaları tetiklemiş ve Ortadoğu Barış Sürecini daha o gün*

[919] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **27.02.2002; 20.03.2002; 10.04.2002; 17.04.2002; 13.03.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

yaralamıştır. Başbakan olduktan sonra da aynı tacizkar tutumunu sürdürerek olayların bu güne kadar gelmesinde büyük rol oynamıştır... Her ne kadar Filistinlilerin yaptıkları son intihar saldırılarının savunulacak bir yanı bulunmasa da , telin edilmesi gerekse de ... Ortada Filistinlilerin bireysel ya da lokal gruplar halinde başvurdukları şiddete karşılık İsrail'in yıllardır sürdürdüğü bir devlet terörü vardır. Yani, ortada şiddete karşı kendini savunan bir hukuk devleti yoktur. O kadar ki; İsrail, BM'nin aldığı onlarca karara uymayarak hukuksuzluğunu ve hukuk tanımazlığını Şaron gibi politikacılar eliyle bir devlet politikası haline getirmiştir... Şaron, geçmişte yaptıkları ve bugünkü görüntüsüyle " barışın önündeki engel " olarak durmaktadır. Biz, AK PARTİ olarak bu gidişatın bir an önce durdurulmasından yanayız. Çünkü bu gidişat hem İsrail'e, hem Filistin'e, hem de bölge barışına zarar verecek şekilde gelişmektedir. Bu gerçekleri her iki tarafa en iyi anlatacak mercinin de Türkiye olduğuna inanıyoruz. Türkiye bir an önce bu konuda inisiyatif almalıdır.[920]

Bütün dünya biliyor ki, İsrail yönetimi ABD'ye rağmen bir şey yapamaz, yapmaz. ABD bunu görmelidir. Umarım görüyordur. Eğer 11 Eylül yaşanmasaydı İsrail barış masasına oturmak zorunda kalacaktı. Şaron 11 Eylül'ü istismar etmiştir. ABD bu istismara daha fazla müsaade etmemelidir.[921]

Şaron zihniyetinin ürettiği devlet terörünün ve gayrı meşru işgalin devam etmesi; Filistin halkına yapılan zulmün ve acımasızlığın yanında İsrail vatandaşları için de hayatı çekilmez hale getirecektir. Bu nedenle İsrail halkı da tüm dünya Yahudileriyle birlikte Şaron'un katliamlarına engel olmalıdır.[922]

Biz bir kez daha; Filistin'deki Şaron yönetiminin uyguladığı terörü ve zulmü kınıyoruz.[923]

Erdoğan, İsrail devleti ve yöneticileri ile İsrail halkı arasında bir ayrıma gitmekte ve devlet politikaları ile halkın eğilimlerini birbirinden ayırarak değerlendirmektedir. Erdoğan'a göre İsrail halkı ve Museviler İsrail devletinin şiddet içerikli politikalarını tasvip etmemektedirler. Bundan dolayı İsrail halkıyla herhangi bir sorun yoktur. Ancak İsrail'in uyguladığı şiddet politikaları Filistin'de barışın

[920] R.Tayyip Erdoğan, **05.12.2001 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[921] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[922] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/
[923] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

önündeki en büyük engeldir. Asıl suçlu İsrail'i yöneten şiddet yanlısı politikalar üreten ve bunu bir devlet politikası haline getiren İsrailli yönetcilerdir.[924]

> *Bizim İsrail halkıyla herhangi bir sorunumuz yok ama şu anda İsrail Yönetimi'nin yaptıkları malesef dünyada antisemitizmi güçlendirmektedir. Biz antisemitizmi bugüne kadar insanlık suçu olarak nitelendirdik, bugün de aynı şekilde nitelendiriyoruz ama buna da bu yönetim çanak tutmasın istiyoruz.*[925]

> *Nitekim dünyanın birçok bölgesinde yaşayan Yahudiler de yaşanan gelişmelere karşı duydukları üzüntü ve kaygıyı dile getiriyorlar. İsrail'de de ayaklananlar var. Orada da rahatsız olanlar var. Ama bunlara kulakları sağır olan bir yönetim var.*[926]

Erdoğan, özellikle İsrail-Filistin çatışmalarının yaşandığı ve İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yapmış olduğu operasyonlar döneminde İsrail'i bir aktör olarak negatif ifadelerle tanımlamıştır. Erdoğan, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonlarını tanımlarken "devlet terörü", "katliam", "zulüm", "vahşet", "işgal", "işgalci", "trajedi", "Filistinlilerin canlarını ve onurlarını ayaklar altına alan", "insanlık onurunu ayaklar altına alan", "insan haklarını ve insan onurunu çiğneyen", "soykırım girişimi yapan", "etnik temizlik uygulayan" ve "gayrı meşru saldırılar yapan ülke" gibi kavramlarla nitelendirerek asıl suçlunun İsrail olduğunu ifade etmektedir.

> *İsrail dünyanın en büyük açık hava hapishanesi Gazze'ye yönelik katliam girişimlerini sürdürüyor. Açlıkla, ilaçsızlıkla, gıdasızlıkla yok edemediği Gazzelileri, İsrail aralıklarla bombardımana tabi tutarak yok etmeye, hunharca öldürmeye devam ediyor.*[927]

> *Filistin'de 20. yüzyılın başından itibaren yavaş ama sistematik bir katliam yürütülüyor. İnsanlar sadece öldürülmüyor, evlerinden, köylerinden, şehirlerinden, hatta ülkelerinden, kendi topraklarından sürülüyor. Vatansız, yurtsuz, yuvasız*

---

[924] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[925] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[926] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[927] R.Tayyip Erdoğan, **13.03.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

yaşamaya mahkum ediliyor. Hayat hakkı elinden alınan nice insanın kendi vatan topraklarında bir mezar hakkı dahi bulunmuyor. Bu katliam, bu zulüm dünyanın gözü önünde, dünyanın sessiz ve tepkisiz bakışları altında adım adım ilerliyor. Uluslararası kamuoyunun, uluslararası örgütlerin harekete geçmesi gerektiğini, bu zulümleri durdurmak, bu adaletsizliğe son vermek için samimi adımlar atmaları gerektiğini her fırsatta ifade ettik. Buradan İsrail'e, Gazze'ye ve Filistin topraklarına yönelik insanlık dışı saldırılarına artık bir son vermeleri çağrısını yineliyorum. Özellikle İsrail halkına, soykırım mağduru bir millet olan İsrail vatandaşlarına, Filistinlilere yönelik soykırım girişimlerine karşı çıkmaları, devletlerinin uyguladığı teröre, devlet terörüne dur demeleri çağrısında bulunuyorum.[928]

İsrail bu bölgede barışı hiçe sayarak, temel insan haklarını hiçe sayarak, uluslararası hukuku her fırsatta ayaklarının altına alarak bir millete, bir halka karşı etnik temizlik uyguluyor ve Filistin topraklarını adım adım işgal ediyor. Özgürlüğü, bağımsızlığı, en temel insani hakları elinden alınan Filistinliler ise son derece haklı bir biçimde bu işgale karşı, bu etnik temizlik girişimlerine karşı, bakın, altını çizerek söylüyorum, meşru savunma hakkını, meşru direniş hakkını kullanıyor. Buradan tüm Batıya sesleniyorum; kimse İsrail savunma hakkını kullanıyor diyemez. İsrail şu anda bir terör estiriyor Ortadoğu'da. Gazze'de bir kez daha masum çocuklar, masum insanlar alçakça katlediliyor. Bu tamamen keyfi, tamamen gayri meşru, tamamen hukuksuz saldırıları meşru savunma olarak nitelendirmek, İsrail'i katliamlarında yüreklendirmekten başka hiçbir amaca hizmet etmez. Batılı devletler, değerli kardeşlerim, Batılı uluslar arası kuruluşlar, özellikle de Birleşmiş Milletler ne yazık ki 1948'den beri işte tam da bunu yapıyorlar. 64 yıl İsrail'in her türlü hukuk tanımazlığı, her türlü hukuk ve insanlık dışı saldırısı görmezden geliniyor. İsrail'in işgalleri, İsrail'in hukuksuz yerleşimleri, İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı göç ettirme, yıldırma, sindirme politikası adeta terörle mücadele gibi lanse edilip meşrulaştırılmaya çalışılıyor. Yaptığı her hukuksuzluk karşısında ödüllendirilen İsrail, her seferinde daha kanlı, daha insafsız, daha vicdansız saldırılara girişiyor. Bu vurdum duymazlıktır, bu çifte standarttır. Herkes bilsin ki ne bu bölgede, ne de tüm dünyada devlet düzeyinde uygulanan terör nedeniyle barış, huzur ve istikrar asla ve asla tesis edilemez. Filistin sorunu çözülmedikçe, Filistinlilere insanca yaşam hakları teslim edilmedikçe bu bölgede ve dünyada kan ve gözyaşı maalesef eksik olmayacaktır... İsrail de er ya da geç o 9 aylık, 4 yaşındaki çocuğun, 81 yaşındaki ninenin, bugüne şehit edilmiş mazlumların hesabını verecektir.[929]

Erdoğan, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik her operasyonu sonrasında genellikle Filistin'i zulme uğrayan ve mazlum olarak tanımlarken İsrail'i ise zalim, şiddet uygulayan ve mütecaviz olarak tanımlamaktadır. Bu durum Erdoğan'ın İsrail ile ilişkilerde Filistin söz konusu olduğunda devamlı olarak Filistin tarafını

[928] R.Tayyip Erdoğan, **13.03.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[929] R.Tayyip Erdoğan, **20.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

desteklediğini ortaya koyması açısından önemlidir. İsrail'in 2009 yılı Ocak ayı başında Gazze'ye yönelik gerçekleştirdği operasyonlar ve Gazze'ye her alanda ambargo uygulamaya başlaması üzerine Erdoğan, bu duruma çok sert tepki vermiş, İsrail'i ağır bir dille eleştirmiş ve haksız ve zalim olmakla birlikte İsrail'in insanlık suçu işlediğini ifade etmiştir.[930] Erdoğan'a göre Türkiye de ve Filistin yönetiminde yer alan Hamas da her zaman barış yanlısı politikalar geliştirmelerine, barış taraftarları olmalarına karşın İsrail şiddet politikaları üreterek barışa şans vermemekte, barışın önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu durum ise İsrail'in karakteristik bir özelliği haline gelmiştir. 2009 yılı Ocak ayındaki İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarında Erdoğan bu düşüncelerini açık bir şekilde şöyle ifade etmektedir.[931]

> *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Başbakanı olarak orada yükselen çığlığa karşılık vermeyi, hükümetim ve milletim adına bir insanlık borcu kabul ediyorum. Yalnızca mazlum Filistin halkı değil, inanıyorum ki, hiçbir halk, hiçbir millet, hiçbir inanç grubu kabul etmeyeceği gibi İsrail halkı da bu kadar kan ve şiddeti içine sindiremez.*[932]

> *Bildiğiniz gibi geçen haftadan bu yana Gazze'de büyük bir insanlık dramı yaşanıyor. Aslında bu dram, İsrail'in uyguladığı ambargo sebebiyle aylardır sürüyordu. Yani 27 Aralık'ta başlayan bir süreç değil, 27 Aralık'tan önce başlamış bir süreç. Haziran 2008 anlaşmasıyla aslında ateşkes ve ambargoların kaldırılmasına yönelik bir uygulama olması gerekirken Hamas ateşkese uymuş, ateşkesi sağlamış ama ne yazık ki İsrail o süre içerisinde ambargoları kaldırmamıştır. Allah aşkına soruyorum; 550 insanın öldürülmesi, 2000'in üzerinde insanın şu anda yaralı olarak gerek Gazze'de gerekse Gazze dışında şu anda tedavi ediliyor olması, bunların içerisinden daha ne kadar ölecek onu bilemiyoruz, böyle hiçbir gerekçe, böyle vahşeti bir insanlık vicdanında meşrulaştırma yolu olabilir mi? Pazar yerlerine, ambulanslara, hastanelere, okullara, camilere, masum*

[930] Bu operasyon yapılmadan önce İsrail Başbakanı Türkiye'ye gelmiş ve Başbakan Tayyip Erdoğan ile Suriye konusunda bir görüşme yapmıştır. İsrail Başbakanının ülkesine dönmesinden bir kaç sonra Gazze'ye yönelik askeri operasyonlar yapılmaya ve her alanda ambargo uygulanmaya başlanmıştır. Bu olaydan sonra Türkiye-İsrail diplomatik ilişkileri bir kriz durumu yaşamış ve bu operasyondan kısa bir süre sonra da İsviçre'nin Davos kasabasında Dünya Ekonomik Forumu'nun "Gazze" başlıklı oturumunda Erdoğan ve İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres arasında Filistin meselesinden dolayı sert bir tartışma yaşanmıştır.

[931] R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 ; 03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[932] R.Tayyip Erdoğan, **04.03.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

sivillerin yaşadığı evlere fırlatılan bombaların bir izahı var mı, olabilir mi? Suyu, elektriği, ekmeği, ilacı esirgenen insanların üzerine ölüm yağdırarak acaba neyi çözebilirsiniz? Şunu unutmamak lazım: Filistin'de yaşayan insanlar da, en azından diğerleri kadar değerlidir, yaşama hakkına sahiptir… İnsan hayatını hiçe sayan bir anlayış, ancak bir insanlık ayıbı olarak görülebilir. Bu şekilde ancak kin ve nefret tohumları geleceğe yönelik olarak ekilir. İsrail bu gerçeği görmeli ve bir an önce saldırılara son vermelidir. Bu şekilde hiçbir sorun çözülmez, barış süreci ciddi yara alır, sorunlar daha da ağırlaşır. Üzülerek söylemeliyim ki, insanlığın ortak vicdanında onarılması zor bir yara açılmıştır... Bir kez daha dünya kamuoyunu, Gazze'ye karşı, burada yaşanan insanlık dramına karşı, Filistin'e karşı daha duyarlı olmaya çağırıyoruz. Bir kez daha, Filistin'de ölen kardeşlerimiz için Allah'tan rahmet diliyorum.[933]

Erdoğan'a göre İsrail hukuk tanımaz bir devlettir. Bugüne kadar BM Güvenlik Konseyi tarafından alınmış olan kararlara uymamış, uluslararası hukuku ve insan haklarını hiçe sayarak Filistinli'lere karşı devlet terörü uygulamış ve Filistin topraklarında işgalci konumunda yeralmıştır. Ortadoğu barışının önündeki en büyük engel de İsrail'in takip ettiği şiddet politikalarıdır.[934]

Ortada Filistinlilerin bireysel ya da lokal gruplar halinde başvurdukları şiddete karşılık İsrail'in yıllardır sürdürdüğü bir devlet terörü vardır. Yani, ortada şiddete karşı kendini savunan bir hukuk devleti yoktur. O kadar ki; İsrail, BM'nin aldığı onlarca karara uymayarak hukuksuzluğunu ve hukuk tanımazlığını Şaron gibi politikacılar eliyle bir devlet politikası haline getirmiştir.[935]

Bugüne kadar BM Güvenil Konseyi'nin İsrail ile ilgili Ortadoğu'da almış olduğu kararların hemen hemen büyük bir çoğunluğuna, 100'e yakın belki de 100'ü aşkın karara uymadığını görüyoruz.[936]

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 100'ü aşkın İsrail hakkında vermiş olduğu kararları tanımayan İsrail'dir. Öyleyse Birleşmiş Milletler de bu akşam aldığı kınama kararıyla da yetinmemelidir ve bunun da arkasında durmalıdır.[937]

---

933 R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

934 Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

935 R.Tayyip Erdoğan, **05.12.2001 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

936 R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

937 R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

R. Tayyip Erdoğan'ın İsrail'i bir aktör olarak tanımladığı önemli bir olay da 2010 yılı Mayıs ayında İsrail güvenlik güçlerinin Gazze'ye insani yardım götüren sivil toplum kuruluşlarının gemilerine ve bu gemiler arasında yeralan Mavi Marmara gemisine yönelik saldırısıdır. Bu saldırı sonucunda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan dokuz kişi hayatını kaybetmiştir ve aktivistlerden bir çok kişi de yaralanmıştır. Bu olay üzerine Türkiye-İsrail arasında büyük bir kriz durumu ortaya çıkmıştır. Erdoğan, bu olay üzerine İsrail'i yapmış olduğu uygulamalar, takip ettiği politikalar üzerinden tekrar tanımlamıştır. İsrail'in yapmış olduğu bu operasyonu değerlendirirken Erdoğan operasyonu "insanlık suçu", "katliam" olarak ifade etmektedir. Erdoğan, İsrail yönetimini ise "yalancı olmak", "hak-hukuk tanımamak", "insanlık dışı uygulamalar sergilemek", "şiddet uygulamak", "kan dökmek", "barışı tehdit eden yaklaşımlar sergilemek" şeklinde nitelendirmektedir.

> *Üzülerek söylemeliyim ki dün yaşanan olaylar, insanlığın ortak medeniyeti ve kültürü açısından kara bir leke olmuştur. İnsanlık tarihi açısından büyük bir ayıp olarak kayda geçmiştir. İnsani yardım gemilerine silahlarla saldırıda bulunmak, masum insanları katletmek, sivil insanlara terörist muamelesi yapmak; insanlık açısından büyük bir sukuttur, alçakça bir pervasızlıktır. Biz biliyoruz ki savaşın da, barışın da bir hukuku vardır. Savaşta çocuklara saldırılmaz, savaşta kadınlara, yaşlılara saldırılmaz, savaşta sivillere, din adamlarına saldırılmaz, savaşta beyaz bayrak çekenlere, sağlık görevlililerine, yardım görevlilerine saldırılmaz. Savaşta değil barışta bunlara saldıranlar ise, sadece hukuku çiğnemekle kalmazlar, aynı zamanda insanlığı da ayaklar altına almış, insanlıktan çıkmış olurlar. Zorbaların, haydutların, korsanların bile belli hassasiyetleri olur, belli ahlak kurallarına uyarlar. Hiçbir ahlak kuralına, hiçbir hassasiyete uymayanlara bu sıfatları yakıştırmak bile iltifat olur. İsrail, 32 milletten gönüllünün bulunduğunu bir gemiye saldırarak adeta dünyaya meydan okumuştur. Dünya barışı çok büyük bir yara almıştır. İsrail Hükümeti'nin bu cüretkâr, bu sorumsuz, bu pervasız, bu hak-hukuk tanımayan, her türlü insani erdemi ayaklar altına alan saldırısı mutlaka, ama mutlaka cezalandırılmalıdır. Yalan söylemeyi devlet politikası haline getiren ve işlediği suçtan yüzü kızarmayan bir yönetimden soruşturma beklemek yerine, uluslararası camia bu olayı tüm boyutlarıyla soruşturmalı ve hukuki karşılığını da vermelidir... Mesele Türkiye ile İsrail arasında yaşanan bir mesele değildir. Mesele, İsrail'in hak, hukuk tanımayan mevcut yönetiminin insanlık dışı uygulamalarla, şiddet uygulaması, kan dökmesi, barışı tehdit eden yaklaşımlar sergilemesidir. İsrail artık yaptığı haksızlıkları güvenlik gerekçesiyle, antisemitizm eleştirileriyle izah etme aymazlığından vazgeçmelidir. Artık mızrak çuvala sığmamaktadır. Ortada şiddeti politika haline getiren, zulüm yapmayı kendisi için mubah gören, kan akıtmaktan çekinmeyen bir yönetim anlayışı bulunuyor. İsrail*

yönetiminin hukuksuzluklarının örtülecek, tevil edilecek, görmezden gelinecek hali kalmamıştır. Uluslararası toplumun "yeter artık" deme zamanı gelmiştir.[938]

Bugün yeni bir gündür, bir milattır. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı aşikardır. Alenen cinayet işleyen, alenen katliam yapan, saldırgan bir devletin pişmanlık dilemeden ve hesap vermeden insanlığa kendini anlatması, uluslararası toplumun yüzüne bakması mümkün değildir. O gemiler birer merhamet gemisiydi. Yükleri de insanlığın vicdanıydı. Kendi karasularından 72 mil açıkta, tamamen açık denizde ve uluslararası sularda bir gemiye müdahalede bulunmak, bir sivil gemiye, bırakın askeri gemiye, ona da yapamazsın, bir sivil gemiye müdahalede bulunmak, yolcuları alıkoymak bile başlı başına bir suçtur. ***Masum insanlara silahla saldırarak kan akıtmak, katliamda bulunmak ise açıkça devlet terörüdür...*** *Bu saldırı İsrail'in yıllardır Filistin'e ve Gazze'ye reva gördüğü* ***insanlık dışı zulmü*** *bir kez daha açıkça ortaya koymuştur. Daha önce de söyledim, öldürmeyi iyi bildiklerini yüzlerine söylediğimiz İsrailli yöneticiler, cinayeti, katliamı ne ölçüde iyi bildiklerini bir kez daha dünyaya göstermişlerdir... Kan dökücü siyasetiyle İsrail hiçbir gerekçeyle işlediği bu gayri meşru, bu kanlı cinayeti meşru gösteremez, izah edemez. İsrail hiçbir mazeretle, hiçbir gerekçeyle elindeki kanı temizleyemez. Akdeniz'deki bu kanlı saldırının ortaya çıkardığı sorun, sadece iki ülkenin değil artık bütün dünyanın sorunudur. Dünyanın insani değerleri önemseyen hiçbir ülkesinin, hiçbir uluslararası kuruluşun bu boyutta işlenen bir cinayete seyirci kalmayacağına inanıyoruz. Bu aşamadan itibaren İsrail'in kanlı saldırılarına her kim göz yumarsa, her kim o saldırıları görmezden gelirse, bilmelidir ki bu kanlı saldırılarda onlar da bizzat suç ortağıdır. Meselenin bir teröre karşı savunma olmadığı, meselenin terörle mücadele olmadığı, meselenin bir şehri, bir şehrin bütün insanlarını toptan yok etmeye dönük katliam girişimi olduğu bu son olayla bir kez daha ortaya çıkmıştır.*[939]

3.2.1.3. Dramatikleştirme (Retorik)

R. Tayyip Erdoğan, hükümette olmadığı 2002 yılında İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırıları sonrasında ortaya çıkan sonuçları dramatikleştirerek ifade etmektedir. Böylece meydana gelen olayları bir tarafın yararına olmak üzere kullanırken öbür tarafı mahkum etmekte ve suçlu olarak konumlamaktadır. Bu dönemde İsrail'i haklı olarak suçlayan Erdoğan, bunu bir çok konuşmasında açıkça ifade etmektedir.

[938] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[939] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Dün bir gazetede amatör bir kameradan çekilmiş haliyle gördüm. Bir arkadaşı aracın içine götürülürken, öbür gencin yerde başına nasıl kurşun sıkıldığını gördüm. Bütün bu tablolar insanlığın önünde oldu. Ufacık yavruların nasıl öldürüldüğünü görüyoruz. Bütün bunlar acaba ne adına yapılıyor bunu sormak istiyorum. Ve buradan ben Türkiye Cumhuriyetinin başındaki 3 tane ortağa sesleniyorum. Görevinizi yapmıyorsunuz diyorum. Türkiye burada en önemli görevi üstlenmek durumundadır. BM'yi burada göreve davet etmelidir. Ve bu aktif rolünü Türkiye oynamalıdır diyorum.[940]

ABD, Şaron'u dinlediği kadar şu Filistinli genci dinleseydi sebebi net olarak görebilirdi. Bakın ne diyor o genç: "Gençleri öldürdüler, çünkü onlar teröristti.Kadınları öldürdüler, çünkü onlar teröristti.Çocukları öldürdüler, çünkü onlar teröristti.Yaşlıları öldürdüler, çünkü onlar teröristti.Peki koyunlarımızı niye öldürüyorlar onlarda mı terörist" Bugün Filistinliler mazlumdur, savunmasızdır, açtır, sefildir, ölülerini gömmek hakkından bile mahrumdur. Bugün insanlık adına Filistinlilerin yanında yer almalıyız.[941]

Erdoğan, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yapmış olduğu operasyonları genellikle sert bir şekilde eleştirmiş ve yaşanılanları insani duygulara seslenmek suretiyle dramatikleştirerek ifade etmiştir.[942]

Ne yazık ki bütün dünyada acı en çok çocukları vuruyor. Sadece ülkemizde değil; Filistin'de de çocuklar aç, çocuklar sefil, çocuklar bir bardak süte muhtaç. Hele bebekler; savaşın kavurduğu analarında süt kalmamış bebekler. Her akşam televizyonlarda ve her gün basılı medyada "babasını arayan" çocukların sesini duymak; Hain bir kurşunla öldürülmüş bebekleri görmek mümkün.[943]

Bildiğiniz gibi geçen haftadan bu yana Gazze'de büyük bir insanlık dramı yaşanıyor. Aslında bu dram, İsrail'in uyguladığı ambargo sebebiyle aylardır sürüyordu... Türkiye olarak ilk andan itibaren sivil ve masum insanları hedef alan bu saldırıları şiddetle kınadık, haklı tepkimizi tüm dünyaya duyurduk. Ancak sadece tepki vermekle kalmadık, bu trajedinin bir an önce son bulması için önemli bir diplomatik atak başlattık.[944]

Pazar yerlerine, ambulanslara, hastanelere, okullara, camilere, masum sivillerin yaşadığı evlere fırlatılan bombaların bir izahı var mı, olabilir mi? Suyu,

---

[940] R.Tayyip Erdoğan, **13.03.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[941] R.Tayyip Erdoğan, **17.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[942] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **17.04.2002; 13.01.2009; 20.11.2012; 20.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[943] R.Tayyip Erdoğan, **17.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[944] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

elektriği, ekmeği, ilacı esirgenen insanların üzerine ölüm yağdırarak acaba neyi çözebilirsiniz?[945]

Tabi ki orada tir tir titreyen yavrucakları gördüğümüz zaman ve oyuncaklarının yanında, bisikleti üzerinde maalesef katledilmiş çocukları gördüğümüz zaman, eli ayağı kopmuş anneler, çocuklar gördüğümüz zaman, bomba sesinden uyuyamayıp sabaha kadar orada ağlayan yavruları gördüğümüz zaman bizim herhalde rahat durmamız, yatmamız mümkün olmasa gerek.[946]

3.2.1.4. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)

R. Tayyip Erdoğan, İsrail ile ilişkilerde takip ettiği politikayı desteklemek için sık sık kanıtsallık temasını da kullanmış, uluslararası kuruluşların ve İsrail devleti ile bağlantılı kişilerin açıklamalarına başvurarak kanıtsal bir durumu ortaya koymaya çalışmıştır. Erdoğan, özellikle İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonları sonrasında açıklamalarda bulunurken İsrail'e yönelik tavrını ortaya koyduğundan kanıtsallık temasını da genellikle bu durumlarda kullanmıştır. İsrail'in suçlu olduğunu, Ortadoğu barışının önünde engel olduğunu ve İsrail devletinin şiddet politikalarının barış çabalarını engellediğini belirten Erdoğan, bu varsayımlarını kanıtlamak için kendisinin yaşamış olduğu deneyimi, Türkiye Hamambaşısı Rav İzak Haleva,İsrail eski Başbakanı Ariel Şaron, İsrail cumhurbaşkanı Şimon Peres, BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, BM'yi ve Ariel Şaron'un oğlunun yazdığı makaleyi kanıt olarak sunmaktadır.[947]

Hamambaşı İzak Haleva'nın açıklaması, o şimdi önüme geldi ve bunu da sadece Türkiye'ye değil tüm dünyaya buradan kendi imzasıyla gelen bu açıklamasını duyuruyorum. "Son haftalarda Ortadoğu'da meydana gelen çatışmalarla ilgili Türkiye Hamambaşısı Rav İzak Haleva basına yönelik bir açıklama yaptı. Bir din adamı olarak bölgemizde bir süreden beri meydana

[945] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[946] R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[947] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009; 13.01.2009; 01.06.2010; 20.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

gelmekte olan çatışmalardan derin üzüntü duymaktayım. Masum sivillerin ölümü insanlık adına şahsımı ve tüm dindaşlarımı derin acılara sürüklemektedir. Ulu Tanrı'dan karar verme mevkiinde olanlara sağduyu, bütün insanlık için barış niyaz ederim. İzak Haleva."[948]

Bu süreç içerisinde beni en çok üzen şey şu olmuştur. İsrail Cumhurbaşkanı Sayın Perez bazı özel görüşmelerimizde hep şu ifadeyi bana kullanmıştır, o da şudur; demokrasi özelleştirilmelidir demiştir. Barış özelleştirilmelidir demiştir. Şimdi bu olaylar olduğu zaman kendi kendime sordum ve Perşembe günü Davas'ta sanıyorum aynı oturumda bir arada olacağız herhalde, orada tabi ben kendisine soracağım. Demokrasinin özelleştirilmesini savunmuştunuz, herhalde bundan daha devletleştirilmiş bir demokrasi olmaz. Tamamen totaliter otoriter bir mantıkla yapılmış harekat. Barışın herhalde ruhunda otoriter bir yapının olduğu, totaliter bir yapının olduğu bir barış anlayışı, bir barış özlemi olmaz.bunun neresinde özelleştirme var?[949]

"Filistinliler, işgali sona ermeyecekmiş gibi görüyorlar… şu anda durum bu. yeni yerleşim yerleri, duvarlar, kontrol noktaları, kapalı sınırlar ve aşağılanmayla tanımlanmış bir yaşam, özgür bir Filistin'in önünde engel oluşturuyor... İsrail, barış için karşısında güvenilir bir ortak bulamamaktan yakınıyor. ancak Filistin yönetimi son aylarda bölgede hiçbir hükümetin yapamadığı kadar reformlara imza attı. Filistinli liderler samimi olarak barış istiyor. Filistin güvenlik güçleri de Batı Şeria'da yol haritası'nın yükümlülüklerini yerine getiriyorlar... yeni yerleşim yerleri inşa etmek barışa giden yol değildir… bu, İsrail'in iki devletli çözüm taahhüdüne de aykırıdır... "Gazze'yi izole etmek ya da sınırları kapalı tutmak çözüm değildir. Filistinli vatandaşlar evlerini, sağlık ocaklarını ve okullarını yeniden inşa edemiyor. emin olunuz ki bu, barışa giden yol değildir..."Arkadaşlar, bu sözler kimin? Bu sözler benim değil. Sözlerin sahibini sizlere söyleyeceğim. Biliyorum merak ettiniz. Bu sözler eğer ben söyleseydim yine inanıyorum ki o malum dünya feryat edecekti. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı bizden ne istiyor diyeceklerdi. "Türkiye yüzünü doğuya çevirdi, yörünge değiştiriyor" diyeceklerdi. Evet bu sizlerin sahibi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Ban Ki Moon söylüyor. Nerede söylüyor biliyor musunuz? O da çok önemli. Amerika Birleşik Devletlerinde… Kime söylüyor? Musevi cemaatine söylüyor… Bu ifadeler, bu görüşler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Ban Ki Moon tarafından, 29 Ekim 2009 tarihinde, ABD'nin önde gelen Musevi kuruluşlarından "İftira ve İnkarla Mücadele Birliği", EY-Dİ-EL'de (ADL) dile getiriliyor. Ortada gerçekler. Şimdi, bu görüşleri dile getirdiği için, Birleşmiş Milletler'in yönü mü değişti? Filistin'deki trajedi bütün çıplaklığıyla ortaya döküldüğü için, Birleşmiş Milletler'in ekseni mi kaydı?[950]

---

948 R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması ,**http://www.akparti.org.tr/tbmm/

949 R.Tayyip Erdoğan, **27.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

950 R.Tayyip Erdoğan, **03.11.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

3.2.1.5. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

R. Tayyip Erdoğan, İsrail konusunda takip ettiği politikayı desteklemek için zaman zaman tarihe atıfta bulunmuş, özellikle Musevilerin 15. ve 16. yüzyıllarda İspanya'dan çıkarılmalarını ve Osmanlı'nın onları sahiplenmesini gündeme getirmiştir. Erdoğan, İsrail konusundaki politikalarının anti-semitizm'le bir ilgisinin olmadığını, mevcut yaşanan bir zulümden dolayı gösterilen tepkilerin insani bir reaksiyon olduğunu öne sürerek Osamanlı Devleti'nin ve Türkiye'nin Musevilere karşı gösterdiği yardımlara göndermede bulunmuştur.

> *Özellikle altını bir kez daha çizerek ifade etmek istediğim bir şey var: Bu milletin, bu ülkenin tarihinde hiçbir zaman anti-Semitizm olmamıştır, ta Osmanlı'nın tarihine bak, Endülüs'ten itibaren al, bunun olmadığını görürsünüz. Hiçbir zaman bu millet Yahudi düşmanlığı yapmamıştır ve bundan sonra da inanıyorum ki olmayacaktır. Bizim tarihimiz, bizim kültürümüz, bizim medeniyetimiz, farklılıkların bir bütün içinde dostça, kardeşçe, bir ve bütün olarak yaşaması esasına dayalıdır. Bu ülkenin her bir ferdi, her bir vatandaşı, etnik kökenine, dinine, mezhebine, ırkına, rengine, diline bakılmaksızın, bu ülkenin birinci sınıf vatandaşıdır. Zaman zaman bütünlüğümüze yönelik provokatif girişimler olsa da, bu millet her seferinde kenetlenip bu oyunlara karşı durmayı bilmiştir... Yahudi düşmanlığını, anti-Semitizm'i dillerine dolayanlar, bu hassas meseleyi sürekli gündemde tutarak, tehlikeli bir oyun oynadıklarının da artık farkına varmalıdırlar. Bireysel hatalar olabilir, nitekim olmuştur da. Bunları da sert bir dille eleştirdik ve eleştirmeye de devam edeceğiz. Bir kez daha söylüyorum: Bu topraklarda farklı olana düşmanlık hiçbir zaman barınak bulamamıştır, bundan sonra da bulmayacaktır.*[951]

Erdoğan'a göre bugünkü İsrail devleti o zamanlardan ders almalıdır. O gün mazlum olan onlardı bugün ise rol değişimi yaşanmıştır. Filistinliler "mazlum", İsrailliler ise "zalim" konumunu almıştır. Tarihte acı tecrübeler yaşamış olan

[951] R.Tayyip Erdoğan, **03.02.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

İsrailliler yaşadıkları acıları başkalarına reva görmemelidir. Erdoğan, bunları şöyle ifade etmektedir:[952]

> *ABD'de bize Yahudi Lobileri de geldi. Onlarla da görüştük ve biz görüşmelerimizde kendilerine çok açık samimi şunu söyledik;"Bakın biz dostuz, dost acı söyler ama gerçeği söyler, biz gerçeği söylüyoruz çünkü bizim özellikle İspanya'dan geçmişte kovulan 500 bin yahudinin Osmanlı tarafından kabul edilişini ve buradaki anlayışı bugün onların aynı şekilde değerlendirmesi gerektiği'' ifademiz kendilerini baya rahatsız etmiş yani pişman mısınız ifadesini kullandıklarında biz kendilerine şunu söyledik; "Hayır. Biz Müslüman olarak hep tarih boyunca hep mazlumların yanında olduk. Bugün olsa yine aynı şeyi yaparız, yarın da aynı şeyi yaparız çünki bizim değerlerimizin gereği budur da onun için.'' Biz bu ifade ile şunu anlatmak istedik yani siz o gün mazlumdunuz ama bugün Filistin Halkı mazlumdur. O gün size yapılanları siz bugün onlara yapıyorsunuz*[953]
>
> *Şu hususu ise üzüntüyle ifade etmek durumundayım: Gazze'de devam eden saldırılar, insanlık tarihine bir leke olarak geçecektir. İnsanları tarihte derin acılar yaşamış olan bir devletten beklenen, insan yaşamına özellikle herkesten daha çok saygı duyması gerekirken bunları yapmış olması gerçekten affedilir bir şey değil. İnsan hayatının, özellikle çocukların, kadınların, yaşlıların hayatının ne kadar değerli, ne kadar kutsal olduğunu, hakkın, hukukun, birlikte yaşama kültürünün ne kadar mühim olduğunu, en çok da tarihte acı günler yaşamış bu milletin bilmesi gerektiğine inanıyoruz.*[954]

3.2.1.6. İnsancıllık

R. Tayyip Erdoğan, İsrail ile ilişkilerde takip ettiği politikaları desteklemek için sık sık insancıllık temasına başvurmuş, İsrail'in Filistin politikalarını "insan hakları", "insan onuru" kavramları üzerinden eleştiriye tabi tutmuştur. Erdoğan'a göre İsrail Filistine karşı takip ettiği politikalarla insan hakları ihlali yapmaktadır. İsrail en temel insan haklarını çiğnemekte, insan onuruna yaraşır bir hayatın yaşanmasına engel olmaya çalışmaktadır.[955]

---

[952] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[953] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[954] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[955] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **13.03.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Adı ve gücü ne olursa olsun her ülke temel insani değerlere bağlılık konusundaki samimiyetini gözden geçirmeli, bu konuda kendi iç muhasebesini yapmalıdır. Hiç kimse insanlık onurunu canı gibi korumaktan muaf değildir, muaf tutulamaz. Bunu böyle bilmemiz lazım. Eğer dünyanın sizin sözlerinize inanmasını istiyorsanız şunu unutmayalım ki önce siz onların yaşama haklarına var olma haklarına insanlık onurlarına sonuna kadar inanacak, sahip çıkacaksınız. Biz bu noktada bütün dünyayı, bütün insanlığı samimiyete çağırıyoruz. Gelin insanlık onurunu, evrensel değerleri ve barışı en üste koyalım. Göreceksiniz ki böyle bir esenlik çatısının altında her çatışmayı kesmenin, her anlaşmazlığı vuzuha kavuşturmanın, açıklığa kavuşturmanın, her sıkıntıyı gidermenin bir yolu rahatlıkla bulunacaktır.[956]

Erdoğan, 2009 yılı Ocak ayında İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısını insan hakları ve insan vicdanı üzerinden değerlendirmiştir. Erdoğan'a göre İsrail, bu saldırısı ile insanlık vicdanını ve insanlık onurunu ayaklar altına almıştır. Bu tür saldırılar evrensel değerlerle, hak ve hukukla bağdaşmamaktadır.

Bu saldırılara karşı susmak, harekete geçmemek, sebep olunan drama ortak olmaktır. Ölen masum çocuklardan, İsrail ile birlikte, sessiz ve tepkisiz kalan herkes sorumludur. Şunu özellikle ifade etmek istiyorum: Uluslar arası toplum, harekete geçmekte zaten çok geç kalmıştır. İnsanlık vicdanı, insanlık onuru, telafisi zor bir şekilde yara almıştır. Buradan tekrar tüm dünyaya, tüm devletlere bir kez daha seslenmek istiyorum: Gazze'de sivillerle, çocuklarla birlikte insanlık ölüyor. Gazze'de, tekrar söylüyorum, masumiyet ölüyor. Değerli kardeşlerim, Gazze'de insanlık vicdanı ölüyor. Gazze'de, insanlık onuru ölüyor.[957]

İnsan hakları diyenler, insan hakları örgütleri; Gazze'dekiler –tekrar ediyorum- insan değil mi? Onların hakları yok mu? İsrail'in bölgede var olma hakkını güçlü şekilde savunanlar, Filistinlilerin de insan olduğunu, onların o coğrafyada var olma hakkı olduğunu ne zaman savunacaklar. İsrail'de, İsrail'in arkasındaki o uluslar arası çevrelerde bu zulmün, bu hukuksuzluğun, bu insanlık dışı uygulamaların ilelebet devam etmeyeceğini artık görmeli ve anlamalıdır.[958]

Erdoğan, İsrail ordusunun Mavi Marmara gemisine yönelik yapmış olduğu baskın üzerine de insancıllık temasını kullanmış ve bu baskın esnasında ve sonrasında insan hakları ihlallerinin gerçekleştiğini ifade etmiştir.

---

[956] R.Tayyip Erdoğan, **15.06.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[957] R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[958] R.Tayyip Erdoğan, **20.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Üzülerek söylemeliyim ki dün yaşanan olaylar, insanlığın ortak medeniyeti ve kültürü açısından kara bir leke olmuştur. İnsanlık tarihi açısından büyük bir ayıp olarak kayda geçmiştir. İnsani yardım gemilerine silahlarla saldırıda bulunmak, masum insanları katletmek, sivil insanlara terörist muamelesi yapmak; insanlık açısından büyük bir sukuttur, alçakça bir pervasızlıktır. Masum insanlara silahla saldırarak kan akıtmak, katliamda bulunmak ise açıkça devlet terörüdür. Bu saldırı İsrail'in yıllardır Filistin'e ve Gazze'ye reva gördüğü insanlık dışı zulmü bir kez daha açıkça ortaya koymuştur... Sedyede yaralı ve onu bile kelepçeliyorsun. Bunun insan haklarıyla, bunun evrensel değerlerle izahı var mı? İnsanlıktan bunların ne kadar nasibi olduğunu artık hiçbir şekilde dünyaya anlatmak mümkün değildir. Yeryüzünün bütün milletleri, bu açık zulmü lanetliyor bunu biliyorum... Dünyanın insani değerleri önemseyen hiçbir ülkesinin, hiçbir uluslararası kuruluşun bu boyutta işlenen bir cinayete seyirci kalmayacağına inanıyoruz. Bu aşamadan itibaren İsrail'in kanlı saldırılarına her kim göz yumarsa, her kim o saldırıları görmezden gelirse, bilmelidir ki bu kanlı saldırılarda onlar da bizzat suç ortağıdır. O insanların üzerine bomba yağdıracaksınız, o insanların üzerine fosfor bombalarını deneyeceksiniz, hastaneleri bombalayacaksınız, camileri bombalayacaksınız, okullara saldıracaksınız, çocuk parklarına bomba atacaksınız, hatta Birleşmiş Milletler Ofisini hedef alacaksınız, bu hukuksuzluk yetmez gibi o insanları her türlü ihtiyaçlarından mahrum bırakacaksınız. Tüm bunların üzerine o insanlara ilaç ulaştırmaya, gıda ulaştırmaya, inşaat malzemesi ulaştırmaya çalışan yardım gönüllülerinden de insanlık dışı vahşetinizi esirgemeyeceksiniz. Herkes bu hukuksuzluğa göz yumabilir, görmezden gelebilir, açık söylüyorum, altını çizerek söylüyorum, sinsice destekleyebilir, ama İsrail, Türkiye'yi başkalarına benzetmek gibi bir hatanın içine düşmesin.[959]

3.2.1.7. Yasallık ve Yasadışılık

R. Tayyip Erdoğan, İsrail ile ilişkilerde özellikle uluslararası kriz durumlarında yasallık temasına sık sık başvurmuştur. İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonları sonrası ve İsrail ordusunun Mavi Marmara gemisine yönelik yapmış olduğu baskından sonra Erdoğan, yapılan operasyonların hukuk dışı olduğunu ve İsrail'in uluslararası kuruluşların almış olduğu kararlara uymayarak yasadışı davrandığını öne sürmektedir. Erdoğan'a göre İsrail, BM Güvenlik Konseyi'nin Ortadoğu ile ilgili almış olduğu kararların büyük bir çoğunluğuna uymamıştır. Bu durum İsrail'i hukuk tanımaz bir devlet konumuna sokmaktadır. İsrail'in 2009 yılı

[959] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Ocak ayında Gazze'ye yönelik başlatmış olduğu operasyonlardan sonra Erdoğan, bu durumu yasallık temasını kullanarak şöyle açıklamaktadır.

> *Bildiğiniz gibi BM Güvenlik Konseyi'nin, Amerika'nın çekimser, diğer 14 üyenin ise oybirliğiyle vermiş olduğu ateşkes kararına İsrail'in tepkisi 'biz bu ateşkes kararını tanımıyoruz' olmuştur. Bağlayıcılığı olmasına rağmen böyle bir tepkiyi İsrail'in ortaya koyması İsrail'in uluslararası anlaşmalara karşı da konumunu durumunu tekrar belirlemesi bakımından çok önemlidir. Zira bugüne kadar BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail ile ilgili Ortadoğu'da almış olduğu kararların hemen hemen büyük bir çoğunluğuna, 100'e yakın belki de 100'ü aşkın karara uymadığını görüyoruz. Gazze'de yaşananlar, artık diplomasinin sınırlarını aşmış durumdadır.*[960]

Erdoğan'ın yasallık temasını en çok kullandığı ikinci olay ise Mavi Marmara olayıdır. Erdoğan, Mavi Marmara gemisine yapılan operasyonu hukuksuz bir saldırı ve uluslararararası sularda gerçekleştirdiği için de uluslararası hukuka yapılan bir saldırı, BM'nin temel felsefesine yapılmış bir saldırı ve devlet terörü şeklinde tanımlamaktadır.

> *Dün sabaha doğru İsrail ordusuna ait silahlı unsurlar, Gazze halkına insani yardım götüren 32 ülkeden 600 insanın içinde bulunduğu Gazze'ye özgürlük filosuna uluslararası sularda tamamen hukuksuz bir şekilde saldırıda bulundu,... Yapılan bu saldırı açıkça uluslararası hukuka yapılmıştır, insanlığın vicdanına yapılmıştır, dünya barışına yapılmıştır. İnsanlığın vicdanına diyorum. Zira o gemilerde her milletten, her dinden insanlar sadece ama sadece abluka altındaki, ambargo altındaki Gazze'ye insani yardım götürüyorlardı. Gemiler hareket etmeden önce bütün dünyaya yüklerini, niyetlerini açıkça deklere etmişti. Bu açık insani yardımın şahidi olarak, dünyadan ve ülkemizden 60 tane gazeteci Gazze'ye hareket eden yardım filosuyla birlikte gemilere binmiştir. Uluslararası sularda, açık denizde mazlum insanlara, yoksul insanlara aç bırakılmış, evleri yıkılmış Filistinlilere yardım götüren 600 insana ve 6 gemiye karşı yapılan bu silahlı saldırının Birleşmiş Milletler'in temel felsefesine yapılmış bir saldırı olduğu açıktır. Gerek Türkiye'den, gerek diğer ülkelerden hareket eden gemiler tamamen insani amaçlı yardım malzemeleriyle yüklüydüler. Uluslararası seyrüsefer kuralları çerçevesinden sıkı bir şekilde de kontrol edilmişlerdi. Aynı zamanda gemilerde sivillerden, yardım gönüllülerinden başka yolcu bulunmamaktaydı. Gemilere beyaz bayrak çekilmişti. Tüm bu şartlara rağmen gemiler silahlı saldırıya maruz kaldı. Biz biliyoruz ki savaşın da, barışın da bir hukuku vardır. Savaşta çocuklara saldırılmaz, savaşta kadınlara, yaşlılara saldırılmaz, savaşta sivillere, din adamlarına saldırılmaz, savaşta beyaz bayrak çekenlere, sağlık görevlililerine,*

[960] R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

yardım görevlilerine saldırılmaz. Savaşta değil barışta bunlara saldıranlar ise, sadece hukuku çiğnemekle kalmazlar, aynı zamanda insanlığı da ayaklar altına almış, insanlıktan çıkmış olurlar. Zorbaların, haydutların, korsanların bile belli hassasiyetleri olur, belli ahlak kurallarına uyarlar. Hiçbir ahlak kuralına, hiçbir hassasiyete uymayanlara bu sıfatları yakıştırmak bile iltifat olur. O gemiler birer merhamet gemisiydi. Yükleri de insanlığın vicdanıydı. Kendi karasularından 72 mil açıkta, tamamen açık denizde ve uluslararası sularda bir gemiye müdahalede bulunmak, bir sivil gemiye, bırakın askeri gemiye, ona da yapamazsın, bir sivil gemiye müdahalede bulunmak, yolcuları alıkoymak bile başlı başına bir suçtur. Masum insanlara silahla saldırarak kan akıtmak, katliamda bulunmak ise açıkça devlet terörüdür.[961]

Erdoğan'a göre yapılan bu hukuksuzluğa karşı Türkiye'nin tavrı ise hukuk içinde kalarak haklarını arama şeklinde olacaktır. Hukuku ayakta tutmak için Türkiye elinden geleni yapacaktır. Böylece haklı-haksız; zalim-mazlum; iyi-kötü'nün ortaya çıkarılmasında hukuka uymak bir ölçü olarak kullanılacaktır. Türkiye hukuk içinde kalarak ne kadar iyi, haklı ve bu olayda zulme maruz kaldığını ortaya koyarken hukuk dışı davranan İsrail ise hem Filistin'e hem de bu olayda Türkiye'ye ve tüm dünyaya karşı ne kadar haksız, kötü ve zalim olduğunu göstermiştir.

Bu insanlık dışı, hukuk dışı operasyonun arkasında olduğunu söyleyenlere de buradan bir kez daha sesleniyorum; siz ne kadar hukuk dışılığın arkasındaysanız, biz o kadar hukukun arkasındayız. Siz ne kadar kanlı operasyonun, saldırganlığın, terörün arkasındaysanız; biz o kadar barışın, adaletin arkasındayız. Siz ne kadar sivillerin, Gazze'deki, Filistin'deki mazlumların karşısındaysanız; biz o kadar sivillerin, masumların, Filistinlilerin, Gazzelilerin yanındayız, arkasındayız. Bu konumda olduğumuz için tarih boyunca iftihar ettik, onur duyduk, bundan sonra da tarihimizin, medeniyetimizin ve devlet geleneğimizin verdiği misyonla hareket etmeye devam edeceğiz.[962]

3.2.1.8. Ulusal Övünç (Anlam)

R. Tayyip Erdoğan, İsrail ile ilişkilerde önemli bir belirleyen olan Filistin meselesinde taraf olmalarının nedenini açıklarken Türk Milleti'nin ve Türkiye'nin

[961] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[962] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

tarihsel ve kültürel mirasına sık sık atıfta bulunmuş ve bu mirası bir ulusal övünç nedeni olarak sıklıkla kullanmıştır. Erdoğan, bu mirası adalet, barış, zalimin karşısında olup mazlumun yanında yeralmak, hak ve hukuku ayakta tutmak gibi değerler üzerinden ifade etmektedir. Erdoğan'a göre Türkiye gerek uzak geçmişte gerek yakın geçmişte hep bu değerlere sahip çıkmış ve buna göre hareket etmiştir. Bunun bir gereği olarak bugün de aynı değerleri ve inancı paylaşan Türkiye Cumhuriyeti aynı misyonla hareket etmekte ve mazlum olduğuna inandığı Filistin halkının yanında yeralmaya devam etmektedir. Türkiye, Filistin'in yanında yer alırken hukuk dairesinde hareket etmekte, adaletten ve insan hak ve hürriyetlerinden uzaklaşmamaya da özen göstermektedir. Türkiye, Ortadoğu'da hep savaşın karşısında durarak barışın tesisi için çalışmış, haksızlığı reddederek hukuku ayakta tutmaya özen göstermiştir. Erdoğan bunları bir çok konuşmasında şöyle ifade etmektedir.[963]

> *Bu konuda yine başta ABD olmak üzere Batı dünyası çifte standart üretmekten vazgeçmelidir. Öte yandan Türkiye, kanın bir an önce durması, barış ve adaletin tesisi için Filistin'de, Ortadoğu'da etkin olmalıdır.Türkiye'nin bunu hem hakkı vardır, hem de sonuç alacak gücü vardır. İstanbul'da yapılan son "AB-İKÖ Medeniyetler Arası Diyalog Toplantısı" bunun en somut örneğidir. Hükümete çağrımız, yukarıda zikrettiğimiz hayırlı toplantı için gösterdiğimiz cesaret ve inisiyatifi Filistin konusunda da göstermeleridir. Türkiye hem bölgenin barış ve adalete kavuşması, hem milli çıkarları açısından bu inisiyatifleri almalıdır.*[964]

> *500 yıl önce İspanya'dan sürüldüğünde Musevilerin, yanında dün Bosna – Hersek'te, 11 Eylül'de ABD ve Amerikan halkının yanında olduğumuz gibi; bunu bir insanlık gereği yaptığımız gibi; bugün de Filistin halkının yanındayız ve onların acılarını paylaşıyoruz.*[965]

> *Biz kovulduğunuz zaman, dedeleriniz ecdadınız kovulduğu zaman sizi kalkıp ta bu topraklarda ağırlayan, bu topraklarda misafir eden Osmanlı'nın torunları olarak konuşuyoruz. Sıradan bir ülkenin lideri olarak konuşmuyoruz. Her zaman*

---

[963] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 ; 03.02.2009 ;13.01.2009 ;03.11.2009 ;26.06.2012; 20.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[964] R.Tayyip Erdoğan, **27.02.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[965] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

mazlumun yanında olduk, bugünde yanındayız, yarında yanında olacağız ve bundan kimsenin endişesi olmasın.[966]

Burada tekrar söylüyorum; herkes sırtını dönse de biz Filistin'e sırtımızı dönmeyeceğiz. Herkes yüzünü çevirse de, biz Filistinli kardeşlerimize yüzümüzü çevirmeyeceğiz. Herkes yalnız bıraksa da, biz Filistin'i, Gazze'yi yalnız bırakmayacak, kendi kaderine terk etmeyeceğiz. Bölgenin güçlü devletlerinden biri olan Mısır'da bu iradeyi görmekten çok büyük memnuniyet duydum. Katar'da da bu iradeyi görmekten çok büyük memnuniyet duydum. İnşallah elbirliğiyle bu kanlı eylemlere, İsrail'in bu keyfi ve hukuksuz eylemlerine en güçlü şekilde dur diyeceğiz. Filistin'in haklarını savunmaya kararlılıkla devam edeceğiz.

Erdoğan, İsviçre'nin Davos kasabasında düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nun "Gazze; Ortadoğu'da Barış Modeli" başlıklı oturumunda tartıştığı İsrail cumhurbaşkanı Şimon Peres ve oturum başkanı David İgnatius'a karşı tepkisini açıklarken yine ulusal değerlere, Türkiye'nin tarihine ve diğer ülkelerle olan ilişkilerini belirleyen temel değerlere vurgu yaparak Davos'taki tepkisine ulusal bir temel oluşturmaya çalışmıştır. Erdoğan, burada yine Türkiye'nin dünya barışı için üzerine düşen bütün sorumlulukları yerine getirmeye çalıştığını ve her zaman mazlumun yanında yeralmanın kendilerinin değişmeyen bir niteliği olduğunu ifade ederek Türkiye'nin bu özelliğini takip edeceği politikalara da yansıtmaya devam edeceğinin altını çizmektedir. Erdoğan, Türkiye'nin tarihsel karakterine vurgu yaparak bunları şu şekilde ifade etmektedir.

Bu vicdan daha önce Saraybosna için, Gorajde için, Kosova için ayağa kalktığı gibi dün Gürcistan için ayağa kalktı. Türkiye'nin tavrının özeti insanlığın vicdanı olmaktır. Bu vicdan Balkanlar'da Kafkaslar'da nasıl mazlumun yanında yer aldıysa, Ortadoğuda'da mazlumun yanında yer almıştır. Türkiye hem insanlığın vicdanı hem de bölgenin vicdanı olmuştur. Bundan sonra da bu özelliğini koruyacaktır... Daima dost kazanmaya ve dostluk halkasını genişletmeye çalıştık, ancak hiçbir haksızlığa da reel politika adına, güç dengeleri adına sessiz kalmadık. Bunu uluslararası itibarımızı gözeten, onurlu bir davranış olarak görmedik. Birileri bizim bu barışçıl siyasetimizin Türkiye'nin önüne bir fatura çıkaracağını ima ederek, Türkiye'nin gücünü küçümseme yoluna gidiyor olabilir. Ancak herkes bilmeli ki, Türkiye böyle bir ihtimali boşa çıkaracak kadar güçlü bir ülkedir. Türkiye o eski iradesiz siyasetçilerin elinde gücü heder edilen, uluslararası

[966] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

camiada gücüne denk bir saygınlık edinemeyen, özgüven sorunu yaşayan Türkiye değildir artık. 'Başkaları ne der, Türkiye ne yapar?' değil. 'Türkiye ne der, Türkiyesiz başkaları ne yapar?' anlayışı içinde olmalıdır, olmalıyız... Haksızlık karşısında susmayacak, haksızlığa asla ortak olmayacağız. Aynı zamanda barış umutlarının, bölgede de yeniden yeşermesi için girişimlerimizi sürdüreceğiz. Türkiye'ye yaraşan budur, Türkiye'ye yakışan budur. Biz, bugüne kadar ne yaptıysak, bölge barışı için yaptık, insaniyet için yaptık, hak-hukuk için yaptık. [967]

Erdoğan, İsrail ordusunun Mavi Marmara gemisine yönelik operasyonu sonrasında ulusal övünç temasını yine kullanmıştır. Erdoğan, gerek Mavi Marmara gemisinin de içinde bulunduğu insani yardım filosunu tanımlarken gerek Türkiye'nin Filistin'e ve İsrail'e yönelik politikasını tanımlarken Türkiye'nin tarihsel geçmişine, kültürüne ve medeniyetine vurgu yaparak Türkiye'nin kendisine yakışanı yaptığını ve bundan sonra da yapacağını ifade etmiştir. Erdoğan'a göre Türkiye'ye yakışan ise hukuk içerisinde kalarak barışı, dayanışmayı ve adaleti savunarak mazlumun yanında yer almak zalimin karşısında durmaktır. Bu durumun tarihin, medeniyetin ve devlet geleneğinin bize verdiği bir görevdir. Erdoğan bunları şu şekilde ifade etmektedir.

Bu insanlık dışı, hukuk dışı operasyonun arkasında olduğunu söyleyenlere de buradan bir kez daha sesleniyorum; siz ne kadar hukuk dışılığın arkasındaysanız, biz o kadar hukukun arkasındayız. Siz ne kadar kanlı operasyonun, saldırganlığın, terörün arkasındaysanız; biz o kadar barışın, adaletin arkasındayız. Siz ne kadar sivillerin, Gazze'deki, Filistin'deki mazlumların karşısındaysanız; biz o kadar sivillerin, masumların, Filistinlilerin, Gazzelilerin yanındayız, arkasındayız. Bu konumda olduğumuz için tarih boyunca iftihar ettik, onur duyduk, bundan sonra da tarihimizin, medeniyetimizin ve devlet geleneğimizin verdiği misyonla hareket etmeye devam edeceğiz. Bizim eksenimiz barış eksenidir, bizim eksenimiz dayanışma eksenidir, bizim eksenimiz hukuk eksenidir, bizim bu eksenlerimiz tarih boyunca değişmedi, bundan sonra da değişmeyecek.[968]

2010 yılı Aralık ayında İsrail'de büyük bir orman yangını çıkmış, bunun üzerine Türkiye iki adet yangın söndürme uçağını İsrail'e göndermiştir. Mavi

[967] R.Tayyip Erdoğan, **03.02.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[968] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Marmara baskını sonrasında iki ülkenin diplomatik ilişkilerini en alt düzeye indirdikleri bu dönemde Türkiye'nin iki yangın söndürme uçağını yardım amaçlı olarak İsrail'e göndermesi üzerine Erdoğan, ulusal övünç temasını yine kullanmıştır. Erdoğan, Türkiye'nin İsrail politikasının haksız bir ayrımcılığa dayanmadığını ilkesel bir tavrın sonucu olduğunu genelleştirerek şöyle ifade etmektedir.

> *Bakın bugün dünyanın neresinde afet varsa, felaket varsa, insani yardıma ihtiyaç duyan halklar varsa, bütün imkanlarımızla biz oradayız. Sevgili kardeşlerim, artık Türkiye alan el değil, veren el olmuştur. Önemli olan burası. Haiti'ye, Şili'ye, Tiflis'e, Darfur'a, Bosna Hersek'e, Kosova'ya, Afganistan'a, Somali'ye, Lübnan'a Kızılay'ımızla ulaştık... Gazze'nin yaralarının sarılması için milletçe seferber olduk. Aynı saikle, aynı niyetle, aynı samimiyetle İsrail'de Hayfa'daki orman yangınına da yardım elimizi uzattık. Talimat verdim iki yangın söndürme uçağımız Hayfa'ya gitti ve oradaki çalışmalara katkı sağladı... Şunu da altını çizerek ifade ediyorum: Biz Gazze için haykırırken, Mavi Marmara için sesimizi yükseltirken hangi hassasiyetle bunu yaptıysak, orman yangınına da işte o hassasiyetle yardım elimizi uzattık. Bizim insanlığımız, bizim vicdanımız, bizim manevi değerlerimiz, çocukların öldürülmesine, sivillerin katledilmesine, yardım gemilerine korsanca saldırılmasına karşı çıkmamızı gerektiriyor. Bizim insanlığımız, bizim vicdanımız, bizim manevi değerlerimiz, ölen insanlara, yanan tabiata sahip çıkmayı, onlara yardım elini uzatmayı bize emrediyor. Eğer bu noktada kafa karışıklığı yaşayanlar varsa, onlar bizi yanlış tanımışlar demektir.*[969]

3.2.1.9. Kural İfadesi

R. Tayyip Erdoğan, İsrail ile ilişkilerde kural ifadesine özellikle Mavi Marmara baskını sonrasında başvurmuştur. Erdoğan, İsrail ile ilgili olarak yapılması ve yapılmaması gerekenler konusunda açık ifadeler kullanmış ve bunları birer kural olarak ifade etmiştir. Erdoğan'a göre dünyada ne anti-semitizme ne de Filistin'de kanın akmasına izin verilmelidir. İsrail yapmış olduğu suçlarının cezasını ve bedelini hukuk çerçevesinde ödemelidir. Erdoğan, Mavi Marmara baskını sonrasında bozulan ikili ilişkilerin tekrar düzelmesi için de açık kural ifadeleri kullanmıştır. Aynı zamanda birer şart olan bu kuralları Erdoğan şöyle sıralamaktadır: İsrail suçlarını

[969] R.Tayyip Erdoğan, **07.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

kabul etmeli, özür dilemeli ve tazminat ödemelidir; bununla birlikte Gazze'ye uyguladığı ambargoyu da kaldırmalıdır.[970]

> *Oysa, dünyada ne anti-semitizme izin verilmelidir, ne de bu kadar Filistinli kanı dökülmelidir.*[971].
>
> *İsrail, 32 milletten gönüllünün bulunduğunu bir gemiye saldırarak adeta dünyaya meydan okumuştur. Dünya barışı çok büyük bir yara almıştır. İsrail Hükümeti'nin bu cüretkâr, bu sorumsuz, bu pervasız, bu hak-hukuk tanımayan, her türlü insani erdemi ayaklar altına alan saldırısı mutlaka, ama mutlaka cezalandırılmalıdır.*[972]
>
> *Biz Mavi Marmara'nın, oradaki 9 şehidimizin ruhaniyetiyle ilgili hassasiyetimizi koruyoruz. Gazze'ye yapılanları unutmadık, bu noktada unutamayız. Eğer yeni bir dönem başlatmak isteyenler varsa, tekrar ediyorum; önce suçunu kabul edecek, özür dileyecek ve tazminat ödeyecek. Ve şunu da söylüyoruz, yumuşatıldı ama yeterli değil; ambargolar kalkacak. Bu adımların atıldığını görürsek, biz de o zaman durumu değerlendireceğiz. Bu adımlar atılmadığı sürece hiç kimse de bizden adım atmamızı beklemesin*[973]

3.2.1.10. Kurbanlaştırma (Anlam)

R. Tayyip Erdoğan, İsrail'in Ortadoğu'da takip ettiği politikaların sonuçları konusunda kurbanlaştırma temasını sıklıkla kullanmıştır. Erdoğan'a göre İsrail'in politikaları hem İsrail'e hem de Filistin'e zarar verdiği gibi Ortadoğu ülkelerine ve dünya barışına da zarar vermektedir. İsrail'in genelde Ortadoğu'da özelde Filistin'e yönelik takip ettiği politikaların asıl kurbanları masum halk olmaktadır. Bunlar içerisinde ise en çok zararı çocuklar, kadınlar ve ihtiyarlar görmektedir. Bunun için insan olmanın bir gereği olarak İsrail'in şiddet politikalarının karşısında durmak bir zorunluluktur. Erdoğan, İsrail'in Filistin'e yönelik yapmış olduğu operasyonlar

---

[970] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010; 27.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[971] R.Tayyip Erdoğan, **27.02.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[972] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[973] R.Tayyip Erdoğan, **07.12.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

sonrasında İsrail'in politikalarını masum halk üzerinden değerlendirerek kurbanlaştırma temasını şöyle kullanmaktadır:[974]

> *Bakınız. Bütün temennilerimize rağmen Ortadoğu'da, Filistin'de kan akmaya devam ediyor. Bütün dünyanın gözünün önünde bir ulus yavaş yavaş yok ediliyor. Bu hem Filistin halkına, hem de İsrail halkına acı bedeller ödetiyor. Dostça yaşaması gereken bu halkların arasına kalın duvarlar örülüyor.*[975]
>
> *Tam iki yıldır Gazze abluka altında tutuluyor. Girişler çıkışlar engelleniyor, ekmek, gıda, giyecek ve ilaç sevkiyatına izin verilmiyor. Gazze halkı, tam iki yıldır, dünyanın en büyük açık hava hapishanesinde, adeta bir toplama kampında kendi kaderlerine terk edilmiş durumda.*[976]
>
> *Tabi ki orada tir tir titreyen yavrucakları gördüğümüz zaman ve oyuncaklarının yanında, bisikleti üzerinde maalesef katledilmiş çocukları gördüğümüz zaman, eli ayağı kopmuş anneler, çocuklar gördüğümüz zaman, bomba sesinden uyuyamayıp sabaha kadar orada ağlayan yavruları gördüğümüz zaman bizim herhalde rahat durmamız, yatmamız mümkün olmasa gerek.*[977]

Erdoğan, İsrail ordusunun Mavi Marmara baskını sonrasında da kurbanlaştırma temasını kullanarak İsrail'in hem Filistin'e hem de yardım filosuna yönelik politikalarını eleştirmiştir. Erdoğan'a göre Gazze halkının ağır bir ambargo altında en temel insani haklardan, gereksinimlerden yoksun bırakılmasının bir sonucu olarak uluslararası bir insani yardım filosunun engellenerek, silahsız insanlara silahlı müdahalede bulunmak İsrail politikalarının asıl kurbanlarının kimler olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Yardım filosu insani yardım faaliyeti olarak yola çıkmış ve filodaki aktivistler İsrail saldırısına uğramışlardır. Burada her kesimden her milletten masum insanların olması ve silahsız olmalarına rağmen İsrail ordusunun silahlı saldırıda bulunması zalim ve mazlumu göstermesi açısından önemlidir. Bu

---

[974] Bakınız: R.Tayyip Erdoğan, **05.12.2001; 27.02.2002 T; 20.11.2012; 20.11.2012 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşmaları,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[975] R.Tayyip Erdoğan, **06.03.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[976] R.Tayyip Erdoğan, **06.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[977] R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

olay asıl kurbanların yardım filosundaki insanlarla beraber yardım götürülen Gazzeliler olduğunu göstermektedir. Çünkü İsrail, hem Gazze'yi abluka altına almış ve ambargo uygulamıştır hem de en temel insani yardımların bile yerine ulaşmasına askeri operasyon yaparak engel olmuştur. Erdoğan bunları şu şekilde ifade etmektedir:

> *Fecir vaktinde Akdeniz sularında insanlık vicdanı tarihin en ağır yaralarından birini aldı. İnsanlığın vicdanından süzülen yardım gemileri silahla, zorbalıkla engellendi. Yükü merhamet ve şefkat olan gemiler menzillerine varamadı, kana bulandı. Dün sabaha doğru İsrail ordusuna ait silahlı unsurlar, Gazze halkına insani yardım götüren 32 ülkeden 600 insanın içinde bulunduğu Gazze'ye özgürlük filosuna uluslararası sularda tamamen hukuksuz bir şekilde saldırıda bulundu, masum insanların kanını döktü. Ölü ve yaralıların olduğu bu kanlı saldırıda insani yardım gemilerine de el kondu. Kadınların, çocukların, din adamlarının ve tamamen sivillerin bulunduğu gemilere yapılan bu insanlık dışı saldırıyı bir kez daha şiddetle lanetliyoruz. Şili'de açıkladım, burada bir kez daha vurguluyorum. İsrail'in Gazze'ye insani yardım götüren gemilere yaptığı kanlı katliam, her türlü laneti hak etmiş bir katliamdır. Yapılan bu saldırı açıkça uluslararası hukuka yapılmıştır, insanlığın vicdanına yapılmıştır, dünya barışına yapılmıştır. İnsanlığın vicdanına diyorum. Zira o gemilerde her milletten, her dinden insanlar sadece ama sadece abluka altındaki, ambargo altındaki Gazze'ye insani yardım götürüyorlardı. Gemiler hareket etmeden önce bütün dünyaya yüklerini, niyetlerini açıkça deklere etmişti. Bu açık insani yardımın şahidi olarak, dünyadan ve ülkemizden 60 tane gazeteci Gazze'ye hareket eden yardım filosuyla birlikte gemilere binmiştir. Uluslararası sularda, açık denizde mazlum insanlara, yoksul insanlara aç bırakılmış, evleri yıkılmış Filistinlilere yardım götüren 600 insana ve 6 gemiye karşı yapılan bu silahlı saldırının Birleşmiş Milletler'in temel felsefesine yapılmış bir saldırı olduğu açıktır. Gerek Türkiye'den, gerek diğer ülkelerden hareket eden gemiler tamamen insani amaçlı yardım malzemeleriyle yüklüydüler. Uluslararası seyrüsefer kuralları çerçevesinden sıkı bir şekilde de kontrol edilmişlerdi. Aynı zamanda gemilerde sivillerden, yardım gönüllülerinden başka yolcu bulunmamaktaydı. Gemilere beyaz bayrak çekilmişti. Tüm bu şartlara rağmen gemiler silahlı saldırıya maruz kaldı.*[978]

3.2.1.11. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

R. Tayyip Erdoğan, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonları sonrasında operasyonların amaçlarının aksine sonuçların doğabileceği konusunda karşıgerçeklik temasını kullanmıştır. Erdoğan, henüz hükümette olmadığı 2002

[978] R.Tayyip Erdoğan, **01.06.2010 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

yılında İsrail başbakanı Ariel Şaron döneminde İsrail ordusu Filistin topraklarına yönelik kapsayıcı bir operasyon düzenlemiş ve bu operasyon sonucunda Filistinde ağır zararlar meydana gelmiştir. Can kayıpları yüksek rakamlara çıkmıştır. Bu operasyon üzerine Erdoğan, Ariel Şaron'u ve İsrail'i ağır bir dille eleştirmiş, bu operasyonların amacını aştığını ve durdurulmaması halinde aksi yönde sonuçlar doğuracağını öne sürmüştür. Erdoğan'a göre İsrail şiddet politikalarını terketmezse ne kendisi güvende olur ne onu himaye eden başta ABD olmak üzere Batılı devletler ne de dünya barışı. Ortdadoğu'da akan kanın durdurulmaması halinde tarihin ve gelecek nesillerin kendilerini affetmeyeceğini vurgulayan Erdoğan, İsrail'in şiddet politikalarının anti-semitizmi de güçlendireceği uyarısını yapmaktadır. Erdoğan'a göre Filistin'de akan kan ve gözyaşı bir an önce durdurulmalıdır. Bir an önce barış; ama adaletli bir barış tesis edilmelidir. Aksi halde; şiddet şiddeti, devlet terörü bireysel terörü doğuracak ve besleyecektir. Bu kısır ve kanlı döngü devam ettiği sürece de; olaylar daha da büyüyecek ve bölge dışına da taşacaktır. Bölgede giderek artan şiddet ve terör bütün dünyayı etkileyecek ve insanlığın bu barış ve adalet yönündeki bütün kazanımlarını yok edecektir. Erdoğan, şiddet politikalarının terkedilmemesi halinde doğabilecek sonuçları şöyle açıklamaktadır:

> *Bugün ki Şaron yönetiminin yaptıklarına karşı çıkmamak, yapılan zulüm ve dökülen kanı durdurmamak, bütün dünyada "anti-semitizm"i güçlendirir... ABD Filistin'de işlenen zulme seyirci kalmakla; 11 Eylül sonrası bütün dünya ülkeleri ve insanları nezdinde kazandığı sempatiyi ve meşruiyeti kaybetmektedir. Bu nedenle ABD yönetimi, hem kendi güvenliği, hem de İsrail'in güvenliği için Filistin'de akan kanı durdurmak zorundadır. Şaron'un Filistin halkının varlığının simgesi olan devlet başkanı Arafat'a dönük aşağılama faaliyetleri, İsrail'in ve ABD'nin güvenliğini tehdit eden neticeleri tetiklemektedir... Filistin'de akan kan ve gözyaşı gerçekten bir an önce durdurulmalıdır. Bir an önce barış; ama sahici ve adaletli bir barış tesis edilmelidir. Aksi halde; hiç tasvip etmesek de şiddet şiddeti, devlet terörü bireysel terörü doğuracak ve besleyecektir. Bu kısır ve kanlı döngü devam ettiği sürece de; olaylar bir sarmal gibi büyüyecek ve bölgeye sığmaz olacaktır. Bölgede giderek artan şiddet ve terör korkarım bütün dünyayı etkileyecek; ve insanlığın bu barış ve adalet yönündeki bütün kazanımlarını yok edecektir... Dünya yeniden "dünya savaşları" öncesinin kanlı ve acımasız günlerindeki ortama*

düşecektir. Kim isteyebilir bunu. Buna kim evet diyebilir. Size açıkça söylemek istiyorum: Böyle bir süreç ancak cani ruhlu silah tüccarlarını sevindirir.Dünya, geleceğini silah tüccarlarına emanet etmeyecek basireti göstermelidir mutlaka.... Başta ABD ve dünya Musevileri olmak üzere bütün dünyaya sesleniyoruz. Filistin'de dökülen kan ve gözyaşını, hem Filistinlilerin hem İsraillilerin gözyaşını durdurun. Aksi takdirde tarih ve gelecek nesiller bizleri affetmeyecektir.[979]

Şunu hemen söylemeliyiz ki; Nazi Almanya'sının yahudilere karşı işlediği cürümler, büyük bir insanlık suçudur. Hiçbir gerekçe ve hiçbir sebep bunu haklı gösterecek kıymette olamaz. Kasap ŞARON'un zulmüne tepki vermek için, asla insanlık onurumuzdan ve insan hayatına, insan onuruna sahip çıkmaktan vazgeçemeyiz. Bu konuda bütün dünya, bütün milletler ve bütün insanlık çok dikkatli olmalıdır. Ama en çokta İsrail vatandaşları ve dünya Yahudileri dikkatli olmalıdırlar. Görmüyor musunuz bütün dünyada İsrail ve Yahudi aleyhtarlığı çığ gibi büyüyor ve sokaklara taşıyor. Görmüyor musunuz 50 yıldan beri ilk defa AB ile beraber Almanya, İsrail'e karşı tavır alıyor ve ambargo uyguluyor... Bu nedenle siz aklı başında ve sağduyu sahibi Yahudiler…Bir an önce Kasap ŞARON'u durdurmalısınız. Bir an önce bölgede adil ve insan onuruna saygı esasına dayalı bir barışın tesisi için ABD'ye baskı yapmalısınız. Yoksa bütün dünya; şu andaki Filistin sorununun konjonktürel bir sorun olmaktan çıkarıp bir Yahudi sorunu olarak görmeye başlayacaktır. Referanslar Tevrat'tan, Talmut'tan, vadedilmiş topraklar söyleminden gelmeye başlayacaktır. Sahiden bunu mu istiyorsunuz?[980]

Erdoğan, 2002 yılındaki İsrail ordusunun Filistin topraklarına yönelik operasyonları sonrasında Türkiye'nin modernize etmek amacıyla İsrail'e vermiş olduğu tank ihalesinin de iptal edilmesini istemiş ve bu isteğinin gerekçesini ise Türkiye'nin bu topraklardaki ve Oradoğu coğrafyasındaki varoluşunun tarihsel dokusunun zedelenmesi olarak açıklamaktadır.

Zamanlama olarak böyle bir dönemde söz konusu anlaşmanın yapılması; haklı olarak Şaron yönetimini güçlendirecek, Filistinlileri ise üzecektir. Türkiye'nin tarafsız bir rol almasını engelleyecektir, engellemektedir. Çünkü; dünya, televizyonlarından İsrail tanklarının Filistin topraklarına girdiğini ve yaptıklarını aynı anda seyretmektedir. İsrail'in tankları bugün Filistinlilerin onurlarını çiğnemek için kullanılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin "tank modernizasyon anlaşması"nı askıya almadığı her gün, bu topraklardaki varoluşumuzun tarihsel dokusunu zedelemektedir.[981]

---

[979] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**, http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[980] R.Tayyip Erdoğan, **17.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[981] R.Tayyip Erdoğan, **10.04.2002 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

Erdoğan, İsrail'in 2008 ve 2009 yıllarında Filistin topraklarına yönelik operasyonları sonrasında da karşı gerçeklik temasını kullanarak İsrail politikalarını eleştiriye tabi tutmuştur. Bu tür operasyonların şiddeti arzu edenlerin amaçlarına hizmet ettiğini, bölgede barışı, huzuru ve güvenliği zedelediğini ve Ortadoğu coğrafyasını bir ateş ve korku çemberine alarak barış ve diyalog arayışlarını ortadan kaldırdığını öne süren Erdoğan, İsrail'in şiddet politikalarını terk etmesini karşı gerçeklik temasını kullanarak şöyle talep etmektedir:

> *Bu arada İsrail yönetimi de şunu bilmelidir ki; bu tür ablukalar ve halkı bir bütün olarak cezalandırmalar ancak marjinal şiddet yanlılarının amacına hizmet eder.*[982]
>
> *Bölgede çatışmalar sürerse, kan akmaya devam ederse, kin ve nefret hakim olmaya devam ederse, barışa ulaşamayız, güvenliği ve huzuru sağlayamayız. Bu olaylar bölgesel tansiyonu daha da yükseltir, barış ve diyalog arayışlarını önemli ölçüde ortadan kaldırır, Ortadoğu'yu adeta bir korku ve ateş çemberine hapseder. Bizim hassasiyetimiz, yine söylüyorum, insanlık adınadır, barış adınadır, bölge insanının huzur ve esenliği adınadır.*[983]
>
> *İsrail hükümetinin uygulamalarında daha dikkatli davranmasını sağlamalı. Biz kategorik olarak bir devleti, bir toplumu, bir dini eleştirmiyoruz. Biz, somut bir olayı eleştiriyoruz. Bunu, dünyanın sonu gibi, eksen kayması gibi, her şeyin bitmesi gibi göstermeye çalışanlara da anlam veremiyoruz. Biz asıl bu hassasiyetimizi yitirirsek, bu hakkaniyeti yitirirsek, bölgesel konumumuzu, etkimizi, inandırıcılığımızı kaybederiz.*[984]

3.2.2.DEVLET BAHÇELİ

3.2.2.1.Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

Devlet Bahçeli, incelenen zaman zarfında özellikle İsrail-Filistin arasında yaşanan çatışma durumlarında ve ortaya çıkan kriz dönemlerinde İsrail ile ilgili

---

[982] R.Tayyip Erdoğan, **22.01.2008 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[983] R.Tayyip Erdoğan, **13.01.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

[984] R.Tayyip Erdoğan, **03.02.2009 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması,** http://www.akparti.org.tr/tbmm/

açıklamalarda bulunmuş, bunun dışında İsrail ile ilgili herhangi bir açıklamasına rastlanmamıştır. Bahçeli, İsrail ile ilişkiler konusunda durumu tanımlarken sorunlu coğrafyaların en başında Ortadoğu'nun geldiğini, buralarda bir an önce barış ve huzurun sağlanması gerektiğinin altını çizmekte, İsrail ve Filistin tarafları arasında dikkate ve özene dayalı bir hareketin ortaya konmasının yaşanan gerilim ve çatışmaların sona ermesi için önemli olduğunu ifade etmektedir. İsrail-Filistin arasında çatışmalar söz konusu olduğunda Bahçeli, İsrail'in aşırı güç kullanmasını eleştirmiş, tarafların çatışma durumunu sonlandırması için önerilerde bulunmuştur. 2002 yılı Nisan ayında İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yapmış olduğu saldırılar sonucunda o dönem hükümet ortağı olan Devlet Bahçeli, İsrail'in Filistin topraklarını işgal ettiğini ve orada işgalci bir güç olarak yer aldığını ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre barışın sağlanabilmesi için İsrail'in bu işgalci pozisyonundan vazgeçmesi gerekir. Bahçeli, bu dönemde yaşanan çatışmalar sonrasında İsrail hakkındaki düşüncelerini genel olarak şöyle ifade etmektedir.

> *Sorun iç politika malzemesi yapılamayacak kadar ciddi, dünya barışı ve istikrarı açısından birinci derecede önem arz eden bir sorundur. Bu sebepten dolayıdır ki, huzurlarınızda, mevcut duruma ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapma gereği ve sorumluluğunu duyuyorum. Mevcut tablonun temelini 1930'larda tırmanmaya başlayan gerilim, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı trajediler ve 1947'de Birleşmiş Milletler'de kabul edilen Çoğunluk Kararı oluşturmuştur. 1948-1973 arasında meydana gelen dört ayrı savaş, İsrail'in, kendisine 1947'de Birleşmiş Milletler'in verdiği toprakları tam dört katına çıkarma imkânını sağlamıştır. İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki etkinliklerini kaybetmeleri sonrasında, Soğuk Savaş'ın kızıştırdığı Amerika Birleşik Devletleri - Sovyetler Birliği rekabetinin bölgeye kamplaşmalar yaratacak şekilde yansıması, dengeleri daha da içinden çıkılmaz kılmıştır. Söz konusu dönem, bugün dünya için, bir kargaşa ve bölünmüşlüğün ibret vesikası niteliğindedir. Sonraki dönem ikili anlaşmaların belirsizlikleri beslemesiyle, işgal ve çatışmalarla, örneğini Sabra ve Şatilla trajedisinde gördüğümüz acı tecrübelerle tüketilmiş; bölge uzun yıllar, sonuçsuz kalan bir "Barış Planları" dönemiyle meşgul edilmiştir. 1988'de doğan ve Türkiye tarafından da tanınan Bağımsız Filistin Devleti'nin çözüm sürecini hızlandırma ihtimali ve aynı dönemde İsrail Devleti'nin sergilediği yeni yaklaşımlar, bölgede kısa süreli de olsa iyimserlik rüzgarlarının esmesini sağlamıştır. Ne yazık ki, bugün geldiğimiz nokta ortadadır. Bilindiği gibi, İsrail ordusunun Filistin topraklarını işgal etmesi ve sivil halka karşı kabul edilemez*

saldırılarda bulunması üzerine, terörizmle mücadele konusu İslâm ülkelerinin gündeminde de ağırlıklı olarak yer etmeye başlamıştır.[985]

Kısacası, barışı kuracak adil bir çözüm için atılacak ilk adım, İsrail yönetiminin uluslararası hukuka uygun davranması ve Filistin halkının hukukunu ihlâl eden eylemlerinden şartsız vazgeçerek işgale son vermesidir.[986]

İsrail-Filistin arasında uzun bir tarihî geçmişe sahip olan sorunların, İsrail kuvvetlerinin Filistin topraklarını işgaliyle birlikte yeni bir boyut kazanması, uluslararası gündemin en kritik konusunu oluşturmaya devam etmektedir. Hepinizin bildiği gibi, İsrail-Filistin sorunu ülke ve dünya gündemindeki ağırlıklı yerini korumaktadır. Sorun, bölge ve dünya dengelerini sarsacak bir niteliktedir. Sorunun çözümü uluslararası toplumun üzerinde uzlaşacağı ve diplomasi temelinde şekillenmesi gereken bir çözümdür.[987]

İsrail'in Filistin topraklarına yönelik askeri harekâtları sonucunda Bahçeli, sık sık yaşanan durumu değerlendirmiş, İsrail'i işgalci, saldırgan, zalim, gaddar, vicdansız vb. olarak tanımlayarak İsrail'in "devlet terörü uygulayan", "insanlık dışı cinayetler işleyen" ve "etnik temizlik uygulayan" bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Filistin'i ise "zulme ve işgale" maruz kalan "mazlum" olarak nitelendirmiştir. Bahçeli'ye göre Bugün Filistin insanlığın ve İslâm âleminin en önemli meseleleri arasındadır. Filistin dâvâsı haklı ve makul bir çözüme kavuşturulmadan Ortadoğu'nun sükûta ermesi, gerçek bir bahar havasına ulaşması mümkün görülmemektedir. Bu itibarla uluslararası toplum Filistin'in sesini duymalı, beklentilerini karşılamalı ve İsrail saldırganlığına karşı tavır almalıdır.[988]

Şüphesiz İsrail yönetiminin Müslüman kardeşlerimize yönelik devlet terörü dünya durdukça kabul etmeyeceğimiz bir insanlık suçudur. Filistinli kardeşlerimizin yıllardan beri maruz kaldıkları mezalimler yüreğimizi kanatmış ve bizleri de derinden üzmüştür. Bizim bu konudaki samimiyetimizin ve içtenliğimizin ispata ihtiyacı yoktur ve yaşanan her acı kalplerimizi dağlamıştır.[989]

---

[985] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[986] D.Bahçeli, **02.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[987] D.Bahçeli, **16.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[988] Bakınız: D.Bahçeli, **20.11.2012; 20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[989] D.Bahçeli, **07.12.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Milliyetçi Hareket Partisi, milli menfaatler konusunda atılacak her türlü adımın ve mazlum Filistinli kardeşlerimizin haklarını savunmak için yapılacak girişimlerin elbette destekçisi ve takipçisi olacak ve mutlaka arkasında duracaktır.[990]

İsrail Gazze'ye dönük insanlık dışı cinayetlerini sürdürmektedir. En son yapılan saldırılarda en az 15 Filistinli ne yazık ki hayatını kaybetmiştir. İsrail mezalimi, Müslüman kardeşlerimizi hedefine alarak ölüm kusmaktadır. Ben buradan İsrail'in hunhar saldırılarında hayatlarını kaybeden din kardeşlerimize Cenab-ı Allah'tan rahmet diliyor, İsrail'in ölüm saçan politikalarını ve niyetlerini şiddetle kınıyorum.[991]

Siyasi saiklerle mazlum Filistin halkının katledilmesi hiçbir insani değerle izah edilemeyecektir. İsrail devleti vicdansızca etnik temizliğe girişmiş, arkası arkasına ölüm yağdırmaktadır. Yakın zamana kadar Suriye'deki hadiseleri konuşuyorken, birden bire İsrail saldırganlığının gündemin başköşesine oturması, komşu coğrafyalarda yeni bir oyunun sahnelenmeye çalışıldığına işaret etmektedir.[992]

İsrail'in 2009 yılında Gazze'ye yönelik başlattığı saldırılar sonucunda Devlet Bahçeli bu saldırıları sert bir dille eleştirmiş ve yapılan saldırıyı işgal olarak değerlendirmiştir. Türkiye'nin jeokültürel ve jeopolitik konumu ve bölgedeki etki ve çekim gücü nedeniyle Ortadoğu gibi kritik bir coğrafyanın merkezinde yeraldığını, çatışma durumlarına müdahil olmasının doğal ve gerekli olduğunu ancak bu politikanın Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir vizyonla ortaya konulmasının gerektiğini belirten Bahçeli, İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarını "facia", "işgal", "uluslararası hukukun çiğnenmesi" olarak tanımlamıştır. Gazze saldırısı sonrasında Bahçeli, Türkiye'nin İsrail ile olan askeri ilişkilerini gözden geçirmesini, Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Büyük Ortadoğu Projesi(BOP) eşbaşkanlığını bırakarak Amerikadaki Musevi kuruluşlardan aldığı ödülleri iade etmesini istemiştir. Bununla birlikte ilişkilerin hemen kesilmesini talep etmediklerini ancak muhataplarını

[990] D.Bahçeli, 06.09.2011 Tarihli **Türkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması.** , http://www.mhp.org.tr
[991] D.Bahçeli, **13.03.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[992] D.Bahçeli, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Gazze'den çekilmesi yönünde ihtar ve ikna etmesini istediklerini de belirtmiştir. Bahçeli, İsrail'in Gazze saldırısı sonrasında Türkiye-İsrail ilişkileri konusunda düşüncelerini grup konuşmasında şöyle ifade etmektedir.[993]

> *Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre bunların üçte birinin çocuk olması, okulların ve hastanelerin bombalanması, uluslararası hukukun yasakladığı silahların kullanılması, İsrail'in hukuk tanımaz pervasızlığını ve Gazze'de yaşanan insanlık dramının korkutucu boyutlarını ortaya koymaktadır. Uluslararası toplumun kayıtsızlığından cesaret alan İsrail, Gazze'ye ilave askeri birlikler gönderme kararı almış, bunun sonucu işgal ve saldırılar yoğun nüfusun yaşadığı bölgelere yaygınlaştırılmıştır.*[994]

> *Biz, içinde binlerce masum çocuğun korku ve endişelerinin olduğu ve cansız bedenlerinin bulunduğu bu trajediye başkalarının baktığı basitlikte bakmıyoruz. Meseleye, bekârlık ve boşanma arasında kurulmaya çalışılan ilkel ve argo anlayışla yaklaşmıyoruz. Biz kimseye İsrail ile ilişkileri şu aşamada kes de demiyoruz. Ancak Mehmetçiğin başına çuval geçirildiğinde gösterilen, "nota dediğin müzik notası değildir" pişkinliğinin burada da sergilemesini istemiyoruz. Telefonlardan kaçmamasını, aksine görüşmesini, dostluğu ile övündüğü muhataplarını ihtar ve ikna etmesini, ilişkilerinin yakınlığını kullanmasını talep ediyoruz.*[995]

İsviçre'nin Davos kasabasında düzenlenen "Dünya Ekonomik Forumu" kapsamında "Gazze: Ortadoğu'da Barış için Yeni Model" konulu panelde, Başbakan Erdoğan ve katılımcılar arasında yaşanan tartışmalar kamuoyunu yakından ilgilendirmiş ve gündemin ilk maddesini oluşturmuştur. Bahçeli, bunun üzerine bir değerlendirme yaparak Türkiye-İsrail ilişkilerinin bu olaydan sonra nasıl olması gerektiğine yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bahçeli, R. Tayyip Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e yönelik takındığı tavrı desteklemiş ancak Erdoğan'ın olay sonrası açıklamalarına kuşku ile yaklaşmıştır. Bahçeli'ye göre bundan sonra yapılması gereken Başbakan'ın Davos'ta söyledikleri ile tutarlı, yaptıkları ile uyumlu

---

[993] Bakınız: D.Bahçeli, **06.01.2009; 03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[994] D.Bahçeli, **13.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr

[995] D.Bahçeli, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

bir politika, açık ve somut bir tavır göstermesidir. Bununla birlikte Başbakan ve hükümeti İsrail ile ilişkilerde Türkiye'nin milli tezlerini; baskı, dayatma, taviz ve hakaretlere maruz bırakmadan ısrarla savunmalıdır. Ancak Bahçeli, İsrail ile ilişkilerde izlenmesini istediği Türkiye'nin milli tezlerinin neler olduğunu açık bir şekilde ifade etmemiştir.Bahçeli'ye göre Türkiye, çıkarlarının gerektirdiği politikaları sonuna kadar savunmalı, İsrail ile ilişkilerini kendi bakış açısıyla ele almalıdır. Bahçeli, Davos krizi sonrasında grup konuşmasında bu krizi şöyle değerlendirmektedir.

> *Toplantıda, Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen bulunan Sayın Başbakan'a hitaben oturum yöneticisi ile İsrail Cumhurbaşkanı'nın üslup ve yaklaşımı aziz milletimizin asla kabul edemeyeceği bir küstahlık örneği olmuştur. Tartışma esnasında taşıdığı sorumluluk ve makama yönelik olarak aşağılayıcı ve nezaketsiz tavırlara maruz kalan Başbakan Erdoğan'ın aziz milletimiz adına gösterdiğini düşündüğümüz tepkileri, yöntemleri tartışılsa bile haklı, meşru ve yerindedir. Ne var ki, Başbakan Erdoğan'ın paneli terk ettikten sonraki basın toplantısında, tepkisinin panel yöneticisine yönelik olduğunu; kimsenin hedef saptırmaması gerektiğini; İsrail Cumhurbaşkanı'na, İsrail halkına ve Musevilere karşı bir tepki ve tavır olmadığını açıklama telaşı gösterilen tepkileri zayıflatmış ve kafaları karıştırmıştır. Uluslararası ilişkilerde özenle seçilerek sarf edilmesi gereken sözlerin bağlayıcılığı yalnızca özürle geçiştirilemeyeceğine göre; Sayın Başbakan'ın özellikle İsrail politikalarına ve İsrail Cumhurbaşkanı'na yönelik doğrudan itham ve eleştirileri, bundan sonra Türkiye-İsrail arasında yeni bir ilişkiler sürecinin başlatılmasını gerektirecek kadar önemli ve ciddi sonuçlar doğuracaktır... Türkiye'nin her meselesinde onurunu ve itibarını koruma konusunda Başbakan Erdoğan'ın önündeki gerçek haysiyet sınavı bundan sonraki süreçte belli olacaktır. Başbakan ve hükümeti bu aşamada, ya Türkiye'nin milli tezlerini; baskı, dayatma, taviz ve hakaretlere maruz bırakmadan ısrarla savunarak yeni bir sayfa açacaktır. Ya da Davos'ta gösterilen duruş, şuurlu bir tepkinin ve samimi bir sorumluluğun eseri olmaktan çıkacak, anlık bir öfkenin gelip geçici esintisi olarak teslimiyet devam edecektir.*[996]

Devlet Bahçeli'nin İsrail ile ilişkiler konusunda en net konuştuğu durum Mavi Marmara Baskını sonucunda oluşan durumdur. Mavi Marmara baskını üzerine değerlendirmelerde bulunan Bahçeli, baskını sert bir şekilde eleştirmiştir. Bahçeli,

[996] D.Bahçeli, **31.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

baskını "barbarlık", "alçakça saldırı", "hunhar saldırı", "kanlı saldırı", "katliam", olarak nitelendirerek Türkiye-İsrail ilişkilerinin geleceği hakkında TBMM'nin toplanarak bir strateji belirlemesini istemiştir. Bahçeli'ye göre yapılan bu saldırı siyasetin üstünde milli bir konudur ve doğrudan Türk milletine yapılan bir saldırıdır. Bu saldırıyı hiç bir özür ve gerekçe örtemeyecek ve Türk milleti bu saldırının hesabını soracaktır. Bahçeli bu saldırı üzerine İsrail'deki Türk Büyükelçisinin derhal ve süresiz olarak geri çekilmesi, İsrail ile askeri alandaki ilişkilerin ve savunma sanayi işbirliğinin kesilmesi, uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Yasası'na açıkça aykırı olan bu saldırının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne götürülerek İsrail'in en ağır şekilde kınanması için gerekli girişimlerde bulunulması, İsrail'in zorla elinde tuttuğu gemilerin acilen iadesinin sağlanması ve tazminat dışında İsrail'in Türkiye'den açıkça özür dilemesi için gereken girişimlerde bulunulması gerektiğini ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre İsrail'in yaptığı saldırı cezasız kalmamalı, saldırının karşılığı verilerek hesabı sorulmalıdır.[997]

> *Bunun yanı sıra Gazze'ye insani yardım malzemesi götüren Türk bayraklı sivil gemilerimiz İsrail'in askeri saldırısına uğramıştır. Gazze'ye İsrail tarafından uygulanan insanlık dışı abluka altında yaşam savaşı veren Filistinliler'e insani yardım malzemesi götüren gemilere saldırıda bulunulması barbarlıktır.*[998]

> *Bu saldırının anlaşılması, kabul edilmesi ve izahı hiçbir şart altında mümkün değildir. İsrail'in Türk gemilerine düşmanca saldırısı karşılıksız bırakılmamalıdır. Türk hükümetinin, Türkiye'ye açıkça düşmanlık ilanı olan bu saldırıya tepkisi geçici ve göstermelik olmamalı, kağıt üzerinde ve sözde kalmamalıdır. Başbakan Erdoğan'ı Latin Amerika gezisini keserek derhal Türkiye'ye dönmeye ve bu saldırıya karşı etkili, sonuç alıcı ve bu hasmane hareketle orantılı somut tepki göstermeye davet ediyorum. Bu çerçevede AKP hükümeti; İsrail'deki Büyükelçimizi derhal ve süresiz olarak geri çekmeli, İsrail ile askeri alandaki ilişkileri ve savunma sanayi işbirliğini kesmeli, Uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Yasası'na açıkça aykırı olan bu saldırıyı Birleşmiş Milletler Güvenlik*

[997] Bakınız: D.Bahçeli, **01.06.2010; 08.06.2010; 28.12.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr

[998] D.Bahçeli, **31.05.2010 Tarihli İskendurun'daki PKK Terör Saldırısı ve Türk Yardım Gemilerine İsrail'in Silahlı Müdahalesi Hakkında Yapmış Olduğu Yazılı Basın Açıklaması,** http://www.mhp.org.tr

Konseyi'ne götürerek İsrail'in en ağır şekilde kınanması için gerekli girişimlerde bulunmalı, İsrail'in zorla elinde tuttuğu gemilerimizin süratle iadesi sağlanmalı, Bu düşmanca saldırı nedeniyle tazminat dışında İsrail'in Türkiye'den açıkça özür dilemesi için gereken yapılmalıdır.[999]

Geçtiğimiz yıl, ağır bir kuşatma altında tutulan Gazze'ye yönelik denizden yapılan insani yardım girişimine, İsrail'in barbarca saldırısı ve sonrasındaki gelişmeler içinden geçtiğimiz zaman dilimindeki gerginliğin en temel kaynağı olmuştur. İsrail'in uluslararası sularda Türk bayraklı yardım gemilerine insaf, hukuk ve insanlık değerlerini hiçe sayarak yaptığı kanlı operasyon ve Mavi Marmara gemisinde bulunan dokuz vatandaşımızı katletmesi bu ülkenin terörist yöntemlerden nasıl beslendiğini de açıkça kanıtlamıştır.[1000]

Bahçeli'nin İsrail ile ilişkiler konusunda açıklamalarda bulunduğu önemli bir gelişme NATO bünyesinde Türkiye'ye konuşlandırılan füze kalkanı olmuştur. Bahçeli, füze kalkanının Türkiye'ye yerleştirilmesine karşı çıkarak, füze kalkanını Batı ülkelerini ve İsrail'i korumak üzere kurulan ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmeyen bir girişim olarak tanımlamıştır. Bahçeli'ye göre, füze kalkanı genelde Doğu'dan özelde ise İran'dan Batı'ya ve İsrail'e yönelecek tehditlere ve saldırılara karşı kurulmuştur. Mavi Marmara saldırısının hesabının sorulmadan İsrail'i koruyacak böyle bir kalkanın Türkiye'de kurulmasının, hükümetin İsrail konusunda takip ettiği politikaların tutarsızlığı olarak değerlendiren Bahçeli, Başbakan Erdoğan'ın İsrail'in Mavi Marmara'ya yapmış olduğu saldırının hesabını sormasını istemektedir.

Dış politika alanında, AKP hükümetinin sırnaşık ve teslimiyetçi uygulamalarının talihsiz sonuçları teker teker ortaya çıkmaktadır. Füze kalkanının ülkemizde kurulma kararı ve bu çerçevede şekillenen vakalar buna verebileceğimiz son örnekler arasındadır. Kim ne derse desin, bize göre AKP, batılı dostlarıyla birlikte, genelde doğudan, özelde ise İran'dan gelebilecek tehlikelere karşı İsrail'i ve müttefiklerini koruma konusunda fikir birliği içine girmiştir… Kendisine

[999] D.Bahçeli, **31.05.2010 Tarihli İskendurun'daki PKK terör saldırısı ve Türk yardım gemilerine İsrail'in silahlı müdahalesi hakkında yapmış olduğu yazılı basın açıklaması ,** http://www.mhp.org.tr

[1000] D.Bahçeli, **06.09.2011 Tarihli Türkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması,** http://www.mhp.org.tr

çağrımız şudur: Eğer cesaretin varsa, gücün yetiyorsa, vicdanın da gözlerin kadar kızarıyorsa, İsrail'den hesap sor da görelim.[1001]

Füze kalkanı projesiyle İsrail, İran'a karşı korunmaya alınmış ve bu konuda da tam bir acziyet sergilenmiştir.[1002]

AKP hükümetinin, aniden İsrail karşıtı sert bir tutum takınmasıyla, bu ülkeyi İran'a karşı korumak üzere planlanan Füze Savunma Sistemi'nin, ülkemize yerleştirilme zamanlaması arasındaki paralellik dikkat çekicidir. Eğer AKP, Füze Savunma Sistemi'nin kurulmasıyla ilgili sürecin gölgelenmesini sağlamak ve bu kapsamda gündem değiştirmek adına İsrail kartını ileri sürüyorsa, bu yaptığı tezgâh kısa sürede deşifre olacak ve bunun bedelini de mutlaka ödeyecektir.[1003]

Filistin'in BM'de gözlemci devlet statüsü kazanması üzerine Bahçeli, İsrail'in Filistin topraklarındaki durumunu değerlendirirken İsrail'i işgalci olarak tanımlamış ve İsrail'in Batı şeria ve Gazze'de insan hakları ihlalleri, işgal ve cinayetler işlediğini ifade etmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 29 Kasım tarihinde yapılan tarihi nitelikli oylamada Filistin gözlemci devlet statüsünü kazanmıştır. 138 üye ülkenin oyuyla elde edilen bu yeni durumun Filistinli kardeşlerimize hayırlı olmasını temenni ediyorum. Filistin'in tam olarak tanınması, Filistin'in uluslararası toplum nezdindeki hak ve beklentilerinin karşılanması yolunda bu gelişme sevindirici ve kayda değerdir. Topraklarının sınırları net olmasa da, önemli bir kısmı İsrail işgali altında bulunsa da, Filistin zımnen devlet olarak kabullenilmiş ve teyit edilmiştir… Bilinsin ki, Filistin'in başarısı Filistin halkına aittir. Mazlumların direnişi, Gazze'nin gözyaşları, Nablus'un hüzünleri, Cenin'in yürek atışları Filistin'in umutlarına dayanak ve destek olmuş, sonunda da önemli bir eşik aşılmıştır. Filistin'e uluslararası camia daha fazla tepkisiz kalamamıştır. Filistin'in çığlığına insanlık âlemi daha fazla sessiz duramamıştır. Bu yeni statüyle Filistin davası dünya kamuoyuna daha iyi anlatılabilecek ve daha etkili bir şekilde savunulabilecektir. Bundan sonra, Filistin, Uluslararası Ceza Mahkemesi üyeliğiyle, Batı Şeria ve Gazze'deki insan hakları ihlallerinin, işgal ve cinayetlerin peşine hukuken de düşecek ve çiğnenen haklarının arayışında olacaktır. İnşallah Filistinli kardeşlerim, bağımsızlıklarına ve toprak bütünlüklerine tam olarak ulaşırlar, dünyadaki saygın yerlerini böylelikle alırlar. Bizim kalbimiz Filistinli kardeşlerimiz için atacaktır. Desteğimiz, dayanışmamız ve niyazlarımız Filistin'e yönelik olacaktır.[1004]

[1001] D.Bahçeli, **30.11.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1002] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1003] D.Bahçeli, 06.09.2011 Tarihli **Türkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması.** , http://www.mhp.org.tr
[1004] D.Bahçeli, **04.12.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

İsrail 2012 yılı Kasım ayında yine Gazze'ye saldırı düzenlemiş, bu saldırılar sonucunda Gazze'de 161 kişi hayatını kaybederken 1250 kişi de yaralanmıştır. Bahçeli, İsrail'in bu saldırısı üzerine bir durum değerlendirmesi yapmış ve İsrail'i suçlayarak "zalim" , "saldırgan", "gaddar" ve "vicdansız" olarak tanımlamıştır.

> *Bildiğiniz gibi İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısı 14 Kasım'da düzenlediği bir suikastla başlayarak sekiz gün boyunca vahşice sürmüş, 161 kişi hayatını kaybederken, bin 250'ye yakın kişi de yaralanmıştır. ...İsrail gaddarlığı, İsrail vicdansızlığı Gazze'ye füze olarak düşmüş ve bu mazlum kentte adeta can pazarı yaşanmıştır. ...Bugün Filistin insanlığın, İslam âleminin en önemli meseleleri arasındadır. Filistin davası haklı ve makul bir çözüme kavuşturulmadan Ortadoğu'nun sükûta ermesi, gerçek bir bahar havasına ulaşması mümkün görülmemektedir. Bu itibarla uluslararası toplum Filistin'in sesini duymalı, beklentilerini karşılamalı ve İsrail saldırganlığına karşı tavır almalıdır.*[1005]

3.2.2.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma

Devlet Bahçeli'nin incelenen konuşmalarında İsrail devletini devlet olarak reddettiğine dair herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. Devlet Bahçeli, incelenen konuşmalarında İsrail'i egemen bir devlet olarak tanımlamış, İsrail'in devlet olarak meşruiyetini ve varolma hakkını inkâr edici herhangi bir ifade kullanmamıştır.

> *Öncelikle vurgulamak istediğim husus şudur: İsrail'in artık bu askeri harekatı sona erdirmesi ve Filistin kentlerinden çekilmesi bir zaruret halini almıştır. Egemen bir devletin sınırları içinde gerçekleşen insan hakları ihlalleri bir an önce son bulmalıdır.*[1006]

3.2.2.1.2. Yahudi Sermayesi

Devlet Bahçeli'nin incelenen kouşmalarında Yahudi sermayesine karşı olduğuna dair herhangi bir ifadeye rastlanmamış, yabancı sermayeyi desteklediğine ve bu sermayenin içinde Yahudi sermayesinin de olduğuna ilişkin bir konuşmasına

[1005] D.Bahçeli, **27.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması**, http://www.mhp.org.tr
[1006] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

mayınlı arazilerin temizlenmesi tartışmasının yapıldığı dönemde rastlanmıştır. Türkiye-Suriye sınırındaki mayınlı arazilerin temizlenmesi ihalesi 2009 yılı Mayıs ayında gündemin önde gelen haberleri arasında yeralmıştır. Bu dönemde özellikle mayınlı arazilerin İsrailli bir firmaya verileceği tartışmaları yaşanmış, Devlet Bahçeli de bu tartışmalara katılmıştır. Bahçeli, ilkesel olarak yabancı sermayeye karşı olmadığını bundan dolayı ihalenin İsrailli bir firmaya da verilmesine karşı olmadığını ifade etmiş, ancak ihalenin yapılma yöntemine karşı olduğunu belirtmiştir. Bahçeli, bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

> *Bir ülkenin, başka ülkelerle milli menfaatleri doğrultusunda açık veya gizli anlaşmalar yapması elbette ki uluslar arası ilişkilerin vazgeçilmez bir yönüdür.Bizim eleştirdiğimiz nokta, Türkiye ile İsrail arasında imzalanmış bir anlaşma metni değildir. Kaldı ki bu konuda da tereddüt hasıl olursa onu da ayrıca eleştiririz. Eleştirimizin konusu, Başbakan'ın aralarında İsrail'in de olabileceği yabancı firmalara, kurgulanmış bir yasa hazırlığıyla ihalenin birilerine söz verilmiş olduğu yönündedir.*[1007]

3.2.2.2. Aktör Tanımı (Anlam)

Devlet Bahçeli, İsrail ile ilgili değerlendirmelerini genellikle krizler esnasında yapmış, özellikle İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırıları ve Mavi Marmara baskını Bahçeli'nin İsrail hakkındaki değerlendirmelerinin yoğunlaştığı zamanlar olmuştur. Bu saldırılar sonucunda İsrail'in eylemleri üzerinden İsrail'i bir aktör olarak tanımlayan Bahçeli, İsrail devletini "işgalci", "uluslararası hukuku çiğneyen", "savaş ve ölüm makinesi", "saldırgan", "insanlık suçu işleyen", "israil vahşeti",

[1007] D.Bahçeli, **09.06.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

"devlet terörü uygulayan ülke", "barbar", "katil", "soykırım uygulayan ülke", "gaddar ve vicdansız" olarak tanımlamaktadır.[1008]

Kısacası, barışı kuracak adil bir çözüm için atılacak ilk adım, İsrail yönetiminin uluslararası hukuka uygun davranması ve Filistin halkının hukukunu ihlâl eden eylemlerinden şartsız vazgeçerek işgale son vermesidir. Bu işgalci davranışın ve Filistin yönetimine yönelik fiili durumun, terör yöntemini benimsemiş örgütlerin zeminini güçlendirecek sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır.[1009]

İsrail, uluslararası hukuka ve topluma meydan okumayı maalesef sürdürmektedir.[1010]

Şüphesiz İsrail yönetiminin Müslüman kardeşlerimize yönelik devlet terörü dünya durdukça kabul etmeyeceğimiz bir insanlık suçudur.[1011]

İsrail'in insanlık dışı Mavi Marmara barbarlığı karşısında söylemleriyle mangalda kül bırakmayan AKP hükümeti, aradan geçen altı ay içinde İsrail'in Türkiye'yi tatmin edecek adım atmasını sağlayamamış, uluslararası camiayı bu yönde harekete geçirememiş ve bu ülkeyle savunma alanındaki işbirliğini hiçbir şey olmamış gibi sürdürmüştür.[1012]

Siyasi saiklerle mazlum Filistin halkının katledilmesi hiçbir insani değerle izah edilemeyecektir. İsrail devleti vicdansızca etnik temizliğe girişmiş, arkası arkasına ölüm yağdırmaktadır.[1013]

Bildiğiniz gibi İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısı 14 Kasım'da düzenlediği bir suikastla başlayarak sekiz gün boyunca vahşice sürmüş, 161 kişi hayatını kaybederken, bin 250'ye yakın kişi de yaralanmıştır. ...İsrail gaddarlığı, İsrail vicdansızlığı Gazze'ye füze olarak düşmüş ve bu mazlum kentte adeta can pazarı yaşanmıştır.[1014]

3.2.2.3. Kanı Birliği (Politik Strateji)

Devlet Bahçeli, İsrail ile ilgili yaptığı değerlendirmelerde kanı birliğini oluştururken genellikle İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırıları ve Mavi

[1008] Bakınız: D.Bahçeli, **06.01.2009; 20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr
[1009] D.Bahçeli, **02.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1010] D.Bahçeli, **13.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1011] D.Bahçeli, **07.12.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1012] D.Bahçeli, **28.12.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1013] D.Bahçeli, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1014] D.Bahçeli, **27.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Marmara baskını sonrasında ortaya çıkan durumlar hakkında bir kanı birliği oluşturmaya çalışmış, özellikle Türk ve Müslüman kamuoyunun aynı kanıyı taşıdıklarını belirtmiştir. Bu kanı ise İsrail saldırılarının kamuoyu vicdanında oluşturduğu infial ve öfkedir.[1015]

> *Başta Arap ve diğer İslam ülkeleri olmak üzere yöneticilerinin duyarsızlığına öfke duyan milyonlarca Müslüman, sokak ve caddelerde bu acıları paylaşmış ve İsrail'e haklı olarak öfkelerini ortaya koymuşlardır.*[1016]

> *Partimiz Filistinli kardeşlerinin yanındadır. Acılarını paylaşmakta, bu konuda sessiz ve suskun kalanları eleştirmektedir.*[1017]

> *İsrail askeri güçlerinin, Gazze'de tecrit edilen Filistinli kardeşlerimize yardım malzemesi götüren sivil gemilerimizi hedef alan hunhar saldırıları bütün yurtta haklı infial uyandırmıştır.*[1018]

Devlet Bahçeli, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırıları sonrasında hükümetin özellikle Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail'e yönelik ifadelerine katılmakta ancak; politika düzeyinde R. Tayyip Erdoğan'ın bunun gereğini yerine getirmediğini ifade ederek eleştirmektedir. Erdoğan'ın Davos krizinden sonra sarfettiği Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı olarak kimsenin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'na saygısızlık yapmasına fırsat vermeyeceklerini, bu davranışıyla Türkiye'nin saygınlığını koruduğunu, zulme duyarsız kalmanın da zulüm olduğunu, Türkiye'nin onuruyla kimsenin oynamasına müsaade etmeyeceğine yönelik sözlerine ve Erdoğan'ın olayı alçakça bir devlet terörü olarak adlandırmasına sahip çıkan Bahçeli, R. Tayyip Erdoğan'ın iki yüzlü bir politika izlediğini öne sürerek kendisiyle kanı birliği içinde olduğu yukarıdaki ifadelerinin arkasında durmasını istemektedir.

[1015] Bakınız: D.Bahçeli, **13.01.2009; 03.02.2009; 08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşmaları,** http://www.mhp.org.tr

[1016] D.Bahçeli, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[1017] D.Bahçeli, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[1018] D.Bahçeli, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Olayın duyulmasının ardından sözlü bile olsa haklı ve yerinde tepkiler göstermeye başlayan Başbakan Erdoğan, hükümeti ve partisi, ilerleyen günlerde yaptırımdan kaçıp hamasete sığınarak süreci neden soğutmaya çabalamışlardır. Cevap aradığımız sorunun biri de budur. Nitekim, İsrail hükümetini eleştirirken mangalda kül bırakmayan Başbakan Erdoğan'ın partisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden çıkartılmak istenen İsrail'i kınayan ve hükümete görev yükleyen resmi açıklamaya katılmak istememiştir.[1019]

Çok değil, yaklaşık bir buçuk yıl önce, 2009 yılının Ocak sonunda Davos'ta Başbakan Erdoğan'ın yerinde bulduğumuz ve desteklediğimiz duruşunu ve ancak ardından sonuç çıkmayan tehditlerini hatırlarsanız bugün yapılanları da tahmin etmekte zorluk çekmeyeceksiniz demektir. O tarihte, Başbakan Erdoğan'dan daha önce görmediğimiz tavır, toplumda özlenen ve aranan devlet adamlığı duygularını da ortaya çıkarmış, milletimizde haklı bir umut uyandırmıştı. Ne var ki bu umudu, basit hesaplarla yaklaşan seçimde oya tahvil etmek isteyen AKP zihniyeti, köhnemiş anlayışını burada da sergilemiş ve maalesef değişen hiçbir şeyin olmayacağı gelişen süreçte ortaya çıkmıştı. Bugün yaşanan olaylar karşısında son derece sert ve haklı tepkiler veren Başbakan Erdoğan, o tarihte de havaalanında gece yarısı toplanan yandaşlarına hitaben yaptığı konuşmada; "Kabile reisi olmadığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı olduğunu" "Kimsenin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'na saygısızlık yapmasına fırsat vermeyeceklerini, "Ülkesinin saygınlığını koruduğunu", "zulme duyarsız kalmanın da zulüm olduğunu", "Eğilen bükülen bir anlayışın karakterimiz olamayacağını", ve "onurumuzla kimsenin oynamasına müsaade etmeyeceğini" açıklamıştı. Bunlar, bizim de, yıllardan beri duymak istediklerimizdi ve altına imzamızı atacağımız sözleri kendi ağzından ilk defa işitmiştik. Ancak müteakip gelişmeler, Başbakan Erdoğan'ın bütün söylemlerinin lafta kaldığını, hiçbir somut icraata dönmediğini ortaya koymuştur. Yine bu saldırıları "alçakça bir devlet terörü" olarak adlandırması ise doğrudur ve haklı bir tanımdır.[1020]

AK Parti hükümeti Mavi Marmara baskını sonrası İsrail ile ilişkilerin tekrar normal seviyeye çıkması için bazı şartlar öne sürmüştür. Bu şartlar İsrail'in Türkiye'den özür dilemesi, saldırı mağdurlarına tazminat ödemesi ve Gazze'ye uyguladığı ambargoyu kaldırmasıdır. Devlet Bahçeli, Hükümetin bu politikasını destekleyerek İsrail ile ilişkilerin düzelmesi için öne sürülen şartlarda AK Parti ile kanı birliği içerisinde olmuştur. Bahçeli bu kanı birliğini şöyle açıklamaktadır:

Bu itibarla hükümet, Birleşmiş Milletler Raporu'nu hükümsüz ilan etmiş ve İsrail'e karşı beş maddelik bir yaptırım paketi uygulamaya koyarak geri dönülmez bir yola girmiştir. Türk-İsrail ilişkilerinin ikinci katip düzeyine indirilmesi ve

[1019] D.Bahçeli, **08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1020] D.Bahçeli, **08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

askeri anlaşmaların askıya alınması gibi geç kalmış hususlar, AKP'nin zorunlu olarak başvurduğu tedbirler olarak ortaya çıkmıştır. Ne var ki, Milliyetçi Hareket Partisi 31 Mayıs 2010 tarihinde yazılı basın açıklaması marifetiyle AKP hükümetinden; İsrail'deki büyükelçimizi derhal ve süresiz geri çekmesini, Bu ülkeyle olan askeri alandaki ve savunma sanayindeki işbirliğini kesmesini istemiştir. İktidarın yaklaşık 1,5 yıllık bir gecikmeyle, partimizin görüşlerine benzer bir tavır alması yerindedir. Bundan sonra İsrail ile olan ilişkilerde taviz verilmemesi ve sonuç almak için dik duruş gösterilmesi gerekmektedir.[1021]

Milliyetçi Hareket Partisi, milli menfaatler konusunda atılacak her türlü adımın ve mazlum Filistinli kardeşlerimizin haklarını savunmak için yapılacak girişimlerin elbette destekçisi ve takipçisi olacak ve mutlaka arkasında duracaktır. Partimiz İsrail ile olan münasebetlerde AKP'nin sonuç alıcı ve istikrarlı olmasını beklemekte ve Türkiye'nin hak ve hukukunu kürenin her tarafından tavizsiz bir şekilde savunmasını ısrarla istemektedir.[1022]

3.2.2.4. Dramatikleştirme (Retorik)

Devlet Bahçeli, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yaptığı saldırılar ve Mavi Marmara baskını sonrasında İsrail aleyhine dramatikleştirmeye başvurmuştur. Bahçeli, dramatikleşme kavramları olarak "insanlık dramı", "sivil halkı hedef alan saldırıların katliama dönüşmesi", "masumların yaşadığı trajedi", "hunharca saldırı", "mazlum Filistin halkının katledilmesi", "vicdansızca etnik temizliğe girişilmesi", "vahşi saldırı", "İsrail gaddarlığı-İsrail vicdansızlığı", "can pazarlığı" gibi nitelemelerle yaşanılan insani dramları Filistin ve Türkiye lehine İsrail aleyhine dramatikleştirmektedir.[1023]

İsrail ordusunun hava bombardımanı ve işgal birliklerinin Gazze içindeki sivil halkı da hedef alan saldırıları toplu katliama dönüşmüştür. Ölü sayısı bine yaklaşmış, yaralılar üç bini aşmıştır.[1024]

Tehditle orantılı güç kullanımı adı verilen uluslararası meşruiyetin sınırlarını çok aşarak, sivil halkın katliamına dönüşen bu üç haftalık süreçte,

[1021] D.Bahçeli, 06.09.2011 Tarihli **Türkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması.** , http://www.mhp.org.tr
[1022] D.Bahçeli, 06.09.2011 Tarihli **Türkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması.** , http://www.mhp.org.tr
[1023] Bakınız: D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1024] D.Bahçeli, **13.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

sağlanan ateşkesin kalıcı olması ve daha fazla acılara neden olmaması en büyük temennimizdir.[1025]

Biz, içinde binlerce masum çocuğun korku ve endişelerinin olduğu ve cansız bedenlerinin bulunduğu bu trajediye başkalarının baktığı basitlikte bakmıyoruz.[1026]

İsrail, yardım götüren vatandaşlarımıza hunharca saldırmaktadır.[1027]

Siyasi saiklerle mazlum Filistin halkının katledilmesi hiçbir insani değerle izah edilemeyecektir. İsrail devleti vicdansızca etnik temizliğe girişmiş, arkası arkasına ölüm yağdırmaktadır.[1028]

İsrail gaddarlığı, İsrail vicdansızlığı Gazze'ye füze olarak düşmüş ve bu mazlum kentte adeta can pazarı yaşanmıştır.[1029]

3.2.2.5. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)

Devlet Bahçeli, İsrail ile ilgili açıklamaları Ortadoğu'da meydana gelen saldırılar ve kriz durumlarında yaptığından İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırılarını kınarken İsrail'e yönelik eleştirilerine meşruiyet kazandırmak için BM tarafından verilen bilgilere dayanarak kanıtlar öne sürmektedir. İsrail'i hukuk dışı davranışlarda bulunmak ve Filistin topraklarında bir insanlık dramını yaşatmakla itham eden Bahçeli, bu iddialarını BM kaynaklarına dayandırmaktadır.

Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre bunların üçte birinin çocuk olması, okulların ve hastanelerin bombalanması, uluslararası hukukun yasakladığı silahların kullanılması, İsrail'in hukuk tanımaz pervasızlığını ve Gazze'de yaşanan insanlık dramının korkutucu boyutlarını ortaya koymaktadır.[1030]

Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre ölenlerin üçte birinin çocuk olması; yolların, trafoların, su depolarının, okulların, hastanelerin ve resmi binaların hedef alınması, İsrail'in hedefinin öncelikle sivil halk ve günlük hayatın idamesini sağlayan tesisler olduğunu ortaya çıkarmıştır.[1031]

[1025] D.Bahçeli, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1026] D.Bahçeli, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1027] D.Bahçeli, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1028] D.Bahçeli, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1029] D.Bahçeli, **27.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1030] D.Bahçeli, **13.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1031] D.Bahçeli, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

3.2.2.6. İnsancıllık

Devlet Bahçeli, İnsancıllık temasını özellikle İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırıları ve Gazze şeridinin ambargoya maruz bırakılması sonucunda yaşanan acı olaylara göndermede bulunurken kullanmaktadır. Bahçeli, kural olarak artık bu savaşın bitmesinin ve İsrail'in insan hakları ihlallerini terk etmesi gerektiğini belirtmektedir. Bahçeli'ye göre yapılan katliamlar Türk milletini ve toplumsal vicdanı derinden yaralamaktadır. Bahçeli, insancıllık temasını vicdan üzerine kurmakta ve İsrail'in Filistin'de gereçekleştirdiği opearasyonlar sonucunda zarar gören kadın, çocuk ve yaşlılara vurgu yaparak İsrail'i kınamaktadır. Bahçeli'ye göre Filistinlilerin en temel yaşam hakları tehlike altındadır, Filistinliler İsrail'in politikaları karşısında bir yaşam savaşı vermektedirler ve acil insani yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. İsrail'in insanlık suçu işlediğini ifade eden Bahçeli, Ortadoğu'da yaşanan acı olayların her türlü insaf ve insanlık sınırını aştığını, sağduyudan tamamen uzaklaşmış olduğunu öne sürmektedir.[1032]

> *Bugün Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler her türlü insaf ve insanlık hududunu aşmış, sağduyudan tamamen uzaklaşmış bulunmaktadır.*[1033]
>
> *Egemen bir devletin sınırları içinde gerçekleşen insan hakları ihlalleri bir an önce son bulmalıdır... Askeri harekatın uzadığı her dakika bölgeye ilişkin umutları biraz daha yok etmektedir... Boşa geçen her dakika, insanlığı biraz daha tarihin karanlığında bırakmaktadır.*[1034]
>
> *Sözlerime son vermeden önce Gazze'de yaşanan insanlık trajedisindeki son gelişmelere değinmek istiyorum. İsrail'in Gazze şeridindeki yönetimi "düşman bölge" olarak tanımladığı ve son altı aydır buraya karşı çok ağır bir ambargo ve tecrit politikası uyguladığı bilinmektedir. Bunun sonucunda 1.5 milyon mülteci çok*

[1032] Bakınız: D.Bahçeli, **06.01.2009; 03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr ve **31.05.2010 TarihliİskendurunPKK terör saldırısı ve Türk yardım gemilerine İsrail'in silahlı müdahalesi hakkında yapmış oldukları yazılı basın açıklaması.** , http://www.mhp.org.tr

[1033] D.Bahçeli, **02.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

[1034] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

uzun bir süredir muhasara altında yaşam savaşı vermekte, bölgeye acil insani yardım ve tıbbi malzeme ulaştırılmasında bile çok ciddi sorun ve engellemeler yaşanmaktadır. İsrail'in insanlık dışı bu ablukasına ilaveten son dönemde İsrail'e füze saldırılarının artması gerekçesiyle başlatılan askeri harekat toplu sivil katliam boyutlar kazanmış, son günlerde 100'den fazla Filistinli kardeşimiz hayatını kaybetmiştir. İsrail, bu saldırgan tutumu ile çoluk-çocuk-yaşlı, masum sivil halkı da hedef alan insanlık suçu işlemekte ve Orta-Doğu barış çabalarını bir kere daha dinamitlemektedir.[1035]

Konuşmamın siyasi değerlendirme bölümüne geçmeden önce, 2008 yılının son haftasında İsrail'in Gazze şeridindeki Filistinlilere karşı başlattığı insanlık dışı saldırılara ilişkin görüşlerimizi açıklamak düşüncesindeyim. Öncelikle bilinmesini istiyorum ki, nefret ve lanetle kınadığımız bu saldırılarda çocuk, kadın ve sivillerin hedef gözetilmeksizin katledilmesinin hiçbir gerekçeyle meşru kabul edilemeyeceği açıktır… Bugün itibariyle onbirinci gününe giren bu insanlık dışı saldırılar karşısında, başta ABD ve AB olmak üzere uluslararası camianın suskun ve tepkisiz kalması, ateşkes çağrısı yaparken bile İsrail'i kollayacak ifadeler kullanmaları her yönüyle utanç vericidir.[1036]

Bahçeli, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırılarının sürmesi üzerine eleştiri dozunu arttırmış, israil'in cinayetler işleyerek karakterini ortaya koyduğunu öne sürerek İsrail'in karakterini "cinayet işleme" üzerine kurmuştur. Filistin'in uzun zamandır İsrail zulmü altında olduğunu ve bu zulmün insanlık vicdanında kanayan bir yara olduğunu ifade eden Bahçeli, yaşananları insancıllık temasını kullanarak ifade etmektedir:

Şüphesiz İsrail yönetiminin Müslüman kardeşlerimize yönelik devlet terörü dünya durdukça kabul etmeyeceğimiz bir insanlık suçudur… Filistinli kardeşlerimizin yıllardan beri maruz kaldıkları mezalimler yüreğimizi kanatmış ve bizleri de derinden üzmüştür. Bizim bu konudaki samimiyetimizin ve içtenliğimizin ispata ihtiyacı yoktur ve yaşanan her acı kalplerimizi dağlamıştır.[1037]

Mazlum Filistinli kardeşlerimize dünyanın gözü önünde yapılan eziyetler, baskılar ve kıyımlar insanlık vicdanında kanayan bir yara haline dönüşmüştür.[1038]

İsrail Gazze'ye dönük insanlık dışı cinayetlerini sürdürmektedir. En son yapılan saldırılarda en az 15 Filistinli ne yazık ki hayatını kaybetmiştir. İsrail mezalimi, Müslüman kardeşlerimizi hedefine alarak ölüm kusmaktadır.[1039]

[1035] D.Bahçeli, **04.03.2008 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1036] D.Bahçeli, **06.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1037] D.Bahçeli, **07.12.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1038] D.Bahçeli, **06.09.2011 TarihliTürkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması**, http://www.mhp.org.tr
[1039] D.Bahçeli, **13.03.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

İsrail'in Gazze'ye düzenlediği saldırıları ne acıdır ki kritik bir seviyeye dayanmış, kayıpların sayısı hızla yükselmiştir. Haksız, mesnetsiz ve insanlıkla bağdaşmayan bu saldırıları kınadığımızı bir kez daha ilan etmek istiyorum. Filistin davasını bastırmak, Gazze'yi füze kuşağına alarak cinayetleri sıradanlaştırmak İsrail'in klasik ve bildik taktikleridir.[1040]

3.2.2.7. Yasallık ve Yasadışılık

Devlet Bahçeli, İsrail'in Filistin'e yönelik askeri operasyonları sonrasında yaşanan acılara vurgu yapmakta, İsrail'in operasyonlarının hukuk dışı olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle BM Güvenlik Konseyi kararları, uluslararası hukuk kuralları Bahçeli'nin en çok başvurduğu yasal meşruiyet kaynaklarıdır.

Bu sebeple, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin son gelişmeler karşısında aldığı; "tarafları anlamlı bir ateşkese" ve "İsrail birliklerini Filistin kentlerinden çekilmeye" çağıran kararı bir an önce uygulanmalıdır.[1041]

İsrail, uluslararası hukuka ve topluma meydan okumayı maalesef sürdürmektedir.[1042]

Tehditle orantılı güç kullanımı adı verilen uluslararası meşruiyetin sınırlarını çok aşarak, sivil halkın katliamına dönüşen bu üç haftalık süreçte, sağlanan ateşkesin kalıcı olması ve daha fazla acılara neden olmaması en büyük temennimizdir.[1043]

Saldırılar karşısında gösterilen tepkileri umursamayan İsrail, uluslararası kararları bile ciddiye almamış, suskun ve etkisiz Arap ve İslam Dünyasının durumundan cesaret alarak dilediği zamana kadar saldırılarını sürdürmüştür.[1044]

2010 yılı Mayıs ayında Gazze'ye insani yardım malzemesi götüren uluslararası sivil toplum örgütlerinin oluşturduğu yardım filosunda bulunan İnsani Yardım Vakfı(İHH)'na bağlı Mavi Marmara gemisine İsrail'in baskın yapması ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hayatını kaybetmesi üzerine Bahçeli, İsrail'in bu

[1040] D.Bahçeli, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1041] D.Bahçeli, **02.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1042] D.Bahçeli, **13.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1043] D.Bahçeli, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1044] D.Bahçeli, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

saldırısının uluslararası sularda gerçekleştiğini ve İsrail'in bu davranışıyla uluslararası hukuku ihlal ettiğini açıklamıştır. Bahçeli'ye göre Türkiye'nin bu hukuksuz olay karşısındaki tepkisi ise hukuk kuralları içerisinde gerçekleştirilmelidir. Bahçeli, uluslararası hukukun meşru gördüğü taleplerin İsrail'den istenmesini ve adaletin yerine getirilmesini bir çok grup konuşmasında ifade etmiştir.

> *İsrail'in Türk bayraklı sivil yardım gemilerine uluslararası sularda askeri müdahalede bulunması uluslararası hukuka aykırı, ahlak ve insanlık dışı düşmanca bir saldırıdır.*[1045]

> *Milletimizi haklı iken haksız çıkartacak duygusal tepkilerden uzak kalmaya; doğru zeminlerle ve doğru yöntemlerle İsrail'den soracakları hesabın arkasında durmaya, ancak sağduyuya çağırıyorum. Türkiye'nin sokaklarda taşkınlık yaparak bulacağı bir çözüm yoktur, tepkiler demokrasinin sınırları ve meşruiyet içinde olmalıdır… Bir süredir geçici üyeliği Türkiye'de olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi nezdindeki girişim yerinde ve doğrudur. Bu platformda kınama, çözüm ve tazminatlar için girişimde bulunulmalıdır. İsrail'in alıkoyduğu, hayatını kaybeden, yaralanan ve tutulan vatandaşlarımız ile yardım gemileri acilen iade edilmelidir. Bu düşmanca tavrın sonucunda ortaya çıkan mağduriyetin ve kayıpların hakları ve hukuku mutlaka takip edilmeli ve İsrail'den tazminat talep edilmelidir. Türk milletine yönelik bu düşmanlığın özrü ve pişmanlığı, İsrail'in resmi ağızlarından mutlaka istenmeli, cinayetlere neden olan sorumluların ortaya çıkartılması ve adalete sevki talep edilmelidir. Bunlar hem insan olmanın bizlere tanıdığı imkanlardır, hem de uluslar arası hukukun meşru gördüğü taleplerdir.*[1046]

> *Uluslararası sularda gerçekleşen bu saldırı Türk milletine karşı yapılmıştır. İsrail cezasız, ölümlerle sonuçlanan bu düşmanlık karşılıksız kalmamalıdır.*[1047]

> *İsrail'in uluslararası sularda Türk bayraklı yardım gemilerine insaf, hukuk ve insanlık değerlerini hiçe sayarak yaptığı kanlı operasyon ve Mavi Marmara gemisinde bulunan dokuz vatandaşımızı katletmesi bu ülkenin terörist yöntemlerden nasıl beslendiğini de açıkça kanıtlamıştır.*[1048]

[1045] D.Bahçeli, **31.05.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1046] D.Bahçeli, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1047] D.Bahçeli, **08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1048] D.Bahçeli, **06.09.2011 TarihliTürkiye- İsrail Arasında Gerilen İlişkiler ve Füze Savunma Sisteminin Kurulmasıyla ilgili yayınladığı yazılı basın açıklaması**, http://www.mhp.org.tr

3.2.2.8. Ulusal Övünç (Anlam)

Devlet Bahçeli, ulusal övünç temasını Türkiye'nin tarihsel süreç içerisinde izlediği politikaların adalet ve hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde gerçekleştiğini ve barışı inşa etmek için önemli bir aktör olduğunu öne sürmekte kullanmaktadır. Türkiye'nin tarih boyunca adaleti ayakta tutmaya çalıştığını, bundan dolayı Ortadoğu'dan da yüz çevirmesinin söz konusu olmadığını ifade eden Bahçeli, Türkiye'nin sahip olduğu birikimin kendisine bir siyasi görev yüklediğini ifade etmektedir.

> *1990'lı yıllarda ortaya çıkan yeni konjonktürün bir "nihaî barışı" temin edememesi çok düşündürücüdür. Herkesi bu konuda tarihî, siyasî ve uluslararası gerçekler çerçevesinde düşünmeye çağırıyoruz. Son birkaç yıla kadar Ortadoğu'da "tarih yeniden yazılıyor" denirken, barış umutları yeşeriyor sanılırken, bugün, ne yazık ki, tarihin eskiden olduğu gibi, hiç değişmeden yazıldığına tanıklık ediyoruz. Bu çağrı acîldir ve kulak verilmesi şarttır. Bu çağrı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bugüne dek izlediği tutarlı ve ilkeli politikanın bir yansıması olarak görülmelidir.*[1049]
>
> *İçinden çıkılmaz söz oyunlarına, taktik manevralara değil, gerçek bir "barış ruhu"na ihtiyaç vardır. Bütün dünya bunu böylece kavramalı, buna uygun adımlar atılmasını teşvik etmelidir. Türkiye, bütün insanlığın "ortak vicdanı" olmasını istediği "adalet ülküsü"yle, en uygun çözüm yolunun bulunması için sonuna kadar gayret gösterecektir.*[1050]
>
> *Türkiye, uluslararası siyaset sahnesinde, yüzü sadece Ortadoğu'ya dönük olarak kalamayacak kadar güçlü ve etkin bir ülkedir ve böyle güçlü ve etkin bir ülke olduğu içindir ki, Ortadoğu'dan yüz çevirmesi de beklenmemelidir. Sahip olduğumuz tarihî ve toplumsal bağlar bize bir siyasî misyon yüklemektedir… Bu misyon, hakkaniyet ve eşitliği gözeten, sağlam bir yerde durmak demektir. O yer, Türk milletini millet kılan temel hasletin, "Adalet ülküsü"nün durduğu yerdir. O yer "Vefalı Türk"ün tarih boyunca durduğu yerdir.*[1051]

Mavi Marmara baskını üzerine Bahçeli, Türkiye'nin gücüne vurgu yaparak Türkiye'nin bu saldırının karşılığını verebilecek güçte olduğunu bir övünç kaynağı olarak ifade etmektedir.

[1049] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1050] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1051] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

Türk milleti, bu mütecaviz ve alçakça saldırıları durdurmaya da, cevabını vermeye de muktedirdir. Türk devleti, kendinde güç vehmederek tarihi bir yanılgıya düşenlere gereken karşılığı vermeye kadirdir.[1052]

3.2.2.9. Kural İfadesi

Devlet Bahçeli, İsrail'in 2002 yılında Filistin topraklarına yönelik saldırıları üzerine grup konuşmasında Ortadoğu'daki sorunun çözümlenmesinin ve İsrail ile ilişkilerin devamına yönelik yöntemsel kural ve ilkelerden söz etmektedir. Bahçeli'ye göre burada kural, sorunların ele alınmasında duygulardan sıyrılmadır. Akıl ve mantık çerçevesinde sorunlar ele alınmalı ve temenni ve hayallerin ötesinde gerçeklere dayalı politikaların geliştirilmesi gerçekleştirilmelidir.

Unutulmamalıdır ki, konuya, tarih bilincinden ve diplomatik çözüm arayışından yoksun bir şekilde, salt duygusal açıdan bakmak, sorunun akıl ve sağduyuyla aşılmasına, Filistin halkının acılarının dinmesine hiçbir katkıda bulunmayacaktır. Uluslararası ilişkiler temenni ve hayallerin değil, gerçeklerin alanıdır. Ancak, maksimum kazancı elde etmek için her yolu mûbah saymak, uzun vadede akılcı değildir ve bunu seçen tarafa zarar verecektir. Hiç şüphe yok ki, uluslararası sorunlar iç politikanın sıradan bir tüketim malzemesi de değildir. Türkiye'de de bu sorun bir iç politika malzemesi olmanın ötesinde anlam taşımak durumundadır. Yoksa, hiçbir vizyon, proje ve çözüm yaklaşımı geliştirmeden, salt hamasetle bu sorunun çözümüne ne ölçüde katkı sağlanabilir?[1053]

Aynı şekilde, sorunun çözümünde etkili olmak isteyen uluslararası aktörler de böyle gerçekçi bir perspektifi korumak durumundadır. Unutmamak gerekir ki, Filistin halkının acılarını duygusallık değil, akılcılık dindirecektir… Bu sorun, üzerinde sorumsuzca söz sarfedilecek bir sorun değildir. Bu sorun devlet ciddiyeti, tarih bilinci ve uluslararası akıl gerektiren bir sorundur. Bunun, herkes tarafından, bir kez daha tam bir açıklıkla kavranması zarureti vardır.[1054]

[1052] D.Bahçeli, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1053] D.Bahçeli, **09.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr
[1054] D.Bahçeli, **16.04.2002 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** http://www.mhp.org.tr

3.2.3.DENİZ BAYKAL

3.2.3.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

Deniz Baykal, İsrail ile ilişkiler konusunda ağırlıklı olarak İsrail-Filistin ilişkileri söz konusu olduğu ve İsrail'in de içinde bulunduğu kriz dönemlerinde görüşlerini ifade etmiştir. Baykal, İsrail-Filistin çatışmalarının söz konusu olduğu dönemlerde ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail politikaları üzerinden Türkiye'nin Ortadoğu ve İsrail'e yönelik takip etmesi gereken politikaların neler olması gerektiğini ifade etmiştir. Ortadoğu'da Filistin sorununun kesinlikle çözülmesi gerektiğini belirten Baykal, Filistin topraklarının İsrail işgali altında olduğunu ve Filistinlilerin de esaret altında olduklarını ifade etmektedir. Baykal'a göre Filistin'den İsrail'e yönelik yapılan eylemler de terör eylemleridir. Hem Filistin bu eylemlerden kaçınmalı hem de İsrail işgali bitirerek Filistin topraklarından çekilmelidir. 2006 yılında Hamas'ın Filistin seçimlerinde birinci parti olarak çıkması ve Hamas'ın sürgündeki lideri Halid Meşal'in Ankara'ya gelmesi üzerine Deniz Baykal, Türkiye'nin Ortadoğu'da ve İsrail-Filistin meselesinde takip etmesi gereken politikanın "tarafsızlık politikası" olması gerektiğini ifade etmiş, teröre ve şiddete bulaşmış örgütlerle diyaloğun Türk dış politikasına zarar verdiğini belirtmiştir. Baykal'a göre Türk dış politikası tarihsel deneyimlerle şekillenmiş ve Türkiye'nin varlığını ve güvenliğini esas alarak yürütülmüştür. Bunun dışında bir dayanışma, bir arayış etrafında götürülemez. Bunun için Türkiye hem Filistin'le hem de İsrail ile iyi ilişkilerini devam ettirmelidir. Herhangi bir taraf tutma olayı Türk dış politikasının tarafsızlık ilkesine zarar vereceğinden Türkiye'nin ulusal çıkarlarını tehlikeye atacaktır. Baykal'a göre Filistin ve İsrail iki ayrı devlet olarak varlıklarını sürdürmelidirler. İnsanlık dramlarının yaşanması halinde bile insani duyguların,

heyecanların bir tarafa bırakılarak devlet olarak soğukkanlı ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda İsrail ile olan ilişkilerin devam ettirilmesi gerektiğini ifade eden Baykal, İsrail'in de Türkiye gibi bir devletin bu coğrafyada bulunmasından memnuniyet duyduğunu ve Türkiye'yi her platformda desteklemeye hazır olduğunu belirtmektedir. Özellikle Yahudi lobisinin ABD'deki karar alma süreçlerindeki rolü düşünüldüğünde bunu bir kazanım olarak değerlendiren Baykal, hem Filistin'in hem de İsrail'in Türkiye'nin her iki tarafla olan ilişkilerini bildiğini ve herhangi bir sıkıntının yaşanmadığını ifade etmektedir. Baykal, Türk dış politikasının İsrail-Filistin meselesinde ne olması gerektiği ve İsrail politikasının nasıl oluşturulması gerektiğini grup konuşmasında detaylı bir şekilde şöyle açıklamaktadır:

> *Değerli arkadaşlarım, bizim Türkiye'nin dış politikası görmüş geçirmiş bir politikadır. Yani, Osmanlı dönemini bırakıyorum, Osmanlı İmparatorluğu döneminin Türkiye'ye getirdiği deneyim birikimini, zenginliğini bırakıyorum, ama, Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkiye, çok dikkatli, çok sorunlu ve zaman içinde çok başarılı olduğu ortaya çıkan bir politika, dış politika anlayışı geliştirmiştir… Türkiye, bu güç coğrafyada müthiş istikrarsızlık, savaşlar, sabotajlar, çekişmeler, gerginlikler, büyük çıkar mücadeleleri, büyük devletlerin parmaklarının uzandığı ideolojik kavgaların, petrol savaşlarının yaşandığı, ırk, etnik kimlik, din mücadelelerinin yaşandığı bu karmakarışık Ortadoğu, Kafkasya, Balkan kuşatması altındaki bu coğrafyada, Türkiye, Cumhuriyetin, devletin kuruluşundan bugüne kadar ancak bu doğru dış politikayla, tutarlı dış politikayla istikrarlı, saygın, ciddîye alınan, kendi potansiyelinin ve ölçülerinin gücünün hak ettiğinin, belki daha üzerinde kendisini dünyaya sunabilen bir noktaya bu dış politikanın katkılarıyla gelmiştir… Bu dış politikanın bir temel kuralı şudur değerli arkadaşlarım: Bizim dış politikamız, sadece Türkiye'nin varlığı ve güvenliği esas alınarak götürülür. Bizim dış politikamız, bunun dışında bir dayanışma, bunun dışında bir arayış, bir özlem etrafında götürülmez; yani, bizim dış politikamızda din, mezhep, ırk, yakınlarımız, bizim hısımlarımız, akrabalarımız ölçüleri işlemez… Heyecan, duygusallık, romantizm, iç siyaset mülahazaları bizim dış politikamıza yön vermemiştir, vermez, vermemelidir… Ortadoğu'da Filistin – İsrail çatışması çok önemli bir çatışma konusu, bu çatışma konusunda Türkiye olağanüstü güzel bir konumda. Bizim, Filistin'de yaşayan insanlarla çok sıcak, çok dostane ilişkilerimiz var. Onlarla dostluğumuz, dayanışmamız var. İsrail Devleti, Türkiye gibi çağdaş, laik, demokratik bir devletin bu coğrafyada bulunmasından büyük bir mutluluk duyduğunu ifade ediyor ve bunu her platformda desteklemeye hazır gözüküyor. Bu da Türkiye için bir kazanımdır. Bizim İsrail ile ilişkilerimiz var, Filistin ile ilişkilerimiz var. İlk andan beri ve çok net, çok açık kimseyi aldatmadan İsrail, Filistin ile ilişkilerimiz olduğunu biliyor; Filistin, İsrail ile ilişkimiz olduğunu biliyor ve herkes buna saygı gösteriyor. Bu, müstesna bir konum, bu noktadayız. Devlet olarak bu konumdayız ve insanlar olarak bu konumdayız... Şimdi, böyle bir*

konumdayken bizim, Ortadoğu'daki bu farklı üsluplarda gelişen, farklı hesapları, hedefleri olan çatışma ortamına Türkiye'nin, kendi sağlam dış politika geleneğini, anlayışını, yararlarını, uzun dönemli, kısa dönemli kararlarını gözeterek, orada sağlanmış olan dengeli ve fevkalade Türkiye için olumlu, etkili konumu kıymetini bilerek bir politika götürmesi gerekirken, son zamanlarda ne oldu da, acaba, birden bire bu hükümet, bir seçim sonrasında, Hamas'ın seçime girmemiş, siyasileşmemiş, Şam'da yaşayan, Filistin'de yaşamayan, Filistin'e gelmesi yasak olan bir siyasi liderini Türkiye'de ağırlama ihtiyacı içine girdi. Bu, tabiî sorulması gereken önemli bir konudur değerli arkadaşlarım. Yani, ne yapılmak istendi ve ne yapıldı. Bir dayanışma mı sergilenmek istendi? Biz kimin yanındayız, o mu gösterilmek istendi? Devlet olarak mı taraf seçiyoruz? Biz, hiçbir aşamada seçmemişiz, Arafat zamanında dahi seçmemişiz. Arafat zamanında da Filistin Halkı bizim gönlümüzde. Filistin'in devlet olarak varlığını sağlama mücadelesine destek olma bizim görevimiz, daima bu çizgide olmuşuz; ama, bunu götürürken, bunu dünyaya ilan ederken, İsrail ile ilişkilerimizde yine Türkiye'nin ve bölgenin yararları doğrultusunda sağlıklı bir şekilde götürmüşüz.[1055]

İsrail'in 2009 başlarında Gazze'ye yönelik operasyonundan sonra Baykal, yine Türk dış politikasının tarafsızlığını koruyarak ve duygusallıktan arınarak izlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Baykal'a göre Türkiye güvenliğini ve varlığını önceleyerek ve Ortadoğu'nun çatışmalı ortamından uzak durarak ama insani açıdan da yapılması gerekenler var ise bunları yerine getirerek dış politikayı yürütmelidir. Baykal'a göre Türkiye Ortadoğu bölgesine bakarken Türkiye'nin uzun dönemli yararlarını ve ülke çıkarlarını gözeterek soğukkanlı davranması gerekmektedir. Türkiye'nin dış politikasının heyecanların, hislerin, duyguların etkisi altında şekillenmesi halinde Türkiye'nin ulusal çıkarlarının tehlikeye düşmesi söz konusu olabilir. Bundan dolayı Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerin mesafeli ve çok dikkatli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu bölgesindeki çatışmaların bir parçası haline gelmesi, uzun yıllardır takip edilen Türk dış politikası geleneğine de aykırıdır. Çünkü Türkiye'nin öncelikle düşünmesi gereken şey kendi halkının ve devletinin güvenliğidir. Bunu tehlikeye düşürecek herhangi bir adım atmamalıdır. Türkiye, soğukkanlı, mesafeli, duygusallıktan uzak ve bölgenin istikrarını düşünen aynı

[1055] D. Baykal, **21.02.2006 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

zamanda kendi tarafsızlık politikasını koruyan bir ülke konumunda olmalıdır. Bu şekilde bölge ülkeleri nezdinde saygınlığını koruyabilecektir. Baykal, bu düşüncelerini grup konuşmasında şöyle ifade etmektedir:[1056]

> *Böylesine bizi yakından ilgilendiren bir tablo karşısında hem İsrail ile hem Filistin'le uzun bir süreden beri ta Filistin sorununun ilk ortaya çıktığı andan itibaren, İsrail Devletinin ilk kurulduğu andan itibaren her ikisiyle de sağlıklı ilişkileri olan, her ülkeyle de sağlıklı ilişkileri olan bir önemli Orta Doğu gücü olarak Türkiye'nin bu kriz karşısında takındığı tavır pek çok çevrede Türkiye'ye yönelik soruların ortaya atılmasına, kuşkuların ortaya atılmasına ve bir yadırganma durumunun kendisini göstermesine neden olmuştur yani bunu da gözden kaçırmamak durumundayız. Elbette hepimiz oradaki insanlık dışı saldırılar, yaşanan acı olaylar facia karşısında bir dayanışma içine girdik… Bakınız, her iki ülkeyle de çok ciddi ilişkilerimiz var. Her iki ülke konusunda da sağlam anlayışımız var. Bu olayları da Türkiye kararlılıkla tarih boyunca reddetmiştir. Şimdi ortaya çıktığı zaman da yine Türkiye kararlılıkla bu tabloyu eleştirmiştir, tenkit etmiştir, reddetmiştir, bunun kabul edilemez olduğunu ortaya koymuştur ama bunu yaparken oradaki sorunu bir an önce bir ateşkese ve barışa taşıyacak etkin müdahaleler yapma şansını Türkiye kaybetmiştir. Orta Doğu'da en çok konuşan ülke biz olduk, olayları yönlendirirken de devre dışında kalan ülke biz olduk... Bu tablo içinde bizim olayın olabildiğince üzerinde taraflardan kim yanlış yaparsa o yanlışı söyleyebilecek durumda olan ve o yanlışı düzeltmek için müdahale edebilecek bir mesafeli tavır içinde bulunmamıza ihtiyaç vardır. Orta Doğu'daki gerçekten çok acı tablolar karşısında onların bir parçası hâline bizim dönüşmeye yönelmemiz bizim yıllarca izlediğimiz çok sağlam politika geleneğimize terstir. Biz, Orta Doğu'daki çatışmanın bir tarafı olmamalıyız, olamayız, olmamaya özen göstermeliyiz. Oradaki çatışma ne kadar ahlaki, oradaki çatışma ne kadar haklı, oradaki çatışma ne kadar doğru, ne kadar net bir şekilde ortaya çıkarsa çıksın biz sadece oradaki insanların değil, 70 milyonun insanın sağlığının, hayatının, geleceğinin güvencesi olmak durumundayız… Değerli arkadaşlarım, bu Orta Doğu yıllardır bu çatışmaların içinde. Türkiye'yi o çatışmaların bir tarafı hâline kimse dönüştürmemelidir. Buna çok dikkat etmek lazımdır. Bakınız o hâle geldi ki biz, Filistin – İsrail çatışmasında Filistin'in değil, Filistin'in içindeki bir örgütün temsilcisi hâline geldik. İsrail ile Hamas arasındaki çatışmada Hamas'ın sahibi hâline geldik hatta İsrail ile Hamas arasındaki çatışmada değil, dün Başbakanın Brüksel'de yaptığı konuşmadan öğreniyoruz ki Hamas ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasındaki çatışmada da Hamas'ın temsilcisi hâline gelmişiz… Kendimizi oradaki tartışmaların bir parçası hâline dönüştürtmemeliyiz, Türkiye'nin konumunu oranın tarif etmesine, tanımlamasına, yönlendirmesine müsaade etmemeliyiz. Türkiye soğukkanlı, mesafeli, duygusallıktan uzak, bölgenin istikrarını düşünen, Filistin halkının haklı davasını düşünen, Filistin'in bağımsızlığını düşünen ama kendi konumunu koruyan bir ülke konumunda olmaya devam etmelidir.*[1057]

[1056] Bakınız: D. Baykal, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1057] D. Baykal, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

Baykal, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yapmış olduğu operasyonları haksız bulmuş ve kınamıştır. İsrail'in yapmış olduğu operasyonlar sonucunda yaşanan ölümleri İsrail tarafından işlenen cinayetler olarak nitelendiren Baykal, Filistin'e insani açıdan bakılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Baykal, genellikle Filistin halkını 'mazlum' olarak nitelendirmekte dolayısıyla İsrail'i zımnen de olsa 'zalim' olarak nitelendirmektedir. Baykal, İsrail'in 2009 yılında Gazze'ye yönelik yapmış olduğu operasyon sonrasında yaşanan durumu insanlık tarihinin karanlık ve utanç verici sayfalarından birisi olarak tanımlamıştır. Baykal, bu operasyon dolayısıyla insani olarak Filistinlilerle dayanışmanın gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtirken Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinde herhangi bir değişimin gerekli olup olmadığından bahsetmemiştir. Yalnızca israil'in Gazze'ye yönelik saldırısından önce Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile Ankara'da görüşen İsrail Başbakanı Ehud Olmert'in operasyonla ilgili olarak bilgi vermemiş olması durumunda bunun Türkiye'ye karşı çok büyük bir saygısızlık olduğunu, hiçbir şekilde kabul edilemeyeceğini, böyle bir ilişki tarzının düşünülemez olduğunu ve bu tablo karşısında çok şeyin sorgulanması gerektiğini ifade etmiştir. Baykal, İsrail ile ilişkilerin nasıl olması gerektiği konusunda burada kesin bir dil kullanmamıştır. Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinden bahsetmiş ve Türkiye'nin herhangi bir girişimden ziyade ABD, AB ve BM gibi devlet ve kuruluşları Filistin sorununun kalıcı olarak çözülmesine destek vermeleri gerektiğinin altını çizmiştir.

> *Durumum siyasetle, diplomasiyle, uluslararası hak, hukuk anlayışıyla izah etmek hiçbir şekilde mümkün değildir. Ortada herhangi bir biçimde makul hâle dönüştürülemeyecek bir tablo vardır. Bir coğrafya parçası Gazze, uzun bir süreden beri ambargo altında, abluka altında, günlerdir elektrik yok, yiyecek yok, ulaşım yok, ilaç yok, hastane yok, insanlar kendi kaderine terk edilmiş ve birdenbire önce günlerce süren bir hava saldırısı, bombalama, arkasından bir kara harekâtı, teker teker evlere girerek işlenen cinayetler, tankların ateşleriyle ambulansların hedef alınması, alışveriş merkezlerinin hedef alınması, oralardaki çocukların, kadınların,*

yaşlı genç bütün insanların ölüme maruz bırakılması ve şu kısa on günlük dönemin sonucu 550'nin üzerinde, 600'e yakın ölüm ve 3 bin civarında yaralı, şu andaki tablo, bu tablo her an değişiyor. Altmış yıldır çözüm yok Filistin sorununa. Çözümsüzlük şiddeti besliyor, şiddet terörü davet ediyor; terör çözümsüzlüğü kaçınılmaz kılıyor, böyle bir kısır döngü oturdu. Bunu kıracak tek yol en kısa zamanda, bir an önce Filistin'de bir çözümü hayata geçirmektir. Çözümün ne olacağı konusunda bir büyük mutabakat var. Herkes bunu kabul etmiyor, biliyorum sorun da oradan kaynaklanıyor ama geniş bir mutabakatın olduğu bir çözüm var. Nedir o çözüm? Filistin bağımsız bir devlet olacak. İsrail, uluslararası kabule kavuşmuş sınırlar içinde bölgede bir devlet olarak varlığını sürdürecek, iki devlete dayalı bir çözüm... Bu büyük facia yaşanmadan beş gün önce İsrail Başbakanı Olmert Ankara'da idi, Başbakanla görüşmeler yaptı. Değerli arkadaşlarım, bu görüşmeden hemen sonra bu büyük insanlık faciası ortaya çıktı. Şimdi, tabii hepimizin aklındaki soru şudur: Başbakan, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Erdoğan Olmert ile bu görüşmeyi yaptığı sırada acaba Olmert, yani arabulucusu olduğumuz ülke, Orta Doğu'nun eş başkanı olan Türkiye'nin Başbakanı bu konuda bilgilendirildi mi, bilgilendirilmedi mi? Olmert, birkaç gün sonra başlayacağı bu büyük saldırı konusunda Başbakan Erdoğan'a bilgi verdi mi, vermedi mi? Bizim hükümet çevreleri, "yok, yok böyle bir şey konuşmadı, konuşma sadece Suriye – İsrail sorunlarıyla ilgiliydi." diyor. Mısır basını, Mısır'a İsrail'in bilgi verdiğini söylüyor. Şimdi biz merak ediyoruz, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına bilgi verildi mi, verilmedi mi? Buradaki bu buluşmada bu konu gündeme alındı mı, alınmadı mı? Bu çok önemlidir. Başbakan diyor ki "Biz, bize karşı bir saygısızlık yapıldığını düşünüyoruz. Görüştük burada Başbakanla ama arkasından bu olay oldu" diyerek sanki o görüşmede bu konu ele alınmadığı izlenimini vermeye çalışıyor. Şimdi, bu doğru bir izlenim midir? Görüşüldü mü, görüşülmedi mi? İki tane ihtimal var, ya görüşüldü ya görüşülmedi. Eğer görüşülmediyse bu Türkiye'ye karşı çok büyük bir saygısızlıktır, hiçbir şekilde kabul edilemez. Yani Türkiye, Orta Doğu'da İsrail'in bütün dünyayı ağaya kaldıracak böyle bir askerî operasyonu konusunda kendisine bilgi vermeden saatlerce kendisiyle konuşup buradan ayrılmasını kabul edemez, böyle bir ilişki tarzı düşünülemez. Eğer bilgi vermediyse gerçekten çok acı bir tablo var demektir ve çok şeyin sorgulanması lazımdır.[1058]

Baykal, İsrail-Filistin uyuşmazlığının ve Ortadoğu'daki çatışmalı durumun çözümü için de önerilerde bulunmuştur. Baykal, bu uyuşmazlığın ve Ortadoğu'daki çatışmalı durumun önlenmesinin ilk şartının iki devletli bir yapının kurulması olduğunu ifade etmektedir. İsrail-Filistin sorununun çözümü her iki tarafın da devlet olarak tanınarak varlıklarını sürdürme haklarının herkes tarafından kabul edilmesiyle mümkündür. Bu sorunun çözülmesi İsrail'in uluslar arası güvence altında sınırları belli bir ülke konumunda olması ve sürekli genişleme çabasından vazgeçmesi,

[1058] D. Baykal, **06.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

Filistin'in de bağımsız bir devlet olarak varlığının güvence altına alınmasına bağlıdır. Baykal, İsrail'in genişleme politikasına karşı çıkarak İsrail-Filistin uyuşmazlığının iki devletli bir çözümle sağlanabileceğini ifade etmektedir:

> *Değerli arkadaşlarım, İsrail, Ortadoğu'da 1948 yılında kurulmuş olan bir devlettir ve geride bıraktığımız 61 yıl boyunca İsrail'in çevresiyle, çevresindeki ülkelerle ilişkileri maalesef istikrarlı, barışa dayalı bir ilişkiler düzeni içine sokulamamıştır ve bu sorun tarihin derinliklerinden beri günümüze kadar uzayan bir sorundur. İsrail – Filistin çatışması, Filistin topraklarına İsrail devletinin kurulmasıyla başlamıştır. Maalesef İsrail Devleti 1948 yılında kurulmuştur ama Filistin coğrafyasında, Filistin topraklarında bir Filistin devletinin kurulması hâlâ sağlanamamıştır. Olayın temelinde yatan ana çarpıklık bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bugün bir İsrail devleti vardır ama bir Filistin devleti yoktur. Nerede? Filistin topraklarında. Filistin vatanında bir Filistin devleti yoktur, Filistin devletinde bir İsrail devleti vardır. Bu kabul edilebilir bir tablo değildir değerli arkadaşlarım. Bunun bir an önce çözülmesi lazımdır. Filistin topraklarında en kısa zamanda bir Filistin devletinin de kurulması mutlaka gerçekleştirilmelidir. Bu sağlanmadan o topraklarda barışın ve istikrarın gerçekleşmesi kolay değildir. Bu çatışmayı bir an önce sona erdirmenin yolu Filistin devletinin en kısa zamanda gerçekleştirmek, o devletle İsrail Devletinin barış içinde birlikte yaşamasını uluslararası güvence altına almaktır, yapılması gereken iş budur ama bu yapılmamıştır, yapılmamaktadır. Bu yapılmadığı sürece de Filistin kanamaktadır.*[1059]

> *Umut ediyorum, diliyorum bu sorun bir an önce çözülür. Sorunun çözümünün nereden geçtiğini hepimiz çok iyi biliyoruz. Elbette bu çözümün bir ayağında egemen bir Filistin Devletinin kurulması, varlığının kabul edilmesi bir temel koşuldur. Yine aynı şekilde İsrail'in de uluslararası alanda herkesçe tanınan sınırlara sahip güvenlik içinde yaşayan bir ülke hâline dönüştürülmesi de çok temel bir konudur. Gerçek çözümün bu anlayışı sahiplenmekte ve bu doğrultuda hem İsrail'in içinde hem Filistin'de kendisini gösterebilecek olan tepkilere karşı kararlılıkla savunma durumundayız.*[1060]

> *Değerli arkadaşlarım, bu barış anlaşmasının bir türlü gerçekleştirilememesi bu facialarn temel nedenidir. Çözüm çok açıktır, iki devlet anlayışına dayalı bir çözüm esastır hem Filistin olacak hem İsrail olacak. Filistin devlet olarak, bağımsız bir devlet olarak olacak, bir önce olacak, olmalıdır… Bu işin çözülmesi İsrail'in uluslararası güvence altında sınırları belli bir ülke konumunda olması, sürekli genişleme arayışı içinde kesinlikle olmaması, Filistin'in de bağımsız bir devlet olarak varlığının güvence altına alınmasıdır. Artık insanlık bunun için çok ağır bedel ödedi, bunun bir an önce gerçekleşmesi lazımdır.*[1061]

[1059] D. Baykal, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1060] D. Baykal, **13.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1061] D. Baykal, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

3.2.3.1.1. İsrail Devletini "Devlet" Olarak Tanıma

İncelenen süre içerisinde Deniz Baykal'ın İsrail devletini devlet olarak reddettiğine yönelik herhangi bir beyanına rastlanmamıştır. Baykal, İsrail'in Filistin topraklarını işgal ettiğini ve Filistinlilere yönelik uygulanan İsrail politikalarının yanlış olduğunu grup konuşmalarında birçok defa dile getirmesine rağmen İsrail devletinin meşruiyetini tartışmaya açacak ve varlığını sorgulayacak herhangi bir yaklaşım içerisinde olmamıştır. Bununla birlikte Baykal, hem İsrail'in hem de Filistin'in var olma hakları olduğunu belirtmiş ve Filistin sorununun da ancak iki devletli bir yapıyla çözüleceğini ifade etmiştir. Baykal, bu düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

> *Değerli arkadaşlarım, Sosyalist Enternasyonelin bu konsey toplantısı, 22-24 Mayıs tarihleri arasında İsrail'in Telaviv Kentinde ve Filistin'de Ramallah'ta gerçekleştirildi. Ortadoğu'daki gelişmelerle ilgili genel bir değerlendirmeyi amaçlıyordu bu kongre. Bu kongrenin, özellikle İsrail ve Filistin ihtilafına çözüm bulma gayretlerine üst düzeyde bir destek ve katkı getirmiş olduğunu memnuniyetle görüyorum. Ben de, bu kongrede partimizin görüşlerini, Pazar akşamı yapılan Başkanlar Kurulu toplantısında ve Pazartesi günü başlayan Genel Kurul toplantılarında ifade etmek imkânını buldum. Ayrıca, İsrail Başbakan Yardımcısı ve İşçi Partisi Genel Başkanı Şimon Perez'le ve Yunanistan'ın Pasok Partisi Genel Başkanı Papandreo ile ikili görüşmeler gerçekleştirdim. Yararlı bir çalışma oldu. Bu toplantıdan olumlu izlenimlerle ayrıldım ve artık İsrail ile Filistin'in iki ayrı devlet olarak yan yana yaşama anlayışını karşılıklı olarak paylaştıklarını gözlemledim; yani, her iki toplumun da çoğunluğu, İsrail'in ve Filistin'in el ele bir arada bu bölgede bağımsız iki ayrı devlet olarak yaşama hakkını içlerine sindirmiş gözüküyorlar. Bu, sorunun çözülmesi bakımından en büyük güvenceyi oluşturuyor. Bunu memnuniyetle gördüm.*[1062]
>
> *Şimdi, Türkiye olarak biz ne istiyoruz? Ortadoğu'da barış ve huzur istiyoruz. İsrail de bir devlet olarak devam etmelidir ama Filistin halkı da kendi meşru devletine en kısa zamanda sahip olmalıdır diyoruz… Filistin sorununda demin söylediğim çerçevede bir ilgimiz var, orada bir çözümü talep ediyoruz, çözülsün bu diyoruz. Gereksiz yere kan akmasın, terör olmasın, masum insanlar öldürülmesin, İsrail'in de Filistin'in de devlet kurma hakkının gereği yerine getirilsin, bir an önce bu iş olsun diyoruz, bizim anlayışımız bu. Bu doğrultuda da her türlü katkıyı, desteği vermeye hazırız, tarih boyunca da böyle oldu. Değerli arkadaşlarım, İsrail, Ortadoğu'da 1948 yılında kurulmuş olan bir devlettir ve geride bıraktığımız 61 yıl boyunca İsrail'in çevresiyle, çevresindeki ülkelerle ilişkileri maalesef istikrarlı,*

[1062] D. Baykal, **25.05.2005 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

barışa dayalı bir ilişkiler düzeni içine sokulamamıştır ve bu sorun tarihin derinliklerinden beri günümüze kadar uzayan bir sorundur. İsrail – Filistin çatışması, Filistin topraklarına İsrail devletinin kurulmasıyla başlamıştır. Maalesef İsrail Devleti 1948 yılında kurulmuştur ama Filistin coğrafyasında, Filistin topraklarında bir Filistin devletinin kurulması hâlâ sağlanamamıştır. Olayın temelinde yatan ana çarpıklık bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bugün bir İsrail devleti vardır ama bir Filistin devleti yoktur. Nerede? Filistin topraklarında. Filistin vatanında bir Filistin devleti yoktur, Filistin devletinde bir İsrail devleti vardır. Bu kabul edilebilir bir tablo değildir değerli arkadaşlarım. Bunun bir an önce çözülmesi lazımdır. Filistin topraklarında en kısa zamanda bir Filistin devletinin de kurulması mutlaka gerçekleştirilmelidir. Bu çatışmayı bir an önce sona erdirmenin yolu Filistin devletinin en kısa zamanda gerçekleştirmek, o devletle İsrail Devletinin barış içinde birlikte yaşamasını uluslararası güvence altına almaktır, yapılması gereken iş budur ama bu yapılmamıştır, yapılmamaktadır. Bu yapılmadığı sürece de Filistin kanamaktadır.[1063]

3.2.3.1.2. Yahudi Sermayesi

Deniz Baykal, Yahudi sermayesi ile ilgili doğrudan herhangi br açıklama yapmamış, yalnızca AK Parti hükümetinin Suriye sınırındaki mayınlı arazilerin temizlenmesi karşılığında mayınlı araziyi temizleme ihalesini alan şirkete mayından arındırılmış arazinin 49 yıllığına kiralanması yönündeki politikasına karşı çıkarken bu ihalenin İsrailli bir firmaya verileceği yönündeki haberlerin gündeme gelmesi sırasında bir değerlendirmede bulunmuştur. Baykal, burada İsrail sermayesini doğrudan hedef almamış, Yahudi sermayesine karşı veya taraftar olduğuna dair herhangi bir ifade kullanmamıştır. Genel olarak yabancı şirketlerin sınırdaki toprakları işlemesine karşı çıkan Baykal, mayınlı arazilerin yabancılar eliyle temizlenmesine ve bunun karşılığında bu toprakların uzun süreliğine yabancılara kiralanmasına dair bazı kuşkular duyduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Baykal, toprakların mayından temizlenmesi işinin ayrı bir iş olduğunu, oradaki toprağın işlenmesinin ve tarıma açılmasının ise ayrı bir iş olduğunu belirtmektedir. Baykal'a göre mayın temizleme işi, ya para karşılığında devlet tarafından yapılmalı

[1063] D. Baykal, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

ya da uluslararası ihaleye çıkmak suretiyle yapılmalıdır. Suriye sınırındaki toprakları yarım asra yakın bir süre yabancı bir şirkete teslim etmeyi tartışmayacaklarını ve bunun yabancı düşmanlığından kaynaklanmadığını belirten Baykal, bunun nedenini ise ülke yararlarını düşünmek ve bu bölgenin gerçeklerini bilmek olarak açıklamıştır. Baykal, bölgede yabancı sermayeye karşı olmadığını ancak öncelikle mayından arındırılacak bölgenin denetiminin Türkiye'de olması gerektiğini daha sonra yapılacak düzenlemeler ile bu bölgenin yabancı sermayeye de açılabileceğini ifade etmektedir. Sınırdaki mayınlı arazilerin mayından arındırılarak, temizlenmiş olarak teslim alınması gerektiğini ifade eden Baykal, bunun aksi bir durumun ise ancak referandum ile karara bağlanacağını öne sürmektedir.

O toprağın güneyinde Suriyeli Müslümanlar var, onun kuzeyinde de Anadolulu Müslüman Türkler, araya da biz bir başka uluslararası kuruluşu getireceğiz, sen buraya giriver diyeceğiz. Bunun bir anlamı var mı? Bunun ticaret diye söylenmesi mümkün mü? Bunu normal bir ticari işlem diye kabul etmek mümkün mü? Bunun arkasında siyaset yok mu? Kim bilir nasıl siyaset var, hangi siyaset var? Barış siyaseti mi var? Bölgede istikrar siyaseti mi var? Bölgeyi karıştırmak isteyenlerin mi siyaseti var? O zaman sormak gerekir, bu ısrarın arkasındaki neden ne? Bu, bir tercih mi, bir mecburiyet mi? Bir mecburiyetse neyin bedeli bu? Bu projenin Orta Doğu ile ilgili büyük planlamayla bir ilişkisi var mı?... Yarım asra yakın bir süre değerli arkadaşlarım, yarım asra yakın bir süre, gel burayı işle diyeceğiz. Yani o topraklarla ilgili olarak herkesin kendine göre projesi var, bizim de kendimize göre projemiz var. Yani biz iş başında olsak elbette mayınları temizleriz, temizledikten sonra da o toprakları örnek bir tarımsal büyük atılım projesi hâline dönüştürürüz. Değerli arkadaşlarım, bakın bir önemli nokta da şu: Eğer biz, mayından arazimizin temizlenmesini istiyorsak kanun çıkarmaya gerek yok, hiç gerek yok. O, bir ihale işidir, ihaleyi yapacak olan hükümettir. Memleketin ihale yasaları vardır, o yasalar çerçevesi içinde bu yapılır. Ama biz, eğer mayından temizlenme işine değil de toprakların bir başka yabancı ülkeye yarım asra yakın bir süre devredilmesi projesi peşindeysek, işte o da hükümeti aşan bir iştir, Hükümetin bunu yapması mümkün değildir. Buraya Meclisin önüne bu amaçla bu iş getirilmiştir. Danıştay, zaten aldığı kararla bunun mümkün olmadığını o noktada tespit etmiştir.[1064]

Değerli arkadaşlarım, Başbakanla daha üstünde durmamız gereken çok konu var. Bir takıntısı da Başbakanın bu İsrail meselesi. Başbakan diyor ki "Bu İsrail'i nereden çıkardılar?" diyor. Yani bugüne kadarki uygulamalarına baktığımız zaman Başbakanın tartışmalı pek çok konunun altından kimi çıkardığını gördük. Mesela Kuşadası olayını hatırlıyorum. Kuşadası'nda imar kurallarını ihlal

[1064] D. Baykal, **02.06.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

eden, imtiyazlar veren bir değişikliği zorluyorlardı, yönetmeliğe aykırı idi. Bunu reddetmeye yönelmişti oradaki bazı çevreler Kuşadası'nda. O zaman bir firma çıkıp demişti ki "Bunu siz yönetmeliğe aykırı diye reddederseniz kanun getiririz." Kimse ciddiye almamıştı, reddedilmişti ama arkasından görmüştük ki kanun getirmişlerdi. Kanunun arkasında da Offer çıkmıştı ve Kuşadası Offer'e, her türlü zorlamayla, her türlü yönetmelik ihlaliyle, kanun değiştirmeyle, zorla söke söke verilmişti. Bir skandaldır. TÜPRAŞ olayı. TÜPRAŞ'ın yüzde 14,75'inin kimseye duyurulmadan gizlice bir şirkete sadece ona haber vererek bu hisselerin devredildiğini gördük. Kıyamet koptu Türkiye'de. Bırak herkesin haberi olsun, herkes eşit bir şekilde katılsın, kim yüksek verirse o alsın. Hayır. Sadece birilerine duyuru. "Tanımıyoruz, bilmiyoruz" dedi Başbakan sabahleyin, öylen tanıdığı anlaşıldı. Fotoğraflar çıktı, buluştukları görüldü, Bilkent'te fotoğraflar çıktı, buluşmalar çıktı, otel buluşmaları tespit edildi, gece buluşmuşlar. Kim bu? Yine Offer çıktı…. Şimdi, değerli arkadaşlarım, Başbakan "Nereden çıkarıyorsunuz bunu?" diyor. Kardeşim, senin şu ana kadarki uygulamaların ortada. Kaldı ki bu kanunda yine ısrarla anlamsız, izah edilemez bir maddeyi zorla dayattı. Tümünü bir şirkete temizleme karşılığı verelim dedin ve verdin, hatta o yetmiyor başka arazileri de verelim dedin. Sonra bunu savunurken millete dedin ki "Azınlıklara siz karşısınız." Durduk yerde, azınlık lafı yok daha ve çıktın dedin ki "Ya, İzak oraya gelince kimi çalıştıracak yanında? Mehmet'i çalıştıracak" dedin, İzak nereden çıktı? İzak'ı sen söyledin. Yani, değerli arkadaşlarım, tam bir tutarsızlık içinde, tam bir çelişki içinde. Şimdi, "Nereden çıkardın?" diyor. Kanun çıktı, değerli arkadaşlarım.[1065]

Deniz Baykal, yabancı sermayenin bölgeye yerleşmesi yerine mayından temizlenecek arazinin ulusal bir proje haline dönüştürülebileceğini ifade etmektedir. Baykal, tarım alanındaki bilgi birikimini, teknolojik bilgi birikimini kullanarak ve gerekirse yurtdışından konunun uzmanlarını da getirerek orada örnek bir tarımsal atılım projesinin mümkün olduğunu belirtmektedir. Baykal'a göre devlet eliyle böyle bir projenin ortaya konulması durumunda, bu sadece bir tarımsal proje, bir toprak projesi olarak kalmayacak aynı zamanda bir toplumsal bütünleşme projesi haline gelecektir. Baykal bu düşüncelerini yabancı sermayeye karşı olmadığını da vurgulayarak şöyle ifade etmektedir.

Türkiye'nin tarım alanındaki bilgi birikimini, teknolojik bilgi birikimini, yetmiyorsa dışarıdan getirerek uzmanları, onların bilgi birikimlerini, tohum ıslah çalışmalarını, toprak ıslah çalışmalarını, hayvancılıkla ilgili çalışmaları, sulamayla ilgili en ileri teknolojileri araştırmayla ilgili tüm verileri, bilgileri en doğru şekilde değerlendirip orada örnek bir tarımsal atılım projesi uygulamak

[1065] D. Baykal, **09.06.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

imkânı vardır… Bir şeyi tartışmayız, oradaki toprakları yarım asra yakın bir süre yabancı bir şirkete teslim etmeyi tartışmayız. Bu, en doğal gelişmedir, elbette böyle olacaktır. Bunu yabancı düşmanı olduğumuzdan falan değil, bunu ülke yararlarını öncelikle düşünen, bu bölgenin gerçeklerini bilen nice bu olayları yaşamış bir toplumun insanları olarak yapmayız. Yabancı sermayeye de yer vardır, yabancı yatırıma da yer vardır, onların hepsinin yeri vardır, o ayrı bir iştir. Burada yabancı sermaye gelir gelmez o ayrı bir iştir, ama önce benim olacak, ben uygun görürüm, uygun gördüğüm şartlarla ben getiririm oraya. Hayır, ben yap al sen bunu yarım asır kullan bunu demem, bunun denilmesine izin vermem.[1066]

3.2.3.2. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

Deniz Baykal'a göre Türkiye, İsrail ile ilişkilerini kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yürütmelidir. Özellikle İsrail-Filistin meselesinde taraf tutmadan her iki tarafla da eşit ilişkiler içinde olmalı ve İsrail-Filistin meselesinde tarafsızlık politikası takip etmelidir. Çünkü Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruması ancak bu politikayı takip etmesinden geçmektedir. AK Parti hükümeti İsrail-Filistin sorununda Türkiye'nin gelenekselleşmiş tarafsızlık politikasını koruyamamış, Filistin tarafını tutan bir politika takip etmiştir. Bu durumun Türkiye'yi birçok açıdan olumsuz etkilediğini öne süren Baykal, tarafsızlık politikasının Cumhuriyetin gelenekselleşmiş bir dış politika ilkesi olduğunu belirterek Türkiye'nin Filistin tarafını tutmasını tarihi yardıma çağırarak eleştirmektedir. Baykal, bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Değerli arkadaşlarım, dış politikada hükümetin son Ortadoğu krizi dolayısıyla, Gazze olayları dolayısıyla izlediği politika ne yazık ki yaşanan acılara son verme konusunda hiçbir somut sonuç vermemiştir ama Türkiye'nin dış politikasıyla ilgili çok ciddi tartışmaların açılmasına yol açmıştır… Türk dış politikası elbette ahlaki ve insani temellere dayanır. Bölgede istikrarı her şeyin üzerinde tutarız. Bölgedeki çatışmaların bir an önce sona erdirilmesi için her türlü görevi, üzerimize düşen her türlü görevi yerine getiririz ama Türkiye'nin bu bölgedeki çatışmaların bir parçası hâline dönüşmeme konusunda çok temel bir ilkesi vardır. Bu, cumhuriyetin bize devrettiği, emanet ettiği bir ilkedir. O tartışmalarda kim haklı, kim haksız bunu söyleriz, haksızlıkları ortadan kaldırmaya

[1066] D. Baykal, **02.06.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

çalışırız ama hiçbir zaman Türkiye'yi o tartışmaların bir parçası hâline dönüştürmeyiz, buna izin vermeyiz.[1067]

Dış politikamız bizim en temel dayanak noktamızdır. Ayrıntılarını girmeyeyim. Bu dış politikanın bir temel kuralı şudur değerli arkadaşlarım: Bizim dış politikamız, sadece Türkiye'nin varlığı ve güvenliği esas alınarak götürülür. Bizim dış politikamız, bunun dışında bir dayanışma, bunun dışında bir arayış, bir özlem etrafında götürülmez; yani, bizim dış politikamızda din, mezhep, ırk, yakınlarımız, bizim hısımlarımız, akrabalarımız ölçüleri işlemez. Bizim dış politikamız, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bağımsızlığı, varlığı ve güçlenmesi anlayışına dayalı olarak işletilir ve şekillendirilir. Bağrımıza taş basarız, bir insan olarak bizi çok etkileyen durumlar karşısında dahi devlet olarak soğukkanlı, ülkemizin yararları doğrultusunda tavır takınırız. Heyecan, duygusallık, romantizm, iç siyaset mülahazaları bizim dış politikamıza yön vermemiştir, vermez, vermemelidir.[1068]

3.2.3.3. İnsancıllık

Deniz Baykal, özellikle İsrail-Filistin çatışmasının yaşandığı ve İsrail'in Filistin topraklarında gerçekleştirdiği askeri operasyonlar sonucunda can ve mal kaybının gerçekleştiği dönemlerde insancıllık temasını kullanmıştır. Deniz Baykal, İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarını değerlendirirken, Filistin'de yaşanan durumu bir insanlık ayıbı olarak nitelendirmiş, Sabra ve Şatilla katliamları ve İkinci Dünya Savaşı'ındaki Hiroşima ve Nagazaki saldırıları ile kıyaslayarak durumun önemini insanlık açısından ortaya koymaya çalışmıştır. İsrail'in bu saldırılarla masum insanları, çocukları, kadınları ve pek çok savunmasız insanı ölüme mahkûm ederek bir insanlık suçu işlediğini, insan olarak bu durumun durdurulması gerektiğini ifade etmiştir. Baykal, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonlarında İsrail'i 'saldırgan', 'insanlık açısından utanç duyulacak bir durumu oluşturmak', 'insanlık suçu işlemek', 'insanlığı katletmek' ve 'cinayet işlemek'le suçlamaktadır.[1069]

[1067] D. Baykal, **27.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1068] D. Baykal, **21.02.2006 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1069] Bakınız: D. Baykal, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

Olay, artık seyredilebilir bir konumda olmaktan çıkmıştır. Olayın, elbette siyasî bir boyutu vardır; ama, siyaset boyutu da aşılmış, artık insanî boyutu ön plana çıkmaya başlamıştır. Hangi siyasetin içinde yer alırsanız alınız, insanî duyarlılıklarınızı eğer yitirmediyseniz, orada yaşanan facialar karşısında mutlaka tepki göstermelisinizdir; yani, İsrail'de, 100 binin üzerinde İsrailli Şimon Peres'in düzenlediği toplantıda hükümetini, yönetimini "barış" diye baskı altına almaya çalışıyor, İsrail halkı ayağa kalkmış halde.[1070]

İsrail bu saldırıyla çok haksız, gereksiz ve orantısız bir biçimde güç kullanma yoluyla müdahale etmiştir. Bir defa bunu hiçbir şekilde anlayışla karşılamak kimse için mümkün değildir. İsrail'in bu orantısız ve ölçüsüz güç kullanmaya dayalı olarak sergilediği saldırgan tutum bütün dünyada tepkiyle karşılanmıştır ve bu saldırının sonucunda da İsrail silahsız insanları, masum insanları, çocukları, kadınları ve pek çok Filistinliyi ölüme mahkûm etmiştir, ölümüne sebep olmuştur. Hastanelere, Birleşmiş Milletlerin yardım merkezlerine bombardımanla saldırmıştır. Bunlar dünya savaş tarihinde görülmeye alışık olunmayan uygulamalardır. Çok yadırgatıcı bir biçimde maalesef bunlar gerçekleştirilmiştir ve Gazze'de insanlık açısından bir utanç tablosu yaratılmıştır ve bu tabloyu da İsrail yaratmıştır. Bunun adını çok açık bir şekilde koymak lazımdır. Bu saldırıların yapılması ayıptır, bu saldırıların yapılmasına göz yumulması ayıptır, sessiz kalınması ayıptır… Bu tabii insanlık bakımından çok ağır bir deneyim olmuştur. Gerçekten Gazze saldırısı insanlığın hafızasına işlenmiş olan bu Sabra ve Şatilla katliamları gibi bir yeni katliam olarak bunu kaydetmiştir. Artık Ortadoğu deyince oradaki insanlık suçları birbiri ardından günümüze kadar gelmektedir. Bu gerçekten çok acı bir manzaradır. Orada sadece insanlar katledilmemiştir, aynı zamanda insanlık da katledilmiştir. Bütün bunları büyük üzüntü içinde yaşadık ve savaş hukukunun hiçbir şekilde mazur göremeyeceği uygulamaların nasıl rahatça gerçekleştirildiğini gördük yani insanlığın utanç sayfaları olan Hiroşima, Nagazaki saldırıları gibi, yani sivil insanları da öldürmeyi öngören bir savaş yöntemi maalesef günümüzde Ortadoğu'da uygulanabilmiştir.[1071]

3.2.3.4. Ulusal Övünç (Anlam)

Deniz Baykal, İsrail'in Gazze'ye saldırı sonrasında AK Parti hükümetinin İsrail'e yönelik takip ettiği politikanın Türkiye'nin tarafsızlığını terk ederek İsrail'e karşı bir cephe almak olduğunu öne sürmüştür. Baykal bu politikanın yanlışlığını ortaya koymak ve Türk dış politikasında tarafsızlığın önemini vurgulamak için tarihsel örnekler üzerinden Türkiye'nin Musevilere karşı göstermiş olduğu politikayı bir ulusal övünç olarak ifade etmektedir. Baykal bunu şu şekilde dile getirmektedir:

[1070] D. Baykal, **25.05.2004 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1071] D. Baykal, **20.01.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

Şimdi biz, değerli arkadaşlarım, bu çatışmanın din çatışması boyutunda yoğuz, Musevi – Müslüman çatışmasının bir tarafı olamayız, olmamız söz konusu değil. Bugün için söylemiyorum, 1492'den beri değiliz değerli arkadaşlarım. Osmanlı zamanından beri Türkiye kendisini hiçbir zaman Müslüman – Musevi çatışmasının bir tarafı gibi hissetmemiştir ve çok doğal olarak kendisine barış içinde yaşayacağı yurt arayan bütün insanlara, bu arada Musevilere kollarını açmıştır ve bundan da hiçbir zaman pişmanlık duymamıştır, hiçbir zaman zarar da görmemiştir, 1492'de de böyle, 1940'lı yıllarda da böyle. Hitler zulmünden kaçan Museviler sığınacak ülke olarak Türkiye'yi görmüşlerdir, Türkiye'ye gelmişlerdir, Mustafa Kemal de onları baş tacı etmiştir, onları üniversitelerde değerlendirmiştir, toplumun her alanında değerlendirmiştir. Değerli arkadaşlarım, bu kültürün içinden geçiyoruz. Ne imparatorluk döneminde ne cumhuriyet döneminde bizim hiçbir zaman insanların dinî inancından dolayı onları dışlayıcı bir tavır içine girmemiz söz konusu değildir, hiçbir zaman olmamıştır. Bu son dönemde de daima bu böyle gitmiştir yani Türkiye'de yaşayan Musevi vatandaşlarımız kendilerini Türk olarak hissetmektedirler. Onların dini farklıdır ama onlar bu devletin sizden bizden hiçbir farkı olmayan saygıdeğer vatandaşlarıdır.[1072]

3.2.3.5. *Kurbanlaştırma (Anlam)*

Deniz Baykal, hükümetin İsrail-Filistin sorununda tarafsızlığını koruyamayarak, taraf tutan bir politika izlemesi sonucunda bir çok açıdan Türkiye'nin olumsuz etkilendiğini öne sürmüştür. Türkiye'nin özellikle terör konusunda yalnızlaştığını ve Ermeni iddialarına karşı Türkiye'ye destek veren Yahudi lobilerinin Türkiye'yi yalnız bırakarak Türkiye'nin bir çok konuda sıkıntılarla ve sorunlarla karşılaşacağını iddia etmiştir.

İsrail – Filistin ilişkilerinde Türkiye'nin bir rol oynama şansı kalkmıştır. Bu konuda biz uygun bir noktadaydık, her ülkeyle de karşılıklı güvene ve saygıya dayanan,dürüst bilgilendirmeye dayanan bir tavır içindeydik ve Türkiye'nin bu ihtilafta bir rol oynama şansı daima var idi; ama, artık bu olaydan sonra bu şans kalkmıştır, bu şans ortadan kalktı, bir. Ne elde edildi, bunun kazanımı ne oldu, ona bakıyorum. Türkiye'nin terör karşısındaki tavrı tartışmaya açılmıştır. Çok sakıncalı bir biçimde, haksız olarak, yanlış olarak; ama, çok tehlikeli bir biçimde bizim terör konusundaki tavrımız, artık tutarlı, etkin bir tavır olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bize, hemen bu konularda, bu önümüze getirilerek pek çok şey söylenecektir. Halbuki bizim terör konusunda izlediğimiz politikanın daha sonuçlarını almamışız, alınması gerektiğini herkes kabul ediyor. PKK Kuzey Irak'ta var olmaya devam ediyor, onu ortadan kaldırın diyoruz, onu ortadan kaldırmalarını talep ediyoruz. Evet, haklısınız, kaldırmamız lazım; ama, kaldıramıyoruz diyorlar. Şimdi, üslup değişiyor. Terör konusunda, Türkiye'nin kendi ulusal yararlarına uygun konumu zedelenmiştir. Değerli arkadaşlarım, Türk

[1072] D. Baykal, **03.02.2009 Tarihli Meclis Grup Konuşması**

dış politikası çok ciddî bir güven kaybına uğramıştır. Bunlar, kendi hallerine bırakırsak, ne yapacağı bilinmeyen bir konumda değerlendirmesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Sürekli baskı, talep, mecburiyeti var anlayışıyla Türkiye'ye yaklaşma gereğini duyacaklardır ve Türkiye'nin dünyadaki çeşitli yerlerdeki desteği, çok gereksiz yere, anlamsız bir şekilde sıkıntıya sokulmuştur. Bize destek veren bazı çevreler, bu konudaki, demin anlattığımız o tavır dolayısıyla destek veren çevreler, şimdi, Türkiye'ye bir farklı gözle bakmaya başlamışlardır, bunun sıkıntısını önümüzdeki günlerde çekme durumunda kalabiliriz; Ermeni olaylarında, başka olaylarda bu kendisini gösterecektir. Hamas olayı, bu hükümetin Ortadoğu'da etkili olma arayışının özleminin, belki bir ifadesidir; ama, bu girişim, Türkiye'yi Ortadoğu'da daha etkili değil, daha etkisiz, daha tutarsız bir konuma sürüklemiştir, büyük çelişkiler ortaya çıkmıştır. Bu tutarsızlık, bu hükümeti ve Türkiye'yi, önümüzdeki günlerde çok daha büyük sorunlarla, sıkıntılarla karşı karşıya bırakacaktır.[1073]

3.2.4.KEMAL KILIÇDAROĞLU

3.2.4.1. Durum Tanımlaması ve Kavramsallaştırma

3.2.4.1.1. İsrail Devletini 'Devlet' Olarak Tanıma

Kemal Kılıçdaroğlu incelenen süre içerisinde İsrail devletini 'devlet' olarak reddettiğine, tanımadığına dair herhangi bir ifade kullanmamış, İsrail devletinin meşruiyetini sorgulayacak herhangi bir şey söylememiştir. Kılıçdaroğlu, Mavi Marmara baskını sonrasında İsrail hükümetini eleştirirken İsrail devleti ile ilgili herhangi bir sorunun olmadığını da açık bir şekilde ifade etmiştir.

İsrail Devleti ve İsrail halkıyla herhangi bir sorunumuzun olmadığının da altının çizilmesi gerekiyor.[1074]

[1073] D. Baykal, **21.02.2006 Tarihli Meclis Grup Konuşması**
[1074] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

3.2.4.1.2. Yahudi Sermayesi

Kemal Kılıçdaroğlu Yahudi sermayesi hakkında herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Ancak mayınlı arazilerin bir İsrail firmasına verilmesine geçmişte CHP'nin yaptığı itiraza destek olmuştur.

3.2.4.2. Aktör Tanımı (Anlam)

Kemal Kılıçdaroğlu Mavi Marmara baskını sonrasında İsrail hükümetine yönelik eleştirilerde bulunmuş, buradaki aktörü tanımlarken halk ve hükümet ayrımına giderek İsrail hükümetinin takip ettiği politikayı eleştirmiştir. Kılıçdaroğlu İsrail devleti ve halkını suçsuz bir konuma yerleştirmektedir. Burada İsrail devletinin meşruiyetini sorgulamaya yönelik herhangi bir ifadede bulunmayan Kılıçdaroğlu Mavi Marmara baskını üzerine İsrail hükümetini aşırı sağcı olmak şeklinde tanımlamakta ve takip ettikleri politikaların meşruiyetini sorgulayıcı aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır.

> *AKP'nin aktif siyaseti, aktif diplomasiyi mutlaka ama acilen devreye koyması lazım. Bu arada, İsrail Devletini ve İsrail halkını hedef almadığımızın da özenle altını çizilmesi gerekiyor. Aşırı sağcı İsrail hükümetini eleştiriyoruz, onların politikalarını eleştiriyoruz, onların eylemlerini eleştiriyoruz. İsrail Devleti ve İsrail halkıyla herhangi bir sorunumuzun olmadığının da altının çizilmesi gerekiyor.*[1075]

3.2.4.3. Karşılaştırma (Anlam, Uslamlama)

Kemal Kılıçdaroğlu Mavi Marmara baskını sonrasında yapılması gerekenler konusunda açıklamalarda bulunurken bir karşılaştırmada bulunmuş, Türkiye'nin de bu karşılaştırmadan hareket ederek aynı politikayı takip etmesi gerektiğini ifade

[1075] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

etmiştir. Kılıçdaroğlu Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde yapılacak olan girişimleri Lübnan'da gerçekleştirilen Hariri suikastını[1076] örnek göstererek açıklamaya çalışmış, Hariri suikastı sonrasında izlenen süreçlerin Mavi Marmara baskını için de izlenerek uluslararası desteğin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir.

> *Dışişleri Bakanının bir söylemi çok önemli. Bu konunun mutlaka uluslararası bir komisyon tarafından soruşturulması ve suçluların da cezalandırılmasını istiyor. Biz de CHP olarak bunu istiyoruz, Ölen yurttaşlarımızın kanlarının yerde kalmaması için bu soruşturmanın mutlaka yapılması gerekiyor. Hariri suikastında hangi önlemler alındıysa, Harisi suikastında hangi soruşturma süreci başlatıldıysa AKP'nin gücünü kullanarak bu süreci Birleşmiş Milletler düzeyinde gerçekleştirmesi gerekiyor.*[1077]

3.2.4.4. Kanı Birliği (Politik Strateji)

Kemal Kılıçdaroğlu İsrail ile ilişkiler konusunda dönemsel şartlara göre bir kanı birliği oluşturmaya çalışmıştır. Gelişmeleri göz önünde bulundurarak takip edilmesi gereken politikaların neler olması gerektiğini belirlemiştir. Mavi Marmara baskını sonucunda Türkiye'nin içine düştüğü durumu onur kırıcı bir durum olarak tanımlayan Kılıçdaroğlu, bu dönemde kanı birliğini yaşanan onur kırıcı durumun telafi edilmesi olarak ifade etmektedir. Yaşanan durum tüm Türkiye'yi ilgilendiren, herkesin sahip çıkması gereken yüksek bir değerdir. Bununla birlikte bu baskın sonucunda yaşamını yitiren vatandaşların ailelerine gerekli yardımın yapılması gerekliliği de herkesin üzerinde uzlaştığı, kanı birliğinin ifade edildiği bir konu olmuştur.

[1076] 2005 yılında Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta bomba yüklü bir aracın infilak etmesi sonucu aralarında Başbakan Refik Hariri'nin de bulunduğu 21 kişi hayatını kaybetmiştir. Yetkililer saldırının sorumlusu olarak Lübnan'daki Hizbullah güçlerini göstermiştir.
http://www.iha.com.tr/hariri-suikasti-davasi-basladi-dunya-324288

[1077] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Bize sonuç lazım. Türkiye Cumhuriyetinin ölen vatandaşları var, onların hakları var. Türkiye'nin onuru kırılmıştır. O kırılan onurun mutlaka ve mutlaka onarılması gerekiyor.[1078]

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin, İsrail hükümetini kınayan bir karar almasıyla ilgili hükümetin girişimleri vardı. Bu girişimleri savunduk ve mutlaka Birleşmiş Milletlere Güvenlik Konseyinin bu konuda bir karar almasını hükümetin sağlamasını ve bu süreçte de Amerika Birleşik Devletlerinin de ikna edilmesini söylemiştik. Sayın Başbakan "yapılan saldırılar karşılıksız kalmayacaktır" diye bir açıklama yapmıştı. Kendisine destek verdik ve dedik ki "ulusal çıkarlarımızla bağdaşan her türlü çözüme Cumhuriyet Halk Partisi destek verecektir" ve hatta şunu da söyledik; "Türkiye'nin onuru kırılmıştır, o onurun mutlaka onarılmalıdır". Ölen vatandaşlarımızın kanı yerde kalmasın diye de bir açıklamayı yine konuşmamızda ifade ettik.[1079]

İsrail-Filistin çatışmasının yaşandığı dönemde Kılıçdaroğlu barışa vurgu yapmış, kanı birliğini barış üzerinden kurmaya çalışmıştır. Kılıçdaroğlu, masum sivillerin katledildiği bir durumun, savaşın kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir.

Biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak, Orta Doğu'da barışın olmasını isteriz. İsrail ve Filistin kendi arasında bir araya gelip sorunlarını çözmesini isteriz ama çoluk çocuğun katledildiği bir savaşı kim yaparsa yapsın onu kabul edemeyiz, bu doğru değildir.[1080]

3.2.4.5. Karşıgerçeklik (Anlam, Uslamlama)

Kemal Kılıçdaroğlu, Mavi Marmara baskını sonrasında BM nezdinde İsrail'in kınanması ve İsrail saldırısının cezalandırılmasını isterken karşı gerçeklik temasını da kullanmıştır. Kılıçdaroğlu, ABD'yi uyararak ABD'nin Türkiye'yi yalnız bırakması durumunda bu politikasının çok sağlıklı sonuçlar vermeyeceğini ifade etmiştir. Ancak bu sonuçların ne olacağı konusunda herhangi bir beyanda bulunmamıştır.

[1078] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1079] Kemal Kılıçdaroğlu, **08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1080] Kemal Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Uluslararası politikanın saygın bir politika olduğu, uluslararası politikanın devlet adamı kimliğini öne çıkardığı, uluslararası politikanın duygusallıktan arındırılarak ülkenin çıkarlarına kilitlenmesi gerektiği, bunların hepsinin de bizim tarafımızdan da bilindiğinin altını çizmek isterim. Eğer uluslararası politikayı ucuz anlayışlarla iç politikanın malzemesi yaparsanız uluslararası saygınlığı koruyamazsınız, devlet adamı kimliğini koruyamazsınız ve sonuç da alamazsınız. Biz, AKP'nin bu süreçte söylediklerinin tamamını izliyoruz ve sonuç almasını da bekliyoruz. Sonuç almadıkları takdirde onları yurttaşlarımıza şikâyet edeceğiz. Çünkü siyasette söylem yetmiyor. Ben şunu söyledim, bunu söyledim, Birleşmiş Milletleri topladım, uluslararası İslam Örgütü toplanacak, Avrupa Birliği toplanacak bunların hepsi çok güzel ama sonuç ne oldu.[1081]

Bir başka nokta: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden İsrail'i kınayan bir karar almanın zorluğunu biliyoruz ama Amerika Birleşik Devletlerinin stratejik ortak olarak bize algıladığı ve bize söylediği bir ortamda, eğer İsrail'den yana bir politika güder, Türkiye'yi kızdırırsa bunun da çok sağlıklı sonuçlar vermeyeceğini de ifade etmek isteriz. Bu açıdan Türk diplomasisinin ABD'yi ikna etmesi gerektiğine inanıyoruz.[1082]

3.2.4.6. Kanıtsallık (Anlam, Uslamlama)

Kemal Kılıçdaroğlu kanıtsallık temasına Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı olarak gördüğü Kürecik radar istasyonuna karşı çıkarken başvurmuştur. Kılıçdaroğlu, Kürecik radar istasyonunun İsrail'i İran'a karşı korumak için NATO tarafından Türkiye'ye yerleştirildiğini öne sürmektedir. NATO çerçevesinde alınan bir karar olan ve Malatya'nın Kürecik ilçesine kurulan erken uyarı radarının İsrail'e hizmet edeceğini, İsrail için kurulan bu radardan dolayı Türkiye'ye herhangi bir şey verilmediği, dolayısıyla ulusal çıkarlara uygun olmadığını ileri süren Kılıçdaroğlu, bu tezini desteklemek için kanıtlara başvurmuştur. Burada ifade ettiği kanıt ise ABD'li yetkililerdir. Ancak hangi ABD'li yetkilinin bunu söylediğini ifade etmemesi kanıtsallığın inandırıcılığını ve bilginin doğrulanmasını zayıflatıcı bir nitelik ortaya koymaktadır.

[1081] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1082] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Kürecik'e konulan radar neyin radarı söyleyeyim. Bu bir Amerika Birleşik Devletleri radarıdır. İsrail'deki muadiliyle eşgüdümlü çalışacaktır. Bu radar İran'a yöneliktir. Sağlanan istihbaratı İsrail kendi güvenliği için kullanacaktır, radar karşılığında Türkiye'ye hiçbir şey verilmemiştir. Bunu söyleyen ben değilim. Şimdi bunu ben söylüyorum ama bunu söyleyen Amerika Birleşik Devletlerinin Dışişleri yetkilileri.[1083]

3.2.4.7. Ders Olarak Tarih (Geleneksel Tema)

Kemal Kılıçdaroğlu meydana gelen olaylara göre ders olarak tarih temasını kullanmıştır. İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği saldırılar söz konusu olduğunda İsrail devletinin kendi tarihini örnek alması ve bundan ders çıkarmasını salık veren Kılıçdaroğlu, bu dönemde yapılan saldırıları ise "zulüm" olarak nitelendirmiştir. Bu zulmün İsrail halkına yakışmadığını belirten Kılıçdaroğlu bunun bitirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

İsrail kendi tarihinden ders almalıdır. İsrail halkına yapılan zulmü hiçbir zaman unutmamalıdır. Aynı zulmü Gazze halkına çektirmek İsrail halkına yakışmıyor.[1084]

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarını sert bir şekilde eleştiren ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerilmesine neden olan AK Parti hükümetinin Filistin ve Hamas'ı açıktan destekleyen politikasına da karşı çıkan Kılıçdaroğlu bu karşı çıkışını Türkiye'nin Ortadoğu'da bu nedenle kaybettiği saygınlığına bağlamaktadır. Türkiye'nin Ortadoğu'da itibar kaybı yaşadığını öne süren Kılıçdaroğlu, Türkiye'nin itibar kaybı yaşamasının nedenini ise Ortadoğu'da hem İsrail-Filistin meselesinde hem de Suriye meselesindeki pozisyonuna bağlamaktadır. Çünkü AK Parti hükümeti bu iki sorunda tarafını belli etmiş ve bir tarafta Filistin ve Hamas'ı savunduğunu öne sürerken öbür taraftan da Suriye rejiminin yıkılması için

[1083] Kemal Kılıçdaroğlu, **04.10.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1084] Kemal Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

mültecileri Türkiye'de barındırmış ve Suriye devlet başkanı Beşşar Esad'ın devlet başkanlığını bırakmasını istemiştir.Kılıçdaroğlu bir taraftan İsrail'i eleştirmekte öbür taraftan Türkiye'nin tarafsız kalmasını savunmaktadır.

> *O kadar itibarsızlaştı ki kimse artık gelip Türkiye'de bizim kapımızı çalmıyor. Eskiden Orta Doğu'da bir olay olduğunda ilk kapısı çalınan Türkiye Cumhuriyetiydi, gelirlerdi buraya. "Şöyle bir sorunumuz var, çözün." derlerdi çünkü bize güvenirlerdi. Bakın sekiz yıl Irak'la İran çarpıştı. İki ülkeden hiçbirisi Türkiye taraf tutuyor diye bir şey söylemedi. Türkiye'nin tarafsızlığı vardı, savaşın bitmesini istiyordu, iki ülkeye çağrı yapıyordu ve o tarafsızlığının meyvelerini her zaman topladı. Şimdi, Orta Doğu'nun bataklığına sürüklenmiş bir Türkiye var, taraf tutan bir Türkiye var. Lider Türkiye değil, kullanılan bir Türkiye var.*[1085]

3.2.4.8. İnsancıllık

Kemal Kılıçdaroğlu insancıllık temasını İsrail'in Gazze'ye yönelik yapmış olduğu saldırılarda ve Mavi Marmara baskını sonrasında ortaya çıkan durum karşısında kullanmıştır. İsrail tarafından yapılan saldırıların hukuk dışı olduğu bu saldırılarda masum sivillerin öldüğü ve bunun insanlık dışı bir durum olduğunu ifade eden Kılıçdaroğlu, İsrail tarafından gerçekleştirilen operasyonların bir insanlık dramına dönüştüğünü ifade etmektedir.

> *Gazze'ye ambargo uygulanmasını bu kürsüde eleştirmiştik, çünkü ambargo uygulamasıyla Gazze'yi elde etmek, o insanları cezalandırmak bir insanlık suçuydu ve bu suça hep beraber karşı çıktık. Nedeni de şu idi: Gerçektende kadınların, yaşlıların ve çocukların olduğu bir yerde; gıda ambargosunu uygularsanız insani duyguların tümünü yok etmiş olursunuz. Bu açıdan ambargo uygulamasına şiddetle karşı çıktık ve şunu da söyledik: İsrail hükümetinin dokunulmaz ve bedel ödeyemez bir hükümet olmaktan da çıkarılmasını istedik.*[1086]

> *Biliyorsunuz Gazze'ye yardım götüren 9 yurttaşımız hunharca öldürüldü, katledildi. Hukuka aykırı olarak katledildi, insan haklarına aykırı olarak katledildi.*[1087]

[1085] Kemal Kılıçdaroğlu, **27.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1086] Kemal Kılıçdaroğlu, **08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1087] Kemal Kılıçdaroğlu, **04.10.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Değerli arkadaşlarım, Gazze'de bir insanlık dramı yaşanıyor. İsrail bütün gücüyle abluka altına aldığı Gazze'ye bombalar yağdırıyor. İnsanlığın kabul etmediği koşullarda saldırılıyor. Çoluk çocuk demiyorlar, genç yaşlı demiyorlar, herkesi öldüreceğiz diyorlar. Bunu kabul etmek mümkün değil, Yirmi Birinci Yüzyılda bunu kabul etmek mümkün değil. Filistin bölgesinde saygın bir devlet kurmaya hakkı olan bir ülkedir. Kendi bağımsız devletini kuracaktır Filistin, bunun mücadelesini veriyor. En doğal mücadelesini veriyor Filistin halkı. Sorunların üzerine tankla, topla, tüfekle giderseniz, sivilleri katlederseniz bu olmaz.[1088]

Değerli arkadaşlarım, en gelişmiş silahlarınız olacak, o silahları Filistin'de deneyeceksiniz, bunu kabul etmek mümkün değildir. Vahim bir hatadır ve bunun düzeltilmesi lazım.[1089]

3.2.4.9. Yasallık ve Yasadışılık

Kemal Kılıçdaroğlu Mavi Marmara baskını konusunda değerlendirmede bulunurken yasallık-yasadışılık temasına başvurmuştur. Gazze'nin bir dram içinde olduğunu,Gazze'ye insanî yardım götürmek üzere bugüne kadar dokuz ayrı girişimin gerçekleştirildiğini, bu dokuz ayrı girişimden beşinin Gazze'ye ulaşmış olduğunu belirten Kılıçdaroğlu, dört yardım girişiminin ise İsrail tarafından engellendiğini ve engellenenlerden birisinin de Mavi Marmara gemisinin de içinde bulunduğu yardım konvoyunun olduğunu ifade etmektedir. Mavi Marmara baskınında İsrail'in orantısız güç kullanarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yaşamlarını yitirmelerine neden olduğunu belirten Kılıçdaroğlu, İsrail saldırısının yasadışı bir durum olduğunu ifade etmektedir:

İsrail hükümetinin iki temel suçu vardır. Bir, orantısız güç kullanmıştır. Orantısız güç kullanmak hangi koşulda ve nerede olursa olsun suçtur, suç kabul edilmektedir. İki; Uluslararası sularda saldırı yapılmıştır, bu da bir başka suçtur. İsrail hangi gerekçeyi gösterirse göstersin, hangi gerekçenin arkasına sığınırsa sığınsın yapılan eylem bir suçtur ve doğrudan doğruya Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarına karşı yapılan bu suçun da mutlaka cezalandırılması gerekmektedir.[1090]

[1088] Kemal Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1089] Kemal Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1090] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Biliyorsunuz Gazze'ye yardım götüren 9 yurttaşımız hunharca öldürüldü, katledildi. Hukuka aykırı olarak katledildi, insan haklarına aykırı olarak katledildi.[1091]

3.2.4.10. Kural İfadesi

Kemal Kılıçdaroğlu kural ifadelerine Mavi Marmara saldırısı sonucunda ortaya çıkan durum karşısında yapılması gerekenlerin neler olduğunu ifade etmek, bunun dışında takip edilecek bir yolun yanlış olduğunu belirtmek için sıklıkla başvurmuştur. Türkiye'nin bu süreçten en kârlı şekilde çıkabilmesi ve İsrail'in saldırısının uluslararası alanda karşılığının verilmesi gerekliliğinin altını çizen Kılıçdaroğlu, bu saldırı sonucunda ölen vatandaşların ailelerinin haklarının aranmasının zorunluluğunu da bir kural olarak ifade etmektedir. Bu süreçte sağduyulu davranılması gerektiği ve İsrail hükümetinin dokunulamaz ve cezalandırılamaz olmadığının ortaya konmasının gerektiğini belirten Kılıçdaroğlu kural ifadelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Elbette ki bazı şeylerin yapılması gerekiyor. İzin verirseniz o konuda bazı düşüncelerimizi aktarmak istiyorum.

Birincisi şu: Bu olay bilinen ve görülen bir olaydı, yazılan çizilen bir olaydı. Gerek kendi ülkemizde gerekse başka ülkelerde vahim bir sonuç doğuracağı ifade edilen bir olaydı ama buna karşın yeterli önlemin alındığı söylenemez... İkinci önemli nokta, yurt içinde kesinlikle eylem ve söylemlerimizde tahriklere kapılabilinecek hareketlerden özenle kaçınılması gerekiyor. Hükümetin de bu konudaki söylemlerinde buna dikkat etmesi gerekiyor. Bir üçüncü nokta: Türkiye şu veya bu şekilde Orta Doğu bataklığına çekilmek isteniyor. 1 Mart Tezkeresiyle, Cumhuriyet Halk Partisinin kararlı duruşuyla Orta Doğu bataklığına Türkiye sokulmadı ama bu süreçte. ...Dikkatli bir politika izlememiz lazım. Devlet adamlığı ve büyük devlet olmanın gerektirdiği ilkelere, normlara uygun hareket etmemiz lazım. İzlenen politikalar, Filistin'in kendi içinde, hatta Orta Doğu'da birilerinin yanlışı olarak görülüp öyle hareket etmek, o hareketler ışığında dış politika oluşturmak son derece tehlikelidir. Türkiye kendi geleneksel, yurtta barış, dünyada barış, politikasının temel normlarına uygun olarak, herkese eşit uzaklıkta, barışı temel ilke edinerek, barışı korumak için her türlü çabayı gösteren büyük bir devlet olduğunu kanıtlayarak bu ucuz politikaların dışında sağlıklı bir dış politika izlemek

[1091] Kemal Kılıçdaroğlu, **04.10.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

zorundadır. Diplomasiyi gerçek anlamda aktif kılmak ve harekete geçirmek istiyorsanız Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin İsrail'i kınayan karar almasını sağlamak durumundasınız. [1092]

Bir başka önemli nokta:.. Bu süreçte İsrail hükümetinin dokunulmaz ve bedel ödeyemez bir hükümet olmadığının da ortaya konması gerekiyor.[1093]

Bu arada, ölen yurttaşlarımızın haklarının da korunmasına çaba harcamalıyız, AKP'nin bu süreçte hukuk mücadelesi için bu yurttaşlarımıza ve ailelerine yardımcı olması gerekli onun da mutlaka yerine getirmek zorunda.[1094]

3.2.4.11. Kutuplaşma, Biz-Onlar Sınıflandırması (Anlam)

Kemal Kılıçdaroğlu, AK Parti hükümetinin dış politikaları üzerinden kutuplaşmaya başvurmuştur. AK Parti hükümetini dış politika üzerinden eleştirmek ve başarısızlığını ortaya koymak için İsrail'in Mavi Marmara operasyonunu ve NATO bünyesinde Malatya'ya kurulan Kürecik radar istasyonunu araç olarak kullanmaktadır. Kılıçdaroğlu, İsrail ve Ortadoğu politikasını eleştirirken İsrail'in Mavi Marmara saldırısı ve Kürecik radar istasyonunu gündeme getirerek İsrail'e yönelik tavrını ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine yönelik ipuçları da vermiştir. Mavi Marmara saldırısının karşılığının uluslararası politik alanda verilmesi gerektiğini AK Parti hükümetinin bu konudaki başarısızlığı üzerinden ifade etmeye çalışan Kılıçdaroğlu, Kürecik radar istasyonunun ise İsrail'in çıkarları gereği kurulduğunu, Türkiye'nin çıkarlarıyla alakasının olmadığını ileri sürerek Kürecik radar istasyonunun kapatılması gerektiğini ifade etmektedir. Kılıçdaroğlu, aynı zamanda İsrail ile yaşanan gergin ilişkilerden de rahatsızlığını ifade etmekte, Ortadoğu'da saygın bir ülke olan Türkiye'nin AKP hükümeti döneminde tarafsızlığını yitirerek imaj kaybına uğradığını dile getirmektedir. Buradan hareketle Kılıçdaroğlu'nun bir taraftan İsrail ile yaşanan sorunlardan rahatsız

[1092] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1093] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,**www.tbmmchp.org.tr
[1094] Kemal Kılıçdaroğlu, **01.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,**www.tbmmchp.org.tr

olduğu, öbür taraftan ise İsrail'in Mavi Marmara saldırısının karşılığının verilmesi, Kürecik radar istasyonun İsrail'in çıkarlarına hizmet ettiği için kapatılmasını talep eden tavrı arasında bir uyumsuzluk görülmektedir. Mavi Marmara gemisinin de içinde bulunduğu insani yardım konvoyunun yola çıkmadan önce İsrail yetkili makamları tarafından Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin uyarıldığını ve buna rağmen hükümetin bu organizasyonu engellemeyerek yaşanan sorunun sorumlusu olduğunu ileri süren Kılıçdaroğlu, İsrail hükümetinin saldırısını meşrulaştırmamakla beraber İsrail hükümetinin saldırı öncesindeki tavrını olumlayarak AK Parti hükümetini suçlamaktadır. Kılıçdaroğlu aynı zamanda saldırı sonrasında yapılması gerekenler ve İsrail'in cezalandırılması konusunda kendilerinin bütün girişimleri desteklediklerini ancak İsrail'e yönelik uygulanacak olan yaptırımların AKP hükümetinin başarısızlığı sonucunda herhangi bir sonucun alınmadığını ifade etmektedir. "Bizim" bütün olumlu çabalarımıza rağmen "onlar"ın olumsuzlukları yüzünden İsrail ile ilişkiler bozulmuş ve Türkiye'nin imajı yara almıştır. Kılıçdaroğlu, kutuplaşma üzerinden İsrail ile ilişkiler konusunda aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır.[1095]

> *Bir başka önemli gelişme, biliyorsunuz, İsrail'e insani yardım götüren gemilerde 32 ülkenin yurttaşları vardı. Hadi Türkiye tepkisini gösterdi, bağırdık, çağırdık. Peki, 31 ülkede ne oldu? Bu kürsüde dedik ki, diplomasiyi mutlaka aktif olarak devreye sokun. O 31 ülkenin yurttaşları için de Türkiye'nin gösterdiği tepkinin en az yarısını gösterebilecek bir gücünüzü kullanın dedik. Bir şey oldu mu? Hayır. Demek ki AKP hükümeti, Dışişleri Bakanlığının bürokratlarını suçlarken kendisini korumak için farklı bir yöntem seçmiş oluyor. Biz bağıralım çağıralım, Türkiye'de bu yapıyı oluştururuz ama nasıl olsa diğer ülkelerde ne olduğundan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının haberi olmaz... Biz, size, "dış politikayı aktif olarak devreye sokun" derken iletişimi de, görüşmeleri de başarılı bir şekilde, sonuç alacak bir şekilde devreye koyun diye sizi uyardık, zamanında söyledik. Eleştirmedik, hepsine destek verdik, "yapıyorsanız arkanızdayız" dedik ama ne oldu? Hiçbir şey olmadı. İsrail büyükelçisi, insani yardım götürülmeden önce defalarca basın toplantısı yaptı, açıklamalar yaptı. "Göndermeyin, müdahale*

[1095] Kemal Kılıçdaroğlu, **04.10.2010; 27.11.2012 Tarihli TBMM Meclis Grup Konuşmaları,** www.tbmmchp.org.tr

edeceğiz" dedi. Şimdi, bütün bunlara rağmen, biz, yurttaşlarımızı bindirdik gemilere ve oraya gönderdik. Soru şu: Bu uyarılar hangi gerekçeyle Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından dikkate alınmamıştır? İkinci sorumuz şu, bir başka sorumuz: Sivillerin açıkça ölüme gönderilmelerinden kim sorumludur? "Göndermeyin" diyorlar. "Gönderirseniz müdahale edeceğiz" diyorlar. Siz, bizim insanlarımızı gemiye bindirip ölüme gönderiyorsunuz. O zaman Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin varlık nedeni ne? Kendi insanlarını ölüme göndermek midir?[1096]

Dış politikaya bunlar "Sıfır sorun" diye başladılar. Acaba dış politikada da Adalet ve Kalkınma Partisi başarılı oldu da bizim mi haberimiz olmadı? Son *Gazze olayına bir daha dikkatinizi çekmek isterim. Özetleyeyim. Gazze'ya yardım götürmek üzere bir konvoy çıktı yola, 9 yurttaşımız yaşamını yitirdi. Sayın Başbakan bunun üzerine esti gürledi. Konuşması bütün Arap dünyasına canlı olarak yayınlandı. Neredeyse bir savaş ilan etmediği kaldı. Arkasından, Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümetin bu konuda atacağı her adıma destek vermek üzere oybirliğiyle bir karar aldı ve şimdi geliyoruz sonuca. Bu kürsüde söylemiştik. Bütün bunların gereğini yerine getirirseniz biz Adalet ve Kalkınma Partisini alkışlayacağız, ama yerine getirmezseniz bunun hesabını soracağız. Hiç kimsenin, Türkiye Cumhuriyeti'nden hiç kimsenin kanı yerde kalmasın diye açık, net tutumumuzu sergiledik. Bunlar dediler ki "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi İsrail hükümetini kınasın ve karar alsın." Sonuç? Sıfır. NATO kınasın. Sonuç? Sıfır. Uluslararası bir soruşturma komisyonu kurulsun ve İsrail'in bu olayı soruşturulsun. Sonuç? Sıfır. Hayatını kaybedenlerin ya da yaralananların uğradıkları maddi ve manevi zararlar tazmin edilsin. Sonuç? Sıfır. Avrupa Birliği, Avrupa Parlamentosu, Arap Birliği, İslam Kalkınma Örgütü, bu olayı eleştirsin, İsrail'i kınasın. Sonuç? Tam bir hayal kırıklığı ve tamamı Türkiye'yi yalnız bıraktı. İsrail hükümeti bırakın özür dilemeyi, şimdi artık tamamen ters yüz etti, Türkiye bizden özür dilesin noktasına getirdi. Bir ikinci önemli olay, hani Sayın Başbakan esti gürledi ya, bir baktık kapalı kapılar ardında bir şeyler yapılıyor. Brüksel'de bizim Dışişleri Bakanımız ile İsrail'in Ticaret ve Endüstri Bakanı kapalı kapılar ardında görüşüyorlar. Ne görüşüyorlar acaba? Büyük bir ihtimalle şunu diyorlardır: Ne olursunuz, bizden bir özür dileyin de şu defteri kapatalım, her hâlde bunu düşünüyorlardır ve onlar da… …otelin önüne çıkıp "Biz sizden asla özür dilemeyeceğiz, tam aksine siz bizden özür dileyin" diye AKP'nin izlediği politikayı bir daha ters yüz edip yerden yere vuruyorlar ve bizim onurumuzla oynuyorlar. Sebebi kim? Adalet ve Kalkınma Partisi. Sorumlusu kim? Onun başındaki Recep Tayyip Erdoğan, bunu unutmayacağız.*[1097]

Değerli arkadaşlarım, sadece Obama'ya kızmıyor Recep Tayyip Erdoğan, Arap Birliği'ne kızıyor "Neden müdahale etmiyorsunuz?" diye, İslam Kalkınma Örgütü'ne kızıyor, Birleşmiş Milletlere kızıyor "Neden bir şey yapmıyorsunuz?" diye, Avrupa Birliğine kızıyor ve en sonunda da Filistinlilere kızıyor. Şimdi, eğer gerçekten Recep Tayyip Erdoğan Gazze konusunda bir şey yapmak istiyorsa çok basit bir yolu var bunun, Malatya Kürecik'te bir füze kalkanı var. Sen, eğer gerçekten İsrail'e karşıysan, oradaki ölümlere karşıysan, o konuda gerçekten samimiysen Kürecik'i askıya alırsın. Kürecik radarı niye kuruldu? İsrail'in güvenliği için. Mısır'daki Sağır Sultan da bunu biliyor. Bağırıp çağırıyorsun, İsrail'e kızıyorsun, efendim "Arap birliği niye bir şey yapmıyor?" diyorsun, "Birleşmiş Milletler niye bir şey yapmıyor?" diyorsun. Sen yap, sen yap örnek ol,

[1096] Kemal Kılıçdaroğlu, **08.06.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr
[1097] Kemal Kılıçdaroğlu, **06.07.2010 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

Kürecik radar istasyonunu kapat, buradan İsrail'e bilgi gitmeyecektir de. Yapabilir mi? ("Yapamaz" sesleri) Ben de biliyorum yapamaz. Onu yapmak için bir adamda önce Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olacak yürek lazım, yürek. Eseceksin köpüreceksin, İsrail'e gelince kızacaksın, Kürecik radar istasyonundan aynı anda İsrail'deki ikizine bilgi gidecek, sen tık sesini çıkarmayacaksın ve bu millet de bunu yutacak. Senin maskeni indireceğim Recep Tayyip Erdoğan, senin maskeni indireceğim…. Söylüyorum, yine söylüyorum, İsrail'e yatırım mı uygulayacaksın? Yürekli bir adam mısın? Kürecik'i kapat, gelip seni kutlayacağım, bunu söylüyorum.[1098]

[1098] Kemal Kılıçdaroğlu, **20.11.2012 Tarihli Meclis Grup Konuşması,** www.tbmmchp.org.tr

DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasında, postmodern dönem tanımlaması içerisinde siyasetin yeni temeller üzerinden yapılanışı ve buna bağlı olarak toplumu bir bütün olarak ilgilendiren siyasetin sözcülerinin yeni politik söylemini siyasi aktörler üzerinden ele almak, postmodernizm ve iletişim alanındaki ilişkilere dair verilere ulaşmak ve bu verileri ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada Postmodern siyasal aktörler olarak Recep Tayyip Erdoğan, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu üzerinden gidilerek postmodern siyasetin temel niteliğinin "esneklik" olduğu, postmodern siyasette ve siyasetçide katılığa yer olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bu tez çalışmasında postmodern olarak tanımlanan içinde bulunduğumuz dönemin hâkim toplumsal ve siyasal ilişkilerinin de "esneklik" üzerine kurulduğu ve hayatın her alanında yaşanan bir parçalanmışlığın ortaya çıktığına dair verilere ulaşmak hedeflenmiştir.

Bu amaçla çalışmada öncelikli olarak postmodern dönem tanımlaması içerisinde önem kazanan ve sosyal olayları ve olguları açıklamak için kullanılan çeşitli kavramların açıklanmasına girişilmiştir. Bu çerçevede 1960'lı yıllarla birlikte sosyal bilim çalışmalarında görülmeye başlayan ve sosyal olguları açıklamada önemli bir kavram olarak kullanılan "söylem" kavramı postmodern dönem siyasal yapısının betimlenmesinde önemli bir araçsal rol oynayacağı düşünülerek ele alınmıştır. Geç modern dönemde ilk ortaya çıktığı zamanlarda daha çok dilbilim çalışmalarında kullanılan söylem kavramı, daha sonra ideoloji, kültür, güç/iktidar gibi kavramlarla yanyana kullanılmaya başlanmıştır. Sözen'e göre söylemi yirminci yüzyıl düşünürleri keşfetti. Yirmibirinci yüzyıl ise bir 'söylem' yüzyılıdır. Artık,

dayanılabilecek, bel bağlanabilecek, üzerine düşüncelerin ve eylemlerin inşa edilebileceği temel olmayan temel -söylemi vurgulayan düşünce 'temellerin', 'sıfır noktalarının' bulunmadığını söyler ve temel arayıcı yönelimleri reddeder- ya da Popper'ın söyleyişiyle yegâne bataklık, söylemdir. Hayat söylemlerdedir; hayat söylemlerle gerçekleşir. Hayat, artık Newton'un mutlak zaman ve uzay'ı içinde değil, belirsiz, kaotik bir söylemler evreninde devam etmektedir.[1099] Foucault'a göre, söylem, iktidarın aracı ve sonucu olabileceği gibi, aynı zamanda karşıt bir strateji için engel ve çıkış da oluşturabilecek karmaşık ve istikrarsız bir bütündür de. "Söylem iktidarı harekete geçirir ve üretir; onu güçlendirir ama bir yandan da yıpratır, zayıflatır ve onun silinmesini sağlar. Aynı biçimde sükut ve giz, iktidarı korur, onun yasaklarını sabitleştirir, fakat aynı zamanda çatışmaları yumuşatır ve az ya da çok karanlık hoşgörülere yer açar. [1100] Söylemin postmodern dönem tanımlaması içerisinde aldığı merkezi konum ve insan düşün ve eylemlerinin söylem/söylemlerce inşa ediliyor olması modern döneme hâkim olan ve merkezi bir yer tutan kavram ve olguların postmodern dönemde yüklendiği anlamlara bakılmasını ve bu kavramların siyaset ve siyasal liderle olan ilişkisine bakılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu amaçla birinci bölümde modernite ve postmodernite çerçevesinde "hakikat-doğru-gerçek"; "esneklik"; "özne-birey"; "siyaset" ve "lider" kavramları ele alınmıştır. Bu kavramlar postmodernitenin kendisini moderniteden ayırdığını iddia ettiği ve öncüllerine karşı onların temel varsayımlarını reddederek kendini kurduğu ve postmodern siyasal söylemlerin meşruiyetine de dayanak sağladığı

[1099] E. Sözen, a.g.e. s. 9.
[1100] M. Foucault, **Cinselliğin Tarihi,** Çev: Hülya Uğur Tanrıoven, 4. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, ss.106-107.

çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu açıdan bu kavramların modernitede ve postmodernitede yüklendikleri anlamlara bakmak ve bunlar arasındaki ilişkileri ve siyasal alana yansımasını ele almak yararlı olacaktır. Çünkü bunların ele alınması postmodern siyasal söylemlerin arkaplanını oluşturan ve bu siyasal söylemleri meşrulaştırmaya yönelen dayanakları ortaya koyacaktır. Buna göre postmodernitenin hakikat, doğru ve gerçek; özne-birey kavramlarına yüklediği anlamlar ve postmodern dönemde kendini neredeyse hayatın her alanında hissettirmeye başlayan "esneklik" ile siyaset ve postmodern siyasi liderin temel nitelikleri birbiriyle uyum göstermektedir. Buna göre postmodernitede bilgi, hakikat, gerçek, doğru vb. her şey yeniden ele alınmakta, tanımlanmakta, anlamlandırılmakta, referans çerçeveleri değiştirilmektedir.

Postmodernizm, modern toplumda geçerli olan bilgi, hakikat, gerçek ve doğru gibi kavramları içi boş kavramlar olarak tanımlamaktadır. Hakikat, gerçek, doğru vb. kavramlar hep dil üzerinden kurulmakta, değer olarak birbirlerinden pek farklı olmayan söylemler olarak nitelendirilmektedir. Postmodernitede hakikat yerini gelip geçiciliğe bırakmakta ve modernizmin tarafsız gözlem yapma çabalarına duyduğu güvenin yerini duyguya duyulan güven alır. Postmodernitede bilimsel bilgi diğer bilgi türlerinden yalnızca bir tanesidir. Diğerlerinden herhangi bir ayrıcalığı yoktur. Bütün hakikat iddialarının geçerliliği diğerlerinin geçerliliği kadar geçerlidir. Postmodernitede büyük anlatılar yerini küçük anlatılara bırakmakta, her şeyi açıklama iddiasında olan büyük teoriler, meta anlatılar sorgulanmaktadır. Lyotard, postmoderni aynı zamanda meta anlatılara yönelik inanmazlık olarak tanımlamakta

ve bu inanmazlığın bilimlerdeki ilerlemenin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir.[1101] Postmodernitede modern teoriye tözsel ve metodolojik açıdan geniş ve kapsamlı bir eleştiri getirilir. Postmodern anlayışa göre teorilerin hepsinin tıpkı hakikat arayışındaki büyük anlatılar gibi bütünleştirici, söz-merkezci bir projeleri, bir üst-anlatıları vardır ve hepsi de bireysel parçalardan çok toplumsal bütünü vurguladıkları için teori, postmodern düşünceye aykırıdır. Postmodernizm büyük anlatıları reddeder çünkü hepsi de bir başlangıç, bir son ve tanımlayıcı bir teori talep ederler ki postmodern bir dünyada bu olanaksız ve anlamsızdır. Modernizmde geçerli olan bu ölçütler ile olaylar ele alınıp değerlendirilemez.

Postmodernizm, üst anlatı adını verdiği ideolojileri, dinleri vb. eleştirerek onların yerine küçük anlatıların, herkesin kendine özgü hikâyesinin daha iyi olacağını belirterek göreceliğe vurgu yapmaktadır. Üst anlatılar, her zaman her soruna bir cevapla ortaya çıkabilme potansiyeline sahip oldukları düşüncesinden dolayı eleştirilirler. Bu durum postmodern siyasete ve siyasetin sözcülerine de yansımaktadır. Postmodern siyasetçi ve siyasal lider artık ideoloji bağımlı bir siyasal çerçeve içinde hareket etmemekte, üst anlatılardan bağımsız "an"a odaklı bir siyasal gündemle hareket etmektedir. Bu durum postmodern siyasetçinin politikalarını sorgulamaksızın "an"ın gereklerine uygunlukla ifade etmesine ve öncelik ve sonralığını sorgulamasını gereksiz kılmaktadır. Bunun önemli nedenelerinden biri postmodernitenin üst anlatılara karşı yaklaşımı iken diğer bir neden ise postmodern döneme egemen olmaya başlayan ve hayatın her alanında hissedilmeye başlanan "esneklik" olgusudur. Esneklik, sanattan endüstriye, iş

[1101] D. Robinson, **Nietzsche ve Postmodernizm,** Everest Yayınları, Çev: Kaan H.Ökten, İstanbul, 2000, s.33, Akt: Aylin Görgün Baran, Postmodernizmin Özne ve Akıl Kavramlarına Yönelttiği Eleştirilere Eleştirel Bir Bakış, **Düşünen Siyaset Dergisi,** Lotus Yayınları, Sayı 21, Ankara, 2005, s. 117.

ilişkilerinden kişilerarası ilişkilere kadar giderek hayatın her alanına egemen olmaya başlamıştır.

Zygmunt Bauman'ın 'akışkanlık' kavramı ile ifade ettiği esneklik biçimsizliği, istikrarsızlığı, güvensizliği ve devamlı süren bir değişikliği ima etmektedir. Bu dönemde bağlılık ve kalıcılık yerini gelip geçiciliğe bırakmış, katılık ise yerini esnekliğe terk etmiştir. Artık sabitlenmek, bir yere bağlı kalmak, ideolojik sabitelere göre politikalar geliştirmek ve onlara göre hareket etmek bireyi ve siyasal karar alıcıları sınırlayan bir durum olarak kabul edilmekte bunun yerine mobilite, hareketlilik, esneklik ve hız yüceltilmektedir. Postmodern esnekliğin yansıdığı kavramlardan birisi de modernitede temel bir yer tutan özne kavramıdır.

Buna göre "özne", modern toplumda vazgeçilmez bir unsurken postmodernitede terk edilmeye veya en azından sahip olduğu niteliklerin önemli bir kısmından feragat etmeye zorlanmaktadır. Postmodernitede özne rasyonaliteyi, planlamayı, düzeni, disiplini, hiyerarşiyi, bütünlüğü vb. kendisinin karşı çıktığı her şeyi temsil etmektedir. Öznenin postmodernitede sahip olduğu niteliklerin önemli bir kısmında uzaklaştırılması postmodern siyasetin ve postmodern liderin niteliklerine de yansıtılmaktadır. Buna göre modernitede fail olan ve etkin bir rol oynayan özne, modern liderin sorumluluk almasına düzeni, disiplini ve bütünlüğü sağlamaya yönelmesine temel oluştururken; postmodern düşüncede öznenin pasifleştirlmesi ve fail olma özelliğinden uzaklaştırılması postmodern dönem siyasal liderinin modern dönem liderinden farklı olarak sorumluluk alıcı, düzenleyici ve biçimlendirici bir rol üstlenmek yerine sorumluluktan uzaklaşmaya ve biçimlenmeye (daha çok akışkan güçler ve kamuoyu araştırmalarından elde edilen verilere uygun olarak kendini değiştirmeye) yöneltmektedir. Buna göre, postmodern düşüncede modern özne,

dolayısıyla bunun bir yansıması olarak postmodern lider disiplinli, sorumlu ve çalışkan bir kişiliğe sahiptir. Planlamayı sever, organizedir ve modern özne gibi modern lider de "çabalama" zorlanması altındadır ve kendine ilişkin imgesi "sıkı çalışma" ve "elinden gelenin en iyisini yapma" gibi tabirlerle kurulmuştur. İleriyi planlar, organizedir, siyasi projelere bağlanabilir ve ideolojik nitelikli amaçlar için çalışabilir. Özgür iradeye ve kişisel özerkliğe inanabilir. Modern özne kolektifin iyiliği için kendi çıkarlarını ikinci plana atmaya razıdır. Rasyonel kurallara, genel iradeye, toplumsal uzlaşımlara, adil görünen sabit standartlara saygı gösterir. Gerçekten inanarak hakikati arar ve böyle bir arayışın son aşamada boşuna olmayacağını ümit eder. Bu demektir ki modern özne ve modern lider akla, rasyonaliteye ve bilime güvenmekte ve bütün bunları duyguların önüne koymaktadır. İnsanlığın geleceği ve ilerleme olanağı hakkında iyimserdir. Bilgili bir fail olduğu iddiasındadır ve ayrı, yerleşmiş bir kişisel kimliğe sahiptir.[1102] Tüm bu nedenlerden dolayı postmodernitede modern özne gibi modern lider de terk edilmeye çalışılır. Çünkü modern öznenin nitelikleriyle donanımlanmış moder lider modernizmin bir ürünüdür, otorite sahibidir, faildir, bilimde yoruma pek yer bırakmak istemez, bu da postmodernitenin olayları, ürünleri ve metinleri çoğul anlamlandırma amacına uygun değildir. Postmodernitede öznenin ortadan kaldırılması postmodernistlerin ister bir bireye ister bir kolektiviteye atfedilebilecek türden olsun, ahlâki yükümlülük yüküne son vermekten söz etmelerine izin verir. Hiç kimse nedensel girdilere sahip olma anlamında bir durumdan sorumlu tutulamayacağı için, herhangi bir olayın faili veya metnin yazarı da olamayacaktır. Alınan kararların failleri siyasa belirleyiciler değildir, bu yüzden de söz konusu politikanın sonuçlarının hesabı onlardan

[1102] P. M. Rosenau, 2004, ss. 74-75.

sorulamaz. Bunun sonucu, normatif birçok değerlilik durumu, ahlâki bir boşluk, bir yükümlülük yokluğu ya da hesap verme derdinden kurtulma olabilir; meseleye nereden ve nasıl bakıldığına bağlıdır bu.

Postmodernite, modernitenin fail öznesi yerine postmodernitenin merkezsiz, kimliği değişken ve çok parçalı olan, "*esnek birey"*ini önerir. Bu birey daha önce ortadan kaldırılan özne gibi olmayacak, tek bir biçim ya da kişilik almayacaktır. Bu "bilinçli, amaçlı ve duygulu bir birey" de olmayacaktır. Modernistler tarafından tanınamayacak merkezsiz bir özne olacaktır. Bu özne bir referans çerçevesini içeren bütüncül açıklamaları ve söz-merkezci bakış açısını reddedecektir. Postmodernistlerin önerdiği birey sahip olmayı ve boyun eğdirmeyi isteyen hükmedici modern öznenin ötesine geçmeye çalışır. Onun yerine ortaklık, birlik, cemaat kurmaya, geleceğe yönelik ve özgürleştirici pratiklere katılmaya muktedir ancak sahiplenici olmayan, açık uçlu bir bireysellik vizyonunu geçirir. Bu yeni özne aynı zamanda Batı aydınlanmasının akıl yürüten, faydacı, eril yurttaşı da değildir. Postmodernistler modern öznenin yerine farklı bir biçim almış bir başka karakter ya da kişi geçirmenin peşindedirler. Postmodern birey anti-hümanist bir felsefe içinde ve modern öznenin aksine herhangi bir nesneyi gerektirmeyen bir bireydir.

Postmodernitenin hakikat, gerçek ve doğruya bakış açısı, üst anlatılara, meta anlatılara karşı takındığı tavır ve modern dönemin fail öznesini pasifleştirme girişimi ve modern özneye yüklediği anlamın parçalı yapısıyla birlikte bu dönemde esnekliğin hayatın her alanına egemen olmaya başlaması postmodern siyasetin altayapısnı oluştururken özellikle modern dönemin siyasal yapısını belirleyen yapılar

da bu dönemde dönüşüme uğramaya başlamıştır. Bu durum postmodern siyasetin yapısını şekillendirirken postmodern lider de hem postmodern düşünce hem de postmodern siyasal yapı ve bu yapıyı biçimlendiren akışkan güçler tarafından şekillendirilmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi modern dönem siyasal yapısının postmodern dönemde dönüşüme uğramaya başlamasıdır. Buna göre modern dönem siyasal hayatını şekillendiren temel bazı unsurlardan söz edilebilir. Devletin siyasal yapılanmasında ulus devletin ortaya çıkması; özellikle sanayi devrimiyle birlikte Batı'da toplumsal tabanda ekonomik temelli sınıfların oluşması ve bu sınıfları temsil eden ve birbirine rakip farklı ideolojilerin ortaya çıkması siyasal hayatın yeniden şekillenmesini beraberinde getirmiştir. Modern dönemde siyasetin işleyişi önemli ölçüde iki kutuplu bir toplumsal yapı üzerine bina edilmiş olup, siyaset siyasal partiler ve ülke meclisleri üzerinden işlemektedir. Bu dönem siyasal partileri ideoloji merkezli bir yapı içerisinde hareket etmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri Sanayi Devrimi ile birlikte, Batı'da feodal toplumsal ilişkiler üzerine kurulu geleneksel toplumsal yapıdan, burjuva sınıfı ve emekçi/işçi sınıf olmak üzere temelde iki sınıfın var olduğu bir toplumsal yapının ortaya çıkmış olmasıdır. Bu dönemde siyasal partiler ve toplumsal hareketler modern dönem siyasetinin başat aktörleri olmuşlardır. Modern dönem siyasal partileri hem ekonomik sınıf temelli ideolojiler tarafından biçimlenmişlerdir hem de herhangi bir toplumsal sınıfın çıkarlarına odaklanmayan, ancak toplumu bir bütün olarak dönüştürmeye, şekillendirmeye çalışan ideolojilerce şekillenmişlerdir. Bu dönemde Batı siyasal hayatında din ve dini kurumlar eski etkinliklerini kaybetmişlerse de bunların yerine ideolojiler değer üretici konum elde ederek onların bırakmış olduğu boşluğu doldurmaya yönelmişlerdir. Bu durum Batı'nın devlet düzeyinde

laikleşmesi, toplumsal düzeyde ise sekülerleşmesi aşamasında bir ara durak, bir aşama işlevi de görmüştür. Bu dönem ideolojileri dini referanslardan arındırılmış bir değer üreterek kutsalla olan ilişkiyi sorunlu hale getirmişlerdir.

Modern siyasetin yapısal çerçevesini oluşturan diğer önemli bir unsur da ulus devletler olmuştur. "Ulus-devlet" yapılanması özellikle Fransız Devrimi ile Batı Avrupa'da ortaya çıkmış ve buradan tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. "Ulus-devlet", tarihsel olarak kapitalizmin siyasi formu olarak konumlanmıştır. Çok boyutlu mekanizmalar ve süreçlerden beslenen ulus-devlet büyük, farklılaşmış, heterojen bölgeleri doğrudan yöneten, maliye, para, yargı, yasama, askerlik ve kültür alanlarında yurttaşlarına üniter bir sistem uygulama iddiasındaki bir devlettir. Bununla birlikte "ulus-devlet", herhangi bir yükümlülük altına girmeksizin veya bir karşılık vaadinde bulunmaksızın uyruğu olan fertlerden her türlü fedakârlığı, kimi durumlarda cebir unsurunu da kullanarak beklemek hakkını kendinde görmektedir. Bu hak ve yetki geleneksel "ulus-devlet"te bireyler dışında diğer unsurları da kapsayacak şekilde geniş tutulmaktadır. Sınırlarından geçen bilgi, mal, kapital, finansal sermaye ve insan kaynakları üzerindeki denetim, "ulus-devlet"in egemenliği çerçevesinde çeşitli düzenlemelere tabi tutulabilmektedir.

Postmodern dönemde ise yukarıda ifade edilen bütünlüklü yapılar aşınmaya başlamış, her alanda parçalanmışlık postmodern siyasetin işleyişini belirlemiştir. Postmodern dönemde toplumsal ve ekonomik yapıda yaşanan değişimler sonucu siyaset kurumunun da bir bütün olarak dönüşmeye başladığı söylenebilir. Bu dönüşüm özetle 1960'lı yıllarla birlikte, Batılı sanayi toplumlarında yeni değerler ve

yeni toplumsal hareketlerin oluşmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu yeni değerler ve sosyal hareketler, yeni bir siyaset ve siyasal eylemlilik anlayışına da yol açmıştır.[1103] Öncelikle postmodern siyasal çözümlemelerin en önemli konularından biri yeni toplumsal hareketler ve yeni politika adı altında çalışılan siyasi aktivizmin ortaya çıkmasıdır. Buradaki nokta, aktivizmin sınıf üyelerini harekete geçirmemesi, geleneksel sınıf konularını, sınıfla ilişkili örgütlenmeleri ihmal etmesi ve eski sınıfla ilişkili sağ-sol yelpazesini çapraz bir şekilde kesen ayrıcalıkları ortaya çıkarmasıdır. Ne yeni toplumsal hareketleri oluşturan öğelerin kompozisyonu, ne de kamulaştırılan sorunların karakteri sınıf terimleriyle çözümlenebilir. Etnisite, toplumsal cinsiyet ve yaşa dayalı farklılıklar sosyal kimliğin önemli kaynaklarını teşkil etmektedir. Yeni toplumsal hareketler de bu kimlikler etrafında oluşmakta ve sınıfa dayalı toplumsal hareketlerin yerini almaktadır.[1104]

Siyasette sınıf temelli bakış açısının gerilemesinin önemli bir nedeni de ideolojilere bakışta yaşanan değişimdir. Postmodern dönemde ideolojiler gözden düşmüş ve siyasetin işleyişinde belirleyici olma konumlarından önemli oranda uzaklaşmışlardır. İdeolojilerin siyasetin belirlenmesi ve işleyişinde modern dönemde olduğu kadar belirleyici olmaması postmodern dönem siyasetinin önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. İdeolojilerin postmodern dönemde etkililiğin azalması, Lyotard tarafından da postmodern durumun bir özeliği olarak ifade edilmiştir. Lyotard'a göre bu çağda artık modernist döneme ait büyük inançlar, büyük ütopyalar geçerliliğini yitirmiştir. Buna göre postmodernizmde büyük anlatılar yerini küçük anlatılara bırakmakta, her şeyi açıklama iddiasında olan büyük teoriler, meta anlatılar

[1103] F. Keyman, 2000, s. 46
[1104] Cengiz Yanıklar, "Postmodernist Antipati: Postmodernist Sınıf(sızlık) Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Cilt 65, sayı 1, 2010, ss. 212-213.

sorgulanmaktadır. Lyotard postmoderni aynı zamanda meta anlatılara yönelik inanmazlık olarak tanımlamakta ve bu inanmazlığın bilimlerdeki ilerlemenin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir.[1105] Bu meta anlatıların postmodern düşüncede zayıflamasının önemli bir nedeni gelişen yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu atmosferdir.

Postmodern dönemde düşünsel, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan gelişmelerin bir sonucu da ulus devletlerin ve ulus devlet yapılarının aşınması olmuştur. Bu dönem örgütsüz bir toplumun ortaya çıkmaya başladığı bir dönemdir. İnsan hareketlilikleri aşırı biçimde artmış ve herhangi bir yere ve işe olan bağlılıklar giderek azalmıştır. Bu durum en çok ulus devletleri etkilemiş, ulus devletlerin egemenlik alanlarını sınırlandırmıştır. Ulus-devletlerin en önemli niteliklerinden biri olan ve başkalarıyla paylaşılamayan egemenlik bu dönemde paylaşılır duruma gelmiştir. Bauman'a göre potmodern dönemde ulus devlet, siyaseti ve toplumu ilgilendiren kararlar konusunda belirleyici olma konumundan hızlı bir şekilde uzaklaşmaktadır. Devletin geri çekiliş ya da kendi kendini sınırlayışının en göze çarpan sonucu, seçim yapan insanların, özünde siyasi olmayan güçlerin –öncelikle de mali piyasalar ve meta piyasalarıyla bağlantılı olanların- hem zorlayıcı hem de telkin edici etkisine daha fazla maruz kalmaları olmuştur. İçinde bulunulan dönemin koşullarında en önemli seçimlerin gündemini siyasi olarak inşa etmek pek mümkün değildir. Siyasi sürecin günümüzdeki krizinin merkezi, değerlerin yokluğu ya da çoğulluklarının oluşturduğu kafa karışıklığı değil; herhangi bir değerler kümesini ya da tutarlı ve bütünlüklü herhangi bir seçenekler gündemini meşrulaştıracak,

[1105] J. F. Lyotard, 1994, s. 88.

tanıtacak, yerleştirecek ve ona hizmet edecek kadar etkili bir failin olmayışıdır.[1106] Bu fail eksikliği uluslar arası siyasal sistemin giderek ekonomik güçlere özellikle sıcak sermayeye çok daha bağımlı hale getirmektedir. Sermaye küreselleştikçe akışkanlığı artmakta, modern dönemin faili olan ulus devlet de bu akışkanlığa eski yapısıyla engel olamamaktadır. Modern ve postmodern siyaset anlayışına uygun olarak liderlik de farklı özellikler gösterebilmektedir.

Modern ve postmodern yaklaşımlar çerçevesinde lider ve liderlik olgusuna bakıldığında her iki yaklaşım arasında beklenti ve roller konusunda önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Modern dönemin hakim düşünce yapısı ve siyasal yapılarıyla biçimlenen modern liderlik postmodern dönemde postmodern dönemin hakim düşünce yapısı ve siyasal yapısı tarafından etkilenmektedir. Modernitede hâkim olan üretim ilişkilerinden postmodernitede egemen olan tüketim ilişkilerine geçiş ekonomik ve siyasi krizlerin büyüklüğü ve sürekliliği, Weberyen bürokratik sistemden uzaklaşma, küreselleşme olgusu, devlete bakış açısında yaşanan temel değişmeler, ekonomik ve sosyal değişimler, dijital teknolojinin yaşamın her alanında yaygın olarak kullanılmaya başlaması modern ve postmodern liderlik anlayışlarının da birbirinden farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Buna koşut olarak modern ve postmodern yaklaşımlar çerçevesinde lider ve liderlik olgusuna bakıldığında her iki yaklaşım arasında beklenti ve roller konusunda önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir.

Modernitede, liderlerin rasyonel davranması gerektiği öngörülürken, postmodernitede liderlerin rasyonelliği sorgulanarak, her zaman rasyonel davranışlar

[1106] Z. Bauman, 2000, ss. 83-84

sergilenemeyeceği, liderin kişisel yaşantısının ve değişen çevre koşullarının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarda yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler risk, belirsizlik ve kaos döngüsünü de ortaya çıkarabilmekte, bu durum ise uzun dönemli planlamayı ve postmodern liderden rasyonel davranmasını beklemeyi zorlaştırmaktadır. Modern liderden iyi eğitimli, zeki, karizmatik, gerektiğinde zora başvuran, yönlendirme yeteneği yüksek, toplumdan etkilenen değil toplumu etkileyen ve toplumsal dönüşümleri yapabilme irade ve yeteneği beklenmektedir. Bununla birlikte modern liderin karşılaştığı sorunları çözme yolları aşağı-yukarı bellidir. Buna karşılık postmodern lider, karşılaştığı sorunlara bilindik yollarla çözüm arama yerine sürekli değişim ilkesiyle hareket eden risk ve belirsizlik durumlarında çatışmaları yöneten bir karaktere sahip olmalıdır.[1107] Bundan dolayı postmodern lider değişimin yönünü bilemese bile bu değişime en hızlı kendini uyarlayabilen kişidir. Modern liderde olması beklenen toplumu yönlendirme ve dönüştürebilme irade ve becerisi postmodern liderde aranmamaktadır. Tersine, postmodern lider toplumdan etkilenen ve toplumsal değişimlere ve durumlara göre şekil alan bir yapıdadır.

Modern liderlikte kazan-kaybet olgusu, katı ilişkiler ve gruplaşma, korku ve kontrole dayalı bir yönetim tarzı hâkimdir. Bununla birlikte modern liderler kurgulayıcı, emir veren, eleştiren, belli bir inanç sistemine veya ideolojiye bağlı olan, kendinden çok toplumu merkeze koyan bir yaklaşım sergilemektedirler. Buna karşılık postmodern lider "artık korkulan, itaat edilen, tahakküm eden, yol gösteren bir model değil, bireyin taleplerine göre hareket eden, koşullara uyumlu bir

[1107] Tufan Aytaç, 2003, ss. 62-63.

projedir."[1108] Postmodern liderlikte farklılıklar, çeşitlilikler ve çelişkiler kullanılarak etkililiğin gerçekleştirileceği öngörülür. Postmodern lider, postmodern bireyin taşımış olduğu nitelikleri kendisinde bulundurması veya en azından bu nitelikleri kimliğinin bir "öteki"si olarak taşımadığını göstermesi gerekir. Burada önemli olan liderin bu nitelikleri taşıyıp taşımaması değildir, bunun hedef gruplar nezdinde öyleymiş gibi algılanmasıdır. Yıldız'a göre, yeni liderlik klasik liderliğin birey tarafından talep edilen niteliklerini taşımaktadır. Klasik anlamda liderlik için güven, dürüstlük, çalışkanlık, doğallık kavramları hedef kitleyi etkilemede önemliydi. "Yeni lider" aynı özellikleri iletişim kaynağı olarak taşımalıdır ancak gerçekte öyle olması ile öyley"miş gibi" algısı oluşturması arasındaki mesafe azalmıştır. "Niyet" sorgulaması, "görsel" olanın içinde erimektedir.[1109]

Bu tez çalışmasında yukarıda ifade edilen postmodern liderlikte egemen olan özelliklerin özellikle esnekliğin son dönem Türkiye siyasal hayatında önemli siyasi aktörler olarak ön plana çıkan Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli, Deniz Baykal ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail'le İlişkiler" konularına söylemsel olarak yansıması ele alınmıştır. Söz konusu liderlerin "Güneydoğu meselesi" ve "İsrail'le İlişkiler" konularındaki siyasi duruşları, tavır alışları, söylemsel değişim ve dönüşümleri eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir.

[1108] N. Yıldız, 2013, s. 222.
[1109] N. Yıldız**,** "Yeni zamanlar ve Yeni Liderlik Anlayışı", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** Cilt 11, No 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 128.

Tez çalışmasında Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda söylem analizi yapılan siyasi liderlerden biri Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın, Güneydoğu meselesi konusunda tanımlama ve kavramsallaştırmalara giderken esnek ve uzlaşmacı bir politika izlemiş olduğu ifade edilebilir. Erdoğan, birçok konuşmasında Güneydoğu meselesini "Kürt Sorunu" kavramsallaştırması çerçevesinde bir sorun alanı olarak tanımlarken benzer şekilde birçok konuşmasında ise bu meselenin "Kürt Sorunu" olarak kavramsallaştırılmasına karşı çıkmıştır. Birbiriyle çelişkili olan bu iki durum Erdoğan'ın hedef kitlesini dengede tutma ve hedef kitlesinden aldığı geri beslemeye göre politika geliştirme çabası olarak da okunabilir. Bununla birlikte iktidarda olma ve yönetilenlerin sorumluluğunu taşıma endişesinin de bu tutumun geliştirilmesinde etkisi kaçınılmazdır.

Erdoğan'ın Güneydoğu meselesini değerlendirmesi iki döneme ayrılabilir. Birinci dönem, Erdoğan'ın meseleyi etnik temelli bir sorun alanı olmaktan ziyade devlet sisteminden kaynaklanan bir sorun alanı olarak tanımladığı dönemdir. Bu dönemde Erdoğan, resmi ideolojinin Güneydoğu meseslesinde inkâra ve asimilasyona dayalı bir politika izlediğini de düşünmektedir. Ikinci dönem ise Erdoğan'ın meseleyi "Kürt Sorunu" kavramlaştırması çerçevesinde etnik bir temele oturtarak devletin ve önceki hükümetlerin uygulamış olduğu ret, inkâr ve asimilasyon politikalarının bir sonucu olarak tanımladığı dönemdir. Erdoğan, özellikle bu ikinci dönemde zaman zaman etnik temelli bir sorun alanını işaret eden "Kürt Sorunu" kavramlaştırmasını kullanırken zaman zaman da bu kavramlaştırmaya karşı çıkmıştır. Erdoğan, 2005 yılına kadar olan süreçte, Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak gerek grup konuşmalarında gerek gazeteciler ve çeşitli kesimler tarafından kendisine yöneltilen sorulara cevap verirken birçok defa "Kürt sorunu"

kavramına karşı çıkmıştır. 2005 Ağustos ayında Diyarbakır mitinginde yaptığı konuşmada meseleyi "Kürt Sorunu" kavramsallaştırması çerçevesinde tanımladıktan sonra ise kimi zaman Güneydoğu meselesini "Kürt Sorunu" olarak tanımlamakta ve kavramsallaştırmakta kimi zaman da Türkiye'de etnik temelli bir sorunun olmadığını ifade etmekte ve Güneydoğu meselesinin "Kürt Sorunu" olarak kavramsallaştırılmasına karşı çıkmaktadır.

Erdoğan'ın Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak ilk dönem söylemine bakıldığında Erdoğan'ın meseleyi etnik temelli bir sorun alanı olmaktan ziyade devlet sisteminden kaynaklanan bir sorun alanı olarak tanımladığı görülmektedir. Refah Partisi İstanbul İl Başkanı olduğu dönemde Güneydoğu meselesine yönelik birçok beyanat veren Erdoğan, 1991'de Güneydoğu meselesi ile ilgili bir rapor hazırlatmıştır. Bu dönemde meseleyi sistemden kaynaklanan bir sorun olarak tanımlayan Erdoğan, birçok beyanında sistemin inkâr ve asimilasyon üzerine kurulduğunu ifade etmektedir. PKK'yı da bir terör örgütü olarak tanımlayan Erdoğan, meydana gelen terör olayları karşısında resmi ideolojinin Güneydoğu meselesinde inkâra ve asimilasyona dayalı politikasının PKK tarafından aynen sürmesinin istendiğini belirtmektedir.[1110] Erdoğan, derin devlet ile PKK arasında adı konmamış bir ittifakın olduğunu da öne sürmektedir. Aralık 1991'de PKK'nın Bakırköy'de Çetinkaya mağazalarına yönelik bir terör saldırısı düzenlemesi üzerine RP İstanbul İl Başkanı sıfatıyla Erdoğan bir basın açıklaması yapmış ve burada sorunun Türkler ve Kürtler arasındaki bir mesele olarak sunulmasına karşı çıkarak Güneydoğu meselesi ve terör sorunu ile ilgili tüm partilerin üzerinde uzlaşacakları ve

[1110] Hürriyet, **'PKK ayağının altındaki toprağın kaymasını istemiyor'** 28 Aralık 1991, s. 6.

toplumun da kabul edeceği eşit siyasal, sosyal ve kültürel haklar temelinde bir çözümün bulunması gerektiğini ifade etmiştir.[1111]

Erdoğan, 1996 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olduğu dönemde Hürriyet gazetesine verdiği röportajda Güneydoğu meselesi ile ilgili olarak Türkiye'de bir Kürt sorununun olmadığını "Kürt sorunu diye bir sorun kabul etmiyoruz. Kürt kardeşlerimle ilgili sorunu kabul ediyoruz." demek suretiyle etnik temelli bir sorunun söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Devletin geleneksel Güneydoğu politikasına karşılık ne yapacaksınız? Sorusuna ise Erdoğan, geleneksel yapıda değişikliklerden ve ekonomi temelli yatırımlardan söz etmiştir.[1112]

Erdoğan, 2003 yılında Rusya'ya yaptığı bir gezi sırasında orada bulunan bir inşaat işçisi ile konuşurken yine aynı şekilde Türkiye'de "Kürt Sorunu"nun olmadığını ifade etmektedir. Erdoğan'a göre herhangi bir mesele 'sorun' olarak kabul edilmezse ve öyle inanılırsa o mesele de 'sorun' olmaz. Mesela "Kürt Sorunu vardır" denilirse "Kürt Sorunu" var olur. Ama "Kürt Sorunu yoktur" denilirse o zaman da "Kürt Sorunu" diye bir şey de olmaz. Yine Erdoğan, 11-12 Nisan 2005 tarihleri arasında Norveç'e yapmış olduğu resmi bir ziyaret esnasında Nobel Enstitüsü'nde **'Küresel Barış Arayışı ve Türkiye'nin Katkısı'** konulu bir konuşma yapmış, konuşmasının ardından salonda kendilerini Kürdistan Ulusal Konseyi üyeleri olarak tanıtan bazı kişiler, **'Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Kürt varlığını kabul etmediği', 'Türkiye'de Kürt sorunu olduğu'** ve **'Türk güvenlik güçlerinin yaptığı operasyonların savaş olduğu'** iddialarını Erdoğan'a yöneltmişlerdir. Erdoğan, bu iddialara sert tepki göstererek, Türkiye'de Kürt

[1111] Milli Gazete, **Terör Kışkırtılıyor,** 28 Aralık 1991s.6
[1112] Hürriyet, **RP Kongresinin En Konuşulan İsmi Recep Tayyip Erdoğan ile Dünyevi Sohbet,** 20 Ekim 1996, s. 25.

Sorunu'nun olmadığını, böyle bir şeyin var olduğunu söylemenin sanal sorun üretmek olduğunu ve kendileri için böyle bir sorunun söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Erdoğan'a göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliğinde herhangi bir ayırımcılığa yer verilmeden herkes, bütün etnik unsurlar yerini almıştır ve ortak payda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır. Erdoğan, bu dönemde meseleye yaklaşımını bu şekilde ifade ederken 2005 yılı Ağustos ayında Diyarbakır'da yapmış olduğu mitingde Güneydoğu meselesinin çözümünde önemli bir engel oluşturan sorunun tanımı konusunda önemli bir adım atarak meseleyi "Kürt sorunu" olarak kavramsallaştırmştır. Bu tanımlama ve kavramsallaştırmayı yaparken Erdoğan, her ülkede geçmişte hataların yapıldığını, geçmişte yapılan hataları yok saymanın ise büyük devletlere yakışmadığını, Türkiye gibi büyük bir devletin de geçmişteki hatalarıyla yüzleşerek geleceğini planlaması gerektiğini ifade etmektedir. Erdoğan'a göre "Kürt sorunu" da devletin geçmişteki hatalarından bir tanesidir ve bu sorunun çözülmesi gerekir. Erdoğan bu sorunu çözümünün ise anayasal düzen içinde daha çok demokrasi daha çok vatandaşlık hukuku daha çok refah içinde olduğunu ifade etmiştir. Bu tanımlama ve kavramlaştırmadan yaklaşık dört ay önce ise Erdoğan Türkiye'de herhangi etnik temelli bir sorunun olmadığını ifade etmekteydi.

Erdoğan, 2006 yılı Aralık ayında ABD'ye yaptığı bir gezi sırasında New York'taki temasları çerçevesinde BM binasında düzenlediği basın toplantısında gazetecilerin sorularını yanıtlamış ve bir gazetecinin, "Kıbrıslı Türklerin haklarının verilmesinden söz ediyorsunuz. Siz Kıbrıslı Türklere istediğiniz hakların aynısını Kürtlere vermeye hazır mısınız?" sorusu üzerine Erdoğan, Türkiye'de Kürtler'in hak diye bir sorunlarının olmadığını, Kürtler'in Türkiye'de bulunan diğer etnik unsurlarla aynı haklara sahip olduğunu belirtmiş ve Türkiye'de herhangi bir etnik ayrımın yaşanmadığını ifade etmiştir. Erdoğan, bu konuşmasından sekiz ay önce yani

Nisan 2006'da TBMM grup konuşmasında "Diyarbakır'a gitmişimdir, konuşma yapmışımdır. Bu ülkede Kürt sorunu olduğu gerçeğini ifade etmişimdir. Bunu söylerken bu ülkedeki diğer etnik unsurların sorunlarının olmadığını asla kabul etmiyorum, onların da sorunları var" demek suretiyle "Kürt sorunu" kavramsallaştırmasını kullanmış, Kürt kökenli vatandaşların yanı sıra diğer etnik unsurların da sorunlarının olduğunu belirterek Türkiye'de bir etnik sorunun var olduğunu belirtmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan, New York'taki açıklamasından sonra Türkiye'de Kürt Sorunu'nun olmadığını 2007 Ocak ayı başlarında Lübnan'a yaptığı bir ziyaret esnasında beraberinde bulunan gazetecilere açıklamıştır. Lübnan ziyareti sırasında gazetecilerin sorularını yanıtlarken daha önceki konuşmalarında kullandığı ve tartışmalara neden olan "Kürt sorunu" ve "alt kimlik-üst kimlik" nitelemelerinden farklı bir yaklaşım sergileyen Erdoğan, "Kürt meselesi hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna "Kürt sorunu değil, bir terör sorunu var" yanıtını vermiştir. Erdoğan, bu açıklamasından sonra 2009 yılında Güneydoğu meselesini ve terör sorununu çözmek ve Türkiye'deki sorun alanlarını minimize etmek için başlattığını öne sürdüğü demokratik açılım projesine kadar birçok konuşmasında etnik temelli bir sorunun varlığını reddederken bu projeyle birlikte etnik temelli bir sorunun varlığını tekrar kabul etmiş ve "Kürt Sorunu" kavramlaştırması içinde hareket ederek demokratik açılım sürecini başlatmıştır. Soruna hep bir asayiş sorunu olarak bakıldığını ancak Türkiye'de etnik bir sorunun olduğunu ve bu sorunun çözümü için de Demokratik Açılım Projesi'nin uygulamaya konulduğunu belirten Erdoğan, Demokratik Açılım Projesi'nin sorunları minimize etmeye dönük kapsamlı

bir çözüm süreci olduğunu ifade etmektedir. Demokratik açılım projesinin birçok sorun alanını minimize etmeyi amaçladığını belirten Erdoğan, bu sorun alanlarını terör sorunu, etnik temelli sorunlar, dini temelli sorunlar ve azınlık hakları ile ilgili sorunlar şeklinde saymaktadır. Erdoğan, demokratik açılım projesi çerçevesinde Güneydoğu meselesini üreten siyasi zihniyetin kendilerinden önce var olduğunu, inkâr, ret ve asimilasyon politikalarının sorunun derinleşmesine neden olduğunu öne sürmektedir. Erdoğan'a göre "Kürt Sorunu" görmezden gelinerek, inkâr ve ret edilerek herhangi bir çözüme kavuşamaz.[1113] Kendileri hükümete gelmeden önce Türkiye'de inkâr, ret ve asimilasyon politikaları vardı ve bu politikaların üretmiş olduğu sorun artık üzeri örtülemeyecek ve ertelenemeyecek bir boyut kazanmıştı. Bundan dolayı demokratik açılım projesi başlatılmıştır.

Erdoğan, Demokratik açılım projesinin başlamasından yaklaşık iki yıl sonra artık "Kürt sorunu"nun olmadığını, etnik temelli herhangi bir sorunun yaşanmadığını ifade etmekte ve bunu ret, inkâr ve asimilasyon politikalarına son verilmesiyle açıklamaktadır. Erdoğan'a göre kendilerinden önce gelen hükümetler ret, inkâr ve asimilasyon politikaları uyguluyorlardı. Bu durum da etnik temelli sorunlar üretiyordu ve Kürt sorunu da bu sorunlardan birisiydi. Ancak biz demokratik açılım projesini uygulamak ve hak ve özgürlükler konusunda birçok gelişme kaydetmek suretiyle bu durumu ortadan kaldırdık. Ret, inkâr ve asimilasyon politikalarının ortadan kalkmasıyla Kürt sorunu da ortadan kalkmış yalnızca; Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bazı sorunları kalmıştır. Bu sorunlar ise etnik temelli

[1113]Bu ifade Erdoğan'ın 2003 yılında söylemiş olduğu *herhangi bir mesele "sorun" olarak kabul edilmezse ve öyle inanılırsa o mesele de 'sorun' olmaz. Mesela "Kürt Sorunu vardır" denilirse "Kürt Sorunu" var olur. Ama "Kürt Sorunu yoktur" denilirse o zaman da "Kürt Sorunu" diye bir şey de olmaz* yaklaşımından uzaklaştığını göstermesi açısından anlamlıdır.

sorunlar değildir. Bununla birlikte Türkiye'de bir terör sorunu da vardır ve bu terör sorununun bitirilmesi için geniş kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

Tayyip Erdoğan'ın, anadilde eğitim konusunda da esnek bir politika takip etmiş olduğu söylenebilir. Erdoğan, kimi zaman anadilde eğitimi reddederken kimi zaman da anadilde eğitimin önünü açan düzenlemeler yapmıştır. Erdoğan, hükümette olmadığı 2002 yılında yapmış olduğu TBMM grup toplantısında Türkçe dışındaki anadillerde eğitim-öğretim hakkında açık bir şekilde konuşmuş ve devletin anadiller karşısındaki konumunun nasıl olması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan'a göre eğitim dilinin ve resmi dilin Türkçe olması bir zorunluluktur. Devlet, Türkçe dışında başka dillerin eğitim-öğretimi işine kesinlikle soyunmamalıdır bununla birlikte anadilin öğrenilmesi ve öğretilmesinde devletin denetleyici rol üstlenerek bu hizmetin vakıf, dernek ve özel girişimcilik eliyle yerine getirilebilmesinin önü açılmalıdır. Yine aynı şekilde 2008 yılı Nisan ayında Diyarbakır Sanayi Odası, Diyarbakır Barosu, Diyarbakır Ticaret Odası, Diyarbakır Tabip Odası ve Diyarbakır İşadamları Derneği'nin de aralarında bulunduğu 17 sivil toplum kuruluşunu temsilen bir heyet R. Tayyip Erdoğan'ı TBMM'de ziyaret etmiş ve Heyet, Erdoğan'a Diyarbakır'ın ve bölgenin sorunlarını içeren bir rapor sunmuştur. Başbakan Erdoğan, heyette bulunan sivil toplum kuruluşları başkanlarının bölgeye ilişkin görüş ve önerilerini dinlemiş, dönemin Diyarbakır Barosu Başkanı Sezgin Tanrıkulu, bölgeye ilişkin görüşlerini aktarırken bölgeye yönelik hazırlanan paketlerin sadece ekonomik içerikli olduğunu söyleyerek bölgedeki sorunun sadece ekonomik değil siyasal yönünün de bulunduğunu ifade etmiştir. Bu sırada Erdoğan, Tanrıkulu'ndan örnek vermesini istemiş, Tanrıkulu da ana dilde eğitim ve kamusal alanda ana dilde hizmet alma hakkının Türkiye'de bulunmadığını söylemiştir. Tanrıkulu'nun bu sözleri

üzerine Erdoğan, ***"Ana dilde eğitim sadece azınlıklar içindir. Onlara da kurs açılır"*** diyerek Tanrıkulu'na Almanya'nın da Türklere anadilde eğitim hakkını tanımadığını belirtmiş ve Almanya'da yaşayan Türklerin durumunu örnek göstermiştir. [1114] Anadilde eğitimin resmi olarak verilemeyeceğini bu şekilde beyan eden Erdoğan, 2009 yılında üniversitelerde yerel diller ve lehçeler adı altında anabilim dallarının açılmasına ve anadilde öğrenimin yapılmasına yönelik düzenlemeye ise onay vermiştir. Bu durum anadil öğrenimi konusunda resmi düzeyde atılan önemli bir adım olmuştur. Erdoğan, 2009 yılında üniversitelerde lisansüstü düzeyde 'Yerel diller ve lehçeler' adı altında anabilim dallarının açılmasına olanak tanıyan düzenlemenin TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girmesi üzerine açıklamalarda da bulunmuştur. Erdoğan, Kürtçe öğrenim konusunda devletin önemli adımlar attığını, devlet eliyle üniversitelerde Kürtçe'nin öğrenilmesi ve öğretilmesine yönelik düzenlemelerin yapıldığını belirtmekte ve bu konudaki gelişmelerin kültürel haklar çerçevesinde yapılan iyileştirmeler olduğunu ifade etmektedir. Kendi hükümetleri döneminde anadilde öğrenim de dâhil olmak üzere etnik unsurların hak ve özgürlüklerinin genişlediğini birçok konuşmasında ifade eden Erdoğan, anadil öğretimi konusunun özel sektörle ilgili olarak özel kurslarla ilgili düzenlemelerin yapıldığını da belirtmektedir.

Erdoğan 2010 yılında anadilde eğitimle ilgili konuşmuş ve anadilde eğitime karşı olduğunu ifade etmiştir. 24 Eylül 2010'da partisinin il başkanları toplantısında yaptığı açılış konuşmasında BDP ile hükümet arasında gerçekleştirilen görüşmelere değinen Erdoğan BDP'nin Güneydoğuda başlattığı eğitimi boykot çağrısına kesin bir dille yanıt vererek "Ana dilde eğitim konusunda; kimse bizden ana dilde eğitim beklemesin. Türkiye'nin resmi dili Türkçe'dir" diyerek kesin bir

[1114] Hürriyet, **"Başbakan: Yalancısın, Baro Başkanı: Bana hakaret edemezsin"** http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=8650218&tarih=2008-04-08

tavır ortaya koymuştur.[1115] bununla birlikte bu konuşmasından yaklaşık iki yıl sonra Haziran 2012'de Erdoğan, 4+4+4 eğitim sisteminin hayata geçirilmesiyle birlikte ortaöğretim kurumlarında anadilin öğrenilmesine yönelik düzenlemeyi hayata geçirmiştir. Bu düzenlemeyle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde ortaöğretimde, yaşayan diller ve lehçeler adı altında anadillerin öğretilmesi ilk defa MEB'in müfredatına girmiş ve bu vesileyle Kürtçe de ortaöğretimde seçmelik ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu düzenleme üzerine Erdoğan, üniversiteler dışında MEB çatısı altında eğitim-öğretim yapan okullarda Türkçe dışındaki anadillerin de seçmeli ders olarak okutulması ve öğrenilmesini yasal olarak mümkün hale getirdiklerini belirterek bunu tarihi bir adım olarak nitelendirmiştir.

Bu düzenlemeden sonra Erdoğan, 2012 yılı Ekim ayında yapmış olduğu bir TBMM grup toplantısında anadilde eğitim-öğretimi PKK'nın bir istismar alanı olarak tanımlamıştır. Erdoğan, anadilde eğitimin bir hak olmadığını ancak anadilin öğrenilmesinin bir hak olduğunu ve bunun için de devletin alt yapısını hazırlayarak bu hakkı vermeye çalıştığını ifade etmektedir. Erdoğan'a göre anadilde eğitimin yapılması mümkün değildir; anadil öğrenimi ise gerek devlet eliyle gerekse özel sektör eliyle yapılmaktadır ve bunun için herhangi bir engel bulunmamaktadır. Erdoğan, bu tutumunun nedenini ise Avrupa'da Türklere anadilde eğitim hakkının tanınmadığını ve toplumda Kürtçe eğitim talebinin de düşük olduğunu belirterek açıklamaya çalışmıştır. Erdoğan bu beyanından yaklaşık bir yıl sonra anadilde eğitim ile ilgili olarak yine benzer ifadeler kullanmıştır.

[1115] Erdoğan'dan anadilde eğitim isteğine yanıt! http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-dan-anadilde-egitim-istegine-yanit-/siyaset/siyasetdetay/24.09.2010/1293146/default.htm

Erdoğan, 2013 yılı Ağustos ayında Türkmenistan ziyareti dönüşünde uçakta gazetecilerin sorularını yanıtlarken anadilde eğitimin önünün açılıp açılmayacağına yönelik soruya hayır cevabını vermiştir. Anadilde eğitimin özel okullarda da olmayacağını belirten Erdoğan, anadilde eğitimin önünün açılması halinde resmi dilin zedeleneceğini ifade etmiştir. Ancak bu beyanlarının üzerinden daha bir ay geçmişken Erdoğan, 2013 yılı Eylül ayında çözüm süreci kapsamında bir demokratikleşme paketi açıklamış ve bu pakette anadilde eğitimin özel okullarda mümkün hale getirildiğini belirtmiştir.

Erdoğan'ın, anadilde yayıncılık konusunda da esnek bir politika izlemiş olduğu sonucuna varılabilir. Erdoğan'ın anadilde yayıncılık konusundaki esnekliği daha çok anadilde yayıncılık faaliyetinin uygulayıcıları noktasında olmuştur. Anadilde yayıncılığın olmasını savunan Erdoğan, anadilde yayıncılığın kimin tarafından verilmesi gerektiği konusunda ise tarihsel süreç içerisinde farklı önerilerde bulunmuştur.

Erdoğan, hükümette olmadığı 2002 yılında yapmış olduğu TBMM grup toplantısında Türkçe dışındaki anadillerde yayıncılık hakkında açık bir şekilde konuşmuş ve devletin anadiller karşısındaki konumunun nasıl olması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan, anadilde yayıncılığın, devlet denetiminde özel sektör eliyle yapılması gerektiğini belirtmiş ve devletin kesinlikle Türkçe dışında başka dillerin yayıncılığı işine soyunmaması gerektiğini ifade etmiştir. Erdoğan, bunun nedenini ise uzun vadede devletin üniter yapısının tehlikeye girmesi şeklinde açıklamıştır. Ancak Erdoğan bu fikrini sonradan değiştirmiş ve anadilde yayıncılığın devlet eliyle yerine getirilmesine yönelik düzenlemeler yapmıştır. bunun ilk örneği 01 Ocak 2009 tarihinde TRT'nin tam gün yayın yapacak olan Kürtçe kanalı TRT Şeş'in (Yeni ismi TRT Kürdi) yayın hayatına başlaması olmuştur. Erdoğan, TRT

Şeş'in tam gün yayın yapmaya başlaması üzerine anadilde yayıncılık konusunda devletin sadece denetleyici değil bizatihi kendisinin de uygulayıcı konumunda olmasını devletin halkıyla bütünleşmesi olarak değerlendirerek devletin de anadillerde yayın yapmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir.

TRT'nin Kürtçe yayın yapan kanalı olan TRT Şeş'in yayın hayatına başlamasını Kürt kökenli vatandaşların Türkiye Cumhuriyeti'ne olan aidiyet bağlarının güçlenmesi açısından çok önemli olduğunuvurgulayan Erdoğan, Türkiye'de yaşayan herkesin ortak değerlerinin olduğunu bunun başında da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının geldiğini belirtmektedir.

Devletin Kürtçe yayın yapmasını demokratik gelişme seviyesiyle bağlantılandıran Erdoğan'a göre devletin farklılıklara karşı takınacağı tavır ve tolerans Türkiye'de yaşayan farklı unsurları birbirine daha sıkı bağlayacaktır.

Güneydoğu meselesine farklı zamanlarda farklı bakış açıları geliştiren ve bu konuya esnek ve uzlaşmacı bir şekilde yaklaşan Erdoğan, Güneydoğu meselesinin çözümünü ise birçok alanda atılacak adımlara bağlamaktadır. Erdoğan, söylemsel alanda farklı zamanlarda farklı söylemler geliştirirken Güneydoğu meselesinin çözümünde pratik alana yansıyan politikaları konusunda genel olarak tutarlı ve istikrarlı bir gelişme içerisinde olmuştur. PKK sorunu ve Güneydoğu meselesini birbirinden ayıran Erdoğan, aynı zamanda bu iki sorunun birbirlerini beslediğini de öne sürmektedir. Erdoğan'a göre PKK ile askeri alanda mücadele devam etmelidir ancak terör sadece asayiş önlemleri alınarak bitirilemez. Terörle mücadelenin birçok boyutu vardır. Bunlar askeri, siyasi, diplomatik, sosyal, ekonomik vb. boyutlardır ve terörle tüm bu boyutlarda birbiriyle koordineli bir biçimde mücadele edilmelidir. PKK'nın uluslararası alanda

yalnızlaştırılması PKK sorununun çözümüne katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte teröre zemin hazırlayan bölgesel koşulların özellikle de sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi gerekmektedir. Güneydoğu meselesinin çözümü özgürlük alanlarının genişletilmesine, hukukun ve adaletin tesis edilmesine de sıkı sıkıya bağlıdır. Toplumdan gelen hak ve özgürlük taleplerinin değerlendirilmesi, bireysel özgürlüklerin evrensel standartlara kavuşturulması sorunu besleyen kaynakların ortadan kaldırılmasında önemli bir adım olacaktır.

Erdoğan'a göre Güneydoğu meselesinin çözümü siyaset kurumu tarafından siyasi zeminde olacaktır. Terörün ve toplumsal meselelerin çözümü birbirinden farklıdır. Bu meselenin çözümü için de terör örgütü ile bağların koparılması ve sorunların siyaset zemininde tartışılarak bir çözüme kavuşturulması gerekir. Erdoğan'a göre uzun yıllardır terörle mücadele eden Türkiye'nin asıl düşünmesi ve bundan sonra üzerinde biraz daha fazla kafa yorması gereken husus, terörün bir araç olarak bu ülkede zemin bulmasının bütünüyle önüne geçmektir. Türkiye'nin sosyal zemininin, şiddeti, terörü araç olarak kullananların ya da amaç edinenlerin varlık bulmasına tümüyle engel olacak tarzda yeniden yapılandırılması gerekir. Küresel çağda içeriden ya da dışarıdan gelen terör tehdidi her ülke için geçerlidir. Bundan kimsenin kaçınması mümkün değil. Önemli olan, bu tehdidin pratikte ortaya çıkışına elverişli olmayan bir toplumsal ve siyasi düzeni inşa edebilmektir. Ancak bu şekilde terör ve şiddet en aza indirilebilir. Erdoğan, bunun yolunun ise demokratik siyaseti bütün olanaklarıyla ve azamî şekilde tesis etmekten, bütün vatandaşların ikna olduğu ve meşru kabul ettiği çağdaş bir hukuk düzeninin tesisinden ve toplumsal kutuplaşma yerine birlikte yaşama kültürünün ve dayanışma ahlâkının öne çıkarılmasından

geçtiğini ifade etmektedir. Erdoğan'a göre demokratik açılım projesinin hayata geçirilmesindeki amaç da böyle bir toplumsal ve siyasi düzeni inşa etmektir.

Türkiye'de hak ve özgürlükler konusunda çeşitli sorun alanlarının olduğunu kabul eden Erdoğan, Güneydoğu meselesi ve PKK sorununun çözümü için 2009 yılında başlatılan demokratik açılım projesi ile hak ve özgürlükler alanında yaşanan sorunların çözüleceğini, bu sorun alanlarında çözümün sağlanmasıyla PKK terör örgütünün de zemin kaybedeceğini belirtmektedir. Erdoğan, Güneydoğu meselesi ve terör sorununu çözmek ve Türkiye'de bulunan sorun alanlarını minimize etmek için başlattıklarını belirttiği demokratik açılım projesini tanımlarken bunun bir süreç olduğunu, bu konuda söz sahibi olan herkesin bu sürece dâhil olabileceğini çünkü bunun bir ulusal mesele olduğunu ve bu meseleye ulusal bir çözümün bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Erdoğan, demokratik açılım projesini, bir kardeşlik projesi, bir bütünleşme projesi ve Türkiye'yi ayağa kaldırma projesi olarak tanımlamaktadır. Demokratik açılım projesine zaman zaman Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi adını da veren Erdoğan, bu projede amacın milli birlik ve beraberlik ve kardeşliği tesis etmek olduğunu belirtmektedir. Erdoğan, Türkiye'de bir terör sorununun ve belli kesimlerin yaşamış olduğu sorunların var olduğunu; bunlar arasında Kürt kökenli vatandaşların sorunlarından da bahsederek Güneydoğu meselesinin iki boyutlu olduğunu, bu boyutlardan birinin terör diğerinin ise bölge insanının yaşadığı sorunlar olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan'a göre bu sorunların görmezden gelinmesi yalnızca çözümü geciktirmekle kalmamakta bu sorunların büyüyerek devam etmesine de neden olmaktadır. Yaşanan sorunların toplum içerisinde bir çürümenin ortaya çıkmasına neden olduğunu öne süren Erdoğan, bu

sorunları bir demokratik açılım süreci içerisinde çözmek ve birlik-beraberlik ve kardeşliği gerçekleştirmek istediklerini ifade etmektedir.

Erdoğan, demokratik açılım projesinin kapsadığı sorun alanlarını da açıklamaktadır. Erdoğan'a göre demokratik açılım projesinin kapsadığı sorun alanları Türkiye'de yeni ortaya çıkmış birkaç günlük, birkaç yıllık meseleler değildir. Bu sorunlar son derece köklü, yıllar içinde karmaşık bir hal almış, kronikleşmiş sorunlardır. Bu sorunlar terörle mücadeleden etnik, dini, mezhebi grupların sorunlarına, azınlıkların yaşadığı sorunlardan ekonomik alanda yaşanan işsizlik gibi sıkıntılara kadar çok geniş bir alanda farklı sorun alanlarını bir bütün olarak kapsamaktadır. Demokratik açılım projesiyle de hedeflenen bu sorun alanlarının minimize edilmesi, asgariye indirilmesidir. Erdoğan'a göre devlet uzun zamandır inkâr, ret ve asimilasyon politikaları uygulamaktadır. Güneydoğu meselesinin asıl çözümü devletin uzun yıllardır sürdürdüğü bu inkâr, ret ve asimilasyon politikalarının sonlandırılmasına bağlıdır. İşte demokratik açılım süreci ile birlikte bu politikalara son verilmiş ve Kürt kökenli vatandaşların sorunlarının olduğu kabul edilmiştir. Şimdi sıra demokratik açılım süreciyle bu sorunların çözülmesine gelmiştir. Erdoğan'a göre demokratik açılım süreci uzun yıllardır devam eden terörü sonlandıracak, akan kanı durduracaktır.

Güneydoğu meselesi konusunda söylem analizi yapılan Devlet Bahçeli'ye bakıldığında ise; Bahçeli'nin Erdoğan'dan çok farklı bir söylemsel politika geliştirdiği ve içinde hareket etmiş olduğu milliyetçi ideolojinin ötekileştirici dilini sıklıkla kullandığı görülmektedir. Bahçeli, Güneydoğu meselesinde Türk

milliyetçiğinin etnik kökenleri kendi içerisinde eritmeye odaklanan politikasının tipik bir örneğini ortaya koymuş ve genellikle uzlaşmacı ve esnek bir politika izlemekten uzak durmuştur. Devlet Bahçeli'nin, incelenen grup konuşmalarında Güneydoğu meselesi konusunda söylemsel düzeyde tanımlama ve kavramsallaştırmalara giderken genel olarak katı denilebilecek bir politika takip ettiği söylenebilir.Devlet Bahçeli'nin Güneydoğu meselesi konusunda takip ettiği politikalara bakıldığında Bahçeli, tarihsel bir süreç içerisinde Güneydoğu meselesini tanımlarken durumu bir güvenlik ve asayiş sorunu olarak ele almakta ve terör olayı olarak tanımlamaktadır. Bahçeli'ye göre Türkiye'de etnik bir sorun bulunmamakta, bölgede terör olayını destekleyen iç ve dış unsurlar bulunmaktadır. Türkiye'nin güçlenmesini istemeyen ve Türkiye'yi parçalamak isteyen iç ve dış güçler Doğu ve Güneydoğu'da yapay bir sorun üreterek, ülkenin birlik ve bütünlüğünü bozmaya çalışmaktadırlar. Bununla birlikte sosyo-ekonomik geri kalmışlık da bölgede önemli bir sorun alanı olarak durmaktadır.

Bahçeli, Güneydoğu meselesini kavramlaştırırken yaşanan durumu "terör sorunu", "dış mihrakların oyunu", "sosyo-ekonomik geri kalmışlık" ve "etnik bölücülük sorunu" olarak da sık sık kavramsallaştırmaktadır. Bahçeli'ye göre Türkiye'de bir etnik sorundan ziyade bir terör sorunu vardır. Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesini terör sorunu olarak tanımlamasının yanı sıra bölgede yaşanan sorunların arkasında kimlik sorunlarının değil ekonomik ve sosyal kalkınma sorunun olduğunu, bunun için de işsizliğin ortadan kaldırılması ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi ile terörün arkasını dayadığı zeminin kayacağını ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre, sorunu etnik kimlik sorunu olarak algılamak ve tanımlamak terörü besleyen bir süreçtir. Bunun için "Kürt sorunu" kavramlaştırmasına karşı çıkan

Bahçeli, terör sorununu etnik sorun olarak tanımlamanın Türk milletinin bölünmesine ve parçalanmasına neden olabilecek büyük bir hata olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte Bahçeli, Kürt sorunu kavramlaştırmasını yapay bulmakta ve Kürt sorunu kavramlaştırmasını sözde olarak nitelendirmektedir. Bahçeli'ye göre bu kavramlaştırma PKK'nın amaçlarına hizmet etmekte ve PKK tarafından dayatılan bir kavramlaştırmadır.

"Kürt sorunu" kavramlaştırmasını reddeden Bahçeli, Türkiye'de herhangi bir etnik sorunun yaşanmadığını, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yaşanan durumun ise "dış destekli terör sorunu" olduğunu öne sürmektedir. Bahçeli'ye göre teröre destek veren dış güçler uluslararası uyuşturucu mafyasından silah kaçakçılarına, Türkiye üzerinde kötü emeller besleyen Türkiye'yi bölmek isteyen kötü niyetli güçlere kadar birçok çevreden oluşmaktadır. Bu güçlerin temel amacı ise Türkiye'nin bölgesel ve küresel bir güç olmasını engellemektir. Bunun için Türkiye'nin başına terörü bela etmişlerdir. Devlet Bahçeli, dış mihraklar olarak tanımladığı çevrelerin Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik kalkınmasını durdurup zayıflatmak, demokratikleşme sürecini engellemek ve böylece güçsüz bırakılmış bir Türkiye'yi parçalamaya yönelmek, en azından etkisiz, kendi sorunları içinde boğulmuş bir ülke haline getirmek istediklerini öne sürmektedir.

Bahçeli, bu iç ve dış mihraklardan zaman zaman isim vermeden genel olarak bahsederken zaman zaman da doğrudan isim vererek bu mihrakların kim olduklarını ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı terör sorununu aşmada ortaya koyduğu kararlı tutum terörden beslenen çevrelerde, hesaplarını terör üzerine kurmuş bulunan iç ve dış mihraklarda büyük rahatsızlığa neden olmuştur.

Bu mihrakların kullandığı veya onlarla irtibatlı olanlar boş durmamakta, teröre karşı alınan tedbirlerin etkisi karşısında yeni taktiklerle varlıklarını devam ettirecek, kanlı ve karanlık emellere hizmet edecek her türlü olanağı oluşturmak istemektedirler. Terörün arkasında iç ve dış mihrakların olduğunu sıklıkla ifade eden Bahçeli, terörün arkasında onu destekleyen, himaye eden, koruyup kollayan ve kendi amaçları için bir araç olarak kullanan bu mihrakların AB, ABD, Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi liderleri Mesut Barzani ve Celal Talabani, Suriye ve PKK'nın bir uzantısı olan Demokratik Toplum Partisi (DTP) olduğunu öne sürmektedir.

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde AB'nin Türkiye'ye yönelik demokratikleşme taleplerine kuşku ile yaklaşan Bahçeli, bir çok grup konuşmasında AB'yi terörün arkasındaki dış güçlerden biri olarak tanımlamaktadır. Bahçeli'ye göre AB, PKK militanlarını kendi içerisinde barındırmakta, sığınma hakkı vermekte, yayıncılık yapmalarına izin vermekte ve etnik temelli talepler dayatarak Türkiye'nin etnik temelde ayrışmasına çabalamaktadır. Bahçeli, AB'nin bu politikasının arkasında tarihsel amaçlarının olduğunu ifade etmekte, Türklerin Anadolu'dan çıkarılıp atılmasının hesaplarının yapıldığını ve bu amaçla evrensel değerlerin AB tarafından araçsallaştırılarak bu amaçlara ulaşmak istenildiğini öne sürmektedir. AB'nin 2007 ilerleme raporunun Türkiye kısmına yerel TV kanallarında Kürtçe yayınlara süre kısıtlaması getirilmesi, Türkçe tercüme veya altyazı şartı aranması ve Kürtçe eğitim programlarına izin verilmemesi şikayet ve eleştiri konusu olarak yansıması üzerine Bahçeli, AB'nin taleplerini PKK amaçlarına hizmet eden talepler olarak değerlendirmiş ve bu taleplerin masumane talepler olmadığını öne sürmüştür. Devlet Bahçeli, AB'nin yanı sıra ABD'nin de PKK destekçisi olduğunu, PKK'yı

kendi küresel çıkarları gereği koruduğunu, silah desteği verdiğini ve Türkiye'nin bölünmesiyle sonuçlanacak bir süreci desteklediğini ifade etmektedir.

Devlet Bahçeli'nin isim vererek tanımladığı bir diğer dış mihrak ise Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ve Celal Talabani'dir. Bahçeli, birçok grup konuşmasında Barzani ve Talabani'nin PKK'yı desteklediklerini ve Türkiye'ye karşı kullandıklarını öne sürmüştür. Bahçeli'ye göre Mesut Barzani ve Celal Talabani PKK'yı Türkiye'ye karşı bir şantaj olarak kullanarak Kuzey Irak'taki federe devlet modelini Türkiye'ye de uygulatmak istemektedirler. Bunun için PKK'yı her zaman himaye edip, Kuzey Irak'a yerleşmelerine ve o bölgeyi kendilerine bir üs olarak kullanmalarına izin vermektedirler. Barzani ve Talabani PKK'nın siyasallaşmasına yardımcı olmakta ve Türkiye'yi etnik temelli bir parçalanmaya götürmek isteyen küresel güçlerle işbirliği yapmaktadırlar.

Bahçeli, dış mihrakların yanı sıra Güneydoğu meselesinde çeşitli kesimlerin bilerek ya da bilmeyerek Türkiye'nin bölünmesine ve parçalanmasına hizmet ettiklerini ifade ederek bu kesimleri yıkıcı-bölücü iç mihraklar olarak tanımlamaktadır. Bahçeli, iç ve dış mihrakların el ele vererek Türkiye'nin terör sorununu içinden çıkılmaz hale getirdiklerini ve bu kesimlerin terörü bilerek veya bilmeyerek desteklediklerini dile getirmektedir. Bahçeli, bu kesimlerin isimlerini doğrudan vermemiş, genel olarak Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın bu işi üstlendiklerini ifade etmiştir.

Güneydoğu meselesini dış destekli terör ve sosyo-ekonomik geri kalmışlık olarak tanımlayan Bahçeli, bu nedenle AK Parti hükümetinin Ağustos 2009'da Güneydoğu meselesini ve terör sorununu çözmek ve Türkiye'deki sorun alanlarını

minimize etmek amacıyla başlattığını öne sürdüğü demokratik açılım projesine de karşı çıkmıştır. Demokratik açılım projesinin başlangıcında Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesini tanımlarken bu projenin bir ihanet projesi olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmaya götüren bir süreç olduğunu ve bu süreçte milli kimliğin zedeleneceği, yapay azınlıkların oluşturulacağı, eğitim dilinin çeşitlendirileceği, üniter yapının yerine federatif bir yapının getirileceğini ve kardeşlik hukukunun zedeleneceğini ifade etmiş, demokratik açılımın ayrıştırıcı bir nitelik ve amaç taşıdığını öne sürerek karşı olduğunu belirtmiştir. Devlet Bahçeli, demokratik açılım projesi nedeniyle AK Parti hükümetini ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı etnik kimlikleri ortaya çıkarmak ve Türk milletine zarar vermekle suçlamıştır.

Bahçeli, demokratik açılım projesini etnik bölücülüğün amaçlarına hizmet eden bir proje olarak tanımlarken bu projenin ABD ve AB'nin himayesinde AK Parti hükümeti, PKK ve Abdullah Öcalan tarafından yürütüldüğünü öne sürmüştür. Bahçeli'ye göre bu proje dış mihrakların desteğini alan bir ihanet projesi olarak "sözde demokratik açılım" adı altında, yapılmak istenen terörü siyaset sahnesine taşımak ve etnik bölücülüğe siyasi ve hukuki meşruiyet zemini ve statüsü kazandırmaktır. Bahçeli, bu sürecin silahların gölgesinde, terör tehdidi ve şantajı altında yürütülen bir süreç olarak Türkiye'deki yıkıcı ve bölücü dinamikleri harekete geçirdiğini, büyük bir aile olan Türk milleti arasında etnik husumet ve ayrışma tohumları ekilmeye başladığını ve bu durumun Türkiye'yi bölünmeye götürdüğünü öne sürmektedir.

Bahçeli, Demokratik açılım projesini zaman zaman farklı isimlerle tanımlamış, projeyi Türkiye'nin bölünmesi ve parçalanmasına hizmet eden bir sürecin başlangıcı olarak *"ihanet projesi", "yıkım projesi", "PKK açılımı", "fitne-fesat", "Türkiye'ye kefen biçme projesi"* ve *"düşmanlık projesi"* gibi adlandırmalarla kavramsallaştırmıştır. Devlet Bahçeli, yıkım projesi olarak kavramsallaştırdığı demokratik açılım sürecinin amaçlarını ve bu sürecin sonunda Türkiye'yi bekleyen tehlikeleri; milli kimliğin tartışmaya açılarak tahrip edilmesi, milli kimliği oluşturan tarihi, sosyal ve kültürel kaynakları silikleştirme, değersiz hale getirme niyetleri ve icraatları olarak ifade etmektedir. Hükümetin terörle demokrasi arasında kurmaya çalıştığı ilişkiler ağı ile bu konularda özellikle Avrupa Birliği sürecinin dayatmalarının etkili olduğunu belirten Bahçeli, AK Parti iktidarının Türkiye'yi karanlığa doğru sürüklediğini öne sürmektedir.

Devlet Bahçeli, Güneydoğu meselesini temel olarak dış destekli terör sorunu ve bununla bağlantılı olarak sosyo-ekonomik geri kalmışlık sorunu olarak tanımladığından çözüm önerileri de genellikle bu çerçevede olmuştur. Bahçeli, grup konuşmalarında Güneydoğu meselesinde çözüm önerilerini iki temel boyutta dile getirmektedir. Bunlardan birincisi güvenlik boyutu ikincisi ise sosyo-ekonomik gelişme ve demokratikleşme boyutudur. Devlet Bahçeli, terör sorunu olarak tanımlamış olduğu Güneydoğu meselesinin çözülmesi için bölgede olağanüstü halin ilan edilmesi, güvenlik güçlerinin sınır ötesi operasyonlar düzenleyerek ve belli bir süre ülke sınırları dışında PKK'lı unsurların bulunduğu bölgelere yerleşerek terörü sonlandırması gerektiğini ifade etmektedir. Kuzey Irak'ta güvenli bir tampon bölge oluşturularak PKK'lı unsurların ülke içine sızmalarının engellenmesi gerektiğinin vurgulayan Bahçeli, bununla birlikte PKK destekçisi olarak tanımladığı Kuzey Irak

Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin de uyarılarak PKK'ya olan desteğinin kesilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Bahçeli, bir taraftan terör örgütü ile silahlı mücadelenin yapılmasının gerektiğini belirtirken öbür taraftan bölgede yaşanan sosyo-ekonomik geri kalmışlık durumunun düzeltilmesi gerektiğine de vurgu yapmaktadır. Bahçeli'ye göre terörist unsurlarla ülke içinde ve dışında sonuna kadar mücadele edilirken Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise bölgenin geri kalmışlığının ortadan kaldırılması için sosyo-ekonomik tedbirler alınmalı, haksızlıkları, adaletsizlikleri ortadan kaldıracak ve demokratik hukuk devletinin standartlarını yükseltecek politikalar takip edilmelidir. Böylece hem bölge insanının refah düzeyi yükseltilecek hem de PKK'nın istismar zemini elinden alınmış olacaktır. Ancak Bahçeli, bu politikaların ne olduğunu ve ne tür önlemler içermesi gerektiğini somut bir şekilde ifade etmemektedir.

Devlet Bahçeli, anadilde eğitim ve yayıncılık konusunda da genellikle Güneydoğu meselesine bakış açısına paralel bir söylem içerisinde hareket etmiştir. Türkçe dışında Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kullanılan veya konuşulan herhangi bir dilin resmi düzeyde eğitim dili veya yayın dili olarak kullanılmasına karşı çıkan Bahçeli, anadilde eğitim ve anadilde yayına karşı çıkmasını ise ülkenin birlik bütünlüğü ve devletin bekâsıyla açıklamaya çalışmaktadır. Bahçeli'ye göre Türkçe dışındaki anadillerin eğitimde ve yayıncılıkta kullanılması durumunda Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısı ve Türk Milleti'nin birleştiricilik niteliği zarar görecek, bu durum da ülkeyi bölünmeye götürücü bir süreci başlatacaktır. Bundan dolayı Türkçe dışındaki anadillerin ve yerel dillerin mahalli ölçekte kalması gerekir. Bahçeli'ye göre anadilin özel alanda kullanılmasında herhangi bir sakınca yoktur

ancak anadilin kamusal alanda kullanılması yapay azınlıklar meydana getireceğinden anadilin kamusal alanda kullanılarak resmiyet kazanması yasaklanmalıdır. Çünkü dil; millet olma bilinci kazandıran en önemli araçlardan biridir, Türk milleti içerisinde yeni bir dilin resmiyet kazanması durumunda Türk milletinden ayrı olarak yeni bir millet oluşturulmaya çalışılacak bu da önce milletin bölünmesine ardından da devletin parçalanmasına neden olabilecektir. Bununla birlikte anadilde eğitimin verilmesi durumunda milleti bir arada tutan ortak idealler yıpranacak, içi boşalacak ve anlamdan yoksunlaşacaktır. Milleti bir arada tutan ortak idealleri "dil"e indirgeyen Bahçeli'ye göre yerel dillerin eğitim dili olarak kullanılması durumunda millet yapısının parçalanması söz konusu olacaktır. Çünkü resmileşmiş ve kamusallaşmış ayrı diller etrafında toplanan alt etnik grupları tek millet idealinde birleştirmek ve bir arada tutmak mümkün değildir. Anadilin her alanda özellikle eğitim alanında kullanılmasıyla yeni bir milletin ortaya çıkması ve bunun da siyasi bir bağımsızlık talebinde bulunması kaçınılmazdır. Bu durum da ülkenin parçalanması anlamına gelmektedir. Özellikle AB üyelik sürecinde AB'nin Türkiye'den demokratik haklar adı altında anadilde eğitim ve TV yayını gibi haklar talep etmesini AB-PKK ortaklığı olarak değerlendiren Bahçeli'ye göre anadilin kamusal hayatta hukuki düzlemde kültürel bir hak olarak talep edilmesi PKK'nın Türkiye'nin üniter yapısını bozmaya yönelik amaçlarına hizmet eden bir taleptir. Çünkü bu talep aslında ayrı bir millet bilincinin oluşturulması için ortak bir dil geliştirmeyi kendisine siyasi bir hedef olarak ortaya koyan PKK'nın bir talebidir. AB de PKK'nın bu taleplerini AB üyelik süreci vasıtasıyla Türkiye'ye dayatmaya çalışmaktadır. Bunun için anadilde eğitime ve Türkçe dışındaki anadillerin kamusal

bir nitelik kazanmasına engel olunmalıdır. Tüm bu nedenlerden dolayı anadilde eğitime kesinlikle izin verilmemelidir.

Devlet Bahçeli, Haziran 2011'de Diyarbakır'da bir miting düzenlemiş; bu mitingde sosyo-ekonomik geri kalmışlığın aşılmasını ön plana çıkarmış. anadilde eğitim ve anadilin anayasal bir statü kazanması taleplerine karşı olduğunu bir kez daha ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre anadilin anayasal bir statü kazanması durumunda bu durum Türkiye'nin üniter yapısını ve cumhuriyetin temel niteliklerini aşındıracak ve Türk milleti ve kimliğine zarar verecektir. Bundan dolayı anadile anayasal bir statü verilmemelidir. Bahçeli, mitinge katılan vatandaşlara seslenirken anadilin anayasaya girmesi durumunda vatandaşların hayatlarında herhangi bir ekonomik düzelmenin yaşanmayacağını "anadili anayasaya koyunca karnınız doyacak mı?", "anadilde eğitim imkânı sağlanınca ekonomik sorunlarınız bitecek mi?" "ekmeğiniz artacak mı?" "sırtınıza yeni elbise alabilecek misiniz?" gibi sorularla açıklamaya çalışmıştır. Bahçeli, bu açıklamasıyla Güneydoğu meselesine bakış açısının bölgede yaşanan durumun terörle birlikte sosyo-ekonomik geri kalmışlık olduğunu ve buna yönelik çözümün de ekonomik gelişmeyi sağlamaktan geçtiğini ifade etmiş olmaktadır. Ayrıca kültürel içerikli hak taleplerine kapalı olduğunu da ortaya koymuştur.

Bahçeli, anadilde yayıncılık konusunda da anadilde eğitime benzer bir söylem içerisinde olmuştur. 2009 yılında TRT'nin bir kanalının tam gün Kürtçe yayın yapmasına yönelik alınan karar ve TRT Şeş'in bu amaçla açılması ve tam gün Kürtçe yayın yapmaya başlaması üzerine Bahçeli, bu karara çok sert tepki vermiş, hükümeti bölücülük yapmak ve buna yönelik politikalar geliştirmekle suçlamıştır. Bahçeli, anadilde yayıncılığın Milliyetçi Hareket Partisi için asla kabul edilemez bir durum

olduğunu ifade ederek bu kararın, "önce devlet adım atsın" diyen PKK'nın dağ kadrolarına Başbakan tarafından yapılmış siyasi bir jest olduğunu öne sürmüştür. Bahçeli'ye göre TRT'nin bir kanalının tam gün Kürtçe yayın yapmaya başlaması PKK'nın bölücü emellerine hizmet ettiği gibi Türk millet yapısı da hükümet eliyle ihanete uğramıştır. Bu girişimle farklı kökenden gelen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına siyasi ve hukuki planda milli azınlık statüsü tanınmaya ve Türkiye'nin üniter yapısı değiştirilmeye başlanmıştır. Devlet Bahçeli, benzer şekilde farklı dillerde propaganda yapma olanağını getiren yasal değişikliğe de karşı çıkmış, yapılan düzenlemeyi devletin ve milletin parçalanmasına neden olacak bir sürecin çok tehlikeli bir adımı olarak tanımlamıştır. Bahçeli'ye göre Türkçe dışındaki yerel dillerde konuşulabilir, anlaşılabilir ancak bu dillerle resmi düzeyde herhangi bir işlem yapılamaz ve bu diller siyasi propagandada da kullanılamaz. Bu düzenlemeleri getiren AK Parti hükümetini eleştiren Bahçeli, AK Parti'yi bu düzenlemelerden dolayı PKK'nın siyasi amaçlarına hizmet etmekle ve devlete ihanetle de suçlamıştır.

Güneydoğu meselesi konusunda söylem analizi yapılan Deniz Baykal'a bakıldığından ise Bahçeli'den farklı olarak Erdoğan'a benzer bir söylemsel esneklik içerisinde olduğu söylenebilir.

1990 yılında SHP Genel Sekreteri olduğu dönemden 2002 yılında CHP Genel Başkanı olduğu döneme kadar olan sürede meseleyi kavramsallaştırırken "Doğu ve Güneydoğu sorunu" ve "Kürt sorunu" kavramsallaştırması içerisinde hareket eden Baykal, bu tarihlerden sonra meseleyi genellikle [1116] "terör sorunu" olarak

[1116] Bu tarihten sonra incelenen grup konuşmalarında Baykal, 2004 yılında bir meclis grup toplantısında Türkiye'de etnik kimlikle ilgili sorunların yaşandığını ifade etmiştir. Baykal, burada özel olarak herhangi bir etnisiteye vurgu yapmamış, Türkiye'de genel olarak etnik kimlikle ilgili sorunların yaşandığını belirtmiştir. Bakınız: D. Baykal, **26.10.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

kavramsallaştırmış ve Türkiye'de etnik temelli bir sorunun varlığını inkâr etmiştir. Deniz Baykal, SHP Genel Sekreteri olduğu dönemde kendisinin başkanlığında Hikmet Çetin, Fuat Atalay, Cumhur Keskin ve Eşref Erdem tarafından hazırlanan "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları" adlı rapor SHP'nin Merkez Yürütme Kurulu'nda 09 Temmuz 1990 [1117] tarihinde kabul edilmiştir. Toplam 60 sayfadan oluşan rapor, hazırlandığı dönemin şartları gözönüne alındığında o dönem için oldukça radikal denilebilecek öneriler sunmuştur. Bu rapor SHP tarafından "Güneydoğu'da yeni bir toplum anlayışını hâkim kılma projesi" olarak adlandırılmış ve SHP'nin Güneydoğu politikasının temelini oluşturan rapor olarak kamuoyuna lanse edilmiştir.[1118] Bu rapor 15 Temmuz 1990 tarihinde de SHP parti meclisinde kabul edilmiştir. Raporun kabul edilmesi üzerine dönemin SHP Genel Sekreteri olan Baykal, memnuniyetini şu şekilde ifade etmiştir: "Kürtçeyi seviyoruz, bu raporu hazırlayanlara çok teşekkür edildi, ben dâhil şımartıldık. Etnik kültürlerin dilini öğrenmesi gereklidir. Bundan korkulmamalı. Kürtçeyi seviyoruz."[1119] Raporun adının "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları" olması meselenin Doğu ve Güneydoğu Sorunu olarak kavramlaştırıldığı izlenimini verse de raporun içeriğine bakıldığında "Kürt sorunu" kavramsallaştırmasının da kullanıldığı görülmektedir. Bu raporla mesele tanımlanmaktadır. Raporda "Doğu ve Güneydoğu sorunu da Kürt sorunu da Türkiye'nin demokratikleşme ve demokratik haklar sorunu ile iç içedir." [1120] denilerek meselenin bir demokratikleşme meselesi olduğu ifade edilmekte ve mesele

[1117] Rapor, kamuoyunda 1989 tarihli olarak bilinmektedir. Bu tarih CHP'nin resmi web sayfasında da yer almaktadır. Ancak rapor 1989'da değil 1990'da hazırlanmış ve 09 Temmuz 1990 tarihinde de SHP'nin Merkez Yönetim Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bakınız: Hürriyet, 16 Temmuz 1990, s. 21.
[1118] Hürriyet**, "SHP'de Kürt Raporu Bugün Görüşülüyor",** 14Temmuz 1990, s. 14.
[1119] Hürriyet, 16 Temmuz 1990, s. 21.
[1120] SHP, **"Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları"** Raporu, s. 9.

hem "Doğu ve Güneydoğu sorunu" hem de "Kürt sorunu" şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. [1121] Baykal, 2004 yılında yapmış olduğu bir grup toplantısında da etnik kimlikle ilgili sorunların yaşandığını "Elbette Türkiye'de yaşanan sorunlar vardır, etnik kimlikle ilgili yaşanan sorunlar vardır, elbette mezheple ilgili yaşanan sorunlar vardır. O sorunların çözülmesi için sürekli bir ilgiye, çabaya ihtiyaç vardır, bir mücadele elbette gerekmektedir."[1122]demek suretiyle ifade etmiştir.

Meseleyle ilgili olarak "Doğu ve Güneydoğu Anadolu sorunu" ve "Kürt sorunu" kavramsallaştırmasını 1990 yılında yapmış olduğu çalışmada ifade eden Baykal, 2004 yılında da etnik kimlikle ilgili sorunların var olduğunu ifade ettikten sonra özellikle PKK eylemlerinin yoğunlaşmaya başladığı 2004-2005 yıllarından ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır'da yaptığı mitingde Doğu ve Güneydoğu'da yaşanan durumu "Kürt Sorunu" olarak kavramlaştırmasından sonra durumu hep "terör sorunu" olarak kavramlaştırmış, dış mihraklara gönderme yapmıştır. Baykal, bu süreçte üst kimlik alt kimlik tartışmalarına girmiş Kürt etnik varlığını kabul etmekle birlikte bunu bir millet olarak tanımamış, Türkiye'de yaşayan tüm etnik unsurların "Türk Milleti"nin bir parçası olduğunu ve "Türk Milleti"ni meydana getirdiklerini ifade etmiştir.

Deniz Baykal, özellikle PKK eylemlerinin artış göstermeye başladığı 2004-2005 yıllarından sonra Güneydoğu meselesini tanımlarken etnik bir sorun olmaktan ziyade meseleyi "terör sorunu", "ekonomik ve sosyal geri kalmışlık" ve "dış

[1121] Hazırlanan bu rapor Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) tarafından soruşturma nedeni sayılmış ve bu rapor hakkında soruşturma açılmıştır. Bu amaçla raporu hazırlayanların isimleri Ankara DGM tarafından SHP genel merkezinden istenmiştir. Bakınız: Hürriyet, 25 Temmuz 1990, s. 14.

[1122] D. Baykal, **26.10.2004 Tarihli TBMM Grup Toplantısı Konuşması**

mihrakların oyunları" olarak tanımlamaktadır. Baykal meseleyi terör sorunu olarak tanımlarken 1984'te başlayan terör eylemlerini başlangıç olarak kabul etmektedir. Baykal'a göre PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1999'da Kenya'da yakalanması ile PKK ağır bir darbe almış askeri açıdan PKK mağlup edilmiştir. Baykal, Türkiye'de her hangi bir etnik sorunun yaşanmadığını, geçmişte etnik kimlik nedeniyle bazı problemler yaşanmışsa da şimdi böyle bir sorunun olmadığını buna karşılık bir terör olayının yaşandığını ve "Kürt Sorunu" gibi etnik temelli bir sorunun olmadığını ifade etmektedir. Baykal'a göre Türkiye, daha önce mevcut olan etnik temelli sorunları büyük bir iyi niyet göstererek anayasal değişiklikler ve yasal düzenlemeler yoluyla çözme yolunu seçmiş ve bu sorunu hukuk, demokrasi, insan hakları ve bireysel özgürlükler açısından aşmıştır. Türkiye'de etnik temelli bir sorun olmamakla beraber gerek yurtiçinden gerekse de yurtdışından Türkiye'de etnik temelli bir ayrışma isteyenler bunu terör vasıtasıyla yapmaya çalışmaktadırlar. Bundan dolayı Türkiye'de asıl sorun bir terör sorunudur. Etnik temelli herhangi bir sorunun var olduğunu ortaya koyacak herhangi bir delil yoktur. Türkiye toplumundaki algı da Türkiye'de herhangi bir etnik sorun olmadığı yönündedir. Türkiye, PKK ile uzun yıllar süren mücadelesinde onbinlerce can kaybı vermesine ve ekonomik açıdan zayıflamasına rağmen sorun, toplumsal düzeyde hiçbir zaman bir etnik sorun, bir Türk-Kürt mücadelesi şeklinde algılanmamış ve kabul edilmemiştir. Bu durum her zaman Türkiye'nin bir terör örgütü ile olan mücadelesi olarak görülmüş ve halk da bunu böyle algılamıştır. Etnik temelli herhangi bir sorunun olmadığını Türkiye'nin hukuk sistemini örnek göstererek açıklamaya çalışan Baykal, Türkiye'de etnik kökene dair hukuki herhangi bir farklılaşmanın da yaşanmadığını ifade etmektedir.

Güneydoğu meselesini terör sorunu olarak tanımladıktan sonra terörün nedenlerini iç ve dış mihrakların Türkiye üzerindeki planlarına bağlayan Baykal, zaman zaman bu mihraklardan örtülü olarak bahsederken zaman zaman da bu mihrakları isim vererek tanımlamıştır. Baykal'a göre Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ağırlıklı olmak üzere Türkiye'de yaşanan terör sorunu dış mihraklar tarafından üretilmekte, desteklenmekte, istismar edilmekte ve yaşanan terör sorunu yine aynı çevreler tarafından bir etnik sorun olarak algılatılmaya çalışılmaktadır. Güneydoğu meselesinde bir etnik çatışmanın veya bir etnik sorunun olduğunu ifade edenler yanlış yapmaktadırlar. Türkiye herhangi bir etnik sorunla değil bir terör sorunu ile karşı karşıyadır ve terör sorunu da dış mihrakların destekleri ile hayata geçirildiğinden dış güçlerin bu sorunun yaşanmasında önemli bir payı vardır. Baykal, terörün arkasında olduğunu öne sürdüğü bu dış güçlerin amaçlarını da tanımlamaktadır. Baykal'a göre, teröre destek veren bu dış güçlerin amacı Türkiye Cumhuriyeti anayasasını değiştirmek, toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmak, devlet yapısını değiştirmek, Türk milleti tanımını bozmaktır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti bölgesinde etkin bir güç olmaktan çıkacak uluslar arası güçlerin ve çıkar çevrelerinin çıkarları teminat altına alınmış olacaktır. Bundan dolayı gerçekte Türkiye'de etnik kaynaklı herhangi bir sorun yoktur ve asıl sorun dış mihrakların yapay bir sorun üretmeleri ve bunu etnik bir sorun olarak gündeme getirerek terörü desteklemeleridir. Baykal'a göre dış mihraklar konjonktürel olarak değişmekle beraber bu dış mihraklar sınır komşularımız ve Batılı devletlerdir. Bu devletler PKK'ya birçok alanda destek vermekte, PKK'yı Türkiye'ye karşı kullanmaktadırlar. Dolayısıyla yaşanan sorun dış destekli bir terör olayıdır. Baykal'a göre PKK'yı destekleyen ülkeler Irak, AB ile AB üyesi ülkeler ve ABD'dir.

Baykal'a göre Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi PKK terör örgütünü Türkiye'ye karşı kullanan dış mihraklardan biridir. Bunun nedeni ise "Büyük Kürdistan" hayalidir. Baykal'a göre Türkiye'nin millet olarak, toprak olarak ve egemenlik olarak parçalanmaya çalışılmasının arkasındaki nedenlerden biri Irak'ta uygulanan parçalanma süreci ve Büyük Kürdistan projesidir. Terör aracılığıyla Türkiye parçalandığında Türkiye'den ayrılan parça ile Irak'ta özerk bir bölge olan Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi birleşme yoluna giderek Büyük Kürdistan için önemli bir aşamayı gerçekleştirmiş olacaklardır. Daha sonraki aşama ise İran ve Suriye'de Kürt nüfusun yoğun olduğu yerlerde bu ülkelerden bir parçalanmanın gerçekleşmesi olacaktır. Tüm bu parçalanmalar sonrasında Büyük Kürdistan kurulacaktır. Bundan dolayı Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi PKK'yı himaye eden bir tavır içindedir.

Baykal, Avrupa Birliği (AB)'ni ve AB ülkelerini de PKK'yı destekleyen dış mihraklardan biri olarak tanımlamaktadır. Baykal'a göre AB demokrasi ve insan hakları kılıfı altında Türkiye'de siyasi bir proje gerçekleştirmek istemekte, Türkiye'nin ayrı kimliklere bölünmesine ve parçalanmasına götürücü bir süreci ve politikayı takip etmektedir. Bununla birlikte AB, Türkiye'de çok hukuklu bir yapı oluşturarak din, dil ve etnik köken temelinde ayrışmaların yaşanmasına neden olacak öneriler sunmaktadır. Bu önerilerin kabul edilemez olduğunu belirten Baykal, AB'yi PKK'nın amaçlarına hizmet eden ve onu destekleyen bir dış mihrak olarak sık sık tanımlamaktadır.

Deniz Baykal, bir taraftan Güneydoğu meselesinde bölgede yaşanan durumu iç ve dış mihrakların desteğiyle oluşan bir terör olayı olarak tanımlarken öbür taraftan bölgenin sosyo-ekonomik açıdan geri kalmışlığını da PKK'nın güçlenmesinin ve

bölgeden kimi zaman destek almasının da en önemli nedenleri arasında sayarak bölgedeki mahrumiyetlere dikkat çekmektedir. Baykal'a göre Doğu ve Güneydoğu'da asıl sorun işsizlik, ekonomik geri kalmışlık ve bunların sonucunda ortaya çıkan sosyal sorunlardır. Bu sorunları bırakıp etnik temelli sorunlar üretmek ise PKK'nın stratejisinin bir parçası haline gelmek anlamına gelir. Etnik temelli yaklaşımlar içine girmek bölgenin asıl sorunlarını görmemek, var olan sorunlara yanlış teşhis koymak ve sorunları çözmek yerine derinleştirmeye hizmet eder. Bölge insanı için yapay sorunlar üretmek yerine gerçek sorunları olan işsizlik ve ekonomik geri kalmışlığa yönelik önlemler alınmalıdır.

Güneydoğu meselesinin ve PKK terörünün çözümünü de bu tespitlerden hareket ederek geliştiren Baykal, bölgede yaşanan her türlü ayrımcılığın önlenerek terörle etkili mücadelenin yapılması gerektiğini, Türkiye'de yaşayan herkesin bu ülkenin sahibi olduğunu, onun için de herkese hak, hukuk, eşitlik sağlanarak ve terörle kararlı bir mücadele yürütülerek bir çözümün bulunabileceğini ifade etmektedir. Güneydoğu meselesinin ortaya çıkmasının ve PKK terör örgütünün bölgede güç kazanmasının önemli bir nedeni olarak gördüğü bölgenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığının ortadan kaldırılmasını bölgede yaşanan problemlerin çözülmesi açısından çok önemli gören Baykal'a göre yalnızca askeri operasyonlar düzenlemek bölgede yaşanan terör olayını ortadan kaldırmaz. Terörü besleyen kaynakların da ortadan kaldırılması gerekir. Bu kaynakların başında ise bölgede yaşanan işsizlik sorunu gelmektedir. Baykal'a göre bölgenin işsizlik sorununun çözülmesi bölge insanının devletle bütünleşmesine ve kaynaşmasına önemli katkıda bulunacaktır. Sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi durumunda hem bölge refaha ve huzura kavuşacak hem de PKK elindeki istismar alanlarını kaybedecektir.

Bununla birlikte Baykal'a göre terör sorununun çözümü için askeri güç kullanmak ve asayiş önlemleri almak da bir zorunluluktur. Baykal, terörle mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için terörün kaynağının kurutulması gerektiğini bunun için de PKK'nın üs olarak kullandığı, eğitimini ve dış desteğini aldığı ülkelerle olan bağının kesilmesi gerektiğini belirterek 1998 yılında Türkiye'nin PKK lideri Abdullah Öcalan'ı Suriye'den güç kullanma tehdidi ile çıkarması gibi Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetimine karşı da benzer bir süreci işleterek Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetiminin PKK'ya olan desteğini sonlandırması gerektiğini öne sürmektedir. Çünkü bu durum artık salt bir terör olayı olmaktan çıkmış, örtülü bir savaş halini almıştır. Türkiye'nin de buna yönelik önlemlerini alması ve savaşın gerektirdiği mücadeleyi vermesi gerekmektedir. Baykal'a göre Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetiminin PKK'ya olan desteğinin ortadan kaldırılmasından sonra Kuzey Irak'ta bulunan PKK kamplarının ve PKK'lı unsurların ortadan kaldırılması için sonuç alıcı askeri operasyonların düzenlenmesi PKK'yı etkisizleştirmenin ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte partiler üstü bir sürecin işletilerek "Milli Terör Politikası" oluşturulması gerektiğini belirten Baykal, askeri çözüm yöntemlerine başvurulmasını özellikle PKK eylemlerinin arttığı dönemlerde bir çok grup konuşmasında sık sık dile getirmiştir.

Deniz Baykal, hükümetin Güneydoğu meselesini, terör sorununu ve genel olarak Türkiye'deki sorun alanlarını minimize etmek için başlattığını öne sürdüğü demokratik açılım projesine karşı ilk zamanlarda mesafeli bir politika takip etmiş, demokratik açılım projesinin detaylarının yavaş yavaş ortaya çıkmasıyla beraber bu projeye karşı olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Baykal, demokratik açılım projesini ülkenin bölünme ve parçalanması süreci olarak tanımlamış ve demokratik

açılım projesinin etnik ayrımcığı temel alan bir anlayışın ürünü olduğunu ifade etmiştir. Baykal'a göre Cumhuriyet ve bununla birlikte ülkedeki kardeşlik iklimi bu proje ile tehlikeye girmiş, bu proje milletle hesaplaşma niyetinde olanların, Cumhuriyet'in temellerinin sarsılmasına, Türkiye'nin uluslaşma sürecinin aksatılmasına, durdurulmasına ve geriye çevrilmesine yönelik bir girişim olarak Türkiye'yi etnik temelde ayrıştırmak isteyenlerin amaçlarına hizmet etmeye yönelmiş yıkıcı bir projedir. Bundan dolayı demokratik açılım projesine karşı olduğunu ifade eden Baykal, demokratik açılım projesinin Doğu ve Güneydoğu'da yaşayan vatandaşların gerçek talepleriyle ilgisinin olmadığını, açılımın temel ilgisinin PKK olduğunu ve PKK'nın talepleri doğrultusunda planlandığını öne sürmektedir. Baykal'a göre bu süreç İmralı'da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını çekmekte olan Öcalan'la hükümetin yaptığı bir pazarlık sonucunda ortaya çıkmış ve devleti parçalama amacı taşıyan PKK'nın bir stratejisidir. Hâlbuki Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının talepleri doğrultusunda açılımın yapılması gerekirdi. Bu vatandaşların gerçek talebi ise bir arada kardeşçe yaşamak ve yaşadıkları sıkıntıların barışçıl bir şekilde çözülmesidir. Baykal, PKK'nın bu stratejiyi uygulayarak önce toplumsal bir ayrışmayı hedeflediğini ardından da Türkiye Cumhuriyeti'ni bölmeyi amaçladığını öne sürmektedir. Baykal bu düşüncesini Kandil Dağı'ndan ve Mahmur Kampı'ndan Öcalan'ın isteği ile gelen ve Habur sınır kapısında çok kalabalık bir grup tarafından karşılanan PKK'lı unsurları örnek göstererek ifade etmeye çalışmaktadır. Baykal'a göre bu projenin hayata geçirilmesi PKK'nın muhatap alınması ve terörle müzakerenin yapıldığı anlamına gelmektedir.

Baykal, tarihsel bir süreç içerisinde anadilde eğitim konusunda kısmen esnek bir politika izlemiştir. 2002 genel seçimlerinden önce anadilde eğitimin en azından MEB bünyesinde özel okullarda olmasını savunan Baykal, bu tarihten sonra anadilde eğitimin özel okullarda verilmesine yönelik herhangi bir beyanda bulunmamıştır. Baykal'ın anadilde eğitim konusunda kısmen esnek bir politika izlediği yargısı Baykal'ın daha önce söylemiş olduğu anadilde eğitimin özel okullarda olması gerektiğine yönelik politikasını inkâr etmemesi ancak bu politikasını devam ettirdiğine dair bir beyanda da bulunmamasından kaynaklanmaktadır. SHP'nin "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Yolları" adlı 1990 tarihli raporunda anadilin önündeki engellerin kaldırılmasından söz eden Baykal, 18 Nisan 1999 genel seçimlerinde "Çözüm 2000" adlı seçim bildirgesinde anadilde eğitimi özel okullarda ve enstitülerde mümkün hale getireceklerini belirtmektedir. CHP'nin "Çözüm 2000" adıyla hazırladığı seçim bildirgesinde Türkiye'nin çok kültürlü bir toplum olduğu vurgulanmakta ve CHP iktidarında Türk ulusu üst kimliğinin zedelenmemesi kaydıyla alt kimliklerin kendi ana dillerinde eğitim ve iletişim olanaklarından yararlandırılacağı taahhüt edilmektedir. Bizzat Deniz Baykal'ın başkanlığında son şekli verilen "Çözüm 2000" seçim bildirgesine göre Kürtçe eğitim verecek özel okullar açılabilecektir. MEB müfredat programı içerisinde resmi dil Türkçe olmak kaydıyla anadilde eğitim olanağı, özel okul açma, Radyo-TV gibi yayıncılık faaliyeti, kitap ve gazete çıkarma haklarının tanınacağı ve bunun bir ulusal zenginlik olacağı şeklinde ifade edilmektedir.[1123] Anadilde eğitim vaadi rapora şöyle yansımaktadır: "Hoşgörü ve iç barış her yöreye taşınacak. CHP yönetiminde, hiç kimse etnik kimliğinden dolayı farklı ve haksız bir uygulamaya tabi tutulmayacak. Herkesin anadilini, kültür ve folklorunu öğrenme ve geliştirmesi için engeller kaldırılacak. İsteyen

[1123] Hürriyet, **"CHP Kürtçe Eğitim Vaat Etti",** 05 Mart 1999, s. 25.

yurttaşlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın koyacağı standartlar ve kurallara uymak kaydıyla anadillerinde eğitim yapan özel okul ve araştırma enstitüleri kurabilecekler. Özel yayın ve iletişim ortamından özgürce yararlanabilecekler"[1124]

Deniz Baykal, 2002 genel seçimlerinden sonra ise anadilde eğitimin özel okullarda olması veya olmamasına yönelik herhangi bir beyanda bulunmazken anadilin öğrenilmesi ve öğretilmesine destek vermiş, anadilde eğitimin devlet eliyle verilmesine ise karşı çıkmıştır. Anadilde öğretime evet diyen Baykal, anadilde eğitime ise karşı çıkarak kolektif haklardan ziyade bireysel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Baykal, anadilde eğitimin kabul edilmesinin ve devlet eliyle verilmesinin devletin ve milletin parçalanmasına hizmet edeceğini öne sürmektedir. Anadilde eğitim taleplerinin PKK'nın talebi olduğunu ifade eden Baykal, PKK'nın bölücü taleplerinden vazgeçmediğini, devletin resmi dili olan Türkçe'nin tek eğitim dili olmaktan çıkarılmasını talep ettiğini, böylece ayrışmanın, bölünmenin kültürel ve zihinsel altyapısını hazırlamaya çalıştığını öne sürmektedir. Baykal'a göre anadilde eğitim vermek milli kimliği yıpratıcı olduğundan olmaması gereken bir durumdur. Devlet anadilde eğitim vermemelidir. Resmi dil ve milli dil Türkçe olduğundan eğitim dili de Türkçe dışında herhangi bir dilde yapılamaz.

Anadilde eğitimin verilmesinin PKK'nın bölücü-ayrılıkçı amaçlarına hizmet edeceğini belirten Baykal, bu sürecin sonunda etnik bir anlam ifade etmeyen Türk Milleti kavramının etnikleştirilerek milletin anlamının değişeceğini ve etnisitelere bağlı ayrı milletlerin ortaya çıkacağını öne sürmektedir. Baykal'a göre anadilde eğitimin verilmesi ile 'Türk Milleti' kavramı tahrip edilerek Türklüğe etnik bir anlam

[1124] Hürriyet, **"İşte Çözüm 2000",** 10 Mart 1999, s. 27.

yüklemesi yapılacaktır. Böylece millet tanımında oluşacak olan bir yıpranma beraberinde başka millet tanımlarını da getireceğinden öncelikle Türk milletinden ayrı bir milletin varlığı oluşturulacaktır. Ardından Türkiye'nin üniter yapısı bu tanımlama üzerinden değiştirilecektir. Türkiye'nin uluslaşma süreci yarıda bırakılarak etnik temelli ayrışmaların yaşanması süreci başlayacaktır. Böyle bir sonuçla karşılaşmamak için anadilde eğitim talepleri reddedilmelidir.

Baykal, anadilde eğitimin verilemeyeceğini kimi zaman Türkiye'nin anayasal düzenine atıf yaparak ifade etmeye çalışmaktadır. Yapılan anayasal ve yasal değişikliklerle anadil konusunda herhangi bir eksikliğin kalmadığını, herkesin anadilini öğrenmek, öğretmek ve yayın yapmak gibi temel haklara sahip olduğunu anadilde eğitim taleplerinin ise kolektif haklarla ilgili istendiğini ve bu durumun devleti parçalayıcı bir durum ortaya koyduğunu öne süren Baykal, bununla birlikte Batılı devletlerden de örnekler vererek Batı'da da eğitim dillerinin resmi dil olduğunu anadillerde eğitimin verilmediğini, Türkiye'nin de Türkçe dışında bir dilde eğitim vermesinin doğru olmadığını ileri sürmektedir. Baykal, anadilde eğitimin özellikle devlet eliyle verilmesinin yanlış olduğunu, etnik dillerin devlet eliyle milli eğitim bünyesinde verilmesinin bölücülüğe ve ayrımcılığa hizmet edeceğini ve etnik ayrımcılığın devlet tarafından uygulanmasına neden olacağını öne sürmektedir. Baykal'a göre anadilde eğitimin verilmesiyle yetişecek yeni nesiller Türkiye'den ve Türk toplumundan kopacaktır. Dolayısıyla böyle bir faaliyetin toplum ve devlet yapısı üzerinde yıkıcı sonuçları olacaktır

Baykal, anadilde yayıncılık konusunda da anadilde eğitime paralel bir söylem içerisinde hareket etmekte ve anadilde yayıncılığın önündeki yasal engellerin kaldırılarak anadilde yayıncılığın serbest olmasının hak ve özgürlükler çerçevesinde

değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Baykal'a göre hem anadilin öğretilmesi ve öğrenilmesi hem de anadilde yayıncılık devlet eliyle değil özel girişimcilikle sağlanmalıdır. Devlet bu alanlarda düzenleyici ve kontrol edici bir rol üstlenerek uygulayıcı olmak konumundan uzak durmalıdır. Baykal, 2004 yılında yerel dillerde yayıncılığın devlet eliyle yapılmasına yönelik düzenlemeler söz konusu olduğunda konu ile ilgili bir değerlendirmede bulunmuştur. Buna göre herkesin kendi anadilini öğrenmesi, öğretmesi ve yayın hayatında kullanması bir haktır. Ancak yerel dilde yayıncılığın devlet eliyle yapılması yanlıştır. Çünkü devlet, parasını hiçbir etnik grubun kendi ihtiyaçları için harcayamaz. Her toplum kendi kültürünü kendisi geliştirmelidir. Devletin görevi, kendi toplumunu oluşturan alt grupların kimliklerini, kültürlerini, dillerini yaygınlaştıracak çalışmaları yapmak değildir; devlet bu işin dışındadır. Devletin görevi, ortak dili öğretmek, eğitimini ortak dille vermektir, kendi vatandaşlık bilinci içinde insanlarını oluşturmaktır. Bundan dolayı devlet düzenleyicilik görevini yerine getirerek yerel dillerde ve etnik dillerde yayıncılığı özel sektöre bırakmalıdır.

Güneydoğu meselesi konusunda söylem analizi yapılan bir diğer lider olan Kemal Kılıçdaroğlu'na bakıldığında Kılıçdaroğlu'nun Deniz Baykal'a benzer bir söylemsel alan içerisinde hareket ettiği söylenebilir. Bununla birlikte Kılıçdaroğlu'nun Güneydoğu meselesi konusunda grup konuşmalarında kısmen esnek bir söylem geliştirdiği ifade edilebilir. Kılıçdaroğlu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşanan durumu genel olarak "Doğu ve Güneydoğu sorunu" olarak tanımlamakta ve bunu diğer tüm sorun alanlarını kapsayan genel bir çerçeve olarak kabul etmektedir. Kılıçdaroğlu, bu genel çerçeve içinde terör sorunu ve sosyo-ekonomik geri kalmışlık gibi sorun alanlarının olduğunu ifade etmekle birlikte etnik

temelli bir sorunun da olduğunu ve bu sorunun da "Kürt sorunu" olduğunu incelenen süre içerisinde bir kez ifade etmiştir. Bu ifade Kılıçdaroğlu'nun kısmen esnek bir söylem geliştirdiğine dair bir tanımlama içerisine girilmesine neden olan bir ifadedir. Çünkü Kılıçdaroğlu, CHP genel başkanlığına seçildiği Mayıs 2010 tarihinden Şubat 2011 tarihine kadar Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşanan duruma karşı "terör sorunu", "sosyo-ekonomik geri kalmışlık" ve "Doğu ve Güneydoğu sorunu" kavramsallaştırması içerisinde hareket ederken buna herhangi bir etnik temel vurgusu yapmamıştır. Ancak Şubat 2011'de Van'a yaptığı gezi sonrasında yapmış olduğu grup konuşmasında Van'dan almış olduğu izlenimi ifade ederken ilk kez etnik temelde bir sorun alanının olduğunu da "Kürt sorunu" kavramını kullanarak ifade etmiştir. Şubat 2011'de ilk kez "Kürt sorunu" kavramını kullanan Kılıçdaroğlu bu kavramı "Doğu ve Güneydoğu sorunu"nun bir parçası olarak kabul etmektedir. Kılıçdaroğlu'nun ifadesiyle "Doğu ve Güneydoğu sorunu": Kürt sorunu, terör sorunu, ekonomik geri kalmışlık, sosyal ve kültürel sorunlar, cinsiyet eşitsizliği, faili meçhuller, mütedeyyin insanlar ve bunların kaygıları ve beklentileri, idari reformlar, kadın erkek eşitliği ve kadına uygulanan şiddet, GAP yatırımları, ihmaller ve işsizlik ve bölgenin yoksulluğu gibi temel sorunlardan oluşan bir yumaktır. Kılıçdaroğlu, Van'da yapmış olduğu incelemelerin sonucunda kullanmış olduğu ve "Doğu ve Güneydoğu sorunu" içinde değerlendirdiği "Kürt sorunu" kavramını incelenen süre içerisinde bir daha grup konuşmalarında kullanmamış, Güneydoğu meselesi söz konusu olduğunda ekonomik geri kalmışlıkla birlikte genellikle "terör sorunu" kavramını kullanmayı tercih etmiştir.

Kemal Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesini tanımlarken genellikle "Doğu ve Güneydoğu sorunu" tanımlaması içerisinde hareket etmekte ve bu genel tanımlama

içerisinde en önemli sorunlardan birisinin de terör sorunu olduğunu ifade etmektedir. Yaptığı grup konuşmalarında Güneydoğu meselesinde en can yakıcı ve en önemli sorununun terör sorunu olduğunu ifade eden Kılıçdaroğlu, sorunun çözülememesinin Türkiye'yi bir toplumsal çatışma ortamına doğru sürüklediğini, terörün amacının da zaten bu olduğunu öne sürmektedir. Kılıçdaroğlu'na göre terör sorunuyla birlikte terörü besleyen, onun ayakta durmasına sebep olan bazı bölgesel koşulların varlığı da söz konusudur. Kılıçdaroğlu, bu koşullar içerisinde en önemli durumun bölgenin sosyo-ekonomik geri kalmışlığı olduğunu vurgulamakta ve bu durumun ortadan kaldırılması gerektiğinin altını çizmektedir.

Kılıçdaroğlu, durumu terör ve ekonomik geri kalmışlık sorunu olarak ifade ettikten sonra AK Parti tarafından Ağustos 2009'da gündeme getirilen demokratik açılım projesine de karşı olduğunu ve bu politikanın ayrıştırıcı bir nitelik taşıdığını öne sürmektedir. Kılıçdaroğlu'na göre demokratik açılım politikası, teröre karşı verilen bir tavizdir ve etnik kimliğe dayalı bir siyaset anlayışının ürünüdür. Bu politika aynı zamanda halkın huzursuzluğuna, toplumun bölünmesine, şehitlerin artmasına ve devletin yara almasına neden olan bir politikadır. Buna karşılık olması gereken politika ise ekonomik ve sosyal gelişmişliği yükseltmeye dönük, kültürel hakların tanındığı ancak terörün reddedildiği, toplumun mutlu bir beraberliği yakaladığı bir Türkiye'yi kurmaya odaklanmış olan bir politikadır. Bunun için de teröre karşı politikalar geliştirmek, sosyal ve ekonomik refahı yükseltmeye dönük politikalar takip etmek herkesin görevidir.

Kılıçdaroğlu, yaptığı grup konuşmalarında Güneydoğu meselesi konusunda tanımlamaya giderken bölgenin ve Türkiye'nin en önemli sorununun terör sorunu olduğunu ifade etmesi ve bölgenin sosyo ekonomik geri kalmışlığına vurgu yapması

sorunun çözümüne yönelik çözüm önerilerini de şekillendirmiştir. Ancak Kılıçdaroğlu, çözüm önerilerini güvenlik konsepti üzerine değil daha çok siyaset kurumunun harekete geçirilmesi üzerine kurmuştur. Yaşanan "terör sorunu"nun nedenlerine pek değinmeyen Kılıçdaroğlu, sorunun çözülememesinin en önemli nedenini ise siyaset kurumunun beceriksizliğine bağlamaktadır. Güneydoğu meselesinin çok yönlü olarak ele alınması gerektiğinin altını çizen Kılıçdaroğlu, meselenin bir toplumsal mutabakatla çözülmesi gerektiğini de ifade etmektedir. Kılıçdaroğlu'na göre siyaset kurumu devreye girerek öncelikle toplumsal mutabakatı sağlamalıdır. Ardından bölgenin geri kalmışlığı ortadan kaldırılarak sorunu besleyen kaynaklar kurutulmalıdır. Sorunun çözümü için önerdiği toplumsal mutabakatın ne anlama geldiğini ve içeriğinin ne olduğunu önceleri açıklamayan Kılıçdaroğlu, daha sonraki grup konuşmalarında toplumsal mutabakattan neyin anlaşılması gerektiğini açıklamıştır. Kılıçdaroğlu'na göre toplumsal mutabakatın amacı toplumsal desteği sağlamaktır. Toplumsal desteğin sağlanabilmesi ve bu yolla terör sorunun çözülebilmesi için de TBMM'de ve TBMM dışından komisyonların kurulması ve siyasi partilerin bir araya gelerek sorunun çözümü için mutabakata varmaları gerekmektedir. Uzun yıllardır sorunun çözümü için çeşitli yolların denendiğini özellikle askeri yöntemlerin sorunu çözemediğini öne süren Kılıçdaroğlu, komisyonların kurulması dışında herhangi bir somut öneri dile getirmemektedir.

Kılıçdaroğlu'nun sorunun çözümüne yönelik olarak "siyaset kurumunun harekete geçirilmesi" etrafında dile getirdiği öneriler grup konuşmalarına egemen olan dil olmuştur. Kılıçdaroğlu, yaptığı grup konuşmalarında bir taraftan terör sorunun çözümüne yönelik olarak siyaset kurumunun harekete geçmesi gerektiği ve bu sorunun ancak siyasi partilerin bir araya gelerek çözüm üzerinde mutabakata

varmalarıyla bir sonuç alabileceklerini vurgularken öbür taraftan insan hakları, hukukun üstünlüğü, adalet, özgürlük, demokrasi gibi genel kavramlara göndermede bulunarak sorunun bu temel kavramlar üzerinden hareket edilerek çözüleceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte Kılıçdaroğlu, sorunun çözümünü ancak iktidara geldiklerinde uygulamaları ile göstereceklerini belirtmekte ve CHP'nin daha önce sorunun çözümü için yapmış olduğu çalışmaları bunun bir göstergesi olarak sunmaktadır.

Kılıçdaroğlu'nun incelenen grup konuşmalarında ve medyada yer alan haberlerde anadilde eğitimi kabul etme veya bunun gerekli olduğuna dair herhangi bir konuşmasına rastlanmazken anadilde eğitime karşı olduğuna dair medyada yer alan bir habere rastlanmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı sıfatıyla Finans Kulüp tarafından düzenlenen *"Küresel Ekonomik Gelişmeler Işığında Türkiye Ekonomisi, Tespitler, Değerlendirmeler"* adlı toplantıda yaptığı konuşmada anadilde eğitimle ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Kılıçdaroğlu, bu konuşmasında anadilin öğrenilmesini ve kullanılmasını gerekli gördüğünü ancak anadilde eğitimi doğru bulmadığını ifade etmiştir. Anadilde eğitime karşı olmasının gerekçelerini açıklamayan Kılıçdaroğlu'nun bu konuşması dışında incelenen süre zarfında anadilde eğitim konusunda herhangi bir konuşmaya rastlanmamıştır.

İsrail ile İlişkiler

Tez çalışmasında söylem çözümlemesi yapılan ikinci konu tarihsel bir süreç içerisinde Türkiye-İsrail ilişkilerinin siyasi lider söylemlerine yansıması ve bu

liderlerin söylemsel esnekliklerinin araştırılması olmuştur. İsrail ile ilişkiler konusunda söylem analizi yapılan siyasi liderlerden biri Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın, İsrail ile ilişkiler konusunda kısmen esnek bir siyasal söylem izlemiş olduğu ifade edilebilir. Erdoğan'ın İsrail ile ilişkiler konusunda kısmen esnek bir siyasal söylem içerisinde hareket ettiği sonucuna varılmasının nedeni tarihsel bir süreç içerisinde Erdoğan'ın İsrail ile ilgili bazı söylemlerde özellikle İsrail'i tanıma ve ilişki geliştirme ile ilgili söylemlerinde değişiklik yaşaması olurken; Filistin sorunu ve Mavi Marmara baskını gibi bazı konularda herhangi bir esneklik göstermemesi olduğu söylenebilir. R. Tayyip Erdoğan'ın İsrail ile ilgili değerlendirmeleri genel olarak AK Parti'den önceki Milli Görüş hareketi içindeki dönem ve AK Parti dönemi olarak ikiye ayrılabilir. Milli Görüş döneminde İsrail ile ilgili değerlendirmelerine bakıldığında, İsrail'i bir devlet olarak tanımayan ve İsrail karşıtlığı üzerine söylem geliştiren bir Erdoğan profili ortaya çıkmaktadır. AK Parti dönemine bakıldığında ise R. Tayyip Erdoğan'ın İsrail devletini tanıdığı ve varlığını kabul ettiği görülmektedir. R. Tayyip Erdoğan, Refah Partisi İstanbul İl Başkanı iken 'Yörünge' dergisinin 8 Ağustos 1993 tarihli sayısında Ali Akel'le yaptığı röportajda İsrail devletinin meşruiyetini sorgulamış ve İsrail devletini devlet olarak tanımadığını belirtmiştir.[1125] Erdoğan, Refah Partisi üyesi olduğu dönemde yaptığı bir konuşmada ise Milli Görüş lideri Necmettin Erbakan'a olan bağlılığının nedenlerini açıklarken Batı'yı ve Yahudileri referans vermektedir.[1126] Burada Batı'yı ve Yahudileri açık düşman olarak kabul eden Recep Tayyip Erdoğan, 2002 genel seçimlerinden sonra tek başına iktidara gelmiştir. Bu dönemde İsrail ile

[1125] Ö. Mansuroğlu, **AKP Dönemi Türkiye-İsrail İlişkileri,** Ankara Üniv. Sosyal Bilimler EnstitüsüKüresel ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı, Basılmamış Dönem Projesi, Ankara,2009.
[1126] http//www.youtube.com/watch?v=II4_3mx2x5c&NR=1&feature=endscreen.

ilgili tutumunda önemli değişimler görülen Erdoğan, iktidarda bulunduğu süre içerisinde hiçbir zaman İsrail devletini devlet olarak tanımadığını ifade etmemiştir.

Erdoğan 2005 yılı Mayıs ayında İsrail'e iki günlük resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaret Erdoğan'ın İsrail'e yapmış olduğu ilk ziyaret olmuştur. Erdoğan'ın bu ziyareti, İsrail devletini resmen tanıdığını göstermesi açısından anlamlıdır. Medyada ABD ile ilişkileri düzeltmek için İsrail'e gitmek zorunda kaldığına ilişkin yorum ve eleştiriler üzerine Erdoğan, AK Parti meclis grubuna yaptığı konuşmada bu ziyaretini değerlendirirken Türkiye'nin yeni dış politika anlayışının bir sonucu olarak ve tarihi, milli, insani ve bölgesel mecburiyetlerin bir gereği olarak ziyaretin gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Ziyaret öncesinde İsrail, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi için geçici üyelik başvurusunu desteklediğini resmen açıklayan ilk ülke olmuştur.[1127] Ziyaret sırasında iki ülke başbakanları arasında doğrudan telefon hattı kurulması kararlaştırılmış, yeni bir F-4 Phantom savaş uçağı modernizasyon projesi imzalanmış, öte tarafta tank modernizasyonunda yaşanan sorunlar için esneklik sağlanması konusunda anlaşmaya varılmıştır.[1128] Ayrıca İsrail tarafının önerisi üzerine Türkiye'den Akdeniz'in altından geçirilerek Kıbrıs üzerinden İsrail'e uzatılacak bir doğalgaz ve su boru hattının yapımı gündeme alınmıştır. İki ülkenin yapımında kilit rol oynayacağı proje uyarınca su ve doğalgaz boru hatları Kıbrıs adasının tümüne, Filistin ve Ürdün'e de uzatılmak suretiyle bölgesel ölçekte bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi oluşturması beklentisi hâkim olmuştur.[1129] Bu yeni dönem politikasına uygun olarak Erdoğan, başbakanlığı döneminde uluslar arası sermaye konusunda yaptığı bir konuşmada herhangi bir

[1127] Milliyet, 9 Nisan 2005.
[1128] Utku Çakırözer, **"Türkiye-İsrail Arasında Kırmızı Telefon Hattı"** Milliyet, 02 Mayıs 2005.
[1129] Murat Yetkin, **"Bakü-Ceyhan'dan Sonra İkinci Proje"** Radikal, 03 Mayıs 2005.

ayrıma gitmeden uluslar arası sermayeyi ne olursa olsun ve kimden gelirse gelsin kabul ettiğini belirtmektedir. "İster Yahudi sermayesi olsun başımın üstüne koyarım; ister Batı sermayesi olsun başımın üstüne koyarım, öperim başımın üstüne koyarım." [1130] demek suretiyle İsrail ile ilgili herhangi bir önkabulle hareket etmediğini göstermektedir.

Hamas'ın 2006'da Filistin'de yapılan genel seçimlerde birinci parti olarak seçimlerden çıkması üzerine bir Hamas heyeti Ankara'ya gelmiş ve AK Parti hükümet yetkilileri ile görüşmüştür. Erdoğan, burada Hamas heyeti ile yapılan görüşmeler hakkında bilgi vermiş ve İsrail ile ilişkilerin geliştirilmesi gereğine vurgu yapmıştır. Bununla birlikte 2007 yılında Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Bu ziyaret esnasında Erdoğan, yine Türkiye-İsrail ilişkilerine değinmiş, İsrail Devlet Başkanı Şimon Peres'in TBMM'de bir konuşma yapacağını belirterek bundan dolayı memnuniyetini ortaya koymuştur. Buradan hareketle denilebilir ki Erdoğan, İsrail'in varlığını kabul etme ve İsrail ile ilişkilerin geliştirilmesi konusunda konjonktürel olarak esnek bir politika takip etmiştir.

Erdoğan'ın İsrail ile ilişkiler konusunda geçmişteki tavrını değiştirmesi ve İsrail ile ilişkileri geliştirmeye yönelik politikaları o'nun Filistin-İsrail çatışmalarında geçmişten beri desteklediği ve mazlum olduğunu düşündüğü Filistin tarafını desteklemesini değiştirmemiş/engellememiştir. Aslında tarihsel bir süreç içerisinde bakıldığında Filistin ve İsrail arasında yaşanan gelişmelerin, Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin en kırılgan olduğu noktayı da oluşturduğu görülmektedir. Erdoğan'ın da İsrail ile ilgili değerlendirmelerinin önemli bir belirleyeni Filistin

[1130] http//www.youtube.com/watch?NR=1&v=1wMdrCu905E& feature=endscreen.

sorunudur. Filistin-İsrail çatışmasının yaşandığı dönemler Erdoğan'ın İsrail ile ilgili tanımlamalarda ve açıklamalarda bulunmasına neden olmuştur. Erdoğan bu açıklamalarında hem yaşanan çatışmalara ve sorunlara değinmiş hem de İsrail'e bakış açısını ve İsrail ile ilişkilerin nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur. Erdoğan'ın İsrail ile ilgili değerlendirmelerinde genellikle Filistin konusu önemli bir yer edindiğinden Erdoğan'ın Filistin sorununun çözümüne yönelik önerileri ve bu önerilerin İsrail tarafından benimsenme derecesi İsrail ile ilişkilerin de önemli bir belirleyeni olmuştur. Erdoğan'a göre Ortadoğu'nun ve belki de tüm dünyanın en kronikleşmiş, en trajik en çok kan dökülen bölgesi Filistin'dir. Filistin meselesi bölgesel bir mesele olmaktan çıkmış ve küresel bir mesele haline gelmiştir. Bununla birlikte Ortadoğu coğrafyası Türkiye'yi doğrudan etkilemektedir. Burada yaşanan savaşlar ve meydana gelen gelişmeler Türkiye'yi de etkilediğinden Türkiye'nin bu coğrafyaya ve buradaki gelişmelere seyirci kalması mümkün değildir. Türkiye bu coğrafyanın barış içinde olması için çaba sarf etmeli, haklının ve mazlumun yanında yer alarak olaylara müdahil olmalıdır.

AK Parti iktidarı ve Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkileri Filistin bağlamında en olumsuz etkileyen olaylar başta Hamas lideri Şeyh Ahmet Yasin ve onun yerine geçen Abdulaziz Rantisi'nin İsrail hükümeti kararıyla suikasta uğramaları, İsrail'in Filistin topraklarına ve özellikle Gazze şeridine yönelik yapmış olduğu operasyonlar ve Mavi Marmara baskını olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda Türkiye-İsrail ilişkilerinde krizler ortaya çıkmıştır. Bu krizlerin yaşandığı dönemlerde Erdoğan, İsrail devletini tanımlarken İsrail'in Filistin'e karşı bir devlet terörü uyguladığını belirtmiştir. Bu dönemlerde Erdoğan, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik operasyonlarını tanımlarken "devlet

terörü", "katliam", "zulüm", "vahşet", "işgal", "işgalci", "trajedi", "Filistinlilerin canlarını ve onurlarını ayaklar altına alan", "insanlık onurunu ayaklar altına alan", "insan haklarını ve insan onurunu çiğneyen", "soykırım girişimi yapan", "etnik temizlik uygulayan" ve "gayrı meşru saldırılar yapan ülke" gibi kavramlarla nitelendirerek asıl suçlunun İsrail olduğunu ifade etmektedir. Erdoğan'a göre Filistinlilerin bireysel veya grup olarak İsrail'e yönelik gerçekleştirdikleri saldırılara karşılık İsrail, Filistin'e karşı sistematik olarak bir terör saldırısı şeklinde devlet terörü uygulamaktadır. Bu durum BM ve Lahey Adalet Divanı gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da tespit edilmiştir. Erdoğan'a göre İsrail, bugüne kadar BM Güvenlik Konseyi tarafından alınmış olan kararlara uymamış, uluslararası hukuku ve insan haklarını hiçe sayarak Filistinlilere karşı devlet terörü uygulamış ve Filistin topraklarında işgalci konumunda yer almıştır. Bununla birlikte Erdoğan, İsrail devleti ve yöneticileri ile İsrail halkı arasında bir ayrıma gitmekte ve devlet politikaları ile halkın eğilimlerini birbirinden ayırarak değerlendirmektedir. Erdoğan'a göre İsrail halkı ve Museviler İsrail devletinin şiddet içerikli politikalarını tasvip etmemektedirler. Bundan dolayı İsrail halkıyla herhangi bir sorun yoktur. Ancak İsrail'in uyguladığı şiddet politikaları Filistin'de barışın önündeki en büyük engeldir. Asıl suçlu İsrail'i yöneten şiddet yanlısı politikalar üreten ve bunu bir devlet politikası haline getiren İsrailli yöneticilerdir. Ortadoğu barışının önündeki en büyük engel de İsrail'in takip ettiği bu şiddet ve hukuk tanımaz politikalarıdır.

Erdoğan, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik her operasyonu sonrasında haklı olarak genellikle Filistin'i zulme uğrayan ve mazlum olarak tanımlarken saldırgan konumundaki İsrail'i ise zalim, şiddet uygulayan ve mütecaviz olarak tanımlamaktadır. Bu durum "zalim-mazlum" dikotomisi içerisinde hükümetin İsrail

ile ilişkileri nasıl şekillendireceğini ve İsrail'e yönelik ne tür politikalar geliştireceğini göstermesi açısından anlamlıdır. Çünkü böyle bir ayırıma gitmek zorunlu olarak reel politikten ayrı olarak ilkeli bir politika uygulamayı gerekli kılmaktadır. Bu politika ise kim olursa olsun zalime karşı, mazlumdan yana tavır almayı gerektirmektedir. Genel olarak bakıldığında Erdoğan da özellikle bu tür saldırı durumlarında İsrail'e karşı sert bir söylem geliştirmiş ve İsrail'i eylemlerinden dolayı uyarmıştır. Bu durum Erdoğan'ın özellikle Filistin konusunda tarihsel bir süreç içerisinde tutarlı bir politik söylem içerisinde hareket ettiğini göstermesi açısından anlamlıdır. Bu konuda Erdoğan, "esnek" olmamış, "katı" bir söylem içerisinde ilkeli bir politika takip etmiştir. İsrail'in 2009 yılı Ocak ayı başında Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği operasyonlar ve Gazze'ye her alanda ambargo uygulamaya başlaması üzerine Erdoğan, bu duruma çok sert tepki vermiş, İsrail'i ağır bir dille eleştirmiş ve haksız ve zalim olmakla birlikte İsrail'in insanlık suçu işlediğini ifade etmiştir.[1131] Erdoğan'a göre Türkiye de Filistin yönetiminde yer alan Hamas da her zaman barış yanlısı politikalar geliştirmelerine, barış taraftarları olmalarına karşın İsrail şiddet politikaları üreterek barışa şans vermemekte, barışın önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu durum ise İsrail'in karakteristik bir özelliği haline gelmiştir.

Erdoğan, bu şekilde zaman zaman İsrail'i Ortadoğu'da yaptığı operasyonlar dolayısıyla sert bir şekilde eleştirirken; zaman zaman da iki ülke arasında ortaya çıkan kriz durumlarını yumuşatma gereği duymuştur. Bunun en bariz örneği ise Davos krizi esnasında yaşananlardır. Davos krizinde yaşananlar ve Erdoğan'ın kriz

[1131] Bu operasyon yapılmadan önce İsrail Başbakanı Türkiye'ye gelmiş ve Başbakan Tayyip Erdoğan ile Suriye konusunda bir görüşme yapmıştır. İsrail Başbakanının ülkesine dönmesinden bir kaç sonra Gazze'ye yönelik askeri operasyonlar yapılmaya ve her alanda ambargo uygulanmaya başlanmıştır. Bu olaydan sonra Türkiye-İsrail diplomatik ilişkileri bir kriz durumu yaşamış ve bu operasyondan kısa bir süre sonra da İsviçre'nin Davos kasabasında Dünya Ekonomik Forumu'nun "Gazze; Ortadoğu'da Barış Modeli" başlıklı oturumunda Erdoğan ve İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres arasında Filistin meselesinden dolayı sert bir tartışma yaşanmıştır.

sonrasında takip ettiği politikalar Erdoğan'ın İsrail ile ilgili dış politikasını anlamada önemli bir veridir. R. Tayyip Erdoğan, 2009 yılı Ocak ayında İsviçre'nin Davos kasabasında gerçekleştirilen 39. Dünya Ekonomik Forumu'nun "Gazze; Ortadoğu'da Barış Modeli" başlıklı paneline Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa ve İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'le birlikte katılmış ve bu oturumda Peres'le sert bir tartışma yaşamıştır. Oturum moderatörü David İgnatius'un oturumu sonlandırmak istemesi üzerine Erdoğan İgnatius'a da sert tepki vererek oturumu terk etmiştir. Erdoğan, panelde yanında oturan İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'i İsrail'in Gazze'de ölçüsüz güç kullandığını vurgulayarak eleştirmiştir. Peres ise *"siz roketler altında kalsanız tepkiniz ne olur? Burada bir tanımlama sorunu vardır. Hamas, Çirkin bir diktatörlüktür. Şu anda Hamas'ın neden olduğu sorunlarla uğraşıyorum. Gazze'ye yardımı biz değil Hamas engelliyor."* demiş ve salondan alkış almıştır. Oturum yöneticisi İgnatius'tan söz isteyen Erdoğan, Panel yöneticisinin söz vermek istememesine karşılık Peres'e dönerek

> *"Sayın Peres! Benden yaşlısın. Sesin çok yüksek çıkıyor. Biliyorum ki sesinin bu kadar çok yüksek çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir. Benim sesim bu kadar yüksek çıkmayacak. Bunu da böyle bilesin. Öldürmeye gelince siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz. Plajlardaki çocukları nasıl öldürdüğünüzü, nasıl vurduğunuzu çok iyi biliyorum. Ülkenizde başbakanlık yapmış olan iki kişinin önemli lafları vardır: "Tankların üzerinde Filistin'e girdiğim zaman kendimi bir başka mutlu addediyorum." Diyen başbakanlarınız vardır. Tankların üzerine çıkıp Filistin'e girdiğim zaman kendimi mutlu addediyorum diyen başbakanlarınız olmuştur ve bana sayılar veriyorsunuz. İsim de veririm merak edenleriniz vardır belki! Şu zulme alkış tutanları da ayrıca kınıyorum. Çünkü, bu çocukları öldürenleri, bu inanları öldürenleri kalkıp da alkışlamak öyle zannediyorum o da ayrı bir insanlık suçudur. Bakınız burada bir gerçeği bir kenara atamayız. Ben şurda çok not aldım. Ama bu notların hepsini cevaplayacak fırsatım yok fakat ben burada sadece size iki söz söyleyeceğim.*

Bir.. bir.. bir.. excuse me! [moderatör araya girmeye ve sürenin bittiğini belirtmeye çalışırken Erdoğan devam etmek istiyor] sözümü kesmeyin bir, Tevrat, Tevrat altıncı maddesinde der ki: Tevrat altıncı maddesinde der ki: "öldürmeyeceksin!" burada öldürme var. İki; bakın bu da çok enteresan Gilad Adzamoni "İsrail barbarlığı zalimliğin de çok ötesinde bir şey" bir Yahudi. Bunun yanında İsrail ordusunda askerlik görevini yapmış Oxford Üniveritesi Uluslararası İlişkiler profesörü Avi Şalan, İngiliz gazetesi Guardian'da şunu söylüyor: Ayrık devlet vasfını kazandığını belirtiyor. Sana da çok teşekkür ediyorum. Benim için de bundan böyle, bundan böyle Davos bitmiştir. Daha da olsa gelmem. Bunu da böyle bilesiniz. Siz konuşturmuyorsunuz. 25 dakika konuştu, 12 dakika konuşturuyorsunuz, olmaz."[1132]

demiş ve paneli terk etmiştir. Erdoğan, paneli terk ettikten sonra Dünya Ekonomik Forumu başkanı Klaus Schwab ile birlikte bir basın toplantısı düzenlemiş ve oturumdaki tavrının Peres'e yönelik olmadığını oturum yöneticisine dönük olduğunu belirterek oturum yöneticisinin konuşma süresi konusunda kendisine daha az süre verdiğine dikkat çekmiştir. Erdoğan, burada "herhangi bir şekilde ne İsrail halkını ne Cumhurbaşkanı Peres'i ne de Musevi halkını hedef aldım." şeklinde de bir açıklama yapmıştır. Olayın ardından Şimon Peres ve Erdoğan arasında bir telefon görüşmesi de yapılmıştır. Erdoğan'ın Peres'le tartışması ve oturumu terk etmesi üzerine İsrail ile ilişkilerde belli bir soğuma yaşanmış, daha sonraki günlerde her iki ülke hükümet ve devlet yetkilileri arasında karşılıklı açıklamalarda bulunulmuştur. Erdoğan, Davos zirvesinden sonra yapmış olduğu ilk TBMM Grup Toplantısı'nda bu konuyu ele almış ve oradaki tepkisinin oturum başkanının tavrına yönelik olduğunun altını çizmiştir.

[1132] http//www.youtube.com/watch?v=1uDn2MFksYQ&feature=fvwrel.

İsrail ile ilişkiler konusunda söylem analizi yapılan siyasi liderlerden birisi de Devlet Bahçeli olmuştur. İsrail ile ilişkiler konusunda Devlet Bahçeli'nin nasıl bir söylemsel çerçeve içerisinde hareket ettiğini (esnek-katı) tespit etmek güçtür. Çünkü Bahçeli, İsrail ile ilişkiler konusunda genellikle ortaya çıkan kriz dönemlerinde konuşmuş, kriz sonrası dönemlerde İsrail ile ilişkilerin nasıl olması gerektiğine yönelik TBMM grup toplantılarında genellikle konuşmamıştır. Bunun bir istisnasının Mavi marmara baskını olduğu söylenebilir. Bahçeli'nin bu konuda katı bir söylemsel çerçeve içerisinde hareket ettiği ve zaman zaman Türkiye'nin İsrail'den Mavi Marmara baskınının hesabını sormasını istediği söylenebilir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Devlet Bahçeli, meydana gelen olaylara ve kriz durumlarına göre İsrail ile ilişkilerin nasıl olması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin doğrudan taraf olduğu krizlerde İsrail'e karşı sert bir dil kullanan Bahçeli, bu tür krizlerde İsrail'i yapmış olduğu eylemlerden dolayı kınamanın ötesinde İsrail ile ikili ilişkilerin çerçevesinin ne olması gerektiğini daha net çizmiştir. Bunun en somut örneği Davos Krizi ve Mavi Marmara olayıdır. İsrail-Filistin çatışmalarının söz konusu olduğu ve Türkiye'nin doğrudan taraf olmadığı kriz durumlarında ise Bahçeli, İsrail'i eleştirmiş ve yaptığı operasyonlar dolayısıyla kınamış ancak Türkiye-İsrail ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine yönelik net bir çerçeve çizmemiştir. Bahçeli, bu krizlerde Ortadoğu'da barışın tesis edilmesi için gerekenleri ifade ederek Filistin sorununun çözümü için önerilerde bulunmuştur.

Devlet Bahçeli, incelenen zaman zarfında özellikle İsrail-Filistin arasında yaşanan çatışma durumlarında ve ortaya çıkan kriz dönemlerinde İsrail ile ilgili açıklamalarda bulunmuş, bunun dışında İsrail ile ilgili herhangi bir açıklamasına rastlanmamıştır. İsrail-Filistin çatışmalarının yaşandığı dönemlerde Bahçeli'nin İsrail

ile ilgili yapmış olduğu açıklamalar ve Bahçeli'nin Filistin sorununa yaklaşımı İsrail ile ilişkiler konusuna yaklaşımını da ortaya koyacak veriler içerdiğinden önemlidir. Bahçeli, Filistin sorununu tanımlarken Ortadoğu'daki asıl sorunun İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesi ve bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasına engel olması olduğunu ifade etmektedir. İsrail-Filistin arasında çatışmalar söz konusu olduğunda Bahçeli, İsrail'in aşırı güç kullanmasını eleştirmiş, tarafların çatışma durumunu sonlandırması için önerilerde bulunmuştur.

İsrail'in Filistin topraklarına yönelik askeri harekâtları sonucunda Bahçeli, sık sık yaşanan durumu değerlendirmiş, İsrail'i işgalci, saldırgan, zalim, gaddar, vicdansız vb. olarak tanımlayarak İsrail'in devlet terörü uygulayan, insanlık dışı cinayetler işleyen ve etnik temizlik uygulayan bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Filistin'i ise zulme ve işgale maruz kalan mazlum olarak nitelendirmiştir. Bahçeli'ye göre Filistin davası haklı ve makul bir çözüme kavuşturulmadan Ortadoğu'nun sükûta ermesi, gerçek bir bahar havasına ulaşması mümkün görülmemektedir. Bundan dolayı uluslararası toplum Filistin'in sesini duymalı, beklentilerini karşılamalı ve İsrail saldırganlığına karşı tavır almalıdır. 2002 yılı Nisan ayında İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yapmış olduğu saldırılar sonucunda o dönem hükümet ortağı olan Devlet Bahçeli, İsrail'in Filistin topraklarını işgal ettiğini ve orada işgalci bir güç olarak yer aldığını ifade etmiştir. Bahçeli'ye göre barışın sağlanabilmesi için öncelikle İsrail'in bu işgalci pozisyonundan vazgeçmesi ve yaşanan gerilim ve çatışmaların sona ermesi için İsrail ve Filistin tarafları arasında dikkate ve özene dayalı bir hareketin ortaya konması gereklidir.

İsrail'in 2009 yılında Gazze'ye yönelik başlattığı saldırılar sonucunda Devlet Bahçeli bu saldırıları sert bir dille eleştirmiş ve yapılan saldırıyı işgal olarak değerlendirmiştir. Türkiye'nin Ortadoğu gibi kritik bir coğrafyanın merkezinde yer aldığını, çatışma durumlarına müdahil olmasının doğal ve gerekli olduğunu ancak bu politikanın Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir vizyonla ortaya konulmasının gerektiğini belirten Bahçeli, İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarını "facia", "işgal", "uluslararası hukukun çiğnenmesi" olarak tanımlamıştır. Gazze saldırısı sonrasında Bahçeli, Türkiye'nin İsrail ile olan askeri ilişkilerini gözden geçirmesini, Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) eşbaşkanlığını bırakarak Amerika'daki Musevi kuruluşlardan aldığı ödülleri iade etmesini istemiştir. Bununla birlikte ilişkilerin hemen kesilmesini talep etmediklerini ancak muhataplarını Gazze'den çekilmesi yönünde ihtar ve ikna etmesini istediklerini de ifade etmiştir. İsrail 2012 yılı Kasım ayında yine Gazze'ye saldırı düzenlemiş, bu saldırılar sonucunda Gazze'de 161 kişi hayatını kaybederken 1250 kişi de yaralanmıştır. Bahçeli, İsrail'in bu saldırısı üzerine bir durum değerlendirmesi yapmış ve İsrail'i suçlayarak "zalim", "saldırgan", "gaddar" ve "vicdansız" olarak tanımlamıştır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi Bahçeli'nin İsrail ile ilişkiler konusunda en net konuştuğu ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine yönelik ifadelerde bulunduğu durumlar Türkiye'nin doğrudan taraf olduğu olay ve kriz durumları olmuştur. Bu durumlar açısından ise Davos krizi, Mavi Marmara baskını ve Kürecik Radar İstasyonu'nun kurulması öne çıkan durumlar olmuştur. İsviçre'nin Davos kasabasında düzenlenen "Dünya Ekonomik Forumu" kapsamında "Gazze: Ortadoğu'da Barış için Yeni Model" konulu panelde, Başbakan Erdoğan ve katılımcılar arasında yaşanan tartışmalar kamuoyunu yakından ilgilendirmiş ve

gündemin ilk maddesini oluşturmuştur. Bahçeli, bunun üzerine bir değerlendirme yaparak Türkiye-İsrail ilişkilerinin bu olaydan sonra nasıl olması gerektiğine yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bahçeli, R. Tayyip Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e yönelik takındığı tavrı desteklemiş ancak Erdoğan'ın olay sonrası açıklamalarına kuşku ile yaklaşmıştır. Bahçeli'ye göre bundan sonra yapılması gereken Başbakan'ın Davos'ta söyledikleri ile tutarlı, yaptıkları ile uyumlu bir politika, açık ve somut bir tavır göstermesidir. Bununla birlikte Başbakan ve hükümeti İsrail ile ilişkilerde Türkiye'nin milli tezlerini; baskı, dayatma, taviz ve hakaretlere maruz bırakmadan ısrarla savunmalıdır. Ancak Bahçeli, İsrail ile ilişkilerde izlenmesini istediği Türkiye'nin milli tezlerinin neler olduğunu açık bir şekilde ifade etmemiştir.Bahçeli'ye göre Türkiye, çıkarlarının gerektirdiği politikaları sonuna kadar savunmalı, İsrail'le ilişkilerini kendi bakış açısıyla ele almalıdır.

Devlet Bahçeli'nin İsrail ile ilişkiler konusunda en net ve kesin konuştuğu durum Mavi Marmara Baskını sonucunda oluşan durumdur. Mavi Marmara baskını üzerine değerlendirmelerde bulunan Bahçeli, baskını sert bir şekilde eleştirmiştir. Bahçeli, baskını "barbarlık", "alçakça saldırı", "hunhar saldırı", "kanlı saldırı", "katliam", olarak nitelendirerek Türkiye-İsrail ilişkilerinin geleceği hakkında TBMM'nin toplanarak bir strateji belirlemesini istemiştir. Bahçeli'ye göre yapılan bu saldırı siyasetin üstünde milli bir konudur ve doğrudan Türk milletine yapılan bir saldırıdır. Bu saldırıyı hiç bir özür ve gerekçe örtemeyecek ve Türk milleti bu saldırının hesabını soracaktır. Bahçeli bu saldırı üzerine İsrail'deki Türk Büyükelçisinin derhal ve süresiz olarak geri çekilmesi, İsrail'le askeri alandaki ilişkilerin ve savunma sanayi işbirliğinin kesilmesi, uluslararası hukuka ve Birleşmiş

Milletler Yasası'na açıkça aykırı olan bu saldırının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne götürülerek İsrail'in en ağır şekilde kınanması için gerekli girişimlerde bulunulması, İsrail'in zorla elinde tuttuğu gemilerin acilen iadesinin sağlanması ve tazminat dışında İsrail'in Türkiye'den açıkça özür dilemesi için gereken girişimlerde bulunulması gerektiğini ifade etmektedir. Bahçeli'ye göre İsrail'in yaptığı saldırı cezasız kalmamalı, saldırının karşılığı verilerek hesabı sorulmalıdır.

Bahçeli'nin İsrail'le ilişkiler konusunda açıklamalarda bulunduğu önemli bir gelişme de NATO bünyesinde Türkiye'ye konuşlandırılan füze kalkanı olmuştur. Bahçeli, füze kalkanının Türkiye'ye yerleştirilmesine karşı çıkmış ve füze kalkanı girişimini Batı'yı ve İsrail'i korumak üzere kurulan ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmeyen bir girişim olarak tanımlamıştır. Bahçeli'ye göre, füze kalkanı genelde Doğu'dan özelde ise İran'dan Batı'ya ve İsrail'e yönelecek tehditlere ve saldırılara karşı kurulmuştur. Mavi Marmara saldırısının hesabının sorulmadan İsrail'i koruyacak böyle bir kalkanın Türkiye'de kurulmasının, hükümetin İsrail konusunda takip ettiği politikaların tutarsızlığı olarak değerlendiren Bahçeli, Başbakan Erdoğan'ın füze kalkanı projesini iptal ederek İsrail'in Mavi Marmara'ya yapmış olduğu saldırının hesabını sormasını istemektedir.

Devlet Bahçeli'nin incelenen konuşmalarında Yahudi sermayesine karşı olduğuna dair herhangi bir ifadeye rastlanmamış, yabancı sermayeyi desteklediğine ve bu sermayenin içinde Yahudi sermayesinin de olduğuna ilişkin bir konuşmasına mayınlı arazilerin temizlenmesi tartışmasının yapıldığı dönemde rastlanmıştır. Türkiye-Suriye sınırındaki mayınlı arazilerin temizlenmesi ihalesi 2009 yılı Mayıs ayında gündemin önde gelen konuları arasında yer almıştır. Bu dönemde özellikle

mayınlı arazilerin İsrailli bir firmaya verileceği tartışmaları yaşanmış, Devlet Bahçeli de bu tartışmalara katılmıştır. Bahçeli, ilkesel olarak yabancı sermayeye karşı olmadığını bundan dolayı ihalenin İsrailli bir firmaya da verilmesine karşı olmadığını ifade etmiş, ancak ihalenin yapılma yöntemine karşı olduğunu belirtmiştir.

İsrail ile ilişkiler konusunda söylem analizi yapılan bir diğer siyasi lider de Deniz Baykal olmuştur. Deniz Baykal'ın, incelenen grup konuşmalarında İsrail ile ilişkiler konusunda genellikle belirli bir politika takip etmiş olduğu söylenebilir. Bu konuda Baykal'ın "katı" denebilecek bir söylemsel çerçeve içerisinde hareket ettiği ifade edilebilir. Baykal, İsrail ile ilişkilerde Türkiye'nin ulusal çıkarlarını önceleyerek Ortadoğu'daki çatışmalı durumun herhangi bir tarafında olmaması gerektiğini ve Türkiye'nin izlemesi gereken politikanın "tarafsızlık politikası" olması gerektiğinin altını ısrarla çizmiştir. Bununla birlikte Baykal, Filistin sorununa da duyarsız kalmamış, İsrail-Filistin arasındaki çatışmaların barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulması ile ilgili önerilerde bulunmuştur. Baykal, İsrail'le ilişkiler konusunda ağırlıklı olarak İsrail-Filistin çatışmalarının söz konusu olduğu dönemlerde görüşlerini ifade etmiş, İsrail-Filistin ilişkileri ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Ortadoğu ve İsrail politikaları üzerinden Türkiye'nin Ortadoğu ve İsrail'e yönelik takip etmesi gereken politikaların neler olması gerektiğini belirtmiştir. İsrail-Filistin ilişkilerini tanımlarken Ortadoğu'da Filistin sorununun kesinlikle çözülmesi gerektiğini belirten Baykal, Filistin topraklarının İsrail işgali altında olduğunu ve Filistinlilerin de esaret altında olduklarını ifade etmektedir. Baykal'a göre Filistin'den İsrail'e yönelik yapılan eylemler de terör eylemleridir. Hem Filistin bu eylemlerden kaçınmalı hem de İsrail işgali bitirerek Filistin topraklarından çekilmelidir. Türkiye de her zaman İsrail-Filistin meselesinde her iki tarafla da

diyalog kapılarını açık tutmalıdır. Baykal'a göre Türkiye, teröre ve şiddete bulaşmış örgütlerle de kesinlikle muhatap olmamalıdır. Çünkü böyle bir muhataplık Türk Dış Politikası (TDP)'nın tarafsızlığına zarar verecektir. Baykal'a göre TDP tarihsel deneyimlerle şekillenmiş ve Türkiye'nin varlığını ve güvenliğini esas alarak yürütülmüştür. TDP, bunun dışında bir dayanışma, bir arayış etrafında götürülemez. Bunun için Türkiye hem Filistin ile hem de İsrail ile iyi ilişkilerini devam ettirmelidir. Herhangi bir taraf tutma olayı TDP'nin tarafsızlık ilkesine zarar vereceğinden Türkiye'nin ulusal çıkarlarını da tehlikeye atacaktır. Baykal'a göre Filistin ve İsrail iki ayrı devlet olarak varlıklarını sürdürmelidirler. İnsanlık dramlarının yaşanması halinde bile insani duyguların bir tarafa bırakılarak devlet olarak soğukkanlı ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda israil ile olan ilişkilerin devam ettirilmesi gerektiğini ifade eden Baykal, İsrail'in de Türkiye gibi bir devletin bu coğrafyada bulunmasından memnuniyet duyduğunu ve Türkiye'yi her platformda desteklemeye hazır olduğunu belirtmektedir. Özellikle Yahudi lobisinin ABD'deki karar alma süreçlerindeki rolü düşünüldüğünde bunu bir kazanım olarak değerlendiren Baykal, hem Filistin'in hem de İsrail'in Türkiye'nin her iki tarafla olan ilişkilerini bildiğini ve Türkiye'nin tarafsızlık politikasını izlemesinde her iki taraf için de herhangi bir sıkıntının yaşanmadığını öne sürmektedir.

Baykal'a göre Türkiye, güvenliğini ve varlığını önceleyerek ve Ortadoğu'nun çatışmalı ortamından uzak durarak ama insani açıdan da yapılması gerekenler var ise bunları yerine getirerek dış politikayı yürütmelidir. Türkiye, Ortadoğu bölgesine bakarken Türkiye'nin uzun dönemli yararlarını ve ülke çıkarlarını gözeterek realist bir politika izlemelidir. TDP'nin duyguların etkisi altında şekillenmesi halinde Türkiye'nin ulusal çıkarlarının tehlikeye düşmesi söz konusu olabilir. Bundan dolayı

Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerin mesafeli ve çok dikkatli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu bölgesindeki çatışmaların bir parçası haline gelmesi, uzun yıllardır takip edilen TDP geleneğine de aykırıdır. Çünkü Türkiye'nin öncelikle düşünmesi gereken şey kendi halkının ve devletinin güvenliğidir. Bunu tehlikeye düşürecek herhangi bir adım atmamalıdır. Türkiye, soğukkanlı, mesafeli, duygusallıktan uzak ve bölgenin istikrarını düşünen aynı zamanda kendi tarafsızlık politikasını koruyan bir ülke konumunda olmalıdır. Ancak bu şekilde bölge ülkeleri nezdinde saygınlığını koruyabilecektir.

Baykal, İsrail'in Filistin topraklarına yönelik yapmış olduğu operasyonları ise haksız bulmuş ve kınamıştır. İsrail'in yapmış olduğu operasyonlar sonucunda yaşanan ölümleri İsrail tarafından işlenen cinayetler olarak nitelendiren Baykal, Filistin'e insani açıdan bakılması gerektiğine de vurgu yapmıştır. Baykal, genellikle Filistin halkını 'mazlum' olarak nitelendirmekte dolayısıyla İsrail'i zımnen de olsa 'zalim' olarak tanımlamaktadır. İsrail'in 2009 yılında Gazze'ye yönelik yapmış olduğu operasyon sonrasında yaşanan durumu insanlık tarihinin karanlık ve utanç verici sayfalarından birisi olarak tanımlayan Baykal, bu operasyon dolayısıyla insani olarak Filistinlilerle dayanışmanın gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtirken Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinde herhangi bir değişimin gerekli olup olmadığından bahsetmemiştir.

İsrail'i devlet olarak tanıma konusunda Baykal, İsrail devletinin meşruiyetini tartışmaya açacak ve varlığını sorgulayacak herhangi bir yaklaşım içerisinde olmamıştır. Bununla birlikte Baykal, hem İsrail'in hem de Filistin'in var olma hakları olduğunu belirtmiş ve Filistin sorununun da ancak iki devletli bir yapıyla çözüleceğini ifade etmiştir. Baykal'a göre İsrail-Filistin sorununun çözümü her iki

tarafın da devlet olarak tanınarak varlıklarını sürdürme haklarının herkes tarafından kabul edilmesiyle mümkündür. Bu sorunun çözülmesi İsrail'in uluslar arası güvence altında sınırları belli bir ülke konumunda olması ve sürekli genişleme çabasından vazgeçmesi, Filistin'in de bağımsız bir devlet olarak varlığının güvence altına alınmasına bağlıdır.

Deniz Baykal, Yahudi sermeyesi ile ilgili doğrudan herhangi bir açıklama yapmamış, yalnızca AK Parti hükümetinin Suriye sınırındaki mayınlı arazilerin temizlenmesi karşılığında mayınlı araziyi temizleme ihalesini alan şirkete mayından arındırılmış arazinin 49 yıllığına kiralanması yönündeki politikasına karşı çıkarken bu ihalenin İsrailli bir firmaya verileceği yönündeki haberlerin gündeme gelmesi sırasında bir değerlendirmede bulunmuştur. Baykal, burada İsrail sermayesini doğrudan hedef almamış, Yahudi sermayesine karşı veya taraftar olduğuna dair herhangi bir ifade kullanmamıştır. Genel olarak yabancı şirketlerin sınırdaki toprakları işlemesine karşı çıkan Baykal, mayınlı arazilerin yabancılar eliyle temizlenmesine ve bunun karşılığında bu toprakların uzun süreliğine yabancılara kiralanmasına dair bazı kuşkular duyduğunu ifade etmiştir. Baykal'a göre mayın temizleme işi ya para karşılığında devlet tarafından yapılmalı ya da uluslararası ihaleye çıkmak suretiyle yapılmalıdır. Suriye sınırındaki toprakları yarım asra yakın bir süre yabancı bir şirkete teslim etmeyi tartışmayacaklarını ve bunun yabancı düşmanlığından kaynaklanmadığını belirten Baykal, bunun nedenini ise ülke yararlarını düşünmek ve bu bölgenin gerçeklerini bilmek olarak açıklamıştır. Baykal, bölgede yabancı sermayeye karşı olmadığını ancak öncelikle mayından arındırılacak bölgenin denetiminin Türkiye'de olması gerektiğinin altını çizmiştir.

İsrail ile ilişkiler konusunda söylem analizi yapılan siyasi liderden bir diğeri ise Kemal Kılıçdaroğlu olmuştur. İsrail ile ilişkiler konusunda Kılıçdaroğlu'nun nasıl bir söylemsel çerçeve içerisinde hareket ettiğini (esnek-katı) Devlet Bahçeli'de olduğu gibi tespit etmek güçtür. Çünkü Kılıçdaroğlu da Bahçeli gibi İsrail ile ilişkiler konusunda genellikle ortaya çıkan kriz dönemlerinde konuşmuş, kriz sonrası dönemlerde İsrail ile ilişkilerin nasıl olması gerektiğine yönelik TBMM grup toplantılarında pek konuşmamıştır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Kemal Kılıçdaroğlu, İsrail ile ilişkiler konusunda genellikle İsrail-Filistin çatışmaları, İsrail operasyonları ve İsrail ile ilgili konular gündeme geldiğinde açıklamalarda bulunmuştur. İsrail'in Mavi Marmara baskını, Gazze'ye yönelik operasyonları ve Kürecik radar istasyonunun Malatya'da NATO bünyesinde kurulması üzerine İsrail ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Kılıçdaroğlu, incelenen süre içerisinde İsrail devletinin meşruiyetini sorgulayacak herhangi bir şey söylememiş, İsrail devletini 'devlet' olarak reddettiğine, tanımadığına dair herhangi bir ifade kullanmamıştır. Meydana gelen olaylar ve ortaya çıkan kriz durumları üzerinden Türkiye-İsrail ilişkilerini değerlendiren Kılıçdaroğlu, Türkiye-İsrail ilişkilerinin genel çerçevesinin ne olması gerektiğine yönelik kesin bir beyanda bulunmamıştır. Bununla birlikte Kılıçdaroğlu'nun incelenen grup konuşmalarında İsrail ile ilişkiler konusunda en çok değerlendirmede bulunduğu olaylar Mavi Marmara baskını ve Kürecik Radar istasyonunun NATO bünyesinde Malatya'da kurulması olmuştur. Kemal Kılıçdaroğlu Mavi Marmara baskını sonrasında İsrail hükümetine yönelik eleştirilerde bulunmuş ancak; halk ve hükümet ayrımına giderek yalnızca İsrail hükümetinin takip ettiği politikayı eleştirmiştir. Bu süreçte İsrail devletinin meşruiyetini sorgulamaya yönelik herhangi bir ifadede bulunmayan Kılıçdaroğlu,

Mavi Marmara baskını üzerine İsrail hükümetini aşırı sağcı olarak tanımlamıştır. Mavi Marmara baskınında İsrail'in orantısız güç kullanarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yaşamlarını yitirmelerine neden olduğunu belirten Kılıçdaroğlu, İsrail saldırısının yasadışı bir durum olduğunu ifade etmiştir. Mavi Marmara baskını sonucunda Türkiye'nin içine düştüğü durumu onur kırıcı bir durum olarak tanımlayan Kılıçdaroğlu, bu yaşanan onur kırıcı durumun telafi edilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir. Kılıçdaroğlu'na göre yaşanan durum tüm Türkiye'yi ilgilendiren, herkesin sahip çıkması gereken yüksek bir değerdir. Bunun için Mavi Marmara baskınının hesabı İsrail'den sorulmalıdır. Mavi Marmara saldırısının karşılığının uluslararası politik alanda verilmesi gerektiğini belirten Kılıçdaroğlu'na göre bunun için İsrail öncelikle BM'de kınanmalı ve ardından bu saldırı cezalandırılmalıdır.

Kemal Kılıçdaroğlu'nun İsrail ile ilişkiler konusunda açıklamalarda bulunduğu bir diğer konu ise Kürecik Radar İstasyonu konusudur. NATO çerçevesinde alınan bir karar olan ve Malatya'nın Kürecik ilçesine kurulan erken uyarı radarının İsrail'e hizmet edeceğini, İsrail için kurulan bu radardan dolayı Türkiye'ye herhangi bir şey verilmediği, dolayısıyla ulusal çıkarlara uygun olmadığını ileri süren Kılıçdaroğlu, Kürecik radar istasyonunun İsrail'i İran'a karşı korumak için NATO tarafından Türkiye'ye yerleştirildiğini öne sürmüştür. Kılıçdaroğlu, Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı olarak gördüğü bu karara karşı çıkmıştır. Kılıçdaroğlu'na göre Kürecik radar istasyonu İsrail'in çıkarları gereği kurulduğundan ve Türkiye'nin çıkarlarıyla bir ilgisi bulunmadığından bu istasyonunun kapatılması gerekir.

İsrail-Filistin çatışmasının yaşandığı dönemlerde ise Kılıçdaroğlu barışa vurgu yapmış ve masum sivillerin katledildiği bir durumun ve savaşın kabul

edilemeyeceğini ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu, bu dönemde yapılan saldırıları "zulüm" olarak nitelendirmiş, bu zulmün İsrail halkına yakışmadığını ve bu durumun bitirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Filistin sorunu konusunda çok fazla değerlendirmelerde bulunmayan Kılıçdaroğlu'nun incelen grup konuşmalarında Filistin sorununda çözümün ne ve nasıl olacağına dair kapsayıcı bir açıklamasına rastlanmamaıştır.

Sonuç olarak; tezin teorik kısmında ve yapılan genel değerlendirmeden ortaya çıkan sonuç göstermektedir ki, postmodern dönemin temel özelliklerinden birisi "esneklik"tir. Özellikle ileri kapitalist ülkelerde ve modern sonrasını yaşayan seküler Batı toplumlarında hayatın her alanında yaşanan parçalanmışlık siyasete ve siyasal alana dayansımakta ve bu parçalanmışlık "esneklik" kavramı çerçevesinde yeniden yapılanmaktadır. Bu kavram, postmodern dönemde katılığa yer olmadığını, her türlü katılığın yerini esnekliğin ve esnek ilişkilerin aldığını göstermektedir. Esnekliğin görünür olduğu alanların en önemlisi ise "söylem"dir. Söylemdeki esnekliğin görüngüleri postmodern siyasi liderlik anlayışında da görünmektedir.

Siyasi liderler postmodern dönemde büyük anlatılardan, meta anlatılardan ve dünyayı çözümleyen ve teleolojik bir planlama ile hareket eden söylemlerden geçici, plansız ve an'a odaklı söylemlere doğru bir dönüşüm gerçekleştirmektedirler. Geleneksel ve modern dönemlerde hâkim söylemsel yapıları belirleyen ve bütünlük oluşturan söylemsel yapılar varlıklarını hâlâ devam ettirmekle beraber; bu yapıların aksine hareket eden bütünlüklü ve sistematik olmayan bir yapısal durum da mevcuttur. Bu dönemde "Dün dündür bugün bugündür" anlayışının geçerli olduğu

önemli bir toplumsal kesim bulunmaktadır. Durum böyle olunca postmodern siyasetçi de hem gelip geçiciliği yoğun olarak yaşayan toplumsal kesimlere hem de sistematik ve bütünlüklü söylemsel yapılara bağlı olan kesimlere seslenmek için kendisine yarar sağlayan her şeyi konjonktüre bağlı olarak kullanabilmektedir. Böylece siyasi liderde kendisine ait herhangi bir şey bulan seçmen de bu siyasi lideri tercih etmekte; kendisine ait olmayan şeyleri ise görmezden gelebilmektedir. Seçmen için önemli olan siyasi liderin kendisiyle ilgili bir şeyler söylemiş olmasıdır. Postmodern siyasetçi de kamuoyu araştırmalarından edindiği toplumsal tercihlerle ilgili veriler ışığında söylemlerini şekillendirmekte, kendisini biçimlendirmekte, politikalarını bu doğrultuda oluşturabilmektedir. Postmodern lider böylece toplumu şekillendiren, onu kendi inançları çerçevesinde belli bir kalıba sokmaya çalışan geleneksel ve modern liderlik anlayışının aksine bizzat kendisi toplum tarafından şekillendirilen bir nitelik ortaya koymaktadır. Bu dönemde toplumu şekillendirme görevi ise akışkan ve merkezsiz olarak tüm dünyada rahatça hareket eden ve modern dönemin faillerini kendisine uymaya zorlayan sermayeye geçmektedir. Akışkan ve merkezsiz olan bu güç tüketim ilişkileri üzerine kurulmuş bir niteliktedir ve bütünlüklü yapılardan kendisine yönelen eleştirileri ve kısıtlamaları kırmak için geri kalmışlık ve zamanı yakalayamamak gibi kavramlarla bu yapıları ötekileştirmeye çalışmaktadır. Böylece tüm dünyada toplumsal yapıyı şekillendirme yarışında meta anlatılardan ayrı bir toplum inşa etmeye çalışmaktadır. İnşa ettiği bu toplumsal yapı merkezsiz, akışkan, durumsal ve an'a odaklı bir yapıdır. Bu yapı toplumsal bağları zayıflatmakta, yüz yüze ilişkileri azaltmakta ve geleneksel ve modern dönemin toplumsal düzeyde hâkim değerleri olan sadakat, bağlılık, doğruluk, planlama, vefa vb. değerleri toplumsal yaşamda aşındırmakta ve değersizleştirmeye çalışmaktadır.

Bundan dolayı postmodern dönemde siyasetin yapısının ve işleyişinin dayandığı temeller yeniden ele alınmalı, tartışılmalı ve insanoğlunun mutluluğuna ve faydasına hizmet edecek şekilde yeniden düzenlenmeye / yapılandırılmaya çalışılmalıdır. Bunun bir gereği olarak Postmodern dönemde siyasetin ve siyasi liderin hem politikaları hem de söylemleri adil bir dünyanın kurulmasına hizmet edecek olan "ilkeler" tarafından belirlenmeli; siyasal alan ilke temelli bir yapı içerisinde işlemelidir. Postmodern dönemde siyasi liderlik anlayışında da önemli değişimlerin ve dönüşümlerin yaşanması gerekmektedir. Bu dönem siyasi lideri evrensel bir vizyona sahip olmalı ve adil bir dünyanın kurulmasına hizmet eden ilkeler çerçevesinde biçimlenmelidir. Bu şekilde postmodern dönemin belirsizlikleri, kaotik yapısı ve bağsızlığı kontrol altına alınarak postmodern dönemin insanına bu dönemin yalnızlaştırıcı ve belirsizliklerle başbaşa bırakıcı yapısıyla baş etme yolunda bir umut verilebilir.

Bu tez çalışmasının görgül araştırma kısmında postmodern dönemin insan ilişkilerine de yansıyan ve “esneklik” kavramı çerçevesinde şekillenen genel yapısının siyasal söyleme yansıdığı ve siyasal aktörlerin de bu yapı çerçevesinde kısmen de olsa söylemsel esnekliğe sahip oldukları ortaya konulmuştur. Tezde postmodern dönemin “esneklik” kavramı çerçevesinde şekillendiği ve bu şekillenmenin siyasal söylemlere de yansıdığını ortaya koymak amacıyla aşağıdaki varsayımlar oluşturulmuştur:

-Postmodern insan kolektif aidiyetlerden uzak, yalnız insandır. Bu yeni insan biçimsizdir, akışkandır, durumsal ve esnektir.

- Postmodern siyaset, büyük anlatılardan uzak söylemler üzerine kurulmuştur. Günün siyasi koşullarına göre söylemler değişmekte, pratikte büyük anlatılar ve yapılara bağlı kalmak ve ilkeli politikalar yerine, gelip-geçici, ilkelere bağlı olmayan politikalar izlenmektedir. Postmodern siyasetçi de buna uygun olarak esnek bir yapıya sahiptir. Söylemleri yer ve zamana göre değişmekte, zaman zaman da birbiriyle çelişmektedir.

Gerek tez çalışmasının teorik kısmında gerekse de bu çalışmanın görgül araştırma kısmında elde edilen bulgulara bakıldığında bu varsayımları destekleyici sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu tez çalışmasında postmodern dönem siyasal alanında söylemsel düzeyde esnek ve uzlaşmacı olduğu varsayımıyla seçilen Recep Tayyip Erdoğan'ın incelenen süre zarfında Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda söylemsel düzeyde postmodern siyasi liderliğin esnek söyleme dair özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Erdoğan, Güneydoğu meselesinde postmodern dönemin liderinde aranan "esnek" ve "uzlaşmacı" olma niteliğini ortaya koymakta, olaylara ve meydana gelen gelişmelere göre politikalarını yönlendirmektedir. Bu durum Erdoğan'ın postmodern dönem liderinde aranan "esnek" ve "uzlaşmacı" olma niteliğini taşıması açısından anlamlıdır. İsrail ile ilişkiler konusunda ise Erdoğan'ın söylemsel düzeyde "kısmen esnek" olduğu bulgulanmıştır. Erdoğan'ın bu konudaki söylemsel esnekliği O'nun özellikle Refah Partisi İstanbul il başkanı olduğu dönemlerdeki beyanlarında İsrail'e yönelik ifadeleri ile 2002 sonrası iktidarda olduğu dönemdeki ifadeleri ve politikalarının birbiriyle uyumsuzluğu dolayısıyladır. Bununla birlikte Erdoğan'ın özellikle Mavi Marmara baskını sonrasında İsrail ile olan diplomatik ilişkileri en alt seviyeye çekmesi ve ilişkilerin tekrar eski düzeyine

çıkması için öne sürdüğü şartların/koşulların gerçekleşmemesi durumunda ilişkilerde herhangi bir düzelmenin olmayacağına yönelik ifadeleri, bu konuda incelenen süre zarfında herhangi bir geri adımının da görülmemesi ve bunu söylemsel ve politik düzeyde sürdürmesi Erdoğan'ın İsrail ile ilişkiler konusunda genel olarak "kısmen esnek" bir söylemsel çerçeve içerisinde hareket ettiğini göstermektedir. Bundan dolayı Postmodern dönem siyasal alanında söylemsel düzeyde esnek ve uzlaşmacı olduğu varsayımıyla seçilen Erdoğan'ın postmodern liderlikte olduğu varsayılan söylemsel düzeyde esnek ve uzlaşmacı olma özelliğine Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda genel olarak sahip olduğu söylenebilir.

Tez çalışmasında söylem analizi yapılan diğer siyasi liderlerden biri olan Devlet Bahçeli'nin modern dönemde siyasal alanın belirleyici yapılarından olan idelojik yapılanma çerçevesinde politika geliştirmeye çalıştığı ve genel olarak milliyetçi bir ideoloji çerçevesinde söylemlerini biçimlendirdiği bulgulanmıştır. Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda tarihsel bir süreç içerisinde söylemsel değişim ve dönüşümleri ele alınan Bahçeli'nin özellikle Güneydoğu meselesi konusunda "katı" bir milliyetçi ideolojik çerçeve içerisinde hareket ettiği görülmektedir.

Bahçeli, modern liderlikte aranan özelliklerden biri olan bir ideolojiye bağlı olma ve bu çerçevede hareket etme özelliğinin tipik bir örneğini ortaya koymuştur. Tez çalışması kapsamında incelenen grup konuşmalarında Güneydoğu meselesinde "esneklik" ve "uzlaşmacı" özelliklerine pek rastlanmayan Bahçeli'nin söyleminin milliyetçi ideolojinin homojenleştirici söylemi tarafından biçimlendirildiği

söylenebilir. İsrail ile ilişkiler konusunda ise Bahçeli'nin söyleminin yine milliyetçi ideoloji ile bağlantılı olan ve modern devlet yapılanmasınn siyasal formu olan ulus devletin çıkarları tarafından genel olarak biçimlendirildiği söylenebilir. Bahçeli, Türkiye-İsrail arasında yaşanan ve Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren kriz durumlarında katı bir söylemsel yapı içerisinde hareket etmiştir. Bu açıdan Bahçeli'nin Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda postmodern dönem liderlik anlayışında aranan özelliklerden daha çok modern liderlik anlayışında aranan liderlik özelliklerini ortaya koyduğu söylenebilir.

Bu tez çalışmasında söylem analizi yapılan diğer bir siyasi lider olan Deniz Baykal'a bakıldığında Baykal'ın kısmen postmodern liderlikte aranan "esnek" ve "uzlaşmacı" nitelikleri taşıdığı, bununla birlikte modern liderlik anlayışında aranan özelliklerden biri olan bir üst anlatıya bağlı olma ve bu çerçevede söylem geliştirme özelliğini de taşıdığı söylenebilir. Sosyal Demokrat bir siyasal ideolojik yapı içerisinde politika yapan Baykal'ın, Güneydoğu meselesi konusunda farklı zamanlarda farklı söylemsel yapılar içerisinde hareket ettiği bulgulanmıştır. 2002 genel seçimlerinden önce gerek 1990'da SHP genel sekreteri olduğu dönemde gerekse 1999'da CHP genel başkanı olduğu dönemde hazırlatmış olduğu seçim bildirgesinde Güneydoğu meselesine bakış açısı ve bu meselenin çözümü konusunda benimsemiş olduğu yaklaşım ile 2002 genel seçimlerinden sonra takip ettiği politiklar ve söylemsel çerçeve birbirinden farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. 2002'den önceki çalışmalarda 1990'daki SHP'nin Güneydoğu meselesiyle ilgili olarak hazırlattığı raporda "Kürt Sorunu" kavramsallaştırmasını kullanan ve daha sonraki çalışmalarda da çeşitli kültürel hakların verilmesini savunan Baykal, özellikle 2002'den sonra ulusalcı bir politika içerisinde hareket etmeye başlamış ve

ulus devlet formasyonun gerektirdiği bir politik söylemsel çerçeve içerisinde hareket etmeye çalıştığı söylenebilir. Bu durum Baykal'ın Güneydoğu meselesinde kısmen esnek olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır. İsrail ile ilişkiler konusunda ise Baykal'ın "katı" bir söylemsel çerçeve içerisinde hareket ettiği söylenebilir. Burada Baykal'ın söylemsel çerçevesinin modern devlet yapılanmasınn siyasal formu olan ulus devletin çıkarlarını eksen alan bir söylemsel çerçeve tarafından biçimlendirildiği söylenebilir.

Baykal, İsrail ile ilişkilerde Türkiye'nin ulusal çıkarlarının merkeze alındığı tarafsız bir dış politikanın takip edilmesini ısrarlı bir şekilde savunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Baykal'ın Güneydoğu meselesi ve İsrail ile ilişkiler konusunda hem postmodern dönemin liderlik anlayışında aranan esnek ve uzlaşmacı niteliği ve hem de modern dönemin liderlik anlayışında aranan bir üst anlatıya bağlı olma ve buna göre politika geliştirme niteliğinin bir gereği olarak “katı” olma niteliğini Tayyip Erdoğan'daki kadar yoğun olmasa da ortaya koyduğu ifade edilebilir.

Tez çalışmasında söylem analizi yapılan siyasi liderlerden bir diğeri olan Kemal Kılıçdaroğlu'nun da postmodern liderlikte aranan esnek ve uzlaşmacı olma niteliklerini kısmen taşıdığı bulgulanmıştır. Bununla birlikte modern liderlik anlayışında aranan özelliklerden biri olan bir üst anlatıya bağlı olma ve bu çerçevede hareket etme özelliğini taşıdığına dair genel bir değerlendirme yapabilecek yeterli veriye ulaşılamamıştır. Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesinde kısmen esnek davranmıştır. 2010 yılında CHP genel Başkanlığına seçilen Kılıçdaroğlu, Güneydoğu meselesinde kavramsallaştırmaya giderken Doğu ve Güneydoğu meselesi olarak tanımladığı Güneydoğu meselesi konusunda incelenen süre zarfında sadece bir kez

"Kürt Sorunu" kavramsallaştırmasını kullanmış, ondan sonra bu kavramı kullanmamıştır. Bu nedenle Kılıçdaroğlu'nun bu konuda "kısmen esnek" olduğu ifade edilebilir. İsrail ile ilişkiler konusunda ise kesin bir sonuca varılacak yeterli veri olmamakla birlikte elde edilen veriler ışığında Kılıçdaroğlu'nun söylemsel çerçevesinin ulusal çıkarlar ekseninde biçimlendiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Agger, Ben, **Cultural Studies as Critical Theory,** The Falmer Press, London, 1992.

Ağaoğulları, Mehmet Ali, **Ulus Devlet ya da Halkın Egemenliği**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2005.

Akay, Ali, **Kapitalizm ve Popüler Kültür,**1.Baskı, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2002.

Akay, Ali, **Postmodern Görüntü**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1997.

Akgündüz, Ahmet, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri / Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnameleri,** İstanbul, OSAV Yayınları, 1991.

Akiş, Yeşim Toduk,**Türkiye'nin Gerçek Liderlik Haritası,** İstanbul,Alfa Yayınları, 2004.

AK Parti, **Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci,** 2010.

Aktan, Coşkun Can, **Modernite'den Postmodernite'ye Değişim,** Konya, Çizgi Kitabevi,

Aktan, İrfan, **"PKK Uzun Bir Savaşa Hazırlanıyor",** Birikim, 224, Aralık 2007.

Aktay, Yasin, **"Kavramsal Açıdan Modernizm ve Postmodernizm'e Bakmak",**Hece, Özel Sayı 16, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2008.

Akyol, Hüseyin, **Ortadoğu Denkleminde İsrail-Türkiye İlişkileri**, Ankara, Öteki Yayınları, 1998.

Akyol, Mustafa, **Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek,**İstanbul, Doğan Yayınevi, 2006.

Alataş Yalçın, **AB Eşiğinde Kürt Sorunu Yazı Dizisi,** Radikal Gazetesi, *www.radikal.com.tr /haber.php?haberno=117526*.

Adair, John, Kışkırtıcı **Liderlik,** İstanbul, Alteo Yayınları, 2005.

Althusser, Luis, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları,** Çev: Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2. Baskı, 2006.

Altun, Fahrettin, **Modernleşme Kuramı:Eleştirel Bir Giriş**, İstanbul, Küre Yayınları, 2005.

Anderson, Perry, **Postmodernitenin Kökenleri,** Çev: Elçin Gen, İstanbul, 2002.

Anık, Cengiz, **Yarınki Siyaset Epistemolojik Düzlemde**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

Anık, Cengiz, **Siyasal ikna**, Vadi Yayınları, Ankara, 2000.

Ann H. Duncan, **"The Twenty-First Century Executive Leader",** 1991, http://EBSCOhost2.htm.

Aras, Bülent, **"Gazze Dramı ve Sonrası,"**Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2009

Arı, Tayyar, **Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, İstanbul, MKM Yayınları, 2009.

Arı, Tayyar, **Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?,** Akademik ORTA DOĞU, Cilt 2, Sayı 1, 2007.

Arı, Tayyar, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi,** 3. Baskı, İstanbul: Alfa yayınları, 2007.

Arı, Tayyar, **İç Politikanın Gölgesindeki Barış: Likud ve Orta Doğu,**

www.tayyarari.com/download/likud.doc,

Armaoğlu, Fahir, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988),**2. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991.

Atabek, Necdet, **Siyasi Partilerde Örgütsel İletişim,**Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 2000.

Ateş, Davut, **"Kuram, Eylem ve İnanç Ekseninde Siyasal İdeolojilerin Geleceği",**Doğu Batı, yıl. 7, sayı 28, 2004,

Aybar, Mehmet Ali, **Türkiye İşçi Partisi Tarihi,**İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

Aydın, Suavi, **Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği**, Ankara, Öteki Yayınevi, 1999.

Aydın, Mustafa, **Moderniteye Dışardan Bakmak,**Birinci Baskı, İstanbul, Açılım Kitap, 2009.

Aykanat, Zafer, **Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine bir Uygulama,** Karamanoğlu Mehmet Bey Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2010.

Aytaç, Tufan, **"Post-modern Eğitim Yöneticisi"**, 21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu (16-17 Mayıs 2002) Bildiriler, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayın No: 191, Mayıs, 2003.

Aziz, Aysel, **Siyasal İletişim,**Ankara, Nobel Yayınevi, 2003.

Bağçe, H. Emre, **"Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi",** Amme İdaresi Dergisi, Sayı 32. 1999.

Balcı, Ali, **"Türkiye'nin Dış Politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere İlişkin Bir Karşılaştırma",** Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, Sayı 4, Ocak 2011.

Bakırtaş, İbrahim- Tekinşen, Ali,**Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politiği**http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/%C4%B0BRAH%C4%B0M%20BAKIRTA%C5%9E%20-%20AL%C4%B0%20TEK%C4%B0N%C5%9EEN/83-100++.pdf

Baran,Aylin Görgün **"Postmodernizmin Özne ve Akıl Kavramlarına Yönelttiği Eleştirilere Eleştirel Bir Bakış",** Düşünen Siyaset Dergisi, Ankara: Lotus Yayınları, Sayı 21, 2005.

Barrett, Michele, **Marx'tan Foulcault'ya İdeoloji,** Çev: Ahmet Fethi, Ankara, Doruk Yayıncılık. 2004.

Barthes, Roland, **Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş,** Çev: Mehmet Rifat, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1988.

Barthes, Roland, **S/Z,** Çev: Sündüz Öztürk Kasar, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1996.

Basalel, Yusuf, **Yahudi Tarihi**, İstanbul, Gözlem Gazetecilik ve Basın yayın A.Ş. 2000.

Başkan, Filiz, (Yay. Haz.) **Küreselleşmenin Yüzleri**, İstanbul, Everest Yayınları, 2005.

Baudrillard, Jean, **Tüketim Toplumu,** Çev: Hazar Deliçaylı-Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004.

Baudrillard, Jean, **Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu,** Çev: Oğuz Adanır, 3. Basım, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2006.

Bauman, Zygmunt, **Postmodern Etik,** Çev: Alev Türker, Birinci Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.

Bauman, Zygmunt, **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar,** Çev: Ümit Ökten, 1. Basım, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1999.

Bauman, Zygmunt, **Siyaset Arayışı,** Çev: Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2000.

Bauman, Zygmunt, **Modernlik ve Müphemlik,** Çev: İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2003.

Bauman, Zygmunt, **Yasa Koyucular ile Yorumcular,** Çev: Kemal Atakay, İkinci Basım, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

Bauman, Zygmunt, **Bireyselleşmiş Toplum**, Çev: Yavuz Alogan, Birinci Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

Bauman. Zygmunt, **Küreselleşme,** Çev: Abdullah Yılmaz, İkinci Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2006.

Bauman, Zygmunt, **Akışkan Aşk,** Çev: Işık Ergüden, İstanbul, Versus Kitap, 2009.

Bauman, Zygmunt, **Sosyolojik Düşünmek,** Çev: Abdullah Yılmaz, 6. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2009.

Bayart, Jean François, **Kimlik Yanılsaması,** Çev. Mehmet Moralı, İstanbul, Metis Yayınları, 1999.

Baykan, Fehmi, **Aydınlanma Üzerine Bir Darkenar**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2000.

Beaugrande, R.; Dressler, U. Wolfgang, **Introduction To Text Linguistics,** Essex, Longman, 1981.

Bender, Peter Urs, **İçten Liderlik,**Çev: İmren Kalyoncu-Fatma Can Akbağ, İstanbul, Hayat Yayınları: 79, 2000.

Berktay, Fatmagül, **Politikaya Davet**, Yeni İnsan Yayınları, 2009.

Best, Steven - Kellner, Douglas, **Postmodern Teori, Eleştirel Soruşturmalar**, Çev: MehmetKüçük, 1.Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.

Bezci, Bünyamin, **Carl Schmitt'in Politik Felsefesi Modern Devletin Müdafaası**, Paradigma Yayınları, 2006.

Bileydi, Melike Koç, **İsrail Devleti'nin Kuruluşu,** İstanbul,Günizi Yayıncılık, 2006.

Bilgiç, Mehmet Sadi, **Türkiye'de Kürt Sorununun Bazı Alt Parametrelerine İlişkin Algıların Analizi,** Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

Bilgin, Nuri, **Kimlik İnşası,**İzmir, Aşina Kitaplar, 2007.

Bocock, Robert, **Tüketim,** Çev: İrem Kutluk, Dost Kitabevi, Ankara, Ekim 1997.

Boran, Yıldırım, **El-Fetih, Hamas, Hizbullah: Ortadoğu'da Direniş**, Birinci Baskı, İstanbul, Siyah Beyaz Yayınları, 2011.

Bozarslan, Hamit, **Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898-2000),** Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Ed: Tanıl Bora, M. Gültenkingil, Milliyetçilik-Cilt.4, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Bozkurt, Veysel, **"Enformasyon Toplumu ve Eğitim",**Bilgi ve Toplum, Sayı: 3, İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, 2001.

Bölme, Selin M., **İsrail'in Değişime Direnci 2012 Gazze Saldırısı**, SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, www.setav.org, 55. Sayı, Kasım 2012.

Bölükbaşı Süha, **"Türkiye ve İsrail:Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa",** Liberal Düşünce Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 13, Kış 1999, Ankara, s. 138-152.

Bruinessen, Martin Van, **Ağa, Şeyh, Devlet,** Birinci Baskı, İstanbul,İletişim Yayınları, 1992.

Bruinessen, Martin Van, **Kürdistan Üzerine Yazılar,** İstanbul,İletişim Yayınları, 2008.

Burke, Sean,**The Death &Return of The Author, Criticism and Subjectivity in Barthes, Foucault and Derrida,** Edinburg University Press, Edinburg, 1993.

Castells, Manuel, **Kimliğin Gücü,**Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Chatman, Seymour, **Story and Discourse, Narrative Structure in Fiction and Film,** 5th edn, Cornell University Press, London, 1989.

Cleveland, William L., **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev: Mehmet Harmancı, Birinci Basım, İstanbul, Agora Kitaplığı, Haziran 2008.

Çabuklu, Yaşar, **Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset,** Birinci Basım, İstanbul, Kanat Kitap, 2004.

Çağlayan, Ercan, **Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası,** İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

Çam, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş,** İstanbul, Der Yayınları, 1995.

Çetin, Halis, **Modernleşme ve Türkiye"de Modernleştirme Krizleri,**Ankara, Siyasal Kitabevi, 2003.

Çetin, Halis, **Çağdaş Siyasal Akımlar,**Ankara, Orion Kitabevi, 2008.

Çiğdem, Ahmet, **Aydınlanma Düşüncesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Çoban, Barış, **Söylem ve İdeoloji,**Birinci Basım, İstanbul, Su Yayınları, 2003.

Daver, Bülent, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993.

Debord, Guy, **Gösteri Toplumu,** Çev: Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, Birinci Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

DEİK, Türkiye - İsrail Ticari ve Ekonomik ilişkileri Raporu(Mart 2005) http://www.deik.org.tr/ikili/200541317237İsrail-ikili-Mart2005.pdf;

Demirer, Temel, **"Pax-Americana Ortadoğu'da ne Yapıyor?",** Özgür Üniversite Forumu, C:1, No:4, ss. 5-36.

Derrida, Jaques,**Of Gramatology**, Trans, by. Gayatri Chakra-vorty Spivak, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1976.

Dijk, T. Van, **Handbook of Discourse Analysis**, Vol. 1, Academic Press, 1985.

Dijk, Teun Van, **"Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları",** Der: Mehmet Küçük, **Medya İktidar İdeoloji,**Ankara, Ark Yayınları, 1999.

Dijk, Teun Van, **"Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım", Söylem ve İdeoloji; Mitoloji, Din, İdeoloji,** (İçinde 13-130) Barış Çoban; Zeynep Özarslan, Birinci Basım, İstanbul, Su Yayınları, 2003.

Doğu Batı (Düşünce Dergisi), **Popüler Kültür,** Felsefe, Sanat ve Kültür Yayınları, Yıl: 4, Sayı: 15, 2001.

Doltaş, Dilek**, Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/Uygulamalar**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2003.

Doltaş, Dilek, **"Söylem ve Yazın" Söylem Üzerine** (İçinde ss 48-55), 2. Basım, Ankara, Metu Press, 2003.

Douglas, Mary - Isherwood, Baron, **Tüketim Antropolojisi,** Ankara, Dost Kitabevi, 1999.

Dursun, Davut, **Ortadoğu Neresi,**İstanbul, İnsan Yayınları, 1995.

Dursun, İsmail, **İsrail/ABD ve İngiliz Üçgeninde Kürt Tezgâhı,**İstanbul, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık. 2006.

Düşünen Siyaset (Düşünce Dergisi), **Postmodernizm,**Ankara, Lotus Yayınları, Sayı: 21, 2005.

Eagleton, Terry, **Postmodernizmin Yanılsamaları,** Çev: Mehmet Küçük, 1. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.

Eagleton, Terry, **Kültür Yorumları,** Çev: Özge Çelik, 2. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011.

Efegil, Ertan, **"Türkiye'nin Yeni Terörle Mücadele Anlayışı Ve Türk Karar Vericilerinin Kürt Sorununa Yaklaşımları"**Ortadoğu Yıllığı 2008. Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, İstanbul, Küre Yayınları, 2010.

Ege, Rıdvan, **Roland Barthes'in Söylem Kavramı Üzerine, Roland Barthes Yazı Nedir?** Yayına Hazırlayan: Enis Batur, İstanbul, Hil Yayın, 1987.

Ekinci, Tarık Ziya, **AB Eşiğinde Kürt Sorunu Yazı Dizisi,** Radikal Gazetesi, *www.radikal .com.tr/haber.php?haberno=117574*.

Ellul, Jacques, **Sözün Düşüşü,** Çev: Hüsamettin Arslan, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2012.

Eralp, Atila, (ed) **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.

Erder, Sema- İncioğlu, Nihal,**Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişi**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Erhan, Çağrı ve Kürkçüoğlu, Ömer,**"Orta Doğu ile İlişkiler: İsrail'le İlişkiler",** Baskın Oran, ed., Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar I. ve II. Cilt, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Eroğul, Cem, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, Ankara, İmge, 1999.

Ezer, Feyzullah, **"Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları".** Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, Cilt:1, sayı: 3. Haziran 2003.

Fairclough, Norman, **Discorse and Social Change,** 5th edn, PolityPress, Cambridge, 1998.

Fairclough, Norman, **"Dil ve İdeoloji", Söylem ve İdeoloji; Mitoloji, Din, İdeoloji,** (İçinde 155-171) Barış Çoban; Zeynep Özarslan, Birinci Basım, İstanbul, Su Yayınları, 2003.

Featherson, Mike, **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü,**Çev: Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

Fromkin, David, **Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922,** Çev: Mehmet Harmancı, 4. Baskı, İstanbul, Epsilon Yayınları, Ekim 2004.

Foucault, Michel, **"Yönetimsellik". Entelektüelin Siyasi İşlevi.** Çev. F. Keskin-O.Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yay. 2000.

Foucault, Michel, **Ders Özetleri 1970-1982,** Çev: Selahattin Hilav, 6. Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Foucault, Michel, **Cinselliğin Tarihi,** Çev: Hülya Uğur Tanrıoven, 4. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012.

Frank, Manfred, **The Intepretation of a Text, Transforming the Hermeneutic Context, From Nietzsche to Nancy,** Ed. By Gayle L. Ormistoonand Alan D. Schrift, State University of Newyork Press, USA.

Fromm, Eric, **Umut Devrimi**, Çev: Şemsa Yeğin, 2. Baskı, İstanbul, Payel Yayınları, 1995.

Geçtan, Engin, **İnsan Olmak,**3. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

Ghannam, Ahmad Fayad, **Filistin Sorunu ve Hacı Emin El-Hüseyni**, Mimar Snan Ünivrsitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Gökdemir, Ahmet Ali, **Filistin Sorunu Çerçevesinde Türk Dış Politikasının Ortadoğu Yaklaşımı ve Türkiye'nin İsrail İlişkilerinin Analizi,** Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

Gözübüyük A. Şeref, **Açıklamalı Türk Anayasaları 1876, 1921, 1924, 1961, 1982 Yapılışları, Özellikleri ve Yapılan Değişiklikler,** 6. Baskı. Ankara, Turhan Kitabevi. 2007.

Gruen, George E., **"Dynamic Progress in Turkish-Israeli Relations**," Israel Affairs C. 1, no.4, Yaz 1995,

Guibernau, Montserrat, **20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, Çev. Neşe Nur Domaniç, İstanbul, Sarmal Yayınevi Yayınları, 1997.

Gül, Songül Sallan, **Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa: Yeni Liberalizm ve Muhafazakârlık Kıskacında Refah Devleti**, İstanbul, EtikYayınları, 2004.

Gülalp, Haldun, **Kimlikler Siyaseti: Türkiye'de Siyasal İslamın Temelleri**, İstanbul, Metis Yayınları, 2002.

Gürün, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası, 1939'dan Günümüze Kadar,** Ankara, AÜ. SBF ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1983.

Gürses ,Emin, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi-Ira-Eta-PKK,** İkinci Baskı. İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2001.

Güvenç, Bozkurt, **Türk Kimliği,**İstanbul, Remzi Kitabevi Yayınları, 2000.

Güzel, Cemal, **Çoğulculuğun Kuramcısı Lakatos**, Ankara, Bilim ve Sanat Vakfı, 1999.

Güzelsarı, Selime, **Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü**, İstanbul, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2008.

Habermas, Jurgen, **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü,** Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

Habermas, Jurgen, **Rasyonel Bir Topluma Doğru,** Çev: Ahmet Çiğdem, Mehmet Küçük, Ankara, Vadi Yayınları, 1992.

Habermas, Jurgen, **"Siyasal Katılım Kendi Başına Bir Değer mi?",** Çev: Tanıl Bora, Toplum ve Bilim, Güz, Sayı: 27, 1984.

Harvey, David, **Postmodernliğin Durumu,** Çev: Sungur Savran, Beşinci Basım, İstanbul, Metis Yayınları, 2010.

Hekman, Susan, **Gender and Knowledge, Elements of Postmodern Feminism,** Northeastern University Press, Boston, 1992.

Heper, Metin, **Devlet ve Kürtler,** İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2010.

Heper, Metin; Sayarı,Sabri, **Türkiye'de Liderler ve Demokrasi**,İstanbul, Kitap Yayınevi, 2008.

Hollstein, Walter, **Filistin Sorunu, Filistin Catısmasının Sosyal Tarihi,**Yücel Yayınları, 1975.

İlhan, Suat, **Terör: Neden Türkiye?,**Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 2002.

İlyas, Ahmet, "**Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol altına almak için Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar",** International Journal of Social ScienceDoi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2496 Number: 28 , p. 329-348, Autumn II 2014;

İnceoğlu, Yasemin; G., Nebahat; A. Çomak; Teun Van Dijk, Der: Yasemin Giritli İnceoğlu- Nebahat Akgün Çomak, **Metin Çözümlemeleri,** İstanbul,Ayrıntı Yayınları, 2009.

İnsel, Ahmet, **"Geçmişten Geleceğe",**Birikim Dergisi, Aralık Sayısı, İstanbul, Birikim Yayınları, 1997, 19-29.

İnsel, Ahmet, **Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili**, İstanbul, Birikim Yayınları, 2004.

İnsel, Ahmet, (ed) **Kemalizm, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce c. II**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Jameson, Fredric, **Kültürel Dönemeç,** Çev: Kemal İnal, Birinci Baskı, Ankara, Dost Kitabevi, 2005.

Kalaycıoğlu, Ersin, **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları,1983.

Kalaycıoğlu, Ersin, Ali Yaşar Sarıbay, **Türk Siyasal Hayatı: Değişim ve Süreklilik,** İstanbul, Der Yayınları, 1995.

Kalender, Ahmet, **Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2000.

Kansu, Işık, (der.) **Yeni Sağ Yeni Aldatmaca**, Ankara, İmge Kitabevi, 1997.

Kapaklıkaya, İbrahim, **Kürt Açılımı: Kuzey İrlanda Perspektifi,** İstanbul,Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009.

Karadağ, Ahmet, **"Postmodernite ve Kamusal Alan: Mutlak Hakikat Arayışının Sonu"**. Kamusal Alan ve Türkiye, Ed: Ahmet Karadağ, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006.

Karpat, Kemal, **İslam'ın Siyasallaşması**, İstanbul,İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

Kaya, Erdem, **Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem**, Bilge Strateji, Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010

Kaymakçı, Oğuz, **Kalkınma Sürecince Seçilmiş Ülkeler Bazında Ortadoğu Ekonomileri ve Türkiye ile Ticari İlişkileri (Arap Baharı Öncesinde-I)** ss. 104-105. http://www.sakaryaiktisat.sakarya.edu.tr/icerik/attachment.php?aid=117

Kellner, Douglas, **Media Culture,** First Published, London, Routledge, 1995.

Kellner, Douglas, **Popüler Kültür vePostmodern Kimliklerin İnşaı,** Doğu-Batı Dergisi, Sayı 15, 2001.

Keyman, Fuat, **Türkiye ve Radikal Demokrasi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1999.

Kışlalı, Ahmet Taner, **Siyaset Bilimi,** Ankara, İmge Kitabevi, 2008.

Kışlalı, Ahmet Taner, **Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi**, Ankara, İmge Kitabevi, 1994.

Kocaman, Ahmet, **Yapısalcı Etkinlik, Roland Barthes Yazı Nedir?** (içinde) Yayıma Hazırlayan: Enis Batur, İstanbul, Hil Yayınları, 1987.

Kocaman, Ahmet, **"Dilbilim Söylemi", Söylem Üzerine,**2. Basım, Ankara, Metu Press, 2003.

Köker, Levent, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi,**Birinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.

Köker, Levent, **İki Farklı Siyaset: Bilgi Teorisi-Siyaset Bilimi İlişkisi Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori**, Ankara,Vadi Yayınları, 1998.

Kumar, Krishan, **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları,** Çev: Mehmet Küçük, Birinci Baskı, Ankara, Dost Kitabevi, 1999.

Kurubaş, Erol, **Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye (Sevr-Lozan Sürecinden 1950'lere),**Ankara, Nobel Yayınevi, 2004.

Kutlay, Naci, **21. Yüzyıla Girerken Kürtler,**İstanbul, Peri Yayınları, 2011.

Küçük, Mehmet, **Medya, İktidar, İdeoloji,**Üçüncü Basım, Ankara, Bilim ve Sanat, 2005.

Küçük, Mehmet, (Der) **Modernite versus Postmodernite,**Birinci Basım, Ankara, Vadi Yayınları, 1993.

Lash, Scott**, Sociology of Postmodernism**, London, Routledge, 1991.

Lash, Scott; Urry, John, **The End of Organized Capitalism,**Oxford, Polity Press, 1995.

Lefebvre, Henry, **Modern Dünyada Gündelik Hayat,**1. Basım, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.

Lemert, Charles and Gillan, Garth, **Michel Foucault,Social Theory and Transgression,** Columbia University Press, New York, 1982.

Luke, W. Timoty,**Social Theory and Modernity, Critique, Dissent and Revolution,** Sage Publications, London, 1990.

Lyotard, Jean François, **Postmodern Durum**, Çev: Ahmet Çiğdem, Ankara, Vadi Yayınları, 1994.

Malka, Ariel; Lelkes, Yphtach, "**More Than Ideology: Conservative–Liberal Identity and Receptivity to Political Cues",**Soc Just Res, sayı 23, 2010,

Man, Fuat, **Akışkan Zamanlarda Eğretileşme: Ulusal İstihdam Stratejisi Üzerine Bir Değerlendirme,** Çalışma ve Toplum, 2013/1

McDowall, David, **Modern Kürt Tarihi,**Ankara, Doruk Yayınevi, 2004.

Mengi, Ayşegül, (der.) **Yerellik ve Politika; Küreselleşme Sürecinde Yerel Demokrasi**, İstanbul, İmge, 2007.

Meyer, Thomas, **Medya Demokrasisi (Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir),** Çev: Ahmet Fethi, Birinci Basım, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2004.

Milburn, Michael A,**Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset,** Çev: Ali Dönmez - Veli Duyan, Ankara, İmge Kitabevi, 1998.

Mills, Sara, **Discourse, The New Critical Idiom,** Routledge, London, 1997.

Miroğlu, Orhan, **Çapraz Ateşte İki Halk: Türkler Ve Kürtler-Yeni Jeopolitika Ve Nasyonalizm,** Ankara, Beybun Yayınları. 2005.

Mulgan**,** Geoff, **Antipolitik Çağda Politika**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1995,

Mutlu, Erol, **Globalleşme ,Popüler Kültür ve Medya,** 1. Basım, İstanbul, Ütopya Yayınevi, 2005.

Mutlu, Erol, **İletişim Sözlüğü,** Beşinci Basım, Ankara, Ayraç Kitapevi, 2008.

Nadaroğlu, Halil, **Kamu Maliyesi Teorisi,** 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2000.

Odabaşı, Yavuz, **Tüketim Kültürü,**İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1994.

Oğuz, Hasan, **Sınıf Felsefe İnsan: Postmodernizm ve Nietzsche Eleştirisi**, İstanbul, Ceylan Yayınları, 2008.

Ong, J. Walter, **Sözlü ve Yazılı Kültür,** Çev: Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul, Metis Yayınları, 2014.

Oran, Baskın, **Atatürk Milliyetçiliği: Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme,** Ankara, Dost Kitabevi, 1990.

Oran, Baskın, **Kürt Milliyetçiliğinin Diyalektiği,** Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt:4. İstanbul, İletişim Yayınları. 2002.

Öcalan, Abdullah, **Bir Halkı Savunmak,**İstanbul, Çetin Yayınları, 2004.

Öner, Ali, **Dünden Bugüne Filistin,**İstanbul, Ekin Yayınları, 2006.

Özlem, Doğan, **Hermeneutik Üzerine Yazılar**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2003.

Orhan, Oytun, **"İsrail'de Yeni Hükümet ve Dış Politika,"** Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 5, Mayıs 2009.

Örmeci, Ozan, **Türkiye-İsrail İlişkileri, 1990'lı Yıllarda İki Ülkeyi Yakınlaşmaya İten Nedenler,** http://ydemokrat.blogspot.com/2011/02/turkiye-israil-iliskileri-1990li.html

Örs, Birsen **"Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü",**İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı 40, Mart 2009.

Örs, Birsen, (ed.), **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, İstanbul, İstanbul Bilgi. Ünviversitesi Yayınları, 2012.

Öz, Esat, **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1992.

Özbek, Sinan, **İdeoloji Kuramları**, Bulut Yayınları, 2000.

Özcan, Ahmet; Aküzüm, Ural,**Düşünmek ve Düşlemek Arasında Kürt Meselesi: Siyasal, Ekonomik ve Kültürel Analiz ve Çözüm Önerileri Raporu,** Arı Hareketi, 2012.

Özcan, Gencer, **Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi**, İstanbul, TESEV Yayınları, Kasım, 2005.

Özcan, Nihat Ali,**PKK (Kürdistan İşçi Partisi)/ Tarihi. İdeolojisi Ve Yöntemi,**Ankara, Asam Yayımları, 1999.

Özerkan, Şengül;İnceoğlu, Yasemin,**İletişimde Etkileme Süreci.**İstanbul, Pan Yayıncılık, 1997.

Özhan, Taha; Ete, Hatem,**"Kürt Meselesi: Problemler Ve Çözüm Önerileri"** Seta Analiz 1, 2008, ss. 8-9. www.setav.org/.../setaanaliz_1_kurtimeselesi_problemler_ve_cozum_onerileri .pdf-.s. 8-9

Özkazanç, Alev, **Siyaset Sosyolojisi Yazıları: Yeni Sağ ve Sonrası**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007.

Özkazanç, Alev;Yarar,Betül,**Hegemonya Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet,** İstanbul, İletişim, 2005.

Özkoç, Özge, **"Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu,"**Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Vol. 64, No. 3.

Özlem, Doğan, **Hermeneutik Üzerine Yazılar,** İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2003.

Öztolga, Oğuzhan, **Değişen Siyaset, Değişmeyen Siyasal Partiler**, s. 1056, http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/ogoktolga.pdf

Özmen, H. İbrahim, **Liderlik Davranışını Etkileyen Toplumsal Normların Analizi,** Isparta, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2009.

Öztolga, Oğuzhan, **Postmodernite ve Siyasal Kimlikler,** Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Üniv. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012.

Öztürk, Osman Metin, **"Türkiye-İsrail İşbirliği Üzerine",** Avrasya Dosyası, cilt:5, sayı:1, 1999.

Öztürk, Saygı, **İsmet Paşa"nın Kürt Raporu,**İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2008.

Pamir, Necdet, TMMOB Enerji Kurultayı, 21- 22 Ekim 2007, Ankara. http://www.emo.org.tr/ekler/5b755ace5b49029_ek.pdf?dergi=504

Purvis, Trevor and Hunt, Alan, **Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology**…, British Journal of Sociology, Vol, 44, Issue no. 3, September.

Rigel, Nurdoğan, **Haber**, İstanbul, Der Yayınları. 2000.

Robins, Kevin, **İmaj-Görmenin Kültürü ve Politikası,** Çev: Nurçay Türkoğlu, 1. Baskı, İstanbul, AyrıntıYayınları, 1999.

Robins, Philip, **"Turkish Foreign Policy Since 2002: Between a 'Post-İslamist' Government and A Kemalist State",**International Affairs, Cilt. 83, No. 1, 2007.

Rosenau, Pauline Marie, **Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri,** Çev: Tuncay Birkan, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.

Ruben, Ester, **Türkiye-İsrail Ticari İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Geleceği",** İktisat Dergisi, No. 339, Mart 2000.

Ruhi, Şükriye, **"Söylem ve Birey"** Söylem Üzerine (İçinde ss 12-26), 2. Basım, Ankara, Metu Press, 2003.

Sait, Edward, **Yeni Binyılda Filistin Sorunu,** İstanbul, Aram Yayıncılık, 2002.

Salman, Turhan, **TİP Parlamentoda (1963–1966),**İstanbul, Tüstav Yayınları, 2004.

Sarıbay, Ali Yaşar, **Global Toplumda Demokrasi ve Türkiye**, İstanbul, Everest Yayınları, 2004.

Sarıbay, Ali Yaşar, **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998.

Sarıbay, Ali Yaşar, Fuat Keyman, **Global-Yerel Eksende Türkiye**, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2000.

Sartori, Giovanni, **Görmenin İktidarı,** Çev: Gül Batuş, Bahar Ulukan, İstanbul, Karakutu Yayınları, 2004.

Sarup, Madan, **Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm,** Çev: A. Baki Güçlü, 1. Basım, Ankara, Ark Yayınevi, 1995.

Saussure, Ferdinand de, **Genel Dilbilim Dersleri**, Çev. Berke Vardar, Ankara, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2001.

Sever, Ayşegül, **"The Arab-Israeli Peace Process and Turkey Since the 1995 Interim Agreement,"** Turkish Review of Middle Eastern Studies, C: .9, 1996-1997.

Sennett, Richard, **Saygı,** Çev: Ümmühan Bardak, Birinci Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

Sennett, Richard, **Karakter Aşınması,** Çev: Barış Yıldırım, 3. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2008.

Sezgül, İbrahim,**Liderlik ve Etik: Geleneksel, Modern ve Postmodern Liderlik Tanımları Bağlamında Bir Değerlendirme,** Toplum Bilimleri Dergisi, Haziran 2010 .

Sözen, Edibe, **Söylem; Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite,**Ankara, Birleşik Kitabevi, 2014.

Sım, Stuart, **Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü,** Çev: Mukadder Erkan, Ali Utku, Ankara, Ebabil, 2006.

Strauss, Levi, **Yaban Düşünce,** Çev: Tahsin Yücel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Şahin, Bahar, **Türkiye"nin Avrupa Birliği Uyum Süreci Bağlamında Kürt Sorunu: Açılımlar ve Sınırlar, Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık politikaları:** AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları, Der: A. Kaya, T. Tarhanlı, İstanbul, TESEV Yayınları, 2006.

Şahin, Mehmet, **"Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim",** Akademik ORTA DOĞU, Cilt 4, Sayı 2, 2010.

Şaylan, Gencay, **Postmodernizm,**2 Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2002.

Şaylan, Gencay**, Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara, İmge Kitabevi Yay. 1995.

Şentürk, Ünal, **"Enformasyon Toplumunda Eğitimin Yeri",**Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2008 Yaz, Cilt: 6, Sayı: 3, Ankara, Gazi Üniv. Yayınları, 2008.

Şentürk, Ünal, **Değişen Ekonomik ve Sosyal Koşulların Bir Ürünü Olarak "Karakter Aşınması"** Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 7, 2010,

Tağraf, Hasan; Çalman, İskender, **"Ohio Üniversitesi Liderlik Modeline Göre Oluşan Liderlik Biçimlerinin İşletmelerin İhracat Performansı Üzerine Etkisi ve Gaziantep İlinde Bir Araştırma",**Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.Dergisi, Cilt:23, Sayı:2, 2009.

Tahmaz, Hakan, **Şemdinli'den Ankara'ya Kürt Sorunu**, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2007.

Tan, Altan, **Kürt Sorunu,**İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.

Tekeli, İlhan, **Modernite Aşılırken Siyaset**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1999.

Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim, **"Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşim Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması",** Doğu-Batı, Sayı 10, Şubat 2000.

Tepe, Harun, **Felsefede Doğruluk ya da Hakikat: Platon'dan Habermas'a**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2003

Tilly, Charles, **Avrupa'da Devrimler: 1492-1992.** Çev. Ö. Arıkan. İstanbul, Yeni Binyıl Yayınları, 2000

Toffler, Alvin, **Dünyayı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?,** Çev. Murat Çiftkaya, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997.

Topal, Ahmet Hamdi, **27 Aralık 2008-18 Ocak 2009 Gazze Saldırısı ve Uluslar arası Ceza Hukuku,** Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sayı: 1-2.

Topuz, Hıfzı, **Siyasal Reklamcılık,**İstanbul, Cem Yayınevi, 1991.

Türk, H. Bahadır, **Türkiye'de Ulus-Devlet Formasyonunun Ortaya Çıkış Sürecini Habitus Kavramı Üzerinden Okumak,** Bilig, Bahar, Sayı, 57, 2011.

Ulutaş, Ufuk, **"5 Soru: BM Filistin Oylaması,"**SETAV, http://setav.org/tr/5-soru-bm-filistin-oylamasi/yorum/1341

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi,** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.

Üskül, Zeynep Özlem**, Bireyselciliğe Tarihsel Bakış**, İstanbul, Büke Yayınları, 2003.

Üşür, Serpil Sancar, **İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonya'dan Söyleme**, Ankara, İmge Kitabevi, 1997.

Waltz, Kenneth N., **"Structural Realism After The Cold War",** International Security, 25, 1, 2000.

Widdowson, H.G., **Discourse Analysis: a critical view,** Language and Literature 4, 157-172, 1994.

Winrow, Gareth M.; Kirişçi, Kemal,**Kürt Sorunu,**İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2007.

Wittgenstein, Ludwig, **Tractatus Logico-Philosophicus,** Çev: Oruç Aruoba, İstanbul, Metis Yayınları, 2011.

Wodak, Ruth, Introduction: **Some Important Issues in the Researchof Gender and Discourse, Gender and Discourse,** Ed. By Ruth Wodak, London, Sage Publications, 1997.

Yanıklar, Cengiz, **"Postmodernist Antipati: Postmodernist Sınıf(sızlık)Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış",**Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt 65, sayı 1, 2010.

Yaylagül, Levent, Nilüfer Korkmaz**, Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji**, Dipnot Yayınları, 2008.

Yeğen, Mesut, **Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa: Cumhuriyet ve Kürtler,**İstanbul,İletişim Yayınları, 2006.

Yeğen, Mesut, **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu,**İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Yıldırım, Erdoğan, **Türkiye'de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması –SHP Örneği**, Ankara, Ark Yayınevi, 1995.

Yıldırım, Zafer, **"Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Orta Doğu Politikası,"** (Ed.) Hasret Çomak, **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye,** Birinci Baskı, İstanbul, Hiperlink Yayınları, 2011.

Yıldız, Nuran, **Türkiye'de Siyasetin Yeni Biçimi Liderler, İmajlar ve Medya**, Birinci Baskı, Ankara, Phoenix Yayınları, 2002.

Yıldız, Nuran, **Aşk Yüzyılı Bitti, Aşk'ta, İş'te, Siyaset'te Yeni zamanlar,** 1. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, Ekim 2013.

Yıldız, Nuran, **Yeni zamanlar ve Yeni Liderlik Anlayışı**, Ankara AvrupaÇalışmaları Dergisi, Cilt 11, No 1, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012

Yıldız, Nuran, **"Büyüsü Bozulmuş Dünyada Siyaset ve strateji",** Stratejik İletişim ve Algı Yönetimi, Ed: B. Senem Çelik-Ersaydı, Rifat Serav İlhan, Ankara Üniv. Politik Psikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi (POLPAUM), Ankara, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 2012.

Yıldız, Yavuz Gökalp, **Global Stratejide Ortadoğu,** İstanbul, Der Yayınları, 2000.

Yılmaz, Aytekin, **Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar**, Ankara, Vadi Yayınları, 1996.

Yılmaz, Aytekin, **Çağdaş Siyasal Akımlar: Modern Demokraside Yeni Arayışlar**, Ankara, Vadi Yayınları, 2001.

Yılmaz, Türel, **Uluslararası Politikada Ortadoğu, Birinci Dünya Savaşından 2000'e**, 1. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

Yurdabakan, İrfan, "**Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim",**Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı: 6, Ankara, 2002.

Yürüşen, Melih, **Çeşitlilikten Özgürlüğe: Çok Kültürlülük ve Liberalizm**, Ankara, LDT Yayınları, 1998.

Zeyrek, Deniz, "**Söylem ve Toplum",** Söylem Üzerine (İçinde ss 27-47), 2. Basım, Ankara, Metu Press, 2003.

Gazeteler

Hürriyet, 2000-2012

Milliyet, 5 Nisan 2002, 10 Nisan 2002

Radikal, 13 Şubat 2001.

Sabah, 13 Aralık 2009.

Haber 7

www.anayasa.gov.tr

ÖZET

Bu tez çalışmasında postmodern dönem tanımlaması içerisinde siyasetin yeni temeller üzerinden yapılanışı ve buna bağlı olarak toplumu bir bütün olarak ilgilendiren siyasetin sözcülerinin yeni politik söylemini siyasal aktörler üzerinden ele almak, postmodernizm ve iletişim alanındaki ilişkilere dair verilere ulaşmak ve bu verileri ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada son dönem siyasi liderlerden Recep Tayyip Erdoğan, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli ve Kemal Kılıçdaroğlu üzerinden gidilerek postmodern siyasetin temel niteliğinin esneklik olduğu ve postmodern siyasette ve siyasetçide katılığa yer olmadığı ve siyasi ilkenin esneklik üzerine kurulduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmanın teorik kısmında modern ve postmodern dönemlerde hakikat-gerçek, esneklik, birey, siyaset, lider gibi kavramların açımlanması üzerinde durulmuş ve geç modern dönemde sosyal bilim çalışmalarında sıklıkla kullanılmaya başlanan söylem kavramı ele alınmıştır. Çalışmanın görgül araştırma kısmında son dönem Türkiye siyasetinin önde gelen liderleri olan Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli, Deniz Baykal ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun "Güneydoğu Meselesi" ve "İsrail ile İlişkiler" konularında tarihsel bir süreç içerisindeki söylemsel değişim ve dönüşümleri araştırılmıştır.

ABSTRACT

This thesis has aimed to discuss politics in postmodern period, which has identified new essentials, and new political discourse of the postmodern political leaders. However, this thesis has aimed to reach and prove datas between postmodernism and communication connections. Recep Tayyip Erdoğan, Deniz Baykal, Devlet Bahçeli and Kemal Kılıçdaroğlu have been selected as an example that last term politic leaders in this thesis. This thesis has been intended for prove to postmodern politics character is flexibility and there is no strictness in posmodern politics and politicians and political principles established on the flexibility. In the theoretical chapter for this purpose had assessed modern and postmodern verity-reality, flexibility, individual, politics and leader notions and had assessed discourse, which notion used social sciences working in the late modern period. Last period Turkish politics leaders, who are Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli, Deniz Baykal and Kemal Kılıçdaroğlu's discourses about "Southeast Issue" and "Relations with Israel" had researched discoursive changes and transformations in a historical process in the empirical chapter.